

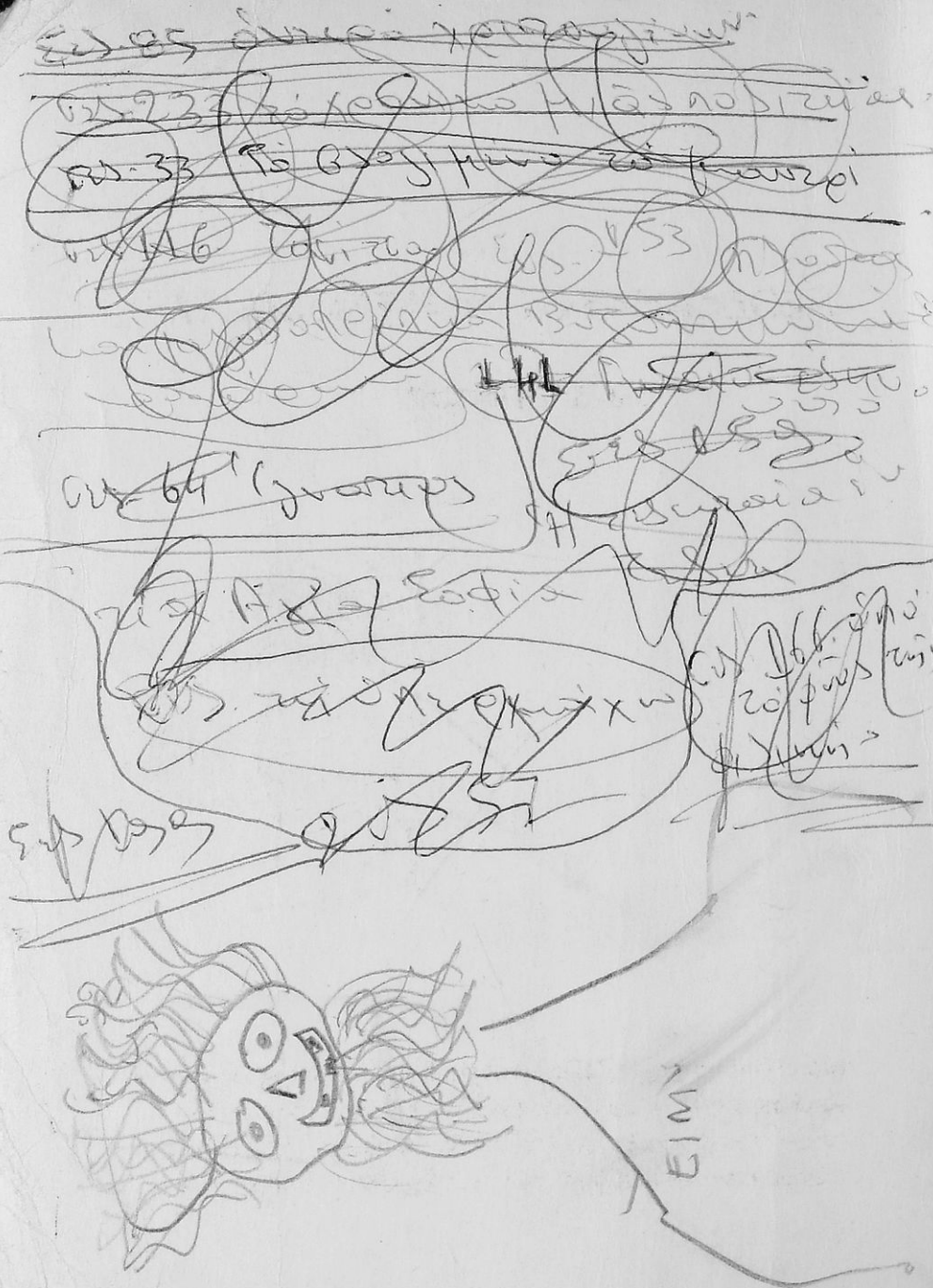
Ι. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ
Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Νεοελληνικά 'Αναγνώσματα

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1978

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

255
 λυμωσθαι
 λυμωσθαι

Μέ απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ δι-
 δακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καί Λυ-
 κείου τυπώνονται ἀπό τόν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως
 Διδακτικῶν Βιβλίων καί μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

Τά εισαγωγικά σημειώματα, τό λεξιλόγιο καί οί βιογραφικές σημειώσεις μεταγλωττίσθηκαν καί συμπληρώθηκαν από τό φιλόλογο 'Αθ. 'Αθανασόπουλο, 'Επιθεωρητή Μέσης 'Εκπαίδευσως.

29712

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1978

Σημείωση:

Ἡ ὀρθογραφία τῶν κειμένων πού εἶναι γραμμένα στή δημοτική, καθώς καί τῶν διαλόγων τῶν προσώπων στά κείμενα πού εἶναι γραμμένα στήν καθαρεύουσα, προσαρμόσθηκε στούς κανόνες τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς Μ. Τριανταφυλλίδη (ἔκδοση Ὑπουργείου Παιδείας, 1976).

ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΜΑΣ

Άρματα και χώρα μακριά και παν γή,
πού της ζωής ε' πόλεμος ε' άρματα,
και πόλε σταυρώ άκουσαν τα πόδια
ήρθες στην Πατρίδα την αγαπητή.

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Ήρθες από τη Ρωμυλία και το Λαμιά,
ήρθ' από τα λαγκάδια σου γ' άγασμα,
ήρθες απ' τα κρηστά τα μαροφιόλητα,
πού λούζονται στο κύμα του ποταμού.

Ήρθες και με το χέρι σου το σταυρωτό
πού άκούραστο τη γή άγασμα,
πού στην παλάμη του σπείρει το ήλιον,
φουχτώνει γ' όπλο το λαό.

Σαν της άκμης όλη, σαν της άκμης όλη,
γ' κρημνίς της σκληράς το κάπνισμα, όλη
και θαυμάσιος μ' όλην την όλη,
της λανταράς του πύργου το φάσμα όλη.

Ω, πόσα χίρια άπλώνονται γ' όλη,
και πόσα μάτια σου γάλακτος άπλώνονται,
ήρθες καρδιά γ' όλην την όλη,
και πόσα χίρια σου άπλώνονται.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ι. ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Το Εθνικό Παρελθόν αποτελεί το σύνολο των πολιτιστικών, κοινωνικών και οικονομικών αξιών, που έχουν δημιουργήσει οι Έλληνες κατά τη διάρκεια της ιστορίας τους. Είναι η βάση της εθνικής ταυτότητας και της κοινωνικής συνοχής.

Το Εθνικό Παρελθόν είναι η κληρονομιά που μας έχει αφήσει ο λαός μας. Είναι η βάση της εθνικής ταυτότητας και της κοινωνικής συνοχής.

Το Εθνικό Παρελθόν είναι η κληρονομιά που μας έχει αφήσει ο λαός μας. Είναι η βάση της εθνικής ταυτότητας και της κοινωνικής συνοχής.

Εισαγωγή:

Το Εθνικό Παρελθόν είναι η κληρονομιά που μας έχει αφήσει ο λαός μας. Είναι η βάση της εθνικής ταυτότητας και της κοινωνικής συνοχής.

ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΜΑΣ

“Αφησες κάθε χώρα μακρινή καί κάθε γῆ,
πού τῆς ζωῆς ὁ πόλεμος σ’ ἐκράτει,
καί πάνω στῶν ὠκεανῶν τὰ πλάτη
ἔτρεξες στῆς Πατρίδας τήν κραυγή.

Ἦρθες ἀπό τή Ρούμελη καί τό Μοριά,
μέσ’ ἀπό τά λαγκάδια σου τ’ ἀγαπημένα,
ἦρθες ἀπ’ τά νησιά τά μυροβολημένα,
πού λούζονται στό κύμα τοῦ βοριά.

Ἦρθες καί μέ τό χέρι σου τό στιβαρό,
πού ἀκούραστο τή γῆ ὀργώνει,
πού στήν παλάμη του στενάζει τό τιμόνι,
φουχτώνεις τ’ ὄπλο τό ἱερό.

Σάν τήν ἀνεμοζάλη, σάν τήν ἀστραπή,
γκρεμίζεις τῆς σκλαβιάς τό καταχθόνιο κτίριο
καί θεμελιώνεις μ’ ἄσμα νικητήριο
τῆς λευτεριάς τόν πύργο τό φωτολαμπή.

᾽Ω, πόσα χέρια ἀπλώνονται σ’ ἐσένα
καί πόσα μάτια σοῦ γελοῦνε δακρυσμένα !
Πόσες καρδιές μ’ εὐγνωμοσύνη σ’ εὐλογοῦνε
καί πόσα χεῖλη σ’ ἀνυμνοῦνε !

ΣΤΗ ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΔΕΒΟΛΗ

‘Ο Σπύρος ήθελε νά μπορούσε νά μίκραινε, εκεί πού ήταν ἔτσι ἄσχημα κρυμμένος, πίσω ἀπό ἀραιές τοῦφες ἱτιάς. Ἀπέναντί του ἔστεκε ἰταλικό ἀπόσπασμα καί φρουροῦσε μιά γέφυρα· γύρω του ἀπλωνόταν ἡ κοιλάδα τῆς Βίγλιστας καί τοῦ φαινόταν ὅτι σ’ ὅλον αὐτό τόν ξεσκέπαστο κάμπο ἦταν ὁ μόνος Ἑλληνας, μέσα σέ πολυάριθμο πλῆθος Ἰταλῶν, πού ὑποχωροῦσαν. Ἀποροῦσε κι ὁ ἴδιος, πῶς εἶχε κατορθώσει νά πλησιάσει τήν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Δεβόλη, χωρίς νά τόν ἀντιληφθεῖ κανεῖς. Ἀλλά, τώρα, πού ἔπρεπε νά πέσει στό νερό ἀπαρατήρητος, ήθελε νά μπορούσε νά γινόταν ἄφαντος, ἕνα τόσο δά μικρό χαλικάκι. Τό ποτάμι κυλοῦσε τά βρώμικα νερά του χωρίς θόρυβο κι αὐτή ἡ ἡσυχία ἐμπόδιζε τὸ Σπύρο νά ἐκτελέσει τήν ἀποστολή του. Δέν εἶχαν προφτάσει νά χορτάσουν οἱ φαντάροι τήν κατάληψη τῆς Μόροβας, καί ἦρθε διαταγή, ἂν ὑπάρχει ἀνάμεσά τους κανένας δύτης τὸ ἐπάγγελμα ἢ τουλάχιστον καλὸς κολυμπητής, νά παρουσιαστεῖ στό συνταγματάρχη. Ὁ Σπύρος πῆγε στὴ Διοίκηση καί εἶπε πῶς ξέρεи κολύμπι.

‘Ο ἀσπρομάλλης συνταγματάρχης, ὅταν ἔβαλε τά γυαλιά του, τὸν ἀναγνώρισε :

— Ἐσύ εἶσαι, λοχία ; Ξέρεις καλὸ, μὰ καλὸ κολύμπι ;

— Εἶμαι ἀθλητῆς τῶν 400 μέτρων.

— Τί λές ; Τότε θά σέ στείλω σέ μιά σπουδαία ἀποστολή. Στὸ Δεβόλη ὑπάρχει γέφυρα, πού μᾶς εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰ νά περάσουμε τὸ πυροβολικὸ μας. Ἡ γέφυρα αὐτή εἶναι ὑπονομευμένη ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς. Ἐτοιμάζονται νά τήν τινάξουν στὸν ἀέρα, γιὰ νά μᾶς σταματήσουν. Πρέπει λοιπὸν νά πάει κάποιος κολυμπώντας κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα καί νά κόψει τὸ φιτίλι τῆς πυροδοτήσεως. Ἀναλαμβάνεις νά τό κάνεις ἐσύ ;

— Μάλιστα, κύριε Διοικητά.

— Μπράβο ! Θά σοῦ δώσω ἀμέσως ζωὸ νά σέ κατεβάσει κάτω.

‘Ο συνταγματάρχης σηκώθηκε ὀρθὸς καί τοῦ εὐχήθηκε :

— Καλὴ ἐπιτυχία !

Καθισμένος τώρα ὁ Σπύρος πίσω ἀπὸ τίς ἱτιές, λογάριαζε μέ τί τρόπο θά ἔπεφτε στὸν ποταμό. Ἐβγαζε ἀργὰ ἀργὰ τίς ἀρβύλες του

χωρίς νά ξεκολλᾷ τό μάτι ἀπό τό ἰταλικό ἀπόσπασμα, πού φρουροῦσε τή γέφυρα καί πού φαινόταν νά περιμένει νά περάσουν τά τελευταῖα τμήματα, γιά νά τήν τινάξει στόν ἀέρα. Μακριά ἀκούονταν πολυβόλα, ὕστερα σῶπαιναν καί πάλι σέ λίγο ξανάρχιζαν.

Ἄμα ἐλευθερώθηκε ἀπό τά ροῦχα του ὁ Σπύρος, ξαπλώθηκε στή μουσκεμένη γῆ δίπλα στό νερό καί περίμενε εὐκαιρία νά κοιτάξουν ἄλλοι οἱ σκοποί, γιά νά γλιστρήσει στό Δεβόλη. Ἐκρινε πῶς ἀπό κεῖ πού βρισκόταν, ἡ βουτιά θά ἦταν πολύ μακριά γιά τήν ἀναπνοή του κι ἔκοψε μέ τό ψαλίδι πού βαστοῦσε ἓνα καλάμι καί τό κράτησε στό στόμα σάν πίπα.

Ἐκείνη τή στιγμή βοῦισαν ἀεροπλάνα καί καθώς οἱ Ἰταλοί σήκωσαν τά κεφάλια νά τά ἰδοῦν, ὁ λοχίας πῆρε βαθιά ἀναπνοή, μπῆκε στό ποτάμι ὅσο πιά ἀθόρυβα μπόρεσε κι ἄρχισε τό μακροβούτι του πρὸς τή γέφυρα. Δέν ἔβλεπε τίποτα, γιατί τό νερό κατέβαζε πολύ χῶμα κι ἔτσι ἀναγκάστηκε νά ψάχνει μπροστά του μέ τά χέρια καί νά προχωρεῖ σιγά. Ψαχουλεύοντας, ἄλλοτε ἄγγιζε κάτι πράγματα μαλακά, πού θά μπορούσε νά ἦταν πτώματα, ἄλλοτε κούτσουρα καί ρίζες δένδρων. Τέλος, ὅταν κόντευε πιά ν' ἀδειάσει τό στῆθος του ἀπό ἀέρα, βρῆκε τή βάση τῆς γέφυρας καί σταμάτησε. Ἐβγαλε ἔξω ἀπ' τό νερό τό καλάμι του καί πῆρε βιαστικά ἀναπνοή, ἐνῶ κατάπινε κάμποσα βρωμόνερα. Ὑστερα, ψάχνοντας τή βάση, δοκίμασε νά περπατήσει στό βυθό, μά ἡ λάσπη ἦταν πλαδαρή καί βούλιαζε. Κολυμπώντας πάλι, μιά πρὸς τά ἐδῶ, μιά πρὸς τά ἐκεῖ, γύρευε νά βρεῖ τό φιλί τῆς πυροδοτήσεως. Ὅταν σωνόταν ἡ ἀναπνοή του, τήν ἀνανέωνε μέ τό καλάμι. Κάποτε τό χέρι του ἄγγιξε τέλος σύρμα καί σάν ἀστραπή ἄρπαξε τό ψαλίδι καί τό ἔκοψε.

Ὁ ὑπολοχαγός τοῦ μηχανικοῦ, πού τόν ὁδήγησε πρὸς τή γέφυρα, τοῦ εἶχε πεί ὅτι, γιά ἀσφάλεια σέ τέτοιες περιστάσεις, συνηθίζουν νά βάζουν διπλοὺς ἀγωγούς ἀπό σύρμα, ὥστε, ἂν πάθει κάτι ὁ ἓνας ἀγωγός, νά λειτουργήσει ὁ ἄλλος. Ἐπρεπε λοιπόν νά ψάξει μέ προσοχή ὅσο νά βρεῖ καί δεύτερο σύρμα.

Τό κολύμπι δέν ἦταν εὐκόλο, γιατί τό ρεῦμα τοῦ Δεβόλη τόν παρᾶσerne κι εἶχε νά παλεῦει ἐναντίον του. Ἄν δυσκολεύθηκε τόσο νά βρεῖ τό πρῶτο φιλί, τό δεύτερο ἦταν ἀνεύρετο. Πήγαινε ἀπό τή μιά πλευρά, πήγαινε ἀπό τήν ἄλλη, βουτοῦσε βαθιά, ἀνέβαινε στήν ἐπιφάνεια, πουθενά δέ συναντοῦσαν τά δάχτυλά του σύρμα.

Μιά στιγμή, πού κολυμπούσε στή μέση τοῦ ποταμοῦ, τόν κτύπησε στά νεφρά κορμός δέντρου, πού κατέβαζε τό ποτάμι, κι ἦταν τόσο δυνατός ὁ βρόντος, ὥστε τόν τίναξε ψηλά. Μά κανένας δέν ἔτυχε νά τόν ἰδεῖ, κι ὁ Σπύρος βούτηξε βαθύτερα καί πήγε δίπλα στή βάση τῆς γέφυρας, ὅπου στάθηκε νά ξαποστάσει. Ἐπειδὴ ἡ ἀναπνοή του εἶχε λιγοστεύει κι ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατά, ἀναγκάστηκε νά βγάλει μέ προσοχή τό κεφάλι του ἔξω ἀπό τό νερό, γιά νά συνέλθει. Καθῶς βρισκόταν κάτω ἀκριβῶς ἀπό τό πάτωμα τοῦ γεφυριοῦ, δέν εἶχε φόβο νά τόν ἰδοῦν καί στάθηκε κεῖ λίγα λεπτά χορταίνοντας τόν ἐλεύθερο ἀέρα.

Ὅστερα πάλι ἄκουσε φωνές καί θόρυβο αὐτοκινήτων στήν ἀπέναντι ὁχθῇ καί βήματα ἀνθρώπων, πού περνοῦσαν γρήγορα ἀπό πάνω του. Συλλογίστηκε πῶς ἴσως νά εἶχε φθάσει ἡ ὀπισθοφυλακή, πού περίμενε τ' ἀπόσπασμα, κι ὅτι, μόλις διάβαιναν αὐτοί, θά τίναζαν τή γέφυρα. Ξαναβούτηξε λοιπόν κι ἄρχισε νά γυρεύει τό φιλίλι μέ μανία ἀπελπισμένου. Τοῦ περνοῦσε ἀπό τό νοῦ ἡ ἰδέα πῶς δέ θά ὑπῆρχε δευτέρος ἀγωγός κι ὅμως δέν ἐννοοῦσε νά ἐγκαταλείψει τήν προσπάθειά του. Τό ἀνοιγμα, πού ἄφηνε ἡ γέφυρα ἀνάμεσα στίς βάσεις της, τό ἔψαξε τέσσερις φορές κολυμπώντας μέ τό ἓνα χέρι, ἐνῶ μέ τ' ἄλλο πασπάτευε τό βούρκο.

Μιά στιγμή αἰσθάνθηκε δυνατό ρίγος νά περιβρέχει τή ράχη του, μά καί πάλι δέ σταμάτησε τό ψάξιμο. Ἐπέμεινε, ὥσπου τό μικρό του δάχτυλο γαντζώθηκε τυχαῖα σέ σύρμα. Τ' ἄρπαξε κι ἐτοιμαζόταν νά τό ψαλιδίσει, μά κατάλαβε πῶς ἦταν τό ἴδιο πού εἶχε κόψει πρίν. Κολύμπησε ἀκόμη λίγο κι ὅταν ἔνιωσε πιά τή δύναμή του νά ἐξαντλεῖται, ἀποφάσισε νά ἐτοιμάσει τήν ἀναπνοή τῆς ἐπιστροφῆς κι ἔβγαλε ἀπότομα τό κεφάλι ἔξω ἀπ' τό νερό, γιατί ἡ κούραση δέν τόν ἄφηνε τώρα νά πάρει προφυλάξεις. Αἰσθανόταν ἐξασθενημένος καί ξεκίνησε γιά τό γυρισμό. Δέν μπόρεσε νά κάμει διαμιάς τή διαδρομή ὡς τό μέρος, πού εἶχε ἀφήσει τά ροῦχα του. Δυό φορές νόμισε πῶς ἦταν φτασμένος καί δυό φορές γελάστηκε, γιατί ὁ πλημμυρισμένος Δεβόλης, ρέοντας ἀντίθετά του, τόν ἐμπόδιζε.

* * *

Ἐπὶ τέλους, μέ τήν ψυχὴ στό στόμα, βγῆκε στήν ὁχθῇ, ἐκεῖ στίς ἴδιες ἱτιές πού κρυβόταν πρίν καί, μόλις ξαπλώθηκε, ἄρχισαν ρίγη

νά περιτρέχουν τό σῶμα του. Τά δόντια του χτυποῦσαν. Τά μάτια του ἔτσουζαν γεμάτα βρῶμες, στή γλώσσα του εἶχε τή γεύση τῆς χωματίλας καί ἡ σιχασιά τόσης λάσπης, πού κατάπιε, τοῦ ἔφερε ξεμέτο.

Ἔτσι, ὅπως ἦταν μουσκεμένος, φόρεσε γρήγορα παντελόνι, ἀμπέχονο, μανδύα καί τράβηξε πρὸς ἓνα ἐρημοκλήσι, γιὰ νά συναντήσει τόν ὑπολοχαγὸ τοῦ μηχανικοῦ πού τόν περίμενε κεῖ. Μιλώντας ἄσχημα, ἐξ αἰτίας τοῦ σαγονιοῦ του πού ἔτρεμε, διηγήθηκε ὁ Σπύρος μὲ πόσα βάσανα βρῆκε ἓνα μόνο φιτίλι.

Ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ εἶπε :

— Ἐμεινες μιά ὥρα στοῖ ποτάμι. Ὅταν ἄκουσα τ' ἀεροπλάνα, εἶπα πὼς θά ἐπωφεληθεῖς, γιὰ νά βουτήξεις, καί πραγματικά σέ εἶδα νά γλιστρᾷς στοῖ νερό. Ἀμα ὅμως ἄργησες νά φανεῖς, ἀνησύχησα μήπως πνίγηκες.

Ὁ Σπύρος ζήτησε κονιάκ, μὰ δὲν εἶχαν νά τοῦ δώσουν· ζήτησε νερό καί, πρὶν πιεῖ, ἔκανε γαργάρα κι ἔφτυσε, γιὰ νά φύγει ὁ βουρκος ἀπὸ τό στόμα του.

— Λέτε, κύριε ὑπολοχαγέ, νά ὑπάρχει καί δεύτερο σύρμα ; ρώτησε.

Ὁ ἀξιωματικὸς κουνώντας τό κεφάλι ;

— Δὲν πιστεύω... τοῦ ἀπάντησε.

Κοίταξαν ὕστερα πρὸς τή γέφυρα καί κατασκόπευαν τό ἰταλικὸ ἀπόσπασμα. Ὁ Σπύρος ἀνησυχοῦσε :

— Ἀμα νιώσουν ὅτι κόψαμε τό φιτίλι, προφταίνουν νά βάλουν νέο ;

— Ἴσως, ἀλλὰ τότε θά τοὺς δοῦμε νά μπαίνουν στοῖ νερό !

Ὁ Σπύρος θεωροῦσε τή σωτηρία αὐτῆς τῆς γέφυρας ζήτημα προσωπικό. Φοβόταν ὅτι ὁ κόπος του θά χανόταν ἄδικα καί πρότεινε νά πᾶνε κοντύτερα, γιὰ νά ἐπιτηροῦν τοὺς Ἰταλούς. Ἡ καρδιά του εἶχε πετρώσει ἀπὸ τὴν ἀνησυχία καί μόνο ἂν τό γεφύρι ἔμενε ἄβλαβο, θά πῆγαινε στή θέση της. Τώρα μετανοοῦσε ὅτι δὲν εἶχε ἐπιμείνει ψάχνοντας, καί ἄς πνιγόταν.

— Μὴν κάνεις ἔτσι, λοχία, τοῦ εἶπε ὁ λοχαγός.

Ἀλλὰ σέ λίγο ἀκούστηκαν φωνές καί καμιά ἑκατοστὴ εὐζωνοὶ φάνηκαν νά τρέχουν ζωηρὰ τόν κάμπο, σάν πουλάρια τὴν ἀνοιξη,

καί πήραν τή γέφυρα. Οἱ φρουροί της τό ἔσκασαν πρός τήν Κορυτσά, χωρίς νά ρίξουν τουφεκιά.

Ὁ Σπύρος πετάχτηκε πάνω ἀπό τή χαρά του κι ὁ ὑπολοχαγός τόν ἀγκάλιασε καί τόν φίλησε.

« Πίνδος »

Χρήστος Π. Ζαλοκώστας

Ε Π Ε Ι Σ Ο Δ Ι Ο

Τό δρομάκι ἦταν ἤσυχο, σάν ἀπελπισμένο κι ὀρφανεμένο. Μεγάλες λακκοῦβες καταμεσῆς του, γεμάτες νερό τῆς βροχῆς, θαμποφέγγιζαν κάτω ἀπό τό ἀρρωστεμένο ἡλιόφωτο, πού πάскиζε νά ξεσκίσει τήν πηχτή συννεφιά. Στήν πέρα γωνιά, ἐκεῖ πού ἄρχιζε ἡ ἀσφαλτος τοῦ μεγάλου δρόμου, σωριασμένα σκουπίδια, κουρέλια, χαρτιά κι ἀποκαΐδια καί σάπιες φλοῦδες, ἀνάδιναν τή βαριά καί ξινή μυρουδιά τους. Τό κορίτσι, κοντά στό παράθυρο, προσπαθοῦσε νά συνεφέρει κάποιο κουρέλι μέ τή βελόνα του. Ἕνα χειμωιάτικο πουλάκι στάθηκε στά σκουπίδια, τσίμπησε μιά φλούδα καί πήγε νά κοιτάξει τόν κόσμο πάνω ἀπό 'να γεर्मένο κεραμίδι.

Ἀπελπισμένο κι ὀρφανεμένο ἦταν τό δρομάκι. Κι ἔτυχε τότε νά 'ρθει καί ν' ἀνασάνει ἐκεῖ δά χάμου ὁ ἄνθρωπος πού περπατοῦσε ἀπό τά βαθιά χαράματα, φέρνοντας λογιῆς λογιῆς φρύγανα καί σαρίδια* ἀπό τό βουνό. Μιά παλιοκασόνα μέ δυό ρόδες στό πλάι ἦταν τό ἔχει του· τή ζεύτηκε ὁ ἴδιος καί τό παιδί, ἴσαμε δεκατεσσάρω χρονῶ, τήν ἔσπρωχνε ἀπό πίσω. Κι ἴδρωναν κι ἀγκομαχοῦσαν κι οἱ δυό. Τό μεγάλο παιδί ἔρεβε δυό μῆνες στή φυλακή — μέρα τή μέρα καρτεροῦσε τήν ἐχτέλεση, πού θά τό λύτρωνε ἀπό τά δεινά του. Τά βάσανά του ἦταν ἀμολόγητα, τί βελόνες στά νύχια καί τί ἀναμμένες ἐφημερίδες καί τί σούρσιμο πάνω στά χαλίκια μέ τήν κοιλιά — μά ἐκεῖνο δέν ἀνοίγε τό στόμα του, μήτε πού παραπονιόταν, μήτε πού μετάνιωνε γιά τίποτε, μόνο καρτεροῦσε ἤσυχα τήν ὥρα πού θά 'παιρναν ἕνα τέλος ὅλα τοῦτα, μ' ἕνα βόλι στήν καρδιά, μ' ἕνα βόλι στό καθάριο μέτωπο τῆς θυσίας. Ὁ χειμῶνας ἦταν βαρύς, ἡ ντουλάπα μέ τίς ψαλιδισμένες ἐφημερίδες ἄδεια, τό τζάκι σβηστό — μιά μού-

χλα και μία ύγρασία, κάτι σάν τήν ανάσα τῆς πείνας, εἶχε κατακάτσει ἀπάνω σ' ὅλα και δέν ἔλεγε νά ξεσηκωθεί ἀπό κεῖ. Ἔτσι ὁ γέρος τ' ἀποφάσισε νά πάει νά μάσει χόρτα και ξύλα. Τόσοι και τόσοι ἔκ-
 ναν κάθε μέρα τό ἴδιο. Ξεκινούσαν γιά τό βουνό μέ τά πόδια γυμνά,
 μ' ἕνα τσουβάλι στήν πλάτη, μέ μία κασόνα ξεγοφιασμένη· σάν τύ-
 χαινε και μπορούσαν νά βοηθήσουν και τά παιδιά, στόν πηγαισμό
 τά βάζανε μέσα και τά σούρνανε — κι ὕστερα ἔσπρωχναν κι ἐκεῖνα
 στό γυρισμό ἀπό πίσω. Μά ὁ δρόμος ἦταν μακρύς — Θέ μου, τί
 ἀτέλειωτους δρόμους ἔχει ἡ γῆ σου ! Κι ἐκεῖ ἔξω τά χωράφια πρα-
 σίνιζαν, τά νεράκια μουρμούριζαν, μά ἡ συννεφιά ἦταν πάντα βα-
 ριά και πηχτή, σάν μία πίκρα πού πλάκωνε τήν καρδιά. Θρῆνος σ'
 ἔπιανε νά κοιτᾷ τά σπαραγμένα πεῦκα, τ' ἀποκαΐδια, τούς μαύρους
 λόφους πού ξεμάκραιναν ἴσαμε τή θάλασσα. Οἱ λοτόμοι ξεστήθιαζαν
 τίς ἀνηφοριές, ξεχέρσωναν τίς λαγκαδιές. Ἦταν ἄλλης λογῆς ἄνθρω-
 ποι τοῦτοι ! Γέμιζαν τά κάρα τους μέ τά χοντρά ἄλογα ἀπό τό πρά-
 σινο δάσος και φεύγανε, φεύγανε τραγουδώντας. Καί τήν ἄλλη μέρα
 ξανά· και δέν ἄφηναν δέντρο γιά δέντρο, μονάχα τή γῆ σακατεμένη
 — και τή νύχτα νά τή δέρνει ἀλύπητα ἡ βροχή και, σάν νά μήν τήν
 καταπίνει, σάν νά τή βγάξει ἀπό τά σπλάχνα της ἡ ἴδια, μία θάλασσα
 δάκρυα και μία λάσπη γλιστερή πού γέμιζε πατημασιές, καθώς ἀνοι-
 χτές λαβωματιές πάνω σ' ἕνα καταπληγιασμένο κορμί. Καί τότε τό
 πάθος τῶν ἀνθρώπων ἔσμιγε μέ τό πάθος τῆς γῆς — χορτάρι δέν
 πρόφτανε νά φυτρώσει κι ὁ πεινασμένος τό συμμάζευε στό σακούλι
 του, τρέμοντας μήν τόν ξεκρίνει ἀπό πουθενά και τόν διώξει σάν τό
 τυραγνισμένο σκυλί ὁ δυνάστης λοτόμος. Μά, ὅσο και νά πεῖς, ἦταν
 μία παρηγοριά αὐτή ἡ στέρηση πού ἔδενε τόν ἄνθρωπο μέ τά πρά-
 ματα κι ἡ πίστη, πώς κάποια μέρα πίσω ἀπό κείνους τούς λόφους
 θ' ἀνέβαινε ἕνας ἥλιος φλογάτος και θά ξυπνοῦσαν οἱ τάφοι κι ἀπό
 στεριές κι ἀπό θάλασσες θά ξεχυνόταν τό καινούριο τραγούδι, μία
 μέρα χαρούμενη, πού δέ θά 'χε πιά τελειωμό.

Τό καρτσάκι βρισκόταν παρατημένο σύρριζα στό στενό πε-
 ζοδρόμιο. Ὁ ἄνθρωπος σφούγγιζε τόν ἰδρώτα του μέ τό κουρελια-
 σμένο μανίκι και τό παιδί ξεκουραζόταν κοντά στό παράθυρο, κά-
 του ἀπό τό κορίτσι μέ τήν ἀσταμάτητη βελόνα. Τό σακούλι μέ τά
 χόρτα ἦταν γεμάτο και τό καρτσάκι ἦταν γεμάτο — θά μπορού-
 σαν ὅπως ὅπως νά τήν περάσουν και τή μέρα τούτη και τώρα

πού ανακάλυψαν τό βουνό, ή ἐλπίδα δέν ἦταν χαμένη. Τό παιδί ξέκρινε κιόλας μιά φρέσκια φλούδα πορτοκαλιού στά σκουπίδια καί χύμηξε νά τήν ἀρπάξει, σάν νά φοβόταν μήν τύχει καί βρεθεῖ περαστικός στό εἰρηνεμένο δρομάκι καί τοῦ τήν πάρει. Κάθισε κεῖ δά πέρα καί ξεσκάλιζε· βρῆκε κι ἕνα κόκαλο, πασαλειμμένο παχιά λάσπη καί τό 'πλυνε στή λακκούβα καταμεσῆς, στό νερό τῆς βροχῆς, καί τό τραγάνιζε εὐτυχισμένο. Σ' ἕνα ξεκοιλιασμένο κουτί κονσέρβας φέγγιζε κάτι σάν ὑποψία λαδιού· καί τό συμμάζεψε κι ἐκεῖνο καί τό 'δειχνε στόν πατέρα του σάν πλούσιο βρετίκι, χάρισμα μοίρας πονόψυχης. Ἦταν μιά σοβαρή δουλειά νά ψάχνεις, ὅλο-ένα νά ψάχνεις στό σωρό τά σκουπίδια καί ν' ἀπλώνεις τό χέρι ὁλοένα βαθύτερα καί νά πασπατεύεις ζητώντας τό θησαυρό, πού δέν τ' ἀποφάσιζε νά βρεθεῖ — μά κιόλας κάτι τοῦ 'λεγε τοῦ καθενός πῶς ὑπάρχει.

Κι ἦταν ὁλότελα δοσμένο σέ τούτη τή δουλειά τό παιδί καί δέν ἄκουσε τίποτα. Μήτε ὁ πατέρας ἄκουσε τίποτε, προσπαθώντας νά ζευτεῖ πάλι τό καροτσάκι καί νά ξεκινήσει γιά πάρα πέρα. Ἐπαιρνε καί νά μεσημεριάζει καί συλλογιόταν, πῶς θά ἔπρεπε στό σπίτι ν' ἀνάψουν φωτιά νά ζεσταθοῦν καί μιά σταλιά καί νά βράσουν τά χόρτα. Κάποιος γείτονας τούς εἶχε ἐξηγήσει τίς προάλλες πῶς ἔριχνε μέσα στό τσουκάλι πεντέξι ἐλιές καί τό χόρτο ἔπαιρνε τή μυρουδιά τοῦ λαδιού καί νοστίμιζε. Σάν δύσκολο πράμα νά βρεῖς τίς ἐλιές ! Μά μπορεῖ στό τέλος ὁ γείτονας νά 'χε ἀκόμα καμπόσες. Ὅλα τυχαίνουν — καί τά πιό ἀπίστευτα — σέ τοῦτο τόν κόσμο καμιά φορά ! Δέ συλλογιόταν ἄλλο τίποτε ἀπό τοῦτο, καθώς ζευόταν τό καροτσάκι, σάν ἔπесαν μονομιᾶς στό δρομάκι οἱ λαστιχέ-νιοι τροχοί κι ἕνα σούσουρο ἔκαμε τό πουλί, πού στεκόταν ἀκόμα στό κεραμίδι του, νά πετάξει ἄλλοπαρμένο πέρα στήν ἄσφαλτο, μακριά. Πίσω ἀπό τό κρύσταλλο, στ' αὐτοκίνητο, ἄστραψε ἕνα φαρδύ κατακόκκινο πρόσωπο, ὀργισμένο. Καθόταν κι ἕνα κορίτσι δίπλα του καί μασοῦσε μιά σοκολάτα χαμογελώντας. Τό καροτσάκι σείστηκε σύγκορμο, μά ἦταν καλλημένο γερά στή λάσπη καί δέν ἔλεγε νά ξεκινήσει ἀπό κεῖ. Κι ὁ ἄνθρωπος ζεμένος ἀγκομαχοῦσε καί τιναζόταν κι ἐκεῖνος σύγκορμος καί στέριωνε τά πόδια ὀλάνοιχτα πίσω καί πᾶσκιζε νά τραβῆσει μπροστά μέ τό φαγωμένο κορμί τεντωμένο σάν ἕνα τόξο καί τ' ἀριά ἄσπρα γένια του ξαναγέμισαν ἰδρώτα μονομιᾶς καί τά μάτια του συννέφιασαν καί δέν μποροῦσαν τίποτε πιά

νά ξεκρίνουν. Τό χοντρό πρόσωπο μούγκριζε πίσω από τό κρύσταλλο καί φοβέριζε καί βλαστημούσε σ' άγνωστη γλώσσα· εΐχε γίνει πιά γαλαζοκόκκινο καί γαλάζωνε όλοένα κι ό κοντός λαιμός άνασκηκωνόταν άνυπόμονος μπροστά σέ τοῦτο τό έμπόδιο τ' άναπάντεχο. Τό κορίτσι μασούσε τή σοκολάτα του καί χασκογελοῦσε. « Τί χαριτωμένος γινόταν αὐτός ό Φρίτς, όταν θυμωνε ! » Μά τό πράμα δέ βάσταξε πολύ. 'Ο Φρίτς κατέβηκε από τ' αὐτοκίνητο άλαφιασμένος· οί μπότες του άστραψαν καλογυαλισμένες, άστραψαν τά μάτια του σκοτεινά καί τά χείλη του μούγκριζαν, μούγκριζαν. Τό 'πιασε τό γεροντάκι, λιγνό σάν τό φρύγανο, καί τό 'στησε στόν τοίχο, πλάι στό παράθυρο τοῦ κοριτσιοῦ πού άνατρόμαξε καί κρύφτηκε μέσα, κι άρχισε νά τό δέρνει τό γεροντάκι, νά τό χτυπάει όπου έβρισκε, μέ γροθιές καί κλοτσιές, κι όλοένα νά φρενιάζει περισσότερο. Τό παιδί σωριάστηκε πάνω στά σκουπίδια καί βάλθηκε νά κλαίει τρομαγμένο καί νά κοιτάζει καί νά μήν μπορεί νά κουνήσει από τόν τόπο του. Τό γεροντάκι δέν έβλεπε πάρεξ δυό άσημένιους αΐτους, ένα περιλαΐμιο πού άνεβοκατέβαινε μπροστά του — κι ένιωθε δυό χοντρά, ζεστά κομμάτια σάρκας νά πέφτουν άπάνω του σάν τό φλογισμένο σίδερο· μά μήτε βόγγηξε μήτε άρθρωσε λέξη. Τό κορίτσι κατάπιε τή σοκολάτα του καί ξεφώνισε : « Ντάς 'ιστ γκενούχ, λίμπλιχε Φρίτς, ντάς 'ιστ γκενούχ ! »* Οί μπότες ξεμάκρυναν. Τό χοντρό πρόσωπο εΐχε ξανάβρει τόν έαυτό του, κάτι σάν γαλήνη καί σάν ίκανοποίηση. 'Ανέβασε τό αὐτοκίνητο σύρριζα στόν τοίχο, στό άντικρινό πεζοδρόμιο, καί πέρασε θριαμβευτικά, γεμίζοντας βαριά μυρουδιά μπενζίνας τ' όρφανεμένο δρομάκι.

Τό κορίτσι μέ τή βελόνα άνοιξε τήν πόρτα, έπλυνε τό πρόσωπο τοῦ γέρου μέ κρύο νερό, τό σκούπισε μέ καθάρια πετσέτα· ήρθανε κι οί άλλες γειτόνισσες κι έφερε ή μιá ένα κομμάτι, ένα έλάχιστο κομμάτι ψωμί κι ή άλλη τό μπουκαλάκι μέ τό ρούμι καί πάσκιζαν νά συνεφέρουν τόν άνθρωπο πού κακοπάθησε. Μά κάτω από τά μάτια τό πετσό ήταν γαλαζόμαυρο καί φουσκωμένο, λές κι από στιγμή σέ στιγμή θά 'σκαζε καί θά 'τρεχε από εκεί μέσα όλο τό δάκρυ πού δέν έβγαινε από τήν καρδιά. Τό παιδί μπόρεσε τότε πιά ν' άνασκηκωθεί κι έπιασε τά χέρια τοῦ πατέρα καί τά φιλού-

* « Φτάνει, αγαπητέ Φρίτς, φτάνει ! ».

σε καί τοῦ πασπάτευε τό κορμί καί γλυκά καί θαρεττά τοῦ μιλοῦσε, σάν νά γεννιόταν τήν ὥρα ἐκείνη ἕνας ἀδάμαστος ἄντρας μέσα του. Ὑστερα στάθηκε ὁλόρθο καί κοίταξε πέρα κι εἶδε τή λάσπη σημαδεμένη ἀπό τά λάστιχα κι ἔβαλε ὅλη του τήν ψυχή στή ματιά· κι ἦταν σάν νά γέμισε τό δρομάκι ἀχούς ἀναστάσιμους καί ν' ἀνθίσει ἡ γῆς μονομιᾶς, μέσα στήν καρδιά τοῦ χειμῶνα, καί τά χελιδόνια νά σπάθισαν τό γαλάζιο τοῦ ἀσυννέφιαστοῦ οὐρανοῦ. Γιατί τήν ὥρα ἐκείνη ἕνα βασανισμένο κι ἀνυποψίαστο παιδί ἐγινε λεύτερος ἄνθρωπος καί κατάλαβε ποιό εἶναι τό χρέος του.

« Ἀφρικανική περιπέτεια »

Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

... Τό πλούσιο καί καλά διευθυνόμενο ἀντιαεροπορικό πῦρ τῶν πλοίων τῆς συνοδείας ἀποτελοῦσε τήν καλύτερη προστασία τῆς νηοπομπῆς. Ἀπό τό καταδρομικό «Διδώ» ὁ Ἄγγλος «διευθυντής τοῦ πυρός» ἔδινε τίς διαταγές του σέ ὅλα τά πλοῖα. Καί οἱ πυροβολητές τῆς «Ὀλγας» ἐτελοῦσαν τίς διαταγές αὐτές μέ ἀκρίβεια, ἀλλά καί μέ ἀρκετή πρωτοβουλία, πού τοὺς ἐπέτρεπε νά προστατεύουν τό καράβι τους καί τή νηοπομπή ἀκόμα καλύτερα.

Δέν ἦταν ἀσήμαντοι οἱ πυροβολητές αὐτοί τῆς «Ὀλγας». Ἡ λαμπρή ἐξάσκησή τους καί ἡ χαρακτηριστική ἑλληνική ἱκανότης τους, τοὺς ἐπέτρεπε νά διεκδικοῦν γιά τό ἀντιτορπιλικό τους τήν τιμή, ὅτι κάνει ἕνα ἀπό τά καλύτερα ἀντιαεροπορικά πυρά σέ ὅλο τό συμμαχικό στόλο τῆς Μεσογείου. Συχνά στά συνδυασμένα γυμνάσια μαζί μέ τά ἀγγλικά πλοῖα εἶχαν σημειώσει καταπληκτικές ἐπιτυχίες, γιά τίς ὁποῖες τοὺς ζήλευαν λίγο οἱ Ἄγγλοι πυροβολητές, καί μιὰ φορά μάλιστα εἶχαν καταφέρει νά κόψουν τό σύρμα τοῦ «ἀνεμουρίου»*, πού ρυμουλκοῦσε ἕνα ἀεροπλάνο γιά τή σκόπευση.

Ὅλοι οἱ ναῦτες τῆς «Ὀλγας» ἐνιωθαν τήν ἴδια περηφάνια μέ τοὺς πυροβολητές γιά τά ἀντιαεροπορικά τοῦ καραβιοῦ τους. Στίς στιγμές αὐτῶν τῶν ἀεροπορικῶν ἐπιθέσεων, ἀδιαφοροῦσαν ἐντελῶς γιά τόν κίνδυνο τῶν θρηνσμάτων καί τῶν πολυβολισμῶν καί

δέν κουνούσαν από τό κατάστροφω, γιά νά προσέχουν μέ ἀληθινή ἀγωνία τή βολή τῶν ἀντιαεροπορικῶν καί τήν ἐπιτυχία τους. Ἐνῶ οἱ πυροβολητές ἔπεφταν σχεδόν ἀνάσκελα, γιά νά παρακολουθοῦν μέ τά βαριά πολυβόλα «Ἐρλικον» τά ἐχθρικά ἀεροπλάνα, πού πετοῦσαν ἀπό πάνω τους, οἱ ἄλλοι ναῦτες, πού ἦταν ἐκεῖ κοντά, προσπαθοῦσαν, σάν νά ἦταν σέ ἀγῶνες, νά ἐνθαρρύνουν καί νά βοηθήσουν μέ τά ἐπιφωνήματά τους :

—Ἐλα, Γιώργο, λίγο δεξιότερα!... Ἀχ, καμμένε, τοῦ ξέφυγε... Μπράβο, τό πέτυχες!...

Δέν ἦταν βέβαια σύμφωνη μέ τούς ναυτικούς κανονισμούς καί τήν τακτική τοῦ σύγχρονου μηχανικοῦ πολέμου αὐτή ἡ συμπεριφορά. Ἦταν ὅμως ἐκείνη, πού ὑπαγόρευε στούς Ἕλληνες θαλασσινοὺς ἡ φυλετική ἰδιοσυγκρασία τους καί δέν μπορούσε νά καταδικασθεῖ, ἀφοῦ βοηθοῦσε νά ἐπιτευχθοῦν τόσο σημαντικά ἀποτελέσματα.

... Ἐνα «Γιοῦνκερς» — γερμανικό βομβαρδιστικό — πλησίαζε ἀπειλητικό τήν «Ὀλγα», ὅταν τό «Βίκερς» — πυροβόλο — τοῦ πλοίου τό πέτυχε σέ τόσο καίριο σημεῖο, ὥστε σχεδόν ἀμέσως νά βγάξει πυκνὸ καπνὸ καί ν' ἀρχίζει νά πέφτει ἀνώμαλα πρὸς τή θάλασσα. Ἀγριεὺς ζητωκραυγὲς ἀπὸ τό κατάστροφω τῆς «Ὀλγας» ὑποδέχθηκαν τήν ἐπιτυχία αὐτή, ἐνῶ ἀκουγόταν τό ἀπαίσιο σφύριγμα τοῦ ἀεροπλάνου, πού γκρεμίζεται, ὁ τρομερὸς κρότος τῆς ἐκρήξεως τῶν βομβῶν, πού εἶχε ἀκόμα ἐπάνω του, καί τό τσίρισμα τοῦ νεροῦ, καθὼς ἀγκάλιαζε τό φλεγόμενο ἀεροπλάνο. Ἦταν ὅμως τόσο βαθὺς ὁ ἀνθρωπισμὸς τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, ὥστε τήν ἴδια σχεδόν στιγμή νά ξεχνοῦν τή χαρὰ καί τὸν ἐνθουσιασμό τους, νά σκέφτονται, ὅτι πέντε ζωντανοὶ ἄνθρωποι — τό πλήρωμα τοῦ ἀεροπλάνου — χάνουν τή στιγμή ἐκείνη τή ζωὴ τους καί νά στέκονται σέ προσοχή, γιά νά ἀποδώσουν τὸν τελευταῖο χαιρετισμὸ στοὺς ἐχθροὺς, πού πέθαιναν...

«Βασίλισσα Ὀλγα»

Ἀχιλλεὺς Κύρου

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Δεκέμβριος. Τά σπίτια έβαλαν τά χαλιά τους, εις τά παράθυρα έμπήκαν βαριές οί κουρτίνες. Έδω κι εκεί, όπου ο προβλεπτικός σπιτονοικοκύρης είχε φροντίσει για ζύλα, άναψε ή φωτιά, άλλου μέ δυο κάρβουνα ή πυρήνα έτοιμάστηκε τό μαγκάλι. Τό βράδυ γέρνουν έρμητικά τά παραθυρόφυλλα, κλείνουν τά τζάμια, τά κρεβάτια όπλίζονται καί μέ μιά άκόμη κουβέρτα, μπαίνει τό πάπλωμα καί, καμιά φορά, πέφτει εφεδρεία καί τό παλτό. Εις τούς δρόμους τό βήμα είναι ταχύ, ο γιακάς του παλτου σηκωμένος, ή μυτίτσα της μικρής, που είναι άνεβασμένη στό τράμ, κατακόκκινη. Ο έπαίτης, που στέκεται στή γωνιά του μεγάλου δρόμου, έφερε τά χειμερινά του. Έναν μποξά. Τώρα στίς όμιλίες του πολέμου έμπήκε, στερεότυπο, καί τό κρύο :

- Τί νέα ;
- Καλά, πάμε 'μπρός.
- Κρύο.
- Χιονιάς.

* * *

Χιονιάς... Κι επάνω ; Έπάνω στά βουνά ; Έκεί όπου άρχισε τώρα νά πέφτει χιόνι καί σφυρίζει τρελός ο βοριάς καί τό παίρνει καί τό μαζεύει καί τό σκορπά γύρω του σάν θύελλα παγωμένη ; Έπάνω...

— Είδате τό στρατιώτη έδω καί λίγες μέρες πώς έφυγε ; Κρατούσε δεξιά του τό όπλο, άριστερά του τήν ξιφολόγχη, στή μέση τά φυσέκια του καί τό παγούρι, καί στήν πλάτη τό σπίτι του. Έκεί στό γυλιό άλλα φυσίγγια, ο πρόχειρος έπίδεσμος, ένα ζευγάρι κάλτσες, ένα πουκάμισο καί ή κουβέρτα, ένα « ήμικλινοςκέπασμα » του στρατου. Αυτό τό κορμί μ' αυτά θά παλέψει. Έχει τό όπλο, τήν ξιφολόγχη, τά φυσέκια, για τόν έχθρό· μιά φανέλα, ένα ήμικλινοςκέπασμα, για τό κρύο.

Τό βράδυ, όταν « έχει συνεχισθεί ή προέλασις » καί είναι παγωμένο τό σωμα του καί τά ρούχα του έχουν βραχεί καί γύρω έχει κοκκινίσει από τό αίμα τό χιόνι, ξέρετε που θά σταθεί νά κλείσει για λίγη ώρα τά μάτια του ο στρατιώτης ; Κάπου σέ μιά πλαγιά. Κοντά σ' ένα χάλασμα, σ' ένα βράχο, σκάβοντας μέσα στόν πάγο μιά

σπηλιά, στήνοντας ένα αντίσκηνο, πού ή θύελλα ποῦ καί ποῦ τό δέρνει, τό παίρνει.

Κι ὅμως αὐτός ὁ στρατιώτης θά σηκωθεῖ. Αὐτός θά ξυπνήσει μεσάνυχτα, γιά νά « συνεχισθεῖ ή προέλασις ».

Αὐτός, ἀφοῦ ἐστάθη φρουρός εἰς τά σύνορα, ἀφοῦ ἀντίκρισε τά πολυβόλα, τοὺς ὄλμους, τό βαρὺ πυροβολικὸ μέ τό στήθος του, μέ μιὰ λόγγη, ἀφοῦ ἐπῆρε τή 'Ερσέκα, τὴν Κορυτσά, τό Πόγρανιτς, τό 'Ιβάν, ἀφοῦ ἐσκαρφάλωσε στὶς κορυφές τῆς Μοράβας, θά προχωρήσει τώρα... Μαζί μέ τοὺς ἀνέμους, μαζί μέ τό χιόνι, μέ τό βοριά, μέ τή βοήθεια τῆς κατάλευκης 'Οπτασίας, πού περνᾷ χλωμή μέσα ἀπὸ τίς χαραμάδες καί χάνεται τό ξημέρωμα εἰς τά σύννεφα, ὁ 'Ελλην στρατιώτης, ἀπὸ βουνό σέ βουνό, ἀπὸ ὕψωμα σέ ὕψωμα, βῆμα μέ βῆμα σπρώχνει, διώχνει, πατᾷ.

* * *

Κι ἐμεῖς ; ... Θά βάζουμε τά χαλιά καί θά κλείνουμε τίς κουρτίνες τό βράδυ ; 'Εμεῖς θά σηκώνουμε τό γιᾶκᾶ ; 'Εμεῖς πρέπει νά κλεισθοῦμε στά σπίτια μας καί νά παγώσουμε. Πρῶτον διότι δέν χρειαζόμαστε καί δεύτερον διότι δέν θά παγώσουμε.

'Εμεῖς πρέπει τώρα — εἶναι Δεκέμβριος, στήν 'Ηπειρο εἶναι ἑνάμισι μέτρο τό χιόνι—νά δώσουμε ὅ,τι ἔχουμε: κουβέρτες, πλεκτά, γάντια, φανέλες, χρῆμα. 'Αλλος νά δίνει, ἄλλος νά πλέκει, ἄλλος νά ἀγοράζει, ἄλλος νά κουβαλᾷ καί ὅλοι μαζί νά στέλνουμε τήν ἐργασία μας καί τή στοργή μας καί τόν κόπο μας εἰς τά σύνορα. Γιά νά προφυλαχθεῖ, νά ζεσταθεῖ, νά κοιμηθεῖ ὁ στρατιώτης.

Αὐτός δέν προστατεύει μόνον τή ζωή μας, τά σπίτια μας, τίς γυναῖκες μας, τά παιδιά μας. Προστατεύει κάτι ἀνώτερο : τὴν τιμή τῆς 'Ελλάδος. 'Απὸ τήν ἡμέρα πού ἐφάνη, τόν παρακολουθεῖ μέ τό στόμα ἀνοικτό ὁ κόσμος ὅλος. 'Εχει ξεσπάσει σέ χειροκροτήματα ἢ ὑφήλιος. 'Εχει ἀντιλαλήσει ἢ γῆ σέ ζητωκραυγές. Κι ἐμεῖς θά τόν ἀφήσουμε νά κρυώσει ; ... ΟΧΙ.

'Εμπρός λοιπόν!... Μιά ἡμέρα, μιὰ Κυριακή, ἄς ὀρισθεῖ μιὰ πλατεία ὡς τόπος συγκεντρώσεως μαλλίνων εἰδῶν. Κι ἐκεῖ ἄς πᾶμε ἕνας ἕνας μέ ὅ,τι ἔχουμε: μιὰ φανέλα, μιὰ κουβέρτα, ἕνα ζευγάρι κάλτσες, ἕνα πλεκτό, καί νά τό ρίξουμε. 'Ολοι. Καί νά σχηματισθεῖ ἕνας κῶνος σάν τό 'Ιβάν.

Καί ἀπό τά γύρω ξενοδοχεῖα νά μᾶς βλέπουν οἱ ξένοι, γιά νά καταλάβουν καί νά τηλεγραφηθεῖ καί ἔξω ὅτι ἔχει ἐπιστρατευθεῖ ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς. Ὁ στρατιώτης μέ τό ὄπλο, ἡ γυναῖκα μέ τό βελόνι καί οἱ γέροι καί τά παιδιά μέ τήν ὑπομονή, μέ τό θάρρος, καί μέ ὅ,τι ὁ καθένας ἔχει.

Ἑφημερίδα « Καθημερινή »

Γεώργιος Α. Βλάχος

Ε Η Μ Ε Ρ Ω Ν Ε Ι

(Γράφτηκε στήν ἐποχή τῆς γερμανοϊταλικῆς κατοχῆς καί κυκλοφόρησε μυστικά).

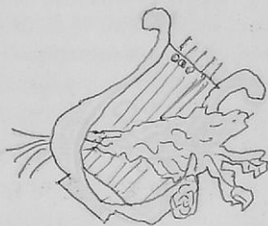
✓ Ἡ ὥρα σημαίνει. Φουντώσαν τά κλώνια !
 Τριαντάφυλλα ἡ πλάση φορεῖ στά μαλλιά της,
 Θά πάψουν οἱ πίκρες — τό λένε τ' ἀηδόνια —
 κι ἡ Ἑλλάδα μεγάλη θά βγεῖ ἀπ' τή σκλαβιά της.

Ἄχ, πόσοι — εἶν' ἀλήθεια — ἀνοίχτηκαν τάφοι
 καί πόσοι ἀδερφοί μας θά λείψουν στήν ὥρα ! ...
 Μέ τό αἷμα τους ὅμως μεσούρανα ἐγράφη
 πῶς ἀφταστη ἐστάθηκ' ἡ Ἑλλάδα καί τώρα.

Ἡ νύχτα πού σκότη μᾶς σκόρπιζε πλήθια,
 ἡ νύχτα τοῦ πένθους σέ λίγο τελειώνει.
 Ἡ αὐγή ροδοσκάει — τό λένε τά ὀρνίθια —
 καί λιόχαρη μέρα Λαμπρῆς ξημερώνει.

« Μέσ' ἀπό τά τεῖχη »

Σωτήρης Σκίπης

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΟΕΕ! ΥΜΝΕΙ

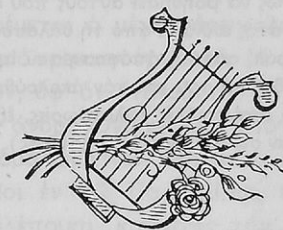
Θεέ, θύμει την δοξάν Σου ή ως και ή γηρα.
Με άνθη Ισχυρών την γη, με άνθη της αβύσσου.

Αυτάρ τον τόσον λαόν σέβειν Σέ φέρειν και
Ποιήναι γάλασσιν χίλια θύματα Σου, αβύσσου
Τό πόν άντάρτων πατρός, άδύσταν ήρως
Τό πόν άδύσταν, ήρως, άγέλας των γαλακίας

Τό φέρειναι τό σέβειν Σου
ό όλος τό όπτα Σου
ό κερταίνος φανή Σου

τό άπειρον διάστημα
τό μέγας Σου άνόστημα
και ό πόν σπλγας

μελωδισατε

ΘΕΕ ! YMNEI...

Θεέ, ύμνεϊ τήν δόξαν Σου ἡ νύξ καί ἡ ἡμέρα.
Μέ ἄνθη ἔστρωσας τήν γῆν, μέ ἄστρα τὸν αἰθέρα.

Ἀσύμφωνοι τόσοι λαοὶ αἰνοῦσι Σέ συμφώνως.
Ποικίλαι γλωῖσσαι χίλια ὕμνοῦσι Σέ συγχρόνως.
Τό πᾶν ἀμέτρητος μετρεῖς, ἀόριστος ὀρίζεις.
Τό πᾶν ἀόρατος ὄρεῖς, ἀγνώριστος γνωρίζεις.

Τό φῶς εἶναι τό σῶμά Σου,
ὁ ἥλιος τό ὄμμα Σου,
ὁ κεραυνὸς φωνή Σου

τό ἄπειρον διάστημα
τό μέγα Σου ἀνάστημα
καί ὁ αἰὼν στιγμή Σου.

« Ὁδοιπóρος »

Παναγιώτης Σοῦτσος

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Κατά τίς παραμονές τῶν Χριστουγέννων δύο νησιώτες, πού πῆγαν νά κόψουν ξύλα, ἀποκλείστηκαν στό Κάστρο, γιατί ξαφνικά χιόνισε. Ὁ ἱερέας τῆς κωμολέως ἀποφασίζει νά πάει στήν ἐγκαταλειμμένη ἐκκλησία τοῦ Κάστρου, γιά νά λειτουργήσει καί συγχρόνως νά βοηθήσει αὐτούς πού εἶχαν ἀποκλειστεί. Ἡ μετάβαση ἀπό ξηρά εἶναι ἀδύνατη, ἀλλά κι ἀπό τή θάλασσα πολύ ἐπικίνδυνη, ἐξαιτίας τῆς θαλασσοταραχῆς. Παρόλ' αὐτά ἡ ἀπόφαση τοῦ ἱερέα εἶναι ἀμετάτρεπτη. Πῆραν θάρρος ἀπό τό παράδειγμά του καί τόν ἀκολούθησαν καί μερικοί ἄλλοι, ἄντρες καί γυναῖκες. Ὑστερα ἀπό πολλές ταλαιπωρίες, ἐξαιτίας τῆς τρικυμίας, ἐφθάσαν στό Κάστρο καί βρῆκαν σώους τούς δύο νησιώτες).

... Ὁ ναός τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιά μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ὁ ναῖσκος, πρό ἑκατονταετηρίδων κτισθεῖς, ἴστατο ἀκόμη εὐπρεπῆς καί ὄχι πολύ ἐφθαρμένος. Ὁ παπα - Φραγκούλης καί ἡ συνοδεία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τόν ναόν τοῦ Χριστοῦ καί ἡ καρδιά των ἠσθάνθη θάλπος καί γλυκύτητα ἄφατον. Ὁ ἱερεύς ἐπιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινήσεως τό « Εἰσελεύσομαι εἰς τόν Οἶκον Σου » καί ἡ θειά τό Μαλαμώ, ἀφοῦ ἤλλαξε τήν φουστάνα της τήν βρεγμένην καί ἐφόρεσε ἄλλην στεγνήν, καί τό γουνάκι της τό καλό, τά ὅποια εὐτυχῶς εἶχεν εἰς ἀβασταγὴν* καλῶς φυλαγμένα ὑπό τήν πρῶραν τῆς βάρκας, ἔδесе μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν καί χαμοκλάδων καί ἤρχισε νά σαρώνῃ τό ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῶ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἤναπτον ἐπιμελῶς τά κανδήλια, καί ἤναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουάλια, καί παρεσκεύασαν μεγάλην πυράν μέ ξηρά ξύλα καί κλάδους εἰς τό προαύλιον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐσχηματίζετο μακρόν στένωμα, παράλληλον τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου, κλειόμενον ὑπό σφωζομένου ὀρθοῦ τοιχείου γείτονος οἰκοδομῆς, κι ἐγέμισαν ἄνθρακας τό μέγα πύραυνον, τό σφωζόμενον ἐντός τοῦ ἱεροῦ βήματος, κι' ἔθεσαν τό πύραυνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ρίψασαι ἄφθονον λίβανον εἰς τούς ἄνθρακας. Καί « ὡσφράνθη Κύριος ὁ Θεός ὁσμήν εὐωδίας ».

Ἐλαμψε δέ τότε ὁ ναός ὅλος, καί ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τόν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μέ τήν μεγάλην καί ἐπιβλητικὴν μορφήν καί ἤκτινοβόλησε τό ἐπίχρυσον καί λεπτουργημένον μέ μυρίας γλυφάς τέμπλον, μέ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μέ τήν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου « Παρθένος καθέζεται τά χερου-

βείμ μιμουμένη », ὅπου θεσπεσίως μαρμαίρουνσιν αἱ μορφαί τοῦ Θεοῦ Βρέφους καί τῆς Ἀλώμου Λεχοῦς, ὅπου ζωνταναί παρίστανται αἱ ὄψεις τῶν ἀγγέλων, τῶν μάγων καί τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καί βαλσαμώνει ἡ σμύρνα, καί ὅπου, ὡς ἐάν ἡ γραφική* ἐλάλει, φαντάζεται τις, ἐπὶ μίαν στίγμην, ὅτι ἀκούει τό « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ ».

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ κρέμεται ὁ μέγας ὀρειχάλκινος καί πολυκλαδος πολυέλαιος, καί ὁλόγυρα ὁ κρεμαστός χορός, μέ τās εἰκόνας τῶν Προφητῶν καί Ἀποστόλων, ὑφ' ὃν ἐτελοῦντο τό πάλαι οἱ σεμνοί γάμοι τῶν χριστιανικῶν ἀνδρογύνων. Καί ὁλόγυρα αἱ μορφαί τῶν μαρτύρων, ὁσίων καί ὁμολογητῶν ἴστανται ἐπὶ τῶν τοίχων ἡρεμοῦντες, ἀπαθεῖς, ὅποιοι ἐν τῷ Παραδείσῳ, εὐθύς καί κατὰ πρόσωπον βλέποντες, ὡς βλέπουνσι καθαρῶς τὴν Ἀγίαν Τριάδα. Μόνος ὁ Ἅγιος Μερκούριος, μέ τὴν βαρεῖαν περικεφαλαίαν του, μέ τόν θώρακα, τās περικνημίδας καί τὴν ἀσπίδα, φαίνεται ὀλίγον τι ἐγκαρσίως βλέπων καί κινούμενος καί δρῶν, εἰς τὰ δεξιά τοῦ ναοῦ, ἐκεῖ ὅπου διατρυπᾷ μέ τό δόρυ του τόν ἐπὶ θρόνου καθημένον ὠχρόν Παραβάτην. Πελιδνός ὁ παράφρων τύραννος, μέ τό βλέμμα σβῆνον, μέ τό στήθος αἰμάσσον, μάτην προσπαθεῖ ν' ἀποσπάσῃ ἀπό τό στέρνον του τόν ὀξύν σίδηρον, καί ἐξεμεῖ μετά τῆς τελευταίας βλασφημίας καί τὴν μιανὰν ψυχὴν του. Γείτων τῆς τρομακτικῆς ταύτης σκηνῆς παρίσταται γλυκεῖα καί συμπαθεστάτη εἰκὼν, ὁ Ἅγιος Κήρυκος, τριετίζον παιδίον, κρατούμενον ἐκ τῆς χειρός ὑπὸ τῆς μητρός του, τῆς Ἀγίας Ἰουλίτης. Διὰ δώρων καί θυσιῶν ἐξήτει ὁ διώκτης Ἀλέξανδρος νὰ ἐλκύσῃ τό παιδίον, καί διὰ τοῦ παιδίου τὴν μητέρα. Ἀλλ' ὁ παῖς, καλῶν τὴν μητέρα του καί ὑποφελλίζων τοῦ Χριστοῦ τό ὄνομα, ἔπτυσσε τόν τύραννον κατὰ πρόσωπον, κι ἐκεῖνος ἐξαγριωθεὶς ἐκρήμνισε τό παιδίον ἀπὸ τῆς μαρμαρίνης κλίμακος, ὅπου συνέτριψε τό τρυφερόν καί διὰ στεφάνους πλασθέν κρανίον.

Καί εἰς τὴν χηβάδα* τοῦ ἱεροῦ βήματος, ὑψηλά, ἐφαίνετο στεφανωμένη ὑπὸ ἀγγέλων ἡ τῶν Οὐρανῶν Πλατυτέρα. Καί κατωτέρω, περὶ τό θυσιαστήριον, ἴσταντο, ἄρρητον σεμνότητα ἀποπνέουσαι, αἱ μορφαί τῶν Μεγάλων Πατέρων, τοῦ Ἀδελφοθέου, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου καί τοῦ Θεολόγου, κι ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἔχαιρον, διότι ἔμελλον ν' ἀκούσωσι καί πάλιν τās εὐχάς καί τοὺς ὕμνους τῆς Εὐχαριστίας, οὓς αὐτοὶ ἐν Πνεύματι συνέθεσαν. Πέριξ δὲ καί ἐντός καί

ἐκτός εἰκονίζετο περιτέχνως ὅλον τό Δωδεκάορτον καί τά τάγματα τῶν ἀγγέλων καί ἡ βρεφοκτονία καί οἱ κόλποι τοῦ Ἀβραάμ καί ὁ ληστής, ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁμολογήσας.

* * *

Ὅταν ἐφθασαν εἰς τό Κάστρον καί εἰσῆλθον εἰς τόν Ναόν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλπος ἐθώπευσε τήν ψυχὴν των, ὥστε, ἂν καί ἦσαν κατάκοποι, καί ἂν καί ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἡσθάνθησαν τόσον τήν χαράν τοῦ νά ζῶσι καί τοῦ νά ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τό τέρμα τῆς πορείας των, εἰς τόν Ναόν τοῦ Κυρίου, ὥστε τοὺς ἐφυγε πᾶσα νύστα καί πᾶσα κόπωση. Οἱ αἰπόλοι, εὐρόντες ἐνασχόλησιν καί πρόφασιν ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι καί ἐνίοτε ὅπως ἐξαπλώνωνται καί κλέπτωσιν ἀπό κανένα ὕπνον, τυλιγμένοι μέ τέσ κάπες των παρὰ τό πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσούς, τόν ἕνα ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τόν ἄλλον πρὸς τό βόρειον μέρος. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἔσωθεν καί ἔξωθεν πυρῶν. Καί εἶχον σωρεύσει παμπόλλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καί κλάδων οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες αἰπόλοι, μέ τὰς ὀλίγας αἴγας καί τὰ ἐρίφιά των, ὅσα δέν εἶχον ψοφήσει ἀκόμη ἀπό τόν βαρύν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καί τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Καί εἶτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητόν, καί ἐψάλη ἡ λιτή* τῆς μεγαλοπρεποῦς ἑορτῆς, μεθ' ὃ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις, καί ὅσοι ἦσαν νυσταγμένοι ἀπεκοιμήθησαν σιγὰ εἰς τὰ στασιδίδια των, βαυκαλιζόμενοι ἀπό τήν ἔρρινον καί μονότον ἀπαγγελίαν τοῦ κύρ Ἀλεξανδρῆ. Ὁ ἀγαθὸς γέρων ἦτο ἐκ τοῦ ἀμιμήτου ἐκείνου τύπου τῶν ψαλτῶν, ὧν τό γένος ἐξέλιπε δυστυχῶς σήμερον. Ἐψαλλε κακῶς μέν, ἀλλ' εὐλαβῶς καί μετ' αἰσθήματος.

Ἄλλ' ὅτε ὁ ἱερεὺς ἐξελθὼν ἔψαλλε τό « Δεῦτε ἴδωμεν πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός », τότε αἱ μορφαὶ τῶν Ἀγίων ἐφάνησαν ὡς νά ἐφαιδρύνθησαν εἰς τοὺς τοίχους. « Ἀκολουθήσωμεν λοιπόν ἔνθα ὁδεύει ὁ ἀστήρ », καί ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἐνθουσιῶν ἔλαβε τήν ὑψηλὴν καλὰμην καί ἔσεισε τόν πολυέλαιον μέ τὰς λαμπάδας ὅλας ἀνημμένας. « Ἀγγελοι ὑμνοῦσιν ἀκαταπαύστως ἐκεῖ », κι ἐσείσθη ὁ ναὸς ὅλος ἀπό τήν βροντώδη φωνὴν τοῦ παπα - Φραγκούλη μετὰ πάθους ψάλλοντος « Δόξα ἐν ὑψίστοις λέγοντες τῷ σήμερον ἐν σπηλαίῳ

τεχθέντι », καί οἱ ἄγγελοι οἱ ζωγραφιστοί, οἱ περικυκλοῦντες τόν Παντοκράτορα ἄνω εἰς τόν θόλον, ἔτειναν τό οὖς, ἀναγνωρίσαντες οἰκεῖον αὐτοῖς τόν ὕμνον.

Καί εἴτα ὁ ἱερεὺς ἐπῆρε καιρόν*, καί ἤρχισε νὰ προσφέρῃ τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως.

* * *

Αἶφνης ἠκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθον τινές τῶν ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τί τρέχει. Ἐξῆλθε καί ἡ θειά τό Μαλαμώ, κι ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἔμεινε μέ τά γυαλιά εἰς τά ὄμματα, βλέπων πρὸς τήν θύραν ἀριστερά του, καί διέκοψε τήν ψαλμωδίαν του. Ὁ παπάς ἔρριπεν αὐστηρόν βλέμμα πρὸς τόν ψάλτην καί τόν ἐκάρφωσεν εἰς τήν θέσιν του.

Τάς φωνάς εἶχον ρήξει ὁ εἰς τῶν αἰπόλων καί ὁ εἰς τῶν ὑλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τόν πυρσόν, ἀνατολικῶς τοῦ ναῖσκου. Διά τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσῃ εἰς τινας κραυγὰς ἐλθούσας ἀπ' ἀντικρύ, ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καί τῆς βραχῶδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη, ἐσχηματίζετο ἐπισφαλῆς ὄρμος, ὁ Μικρὸς Γιαλός. Αἱ κραυγαὶ ἤρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καί σκοπέλων ὑπὸ τήν φοβερὰν ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη.

Παρήλθε πολλή ὥρα, ἔωσοῦ ἐννοήσωσι τί τρέχει. Ὅλοι σχεδόν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἐμείναν μόνοι ὁ ἱερεὺς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τό χρέος του, φορεμένος ἤδη τά ἱερά ἄμφια, ἐτοιμαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τήν προσκομιδὴν, καί ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς, τόν ὁποῖον ἐκράτει τό βλέμμα τοῦ ἱερέως.

Ἐν τούτοις, κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας, ἐνόησαν, ὅτι ἐκεῖ, ὑπὸ τόν Κουρούπη, εἶχε προσαράξει πλοῖον, ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει, καί ὁ πυρσὸς δέν ἔρριπτε πόρρω τό φῶς. Ἐβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι, εἰς ἀπόστασιν μιλίου σχεδόν, ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἀλικτύπων βράχων. Ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγεθυνόμεναι ἀπὸ τὰς ἡχούς, κραυγαὶ ἀγωνίας καί ταραχῆς, ὅμοιαι μ' ἐκεῖνας τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευδον νὰ ρίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδιά εἶχον

πρόχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὀγκωδεστέραν τήν φλόγα. Ἄλλο μέσον βοήθειας δέν εἶχον ταχύ.

Ἐν τούτοις ὁ Στεφανῆς ὁ πορθμεύς καί ὁ Μπάντας καί ὁ Νυφιῶ-
της ὁ Γιάννης καί ὁ Ἀργύρης καί ὁ ἀδελφός του ἔλαβαν ἀνά ἓνα δαυ-
λόν καί τά δύο φανάρια, καί ἀπεφάσισαν νά κατέλθωσι τρέχοντες
εἰς τόν Μικρόν Γιαλόν. Ἄλλ' ἐάν ὁ κρημνώδης δρομίσκος δέν ἦτο
χιονισμένος, θά ἐχρειάζετο σχεδόν ἡμίσεια ὥρα, διὰ νά κατέλθῃ τις
ἐκεῖ ἀπό τό Κάστρον καί τώρα ὅπου ἦτο χιονισμένος καί ἦτο νύξ,
τρίτη ὥρα μετά τά μεσάνυκτα, οὔτε μία ὥρα δέν θά ἤρκει. Εἰς μίαν
δέ ὥραν ἡδύναντο νά κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καί νά πνι-
γῶσιν ἑκατοντάδες ἀνθρώπων.

Οὐχ ἦττον οἱ ἄξεστοι ἐκεῖνοι ἀνθρώποι, ἐκ τῆς αὐθορμήτου ἐκεί-
νης φιlanθρωπίας, ἣτις εἶναι οἶονεῖ φυσική ὁρμή, ὡς συμπάθεια τῆς
σαρκός πρὸς τήν σάρκα, καί εἶναι τό πρῶτον καί τελευταῖον αἰ-
σθημα τό συγκινοῦν τήν καρδίαν, μετά τήν πρώτην ἐκπληξιν, καί
πρίν προφθάσασα πνεύσῃ ἡ παγερά πνοή τῆς φιλαυτίας καί ἀδια-
φορίας, οἱ ἀνθρώποι, λέγω, ἔλαβον τοὺς δαυλοὺς των κι ἔτρεξαν
ἔξω τῆς πύλης καί τῆς γεφύρας, καί ἤρχισαν νά τρέχωσι τόν κατή-
φορον.

Οἱ λοιποί, μέιναντες ἐπάνω, ἡσχολοῦντο ν' ἀνανεῶσιν ὁλονόν
τήν φλόγα, μή παύοντες νά ρίπτωσι ξηρά κλαδιά εἰς τό πῦρ.

* * *

Ὁ ἱερεὺς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες εἰς τήν Πρόθεσιν, κι ἐμνημόνευσε τήν
πρωΐαν ἐκείνην ὅσα ὀνόματα εἶχεν ἀποθαμένα, οὐ μόνον τὰ ἰδικά του
καί τῶν ἐλθόντων πανηγυριστῶν, ἀλλά καί ὅλων τῶν ἐνοριτῶν του,
οὐ μόνον ὅσα εἶχε γραπτά, ἀλλά καί ὅσα ἐκ μνήμης ἐγνώριζεν· ἐγνώ-
ριζε δ' ἐκ μνήμης ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς πολίχνης, ἀποθαμένα καί ζων-
τανά. Ἐδεήθη καί ὑπὲρ διασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου, περί
οὔ, χωρίς νά ζητήσῃ ἐξήγησιν, ἀμέσως εἶχεν ἐννοήσῃ τὰ συμ-
βάντα.

Τέλος αἱ κραυγαὶ μικρόν κατὰ μικρόν ἔπαυσαν, ἡσυχία ἐπῆλ-
θεν. Ἐφάνη, ὅτι βωβὴ συμφορά εἶχεν ἐνσκήψῃ ἢ ὅτι ἡ δυσχέρεια
ἔλαβε πέρας. Δύο ἄλλοι ἀνδρες ἀνησυχήσαντες ἐξῆλθον ἕως τήν

Ἁγίαν Κυριακὴν, πέραν τῆς ξυλίνης γεφύρας, μέ δύο πυρσούς εἰς τὰς χεῖρας.

* * *

Παρήλθεν ὀλίγη ὥρα, ὁ ἱερεὺς ἀργὰ ἀργὰ ἐμβήκεν εἰς τὴν λειτουργίαν, ἐλπίζων νὰ ἤρχοντο ἐν τῷ μεταξύ καὶ οἱ ἀπόντες. Ἄλλ' ἡ λειτουργία προὔχωρει καὶ ψυχὴ δέν ἐφαίνετο. Τέλος εἰς τὸ «Μετά φόβου Θεοῦ» ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευταῖοι ἐξεληθόντες πρὸς ἐπισκόπησιν, εἴτα εἰσῆλθεν ὁ μπαρμπα - Στεφανῆς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ μετ' αὐτόν τρεῖς ἄγνωστοι μέ ναυτικά ἐνδύματα καὶ μέ κηρωτοὺς ἐπενδύτας. Ἐφθασαν ὅλοι ἀκριβῶς, ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐνῶ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἀνεγίνωσκε τὸ «Εὐλογήσω τὸν Κύριον», οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα. Τὸ ἐξοκεῖλαν πλοῖον ἦτο τὸ γ ο λ έ τ ι* τοῦ καπετάν Κωνσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου, αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσηλιξ, βραχύς τὸ σῶμα, μέ ἄδρον μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἐξῆς: Πρό δύο ἡμερῶν ἦτο προσωρμισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινόν ὄρμον τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀλλ' ὁ βοριάς τὸν ἐ ξ ο ύ ρ ι α σ ε*, αἱ ἄλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου, καὶ παρεσύρθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθει μέ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν Κωφόν, τὸν γνωστόν ὄρμον τῆς Συκιᾶς, τοῦ μεσαίου λαιμοῦ τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἅμα εἰσπλεύσῃ τις δέν βλέπει πλέον πόθεν εἰσέπλευσεν, ἀλλ' ὅπου δυσκόλως εἰσπλέει τις. Ὁ ὄρμος ὁμοιάζει μέ λίμνην μεσόγειον, μή ἔχουσιν ὁρατὸν στόμιον, τόσον εἶναι ἀσφαλῆς. Καὶ τὸ γολετί ξυλάρμενον, μετὰ ματαίας προσπαθείας, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναυβάται εἶδον ἔξαφνα φῶς, ὡς φάρον ὁδηγοῦντα, αὐτοὺς τοὺς πυρσούς, οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναΐσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ τραχεῖς αἰπόλοι.

Ὁ πυρσὸς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἐθερμαίνοντο περὶ αὐτόν ἀγραυλοῦντες οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι ἀκούοντες τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις». Ἐπλησίασαν, φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλέοντες, πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὐτυχῶς δι' ἐπιτηδεῖου χειρισμοῦ ἀπέφυγον τὴν καταστροφὴν, κι ἐκάθισε τὸ σκάφος εἰς τὰ ρηχά, ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅπου τόσον καλὰ ἦτο ἐξησφαλισμένον, ὅσον

δέν ἡδύνατο νά εἶναι μέ τάς δύο ἀγκύρας του, τάς μεινάσας ὡς ὁμή-
ρους εἰς τόν βυθόν τοῦ ὅρμου τῆς Δάφνης.

Ἐφεξεν ὁ Θεός τήν χαρμόσουν ἡμέραν, καί οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτι-
μήθησαν νά σφάξωσι καί ψήσωσι δύο τρυφερά ἐρίφια, ἐνῶ οἱ ὕλο-
τόμοι εἶχαν φέρει ἀπό τό βουνόν πολλές δωδεκάδας κοσσύφια ἀλα-
τισμένα καί ὁ καπετάν Κωνσταντῆς ἀνεβίβασεν ἀπό τό γολετί,
τό ὅποιον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχε, ὅπως ἦτο καθισμένο, ἄν δέν
ἔπνεε νότος ἀπό τῆς ξηρᾶς νά τό ἀπωθήσῃ πρὸς τό πέλαγος, δύο
ἄσκους γενναίου οἴνου καί ἓν καλάθιον μέ αὐγά καί κασκαβάλι τῆς
Αἰῖνοῦ* καί ἡμίσειαν δωδεκάδα ὄρνιθας καί μικρόν βυτίον μέ σκομ-
βρία. Καί ἔφαγον πάντες καί ηὐφράνθησαν, ἑορτάσαντες τά Χριστού-
γεννα μετά σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου.
Τήν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μέ ἄρκετά δέ σκε-
πάσματα καί καπότας, ὅσα καί οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταί
εἶχαν φέρει μεθ' ἑαυτῶν καί οἱ αἰγοβοσκοὶ εἶχαν εἰς τό Κάστρον, καί
ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος караβοκύρης ἐκόμισε ἀπό τό πλοῖόν του.

Τήν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τό ψῆχος ἡλαττώθη πολύ κι
ἐπωφελοῦμενοι τήν ἀνακωχήν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλ-
θωσιν. Ὁ μπαρμπά - Στεφανῆς καί ὁ υἱός του μετὰ δύο ἄλλων βοηθῶν
ἐπανῆλθον εἰς τήν μικράν ἀμμουδιάν ὑπὸ τά Μποστάνια, καθεῖλκυ-
σαν τήν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς, καί κάμψαντες τό Κάστρον, τήν
ἔφεραν ἀπό Σοφράν* εἰς τό βορειοανατολικόν μέρος. Τῇ βοηθείᾳ
τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπαρμπά - Στεφανῆ καί τῆς μικρᾶς φε-
λοῦκας* τοῦ Λημνίου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαν-
τες, δέν ἐβράδυναν νά ξεκαθίσωσιν ἀπό τήν ἄμμον τό γολετί, τό
ὅποιον δέν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμέ-
νον καί ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καί ἀποχαιρετίσαν-
τες τούς αἰπόλους, ἐπεβίβασθησαν οἱ μέν εἰς τό γολετί, οἱ δέ
εἰς τήν βάρκαν, πότε ρυμουλκουμένην, πότε ρυμουλκοῦσαν, καί μέ
ἰστιά καί μέ κώπας πλέοντες, διὰ τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τήν
φοράν ταύτην ὡς συντομωτέρας καί εὐπλωτέρας εἰς τήν κάθοδον,
ἔφθασαν αἰσίως εἰς τήν πολίχνην.

Περιοδικό «Ἐστία», Ἰανουάρ. 1892

* Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΙΚΕΤΗΣ

Ἰκέτης σου ἔτρεξα, ἐκκλησούλα του βουνού,
μέ τό βαθύν ἀντίλαλο τοῦ ἑσπερινοῦ,
κι εἶμαι ὀρφανός. Καί ζήτησα νά βρῶ ἀντιστύλι
στ' ἀσημοκαντηλιῶ τό φῶς, πού μου 'χεις στείλει
τοῦ κάμπου πετροκαλαμιά.
Κι ἦρθα. Ἀγιοκέρια λάμπανε· λιβανωτός,
καπνός μέ πῆρε στήν ἀγκάλη τοῦ παντός.
Κι εἶμαι ὀρφανός. Μά ὁ ἑσπερινός γλυκά σημαίνει.
Κι ἄκουσα μιά φωνή μυστηριακή νά βγαίνει :
—'Εδῶ εἴμ' ἐγώ ! τῶν οὐρανῶν ἡ Πλατυτέρα
γιά ὅλους Μητέρα.

« Ἐγκόλπια »

Νικόλαος Πετιμεζάς - Λαύρας

ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΩΝ Ο ΑΓΙΟΣ

(5η Δεκεμβρίου, παραμονή τοῦ Ἀγ. Νικολάου)

Ἐβράδιασεν.

Ὁ ἥλιος δύνων ὀπισθεν τοῦ πευκοφύτου ὅρους ἔπεμπεν εἰς τάς ἀνατολικάς ἄκρας τῆς νήσου μας καί εἰς τά πρό τοῦ λιμένος νησίδια τάς τελευταίας του ἀκτῖνας. Ἐλάμβανε μαζί του ὅλον τό εὐφρόσυνον τῆς ἡμέρας θάλλπος* καί ἄφηνεν εἰς τά βουνά τό ὄξύ ἐκεῖνο τοῦ χειμῶνος ἀπόγειον*.

Ὁ λιμήν ἦτο ἀκίνητος ὡς λίμνη. Τρία ἄσπρα καίκια ἤρχοντο βιαστικά ν' ἀράξουν χάριν τῆς ἑορτῆς. Αἱ λέμβοι τῶν ἀλιέων ἔσπευδον καί αὐταί νά προσορμισθοῦν. Καί ἀπό τήν ἐξοχήν οἱ ποιμένες καί οἱ γεωργοί κατήρχοντο εἰς τήν πόλιν πρὸς τόν αὐτόν σκοπόν.

Ἦδη ἐνύκτωσε καί ἤρχισε νά σημαίνει ἡ ἀγρυπνία. Ὁ γλυκὺς τοῦ κώδωνος ἤχος ἐλάλει, ἐκελάδει ἐνόμιζες, τήν πανήγυριν.

Εἰς ὅποιανδήποτε νῆσον καί ἂν ἀποβιβασθῇς, θ' ἀπαντήσης τόν ναόν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, μικρόν ἢ μέγαν, μέ μάρμαρα ἢ μέ

πλίνθους. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ παππούς τοῦ ναυτικοῦ μας, ἡ γλυκυτέρα τοῦ ναύτου παραμυθία τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος.

Εἰς τὴν ἀγρυπνίαν ἔπρεπε ὅλοι νὰ παρευρεθοῦν, διότι ἡτύχησαν νὰ πανηγυρίσουν τὴν ἑορτὴν του εἰς τὸ νησάκι των. Ὁ ναύτης, ὅταν εὐδαίμων ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν νῆσόν του, φέρει τὸ τάξιμόν του εἰς τὸν Ἅγιον. Ὅταν εἶναι εἰς τὸ πέλαγος, εὐχεται νὰ τύχῃ κατὰ τὴν ἑορτὴν εἰς τὴν πατρίδα του, ν' ἀγρυπνήσῃ ὅλην τὴν νύκτα. Καί ὅταν πάλιν ναυαγός εἰς μίαν σανίδα σωθῇ ἢ ὅταν εἰς ξηρόν βράχον ἀπὸ τὰ δόντια τοῦ θανάτου γλιτώσῃ, πρῶτα πρῶτα θὰ φέρῃ τὸ τάξιμόν του εἰς τὸν Ἅγιον, λαμπάδα μεγάλην ἢ ἀργυροῦν κανδήλιον, καί ὕστερον θὰ μεταβῇ εἰς τὴν οἰκίαν του νὰ χαιρετίσῃ τὴν μητέρα του ἢ τὴν σύζυγόν του.

Ἴδού λοιπόν πάντες, γεωργοί καὶ ναῦται, συναθροίζονται τώρα εἰς τὴν ἀγρυπνίαν, συνωστιζόμενοι ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνης τοῦ Ἁγίου Νικολάου, πάλαιός βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, ὀλίγον μαυρισμένης ἢ ὑπὸ τοῦ χρόνου ἢ διότι ὁ ζωγράφος ἠθέλησε διὰ τοῦ σκιοῦ χρώματος νὰ παραστήσῃ τὸ αὐστηρόν πρόσωπον τοῦ θαυματουργοῦ Ἀρχιερέως.

Καὶ ἀνάπτουν ὅλοι οἱ ναῦται τὰς μεγάλας λαμπάδας, τὰς ὁποίας εἶχον φέρεי ἀπὸ τὸ ταξίδιον, καὶ λάμπει ἡ εἰκὼν καὶ λάμπει ἡ ἐκκλησία. Ἀκτινοβολεῖ τὸ πρᾶγον τοῦ Ἁγίου πρόσωπον ἐκ χαρᾶς, νομίζεις, ὥς νὰ εὐχαριστεῖτο, διότι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐβούλιζεν ὁ μικρὸς ναὸς ἀπὸ τὴν φαιδρὰν ψαλμωδίαν τῶν ᾠσμάτων καὶ τῶν ἐγκωμιαστικῶν ὕμνων, οἱ ὅποιοι μέ ἰδιαίτεραν ἀγάπην ἐπανελάβανον τὸ «Ἄγιε Νικόλαε !».

Εὐχαριστοῦνται γύρω γύρω οἱ ναῦται ἀκούοντες τὰ ᾠσματα καὶ προσβλέπουν ἀτενῶς* εἰς τὴν εἰκόνα, κατὰφορτον ἀπὸ τὰ ἀναθήματα*, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπουν ἀργυρᾶ μικρά πλοιάρια, πλοιάρχων ἀφιερώματα.

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας, ἐνόμιζες, ὅτι ἡ εἰκὼν προσελάμβανε θαυμασίαν κίνησιν καὶ ζωὴν αἰφνίδιον. Ἐνόμιζες ὅτι ἐκινούντο οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἁγίου καὶ ἡλόγει ἡ χεὶρ τοὺς προσφιλεῖς του ναυτίλους καὶ ὅτι συχνὰ μετέβαλλεν ὄψιν τὸ γηραιόν του πρόσωπον.

Ἄλλος ἐκ τῶν ἐκεῖ παρισταμένων, ἔχων εἰς τὸν νοῦν του τὴν παροιμιώδη τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐλεημοσύνην καὶ τὴν πρὸς τοὺς πένητας συμπάθειαν, τὸν ἔβλεπε γλυκύν καὶ μειδιώντα. Ἄλλος πάλιν

ἔχων εἰς τόν νοῦν του, ὅτι κάποτε ὁ ἐπίσκοπος Νικόλαος, ἄγριος καί ἀπειλητικός, ἐμφανισθεῖς ἐκράτησε τοῦ δημίου τήν χεῖρα, ἔτοιμον νά θανατώσῃ τρεῖς ἄνδρας ἀθώους, συκοφαντηθέντας, τόν ἔβλεπεν εἰς τήν εἰκόνα ἄγριον καί ἀπειλητικόν μέ πύρινα βλέμματα. Ὁ δέ ναύτης ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ὁ Ἅγιος ἔσωσε τό κλυδωνιζόμενον* σκάφος, ἔτοιμον νά καταποντισθῇ, ἐφαντάζετο αὐτόν ἰστάμενον ἀτρόμητον ἐν τῇ πρύμνῃ καί βαστάζοντα κραταιῶς* τό πηδάλιον, ἐνῶ ἡ εἰκὼν παρίστα αὐτόν καθήμενον ἐπὶ θρόνου καί εὐλογοῦντα. Ἐκεῖνος δέ πάλιν ὁ ἐνθυμούμενος τήν στιγμήν, κατά τήν ὁποίαν ὁ Ἅγιος βυθισθεῖς εἰς τήν θάλασσαν ἔσωσεν ἡμίπνικτον τόν ἀπό τοῦ πλοίου πεσόντα ναύτην, ἐνόμιζεν, ὅτι ἔβλεπε διάβροχον* τόν ἱεράρχην καί ὅτι ἀπό τό λευκόν του γένειον ἔσταζεν ἀκόμη ἡ θάλασσα.

Τόσῃ ζωὴν παράδοξον ἐλάμβανεν ἡ βυζαντινὴ εἰκὼν ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα φῶτα καί τήν φαιδρὰν ψαλμωδίαν.

« Διηγήματα », τ. Β', σ. 49 κ.έ.

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

ΤΟ ΒΛΟΓΗΜΕΝΟ ΤΟ ΜΑΝΤΡΙ

Κάθε χρόνο ὁ Ἅγιος Βασίλης τίς παραμονές τῆς Πρωτοχρονιάς γυρίζει ἀπὸ χώρα σέ χώρα κι ἀπὸ χωριό σέ χωριό, καί χτυπᾷ τίς πόρτες γιά νά δεῖ ποίος θά τόν δεχτεῖ μέ καθαρὴ καρδιά. Μιά χρονιά λοιπόν, πῆρε τό ραβδί του καί τράβηξε. Ἦτανε σάν καλόγερος ἀσκητής, ντυμένος μέ κάτι μπαλωμένα παλιόρασα, μέ χοντροπάπουτσα στά ποδάρια του καί μ' ἓνα ταγάρι περασμένο στὸν ὦμο του. Γι' αὐτό τόν παίρνανε γιά διακονιάρη καί δέν τ' ἀνοίγανε τήν πόρτα. Ὁ Ἅγιος Βασίλης ἔφευγε λυπημένος, γιατί ἔβλεπε τήν ἀπονιά τῶν ἀνθρώπων καί συλλογιζότανε τοὺς φτωχοὺς ποὺ διακονεῦουνε, ἐπειδὴς ἔχουνε ἀνάγκη, μ' ὅλο πού αὐτός ὁ ἴδιος δέν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κανέναν, κι οὔτε πεινοῦσε, οὔτε κρύωνε.

Ἀφοῦ βολόδειρε* ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, κι ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ χώρες πολλές κι ἀπὸ χιλιάδες χωριά καί πολιτεῖες, ἔφταξε στά ἑλληνικά τὰ μέρη, πού 'ναι φτωχὸς κόσμος. Ἀπ' ὅλα τὰ χωριά πρόκρινε τὰ πió φτωχά, καί τράβηξε κατά κεῖ, ἀνάμεσα στά ξερά βουνά πού βρίσκοντανε κάτι καλύβια, πεινασμένη λεμπεσουριά*.

Περπατοῦσε νύχτα κι ὁ χιονιάς βογκοῦσε, ἡ πλάση ἦτανε πολὺ

άγρια. Ψυχή ζωντανή δέν άκουγότανε, έξόν από κανένα τσακάλι πού γάβγιζε.

Άφού περπάτηξε κάμποσο, βρέθηκε σ' ένα άπάγκιο πού έκοβε ό άγέρας από 'να μικρό βουνό, κι είδε ένα μαντρί κολλημένο στά βράχια. "Ανοίξε τήν αϋλόπορτα πού ήτανε κανωμένη από άγρια ρουπάκια* καί μπήκε στή μάντρα. Τά σκυλιά ξυπνήσανε καί πιάσανε καί γαβγίζανε. Πέσανε άπάνω του νά τόν σκίσουνε· μά, σάν πήγανε κοντά του, σκύψανε τά κεφάλια τους καί σερνόντανε στά ποδάρια του, γλείφανε τά χοντροπάπουτσά του, γρούζανε φοβισμένα καί κουνούσανε παρακαλεστικά τίς ουρές τους.

Ό "Άγιος σίμωσε στό καλύβι του τσομπάνου καί χτύπησε τήν πόρτα μέ τό ραβδί του καί φώναξε :

«Έλεήστε με, χριστιανοί, γιά τίς ψυχές τών αποθαμένων σας ! Κι ό Χριστός μας διακόνεψε σάν ήρθε σέ τούτον τόν κόσμο !».

Ή πόρτα άνοιξε καί βγήκε ένας τσομπάνης, παλικάρι ώς είκοσιπέντε χρονώ, μέ μαύρα γένια· καί δίχως νά δεϊ καλά καλά ποιός χτυπούσε τήν πόρτα, είπε στό γέροντα :

« Πέρασε μέσα στ' άρχοντικό μας νά ζεσταθείς ! Καλή μέρα καί καλή χρονιά ! ».

Αυτός ό τσομπάνης ήτανε ό Γιάννης ό Μπαίκας, πού τόν λέγανε Γιάννη Βλογημένον, άνθρωπος άθώς σάν τά πρόβατα πού βόσκαγε, άγράμματος όλότελα.

Μέσα στήν καλύβα έφεγγε μέ λιγοστό φώς ένα λυχνάρι. Ό Γιάννης, σάν είδε στό φώς πώς ό μουσαφίρης ήτανε γέροντας καλόγερος, πήρε τό χέρι του καί τ' άνασπάστηκε καί τό 'βαλε άπάνω στό κεφάλι του. "Υστερα φώναξε τή γυναίκα του, ώς είκοσι χρονώ κοπελούδα, πού κουνούσε τό μωρό τους μέσα στήν κούνια. Κι εκείνη πήγε ταπεινά καί φίλησε τό χέρι τού γέροντα, κι είπε :

« Κόπιασε, παππού, νά ξεκουραστείς ».

Ό "Άγιος Βασίλης στάθηκε στήν πόρτα καί βλόγησε τό καλύβι κι είπε :

« Βλογημένοι νά 'σαστε, τέκνα μου, κι όλο τό σπιτικό σας ! Τά πρόβατά σας νά πληθαίνουν ώς τού 'Ιώβ μετά τήν πληγήν καί ώς τού 'Αβραάμ καί ώς τού Λάβαν ! Ή ειρήνη τού Κυρίου ήμών Ίησου Χριστού νά είναι μαζί σας ! ».

Ό Γιάννης έβαλε ξύλα στό τζάκι καί ξελόχισε* ή φωτιά. Ό

“Αγιος ἀπίθωσε σέ μιά γωνιά τό ταγάρι του, ὕστερα ἔβγαλε τό μπαλωμένο τό ράσο του κι ἀπόμεινε μέ τό ζωστικό του. Τόν βάλανε κι ἑκατσε κοντά στή φωτιά, κι ἡ γυναίκα τοῦ ἔβαλε καί μιά μαξιλάρα ν’ ἀκουμπήσει.

“Ο “Αγιος Βασίλης γύρισε κι εἶδε γύρω του καί ξανάπε μέσα στό στόμα του :

« Βλογημένο νά ’ναι τοῦτο τό καλύβι ! ».

“Ο Γιάννης μπαινόβγαине, γιά νά φέρει τό ’να καί τ’ ἄλλο. Ἡ γυναίκα του μαγεύει. “Ο Γιάννης ξανάριξε ξύλα στή φωτιά.

Μονομιᾶς φεγγοβόλησε τό καλύβι μέ μιάν ἀλλιώτικη λάμψη καί ἐφάνηκε σάν παλάτι. Τά δοκάρια σάν νά ’τανε μαλαμοκαπνισμένα, κι οἱ πυτιές* πού ἦτανε κρεμασμένες σάν νά γινήκανε χρυσά καντήλια, καί τά τυροβόλια κι οἱ καρδάρες καί τ’ ἄλλα τά σύνεργα πού τυροκομοῦσε ὁ Γιάννης, λές κι ἦτανε διαμαντοκολλημένα. Καί τά ξύλα πού καιγόντανε στή φωτιά εὐωδιάζανε σάν μοσκολίβανο καί δέν τρίζανε, ὅπως τρίζανε τά ξύλα τῆς φωτιάς, παρά ψέλνανε σάν τούς ἀγγέλους πού ’ναι στόν Παράδεισο.

“Ο Γιάννης ἦτανε καλός ἄνθρωπος, ὅπως τόν ἔφτιαξε ὁ Θεός. Φτωχός ἦτανε, εἶχε λιγοστά πρόβατα, μά πλούσια καρδιά : « Τῇ πτωχεῖᾳ τά πλούσια ! ». Ἦτανε αὐτός καλός, μά εἶχε καί καλή γυναίκα. Κι ὅποιος τύχαινε νά χτυπήσει τήν πόρτα τους, ἔτρωγε κι ἔπινε καί κοιμότανε. Κι ἂν ἦτανε καί πικραμένος, ἔβρισκε παρηγοριά. Γι’ αὐτό κι ὁ “Αγιος Βασίλης κόνεψε στό καλύβι τους, ξημερώνοντας Πρωτοχρονιά, παραμονή τῆς χάρις του, κι ἔδωσε τήν εὐλογία του.

Κεῖνη τή νύχτα τόν περιμένανε ὅλες οἱ πολιτεῖες καί τά χωριά τῆς οἰκουμένης, ἀρχόντοι, δεσποτάδες κι ἐπίσημοι ἄνθρωποι, πλὴν ἐκεῖνος δέν πῆγε σέ κανέναν τέτοιο ἄνθρωπο, παρά πῆγε στό μαντρί τοῦ Γιάννη τοῦ Βλογημένου.

Σάν βολέψανε τά πρόβατα, μπῆκε μέσα ὁ Γιάννης καί λέγει στό γέροντα :

« Γέροντα, μεγάλη χαρά ἔχω ἀπόψε πού ἦρθες, ν’ ἀκούσουμε κι ἐμεῖς κανένα γράμμα, γιατί δέν ἔχουμε ἐκκλησία κοντά μας, μήτε κάν ρημοκλήσι. Ἐγώ ἀγαπῶ πολύ τά γράμματα τῆς θρησκείας μας, κι ἄς μὴν τά καταλαβαίνω, γιατί εἶμαι ξύλο ἀπελέκητο. Μιά φορά μᾶς ἦρθε ἓνας γέροντας ‘Αγιονορίτης καί μᾶς ἄφησε τούτη τήν ἀγιωτική φυλλάδα, κι ἂν λάχει νά περάσει κανένας γραμματιζούμενος

καμιά φορά, τόν βάζω καί τή διαβάζει. 'Εγώ όλα όλα τά γράμματα πού ξέρω είναι τρία λόγια πού τά 'λεγε ένας γραμματιζούμενος, πού έβγαζε λόγο στό χωριό, δυό ώρες από δώ, κι από τίς πολλές φορές πού τά 'λεγε, τυπωθήκανε στή θύμησή μου. Αὐτός ὁ γραμματικός έλεγε καί ξανάλεγε : " Σκώνιτι οὐ μήτηρ του κί τούν ανισπάζιτι κί τοῦ λέγ' : Τέκνου μου ! Τέκνου μου ! ". Αὐτά τά γράμματα ξέρω... ».

Ήτανε μεσάνυχτα. Ὁ ἀγέρας βογκοῦσε. Ὁ Ἅγιος Βασίλης σηκώθηκε ἀπάνου καί στάθηκε γυρισμένος κατά τήν ἀνατολή κι έκανε τό σταυρό του τρεῖς φορές. Ὑστερα ἔσκυψε καί πήρε ἀπό τό ταγάρι του μιά φυλλάδα κι εἶπε :

« Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν πάντοτε, νῦν καί ἀεί καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ! ».

Ὁ Γιάννης πήγε καί στάθηκε ἀπό πίσω του καί σταύρωσε τά χέρια του. Ἡ γυναίκα βύζαξε τό μωρό καί πήγε κι ἐκείνη καί στάθηκε κοντά στόν ἄντρα της.

Κι ὁ γέροντας εἶπε τό « Θεός Κύριος » καί τ' ἀπολυτίκιο τῆς Περιτομῆς « Μορφήν ἀναλλοιώτως ἀνθρωπίνην προσέλαβες », χωρίς νά πεῖ καί τό δικό του τ' ἀπολυτίκιο, πού λέγει : « Εἰς πᾶσαν τήν γῆν ἐξηλθεν ὁ φθόγγος σου ». Ἐψελνε γλυκά καί ταπεινά, κι ὁ Γιάννης κι ἡ Γιάνναινα τόν ἀκούγανε μέ κατάνυξη καί κάνανε τό σταυρό τους. Κι εἶπε ὁ Ἅγιος Βασίλης τόν ὄρθρο καί τόν κανόνα τῆς ἑορτῆς « Δεῦτε λαοί, ἄσωμεν », χωρίς νά πεῖ τό δικό του κανόνα « Σοῦ τήν φωνήν ἔδει παρῆναι, Βασίλειε ». Κι ὕστερα εἶπε ὅλη τή λειτουργία κι ἔκανε ἀπόλυση.

Καθίσανε στό τραπέζι καί φάγανε, ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁ Μέγας, ὁ Γιάννης ὁ Βλογημένος, ἡ γυναίκα του κι ὁ μπαρμπα - Μάρκος ὁ Βουβός, πού τόν εἶχε συμμαζέψει ὁ Γιάννης καί τόν βοηθοῦσε.

Καί, σάν ἀποφάγανε, ἔφερε ἡ γυναίκα τή βασιλόπιτα καί τήν ἔβαλε ἀπάνω στό σοφρά. Κι ὁ Ἅγιος Βασίλης πήρε τό μαχαίρι καί σταύρωσε τή βασιλόπιτα κι εἶπε :

« Εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ! ».

Κι ἔκοψε τό πρῶτο τό κομμάτι κι εἶπε : « τοῦ Χριστοῦ », ἔκοψε τό δεύτερο κι εἶπε : « τῆς Παναγίας », κι ὕστερα ἔκοψε τό τρίτο καί δέν εἶπε : « τοῦ Ἁγίου Βασιλείου », ἀλλά εἶπε : « τοῦ νοικοκύρη τοῦ Γιάννη τοῦ Βλογημένου ! ».

Πετάγεται ὁ Γιάννης καὶ τοῦ λέγει :

« Γέροντα, ξέχασες τὸν Ἀι - Βασίλη ! ».

Τοῦ λέγει ὁ Ἅγιος :

« Ἀλήθεια, τὸν ξέχασα ! ».

Κι ἔκοψε ἓνα κομμάτι κι εἶπε :

« Τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Βασιλείου ! ».

Ὑστερα ἔκοψε πολλὰ κομμάτια, καὶ σέ κάθε ἓνα πού ἔκοβε ἔλεγε :
« τῆς νοικοκυρᾶς », « τοῦ μωροῦ », « τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Μάρκου τοῦ μογιλάλου »* « τοῦ σπιτιοῦ », « τῶν ζωντανῶν », « τῶν φτωχῶν ».

Λέγει πάλι ὁ Γιάννης στὸν Ἅγιο :

« Γέροντα, γιατί δέν ἔκοψες γιά τήν ἀγιοσύνη σου ; ».

Τοῦ λέγει ὁ Ἅγιος :

« Ἐκοψα, εὐλογημένε ! ».

Μά ὁ Γιάννης δέν κατάλαβε τίποτα, ὁ καλότυχος !

Ἐστρώσε ἡ γυναίκα, γιά νά κοιμηθοῦνε. Σηκωθήκανε νά κάνουνε τήν προσευχή τους. Ὁ Ἅγιος Βασίλης ἄνοιξε τίς ἀπαλάμες του κι εἶπε τή δική του τήν εὐχή, πού τή λέγει ὁ παπάς στή λειτουργία :

« Κύριος ὁ Θεός μου, οἶδα ὅτι οὐκ εἰμι ἅγιος, οὐδέ ἱκανός, ἵνα ὑπό τήν στέγην εἰσέλθης τοῦ οἴκου τῆς ψυχῆς μου + ».

Σάν τελείωσε τήν εὐχή κι ἐτοιμαζόντανε νά πλαγιάσουνε, τοῦ λέγει ὁ Γιάννης :

« Ἐσύ, γέροντα, πού ξέρεις τά γράμματα, πές μας σέ ποιά παλάτια ἄραγες πῆγε ἀπόψε ὁ Ἀι - Βασίλης ; Οἱ ἀρχόντοι κι οἱ βασιλιάδες τί ἁμαρτίες μπορεῖ νά ᾔχουνε ; Ἐμεῖς οἱ φτωχοὶ εἴμαστεν ἁμαρτωλοί καὶ κακορίζικοι, ἐπειδὴς ἡ φτώχεια μᾶς κάνει νά κολαζόμαστε ! ».

Ὁ Ἅγιος Βασίλης δάκρυσε. Σηκώθηκε πάλι ἀπάνω, ἄπλωσε τίς ἀπαλάμες του καὶ ξαναεἶπε τήν εὐχή του ἀλλιῶτικα :

« Κύριε ὁ Θεός μου, οἶδας ὅτι ὁ δοῦλός σου Ἰωάννης ὁ ἀπλοῦς ἐστίν ἅγιος καὶ ἱκανός, ἵνα ὑπό τήν στέγην αὐτοῦ εἰσέλθης, ὅτι νήπιος ὑπάρχει, καὶ τῶν τοιούτων ἐστίν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. . . ».

Καὶ πάλι δέν κατάλαβε τίποτα ὁ Γιάννης ὁ καλότυχος, ὁ Γιάννης ὁ Βλογημένος.

« Ἔργα », τ. Α'

Φώτης Κόντογλου

Τ Α Φ Ω Τ Α

Ὁ κόλπος ἐκτείνεται εὐρύς, μέ ἀνοικτόν τό στόμιον αὐτοῦ, ἀπό τοῦ ὁποίου ἔρχεται τοῦ μεγάλου πελάγους ἡ βαθεῖα ἀναπνοή.

Πρωί καί σκεπαστός ὁ ὀρίζων, συννεφιά, ἀπειλή ὕδατος ἄνωθεν, οἰμωγή* κύματος κάτωθεν.

Σκοτεινή ἡ ὄψις τῶν νεφῶν, βαρεῖα ὡς κατηφές πρόσωπον, ἔτοιμον εἰς δάκρυα. Ἀνώμαλη ἡ ράχis τοῦ νεροῦ, ἐξογκουμένη ὡς στήθη φουσκώνοντα ἐκ πόνου. Καί ἐπάνω εἰς αὐτήν, σειόμενα, γοοῦντα καΐκια, τράτες, βάρκες, συμφυρμός σκοινιῶν, κατάρτια, ξάρτια. Καί παρέκει ξυλίνη ἀποβάθρα πτωχική, ριγμένη εἰς τά κύματα.

Πίσω, δῶθε κεῖθε μέσ τῇ ρεματιά σπιτάκια σκαρφαλώνουν παστρικά, λευκά, νανοφυῖ* σπίτια χωρικῶν, σπιτάκια νησιώτικα μέ παραθυράκια πράσινα, κεραμίδια κόκκινα, αὐλόγυρους μικροῦς, περιποιημένους καί φραχτίτσες ἀγκαθιῶν καί γαριφάλων φυλλαράκια καί λαχανικά. Ποῦ καί ποῦ περικοκλάδες καί κισσοί σκαρφαλώνοντες στοὺς τοίχους, βλέπουν ἀνοιχτά τῇ θάλασσᾳ τήν ἄγρια καί τήν ἀπέναντι στεριά. Καί γύρω βουνάκια πεύκων, εἰς τά ὁποῖα τά σπιτάκια ἀκουμποῦν, στηρίζουν τά πλευρά των, προφυλάσσονται ἀπό τόν ἄνεμον, σμιγμένα, στριμωγμένα, μέ τοὺς στενοὺς των τοὺς δρομάκους, ἀλληλοξεστίνονται.

Κι ἐπάνω στῇ σκαλίτσα - ἀποβάθρα σάν βαρύ, γιά τή μικρή αὐτὴ σανιδένια γεφυρούλα, ὅπου δένουν τά παλαμάρια τους οἱ τράτες καί ἀράζουν οἱ βαρκοῦλες, μαζωμένο τό χωριό : Παπὸς μαυροφορῶν, λευκογένης καί μέ ἀργυροῦς βοστρύχους*, ἀπλωμένους ἐπάνω εἰς τό μελανόν ροῦχον, ὅπως μπροστά του εἰς τό κύμα ὁ ἀφρός, ὅπως τριγύρω του τό χιόνι στὰ βουνά. Ζέσκεπος μέ σταυρό εἰς τό δεξί, τό καλυμμαῦχι εἰς τό ἄλλο. Παλικάρια ἀπὸ δῶ καί ἀπὸ κεῖ. Ζωνάρια. Βράκες. Κοῦκοι. Οἱ γυναῖκες πίσωθε μέ χρωματιστά τσεμπέρια, κεντητὰ πουκάμισα καί κοντογούνια, πρόσωπα ροδισμένα, ἡ Ἑλλάδα τοῦ ἀγροῦ, τῆς θαλάσσης, τοῦ ὅρου, μυροβολοῦσεν ἀπὸ τήν ἄλμην* κι ἀπὸ τήν δρόσον τῆς αὐγῆς. Ἀχνα λαμπάδων τρέμουσα, παλλομένη, μισοσβήνουσα τήν πνοήν τήν πρωινήν. Φωναὶ παιδιῶν λεπταὶ καί δροσεραὶ, ψάλλουσai ἄσμα ἤρεμον, βραδύ, ἐφαρπαζόμενον καί σβῆνον :

«Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε,
ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις».

Ἐτελείωσεν ὁ ψαλμός ὁ ἱερός. Ὁ γέρον παπᾶς ὕψωσε τὸ χέρι.
Ὁ μέγας σταυρός, περιαχθεῖς* μέ δύναμιν, διέγραψε κύκλον στὸν
ἀέρα, ἔπεισε στὴν θάλασσαν, κατεπόθη* ἀπ' αὐτήν, ἐξηφανίσθη εἰς
τὸ βῆθος τοῦ νεροῦ. Τὸ πνεῦμα ἐφύσησεν, ὁ πόντος ἐταράχθη ἐκ
βαθέων.

Τέσσαρες ἢ πέντε παφλασμοὶ ἠκούσθησαν αἰφνίδιοι, τέσσαρα
πέντε σώματα ἐξώρμησαν καὶ ἐβούτηξαν. Καὶ ὑπὸ τὸ κῦμα τὰ κορμιά
τῶν παλικάριων πλέουν καὶ τινάσσονται, τὰ πόδια των λακτίζουν,
οἱ βραχίονες ἐκτείνονται, ψάχνουν καὶ ζητοῦν. Ἐκτοπίζουν τὰ νερά
καὶ συγκυκοῦν* τὸν βοῦρκον κι ἀνεγείρουν τὸν ἄφρον. Ἕνας ἑξαφνα
νιώθει νὰ φεύγῃ κάτω ἀπὸ τὰ δάχτυλα. Τὸ ἀδράχκει, τὸ χουφτώνει κι
ἐπιφαίνεται* Τρίτων* ὕψων τὴν χεῖρα καὶ προτείνων τὸν λαιμόν,
περιρρέομενος ἀπὸ τὸ σταλάζον ὕδωρ. Μὲ δυὸ ἀπλωτές ἔφαγε τὸ
διάστημα, παρεμέρισε τὸ κῦμα, ἔφθασε στὴ σκαλούλα, ὠρθώθη
ὕψηλός καὶ ἐπιβάλλων, ὑπὸ τὸ ὄμμα τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ πελάγους καὶ
τοῦ πλήθους, ἔμπροσθεν τοῦ ἀκινήτου, ἀσκεποῦς καὶ καρδοκοῦντος*
ἱερέως καὶ τοῦ ἐνεχείρισε τὸν μέλανα καὶ θαλασσοβρεκτον σταυρόν.

Ὁ λειτουργὸς ἀνέλαβε τὸ ὑποστάζον ξύλον, τὸ ἐσήκωσεν,
ἐκαλύφθη ἐπισήμως καὶ τὸ ἔτεινε πρὸς τὸν πλησιέστερον ἀγρότην.
Ἐκεῖνος ἔσκυψε ταπεινῶς καὶ μέ τὸ κεφάλι ἀσκεπές, τὸ φέσι του σὸ
χέρι, ἐκόλλησε τὰ χεῖλη του ἐπάνω, ἔπειτα ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως
τῆς δασείας. Κατόπιν ἀνηγέρθη, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ παρε-
μέρισε.

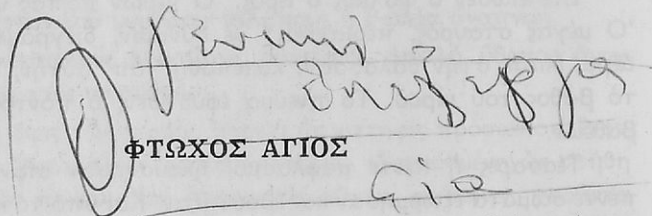
Ἄλλος τὸν διεδέχθη παρομοίως κι ἄλλος, ὅλο τὸ χωριό, γυναῖ-
κες κι ἄντρες, εἰς μακράν μακράν σειράν. Καὶ ὑπὸ τῶν κυμάτων τὰ
ραντίσματα καὶ ὑπὸ τὴν ψυχάλαν τῶν συννέφων, εἰς τὸ κρῦο τῆς
αὐγῆς, ἡ παρέλασις βαστᾷ καὶ συγκινεῖται καὶ θροεῖ καὶ ἐξελίσσε-
ται, ἐτοῦτος διαδεχόμενος ἐκεῖνον, εἰς σταυροὺς, χαιρετισμούς, « βοή-
θειά σας », « χρόνια πολλά », « πάντα μέ τὸ καλὸ », « ἡ εὐχή σου,
Δέσποτα ».

Τὸ νερὸ ἐδέχθη τὸ φέρον τὴν γαλήνην σύμβολον. Θὰ στερεώσῃ
ὁ ὀρίζων. Κι ἐνῶ ἡ τελευταία χωρική φιλεῖ κοκκινίζουσα τοῦ γέροντος
τὸ χέρι, δέκα εἴκοσι βραχίονες ἔλυσαν ἐν ριπῇ τὰ παλαμάρια καὶ δυὸ

πανιά, λευκότερα από τό κύμα, φρίσσοντα στοῦ ἀνέμου τήν πνοήν, φεύγουν ἤδη ἐκεῖ κάτω πρὸς τόν πόντον τόν εὐρύν.

Περιοδ. « Νέα Ἑστία »

Μιχαὴλ Μητσάκης

ΦΤΩΧΟΣ ΑΓΙΟΣ
Gia

Ὅταν ἤμεθα παιδιά, μὴ ἔχοντες τί νά κάμωμεν, διότι τό χωρίον μας δέν εἶχε ἀφθονά τά μέσα ψυχαγωγίας, συνωδεύομεν πολ-
λάκις τὰς μητέρας καὶ τὰς θείας μας εἰς ἐκδρομάς ἀνά τοὺς ἀγρούς καὶ
τοὺς ἐλαιῶνας ἢ διημερεύομεν εἰς γραφικοὺς ὄρους παρά τοὺς ἀμ-
μώδεις καὶ ἀσπίλους αἰγιαλούς, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νά παρενοχλῶ-
μεν καὶ χασομεροῦμεν μέ τὰς ἀταξίας μας τὰς φιλεργούς γυναικας,
τὰς ἀσχολουμένας εἰς τό λεύκασμα τῶν ὀθονῶν.

Ἐάν γειτόνισσά τις εἶχε τάξιμον ν' ἀνάψη τά κανδήλια τοῦ
δεῖνος ἀγροτικοῦ ἀγίου, χάριν τοῦ ξενιτεύοντος καὶ θαλασσοπο-
ροῦντος συζύγου της, ἐάν ἀγαθὸς τις ἱερεὺς μετέβαινε νά λειτουργήσῃ
εἰς ἐξωκλήσιον, διεφεύγομεν τήν ἐπίβλεψιν τῶν γονέων μας καὶ
ἐτρέχομεν ἐθελονταὶ κατόπιν τῶν εὐλαβῶν προσκυνητριῶν, αἵ-
τινες ἐξεπλήττοντο, αἱ ἴδιαι ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοφιοπό-
ρους, χωρὶς ἄλλο ἐφόδιον εἰμὴ ὀλίγον ἄρτον, ὃν εἴχομεν κλέπει ἀπὸ
τό ἐρμάριον τῆς πατρῶας οἰκίας.

Ἡ ἐξοχωτέρα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τό Κάστρον,
τήν παλαιάν πόλιν τῆς νήσου, ἐρημωθεῖσαν μετὰ τό 1821.

Τό Κάστρον τοῦτο ἦτο ἀληθὴς φωλεὰ γλάρου, βράχος ἐξέχων
ὕπὲρ τὰς ἑκατὸν ὀργυιάς ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ
διὰ στενοῦ λαιμοῦ συνδεόμενος μέ τήν ξηράν, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ διὰ
κινητῆς ξυλίνης γεφύρας.

Γράφω ἀπλῶς τὰς ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς
ἡλικίας μου, δέν λέγω δέ ὑπερβολὴν βεβαιῶν, ὅτι τό μέρος ἐκεῖνο ἦτο
μία τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσαι ἀπαντῶνται εἰς τὰ εὐκρατῆ
κλίματα καὶ τὰς μειδιώσας ἡμῶν παραλίας.

Ἡ σημερινή κόμη, ὅπου συνωκίσθησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων

οἱ συμπατριῶταί μου, κεῖται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινόν τοπίον. Τό παλαιόν Κάστρον ἦτο κατὰ τὴν βορειοτάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβαντον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσθούντα αὐτοῦ νησίδια, βράχοι ἐπίσης χθαμαλότεροι τοῦ πρώτου, οὐδὲν ἴσχυον νὰ τὸ σκεπάσουν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἐπὶ τῶν νησιδίων ἐκείνων, οὐδὲ δράκα χώματος ἐχόντων, ἐφύετο παραδόξως εἶδος ἀγρίας κράμβης, ὑπόπικρον, ἀλλ' εὐχυμότατον ἔδεσμα, καὶ πολλοὶ πολλάκις ἐκινδύνευον τὴν ζωὴν των ἀγωνιζόμενοι νὰ τὸ συλλέξωσιν ἐπὶ τοῦ ἀπορρῶγος βράχου. Τρομερὸν ἐπάγγελμα, ὡς λέγει ὁ Ἀγγλος τραγικός.

Τόσον κραταίος ἔπνεεν ὁ βορρᾶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὥστε τὰ δένδρα μαστιζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καθίσταντο ραχιτικά ὑπὸ τὴν πνοὴν του, μόνον δὲ τινες ἔρπυστικοὶ θάμνοι, προσφυόμενοι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἐδάφους, εὗρισκον οἰκτρόν ἄσυλον.

Ἐκεῖνο, ὅπερ δυσκολευόμενος νὰ νοήσῃ σήμερον ὁ ἐπισκέπτης ἴσταται ἀπορῶν, εἶναι πῶς κατῶρθωσαν ἄνθρωποι νὰ ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνύδρου καὶ ἀξένου ἐκείνου βράχου, ἀλλ' ἡ συνελαύνουσα καὶ προσβιάζουσα αὐτοὺς ἦτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ὁ φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Τούρκων τοὺς συνεπίεζε καὶ τοὺς ἐστοίβαζεν ἐπὶ τῆς φύσει ἀπορρήτου ἐκείνης κόγχης.

Ἐντὸς λοιπόν καὶ περίξ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου φρουρίου ἐσώζοντο εἰσέτι, ὅτε ἡμὴν παιδίον, περὶ τὰ τριάκοντα παρεκκλήσια, λείψανα εὐσεβοῦς παρελθούσης ἐποχῆς· τὰ πλεῖστα τούτων ἦσαν ἐρείπια, ἀλλὰ μέ τοὺς τέσσαρας τοίχους ὀρθοὺς καὶ ἄλλα σεσυλημένα τὰ ἱερά καὶ τὰς εἰκόνας, ὀλίγα μόνον ἐλειτουργοῦντο ἀκόμη. Τούτων τινὰ ὑφυσῶντο γραφικῶς ἐπὶ ὑπερρφάνων βράχων καὶ ἐπὶ σκοπέλων παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἐν τῇ θαλάσσῃ, χρυσιζόμενα τὸ θέρος ὑπ' ἀπλέτου φωτός, βρεχόμενα τὸν χειμῶνα ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἅτινα μαινόμενος Βορρᾶς ἐτάραττε καὶ ἀνετίναζεν, ὀργάνων ἀνευδότης τὸ πέλαγος ἐκεῖνο, σπεύρων εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ναυάγια καὶ συντρίμματα, ἀλέθων τοὺς γρανίτας εἰς ἄμμον, ζυμώνων τὴν ἄμμον εἰς βράχους καὶ σταλακτίτας, ἐκλικμίζων τὸν ἄφρον εἰς ἀκτινωτοὺς ραντισμούς.

Βαθὺς καὶ ἀτέρμων ἐξετείνετο ὁ ὀρίζων, εὐρεῖα καὶ ἀχανὴς ἡ πλοῦς· ἡ θάλασσα. Ἀλλ' ὅποια ἀνηλεὴς τρικυμία ἐθόλωνεν ἐκεῖνον καὶ συνετάραττε ταύτην κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος! Ἐκεῖθεν ἡ δύνατό τις ν' ἀπολαύσῃ πράγματι τὸ αἶσθημα τοῦ ὑψηλοῦ, οἶον

μόνος ό έν άσφαλεία θεατής άπό τοῦ ὕψους άπορρώγος άκτῆς δύναται νά έκτιμήσῃ.

Εἰς τό μέρος λοιπόν τοῦτο ἔτρεχον έκάστοτε μετά τῶν όμηλικών μου, κατά τάς ἑορτάς μάλιστα, όταν ἐτελοῦντο πανηγύρεις. Καί ἔβλεπες διά μιᾶς τό ἐρημωμένον μέρος ζωοποιούμενον καί λαμβάνον χαρωπὴν ὄψιν, καί αἱ άπό μακρῶν χρόνων σιγῶσαι ἡχοῖ ἤρχιζον ν' ἀντιλαλῶσι τάς φαιδράς κραυγάς τῶν παιδίων, καί τήν χελιδονώδη λαλίαν τῶν νεαρῶν γυναικῶν.

Όσάκις μικρός τις σύντροφός μας ἐξετέλει διά πρώτην φοράν τήν εὐσεβῆ προσκύνησιν (διότι έκαστος ἡμῶν άνετρέφετο μέ τήν ἰδέαν τοῦ Κάστρου καί ἐδειματοῦτο μέ τάς εἰκόνας τῶν έν αὐτῷ ἐπιδημούντων άπειραρίθμων φασμάτων), ἡ πρώτη φιλάδελφος φροντίς μας ἦτο, παραφυλάττοντες τήν ὥραν, καθ' ἣν θά εἰσεῖπτε χάσκων καί τεθηπῶς εἰς τόν ὑποσκότεινον πυλῶνα, νά κτυπήσωμεν, διά τό καλορίζικον, τήν κεφαλὴν του ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς πύλης ἐπιφωνοῦντες : Σ ι δ ε ρ ο κ έ φ α λ ο ς !

Οἱ πλεῖστοι ὅμως ἐξ ἡμῶν ᾠφατον εὕρισκον τέρψιν εἰς τό νά κρούωσι μανιωδῶς τοὺς ραγισμένους παλαιούς κώδωνας τῶν δύο ἢ τριῶν ναίσκων, τῶν σωζομένων ἀκόμη ἐντός τοῦ φρουρίου, ἀμιλλώμενοι τίς νά διαρρήξῃ αὐτοὺς μίαν ὥραν ἀρχύτερα, μεθ' ὅλας τάς διαμαρτυρίας τοῦ ἀγαθοῦ ἱερέως καί τό ἐπισειόμενον μαστίγιον τοῦ κλητῆρος τῆς δημαρχίας ἢ τοῦ χωροφύλακος.

Προσέτι δέ εἶχον τήν συνήθειαν, μικροὶ βάνδαλοί τινες ἐξ ἡμῶν (πῶς νά τό γράψω ;), νά καταρρίπτωσι διά πυγμῶν καί λακτισμάτων τοὺς ὀλίγους τοίχους τῶν οἰκῶν, ὅσοι ἴσταντο ἀκόμη ὄρθιοι, άνεκκάλητον ἡδονὴν εὕρισκοντες εἰς τό νά ρίπτωσι τοὺς λίθους τούτους εἰς τό πέλαγος, τό ἀπλούμενον βαθύ καί βοῖζον μανιωδῶς κάτωθεν τοῦ μεγαλοπρεποῦς βράχου, ὁπόθεν μακραί παρήρχοντο στιγμαί, ἔως οὗ ἀκουσθῇ καί φθάσῃ εἰς τὰ ὦτα ἡμῶν ὑπόκωφος ὁ πλαταγισμός τῆς πτώσεως τῶν συντριμμάτων τούτων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁδοὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης εἰς τό Κάστρον. Τούτων ἡ κυριώτερα ὠνομάζετο : ὁ μέγας δρόμος.

Ό δρόμος οὗτος, ἀφοῦ διήρχετο διά πολλῶν τοποθεσιῶν, ὧν έκάστη εἶχε τήν ἱστορίαν της καί τάς περί φαντασμάτων καί νεραϊδων παραδόσεις της, ἔφθανεν εἰς μέρος τι ἄρκούντως ὕψηλόν, ἀπο-

τελουῖν ζυγόν μεταξύ δύο κορυφῶν τῆς νήσου. Ἡ θέσις αὕτη ὠνομάζετο Σταυρός.

Ἰσταντο τῷ ὄντι ἐκεῖ, πρᾶγμα συνηθέστατον ἄλλως, οὐχί σταυρός, ἀλλά τρεῖς ξύλινοι σταυροὶ παμπόλαιοι, ὧν ὁ χρόνος καὶ αἱ καταιγίδες εἶχον ἐξαλείψει τὸ ἐρυθρόν ἐπίχρισμα. Ὁ εἰς τούτων ἴστατο ἐξ ἀνατολῶν, ὁ δεύτερος ἔβλεπε πρὸς ἀργέστην καὶ ὁ τρίτος πρὸς λίβαν.

Ἐκατόν βήματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ ὁδὸς ἐκατηφόριζε καὶ ἐτρέπετο πρὸς τὸ Κάστρον, ἡμισείας ὥρας δρόμον ἀπέχον ἀκόμη, τὸ ἔδαφος ἦτον ὅλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἐρεικῶν καὶ σχοίνων, αἱ δὲ μάμμαι καὶ προμάμμαι μας διηγοῦντο ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο, ἔχον ἀσυνήθη κοκκινωπὸν χροιάν, ἐξέπεμπε προσέτι εὐωδίαν ἀνεξήγητον.

Ἦχος εἶπη τις ὅτι ἡμεθα καὶ ἡμεῖς « ἀκροαταὶ τῶν ἔργων, θεαταὶ δὲ τῶν λόγων » (ἄλλος ὅς διορθώσῃ « ὁσφρανταὶ τῶν λόγων », ἂν θέλῃ), ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐφαίνετο καὶ εἰς ἡμᾶς ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο πράγματι εὐωδίαζεν.

Ἀνθρωπος εἶχεν ἀγιάσει ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς ; πότε ; Μὲ τήν ἐπιπόλαιον παιδικήν περιέργειαν δέν ἐξήτασα ἀρκετά καὶ δέν ἠδυνήθην νὰ τὸ μάθω. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παράδοσις ἔμεινεν ἀμυδρά καὶ τὰ κατέκαστα ἀπωλέσθησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος ἐκείνου παρεδόθη εἰς λήθην. Κατὰ τὸ κοινὸν δὲ λόγιον « φτωχὸς ἅγιος δοξολογία δέν ἔχει ».

Παρήλθον πολλὰ ἔτη ἔκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετῆς ὢν, ἐτυχε νὰ μεταβῶ καὶ νὰ διατρίψω ἐπὶ τινας μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἐγνώρισα ἐκεῖ ἔντιμον συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδημοῦντα. Μετ' ἀφελείας καὶ ἄνευ στόμφου ὁ ἀνὴρ οὗτος μ' ἐδίδαξε πολλὰ, μοὶ διηγῆθη δὲ καὶ πολλὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μας.

Ἐνεθυμήθην τότε νὰ τὸν ἐρωτήσω ἂν ἐγνώριζέ τι περὶ τῆς παραδόξου ἐκείνης εὐωδίας, ἥ ἂν ἤκουσε περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἶχεν ἀγιάσει πλησίον τῶν Τριῶν Σταυρῶν· μοὶ διηγῆθη δὲ τὰ ἑξῆς :

Ἐγερθεὶς περὶ ὄρθρον βαθύν ὁ πτωχὸς Τσόμπανος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἰγας καὶ μανδρίζων αὐτάς εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν

Σταυρῶν, ἤμελξε τὰς αἰγὰς του καί, ἀφυπνίσας τόν παραγιόν του, τόν ἔστειλε νά φέρῃ τήν καρδάραν πλήρη εἰς τό χωρίον, πρὸς τόν κολίγαν του, τόν προεστόν, καί νά γυρίσῃ γλήγορα ὀπίσω. Ἐὰν ἰδῇ καί ἀργοῦν ν' ἀνοίξουν τήν γέφυραν, τοῦ εἶπε νά κράξῃ τόν φύλακα, τόν πυλωρόν, καί ν' ἀνεβάσῃ τὸ γάλα μέ τό παλάγκο εἰς τό Κάστρον ἐπάνω. Ἀλλά νά μή φύγῃ, πρίν λάβῃ εἶδησιν ἀπὸ τόν κύρ Ἀναγνώστην, τόν προεστόν, τόν κολίγαν του, μή τυχόν ἤθελε νά τοῦ παραγγείλῃ τίποτε. Ὁ παῖς ἐπέταξε τὴν κάπαν του, ἐνίφθη μέ τὴν στάμναν, ἐσφογγίσθη μέ τὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἦρπασε τὴν καρδάραν καί ἔφυγε τρέχων.

Εἶτα, ἀφοῦ ἐνέβαλε τό πολύ γάλα εἰς μέγαν λέβητα καί ἔρριπεν ἄφθονον ἄλας ἐντός, ἐξ ἐκείνου τό ὅποιον μόνος του ἐμάζευνεν ἀπὸ ἀκρογιαλιά εἰς ἀκρογιαλιά, τρέχων ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, ὅπου ἔβγαζε κογχύλια καί πεταλίδας, ὁ αἰπόλος ἤναψε πῦρ καί ἤσχολεῖτο νά τό βράσῃ, καθότι ἐπρόβλεπεν ὅτι θὰ εὕρισκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νά γευματίσῃ ὁ ἴδιος μέ γάλα, πρᾶγμα δυσάρεστον, ἐάν, ὡς ἦτο λίαν πιθανόν, ὁ κολίγας του ὠλιγώρῃ νά τοῦ στείλῃ « κανένα ἄρμυρὸ ψάρι ». Διότι αὐτός ὁ αἰπόλος δὲν ἦτο ἀπὸ ἐκείνους πού γίνονται φόρτωμα εἰς τοὺς ἄλλους, καί ἂν ὁ κολίγας δὲν εἶχε τὴν καλὴν διάθεσιν, αὐτὸς δὲν θὰ ἔριχνε τὴν ὑπόληψίν του διὰ νά τόν κάμῃ στανικῶς νά τόν φιλέψῃ ἢ ἄρμυρὸ ἢ ἄλλο τίποτε, ἅς ποῦμε. Ἄλλοι ὅμως εὕρισκουν, τρόπον τινά, τό μέσον νά τὰ ἔχουν καλὰ μέ τόν κολίγα, κι ἐνῶ τὰ ἄρνάκια τὰ μισακά, κατὰ κανόνα, ὁ ἀετός τὰ τρώγει, ἂν καί τὰ δικά τους τίποτε δὲν παθαίνουν, αὐτοὶ καί πάλιν, νά ᾗχουμε καλὴ ψυχὴ, τὰ καταφέρνουν μιά χαρά ! Καί νά ἦτο τοῦλάχιστον ἄρκετόν τό γάλα, διὰ νά πήξῃ τυρόν ἢ μυζήθραν, ὑπομονή ! Ἄλλ' ὀργὴ Θεοῦ εἶχε πέσει τό ἔτος ἐκεῖνο εἰς τὰ βοσκήματα. Τὰ πράματα τὰ μισὰ τοῦ εἶχαν ψοφήσει· ὀλίγες μόνον γαλάρες τοῦ ἔμειναν· ὅλο καί στέρφες. Δὲν ἔκαμε ὁ Θεὸς καλόν καιρὸ νά βγάλῃ (ἢ γῆ) χορταράκι, νά βοσκήσουν τὰ πράματα. Τί σέ κάμουν τὰ καημένα τὰ πράματα !

Εἶτα ὁ πτωχὸς Τσόμπανος ἤρχισε νά σοβῇ τό αἰπόλιον, ἐξάγων τὰ ζῶα πρὸς νομὴν εἰς τὴν παρακειμένην κοιλάδα — Τσοῦ ! τσοῦ ! στέρφα ! ἔ ! ψαρή ! ὄι ! ὄι !

Μόλις προέβη ὀλίγα βήματα, καί ἰδοὺ δύο ἄγνωστοι ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐνώπιόν του καί τοῦ κόπτουσι τόν δρόμον. Ἐφό-

ρουν άσυνήθη περιβολήν, καί τό ἥθος των ἐφαίνετο ὄχι πολὺ ἄγριον, ἀλλ' ὅπως οὖν ἀλλόκοτον. Ὁ βοσκός δέν ἐφοβήθη, ἐξεπλάγη μόνον.

Ὁ μικρός σκύλας, προπηδήσας εἰς ὑπάντησίν των, τοὺς ὑπέδεχθη μέ ὀργίλους ὕλακάς.

Καί οἱ δύο ἐχαιρέτησαν τόν αἰπόλον, φέροντες τήν χεῖρα εἰς τό στῆθος, εἶτα εἰς τό μέτωπον.

Ὁ εἰς τῶν δύο ξένων, ὁ πρεσβύτερος, ἀποταθείς πρὸς τόν ἀγρότην εἶπε μέ λαρυγγώδη σκληράν φωνήν εἰς ἑλληνοβάρβαρον ἀκατανόητον γλῶσσαν:

— Ἐσὺ μπελλέκ ἀνάραφ ἐμεῖς ντρόμο σούφτ * !

Ὁ αἰπόλος δέν ἐνόησε γρυῖ.

Ὁ ξένος ἐπανέλαβε συνοδεύων τὰς λέξεις δι' ἐκφραστικῶν χειρονομιῶν :

— Μπελλέκ, ποῦ πάει ντρόμο... πολλοί, πολλοί, ἐλέφ, ἐλεφίν ** !

Ὁ βοσκός τότε ἤρχισε νὰ ἐννοῇ, ὅτι τόν ἠρώτησαν τόν δρόμον τόν ἄγοντα εἰς τό Κάστρον.

Χωρίς νὰ υποπτεύσῃ τίποτε, τοὺς ἔδειξε τόν κυριώτερον δρόμον, τόν φέροντα εἰς τό φρούριον, ὅστις ἄλλως ἦτο καί ὁ μόνος ὁρατός, καί διὰ νευμάτων τοὺς ἔδωκε νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι, ἂν ἐπρωχώρουν ἀκόμη ἑκατοστύας τινάς βημάτων, θά ἔβλεπον μακρόθεν τό Κάστρον, προκυῖπτον ἐκεῖ εἰς τόν αἰγιαλόν μεταξύ γῆς καί θαλάσσης.

Οἱ ξένοι ἔκαμαν νεῦμα ἀποχαιρετισμοῦ καί ἀπεμακρύνθησαν. Ἀλλά μετὰ τινας στιγμάς βλέπει καί ἄλλους τέσσαρας μέ ὅμοια ἐνδύματα ἐξερχομένους ἀπὸ τῆς γείτονος λόχμης καί βαδίζοντας μετὰ προφυλάξεως πρὸς συνάντησιν τῶν πρώτων.

Οὗτοι μόλις ἐπὶ μίαν στιγμήν ἐγιναν ὁρατοί, ἅμα ἐξελθόντες εἰς τινὰ ἀλωήν, καί ἔστρεφον ὀπίσω τὰς κεφαλὰς ὡς νὰ ἀνησυχουν μή τυχόν παρατηρήθησαν, καί πάλιν ἐχώθησαν πάραυτα εἰς τό δάσος.

Ὁ αἰπόλος αὐθορμήτως, καί χωρίς νὰ ἠξεύρῃ τό διατί, ἔσπευσε

* Ἐσὺ τοῦ χωριοῦ, ἠξεύρεις εἰς ἡμᾶς τόν δρόμον νὰ δείξης;

** Εἰς τό χωρίον πόθεν φέρει ὁ δρόμος... (ὅπου κατοικοῦν) πολλοί, πολλοί, χίλια χιλιάδες !

προλαβών κι ἐκρύβη ὀπισθεν τῶν θάμνων. Εἶχεν αἰσθανθῇ ἀμυδρῶς, ὅτι συνέφερε νά μή ἐννοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ὅτι τοὺς εἶδε.

Τέλος καί οἱ ἕξ ἔγιναν ἄφαντοι.

Ὁ βοσκὸς ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὄχθου τῆς γῆς, ἐφ' οὗ εὗρίσκετο, ὑψηλός, εὐθυτενής, μὲ ἀγριόξανθον τήν τραχεῖαν στοιβωτὴν κόμην, ἐστάθη ἀκουμπῶν ἐπὶ τῆς ράβδου του τῆς μακρᾶς καὶ ἤρχισε νά σκέπτηται, καὶ ὑποψία καὶ φόβοι τόν ἐκυρίευσαν. Κατ' ἐκείνην τήν στιγμήν ἡ πρώτη ἀκτίς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτισε τὸ προῶρως ἐρρυτιδωμένον μέτωπόν του καὶ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἰσχυοῦ προσώπου του, προσώπου μόλις τεσσαρακονταετοῦς, καὶ ἡ μορφή του ἐφάνη μυστηριώδους θελγῆτρου μετέχουσα, καὶ δέν ἐφαίνετο ἄμοιρος ψυχικοῦ ἢ καὶ αἰσθητοῦ κάλλους ὁ τραχύς καὶ ἄξεστος Τσόμπανος, ὁ ὑψηλός καὶ σκληραγωγημένος καὶ ἡλιοκαής, ὁ βόσκων τὰς ὀλίγας αἰγὰς του εἰς τὸ κατὰμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

Ὅλίγαι πᾶρηλθον στιγμαί, καὶ ἀκούει ὀπισθέν του, ὄχι πολὺ μακρὰν, θροῦν φύλλων καὶ κλάδων κινουμένων. Ὁ βοσκὸς ἀνεσκίρτησεν.

Ὁ θόρυβος οὗτος ἦτο ὡς ἐκ βηματισμῶν ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς πατούντων προφυλάξεως, ἀλλὰ μή κατορθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ χλοεροῦ δάσους, νά βωβάνωσιν ἐντελῶς τὸ βῆμα.

— Κι ἄλλοι, κι ἄλλοι ἔρχονται, ἐπιθύρισε· τί 'ναί τάχα, Θεέ μου !

Τότε φῶς ἐπέλαμψε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τῆς ψυχῆς του, καὶ οἰονεῖ μυστηριώδης ἐπίνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τόν νοῦν του.

— Θά εἶναι κλέφτες ! εἶπε.

Καὶ χωρὶς νά χάσῃ καιρόν, πηδᾷ ἐλαφρῶς ὀπισθεν τῶν θάμνων καὶ ἀρχίζει νά τρέχῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον.

— Εἰς ὄνομα Κυρίου ! ἐπιθύρισε μόνον.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προλαβούσης ἑκατονταετηρίδος πειρατικὸν πλοῖον πλήρες ἀγρίων καὶ αἰμοχαρῶν Βαρβαρέζων προσωρμίσθη διὰ νυκτὸς εἰς τόν ὄρμον Ἀσέληνον, κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς νήσου.

Πάνοπλος συμμαρία ἐκ δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἀνδρῶν, ἀποβιβασθεῖσα περὶ τὸ λυκαυγές, ἤρχισε ν' ἀνέρχεται τὰς κλιτύας τοῦ Ἀναργύρου, γραφικωτάτου βουνοῦ εἰς πολλὰς ράχεις τεμνομένου, προφυλαττομένη καὶ βαίνουσα ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπόν.

Ὡς διὰ νά ψεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ὠχρά μήνη*φθί-

νουςα εἶχεν ἀνατείλει ἄρτίως, φέγγουσα τὸν νυκτερινὸν δρόμον τῶν πειρατῶν.

Ἡ ἀγκάλῃ ἐκείνῃ, μυστηριώδης καὶ σκοτεινὴ, ἐθεωρεῖτο ἀπαίσιος διὰ τοὺς τιμίους θαλασσοπόρους· ἐχρησίμευε μόνον, διὰ νὰ ἐκβράζῃ ἡ θάλασσα τὰ πτώματα τῶν πνιγομένων, ὅσους ὁ ἀντικρὺ κείμενος Λευτέρης — ἡ περίφημος αὕτη ὕφαλος, ἣν ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει Μύρμηκα καὶ ἱστορεῖ ὅτι ὁ Ζέρξης διέταξε νὰ κτισθῇ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ’ αὐτῆς — ὅσους, λέγομεν, ὁ Λευτέρης, ἠλευθέρωνε κατὰ καιρούς, ἀπαλλάττων τὰ μὲν πλοῖα τοῦ βάρους τοῦ φορτίου, τοὺς δὲ ναυβάτας τοῦ προσκαίρου ἄχθους τῆς ζωῆς.

Ὁ Σολμάν βὲν - Μεϊμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας, ἐβεβαίουν ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῇ ἄλλοτε τὸ φρούριον καὶ ἤξευρε ποῦ κατῴκουν οἱ ἄπιστοι. Ἄλλως εἶχον παρέλθει, ἔλεγε, χρόνοι πολλοί, καὶ δὲν ἐνεθυμεῖτο καλῶς τὸν δρόμον.

Καθ’ ὃν χρόνον ὁ Σολμάν εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ τῶν ἀπίστων, ὁ μακρὸς στριμμένος καὶ ἀγκιστροειδὴς μύσταξ του ἦτο παμμέλας, ὡς κόρακος πτερόν· καὶ τώρα ἡ χιών τοῦ γήρατος εἶχε λευκάνει δαφυλῶς τὴν πλουσίαν χαίτην του.

Ἐν τούτοις ὁ γερο - Σολμάν εἶχε βάλει σημάδι, φαίνεται, τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλτζανάκας, καὶ ὑπ’ αὐτῆς ὀδηγούμενος ἐβάδιζε πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ φωλεὰ τῶν νησσῶν, τὰς τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ μαθήσωσι.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δὲν ἦτο πολὺ πεπλεγμένον. Ὅσον μικρά καὶ ἂν ἦτο ἡ τριήρης των, δὲν εἶχε τόσους μόνον ἐπιβάτας. Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος εἶχον μείνει ἐπὶ τῆς νηός.

Προσωρμίσθησαν νύκτα εἰς τὸν Ἀσέληνον, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσιν. Ἄν ἔπλεον ὑπ’ αὐτὸ τό φρούριον, ἦτο ὡς νὰ ἔδιδον εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους νὰ κλείσωσι τὰς σιδηρᾶς πύλας καὶ νὰ σηκώσωσι τὴν γέφυραν. Οἱ δεκαπέντε ἢ δεκαοκτὼ οὗτοι ἄνδρες προεπορεύοντο πρόσκοποι, ὅπως ἐξαφνίσωσι τοὺς ἀπίστους, καὶ μὴ προλάβωσιν ἐκεῖνοι νὰ φυλαχθῶσιν. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ πλοῖον μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, ὑπῆνεμον, ἐκ μεσημβρίας, θὰ ἔπλεεν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, καταντικρὺ τοῦ φρουρίου, καὶ ὅλη ἡ μικρὰ στρατιά θὰ ἐκυρίευσεν ἐξαπίνης τὴν πόλιν.

Οἱ θησαυροὶ τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τὰ λάφυρα τῶν Ἑλ-

λήνων κλεφτών, ὅσοι εἶχον πατήσῃ κατὰ καιροῦς τὸν πόδα εἰς τὴν μικράν νῆσον, τὴν γενομένην πολλάκις ὀρμητήριον πολέμων καὶ ἐκστρατειῶν καὶ οὖσαν ἀληθῆ δρόμον μεταξύ Κασσάνδρας, Ὀλύμπου καὶ Ἀσπρης θάλασσας, ἐφημίζοντο πόρρωθεν ὡς κεκρυμμένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καὶ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καὶ ὅλης τῆς νήσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν μὲν ὡς αἱ χανούμισσαι μαλθακαί, ἀλλ' ἐργατικάι, μελαχριναί καὶ νόστιμαι ἐκρίνοντο ἄξια νὰ στολιζῶσι τὰ χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὡς σκλάβαι.

Ὅταν οἱ πρόσκοποι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, ἡ αὐγὴ εἶχε πορφυρώσει τὴν ἀνατολὴν μέ τὴν ροδινὴν ἀλουργίδα* τῆς, καὶ αἱ δύο θάλασσαι ἐφαίνοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐξαπλούμεναι, ἡ μία ὡς ὁθόνη μέ κυανοῦν στήμονα καὶ μέ ἄλικην κρόκην δεχομένη τὰς ἀνταυγείας τῆς παμφαοῦς ἀνατολῆς, ἡ ἄλλη ὡς ὑπόσκιος μελανὴ ἄρουρα*, φέρουσα τὴν σκωρίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε οἱ βάρβαροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπὸν, ἀόρατοι ὑπὸ τὰ πεῦκα, ἐξ ὧν ἦτο κατάφυτον τὸ βουνόν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοὺς διέταξε νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς ὁμάδας καὶ νὰ βαδίσωσιν ἐκάστη χωριστά, εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἢ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης, διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ὑποπτοὶ εἰς πάντα ἀγροδίαιτον, ὅστις τυχόν ὀρθρίζων ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὸ βουνόν, θὰ τοὺς παρετῇ μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τὰ ὄπλα ὑπὸ τὰ πλατέα βουρνούζιά των, εἶχον ἀφαιρέσει τὰ σαρίκια ἀπὸ τὰ φέσια των τὰ μακρά, ὀρθὰ καὶ ὑποστρόγγυλα, καὶ ὡμοιάζον μέ Ἀνατολίτας ζωεμπόρους ἢ μέ περιπλυνωμένους πραγματευτάς.

Ὁ ὁδὸς διὰ τὸ Κάστρον, ἓαν ἐκατηφόριζαν κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου εἰς τὴν κοιλάδα τὴν καλουμένην «τ' Ἀρβανίτη», ἦτο πολὺ συντομωτέρα, ἀλλ' ὁ γερο-Σολμάν, ἐπειδὴ εἶχε βάλει σημάδι τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν, τὴν Καραφιλτζανάκαν λεγομένην, τοὺς ὠδήγησεν ἀνατολικώτερον, πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ κατῆλθον εἰς τὴν ὥραϊαν γραφικὴν τοποθεσίαν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὅπου ἔπιον ὕδωρ δροσερόν ἐκ τῆς κρήνης τῆς διαυγοῦς, ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῇ σκιάν γιγαντιαίων πλατάνων. Ἦτο δὲ περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου καί, μέ ὅλην τὴν ἐπικρατοῦσαν δρόσον, ἦτο ἄκρα νηνεμία καὶ ἡ ἡμέρα προηγγέλλετο λίαν θερμῇ, εἰ καὶ ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατείλει ἀκόμη.

Ἐκεῖθεν στραφέντες πρὸς τὰ βορειοανατολικά, διέτρεξαν μέγα ἐπικλινές ὁροπέδιον, ὁπόθεν ἡ θεὰ ἐκτείνεται ἀνά τό Αἰγαῖον ἀχανὴς μεταξύ τοῦ ὑψηλοῦ Ἄθω, τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν νήσων, καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανάκας, ἤρχισαν ν' ἀνέρχωνται πρὸς τ' ἀριστερά βορειοδυτικώτερον.

Εἰσῆλθον εἰς σύνδενδρον σκιερὸν ρεῦμα, εἰς θέσιν καλουμένην «Κρύο Πηγάδι», γείτονα τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ὅπου τὸ παμπάλαιον φρέαρ εἶναι στοιχειωμένον, καὶ παρὰ τὸ χεῖλος αὐτοῦ οὐχί σπανίως ἐξήρχοντο φαντάσματα, σύν τοῖς ἄλλοις εἰς ἀράπης μέ τὴν τσιμπούκα, οὐχὶ ἄραφ μελαψός, ὅπως αὐτοί, ἀλλ' αἰθίοψ παμμέλας ὡς ἐξ ἐβένου. Ὁ γερο-Σολμάν, ὅστις ἐγνώριζε τὸ πρᾶγμα, τοὺς ἐπρότεινε κι ἕκαμαν ὅλοι, ἀνατέλλοντος ἤδη τοῦ ἡλίου, εὐσεβῆ προσευχὴν, κροτήσαντες τρίς τὰ μέτωπα εἰς τὸ λιθόστρωτον, ἐπικαλούμενοι ἱλεων τὴν σκιάν τοῦ ἀρχαίου ὁμοθρήσκου των, ὅστις, τίς οἶδε διὰ ποίαν ἁμαρτίαν εἶχε μείνει ἔξω τοῦ Παραδείσου καὶ τὸ φάσμα του ἐξηκολούθει μετὰ τόσα ἔτη νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν μελαγχολικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν.

Τὰς αἰγὰς του ὁ πτωχὸς αἰπόλος τὰς ἄφησεν, ὅπως εὐρέθησαν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ εἶχε καιρὸν νὰ τὰς ὀδηγήσῃ ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν, καὶ νὰ τὰς ἀσφαλίσῃ. Βοσκὸν ἄλλον ν' ἀφήσῃ ἀναπληρωτὴν δὲν εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ὁ ψυχογιὸς του δὲν εἶχεν ἐπιστρέψει ἀκόμη ἀπὸ τὸ φρούριον. Τὸ παλιόπαιδο θὰ ἤβρε τὰς πύλας ἀνοικτάς καὶ θὰ τὸ ἔστρωσε μέ φίλους εἰς κανέν καπηλεῖον. Τίς οἶδεν ἂν δὲν ἐπώλησε τὸ ἥμισυ τῆς καρδάρας, τῆς προωρισμένης διὰ τὸν κολίγαν, ἀντὶ ἡμισείας δωδεκάδος ἰχθυδίων παστῶν ;

Ὁ βοσκὸς ὀλίγα μόνον βήματα ἔτρεξεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ καὶ εἷτα ἐστράφη πρὸς τὰ ἀριστερά καὶ ἐχώθη ἐν μέσῳ συστάδος θάμνων. Δὲν ἦτο μωρὸς αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε δείξει ἀρτίως εἰς τοὺς κλέπτας. Ἐγνώριζε παμπόλλας πλαγίας ὁδούς καὶ μονοπάτια γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του.

Ἐκεῖ μεταξύ τῶν θάμνων ἤρχιζεν ἓνα μονοπάτι γνωστότατον αὐτῷ· χιλιάκις τὸ εἶχε διατρέξει. Διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου θὰ προελάμβανε τοὺς πειρατὰς κατὰ χίλια τοῦλάχιστον βήματα. Εἶχε καιρὸν νὰ ὑπάγῃ, νὰ ἔλθῃ, κι ἐκεῖνοι νὰ μὴν ἔχουν φθάσει ἀκόμη!

Ἦτο μονοπάτι καί ἦτο κρημνός. Ὡμοίαζε μέ τόν κρημνόν καί μέ τό μονοπάτι τοῦ δημῶδους ὄσματος. Ἄλλ' ἐγνώριζεν αὐτός ἀπό κρημνοῦς, καθὼς καί ἀπό μονοπάτια. Ἀπὸ τέτοια « δέν ἴδρωνε τό μάτι του ». Ἐπάτει τόσον ἐλαφρά εἰς τήν γῆν, ὥστε δέν ἄφηνε σχεδόν ἵχνος. Εἰς τό ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἔκοπτον ὡς τροχοί, εἰς τό κρημνῶδες προσεκολλῶντο ὡς ἀρπάγαι. Οἱ καλῶς ἐσφιγμένοι περὶ τὰ σφυρά καί φολιδοειδῶς ἀνερχόμενοι εἰς τήν κνήμην ἱμάντες τῶν πεδίλων του ἦσαν ὡς πτερὰ εἰς τούς πόδας.

Ἔτρεχεν, ἔτρεχεν ἀναρριχώμενος εἰς βράχους, ὑπερπηδῶν χάν-δακας, κατερχόμενος τήν κρημνώδη ἀκτὴν, ταλαντευόμενος ἐπὶ τοῦ πρानοῦς, ὅπου ἄγρια ἀνθύλλια καί θάμνοι ἄζωοι καί ἄφιλοι ἀσφο-δελοὶ ἐφύοντο μόνον αἰωρούμενοι ὑπεράνω τοῦ πελάγους, προσ-παίζοντες μαλθακῶς πρὸς τούς βράχους τῆς ἀπορρωγος ἀκτῆς, ἔτρεχε καί συγχρόνως ἐμελέτα νοερῶς τό σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ν' ἀνα-βιβάζωσι τήν γέφυραν καθ' ἑκάστην μικρόν πρό τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νά τήν καταβιβάζωσι δέ τό πρωὶ ἅμα τῇ ἀνατολῇ. Ἐάν εὗρι-σκε τήν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἂν καί πρό πολλοῦ εἶχεν ἐξημερώ-σει ἤδη, θά ἐφώνει εἰς τόν φύλακα τῆς πύλης τοῦ φρουρίου νά μὴ τήν καταβιβάζῃ — δι' ὄνομα Θεοῦ· ἐάν τήν εὗρισκε καταβιβασμένην, ὡς ἦτο πιθανόν, θά τόν ἐξώρκιζε νά τήν σηκώσῃ, νά τήν ὑψώσῃ, νά τήν μεταρσιώσῃ, κόπτων πᾶσαν συγκοινωνίαν μέ τήν ξηράν, ἂν ἀγαπᾷ τόν Θεόν, ἄλλως τό Κάστρον χάνεται.

Καί τοιαύτας σκέψεις ἀνεκύκλου ἐν τῷ νῷ, καί τοιοῦτους φό-βους ἔτρεφε κατερχόμενος τήν ἀγρίαν ἐκείνην βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ὅπου αἶγες μόνον δύνανται νά πατῶσι.

Φθάσας ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἀγίου Σώζοντος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιορρύθμως ἐπὶ τινος σκοπέλου, ὀλίγας ὀργυιάς ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκαμε τρίς τό σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, κι ἐπεκαλέσθη τόν Ἅγιον τώρα νά τό δείξῃ, νά μὴ ψεύσῃ τό ὄνομά του.

Εἶτα, διὰ τό ἀσφαλέστερον, κατῆλθεν ἀκόμη χθαμαλότερον πρὸς τόν αἰγιαλόν, καί πάλιν ἤρχισεν, ἐλαφρά καί γοργὰ πατῶν, ν' ἀνέρχεται πρὸς τήν γέφυραν τοῦ Κάστρου. Εὗρίσκετο ἐνώπιον τοῦ φρουρίου.

Φοβερόν βραχῶδες βάραθρον, ὅπου ἱλιγγος καί σκοτοδίνη κυ-ριεῦει τόν ἀνθρωπον, ἄβυσσος ξηρά, αἰωρουμένη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς ἀβύσσου, χάσκει ὑπὸ τήν γέφυραν.

‘Η γέφυρα ἦτο ὑψωμένη ἀκόμη, ἂν καί ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνατείλει πρό μικροῦ.

‘Ο βοσκός δέν ἡδυνήθη τήν ὥραν ἐκείνην νά μή ἐνθυμηθῇ τόν παραγιόν του καί ἡπόρει τί νά ἔγινε. Μήν ἔπαθε τυχόν τίποτε ; Μήν ἔπεσε (Θεός φυλάξοι) εἰς τάς χεῖρας τῶν κουρσάρων ; Μήπως τόν συνέλαβον οὗτοι περιπλανώμενον καί τόν ἐπῆραν σκλάβον ; Διότι ὁ βοσκός ἐνόει ἀμυδρῶς ὅτι, ἂν αὐτοῦ ἐφείσθησαν οἱ βάρβαροι, τό ἔκαμαν ἐκ περισσῆς προφυλάξεως, διά νά μή προδοθῶσι, πρίν φθάσωσιν εἰς τό Κάστρον. ‘Αλλ’ ὄχι· ὁ παραγιός του δέν εἶχε πάθει (σίδερο στή μέση του !) τίποτε. ‘Εκ τῆς ἀπορίας ἐμελλε νά ἐξαχθῇ ὁ βοσκός, πρίν μάλιστα ἐρωτήσῃ.

‘Ασθμαίνων ὁ πτωχός Τσόμπανος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυπτόμενος παρά τήν βᾶσιν τοῦ ὑψηλοῦ πετρίνου θριγκοῦ, καί ἤρχισε μεγαλοφώνως νά καλῇ τόν πυλωρόν τοῦ φρουρίου.

—‘Ε ! ἀπ’ τό Κάστρο ! ἔ ! πορτάρη !

Οὐδεμία φωνή ἀπήντησεν.

‘Ο βοσκός ἔκραξε μέ ὄσσην δύναμιν εἶχε, διά τῆς κεφαλικωτέρας καί βραχνοτέρας φωνῆς του.

—‘Ε ! πορτάρη ! ἔ ! ἀπ’ τήν Ταράτσα ! ἔ ! ἀπ’ τό Κιόσι !

Ταράτσα ἦτο ὑψηλός ἀκρόδομος ὑπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης κτισμένος μέ τάς πολεμίστρας καί μέ τήν ἀπαραίτητον ζεματίστραν του, τήν ὕπερθεν τῆς πύλης μακράν ὀπήν, δι’ ἧς ὡς τελευταῖον ὄπλον καί καταφύγιον, ἡπεῖλουν νά ζεματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα κατορθώσαντα νά ζυγώσῃ εἰς τήν σιδηρᾶν πύλην κι ἐπιχειροῦντα νά τήν βιάσῃ. Κιόσι (κιόски) ἦτο τό μικρόν περίπτερον, ὅπου συνερχόμενοι ἐβουλευόντο ἢ ἀπλῶς ἡργολόγουν οἱ προεστοί μέ τήν μακράν τσιμπούκαν, μέ τάς ποικιλτάς μανίκας καί τάς κεντητάς ζώνας των.

Καί πάλιν ἐκ τρίτου ἐπανέλαβεν.

—‘Ε ! πορτάρη ! ἔ ! σεῖς οἱ προεστοί !

Τήν φοράν ταύτην ἠκούσθη βραχνός ὁ βαρὺς καί ὀξύς τριγμός τῶν σιδηρῶν μοχλῶν. ‘Αλλ’ οὐχ ἦττον παραδόξως ἡ πύλη ἔμεινε κλειστή, ὡς νά μετενόησεν ἐκεῖνος ὅστις ἐμελλε νά τήν ἀνοίξῃ.

Συγχρόνως διά τινος πολεμίστρας ἀπό τοῦ ὕψους τοῦ ἀκροδόμενου ἠκούσθη φωνή.

—‘Ε ! σύ, πῶς βιάζεσαι τόσο, Τσόμπανε ; ‘Εχε ὑπομονή νά κατε-

βάσουμε τό γεφύρι. "Η θέλεις νά σ' ανεβάσω καί σέ μέ τό παλάγκο*, καθώς ανέβασα τόν παραγιό σου τήν αὐγή ;

— Τόν ανέβασες μέ τό παλάγκο ; εἶπεν αὐτομάτως ὁ βοσκός.

— Ἐφερε τό γάλα τοῦ κύρ 'Αναγνώστη τοῦ προεστοῦ, καί ὁ κύρ 'Αναγνώστης τό θέλει φρέσκο, κατάλαβες. Ἐγώ κατέβασα τό παλάγκο, γιά νά περάσει τήν καρδάρια στό γάντζο, κι ἡ ἀφεντιά του ἐδέθηκε ὁ ἴδιος, χωρίς νά μοῦ πεί. Σάν βαρύ τό γάλα, εἶπα, σάν ἄρχισα νά τραβῶ τό παλάγκο. Σάν τόν ανέβασα ὡς τό μισό τό ὕψος, βλέπω τή μούρη τοῦ ψυχογιοῦ σου, καί μέ κοίταζε καί γελοῦσε σάν μαῖμου. Εἶπα νά τοῦ παίξω καμιά δουλειά, ν' ἀφήσω μιὰ τό σκοινί, πού νά τοῦ φανεῖ ὁ οὐρανός σφοντύλι... νά σοῦ τόν φτιάσω ἐγώ κοπανιστή... Μά ἄς ἔχει χάρη, λυπήθηκα τό γάλα τοῦ κύρ 'Αναγνώστη, εἰδεμή, ἓνα τσομπανόπουλο ὀλιγότερο, ἓνα περισσότερο, θελά χάσει, κατάλαβες, ἡ Πόλη...

— Δέ μέ μέλει ἐμένα γι' αὐτά, τοῦ ἐφώνησε ἀπ' ἀντικρύ ὁ βοσκός, ἀρχίσας νά δυσφορῇ ἐπὶ τῇ πολυλογίᾳ τοῦ φύλακος, ὅστις ἀόρατος ὀπισθεν τοῦ τοίχου, διὰ τῆς πολεμίστρας βλέπων τόν βοσκόν, ηὐχαριστεῖτο νά τόν πειράζῃ, καπνίζων τό βραχύ τσιμπουκι του, ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικές καί τρέφων περιφρόνησιν πρὸς τό γένος τῶν ποιμένων.

— Καί γιά τί πράματα ἐσένα σέ μέλει ; ἀπήντησεν ὁ πυλωρός, μιμούμενος τήν ἐπίρρινον φωνήν τοῦ αἰπόλου.

— "Ἀκουσε νά σοῦ πῶ! ποῦ εἶσαι ! ἔκραξεν ἀνυπόμονος οὗτος τρέχα νά πεῖς στούς προεστούς, τό καλό π' σᾶς θέλω, νά μήν κατεβάσετε σήμερο τό γεφύρι ! Τό καλό π' σᾶς θέλω ! Ἄκου ;

— Νά μήν κατεβάσωμε τό γεφύρι ; ἐπανέλαβε μηχανικῶς ὁ πυλωρός ὀπισθεν τῆς πολεμίστρας.

— Νά μήν τό κατεβάσετε ! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

— Καί γιατί ; ἐσύ θά μᾶς προστάξεις ; Νά μήν ὀνειρεύτηκες τίποτε ;

Καί ἦτο ἔτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέβαλε ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ φουρίου ἀπλῶς, διὰ νά βασανίσῃ τόν βοσκόν, διότι τόν ἐνόμισε θέλοντα νά εἰσέλθῃ εἰς τό φρούριον δι' ἰδιαιτέραν του ὑπόθεσιν, οὕτω τῶρα ν' ἀνοίξῃ τήν πύλην καί νά σηκώσῃ διὰ τοῦ ἀρχετύπου μοχλοῦ τήν γέφυραν μίαν ὥραν ἀρχύτερα, εἰς τό πείσμα τοῦ αἰπόλου, κελεύοντος νά μείνῃ ὑψωμένη ἡ γέφυρα.

Ὁ μπαρμπα - Δῆμος (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρός τοῦ φρουρίου)
ἦτο ἡ παραξενιά καί ἡ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

— Ἦρθαν κλέφτες ! ἐπανελάβεν ἡ φωνή τοῦ βοσκοῦ. Ἦρθαν κουρσάροι ! Τούς εἶδα μέ τά μάτια μου !

— Κλέφτες ; κουρσάροι ; ἐπανεῖπε καί ὁ μπαρμπα - Δῆμος.

— Σύρε νά πεῖς στούς προεστούς, πές καί τοῦ κύρ Ἀναγνώστη τοῦ κολίγα μου, χαιρετίσματα πολλά ἀπό μένα, ἦρθαν κουρσάροι ! Τούς εἶδα ἀπάν' στό Σταυρό ! Ἔτσι νά ἔχω καλό τέλος ! Εἶδα παραπάν' ἀπό δέκα δώδεκα. Θά εἶναι κι ἄλλοι κρυμμένοι. Δέν ξέρω ποῦ ἔχουν ἀραμένο τό καῖκι τους. . . Ὡς τόσο τούς εἶδα. Ἦρθαν νά ἐρωτήσουν τό δρόμο τοῦ Κάστρου ἀπό μένα. . .

Ὁ μπαρμπα - Δῆμος ἤρχισε νά λαμβάνη ὑπό σπουδαιοτέραν ὄψιν τό πρᾶγμα, ἐν τούτοις, ὅπως μή ἀφήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τήν ἀντιλογίαν του,

— Μήν εἶδες ὄνειρο, ἀνθρώπε ; ἐφώνασε. Ποῦ θελά βρεθοῦν οἱ κουρσάροι ;

— Τούς εἶδα, σοῦ λέω, μέ τά μάτια μου. Ὅπου κι ἂν εἶναι ἔφτασαν ! Μήν κατεβάζεις τό γεφύρι, πρίν σοῦ δώσουν τήν ἄδεια οἱ προεστοί. Ἄςβάλουν βάρδια καί στό Πρεγάδι, κι ἄλλοῦ, γιά νά μή σᾶς πατήσουν νύχτα.

Καί ταῦτα λέγων ὁ βοσκός, ἤρχισε ν' ἀπομακρύνεται ἀπό τήν γέφυραν.

— Εἶσαι στά σύγκαλά σου ; τοῦ ἐφώνασε διά τελευταίαν φοράν ὁ μπαρμπα - Δῆμος.

— Ἐγώ εἶμαι στά λογικά μου, ἡσύχασε· τώρα θά ἰδεῖς.

— Καί σύ ποῦ θά πᾶς ; τόν ἠρώτησεν ὁ πυλωρός.

— Ἐγώ ἔχω τά γίδια μου καί ξέρω κι ὅλες τέσ σπηλιές νά κρυφῶ, ἀπήντησεν ὁ βοσκός.

Τῷ ὄντι, τήν τελευταίαν στιγμήν τοῦ ἦλθε τοῦ μπαρμπα - Δήμου ἡ ἀπορία : διατί, ἂν πράγματι εἶχαν ἔλθει πειραταί, ὁ Τσόμπανος δέν ἐφρόντιζε καί περί τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας του ; Ἀλλ' ὁ βοσκός ἐξηκολούθησε ν' ἀπομακρύνεται καί μετ' ὀλίγον ἐγινεν ἄφαντος.

Ὁ μπαρμπα - Δῆμος ἤρχισε νά σταυροκοπῆται ἀφειδῶς ὀπισθεν τῆς πολεμίστρας, εἶτα ἔσπευσε νά καταβῇ ἀπό τήν Τάράτσαν καί

εἰσῆλθεν εἰς τό Κιόσκι καί μετέδωκε τήν εἶδησιν εἰς τοὺς δημογέροντας τοῦ φρουρίου.

Τῷ ὄντι, οὔτε ἰδέα δέν τοῦ ἦλθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου, τοῦ βόσκοντος ὀλίγας αἰγας εἰς τό κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, νά ζητήσῃ παρά τοῦ μπάρμπα - Δήμου νά τοῦ ρίψῃ τήν σχοινίνην κλίμακα ἥ νά τοῦ καταβιάσῃ τόν κάλων* μέ τήν ἀρπάγην καί τήν θηλειάν, δι' ἧς ἀνῆλθεν εἰς τήν Ταράτσαν τοῦ φρουρίου ὁ παραγιός του, κατὰ τήν ἀφήγησιν τοῦ πυλωροῦ· ἀλλά πρῶτον ἠλπίζεν ὅτι οἱ πειραταί δέν θά ὑπωπτεύοντο τό παρ' αὐτοῦ γενόμενον διάβημα, ἔπειτα αὐτός, ὅστις ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς κρημνοὺς καί ὅλα τὰ μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καί ὅλα τὰ σπήλαια καί τὰς κρύπτας, τὰς ἀνοιγομένας ἀνά τὰς βραχώδεις βορεινὰς ἐσχατίας τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο διὰ τό πτωχόν αἰπόλιόν του, τό ὁποῖον ἐθεώρει ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ὑπό τῆς φειδωλῆς μοίρας του πρὸς φύλαξιν.

Ὁ κολίγας του, ὁ κύρ Ἀναγνώστης, ὁ προεστός, δέν ἦτο ἄνθρωπος μέ ἀνοιχτό χέρι, βλέπεις, καί ἂν ὁ πτωχὸς Τσόμπανος ἔχανε τὰς αἰγὰς του, ἦτο κατεστραμμένος, καί πολλὰς ἐλπίδας δέν εἶχε νά εὕρῃ σε ρ μ α γ ι ᾶ*, διὰ νά ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἐπειτα ὅλοι θά τόν ὠνόμαζαν ἀνάξιον. Ἐνόει αὐτός καλὰ ἀπὸ κόσμον, ἅς ἦτο κι αἰγοβοσκός. Καί τυχερός νά εἶσαι, κατὰλαβες, καλὸ δέν σοῦ λέγουν, μόνο « σοῦ κάνουν πρόσωπο », καί ἀπὸ πίσω σοῦ σκάβουν τό λάκκο· καί ἄτυχος νά εἶσαι πάλιν, « τύφλα ! » σοῦ φωνάζουν ὅλοι. Καί οὔτε ὠνειροπόλει ἀμοιβὴν ἢ μισθὸν τινα, διότι, κατὰ τό φαινόμενον, προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν εἰς τοὺς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τόν ἐπικρεμáμενον φοβερόν κίνδυνον, καί σώζων ἐκ φόνου καί διαρπαγῆς ὁλόκληρον χωρίον. Αὐτὰ εἶναι (πῶς νά εἴπῃ τις ;) « ἱερὰ πράγματα », καί ἂν ὑπάρχῃ ἀμοιβὴ τις, θά εἶναι ἄλλοῦ κάπου· εἶχεν ἀμυδράν τήν συναίσθησιν ταύτην.

Τοιαῦτα τινὰ ἀνελογίζετο ὁ πτωχὸς αἰπόλος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἰγας εἰς τό κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, καί ἀνῆρχετο δρομαῖος τήν ἰδίαν ἀτραπὸν, δι' ἧς εἶχε κατέλθῃ εἰς τό φρούριον.

Ἄλλ' ὅταν ἔφθασεν εἰς τό ὕψος τοῦ κρημνοῦ, ὁπόθεν ἀρχίζει ἡ ἀτραπὸς νά διαχαράττηται, τρεῖς ἄνδρες κεκρυμμένοι εἰς τοὺς θάμνους ἀναπηδήσαντες τόν συνέλαβον. Ὁ βοσκὸς ἀφῆκε πεπι-

γμένην κραυγήν. Οἱ ἑνοπλοὶ ἄνδρες ἐν ἄκαρεϊ τὸν ἐφίμωσαν καὶ τὸν ἔδεσαν. Τὸν μετέφεραν δὲ πλησίον τῶν συντρόφων των.

Ἦτο ἡ ὀπισθοφυλακὴ τῶν Ἀγαρηνῶν, ἥτις, φθάσασα εἰς τὴν κοιλάδα τὴν ἐκτεινομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυρῶν, εὔρε καλὸν ἔρμαιον τὰς αἰγὰς τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ βάρβαροι ἔσφαξαν πάραυτα τρεῖς τράγους, καὶ ὅσα ἐρίφια ὑπῆρχαν τὰ ἐγδαρὰν καὶ τὰ ἐσοῦβλισαν.

Ἐπερίμεναν τὸ σημεῖον τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε συμφωνηθῇ μεταξύ αὐτῶν καὶ τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. Ἀμα ἐπατεῖτο τὸ Κάστρον, εἶχον καιρὸν νὰ ψήσωσι τὰ σφάγια καὶ νὰ εὐωχηθῶσιν. Οὐχ ἤττον εἰς τούτων ἤναψε πῦρ καὶ κατεγίνετο νὰ ψῆσῃ τὸ τρυφερώτερον τῶν ἐριφίων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῇ παρὰ τὸν κρημὸν ἐπισκοποῦντες πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην. Ἐπερίμεναν ὁσονοῦπω τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου των.

Αὐτοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες τὸν πτωχὸν αἰπόλον.

Τὸν ἐκράτησαν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ δέν τὸν ἠνώχλησαν ἄλλως. Προφανῶς οὗτοι εὐρίσκοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καθόδου τοῦ βοσκοῦ πρὸς τὸ φρούριον, καὶ οὐδ' ὑπώπτευσαν ὅτι αὐτὸς εἶχε φέρει εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὴν εἶδῃσιν τῆς ἀφίξεώς των.

Παρήλθε μακρὰ ὥρα καὶ οἱ πειραταὶ ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι. Τὸ μὲν πλοῖον ἐφάνη πλέον δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἀγίας Ἐλένης, καὶ ἔλθόν προσωρμίσθη οὐ μακρὰν τοῦ Ἁγίου Σώστη. Ἐκ τοῦ φρουρίου ὅμως οὐδὲν σημεῖον ἠκούσθη.

Τέλος, περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνέλθει ἤδη πολὺ ὑψηλά, οἱ δώδεκα σύντροφοὶ των κάθιδροι καὶ πνευστιῶντες ἐφθασαν ἄπρακτοι πλησίον των.

Ὁ πτωχὸς Τσόμπανος, ὁ δεσμώτης, ἐνόει ἐκ τῶν ὀργίλων βλεμάτων καὶ ἐκ τῆς θηριώδους ἐκφράσεως τοῦ προσώπου των (χωρὶς νὰ ἐννοῇ τίποτα ἐκ τῆς βαρβαροφώνου γλώσσης των), ὅτι εὔρον τὰς πύλας τοῦ φρουρίου κλειστάς καὶ τὴν γέφυραν ὑψωμένην. Ὁ Ἅγιος Σώστης εἶχε κάμει τὸ θαῦμά του. Αἴφνης εἰς τῶν βαρβάρων, διαπρεπῆς καὶ μεγαλόσωμος, ὅστις ἐφαίνετο ἐξασκῶν ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τοὺς ἄλλους, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς ἀνατολάς, εἶπεν ἀραβιστί.

— Ὁμνύω εἰς τόν Ἀλλάχ, ἄν πέσῃ ὁ προδότης εἰς τὰς χεῖράς μου, νά τόν θυσιάσω ὡς αὐτοὺς τοὺς τράγους !

— Ποῖος προδότης ; ἠρώτησεν εἰς τῶν συντρόφων του.

Τήν στιγμήν ἐκείνην ὁ πρῶτος λαλήσας, ὅστις ἦτο αὐτός ἐκεῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ γερο - Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν ἑλληνοβάρβαρον, εἶχεν ἐρωτήσῃ τὸ πρῶτὸν αἰπόλον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης εἰς τὸ φρούριον, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σωρόν, ὃν ἀπετέλει ὁ δέσμιος βοσκὸς κείμενος παρὰ τινὰ σχοῖνον.

— Τί εἶν' αὐτό ; εἶπε.

Καὶ κύψας ἐξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

— Ἰδοὺ ὁ προδότης ! σύντροφε, ἀπήντησε τότε ὁ μεγαλόσωμος βάρβαρος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα προηγουμένως.

Καὶ εἶτα ἤρχισε νὰ ἐξηγῇ ἐν συντόμῳ πρὸς τοὺς πειρατάς, ὅτι ἐκ τῆς κινήσεως, ἣν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μέ τὸ ἐξησκημένον ὄμμα του, ἐκ τῶν βλεμμάτων, τὰ ὅποια ἐμάντευεν ὀπισθεν τῶν πολεμιστρῶν ἐπὶ τοῦ ἀκροδόμου*, εἶχεν ὑποπτεύσει ὅτι κάποιος ἔδωκεν εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος.

Ἀκολούθως τοὺς ἠρώτησε ποῦ ἦβραν τὸν ἄπιστον αὐτόν. Οἱ σύντροφοι τοῦ διηγήθησαν ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνόν, ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυβῇ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἠλήθευσε διὰ μυριοστήν φοράν ἡ δεσποτική πρόρρησις, καὶ εἰς περιπλέον ἐνώμοτος βάρβαρος ἔδοξε *λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ*. Ἀπήχθη μετὰ τῶν ἐρεικῶν καὶ τῶν σχοίνων, ὅπου δειλά ἀνθύλλια ἐποίκιλλον τὸν πράσινον ἑαρινόν τῆς γῆς τάπητα· ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀλαλάζοντες, κι ἐκεῖ ἔλουσε μέ τὸ αἷμά του τὰ ἄνθη καὶ τοὺς χλωροὺς κλάδους, καὶ ζέον ρεῖθρον ἐκοκκίνισε τήν γῆν, ἥτις εὐμενὴς τὰ ἐδέχθη, ἡ δὲ αὖρα πραεῖα ἀνέλαβεν ἐπὶ πτίλῳ τήν πνοήν του, κι ἐκεῖ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδείσιον, ὁ πτωχὸς αἰπόλος, μιμηθεὶς τὸν *Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τιθέντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων*.

Καὶ ὕστερον πῶς νὰ μὴ μοσχοβολᾷ τὸ χῶμα,

« Τ Η Υ Π Ε Ρ Μ Α Χ Ω »

Ἐγνώρισα χθές, ἐπάνω στοὺς φλεγομένους λόφους τῆς μάχης, ἕνα λοχαγὸ ἱερέα. Παπὰς μέ χακί, ὁμορφάνθρωπος, ψηλός, λυγρός, νέος, μέ γένια κατάμαυρα, πού τοῦ ἔπεφταν κυματιστά στό στήθος, συνέχιζε, στόν εἰκοστόν αἰῶνα, τήν παράδοση τῶν ἀγωνιστῶν ἱερέων τοῦ Εἰκοσιένα. Ἄν δέν ἦταν ἀπαγορευμένο ν' ἀναφέρουμε ἄτομα — καί πολύ σωστά, γιατί σ' αὐτόν τόν πόλεμο καί τό τελευταῖο στρατιωτάκι μας εἶναι ἥρωας — θ' ἀνέφερα τ' ὄνομά του, γιά νά ἀναγραφεῖ μαζί μέ τοὺς ἀθανάτους τῆς νέας ἐποποιίας.

Ἀλλά τί πειράζει, πού τόν μνημονεύω ἀνώνυμο ; Αὐτός δέν εἶναι πρόσωπο, εἶναι σύμβολο. Ἔτσι ἀκριβῶς τόν βλέπουν καί τά φανταράκια μας : σάν σύμβολο τῆς πίστεως καί τῆς ὀρθοδοξίας, σάν ἐνσάρκωση τοῦ δεσμοῦ τῶν θείων δυνάμεων μέ τό μαχόμενο στράτευμα. Ὅταν τά φανταράκια τόν βλέπουν ἀνάμεσά τους, στήν πρώτη γραμμῇ — γιατί εἶναι ἕνας παπὰς παλικαρὰς — μέ τό σταυρό στό χέρι, νομίζεις πῶς παίρνουν καινούριον ἀέρα.

— Ἐλα, πάτερ ! . . . τοῦ φωνάζουν. Εὐλόγα τῇ λόγχῃ μας ! . . .

Τό κύρος του εἶναι τεράστιο σ' αὐτό τό τμήμα. Γιατί δέ μάχεται μόνο, προφητεύει καί τήν ἔκβαση, πού θά ᾔχει κάθε φορά ἡ ἐπιχείρηση ! Παπαφλέσσας μαζί καί Γέρος τοῦ Μοριᾶ, ὄνειροπλάστης καί ὄνειροκρίτης, ἔχει πάντα στήν τσάντα ἐκστρατείας, πού κρέμεται στό πλευρό του, καί ἀπό ἕνα χρησμό :

— Εἶδα στόν ὕπνο μου, παιδιά, τήν Παναγιά τῆς Τήνου ! Καί εἶδα πῶς ἔγραφε στόν οὐρανό, μέ γράμματα φωτιᾶς, αὐτά τά λόγια : « Σ έ δ υ ό μέ ρ ε ς ». Καί σᾶς λέω, ὅτι σέ δυό μέρες θά πάρουμε κι αὐτά τά ὑψώματα ἐκεῖ κάτω !

Οἱ χρησμοί αὐτοί, πού πηγάζουν ἀπό μιὰ δυνατὴ διαίσθηση κι ἀπό μιὰ φυσικὴ στρατιωτικὴ ἀντίληψη, βγαίνουν, σχεδόν πάντα, ἀληθινοί ! Φαντάζεστε, λοιπόν, πόσους πιστοὺς ἔχει γύρω του αὐτό τό νεώτερο μαντεῖο τῶν Δελφῶν ;

— Τί λέει ἡ Παναγίτσα σήμερα, πάτερ ; . . . ρωτοῦν τά φανταράκια μας κάθε πρωί.

Καί ἡ Παναγίτσα ἔχει, σχεδόν κάθε φορά, ἀπὸ μιάν εὐχάριστη πρόβλεψη . . .

Ἄλλ' αὐτό πού δέ θά ξεχάσω ποτέ στή ζωὴ μου, εἶναι ἡ πρώτη

στιγμή πού τόν απάντησα : 'Απόγευμα μέ τήν όμίχλη ποτισμένη από τά μενεξεδιά φῶτα τοῦ δειλινοῦ, σέ μιάν ἀτμόσφαιρα γλυκιά, εἰρηνική καί ὑποβλητική, ὅπως τοῦ περίφημου « Εὐαγγελισμοῦ » τοῦ Παρθένου*, αὐτός ἱεουργοῦσε ἐπάνω σ' ἓνα ὕψωμα, πού μόλις εἶχε καταληφθεῖ. Δοξολογοῦσε γιά τή νίκη, μέ θυμίαμα τοὺς καπνοὺς τῆς μπαρούτης καί μέ τήν ὑπόκρουση τῶν πυροβόλων, πού τράνταζαν τοὺς ἀντικρινούς λόφους. Εἶχε περάσει τό χρυσοκέντητο πετραχήλι του. Καί, γύρω του, τὰ φανταράκια παρακολουθοῦσαν τίς δεήσεις του, ὑπογραμμίζοντας τίς φράσεις του μέ ὁμαδικά « Κύριε, ἐλέησον ! »...

Ὅταν πιά ὁ παπάς τελείωσε, ἐφώνασε στά στρατιωτάκια μας :

— Τώρα, παιδιά, θά ψάλουμε ὅλοι μαζί « Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τά νικητήρια », νά εὐχαριστήσουμε τήν Παναγιά τῆς Τήνου !...

Καί μιὰ ρωμαλέα ὁμαδική φωνή ἄρχισε τότε νά ὑψώνει, μέσα στόν ἀχανή ναό τῆς φύσεως, τυλιγμένη στήν όμίχλη, τόν ὕμνο στήν Παρθένο. Ὁ παπάς ἐφάνταζε σάν ἄλλος Μωυσῆς στό ὄρος Σινά. Καί τά φαράγγια* γύρω, πού ἀντιλαλοῦσαν τόν ψαλμό τῶν παλικάριων, σάν νά φερναν τή μακρινήν ἡχώ τῶν πιό δοξασμένων ἡμερῶν τοῦ Βυζαντίου. . .

*Εφημερίδα « Ἑστία », 7 Νοεμβρ. 1950

Σπύρος Μελάς

ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΙ' ΑΝΑΣΤΑΣΑ

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης δέν ἤθελε μόνον νά ἐορτάσῃ μέ τοὺς συνομεῖς* του χωριστά τήν Ἀνάστασιν εἰς τό κατάμερόν του, ἀλλ' ἐπεθύμει καί νά τελεσθῇ ἡ Ἀνάστασις αὕτη ὀχι εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὠρισμένως εἰς τήν Ἀγι' Ἀναστασιά. Ἀφοῦ τό πάλαι* ἦτο ἐκκλησία, ἀφοῦ ὁ χῶρος οὗτος ἦτο καθιερωμένος εἰς λατρείαν Χριστοῦ, διατί τάχα νά μή λειτουργῇται; Μάτην ὁ παπ' - Ἀγγελῆς ἐξώδευεν ὅλην τήν ὀλίγην μάθησίν του καί τήν ἔμφυτον λογικήν του, διά νά τόν πείσῃ ὅτι ἐξήτει παράλογα. Ὁ αἰπόλος* ἔμεινε ἀμετάπειστος.

— Πῶς θά λειτουργήσω, βλοημένε, σέ ξεσκέπαστο μέρος ; τοῦ ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς. Εἶδες ποτέ σου λειτουργία ἀπό κάτ' ἀπ' τ' ἀστέρια ;

— Καί ἡ Ἀνάστασις δέν ψάλλεται παντοῦ σέ ξεσκέπαστο ; ἀντέλεγεν ὁ βοσκός· ἔχουν, ἄς ποῦμε, ἐκκλησίες καλοχτισμένες μέ πλάκες καί μέ κεραμίδια καί βγαίνουν ἀπ' τήν ἐκκλησία ὅξω, γιά νά κάμουν Ἀνάστασις κι ἡμεῖς πού δέν ἔχουμε ἐκκλησία, ἄς ποῦμε, δέν μπορούμε, κατάλαβες, νά κάνουμε Ἀνάστασις σ' ἓνα ξεσκέπαστο μέρος, πού ἦταν μιά φορά κι ἓναν καιρό, κατά πῶς λένε, ἐκκλησία ;

Ὁ ἱερεὺς τόν ἐκοίταξεν ἐν ἀμηχανίᾳ πρὸς στιγμήν, εἶτα τό βλέμμα του ἐφωτίσθη, ὡς νά τοῦ ἦλθεν ἰδέα, καί εἶπε :

— Κάμνουν Ἀνάστασις ὅξω ἀπ' τίς ἐκκλησίες, νάί, μά λειτουργία ; Πῶς θά λειτουργήσουμε ;

— Ἀπάνω στά μάρμαρα, πού ἦταν μιά φορά τ' Ἅγιο Βῆμα, ἄς ποῦμε.

— Μά δέν εἶναι Ἁγία Τράπεζα ἐγκαινιασμένη.

— Τόν παλιό καιρό, πού τήν εἶχαν κτίσει, κατάλαβες, δέν ἦταν ;

— Τό Πηδάλιο λέει, ὅταν βεβηλωθεῖ μιά ἐκκλησία, νά μή λειτουργιέται, ἂν δέν ξανακτισθεῖ κι ἐγκαινιασθεῖ πάλι.

Τέλος ὁ ἱερεὺς εὗρε μέσον τινά ὅρον καί τόν ἀνεκοίνωσεν εἰς τόν Γιάννην τόν Κούτρην :

— Ἄς εἶναι, μπορούμε νά κάμουμε Ἀνάστασις στήν Ἁγία Ἀναστασία, εἶπε, καί ἀμέσως παίρνετε ὅλοι τὰ πράγματά σας καί τίς λαμπάδες σας ἀναμμένες, καί πηγαίνομεν κάτω στήν Παναγία τή Δομάν καί σᾶς λειτουργῶ ἐκεῖ.

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης ὑπεχώρησε, μή ἔχων ἄλλως νά πράξη.

Ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητόν εἰς τό ὑπαιθρον, φορέσας μαῦρον ἐπιτραχήλι καί ἤρχισε ν' ἀναγιγνώσκη τήν παννυχίδα* καί τό « Κύματι θαλάσσης . . . », ὅλα διαβαστά. Εἶτα, ἀνάψας ἐντός τοῦ θυμιατοῦ μοσχολίβανον, ἔθυμιασε τούς παρεστῶτας ὅλους καί ποιήσας ἀπόλυσιν, ἔβγαλε τό μαῦρον ἐπιτραχήλι, ἐφόρεσεν ἄλλο, ἰόχρουν* μεταξωτόν καί λευκόν φαλόνιον* καί ἀνάψας λαμπάδα, στραφεῖς πρὸς τόν λαόν, ἤρχισε νά ψάλλῃ μελωδικῶς τό « Δεῦτε λάβετε φῶς . . . ». Μεθ' ὃ ἔψαλε « Τήν Ἀνάστασίν σου, Χριστέ Σωτήρ ». Καί ἀφοῦ ἤναψαν τὰς λαμπάδας ὅλοι, ἀναγνούς* τό εὐαγγέλιον καί δοξάσας τήν Ἁγίαν Τριάδα, ἤρχισε μεγάλη καί βροντῶδει τῇ φωνῇ νά ψάλλῃ τό « Χριστός ἀνέστη », ἀντιψάλλοντος καί τοῦ υἱοῦ του, παιδίου δωδεκαετοῦς, ὅστις τόν εἶχε συνοδεύσει ὡς συλλειτουργός εἰς τήν ἐκδρομήν

Ὡραία καί γλυκεῖα ἦτο ἡ σκηνή ἐντός τοῦ ἐρειπίου ἐκείνου τοῦ μεγαλομαρμάρου καί ἐπιβλητικοῦ εἰς τήν ὄψιν, ἀγλαΐζομένου* ἀπό τό τρέμον, ὑπό τήν πνοήν τῆς αὔρας τῆς νυκτερινῆς, φῶς πεντήκοντα λαμπάδων, σκηνή φωτεινή καί σκιερὰ, διαυγής καί μυστηριώδης, ἐν μέσῳ γιγαντιαίων δρυῶν ὑψουσῶν ὑπερφηάνως τοὺς εἰς διαδήματα* κορυφουμένους κραταιούς κλώνους, μέ τά φρίσσοντα φύλλα μαρμαίροντα* ὡς χρυσᾶς φολίδας ὑπό τήν λαμπηδόνα* τῶν πυρσῶν, μέ σκιάς καί σκοτεινὰ κενὰ ἐν μέσῳ τῶν κλάδων, ὅπου ἔφαντάζετο τις ἔλλοχεύοντα* ἄορατα πνεύματα, ὑπάρξαντα πάλοι ποτέ. Δρυάδες * καί Ὀρεσιτιάδες* ἐλευθέρως ἀνάσσουσαι* ἀνά τοὺς πυκνοὺς δρυμῶνας*, καί σήμερον μεταμορφωθείσαι εἰς νυκτερινὰ τελῶνια καί μὴ τολμῶσαι νά προβάλωσιν εἰς τό φῶς τῶν ἀναστασίμων λαμπάδων.

Ἐνῶ ὁ ἱερεὺς ἔλεγεν ὁμαλῇ τῇ φωνῇ τά εἰρηνικά καί ἡὔχετο ὑπὲρ τῆς «εὐσταθείας τῶν ἐκκλησιῶν, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς κ.τ.λ.», ὁπισθεν τοῦ πρώτου πελωρίου κορμοῦ τῆς χιλιετοῦς δρυός, ὃν τρεῖς ἄνδρες συνάπτοντες τὰς ὀργυιάς μόλις ἠδύναντο ν' ἀγκαλιάσωσιν, ἠκούετο βραχύς διάλογος μεταξύ τριῶν ἢ τεσσάρων αἰπόλων*, ὧν ὁ πρῶτος, Γιάννης ὁ Κούτρης, ἔλυεν ἀπαντῶν τὰς ἀπορίας τῶν ἄλλων.

Ἄλλ' ὁ διάλογος διεκόπη ὑπό τῆς φωνῆς τοῦ ἱερέως, ὅστις ἐν τῷ μεταξύ ἀπεδύθη τά ἄμφια κι ἔκραξεν εἰς τό ποίμνιόν του :

— Εἶστ' ἐτοιμοί ; Πᾶμε !

Δύο τῶν αἰπόλων ἔσπευσαν νά φορτώσωσι τά ἱερά, ὡς καί τά καλάθια τῶν ποιμενίδων τά περικλείοντα ἐορτάσιμά τινα ἐφόδια εἰς πέντε ἢ ἕξ ὀνάρια, ὁ ἱερεὺς ἐπέβη εἰς τό ἔβδομον καί οἱ ἄλλοι πεζοί, οἱ μέν κρατοῦντες τὰς λαμπάδας των ἀναμμένας μέ τήν ἄριστεράν, προσπαθοῦντες μέ τήν δεξιάν νά σκεπάσωσι τήν λαμπήν ἀπό τῆς πνοῆς τῆς ἀπογείου αὔρας, οἱ δέ ἀνάψαντες μικρά φαναράκια, χρήσιμα εἰς τοὺς αἰπόλους διὰ τοὺς νυκτερινούς ἐπαυλισμούς* καί τοὺς ἀμολγούς* τῶν αἰγῶν των, ἐξεκίνησαν κατερχόμενοι πρὸς βορρᾶν, εἴτα ἐστράφησαν ἀνατολικώτερον, βαίνοντες διὰ κακοτοπιᾶς, ἐφ' ἧς δέν ἀντεῖχον ἄλλοι πόδες παρά τοὺς ἰδικούς των, ἐλαφρὰ πατοῦντες μέ τά τσαρούχια τά περιβάλλοντα τοὺς εὐκινήτους πόδας των, βιάζοντες τά γαϊδουράκια νά τρέχωσι, σύροντες μᾶλλον αὐτὰ εἰς τόν δρόμον, τοποθετούμενοι ἐξ ἀριστερῶν ὡς ἔμψυχα δίκρانا*,

πρός ὑποστήριξιν τῶν φορτωμένων ζυγίων εἰς τὰ κρημνωδέστερα μέρη. Δύο ἢ τρεῖς αὐτῶν, μέ τās κάπας των, ἤρχοντο τελευταῖοι μετά συριγμῶν καὶ ἀκατανοήτων μονοσυλλάβων, ἄγοντες τὰ αἰπόλια* των μέ τὰ μικρά ἐρίφια, διὰ χαριεστάτων σκιρτημάτων* τρέχοντα παρά τās μητέρας των, βελάζοντα ἐρωτηματικῶς, εἰς ἃ αἱ αἶγες ἀπήντων ἀορίστως, μή ἔχουσαι πῶς νά ἐξηγήσωσι τήν ἀσυνήθη νυκτοπορίαν.

Ἡ σελήνη εἶχεν ἀνατείλει πρό τοῦ μεσονυκτίου καὶ ὁ δίσκος της ὑπέρυθρος ὀλίγον, ἐφαίνετο ὀπισθεν τῶν κορυφῶν ὑψηλῶν δένδρων, πότε δέ ἐκρύπτετο, κατὰ τοὺς ἐλιγμούς τῆς πορείας, ὀπισθεν τοῦ βουνοῦ. Καὶ οἱ θάμνοι ἐσεύοντο πανταχοῦ, ὅθεν διέβαιναν ἡ πομπή, καὶ τὰ ἔντομα ἐξεγείροντο παράωρα ἐκ τοῦ ὕπνου των καὶ τινα μυγάρια ἐξορμῶντα ἐπέτων φαιδρῶς περί τās ἀνημμένας λαμπάδας, ὑποβοῶντα, καίοντα τās μικκύλας* πτέρυγας των ἢ καταστρέφοντα μετά τελευταίου βόμβου τήν ἐφήμερον ὕπαρξιν των εἰς τήν πρόσψαυσιν τῆς φλογός. Τά νυκτοπούλια ἔφευγον φοβισμένα ἀπό σχοῖνον εἰς κόμαρον, ἀπό αἵμασίαν* εἰς δένδρον, προσθέτοντα τόν ἐλαφρόν θροῦν τῶν πτερύγων των εἰς τό ἄβρόν, ἐναρμόνιον φύσημα τῆς αὔρας τῆς ὀρθρίας. Καὶ ἡ ἀγραμπελιά ἢ χιονανθής, ἡ λευκάζουσα καὶ μυροβολοῦσα εἰς τοὺς φράκτας, λευχείμων* μυροφόρος ἐορτάζουσα τήν Ἀνάστασιν, καὶ ὁ κισσός καὶ τό ἀγιόκλημα, πλόκαμοι τῆς Ἀνοιξέως, ἐξαπλούσης τήν μυροβόλον κόμην της ἀνά τοὺς ἀγρούς, διέχυνον ζωηροτέραν ἐν τῇ νυκτί τήν εὐωδίαν των εἰς τόν ἀέρα. Καὶ ἡ ἀργυρᾶ ἀμμόκονις τῶν ἄστρων ὠλιγόστευεν ἐπάνω, καθ' ὅσον ὑפוῦτο ἡ σελήνη καὶ ἡ ἀηδὼν ἠκούετο μινυρίζουσα* βαθιά εἰς τόν μυχόν τοῦ δάσους καὶ ὁ γκιώνης, μή δυνάμενος νά διαγωνισθῇ πρὸς τήν λιγυράν* ἀδελφήν του, ἔπαυσε πρὸς καιρόν τό θρηνηῶδες ᾄσμά του.

Εἶχον κατέλθει ἤδη πολύ βαθιά, κάτω εἰς τό ρεῦμα, καὶ ἀντικρὺ των ἐβλεπον μακράν τό πέλαγος, κυανῇν ὀθόνην*, ἀμυδρῶς ἐπαργυρουμένην ἀπὸ τās ἀκτῖνας τῆς σελήνης. Ἡκούσθη δέ μετ' ὀλίγον βαθύς παφλασμός, ὡς χειμάρρου καταφερομένου μετά γδούπου ἀπὸ τῶν βράχων, κρότος συνεχῆς, ἰσχυρός, μονότονος. Ἦτο τό ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομάν, ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ὁποίου εἴκοσι νερόμυλοι ὕδρευοντο τό πάλαι καὶ πολλαὶ ἑκατοντάδες στρέμματα κήπων μέ κλιμακωτὰς αἵμασίαν* ἐπιαίνοντο* ἀπὸ τό δροσερόν νᾶμά

του. Ἐκεῖ ἀντικρύ προέκυπτεν ἐπ' ἄκρας τῆς θαλάσσης τό παλαιόν φρούριον, τό ὅποιον ἦτο ποτέ κατοικία ἀνθρώπων, πρὶν γίνῃ γλαυκῶν φωλεά καί γλάρων ὀρμητήριον. Εἰς τό ἀκένωτον ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομάν ὠφείλετο ἡ εὐδοκίμησις πάσης φυτείας καί πάσης βλαστήσεως κατὰ τοὺς παλαιούς ἐκείνους χρόνους.

Ἦτο ἤδη ὡς δύο μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ὅταν ὁ παπ' -Ἀγγελῆς καί οἱ αἰπόλοι του ἔφθασαν εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Δομάν. Τό μικρόν ἐξωκλήσιον ἦτο κτισμένον ὑπὸ συστάδα πελωρίαν δένδρων, περιβαλλόμενον γραφικῶς ὑπ' αὐτῶν, σκεπαζόμενον φιλοστόργως ἀπὸ τοὺς κλώνους των. Ὁ ναῖσκος ἦτο πενιχρός, ἀλλὰ διετρεῖτο καί ἦτο λειτουργήσιμος. Ἦτο δέ ἐν τῶν ὀλίγων ναϊδίων, ὅσα ἐσώζοντο ὀρθία ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς. Γεῖτονες αὐτοῦ χαμηλότερα πρὸς τὴν θάλασσαν ἦσαν τό πάλαι ἐντὸς τῆς κοιλάδος τῆς συνεχομένης μεταξὺ δύο ἁκτῶν, πάμπολλοι ναῖσκοι, ἕως τέσσαρες δωδεκάδες. Οἱ πλείστοι ἦσαν σήμερον ἐρείπια. Ἡ Παναγία τῆς Δομάν, ἀπλῆ ἀναπαράστασις τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ Βυζαντίου καί περιβαλλομένη ὡς μέ στέφανον ἀπὸ τὸν αἰθθαλῆ κόσμον τῶν πελωρίων δένδρων της, ἴστατο ἀκόμη ὀρθή, κι ἐφαίνετο λέγουσα πρὸς τοὺς ἀδελφούς της, ὅσοι εἶχον γονατίσει καταβληθέντες ἀπὸ τὸν κάματον τῆς διὰ τόσων αἰώνων πορείας: « Παρηγορηθῆτε, σᾶς ἀντιπροσωπεύω ἐγώ ! ».

Ἐν ριπῇ* ὀφθαλμοῦ ἐφωταγωγῆθη τό παρεκκλήσιον καί αἱ ποιμενίδες ἤναψαν πάμπολλα κηρία εἰς τὰ δύο μανουάλια καί ἀνάψασαι πῦρ εἰς τό ὑπῆνεμον ἔξω τῆς θύρας, στήσασαι μεγάλην χύτραν, παρεσκεύαζον τὴν σούπαν. Καί ὁ ἱερεὺς, λαβὼν καιρόν*, ἐφόρεσεν ὅλην τὴν ἱερατικὴν στολὴν του, καί ὁ υἱὸς του ὁ συλλειτουργὸς ἔφαλλε τὸν κανόνα.

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης, πραγματοποιήσας τό ὄνειρόν του, τοῦ νά παρίσταται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς ἐπίτροπος, ἐπεστάτει εἰς τό ἄναμμα καί σβῆσιμον τῶν κηρίων, πατῶν αὐτὰ ἐνίοτε μέ τό τσαρούχι του, μιμούμενος τὸν ἐξάδελφόν του, τὸν Γιάννην τὸν Λαδίκαν, καί ὅστις ἴστατο δεξιόθεν εἰς τὸν χορόν, ὡς προεστῶς, μέ τόσῃ σοβαρότητα, ὥστε βλέπων τις αὐτόν θά τὸν ἐνόμιζε ψάλτην, ἐξ ἰδιοτροπίας σιωπῶντα.

Περὶ τό λυκαυγές* ἔληξεν ἡ λειτουργία καί ὁ οὐρανὸς πορφυρίζων ἐκεῖ πρὸς ἀνατολὰς ἔσμιγε μέ τὴν θάλασσαν, κυανῇ ἀπλουμένην κάτω, ἡ δέ σελήνη ὠχρίασε καί τὰ ὀλίγα ἄστρα ἀνά ἓν ἔσβηναν τρέ-

μοντα εἰς τόν αἰθέρα. Καί ἡ Ἡώς* ἀνέτειλε μέ ὅλην τήν πορφυρᾶν αἴγλην*, καλλωπίζουσα μέ γλυκύ ἐρύθημα βουνά, κοιλάδας, δάση. Ἐφάνη δέ τότε, ἀποβαλοῦσα* τήν μυστηριώδη τῆς νυκτός περιβολήν, ἐν ὅλῃ τῇ καλλονῇ της, ἡ μαγευτική θέσις τῆς Παναγίας Δομάν. Δεξιὰ τό ὑψηλόν βραχῶδες καί τεμνόμενον* ἀπό εὐθαλεῖς.* χαράδρας βουνόν, τό ἀπολήγον εἰς τήν κρημνώδη ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη. Ἀριστερά λόφοι, κοιλάδες καί δάση γραφικῶς ἐναλλάσσονται εἰς τό βλέμμα. Ἀντικρὺ ὁ γυμνός καί ἄγριον μεγαλεῖον ἀποπνέων βράχος τοῦ Κάστρου, μέ τὰ δύο πρό αὐτοῦ πετρώδη νησίδια καί πέραν πέλαγος ἀχανές, φωσφορίζον εἰς τὰς πρώτας ἀκτῖνας τοῦ ὑποφώσκοντος* ἡλίου.

Εἰς τό βάθος δέ τοῦ ὀρίζοντος, πρὸς βορρᾶν, ἡ Χαλκιδική μέ τοὺς τρεῖς λαιμούς της, ὑπὲρ οὓς ἐξέχει ὡς βαθμὶς κεραυνωθείσης τιτανείου κλίμακος πρὸς ἀνάβασιν εἰς οὐρανόν, ὁ λευκόφαιος κῶνος τοῦ Ἄθω μέ τήν κορυφήν εἰς τὰ σύννεφα· πρὸς δυσμὰς τό Πήλιον μέ τὰς ἀναριθμήτους κοιλάδας του καί μέ τήν θεσπεσίαν του βλάστησιν, καί πέραν αὐτοῦ ἡ κορυφή τοῦ Κισάβου, ὡς κεφαλὴ ἐμπηγμένη ἐπὶ κορμοῦ ξένου. Καί τό ρεῦμα τῆς Παναγίας Δομάν δὲν κατεφέρετο πλέον ὡς πρῖν, μετὰ βαθέος παφλασμοῦ εἰς τήν βραχώδη κοιλάδα, ἀλλ' ἅμα τῇ ἀνατολῇ τῆς ἡμέρας τό νερόν ἔρρεε μορμυρίζον, μαλακῶς κυλιόμενον ἐπάνω εἰς τὰ βρύα καί εἰς τὰ ἀγριοσέλινα, διότι ἐξύπνησαν τῆς ἡμέρας οἱ πολλοὶ καί προσφιλεῖς κρότοι.

Τέλος ἐφάνη τοῦ ἡλίου ἡ πρώτη ἀκτίς καί ἀνέθορεν* ἀπὸ τῆς θαλάσσης μία πυρίνη, παμφαῆς* γραμμή τοῦ πανεκλάμπρου φωστήρος*. Καί τήν ἰδίαν στιγμὴν ἠκούσθη πρώτη μεγάλη κι ἐπιβλητικὴ φωνή, ὁ κλαγγασμός* τοῦ ἀετοῦ, χαιρετίσαντος τήν ἀνατολήν τοῦ ἡλίου ἐπάνω εἰς τό βουνόν, ἀπὸ τῆς ἀφθάστου καί ἀπατήτου ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων* βράχων καλιᾶς* του. Καί δευτέρα χαιρετιστήριος φωνὴ ἠκούσθη, ὁ κακκαβισμός* τοῦ ἱέρακος, ὁ κρωγμός* τοῦ ἱέρακος ἐπάνω εἰς τό βουνόν, εἰς μίαν ὑψηλὴν χαράδραν τοῦ ἰλιγιάδους βουνοῦ τοῦ Κουρούπη, ἐκεῖ ἐπάνω. Καί τρίτη φωνὴ κλιμακηδὸν ἔχαιρέτισε τό παμφαές ἄστρον τῆς ἡμέρας, ὁ τιτιβισμός* τῆς πέρδικος καί τῆς τρυγόνος εἰς τό μεσοῦψές* τῆς κοιλάδος.

Καί τελευταία ἀμέσως ἔχαιρέτισε διὰ τοῦ μινυρισμοῦ* της τήν ἀνατολήν τοῦ ἡλίου ἡ γλυκεῖα χελιδών, ἡ ἐπανευροῦσα, καί ἐφέτος, τήν φωλεάν της ἄθικτον εἰς τὰ ἱερά σκηνώματα*, εἰς τόν οἶκον τοῦ

Κυρίου, ὥς καί εἰς τὰ καλύβια τῶν χωρικῶν καί εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως. Τότε καί τὰ κατσικάκια, αἰσθανθέντα τό θάλλπος* τῆς ἡμέρας, ἤρχισαν τὰ σκιρτήματά των, εὐφραινόμενα εἰς τήν ἐπαφήν τοῦ χόρτου, προσπαίζοντα περί τὰς μητέρας των, ὑποβάλλοντα τό μικκύλον* ρύγχος ὑπό τόν μαστόν — καί δέν ἤξευρον ὅτι ἡ λεπίς τοῦ σφαγέως ἔστιλβε* καί αὐτή πρὸς τόν ἀνατέλλοντα ἥλιον.

Ἐκεῖ ὑπὸ τὰ ὑψηλά δένδρα, τῶν ὁποίων οἱ κλώνοι, μέ βόμβυκας καί μέ θυσάνους τριχοειδῶν φύλλων κοσμούμενοι, ἐσείοντο ὑπὸ τῆς πρωινῆς αὔρας, ἄνω τοῦ ρεύματος, τοῦ κυλίνοντος μετὰ ψιθύρου τό διαυγές νᾶμά του κάτω εἰς τήν κοιλάδα, ἐκάθησαν ἡδονικῶς ὅλοι οἱ βοσκοὶ μέ τὰς ποιμενίδας καί τὰς βοσκοπούλας των, στρώσαντες ἀφθόνους πτέρεις καί παχείας φυλλάδας καί ἤρχισαν νά διαμελίζωσι τὰ εὐωδιάζοντα ἐπὶ τῆς σούβλας ἄρνια καί τὰ ἐρίφια.

Ἐφαγον καί ἠϋφράνθησαν ὅλοι καί ἀφοῦ ὁ παπ' - Ἀγγελῆς ἠϋλόγησε τήν φλάσκαν*, τήν μετεβίβασεν, ὑπόχλωρον ἀκόμη, δι' ἐρυθρᾶς δερματίνης λωρίδος κρατουμένην, κλώζουσιν* καί φυσῶσαν ἀκαταλήπτους ἤχους ἔνδοθεν, εἰς χεῖρας τοῦ ἐκ δεξιῶν του καθημένου προεστῶτος τῆς ομάδος, τοῦ Γεώργη τ' Παναγιώτ', ὅστις, ἐγερθεὶς, προσηγόρευσε διὰ μακρῶν τήν ὁμήγυριν:

— Κ' στὸς Ἀνέστ', βρέ παιδιά! Ἀληθ' νὸς οὐ Κυρίου! Ζεῖ κή βασιλεύει! Γεῖα μας! Καλή καρδιά! Καλή γερουσύνη ὅλοι μας! Χρόνους πολλούς! Πολλά τὰ ἔτ', παπᾶ μ'! Νά χαίρηση τό πετραχήλι σ'

Ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις», 4 Ἀπριλ. 1892

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Ἐσὺ ἦσουν ἀπ' τ' ἄθῶα τὰ βρέφη τό ἕνα,
πού ἐπῆρεν ὁ Ἰησοῦς στήν ἀγκαλιά Του
κι εἶπε μέ τή γλυκύτατη λαλιά Του:
«Ἀφῆστε τὰ παιδιά νά ῥθοῦν σ' ἐμένα».

Κι ἡ ἀνάσα Του, ἡ εὐωδιασμένη ἀπ' ὅλα
τ' ἄνθη τὰ μυστικά τοῦ παραδείσου
ἔσμιξεν ἀπαλά μέ τῇ δικῇ σου,
πού γάλα μητρικόν ἔμοσχοβόλα.

Κι ἐπέθανε κι ἐτάφη κι ἀνεστήθη
παντοτεινός κι ἀθάνατος Ἐκεῖνος,
κι ἀμάραντος καί παραδείσιος κρίνος
ἄνθισε ἡ πίστη στά δικά σου στήθη.

Κι ἔφεραν χρόνοι δίσεχτοι καί μαῦροι
τοῦ Τραϊανοῦ τό δόγμα: "Ὅποιος πιστεύει
στό Ναζωραῖο, ἢ στό σταυρό θ' ἀνέβει
ἡ θάνατο μαρτυρικό θέ νά ἔβρει.

Τὴν ψυχοφθόρα νίκη τῶν εἰδώλων
ἡ Ρώμη καί οἱ Ρωμαῖοι πανηγυρίζουν,
τά βάρβα τοῦ Ἱπποδρόμου πλημμυρίζουν,
ζωγραφιστὴ ἡ χαρά στήν ὄψη ὧλων.

"Ἄτρομα ἐσύ στό στίβο γονατίζεις
κι ἀδάκρυτα: Ἰησοῦ, δέξου με πάλι
στή θεία καί πολυπόθητην ἀγκάλη,
Σύ πού τό θάνατον ἀθανατίζεις.

Καί νά, ἀπ' τὴν κρύπτη πέρα ἓνα λιοντάρι
προβάλλει ἀγριεμένο. "Ὀλων τὰ μάτια
πέφτουν σ' ἐσένα, γιὰ νά δοῦν κομμάτια
τὶς σάρκες σου. Μά τότε — ὦ θεία χάρη ! —

σάν ὄνειρο σοῦ ἐφάνηκε πῶς εἶδες,
ὅτι ἦσουν βρέφος· ἡ ὄψη τοῦ θηρίου
τὴν ὁμορφιά εἶχε πάρει τοῦ Κυρίου
κι οἱ φλόγες τῶν ματιῶν του θεῖες ἀχτίδες.

Κι οὐτ' ἄκουσες τό βρύχος* οὔτε ἀκόμα
τά γέλια τοῦ ὄχλου καί τ' ἀλάλαγμά του,
κι οὐτ' ἐνίωσες τοῦ αἵματηροῦ θανάτου
τούς σπαργμούς στοῦ λιονταριοῦ τό στόμα.

« Ἐσπερινός »

Ἰωάννης Πολέμης

Η ΜΟΝΗ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Πρῶτος κτίτωρ* τῆς ὠραίας μονῆς Ξηροποτάμου τοῦ Ἁγίου Ὅρους ἀναφέρεται ἡ βασίλισσα Πουλχερία, ἀδελφή Θεοδοσίου* τοῦ μικροῦ. Ἀλλά κατόπιν ἐρημωθεῖσαν τελείως ὑπὸ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἀνεκαίνισεν αὐτήν, τόν 9ον αἰῶνα, ὁ βασιλόπαις Παῦλος, δαπάναις τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως Ρωμανοῦ*.

Εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας ἑλληνικὰς μονὰς, κειμένη ἐπὶ ἐνὸς χλοερωτάτου ὄροπεδίου, καταφύτου ἐξ ἡμέρων καὶ ἀγρίων δένδρων. Ἐκεῖ ἡ πόα* τὴν ἀνοιξιν μέχρι καὶ τοῦ Αὐγούστου πρασινοβολοῦσα εὐωδιάζει ἀπὸ ὅλας τὰς πλέον λεπτὰς εὐωδίας τῶν ἀγρίων ἀνθέων, ὅπου ἀπλοῦνται γύρω γύρω, ὥσάν ἓνας πανεύμορφος συμυρναϊκὸς τάπη. Ἀνω τῆς ἀκτῆς τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἱερᾶς Χερσονήσου, ἐγγὺς δὲ τῆς Δάφνης, τοῦ κεντρικοῦ λιμένος τῆς Χώρας, ἐξανοίγει ἐκεῖθεν ἓνα θεαματικὸν πανόραμα, μέ τὰ γλαυκά* ὕδατα τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου, προχωροῦντος μέχρι τῆς ὠραίας τοῦ ρωσικοῦ μοναστηρίου σκῆτης, τῆς Θηβαΐδος, μέ τὰ καταπράσινα βουνάλακια τῆς Συκιᾶς καὶ μέ τὰ γλαυκὰ πλαιοκώματα τῶν Βορείων Σποράδων. Κατὰ τὰς πρωινὰς ὥρας μάλιστα, ὅτε ὁ ἥλιος εἶναι ὀπισθεν τῶν βουνῶν ἀκόμη, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, νὰ κάθηται κανεὶς εἰς τοὺς ἐξώστας καὶ τὰς ἀπλωταριάς τῶν προηγουμένων, ἢ εἰς τό εὐρύτατον προαύλιον, ἔξω, καὶ νὰ ἀναπνέῃ τὴν εὐωδίαν ἐκείνην τὴν ἀχόρταστον τοῦ δάσους, ἡνωμένην μέ τῶν θαλασσίων ἀνέμων τὰ μύρα — εἶναι μία ἀπόλαυσις ὑπερτέρα πάσης δυνατῆς περιγραφῆς. Εἶναι μεγαλύτεον ὄντως, ἐν ἐκ τῶν ὠραιότερων θαυμάτων τῆς Δημιουργίας.

Ἔνεκα διαφόρων πυρκαϊῶν, πού δέν ἀπολείπουν δυστυχῶς, ἡ

μονή ἀνακαινισθεῖσα πολλάκις, φαίνεται νῦν ὡς νεόκτιστος, ἰδίως τό ὠραιότατον μέ τά λευκά του μάρμαρα καθολικόν*, ἀφιερωμένον εἰς μνήμην τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων. Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῶν βασιλικῶν πυλῶν τοῦ ναοῦ ὑπάρχει γεγλυμμένον ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός τό ἐξῆς ἔμμετρον σημείωμα, ἐξιστοροῦν ἐν συντομίᾳ τά περί τῆς κτίσεως τῆς Μονῆς :

Ἡ Πουλχερία βασίλις θυγάτηρ Ἀρκαδίου
τὴν ἱεράν αὐτὴν Μονὴν ἔκτισ' ἐκ θεμελίου.
Δεύτερον δέ ὁ Ρωμανός ὁ μόνος Κωνσταντίνος
τοῦ σοφοῦ Λέοντος υἱός θεοσπεφῆς ἐκείνος.
Τρίτον παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ πατέρων ἀνεκτίσθη.
Τέταρτον πάλιν παρ' αὐτῶν συνάξει Καισαρίου
ἐκ διαφόρων τόπων γῆς, συνάρσει τοῦ Κυρίου,
συνοδοιόρον ἔχοντες τό Τίμιον τό Ζύλον,
τό ἱερόν ἀνάθημα τοῦ Ρωμανοῦ, ὡς δῆλον,
Ἀνθίμου σκευοφύλακος καὶ τῇ ἐπιστασίᾳ
Ἱεροθέου, ὄντος δέ ἐν τῇ ἡγουμενίᾳ,
συμπολιτῶν καὶ τῶν τριῶν ὄντων ἐκ τῶν Σκοπέλων·
ὁ γάρ Θεός, δι' οὗ τό πᾶν, οὕτως ἐφάνη θέλων·
Ἀπὸ Χριστοῦ Γεννήσεως χρόνους εἰς τοὺς χιλίους
ἐξήκοντα καὶ τρεῖς ὁμοῦ ἐπὶ ἑπτακοσίους.

Τό καθολικόν μετὰ τὴν πυρπόλησίν του ἀνεκαινίσθη διὰ νέας ἀρχιτεκτονικῆς, μέ μάρμαρα ὠραῖα καὶ τέμπλον μαρμαρίνον. Ὁ νάρθηξ* εἶναι ἀπλοῦς καὶ ὄχι διπλοῦς, ὡς ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς, ἀλλὰ μέγας καὶ ἀπαστρέπτων. Ἡ ζωγραφικὴ του εἶναι πολυσύνθετος καὶ πολυπρόσωπος, θαυμαστὴ ἐν τῇ συλλήψει, ἐκ τῶν ὠραιότερων παραστάσεων τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ὡς ἡ ἀμαρτία τοῦ Δαβίδ, ἡ παράστασις τοῦ φόνου τοῦ Ἀβεσσαλώμ*, ἡ ἀμαρτία τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας, μία ἄλλη θαυμαστὴ παράστασις ἐξηγμένη ἐκ τοῦ ρητοῦ : « Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα », καὶ ἄλλαι πολλαί, μαρτυροῦσαι περὶ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας τοῦ ζωγράφου αὐτοῦ τοῦ 1780.

Ἐξω τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν ἀριστεράν γωνίαν, ὑπάρχει ἐντετοιχισμένον ἀνάγλυφον μαρμαρίνον, παριστάνον τὸν μεγαλομάρτυρα Δημή-

τριον, ὄρθιον, μετά χιτῶνος ποδήρους καί βαστάζοντα τόν σταυρόν. Εἶναι μαῦρον τό ἔκτυπον αὐτό ὡς ἀπό πυρκαϊᾶς διασωθέν καί τεθραυσμένον, ἀλλ' ὠραιότατον. Αἱ πτυχαί τοῦ χιτῶνος καλλιτεχνικάί, τό δέ ἱμάτιον εἶναι ἐγκομβωμένον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, καταπίπτον ὀπισθεν ὅλον, ὡς οἱ μανδύαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῶν ἐκτελούντων τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας των κατὰ τὰς ἀκολουθίας.

Πέριξ προφυλάσσεται ὑπό μαρμαρίνου πλαισίου κομποτάτου, φέροντος γεγλυμμένα ρόδα. Ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ πλαισίου ὑπάρχει γεγλυμμένος ὁ σταυραετός.

« Μέ τοῦ βοριᾶ τά κύματα », Δ', σ. 133 - 7

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΜΑΡΙΑΣ

(Ὁ λόγος αὐτός ἐκφωνήθηκε τήν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ ἔτους 1688 στόν ἑλληνικό ναό τῆς Βενετίας).

Χαῖρε θεόνυμφε Μαριάμ, πορφυρογέννητε* Βασίλισσα τῶν Ἀγγέλων. Χαῖρε ἀργυροχρυσόχρε κρίνε τῆς καθαρότητος. Χαῖρε εὐανθέστατε Παράδεισε μακαρίων ἡδονῶν. Χαῖρε ἐσύ, ὅπου ὡς βασιλικόν βλάστημα ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσσαί* γεγεννημένη, πρῶτα εἶδες τό φῶς τῆς μακαριότητος, παρά ἐκεῖνο τοῦ Ἡλίου, πρῶτα ἐστάθης πολίτισσα τοῦ Οὐρανοῦ μέ τήν ψυχήν, παρά τῆς γῆς μέ τό σῶμα· πρῶτα θυγατέρα τοῦ προαιωνίου Πατρός, παρά τοῦ Ἰωακείμ καί τῆς Ἄννης· καί πρίν παρά νά πατήσης τήν γῆν, ἐκαταπάτησες τήν κεφαλὴν τοῦ ἰοβόλου* δράκοντος.

Χαῖρε ἐσύ, ὅπου ἐγεννήθης ὡς ὄρθρος, στολισμένη μέ ἄνθη οὐρανίων ἀρετῶν· ἠϋξανες ὡς ἥλιος, στεφανωμένη μέ τὰς ἀκτίνας τῆς θείας χάριτος· χαῖρε ἐσύ, ὅπου μοναχὴ ἀπὸ ὅλας τὰς γυναῖκας, ἐκαταξιώθης νά γένῃς Μήτηρ ἐνός Θεοῦ καί νά βαστάξῃς εἰς τόν κύκλον τῆς καθαρᾶς Σου γαστρὸς Ἐκεῖνον, ὅπου εἰς τήν παντοδύναμον παλάμην Του βαστάζει ὅλον ἐτοῦτον τόν οἰκουμενικόν κύκλον.

Χαῖρε... μά τί νά εἰπῶ περισσότερον; Καί ποῖος ρήτωρ, ἂ γ κ α-

λ ά* καί νά ἔχη εἰς τό στόμα ὅλον τόν χρυσόρρουν* ποταμόν τῆς εὐγλωττίας, δύναται ποτε νά διηγηθῇ τάς δόξας, εἰς τάς ὁποίας Σέ ὕψωσεν ὁ Θεός ; ἡ τάς χάριτας, μέ τάς ὁποίας ὁ οὐρανός Σέ ἐπλούτισε ; ποία ἀνθρώπινος γλῶσσα ἡμπορεῖ νά ἐξηγήσῃ τά μεγαλεῖα, μέ τά ὁποία ἐστόλισε τήν ἱεράν Σου ψυχήν τό πανάγιον Πνεῦμα ; Τόσον εἶναι βαθύ καί ἀπλευστον τῶν ἀπείρων Σου ἐπαίνων τό πέλαγος, ὅπου εἰς αὐτό βυθίζεται καί ὁ νοῦς τῶν μακαρίων ἀγγέλων. Διά τοῦτο καί ἐγώ, κεχαριτωμένη Παρθένε, περνῶ μέ σιωπήν τας θαυμαστάς Σου ἀρετάς, θαυμάζοντάς τας μόνον μέ τήν διάνοιαν.

Καί ἐδῶ πίπτοντας εἰς τούς παναχράντους Σου πόδας, ἄλλο δέν ἐπιθυμῶ ἀπό Σέ, παρά τήν ἁμαχόν Σου προστασίαν, πρὸς βοήθειαν καί συντήρησιν τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ, πρὸς διωγμόν καί ἐξολόθρευσιν τοῦ ἀντιθέου Τυράννου.

Ἔως πότε, πανακήρατε Κόρη, τό τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νά εὐρίσκεται εἰς τά δεσμά μιᾶς ἀνυποφέρτου δουλείας ; Ἔως πότε νά τοῦ πατῆ τόν εὐγενικόν λαιμόν ὁ βάρβαρος Θρᾶξ ; Ἔως πότε ἔχουσι νά βασιλεύωνται ἀπό ἡμισόν φεγγάρι* αἱ χῶραι ἐκεῖναι, εἰς τάς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν, ἀπό τήν ἡγιασμένην σου γαστέρα, ὁ μυστικός τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος ; Ἀχ, Παρθένε ! Ἐνθυμήσου, πῶς εἰς τήν Ἑλλάδα πρότερον, παρά εἰς ἄλλον τόπον, ἔλαμψε τό ζωηφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως· τό Ἑλληνικόν γένος ἐστάθη τό πρῶτον, ὅπου ἄνοιξε τάς ἀγκάλας καί ἐδέχθη τό θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ· τό πρῶτον, ὅπου Σέ ἐγνώρισε διά ἀληθινήν Μητέρα τοῦ θεανθρώπου Λόγου· τό πρῶτον ὅπου ἀντεστάθη τῶν τυράννων, ὅπου μέ μύρια βάσανα ἐγύρευαν νά ἐξεριζώσωσιν ἀπό τας καρδίας τῶν πιστῶν τό σεβασμιόν Σου ὄνομα. Τοῦτο ἔδωσεν εἰς τόν κόσμον τούς διδασκάλους, οἱ ὁποῖοι μέ τό φῶς τῆς διδασκαλίας των ἐφώτισαν τας ἡμαυρωμένας διανοίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐτοῦτο τούς ποιμένας, ὅπου μέ τήν ποιμαντορικὴν ράβδον ἐξώρισαν τούς αἰμοβόρους λύκους ἀπό τό ἐκκλησιαστικόν ποίμνιον. Ἐτοῦτο τούς γεωργοὺς, ὅπου μέ τό ἄροτρον τοῦ σταυροῦ καί μέ τόν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου ἐγεώργησαν τας καρδίας καί σπέρνοντες τόν εὐαγγελικόν σπόρον, ἐθήρισαν τας ψυχὰς διά τήν οὐράνιον ἀποθήκην. Ἐτοῦτο τούς μάρτυρας, ὅπου μέ τό ἴδιον αἷμά των ἔβαψαν τήν πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας· λοιπόν, εὐσπλαχνε Μαριάμ, παρακαλοῦμέν Σε, διά τό Χ α ἱ ρ ε ἐκεῖνο, ὅπου

μᾶς ἐπροξένησε τὴν χαράν· διὰ τὸν ἀγγελικὸν ἐκείνον Εὐαγγελισμόν, ὁποῦ ἐστάθη τῆς σωτηρίας μας τό προοίμιον· χάρισέ του τὴν προτέραν τιμὴν· σήκωσέ το ἀπὸ τὴν κοπρίαν τῆς δουλείας εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος· ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σκῆπτρον, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς τὸ βασίλειον. Καὶ ἂν ἐτοῦταί μας αἱ φωναὶ δέν Σέ παρακινουσιν εἰς σπλάγχχνος, ἅς Σέ παρακινήσωσιν ἐτοῦτα τὰ πικρά δάκρυα, ὁποῦ μᾶς πέφτουσιν ἀπὸ τὰ ὁμμάτια. Ἄλλ' ἀνίσως καὶ ἐτοῦτα δέν φθάνουσιν, ἅς Σέ παρακινήσωσιν αἱ φωναὶ καὶ αἱ παρακάλεσες τῶν ἁγίων Σου, ὁποῦ ἀκαταπαύστως φωνάζουσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν Κρήτην· φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον· φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν· φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας· φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην· φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν Πόλιν, καὶ δείχνοντάς σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν*, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαχνίαν, τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τὴν ἀπολύτρωσιν. Ἀποδέξου λοιπόν, Παναγία Παρθένε, τὰ δάκρυά μας τὰ ὁποῖα σημαδεύουσι τὸ μυστήριον, ὁποῦ εἰς Σέ ἐτελειώθη : Δ ὦ σε τόσην δύναμιν τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δουκὸς τῶν Ἑνετῶν, ἐναντίον τῶν αἰμοβόρων βαρβάρων, ὥστε ὁποῦ νὰ σβησθῇ τελείως τὸ φῶς τοῦ φεγγαρίου, νὰ λάμψη περισσότερον τοῦ μυστικοῦ Ἥλιου ἢ ζωοποιὸς ἀκτῖνα· νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς τὸν κόσμον ὅλον ἡ δύναμις τοῦ σταυροῦ καὶ νὰ δοξασθῇ ἀπὸ ὅλους τὸ ἅγιόν σου ὄνομα, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν !

« Διδαχαί », *Εκδοση Βενετίας, 1888

*Ἥλιος Μηνιάτης

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

Εκείνος κάποτε, που ήταν ως μάστορας
και πλάτι από το βίον σου, βίον
έχου, απλά και προσεκτικά
που είχες της αγάπης το κέντρο
και η οικογένειά σου τη γαλήνη
παράγει αμύγδαλα, αμύγδαλα.

Σ' ήρθε από πάνω και ταπεινό
απλά φως ως φως, ως φως
και του Θεού μας πλάτος, η αγάπη
το φως από το φως, η αγάπη
και το μέγαλο δόξα σου, η αγάπη
από το φως του φώτος που γράφει.

Σ' η αγάπη του Θεού, η αγάπη
και η αγάπη Πατρίδα, η αγάπη
απλά τη φίλα ως αγάπη
Σ' κρύβει ως στο κέντρο το φως σου
το φως και της αγάπης, το φως σου
που η αγάπη της αγάπης σου.

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Σύ, τῆς καρδιάς κρυφό μαργαριτάρι
καί τῆς ζωῆς σεμνό προσκυνητάρι,
ὅπου ἔχτισεν ὁ ἄνθρωπος στή γῆ,
ὅταν σ' αὐτή τήν ἔρμην ἦλθε πλάση,
ἀντί γιά τήν Ἐδέμ πού εἶχε χάσει,
τή θεϊκή νά μαλακώσει ὀργή.

Ἄπαρτο κάστρο, πού ποτέ δέν μπαίνει
καί πάντα ἀπό τή θύρα σου ἔξω μένει
ἔχθρα, κακία καί προδοσία κρυφή,
πού αἰώνια τῆς ἀγάπης τή λαμπάδα
κρατεῖ ἀναμμένη ἄγρυπνη τριάδα,
πατέρας καί μητέρα κι ἀδελφοί.

ὦ, σπίτι μας καλό καί τιμημένο,
χίλιες φορές ὅς εἶσαι εὐλογημένο,
καί τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιά
τ' ἀδέρφια μου νά ραίνει μ' εὐλογία,
καί νά μυρώνει ἀδιάκοπα μέ υἱεῖα
τά τίμια τῶν γονιῶν μου γερατεῖα.

Σύ μ' ἔμαθες τόν Πλάστη νά πιστεύω,
καί τή γλυκιά Πατρίδα νά λατρεύω,
ἐσύ καί τή φιλία νά λαχταρῶ.
Σύ κρύβεις μέσ στό λατρευτό σου χτίριο
τό φῶς καί τῆς ἀγάπης τό μυστήριο,
πού μέ κερνᾷ τῆς λήθης τό νερό.

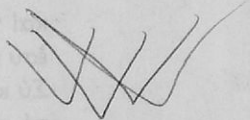
Πόσες φορές μέσ στῆς καρδιᾶς τὰ βάθη,
σάν ἔνωσα τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη,
πού οἱ τρικυμίες μᾶς φέρνουν τῆς ζωῆς,
σάν ἔμπαινα μέσ στήν καλή σου θύρα
μέ γιάτρειες ἀμέσως μέ τὰ μύρα
μιᾶς τρισευλογημένης σου πνοῆς.

Πόσες φορές μέσ στή θερμή σου ἀγκάλη,
ὑστερ' ἀπ' τόν ἀγώνα καί τήν πάλη,
γαλήνη βρῆκα καί παρηγοριά !
Γιατί στό στήθος μέσα μέ φωτίζεις
καί κάλλιο τήν ψυχή μου ἐσύ γνωρίζεις
ἀπό τῆς γῆς τ' ἀνθρώπινα θεριά.

Ἡ κάθε σου γωνιά κι ἡ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τό γέλιο μου ἢ τό δάκρυ,
χαρά τῶν τραγουδιῶν μου ἢ στεναγμό.
Στίς κάμαρές σου μέσα καί στούς τοίχους
θωρῶ ὅλα τὰ ὄνειρά μου καί τούς στίχους,
τόν πόνο, τήν ἐλπίδα, τόν καημό.

Καί τ' ἄψυχά σου ἀκόμα μέ γνωρίζουν,
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν,
τραπέζι, εἰκονοστάσι καί σκαμνί.
Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
τήν ἀγκαλιά μοῦ ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
πού κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.

Χαῖρε, ὦ χαῖρε, σπίτι τιμημένο,
χίλιες φορές ἄς εἶσαι εὐλογημένο,
καί τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιά
τ' ἀδέρφια μου νά ραίνει μ' εὐλογία,
καί νά μυρώνει ἀδιάκοπα μέ ὑγεία
τά τίμια τῶν γονιῶν μου γερατεῖα.

Υ Π Η Ρ Ε Τ Ρ Α

Τήν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους. . . ἡ δεκαοκταετίας κόρη τὸ Οὐρανιῷ τὸ Διόμικο, μελαχρινὴ νοστιμούλα, ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐνωρίς, διότι ἦτο μόνη.

Ὁ πατὴρ τῆς, ὁ ἀτυχῆς μπαρμπα - Διόμας, ἀρχαῖος ἐμπορο-
πλοίαρχος πτωχεύσας, ὅστις κατήντησε νὰ γίνῃ πορθμεὺς εἰς τὸ
γῆράς του, εἶχεν ἐπιβῇ τῆς λέμβου του περὶ τὴν μεσημβρίαν, ὅπως
πλεύσῃ εἰς τὴν νῆσον Τσουγκριάν, τρία μίλια ἀπέχουσας, καὶ δια-
πορθμεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πολίχνην ἑορτασίμους τινὰς προμηθείας.
Ἔγπεσθέθη, ὅτι θὰ ἐπανήρχετο πρὸς ἐσπέραν, ἀλλ' ἐνύκτωσε καὶ
ἀκόμη δὲν ἐφάνη.

Ἡ νέα ἦτο ὀρφανὴ ἐκ μητρός. Ἡ μόνη πρὸς μητρός θεία τῆς,
ἧτις τῆς ἐκράτει ἄλλοτε συντροφίαν, διότι αἱ οἰκίαι τῶν ἐχωρίζοντο
δι' ἐνὸς τοίχου, ἐμάλωσε καὶ αὐτὴ μαζὶ τῆς διὰ δύο στρέμματα ἀγροῦ,
καὶ δὲν ὠμιλοῦντο πλέον. Ἡ νεᾶνις ἐκάθητο πλησίον τοῦ πυρός, τὸ
ὁποῖον εἶχεν ἀνάψει εἰς τὴν ἐστίαν, περιμένουσα τὸν πατέρα τῆς,
καὶ ἐκράτει τὸ οὖς τεταμένον εἰς πάντα θόρυβον, εἰς τὰ φαιδρὰ ἄσματα
τῶν παιδῶν τῆς ὁδοῦ, ἀνυπόμονος καὶ ἀνησυχουῖσα πότε ὁ πατὴρ
τῆς νὰ ἔλθῃ.

Αἱ ὥραι παρήρχοντο καὶ ὁ πτωχὸς γέρων δὲν ἐφαίνετο. Τὸ Οὐ-
ρανιῷ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ μὴ κατακλιθῇ, ἀλλ' ἔμεινεν οὕτως ἡμικλιν-
τος πλησίον τῆς ἐστίας.

Παρήλθε καὶ τὸ μεσονύκτιον καὶ ἤρχισαν ν' ἀντηχῶσιν οἱ κώ-
δωνες τῶν ναῶν, καλοῦντες τοὺς χριστιανούς εἰς τὴν εὐφρόσυνον τῆς
ἐορτῆς ἀκολουθίαν.

Ἡ καρδιά τῆς νέας ἐκόπηκε μέσα τῆς.

— Πέρασαν τὰ μεσάνυκτα, εἶπε, κι ὁ πατέρας μου! . . .

Συγχρόνως τότε ἤκουσε θόρυβον καὶ φωνὰς ἔξωθεν. Ἡ γειτονία
εἶχεν ἐξυπνήσει, καὶ ὅλοι ἠτοιμάζοντο διὰ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ δύστηνος* Οὐρανιῷ δὲν ἀντέσχεν, ἀλλ' ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ
ἐξέλθῃ εἰς τὸν σκεπαστὸν καὶ περίφρακτον ὑπὸ στανίδων ἐξώστην τῆς
οἰκίας, ὅπου, κρυπτομένη, εἰς τὸ σκότος, προέβαλε διὰ τῆς θυρίδος
τὴν κεφαλὴν.

Μία γειτόνισσα, λάλος καὶ φωνασκός, εἶχεν ἐγερθῇ πρώτη καὶ
ἀφύπνιζε διὰ τῶν κραυγῶν τῆς τοὺς γείτονες ὅλους, ὥσων ὁ ὕπνος

άνθιστατο εἰς τῶν κωδῶνων τόν κρότον, προσπαθοῦσα νά ἐξυπνήσῃ τόν ἄνδρα καί τά παιδιά της. Ὁ σύζυγός της, Νταραδημος, εἶχε ἀνάγκη μοχλοῦ, διὰ νά σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του.

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας των ἦτο ἀντικρὺ τῆς τοῦ μπαρμπα - Διόμα. Τό Οὐρανιῷ ἔβλεπε καθαρῶς ἀπέναντί της τήν γυναῖκα ἐκείνην, κρατοῦσαν φανόν, φωτίζουσαν οἰκτιρμόνως τὰ σκότη τῆς ὁδοῦ, διὰ τοὺς διαβάτας καί τοὺς γείτονας. Διότι τό σκότος ἦτο βαθύ καί ἐλαφρὸς ἄνεμος ἔπνεεν, ὅσος ἤρκει, διὰ νά μεταφέρῃ ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν βουνῶν τό ψῦχος καί τόν παγετόν εἰς τὰς φλέβας τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἐκείνην τήν στιγμήν διῆλθεν ἀνθρωπὸς τις, ὃν ἰδοῦσα καί ἀναγνωρίσασα ἡ Οὐρανιώ, δέν ἠδυνήθη νά μὴ μειδιάσῃ.

— Πῶς! κι ὁ Ἀργυράκης πάει στήν ἐκκλησιά;... ἐπιθύρσειν.

Ὁ Ἀργυράκης τῆς Γαροφαλιᾶς, ὅστις εἶχε τό προνόμιον νά προσωνυμῆται ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του, εἶχεν εἶπει ἄλλοτε, καί τό λόγιον ἔμεινε παροιμιῶδες: « ὅποτε πάω στήν ἐκκλησιά, βᾶγια μοιράζουμε ». Ἀλλὰ τήν φοράν ταύτην τόν ἐξύπνησεν βιαίως ἡ Γαροφαλιά καί τῷ ἐπέταξε νά ὑπάγῃ εἰς τήν ἐκκλησίαν, διότι εἶδε κακόν ὄνειρον, εἶπεν.

Ὁ εὐπειθής Ἀργυράκης, ὅστις μόλις ἔφθανε μέχρι τῶν ὤμων τοῦ ἀναστήματός της, ἠγέρθη, ἐφόρεσεν εἰς τήν κεφαλὴν του τόν γιοργούλη* του, ἐζώσθη τό κόκκινον ζωνάρι του, τρεῖς σπιθαμάς πλατύ, ὑπέδησεν εἰς τοὺς πόδας του τὰ πέδιλά του, καί ἐξῆλθεν εἰς τήν ὁδόν.

Ταυτοχρόνως εἶχεν ἐξέλθει καί ὁ Νταραδημος, ὅστις ἔπιασεν ὁμιλίαν μέ τόν Ἀργυράκη τῆς Γαροφαλιᾶς.

— Τώρα μ' ἀρέσεις, γείτονα, τῷ λέγει... μὴν εἶσαι ἀλιβάνιστος, διότι εἶναι κ α τ ᾱ τ ᾱ σ κ ο ῖ ν ι α (καταισχύνῃ). Τό φεγγάρι δέν εἶναι τώρα π ᾶ ν' τ σ' ἔ λ λ η ν ε ς (πανσέληνος), νά φοβᾷσαι τόν ἥλιο σου τῇ νύχτα...

Τοιαῦτα ἑλληνικὰ ὠμίλει ὁ Νταραδημος.

— Τί νά κάνουμε, νά σ' ὀρίσω, γείτονα; ἀπήντησε ταπεινοφρόνως ὁ Ἀργυράκης.

Καί ὁ Νταραδημος κατέβη εἰς τήν ὁδόν, προηγουμένης τῆς συζύγου του, κρατοῦσης πάντοτε τόν φανόν.

— Δέν ξέρουμε, νά ἦλθε τάχα ὁ γείτονας; εἶπε τήν στιγμήν ἐκείνην

ή σύζυγος τοῦ Νταραδήμου καί ρίπτουσα ἐκφραστικόν βλέμμα πρὸς τήν οἰκίαν τοῦ μπαρμπα - Διόμα.

— Σωπάτε, εἶπε, φέρων τό δάκτυλον εἰς τό στόμα ὁ Ἀργυράκης. Εἶπαν πῶς βούλιαξε.

— Τί ; εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου.

Ὁ Ἀργυράκης ἠτοιμάζετο νά διηγηθῇ πῶς καί ποῦ τά ἤκουσεν, ἀλλά τήν στιγμήν αὐτὴν γοερά καί σπαρακτική κραυγή ἠκούσθη ἀπὸ τῆς σιγηλῆς οἰκίας, πρὸς ἣν ἔβλεπον οἱ τρεῖς ὁμιληταί.

Ἀπὸ τοῦ σκεπαστοῦ καί περιφράκτου ἐξώστου ἡ δυστυχὴς τό Οὐρανώ εἶχεν ἀκούσει τήν λέξιν τοῦ Ἀργυράκη καί ἀφῆκε τήν κραυγὴν ἐκείνην.

Ἡ ἄστοργος θεία, ἥτις ἀπὸ ἔτους καί πλέον δέν εἶχε καλημερίσει τήν ἀνεψιάν της, ἤκουσε τήν γοεράν κραυγὴν καί, λησμονήσασα τότε τὰ τρία στρέμματα τοῦ ἀγροῦ, ἔτρεξε πρὸς βοήθειαν τῆς περι-αλοῦς κόρης.

* * *

Περὶ τήν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ ἀτυχὴς μπαρμπα - Διόμας εἶχεν φορέσει, μέχρι τῶν ὠτων καταβαῖνον, ὄρθιον τό παμπάλαιον φέσι του, εἶχεν ἐνδυθῇ τήν τσάκαν* του καί τό ἀμπαδίτικο* βρακί του, καί καταβάς εἰς τόν αἰγιαλόν, ἔλυσεν τήν μικράν, ἐλαφροτάτην καί ὑπόσαθρον λέμβον, καί λαβὼν τὰς κώπας ἤλανε πρὸς τήν μεσημβρινώτερον κειμένην μικράν νῆσον Τσουγκριάν.

Μόνῃ ἔμεινεν ἡ Οὐρανώ εἰς τήν οἰκίαν, καί μόνος ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐπέβαινε τῆς λέμβου του, ναύτης ὁ αὐτός καί κυβερνήτης καί πρῶρεϋς.

Ναυτίλος ἀπὸ τῆς δωδεκαετοῦς ἡλικίας του ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἀπέκτησεν ἀμοιβαδὸν σκοῦνες*, γολέτες καί βρίκια*, ὕστερον ὑπεβίβασθη εἰς βρατσέραν*, καί τέλος ἔμεινε κύριος τῆς μικρᾶς ταύτης λέμβου, δι' ἧς ἐξετέλει βραχείας ἀλιευτικὰς ἢ πορθμευτικὰς ἐκδρομάς. Τὰ περισσεύματα τῶν κόπων του τὰ ἔφαγαν ἄλλοι πάλιν φίλοι, ἀτυχήσαντες καί αὐτοὶ εἰς τὰς θαλασσίας ἐπιχειρήσεις των. Εἰς τό γῆράς του δέν τῷ ἔμενεν ἄλλο τι, εἰμὴ σιδηρὰ ὑγεία, δι' ἧς ἡδύνατο ἀκόμη ν' ἀντέχῃ εἰς τοὺς θαλασσίους κόπους, χάριν τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἐργαζόμενος.

Ἐνίοτε, ἐλλείπει ὁμιλητοῦ, διηγείτο τὰ παράπονά του εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ εἰς τὰ κύματα.

Πηρέτρα ἢ Ὑπηρέτρα ἦτο τό ὄνομα τῆς λέμβου, ὅπερ αὐτὸς τῇ ἔδιδε.

* * *

Καταπλεύσας εἰς τὴν τερπνὴν νῆσον Τσουγκριάν ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐφόρτωσεν ἐπὶ τῆς « Ὑπηρέτρας » πέντε ἢ ἕξ ζεύγη ὀρνίθων, κοφίνους τινάς ὦων καὶ τυροῦ, δύο ἢ τρεῖς ἰνδιάνους καὶ ἄλλα τινὰ πράγματα καὶ ἡτοιμάζετο νὰ λύσῃ τὰ ἀπόγεια τῆς λέμβου καὶ ν' ἀποπλεύσῃ. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσῆλθεν ὁ κουμπάρος του Σταθαρός, ὁ ποιμὴν τοῦ Τσουγκριᾶ, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν χάριν νὰ παραλάβῃ ὀχληρὸν συμπλωτῆρα. . . « υἱὸν ὑποζυγίου », ὠριμον πρὸς ἐπίσαξιν. . . ὅπως κομίσῃ αὐτόν πρὸς ἓνα τῶν πολυαρίθμων κουμπάρων του εἰς τὴν πολίχνην.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐσυλλογίσθη τό βάρος καὶ ἔρριψεν ἀμήχανον βλέμμα εἰς τό στενόχωρον καὶ τὴν ἐλαφρότητα τῆς « Ὑπηρέτρας », ἀλλ' ἐφ' ἐτέρου ἐσκέφθη ὅτι μία δραχμὴ, ὁ ναῦλος τοῦ ὄναριου, ἦτο κάτι δι' αὐτόν, ἦτο ὁ καπνὸς καὶ ὁ οἶνος τῶν τριῶν σχολασίμων ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων, καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσλάβῃ τὸν πῶλον.

Ὁ κουμπάρος Σταθαρός εὐχαριστηθεὶς τὸν ἐφίλεψεν ὀλίγα αὐγά, μίαν μυζήθραν, καὶ ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἐπιβιβάσας τὸν πῶλον, ἔλαβε τὰς κώπας καὶ ἔστρεψε τὴν πρῶραν πρὸς τὸν λιμένα.

Ἀπεμακρύνθη, ἔκαμε πανιὰ καί, διανύσας ὑπὲρ τό ἓν μίλιον, ἀπείχε ἐξ ἴσου σχεδὸν τοῦ Τσουγκριᾶ καὶ τῆς πολίχνης. Καίτοι βορειοδυτικὸς ὁ ἄνεμος, Γραῖος, ὑπεβοήθει ἐκ πλαγίου τό ἰστίον, διότι ὁ μπαρμπα - Διόμας ἔδιδε βορειοδυτικὴν εἰς τὴν λέμβον διεύθυνσιν.

Ἀλλ' ὁ πῶλος, ὅστις ἔβοσκεν ἡσύχως τὸν χόρτον του καὶ δέν ἐφαίνετο ν' ἀνησυχῇ πολὺ περὶ τοῦ διάπλου, αἴφνης ἐσήκωσε τὸν πόδα, ἔδωκεν ἄτακτον λάκτισμα εἰς τὴν σανίδα. . . καὶ τό μαδέρι τῆς εὐθραύστου καὶ ὑποσάθρου λέμβου διερράγη.

Τό ὕδωρ ἤρχισε νὰ εἰσρέῃ εἰς τό κύτος.

Ἡ λέμβος ἤρχισε νὰ βυθίζεται.

Ταχύς ὡς ἀστραπή, ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἀπέβαλε τό βαρύτερον ρόρεμα, τὸν ἀμπά του, τὸν ὅποιον εἶχε φορέσει μόνον ἐνὸς ἑκά-

θητο εἰς τό πηδάλιον, ἔγειρε πρὸς τό μέρος τῆς σκότας* τοῦ πανίου ἀριστερά, ἐκρεμάσθη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ σκάφους καί κατώρθωσε νά μπατάρη τήν λέμβον.

Μέγας ἔγινεν ὁ θρῆνος ὑπὸ τήν ἀνατραπείσαν τρόπιδα*. Ὁρ-
νιθες, ἰνδιάνοι, κόφιοι καί ὁ αἴτιος τῆς συμφορᾶς, ὁ πῶλος, ὅλα κατῆλ-
θον εἰς τόν πυθμένα.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας, ὅστις ἐκολύμβα ὡς ἔγχευς, εἶχε καί στη-
ριγμα τήν ἀνατραπείσαν «Ὑπηρέτραν», τήν ὁποίαν ἤμπόδισε τοῦ νά
βυθισθῇ.

* * *

Περί τὰς δύο ὥρας ἔμεινεν οὕτως ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐπίστομα
ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ σκάφους, κρατούμενος διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ
τῆς τρόπιδος, μή τολμῶν νά στηριχθῇ ὅλος ἐπὶ τῶν σανίδων, διότι ἡ
λέμβος θά ἐβυθίζετο.

Τέλος, περὶ τήν ἀμφιλύκην, ἐνόσῳ ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀρκετόν φῶς,
ὅσον ἔρριπτεν ἡ ἀνταύγεια τῶν χιονοσκεπῶν πέριξ ὀρέων, ἐφάνη μα-
κρόθεν ἓν ἰστίον.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἤρχισε νά φωνάζη μέ ὅσην δύναμιν τῷ
ἔμεινεν ἀκόμη.

Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικός διὰ τό ἐρχόμενον πλοῖον, ὅπερ ἔπλεεν
ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς.

Ἦτο μέγα τρεχαντήριον * φορτωμένον.

Αἱ φωναί τοῦ μπαρμπα - Διόμα δέν ἠκούοντο, ὁ ἄνεμος τὰς ὥθει
μακράν, πρὸς τόν λίβαν*.

Ἀλλὰ τό τρεχαντήριον ἐπλησίαζεν καί ὁ μικρός μαῦρος ὄγκος
τῆς ἀνατραπείσης λέμβου διεκρίνετο ὡς φωλεά ἀλκυόνος ἐπὶ τῶν κυ-
μάτων.

Καθ' ὅσον ὅμως ἐπλησίαζεν, ἠδύναντο ν' ἀκουσθῶσιν καί αἱ
φωναί. Διότι τό ἀνατραπέν σκαφίδιον, ὠθούμενον ὑπὸ τῶν κυμά-
των, εἶχε μετατοπισθῇ πολλάς δεκάδας ὀργυῶν πρὸς τὰ νοτιοδυτικά
καί ὁ γέρων ναυαγός συνέβαλε καί αὐτός διὰ τῶν χειρῶν καί τῶν πο-
δῶν.

Τέλος τό τρεχαντήριον προσήγγισε καί ἀπέλυσε τήν λέμβον. Ὁ
μπαρμπα - Διόμας ἤκουσε κώπας πλαταγούσας πλησίον του, ἀλλὰ
τόσον μόνον ἤκουσεν. Εὐθὺς κατόπιν ἐλιποθύμησεν.

Οἱ κωπηλάται ἀνέσυραν τόν μπαρμπα - Διόμαν παγωμένον καί ἡμιθανῆ καί τόν ἀνεβίβασαν εἰς τό τρεχαντήριον.

Ἐφοῦ τοῦ ἥλλαξαν τὰ ἐνδύματα, δι' ἐμπνοῶν καί προστρίψεων προσεπάθησαν νά τόν ἀνακαλέσωσιν εἰς τήν ζωήν.

Ὁ κυβερνήτης διέταξε νά στρέψωσι πρῶτον πρὸς τόν λιμένα, ὅπως τόν ἀποδώσωσι, νεκρόν ἢ ζῶντα, εἰς τοὺς οἰκείους του.

Τέλος ὁ πτωχὸς ναυαγὸς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς.

Οἱ καλοὶ ναῦται ἠθέλησαν νά τῷ προσφέρωσι πούντς καί ἄλλα θερμά ποτά.

Ἀλλὰ ἅμα ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς ὁ μπαρμπα - Διόμας, διὰ τοῦ πρώτου βλέμματος εἶδε βαρέλια.

Τό πλοῖον ἦτο φορτωμένον οἶνους.

— Ὅχι πούντς, ὄχι, εἶπε διὰ πεπνιγμένης φωνῆς· κρασί δῶστε μου!

Οἱ ναῦται τῷ προσήνεγκον φιάλην πλήρη ἡδυγεύστου μαύρου οἴνου, καί ὁ μπαρμπα - Διόμας τήν ἐρρόφησεν ἀπνευστί.

* * *

Ὑπέφωσκεν ἤδη ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καί ἡ θεία εἰς μάτην προσεπάθει νά παρηγορήσῃ τήν σφαδάζουσαν ὑπὸ ἄλγους Οὐρανιώ.

Ἀλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου, ἐλθοῦσα τότε, ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐναυάγησε μέν, ἀλλ' ἐσώθη, καί ὅτι ἔφθασεν υγιῆς.

Ὁ Ἀργυράκης καί ἄλλοι τινές ἀγρόται εἶχον ἴδει, φαίνεται, μακρόθεν τήν ἀνατροπήν τῆς λέμβου, καί ἐντεῦθεν διεδόθη, ὅτι ὁ γέρων ἐπνίγη. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνύκτωσε, δέν εἶδον καί τό σωστικόν καί οἶνοφόρον τρεχαντήριον.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἐλθὼν μετ' ὀλίγον καί ὁ ἴδιος, ἐνηγκαλίσθη τήν κόρην του. Ὡ, πενιχρά, ἀλλ' ὑπερτάτη εὐτυχία τοῦ πτωχοῦ!

Τό Οὐρανιώ ἔχυνεν ἀκόμη δάκρυα, ἀλλὰ δάκρυα χαρᾶς. Ὁ πατήρ της δέν τῆς εἶχε φέρει οὔτε αὐγά, οὔτε μυζήθρας, οὔτε ὄρνιθας, ἀλλὰ τῆς ἔφερε τό σκληραγωγημένον καί θαλασσοδάρτον ἄτομόν του καί τὰς δύο στιβαράς καί χελωνοδέρμους χεῖράς του, δι' ὧν ἡ δύνατο ἀκόμη ἐπὶ τινὰ ἔτη νά ἐργάζεται δι' ἑαυτόν καί δι' αὐτήν.

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΜΑΣ

Εἶναι, νομίζω, ἀπό τὰ πιό εὐχάριστα κι ὠφέλιμα πράγματα νά περνᾷ κανεῖς λίγες ὥρες κάθε μέρα σ' ἓνα περιβόλι. Στό ἐλεύθερο κι ἀνοικτό αὐτό κομμάτι τοῦ φυτικού καί ζωικοῦ κόσμου, κάτω ἀπ' τόν ἀπέραντο οὐρανό, βρίσκεται ἔτσι μέσα στήν ἴδια ἐνέργεια τῆς φύσης, βλέπει καί πιάνει τό ἔργο της, ἀναπνέει τήν πνοή, κατανοεῖ τίς δυνάμεις της, αἰσθάνεται τήν κίνηση τῆς ἀπειρης, τῆς θαυμαστῆς καί μεγάλης αὐτῆς ζωῆς καί θυμᾶται πῶς ἓνα μικρό της μόριο εἶναι κι αὐτός, ὁ μέγας καί περήφανος.

Τέσσερις ἐποχές ὁ χρόνος, τέσσερις μορφές ξεχωριστές τό περιβόλι μας. Τό καλοκαίρι, ὅταν πιά φεύγαμε γιά τήν ἐσοχή, τό ἀφήναμε κατάξερο. Λίγα φύλλα στά κομπιασμένα δέντρα, λίγα λουλουῖδια στά κιτρινισμένα χαμόδεντρα. Τό χῶμα φρυγμένο ὅλο ἀπό τίς κάθετες, τίς φλογερές ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, ἔπινε μέ λαιμαργία τό λίγο νερό, πού τοῦ ἔριχνε τό κοντόβραδο ὁ κηπουρός. Μεγάλες πεταλοῦδες μέ βαριά ποικιλόχρωμα φτερά πετοῦσαν στή λαύρα τῆς ἡμέρας ἢ στή δροσιά τοῦ δειλινοῦ. Δυό τρεῖς γρύλοι, κάτω ἀπό τὰ φύλλα τῆς ἀγαπημένης τους ἀντράκλας, γέμιζαν τόν ἀέρα τῆς νύχτας μέ τή γλυκιά μεταλλική τους φωνή. Οἱ ἀράχνες γέμιζαν μέ πυκνά καί σκονισμένα πανιά τούς τοίχους καί τὰ δέντρα. Ἐντομα κι ἐρπετά διάφορα, ἀμέτρητα, πολύχρωμα καί πολύμορφα, ἔτρεχαν ἀνάμεσα στά φύλλα, πετοῦσαν, ἔτριζαν, βομβοῦσαν. Ἀλλά ἡ φύση φαινόταν σάν νά μήν εἶχε πιά ἄλλη ζωή καί σιγά σιγά νά μαραινόταν. Καμιά γέννηση, τίποτα σχεδόν νέο, τίποτα πού νά δίνει ἐλπίδες. Οἱ ροδακινιές ἦταν φορτωμένες ἀπό τὰ χνουδωτά ροδάκινα, οἱ ἀχλαδιές ἀπό τὰ κεχριμπαρένια ἀχλάδια, τὰ κλήματα ἀπό τὰ κέρινα σταφύλια. Ὁ καρπός, δηλαδή τό τέλος... Καί τὰ φύλλα ὅλα σχεδόν ξερά κι οἱ βλαστοί ὁλοένα σπάνιοι...

Καί ὅμως μέσα σ' ἐκείνη τή νέκρωση, ὁ σπόρος τῆς νέας ζωῆς, κρυμμένος κάτω ἀπό τό χῶμα, περίμενε... Ἡ Γῆ ὁλοένα γυρνοῦσε στό ἄπειρο· οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ἔπεφταν τώρα ἀπάνω στή χώρα μας πιό πλαγιαστές καί πιό ἀδύνατες, στήν ἀτμόσφαιρα σχηματίζονταν σύννεφα μαῦρα καί πυκνά, πού ξεσποῦσαν ἐπὶ τέλους σέ βροχή. Ἄ, οἱ πρῶτες βροχές τοῦ φθινοπώρου, βροχές ὀρμητικές, μ' ἀστραπόβροντα, μ' ἀστροπελέκια, ἀλλά περαστικές, δροσιτικές, εὐχάριστες!

Τό περιβόλι μας λουζόταν μέ χαρά κι ανάσαινε κι ἔλαμπε ὕστερα στὸν ἥλιο μέ τὰ μισοκιτρινισμένα ὑγρά του φύλλα, σάν νά ἤθελε νά μᾶς ὑποδεχθεῖ μέ στολή καθάρια, πού γυρίζαμε τότε ἀπ' τήν ἐξοχή. Οἱ σάλιαγκοι γέμιζαν μέ τὰ γυαλιστερά τους ἀχνάρια τοὺς τοίχους καί τή γῆ, σπαρμένη ἀπό κίτρινα φύλλα. Οἱ πεταλοῦδες πετοῦσαν πιο εὐκολόπιαστες μέ βρεγμένα φτερά. Τότε πρόβαινε κι ἡ πρώτη βλάστηση : ἡ βροχή ζωογονοῦσε τό σπόρο κι ὅλο τό περιβόλι σκεπαζόταν ἀπό ἀραιή πρασινάδα, ἀπό μικροσκοπικά βλαστάρια, ἀπό φυτράδια τό περισσότερο δικοτυλήδονα, μέ τὰ δυό ἀρχικά καταπράσινα φυλλάκια πάνω ἀπ' τό χῶμα καί τήν κατάσπρη τρυφερή ριζούλα ἀπό κάτω. Ἦτανε λαχανικά τὰ περισσότερα, ἀγριόχορτα, ραδίκια καί τσουκνίδες, καί ζωχοί καί ἀγριόκρνοι καί ἀγριοκισσοί — τὰ περισσότερα καταδικασμένα νά πεθάνουν πρόωρα καί λίγα νά κλέψουν περισσότερη ζωή, λησμονημένα στίς ἄκρες τῶν στρατοनिῶν καί τῶν τοίχων. . . Καί ὁλοένα τὰ παλιά φύλλα ἔπεφταν καί σωριάζονταν χάμω, κι ὁ ἄνεμος τὰ στριφογύριζε μέ ἥχο ξερό, καί ἡ βροχή τὰ παράσερνε στ' αὐλάκια, καί τό κρῦο γινόταν δυνατότερο κι ἡ ἐρήμωση ὁλοένα μεγαλύτερη. . .

Χειμῶνας ! Ἐρχόταν ἐπὶ τέλους ὁ χειμῶνας σύντομος, ἀλλά ὄχι καί λίγο δριμύς. Στό περιβόλι μας ἔβλεπες μίαν ἀφθονία ἀπὸ κλώνους γυμνοῦς, τὰ φύλλα κιτρινίζαν λιγοστά ἐδῶ κι ἐκεῖ πάνω στ' αἰθαλῆ δέντρα καί στὰ χειμωνιάτικα φυτά. Οἱ θάλασσες — ὅπως λέμε κεῖ τ' ἀγιοδημητριάτικα, — ἦταν σκεπασμένες ἀπὸ τ' ἀνθάκια τους τὰ καλλιτεχνικά, μέ τὰ σγουρά πολλά φυλλάκια, ἄλλα ἄσπρα, ἄλλα κίτρινα κι ἄλλα κόκκινα. Ὁ ἄνεμος λύγιζε ὡς κάτω τίς κορφές τῶν κυπαρισσιῶν κι ἡ φοινικιά κινοῦσε τοὺς κλώνους της σάν χέρια δαιμονισμένους. Οἱ σπουργίτες κι οἱ καλόγιαννοι κατέβαιναν πεινασμένοι νά σκαλίσουν τό χῶμα. Καί νερό καί κρύα καί πάγοι, κάπου κάπου καί χιόνια. Ἡ βλάστηση τοῦ φθινοπώρου σταμάτησε. Μιά νάρκωση ἦταν χυμένη σέ ὅλα ἡ φύση, ἔλεγε, κοιμόταν. . . Καί ὅμως ἡ ἐργασία της ἐξακολουθοῦσε ὁλοένα μυστική· ἡ ζωὴ διατηροῦνταν ὅπως ἡ σπιθαμὴ ἡ κρυμμένη στή στάχτη· οἱ χυμοὶ κυκλοφοροῦσαν ἀθώρητοι μέσα στοὺς γυμνοὺς κλώνους καί δέν περίμεναν, γιὰ νά ξεπεταχτοῦν οἱ βλαστοί, παρά τό πρῶτο χαμόγελο τῆς ἀνοιξης.

Ἄνοιξη ! Ἡ νιότη τοῦ χρόνου ! εἶπε ἓνας ποιητής. Τό λόγον τόν θυμόμουν συχνά μέσα στό περιβόλι μας. Τί δύναμη ! Τί ζωηρό-

τητα ! Τί ὄργασμός ! Ἀπό τό Γενάρη ἀκόμα ἄρχιζε ἡ φανέρωση τῆς ἀκράτητης ζωῆς. Οἱ ἀνυπόμονες ἀμυγδαλιές καί οἱ ντροπαλοῦλες ροδακινιές προλάβαιναν νά πετάξουν πρῶτες πρῶτες τά μπουμπούκια τους, γιά νά γεμίσουν τοὺς λεπτοὺς ἀφυλλους κλώνους τους, ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες, μέ τ' ἄσπρα καί κόκκινα ἀνθάκια. Ἄσπρη καί κόκκινη καί πράσινη, τρίχρωμη ἡ σημαία τῆς ἀνοιξης! . . .

Τῇ Λιλῇ τὴν τρέλαιναν, περισσότερο ἀπ' ὅλα, τ' ἀνθάκια τῆς ροδακινιάς, ρόδινα, διάφανα, δροσερά, λαμπρά, σάν φτεράκια ἀπὸ φανταστικές πεταλοῦδες, πού κάθισαν πλῆθος ἀπάνω στοῦ ἀφυλλο δέντρο, ἢ σάν φῶτα μαγικά, πού ἔκαιγαν χλωμά κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, σέ πολυέλαιο ἀπὸ κλώνους. Εἶχε δίκιο. Τί παρηγοριά πού τῇ δίνει ἡ ἀνθηση αὐτῇ ἡ γλυκιά, μέσα στὸν κατάξερο ἀκόμα κῆπο, μέσα στὰ κρύα τοῦ χειμῶνα! Ἦταν ὁ προάγγελος τῆς ἀγαπητῆς ἀνοιξης, πού ἐρχόταν ἀπὸ μακριά. . .

Μέρα μέ τὴν μέρα, ἡ χώρα μας γύριζε πάλι τό πρόσωπό της κατὰ τὸν ἥλιο καί οἱ ἀκτίνες του ἔπεφταν πάνω της ὁλοένα πιὸ κάθετες, πιὸ θερμές. Καί στοῦ πατρικό του φιλί ξεπετιόνταν τά μπουμπούκια ἄφθονα καί ξεβλάσταιναν τά νέα τρυφερά φύλλα, καί γύριζαν πίσω τὰ πουλιά, καί πλήθαιναν τὰ ζωύφια, κι ἄρχιζε μιὰ ἡχηρὴ καί πολυσύνθετη ζωὴ μέσα στοὺς τέσσερις τοίχους, τοὺς σκεπασμένους ἀπὸ μούσκουλη* νέα, καταπράσινη κάτω ἀπ' τὸ γαλάζιο καί γελαστό οὐρανό, πού φαίνόταν κι αὐτὸς νέος.

Κι ἔφθανε ἔτσι ὁ Μάης ὁ μορφονιός, τό βασιλόπουλο, καί τὸν δεχόταν τό περιβόλι μας σάν στολισμένο παλάτι. Ὅπου γύμνια, τῇ σκέπαζε φύλλωμα καινούριο καί πυκνό. Ὅπου φύλλωμα καινούριο καί πυκνό, τό ἐστόλιζαν λογιῶν λογιῶν ἄνθη. Οἱ τριανταφυλλιές, σέ μακριές σειρές, ἀνοιγαν τ' ἀριστοκρατικά τους μπουμπούκια ἀνθοῦσε ζωηρά τ' ἀγιόκλημα, σήκωναν λευκότατο κεφάλι οἱ κρίνοι καί τὰ χαμόδεντρα ἦταν φορτωμένα ἀπὸ λουλούδια χωρὶς εὐωδιά, ἀλλὰ μέ χάρη καί χρώματα. . . Καί στοῦ μοσχοβολισμένον ἀέρα πετοῦσαν μέ γλυκύτητα τραγούδια τὰ πουλιά καί βομβοῦσαν ἀμέτρητα χρυσοπράσινα ἔντομα. . .

Βλέπω ἀκόμα μπροστά μου τό χαρούμενο, τό ἀπερίγραπτο αὐτὸ πανηγύρι. Ἀκούραστοι κι ἀχόρταγοι τρέχαμε ἀπάνω κάτω μέ τὴν ἀδελφούλα μου. . . Ἡ φύση μᾶς μιλοῦσε μέ χίλια στόματα, μέ χίλιες

φωνές. Καί σύμφωνες ὅλες σχημάτιζαν στὰ παιδικά μας αὐτιά μιάν ἁρμονία ἀσύγκριτη, μιὰ μαγεία ἀνέκφραστη.

Μᾶς πλημμυροῦσε τῆς ζωῆς ἡ εὐφροσύνη καί τῆς ἀγάπης.

— Ζήσετε, σάν νά μᾶς ἔλεγε, παιδιά μου ! Ζήσετε ἀγαπημένα καί χαρούμενα. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἀληθινή εὐτυχία σ' αὐτόν τόν κόσμο !

« Ἡ ἀδελφούλα μου »

Γρηγόριος Ζενόπουλος

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Α'

Ζημερώνουν Χριστούγεννα στοῦ χωριό.

Ἡ μέρα ἔδειχνε κλεισμένη, ἡ γῆ ἦταν χιονοστρωμένη, ὁ οὐρανός χιόνιζε καί τό μάτι δέν μποροῦσε νά ἰδεῖ πιότερο ἀπό μιάν τουφεκιά τόπο. Φοβερό ἄγριοκαίρι. Χριστούγεννα, καρδιά τοῦ χειμῶνα !

Καβάλα ἀπάνω σ' ἓνα γερό, ὁμορφο καί ψηλό ἄλογο, καί κουκουλωμένος μέ μιὰ μεγάλη κάπα, ἔμπαινα μέ μεγάλη χαρά στὰ πολυπόθητα σύνορα τοῦ χωριοῦ μου, ὕστερα ἀπό νυχτοπερπάτημα δεκαπέντε ὥρῶν δρόμο καί ξενιτιά δέκα πέντε χρόνων, μακριά, πολύ μακριά, σέ ξένα σύνορα καί σέ ξένα βασιλεια.

Στό ποτάμι πού 'ναι κάτω ἀπό τό χωριό μου, πότισα διαβαίνοντας τό κατακουρασμένο ἄλογό μου. Μετά τό πότισμα τράβηξα τόν ἀνήφορο, πού βγαίνει ἴσα ἴσα στ' ἀγαπημένο μου χωριό, ἀνάμεσα ἀπό βράχους, ἀπό γκρεμούς, ἀπό μεγάλες πέτρες, ἀπό δέντρα καί ἀπό λίγα ἀμπελοχώραφα.

Ἦταν πολύ πρωί. Στιγμή πού πολεμαίει τό φῶς τῆς ἡμέρας πού 'ρχονταν, μέ τό σκοτάδι τῆς νύχτας πόφευγε, καί τ' ἄλογο ἀνέβαινε ἀργά ἀργά καί βαριά βαριά τόν ἀνάποδο καί κακοπάτητο ἀνήφορο ἀπό τή μεγάλη του τήν κούραση καί τή μεγάλη του τήν κομμάρα.

Ἦταν ἔκανε φοβερό κρύο. Ἄγριος βοριάς φυσοῦσε σάν λυσσασμένος

ἀπό πίσω μου καί μ' ἀνασήκωνε ἀπ' τή σέλα τ' ἀλόγου μου ! Τό χιόνι προντίζονταν* ἀπό καταγῆς στό μανιωμένο φύσημά του, σάν ἄλεύρι κατάσπρο, πότε ἀπό κάτω πρὸς τ' ἀπάνω, πότε ἴσια πέρα, πότε ἴσια δῶθε καί πότε μέ περικύκλωνε ὀλόγυρα σάν ἀνεμοστρόβιλος. Κι ὅμως δέν αἰσθανόμουν καθόλου κρῦο μέσα μου. Μόνο τὰ δάκτυλα τῶν ποδαριῶν μου κρύωναν λίγο καί τὰ χέρια μου λιγότερο ἀκόμα, γιατί κρατοῦσα μέ τό δεξί τό βοϊδοτσούλι* καί μέ τό ζερβό τὰ χαλινάρια τοῦ ἀλόγου.

Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε τίκ τὰκ σάν λιθοπάτημα ἀπό τή συγκίνηση, πού ἔβλεπα ὅτι βρισκόμουν καί περπατοῦσα στὸν τόπο τῶν ὀνείρων μου, στὸν τόπο πού γεννήθηκα.

Σέ κάθε πατημασιά τ' ἀλόγου μου ξάνοιγα κι ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὰ παιδικίσια μου. Κομμάτι ζωῆς χαρωπῆς, γλυκιᾶς καί πολυαγαπημένης. Ἐβλεπα τό μεγάλο βράχο π' ἀνέβαινα ψηλά καί γλιστρώντας ἴσα κάτω, ἔφθανα στό λάκκωμα, εἴτε μέ ξεγδάσματα, εἴτε χωρίς ξεγδάσματα στό τρυφερό μου τότε κορμί. Ἐβλεπα τό μεγάλο πουρνάρι, π' ἀνέβαινα τό καλοκαίρι κι ἔπινα τὰ πουλιά μέσα στίς φωλίτσες τους, πρὶν φτερουγίσουν ἀκόμα, χωρίς νά μέ μέλει καί χωρίς νά μέ νοιάζει γιὰ τὰ τσιουρίσματα τῶν μανάδων τους, πού φτερούγιζαν ψηλά ἀπὸ τό κεφάλι μου, χωρίς νά ἔχουν οἱ καημένες τή δύναμη νά μοῦ τὰ ἀρπάξουν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια μου τὰ σκληρά. Ἐβλεπα τό χωράφι μου, πού πηδοῦσα σάν τό ζαρκάδι μέ τὰ συνομήλικά μου κι ἔπαιζα τὰ ἀγαπημένα μου παιγνίδια, πού δέν μπορούσα νά τὰ χορτάσω ποτέ. Ἐβλεπα τ' ἀμπέλι μου μέ τή μεγάλη βελανιδιά στήν κορυφή του, πού περνοῦσα τίς καλύτερες καί τίς πιό εὐτυχισμένες ὥρες τῆς παιδικῆς μου ζωῆς, τρώγοντας γλυκύτατα σταφύλια, ὠριμότερα σῦκα καί ζουμερότατα ροδάκινα.

Ἦταν ὅλα ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει ἐδῶ καί δέκα πέντε χρόνια. Ὅλα στὸν τόπο τους καί στή θέση τους.

Τό χιόνι ἐξακολουθοῦσε νά πέφτει. Ὁ βοριάς ἐξακολουθοῦσε νά ἀγριοφυσαίει. Τό κρῦο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντρεῖεῖται καί τ' ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει τὸν ἀνήφορο ἀργά ἀργά, γκρούπ γκρούπ.

Εἶχα σκαπετήσει* μιὰ μικρὴ ραχούλα καί δέ μοῦ εἶχε μείνει παρὰ νά σκαπετήσω ἀκόμα μιὰ, γιὰ νά μπορέσω ν' ἀγναντέψω τό χωριό μου, πού κάθε σπίτι καπνίζει ἀδιάκοπα χειμῶνα καλοκαίρι, καί νά ἰδῶ τό σπίτι του, μέ τὸν πλατύχωρο αὐλόγυρό του καί μέ τό μεγάλο δέντρο

στή μέση τῆς αὐλῆς του, πού χρησιμεύει τό καλοκαίρι ὡς κατοικίό καί ὡς τραπεζαρία κι ὡς σάλα κι ὡς τόπος ὕπνου, καί ὡς χοροστάσι*, πού μαζεύεται τό χωριό, γιά νά κρίνει τίς διαφορές του καί τά χωριανὰ ζητημάτά του, καθώς τό θέλει ὁ προεστός, πού ἡ γνώμη του πάντα εἶναι σύμφωνη μέ τή γνώμη τῶν πολλῶν.

Μόρχονταν στό νοῦ πόσες φορές ξαπόστασα καί ξεκουράστηκα κάτω ἀπό τόν ἴσκιο αὐτουνοῦ τ' ἀγαπημένου δέντρου καί πόσες φορές μάλωσα μέ τό φτερωτό κοπάδι τῆς μάνας μου, τίς κότες, πού ἤθελαν νά μ' ἀρπάξουν ἀπό τά χέρια τό νόστιμο ψωμοτύρι μου.

Ἀμέτρητη χαρά πλημύρισε τήν καρδιά μου, ἐπειδὴ ξανάβλεπα τή γῆ τῶν παππούδων μου, τή γῆ, πού εἶδα γιά πρώτη φορά τό γλυκό φῶς τοῦ ἡλίου καί κατάλαβα γιά πρώτη φορά τόν ἑαυτό μου ὡς ἄνθρωπο. Μόρχονταν νά ξεκαβαλικέψω καί, κατεβαίνοντας, νά φιλήσω καί ν' ἀγκαλιάσω ὅ,τι ἔβλεπα κι ἔβρισκα μπροστά μου· χῶμα, πέτρες, χαμόκλαδα, δέντρα. Ἀλλά ὁ πόθος μου νά φτάσω ὅσο τό δυνατό γρηγορότερα στή ράχη, πού ἦταν μπροστά μου καί μ' ἐμπόδιζε νά ἰδῶ τό χωριό μου καί τό σπίτι μου, δέ μ' ἄφηνε νά κατεβῶ καί νά ἐκτελέσω τόν ἁγίό μου σκοπό.

— Ἀ! ἔλεγα μέσα μου, πότε νά φτάσω ψηλά σ' ἐκείνη τή ράχη, γιά ἰδῶ ἀπ' ἐκεῖ, πού ὄνειρευόμουν δέκα πέντε χρόνια στά ξένα, καί νά ρίξω τό ντουφέκι τοῦ ξενιτεμένου, γιά νά μάθει τό χωριό τόν ἐρχομό μου.

Καί λέγοντας αὐτά χτυτοῦσα τό κακόμοιρο τ' ἄλογο μέ τούς φτερνιστήρες μου, κι αὐτό τό καημένο πηδοῦσε ἀγομαχώντας καί μοῦ φαίνονταν ὅτι πηδοῦσε στά σύννεφα, ἀλλά ὁ δρόμος δέν τελείωνε!

Τό χιόνι ἐξακολουθοῦσε νά πέφτει. Ὁ βοριάς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσαίει. Τό κρῦο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντρειεύεται. Καί τό ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει τόν ἀνήφορο ἀργά ἀργά, γκρούπ γκρούπ γκρούπ.

Χίλια δυό πράγματα γεμάτα γλυκές ἀναμνήσεις τοῦ παιδικαίου μου καιροῦ, σάν ἀφροστεφανωμένες εἰκόνες, ζωγραφισμένες μέ οὐράνια χρώματα, ἐμφανίζονταν μπροστά μου κι ἄρχιζαν νά καταπραῦνουν τήν ἀνυπομονησία μου. Ἐδῶ ἔβλεπα τόν ἑαυτό μου μικρό παιδί νά τρέχω ξυπόλυτος καί στό τρέξιμο νά μοῦ μπεῖ στό ποδάρι ἓνα φοβερό παλιουρίσιο ἀγκάθι. Ἐκεῖ γιά πρώτη φορά ἔβλεπα νά σκοτώνω μιά πυκνόμαλλη καί μαυρονούρα ἄλεπού, πού κράταε ἀκόμα

στό στόμα της τήν όμορφότερη καί βαρύτερη κότα του χωριού, πού 'σκουζε, ή καημένη, βραχνά βραχνά κι αδύνατα «κράαα κράαα». Παρέκει, πίσω από μία μεγάλη πέτρα, έβλεπα νά μέ πιάνει ό δάσκαλός μου από τ' αυτί σφιχτά σφιχτά, γιατί μ' ήβρε νά στιώ πλάκες, γιά νά τσακώσω κοτούφια κι άλλα στερόπουλα, πράγμα, πού μās τό είχε απαγορευμένο, καί νά μέ τραβάει, γιά νά μέ πάει μπροστά σ' άλλα μαθητούδια του χωριού, πού κάνανε σχολειό χειμώνα καλοκαίρι στό νάρθηκα τής εκκλησιās καί τό Ψαλτήρι ήταν γιά μεγαλύτερο μάθημα απ' όλα τά μαθήματα. Έβλεπα ν' άνεβοκατεβαίνω στό δρόμο του ποταμού χιλιάδες φορές, πότε περπατώντας καί πότε καβάλα.

Έβλεπα, σέ μία πλαγιά πέρα, τήν αδελφή μου νά βόσκει ζυγούρια καί κατσίκια καί νά μου λείι τραγούδια καί μου φαίνονταν πώς άκουα άκόμη τήν άγγελική της φωνή.

Μ' ένα λόγο έβλεπα τόσα, πού δέν μπορούν νά μπούνε σ' αυτό έδω τό χαρτί: Νιάτα σπαρμένα κατά γής, σάν λουλούδια άπριλιάτικα, σάν άνθια μαγιατικά, σάν τριαντάφυλλα μοσκομυρωδάτα.

Τό χιόνι εξακολουθοüse νά πέφτει! Ό βοριάς εξακολουθοüse ν' άγριοφυσάει, τό κρύο εξακολουθοüse ν' άντρειεύεται καί τ' άλογο εξακολουθοüse ν' άνεβαίνει άργά άργά τόν άνήφορο, γκρούπ, γκρούπ. . .

Λίγος δρόμος μου είχε άπομείνει άκόμα, όσο ν' άνεβώ στη ράχη, αλλά δέν τελείωνε ποτέ! Τήν ύπομονή μου διαδέχονταν άνυπομονησία καί τήν άνυπομονησία μου ύπομονή. Έκει καταστενοχωριόμουν γιά τ' άργοβάδισμα τ' άλόγου μου, γιά τήν όρμή του άνέμου, γιά τίς τουλούπες του χιονιού πόδερναν τό πρόσωπό μου, γιά τό κρύο, π' άρχιζε ν' άνεβαίνει από τά πόδια ως τήν καρδιά καί νά μου τρυπάει τά κόκαλα, γιά τόν άτέλειωτο δρόμο, κι εκεί βρισκόμουν ήσυχος ήσυχος στη ζεστή καί γλυκιά άγκαλιά τής ύπομονής καί στοχαζόμουν τή στιγμή, πού θά έμπαινα στό σπίτι μου, τί χαρά θά έκανε ή μανούλα μου, πού μόγραφε στό στερνό της γράμμα, ότι τά συμφώνησε μέ τό Χάρο νά τήν καρτερήσει νά μέ δεχτεί πρώτα από τά ξένα κι ύστερα νά του παραδώσει τήν ψυχή της. Στοχαζόμουν τό πανηγύρι πού θά έκανε ή όρφανή μοναχοθυγατέρα μου, πού τήν είχα άφήσει μικρή, πολύ μικρή, σαράντα μερών φώσινο*, όταν κίνησα νά πάω μακριά στά ξένα, νά προκόψω καί νά πλουτίσω τό σπίτι μου. Στοχαζόμουν τόν αναγαλλιασμό τής αδελφής μου, πού τήν είχα

ἀφήσει μικρούλα και θά τήν ἔβρισκα παντρεμένη μ' ἓνα δυό παιδάκια τριγύρω της, καί τήν εὐχαρίστηση, πού θά αἰσθανόνταν οἱ χωριανοί μου, πού, ἅμα θά μ' ἔβλεπαν νά μπαίνω στό ἀντρορρημασμένο πατρικό μου, θά ἔτρεχαν νά μ' ἀγκαλιάσουν καί νά μέ φιλήσουν ὅλοι, μικροί καί μεγάλοι.

Λίγες δρασκελιές μοῦ εἶχαν μείνει ἀκόμα ὅσο νά φτάσω στήν κορφή τῆς ράχης πού ἔκρυπτε τό πολυπόθητο χωριό μου, καί λίγες ἀκόμα στιγμές, ὅσο πού νά ρίξω τή χαρμόσυνη ντουφεκιά τοῦ ξενιτεμένου, πού θά ἔκανε ὅλες τίς καρδιές τοῦ χωριοῦ νά λαχταρήσουν ἀπό χαρά καί λίγες θά ἦταν οἱ καλότυχες, πού θά δεχόνταν ξενιτεμένο, ἀλλά ἡ ἀνυπομονησία μου σήκωσε κεφάλι, μέσα στά στήθια μου, πάλι, κακομούτσουνη καί φοβερή, καί μ' ἔκανε νά νομίζω ὅτι τά ποδάρια τοῦ τοῦ ἀλόγου μου ἦταν καρφωμένα κάτω στή γῆ καί βρισκόμουν ἀπό πολλήν ὥρα στήν ἴδια μεριά. Τό χτύπησα τότε τ' ἄλογό μου γιά ὕστερη φορά, μ' ὅση δύναμη εἶχα ἐπάνω μου καί, σάν νά ἔκανε φτερά τό καημένο τό ζῶο, βρεθήκαμε στήν κορυφή τῆς χιλιοπόθητης ράχης! Δόξα σοι ὁ Θεός!

Β'

Ἐκεῖ τό κρῦο τοῦ βοριᾶ καί τό χιόνι θά ἦταν δυνατότερο, ἀλλά τό χωριό μου, πού ἔδειχνε τό συμπαθητικό πρόσωπό του ἀπό δυό ντουφεκίες τόπο μακριά, μ' ἔκανε νά μήν αἰσθάνομαι τήν ἀγριάδα τους.

“Ὅλο τό χωριό συμμαζεμένο στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ, σάν κοπάδι καλογραικισμένο*. Κάθε σπίτι ἔμοιαζε μέ πρόβατο καί κάθε παράσπιτο μ' ἀρνί. Τό σπίτι τό δικό μου, μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, φαίνονταν σάν βαρυκούδουνο γκεσέμι*, πού μπορεῖ νά σύρει πίσω του χίλια κεφάλια πρόβατα.

“Ἀμα τό ξεκάμπισα τό χωριό μου, ἔριξα μιά βαρυγιομάτη ντουφεκιά, γιά νά νιώσουν οἱ χωριανοί, ὅτι «ξενιτεμένος ἔρχεται!» καί αἰτό τόν πολύ τό βρόντο τρεῖς φορές ἀχολόγησαν τά λακκώματα, οἱ ρεματιές καί τά βουνόπλαγια.

Καρφώνοντας τά μάτια μου στό ταπεινό καί συμπαθητικό χωριό μου νόμιζα ὅτι οἱ σκεπές του ἐκείνες, πού κάπνιζαν ἥσυχα ἥσυχα, οἱ καλύβες του, τ' αὐλόδεντρά του, οἱ αὐλόγυροί του, οἱ φράχτες του, οἱ ριζόπετρες του, πού στέκουν σκόρπια ἐδῶ κι ἐκεῖ σάν ἀπολιθω-

μένοι γιγάντοι, οί δρόμοι του, οί κήποι του, τὰ ὅλα του, ὅτι ζωντάνεψαν, ὅτι ἔτρεχαν χαμογελώντας καί χοροπηδώντας τό ἕνα κατόπιν τ' ἄλλουνοῦ καί προχωροῦσαν κατ' ἐπάνω μου, γιά νά μέ ὑποδεχτοῦν καί νά μοῦ ποῦνε τό γλυκό χαιρετισμό :

— Καλῶς ὄρισες ἀπό τὰ ξένα! Δόξα σοι ὁ Θεός, πού 'ρθες γερός καί καλά !

Ἀπέραντο πέλαγος χαρᾶς κι ἀναγαλλιασμοῦ εἶχε πλημμυρίσει τότε τήν καρδιά μου. Ὅ,τι ἔβλεπα μπροστά μου ἦταν μαγευτικό καί μοῦ φαίνονταν πῶς ἔπλεα μ' ὀλάνοιχτα πανιά σέ πέλαγος δίχως ἄκρη εὐτυχίας.

Τό χιόνι ἔπαψε νά πέφτει πιά καί μεταβάλλθηκε σέ γλυκιά ζεστασιά. Ὁ μανιωμένος βοριάς ἔπαψε νά βουίζει καί μεταβάλλθηκε σέ δροσόπνιχτο καί μοσχοβολάτο καλοκαιρινό ἀγεράκι, καί τ' ἄλογό μου ἔπαψε ν' ἀνεβαίνει πιά τόν ἀνήφορο ἄργά ἄργά καί βρέθηκε μέσα στόν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ μου!

Στό ἔμπα μου ἔτρεξε πρῶτος ὁ γέρικος σκύλος τοῦ σπιτιοῦ μου, ὁ Μούργκας, καί ρίχτηκε μέ τὰ μπροστινά του ποδάρια ἐπάνω στή σέλα τοῦ ἀλόγου καί μέ κάτι κουνήματα τοῦ κεφαλιοῦ του, καί μέ κάτι φωνές, πού ἔβγαζε ἀπό τό στόμα του, ἤθελε ν' ἀποδείξει τή μεγάλη χαρά του γιά τόν ἐρχομό τοῦ ξενιτεμένου ἀφέντη του. Στά μάτια του μέσα ἔλαμπε, σάν ἀνοιξιάτικη δροσιά ἀνάμεσα σέ φύλλα τριανταφυλλιοῦ, ἕνα ἀναγάλλιασμα, πού δέν μπορεῖ νά γραφεῖ. Ἐκεῖνη τή στιγμή, πού ὁ Μούργκας εἶχε ριγμένα τὰ ποδάρια ψηλά στή σέλα καί παραπονιόταν μέσα του γιατί νά μήν ἔχει χαρίσει κι αὐτοῦνοῦ ὁ Θεός λόγο, γιά νά καλωσορίσει τόν ἀφέντη του ἀνθρωπινά, ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ, ὁ Λιάρος, πήδησε πίσω ἀπό τή στέγη κι ἔγινε καπνός !

Ὅστερα κατέφθασε ἡ μάνα μου κουτσά στραβά ἀπό τὰ γερατεία, ξεσκούφωτη ἀπό τή χαρά της, καί μέ τὰ μάτια γεμάτα δάκρυα, ἅγια δάκρυα μητρικά. Τρίτη κατέφθασε ἡ θυγατέρα μου, κορίτσι ὁμορφο, γερό κι ἀσπροκόκκινο, μέ δύο μεγάλα μεγάλα καί μαῦρα μάτια, πού βρίσκονταν στό σύννορο τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ καί τῆς νύφης. Τέταρτη κατέφθασε ἡ ἀδελφή μου μέ τόν ἄντρα της καί τὰ παιδιά της, πού ἔβλεπα γιά πρώτη φορά, καί, σάν νά ἤμουν ἄψυχο πρᾶγμα, μ' ἄρπαξαν στήν ἀγκαλιά τους καί μ' ἔφεραν καί μ' ἀπόθεσαν μέσα στόν καλό τόν ὄντά*.

Ἐφερα γύρω τὰ μάτια μου στό σπίτι καί εἶδα πῶς δέν εἶχε ἀλλάξει τίποτες ἀπό μέσα. Νόμισα πῶς ἔλειπα ἀπό τὰ χτές. Ὅλα ἦταν στήν ἴδια θέση, ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει, καί μονάχα οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀλλάξει ὅλοι. Ἀπ' αὐτουνούς, ἄλλοι ἀπό παιδιά ἔγιναν νύφες, ἄλλοι ἀπό νιοί γερόντοι, καί ἄλλοι — ἀλίμονο! — ἔλειψαν ὁλότελα!

Ἡ καρδιά μου ἐκείνη τή στιγμή εἶχε γίνει ἀπέραντο πέλαγο καί μέσα σ' αὐτό τό πέλαγο πότε ἡ λύπη ἀρμένιζε μ' ὀλάνοιχτα πανιά καί σηκώνονταν τὰ κύματα γύρω της ὡς τόν οὐρανό, πότε ἡ χαρά ἔβγαινε στή μέση κι ἔκανε τό νερόχτιστο κάμπο του ἤσυχο καί μαλακό σάν πρόσωπο ἀπέραντο κρυσταλλένιου καθρέφτη.

Ἄν κι ἀπό πολλά χρόνια εἶχα μάθει τοὺς σκληροὺς θανάτους, πόχουν γίνει στό σπίτι μου, κι ὁ Γιατρο - Καιρός ἔχυσε τό σωτήριο βάλοσμά του στίς ἀνοιγμένες πληγές τῆς καρδιάς μου, πάλι δέν μποροῦσα νά μὴν αἰσθανθῶ ἄλλη μιά φορά τή λύπη ἀκέρια γιά τόν παράκαιρο χαμό τῶν ἀγαπημένων μου. Τὰ δάκρυά μου πλημμύριζαν σάν ποτάμια καί πᾶσκιζαν νά μέ πνίξουν, ἀλλ' ἅμα ἔριχνα τὰ μάτια μου στή μάνα μου, πού τὰ γεράματά της κι ἡ μητρική της λαχτάρα μοῦ φυσοῦσαν ἅγιο σέβας, στή θυγατέρα μου, πού ἡ ἀγάπη της κι ἡ δροσερή της νιότη φύτευσαν στή ματωμένη μου καρδιά τήν πιό γλυκύτερη χαρά καί τήν πιό μεγαλύτερη ἐλπίδα, καί στήν ἀδελφή μου καί στό γαμπρό μου, πού ἡ ἀγάπη τους καί ἡ εἰλικρινής τους ἐγνοια μ' ἔκαναν νά γεμίζω παρηγοριά, σταματοῦσαν τὰ δάκρυά μου καί σκορποῦσεν ὁ πόνος μου, σάν πῶς σκορπίζονται τὰ σύννεφα στόν οὐρανό, ὅταν φυσάει δυνατός βοριάς. Πάντα τό Τ ὠ ρ α νικαίει τό Π ρ ί ν.

Σ' αὐτό ἀπάνω κατέφθασαν κι οἱ σιμότεροι γειτόνοι νά μέ κάλωσορίσουν. Ὑστερα ἀπ' αὐτουνούς κι οἱ μακρινότεροι, καί λίγο λίγο τό σπίτι δέχτηκε μέσα στοὺς κόρφους του, ὅλο τό χωριό, ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιά, γιατί εἶναι χρέος ἅγιο νά τρέχει κανεὶς νά χαιρετάει ξενιτεμένο καί νά πανηγυρίζει τόν ἐρχομό του.

Φιλήματα ἀπ' ἐδῶ, ἀγκαλιάσματα ἀπ' ἐκεῖ, ἀναγάλλιασμα ἀπὸ τούτη τή μεριά, γέλια ἀπὸ κείνη, σταυρώνονται κάθε στιγμή σ' ἐκεῖνο τό χαρούμενο πανηγύρι, πού ἐγώ ἤμουνα αἰτία καί κέντρο.

Στήν τιμημένη μας καί ποθητή μας Πατρίδα ἡ ξενιτιά τὰ συμπαθαίει ὅλα. Ζήλιες, διαφορές, μαλώματα κι ὄχτριες, τὰ λιώνει ὅλα ἡ ξενιτιτιά, σάν πῶς λιώνει ἡ νοτιά τό χιόνι. Ὁ ξενιτεμένος εἶναι ἅγιο

πράγμα, πού σέρνει τό σεβασμό καί τήν αγάπη τῶν χωριανῶν καί ὅλου τοῦ κόσμου, πέρα καί πέρα.

Τή στιγμή κείνη τό σπίτι μου ἔμοιαζε κρινί* μελισσιῶν στόν καιρό τοῦ καλοκαιριοῦ, πού μαζεύονται στή θύρα καί μπαينوβγαίνουν τά μελίσσια.

Τέλος ἡ μάνα μου ἄνοιξε τή νυφική της κασέλα, πού εἶχε φυλα-
λαγμένα ἀπ' ὅλα τά παωρικά, πού βγαίνουν στό χωριό μου, κι ὅλα
τά γλυκίσματα, πού κάνουν ἐκεῖ: σύκα, σταφίδες, μῆλα, καρύδια,
ρόιδα, κυδῶνια, μουστόπιτες, σιουμπέκια* καί συκομαΐδες*, κι ἄρχισε
νά τά μοιράζει πολλά πολλά στά λιανόπαιδα, πού εἶχαν τρέξει ὅλα,
ἅμα ἔμαθαν τόν ἔρχομό μου, γνωρίζοντας ὅτι θά καλοπληρώνονταν
ὁ κόπος τους. Ἡ ἀδελφή μου ἄρχισε νά πλάθει πίτα, ἡ θυγατέρα μου
κερνοῦσε τοὺς μεγάλους ρακί, ὁ γαμπρός μου κάθονταν σιμά μου κατα-
χαρούμενος κι ἐγώ μονολογοῦσα σ' ἐκείνους, πού μέ ρωτοῦσαν, πῶς
πέρασα τόν καιρό μου στήν ξενιτιά, τί εἶδα, τί ἄκουσα, τί ἔμαθα, τί
ἔκανα, ποιόν πατριώτη εἶδα κι ἀντάμωσα, ἀπό ποιούς καί σέ ποιούς
ἔφερα γράμματα, πῶς εἶναι ὁ τάδε χωριανός μας, τί δουλειά κάνει ὁ
τάδε πλησιοχωρίτης μας, μ' ἓνα λόγο ἔδινα ταχτική ἀναφορά καί
ταχτικό λογαριασμό τοῦ τί ἔκανα, τί ἄκουσα, τί εἶδα καί τί ἔμαθα σ'
ὅλο τόν καιρό τῶν δεκαπέντε χρόνων, πού βρισκόμουν στήν ξενιτιά.

Ὑστερα ἄρχισαν νά φεύγουν λίγοι λίγοι οἱ χωριανοί μου κι ἐμει-
να μόνος μέ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ μου. Καθίσαμεν ὅλοι σταυρο-
πόδι γύρω στή στιά*, πού ἔκαιε σάν καμίνι, περιμένοντας νά ἐτοιμα-
σθεῖ τό γιόμα, ἐνῶ μπροστά μας ἦταν ξαπλωμένος ὁ γάτος τοῦ σπι-
τιοῦ καί πίσω μας καθόταν στά πισινά του ποδάρια ὁ σκύλος,
ὁ Μούργκας, προσέχοντας στίς κουβέντες μας, βλέποντάς μας κατά-
ματα, ὅσους δέν τοῦ εἶχαν γυρισμένες τίς πλάτες καί πιότερο ἐμένα
τό νοικοκύρη. Καί τόσο πολύ πρόσεχε τ' αὐτί του καί τόσο πολύ
κάρφωνε τή ματιά του ψηλά μου, πού μ' ἔκανε σέ λίγο νά πιστέψω
ὅτι θά ἀνακατώνονταν στίς κουβέντες μας, μιλώντας μέ ἀνθρώπινη
γλώσσα.

Γ'

Ἡ ζέστα, ἡ χαρά, τ' ἀναγάλλισμα, οἱ κόποι τοῦ δρόμου, ἡ
ἀυπνία καί ἡ συγκίνηση νάρκωναν τόσο πολύ τό πνεῦμα μου καί
τό κορμί μου, ὥστε, καθῶς βρισκόμουν ἐκεῖ, γύρισα τό κεφάλι μου,

έκλεισα γλυκά γλυκά τὰ μάτια μου κι ἀποκοιμήθηκα. Κι ὅταν ξύπνησα κι ἀνοιξα τὰ μάτια μου, δέν εἶδα τίποτε μπροστά μου.

Μάνα, θυγατέρα, ἀδελφή, σπίτι, χωριό, πατρίδα, ἦταν ὅλα φευγάτα !

Βρισκόμουν καί βρίσκομαι ἀκόμα στὰ ἔρημα τὰ ξένα κι ὅλα, ὅσα εἶπα, δέν ἦταν ἄλλο παρά μιὰ γλυκιὰ ὑπνοφαντασία, ἓνα εὐτυχισμένο ὄνειρο, πού μοῦ δώρισε ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδας μου, ξημερώνοντας τῶν Χριστουγέννων.

Περιοδικό « Πινακοθήκη »

Χρῆστος Χρηστοβασίλης

ΠΑΙΔΙΚΟ ΠΑΣΧΑ

Τό πρῶτο σωτήριον ἔτος, πού ἄρχισα νά γράφω στὰ τετράδιά μου καί τὰ βιβλία μου, ἦταν τὸ 1874. Τό θυμοῦμαι καλά, καί μάλιστα τό 4, πού τό ἔκανα — ἔλεγε ὁ πατέρας μου — σάν «ἀστροπελέκι». Πόσων χρονῶν νά 'μουν τότε; Ἐξί, ἑφτά τό πολύ. Γιά νά'χω ὅμως βιβλία καί τετράδια θά πεῖ πῶς κάτι ἤξερα, κάτι καταλάβαινα, καίμποροῦσα νά γουστάρω τὰ ὠραῖα πράγματα. Κι ἡ πατρίδα μου, ἡ Ζάκυνθος, εἶχε τόσα ἐκεῖνο τόν καιρό. Βρισκόταν, βλέπετε, σ' ὅλη τήν ἀκμή τοῦ πολιτισμοῦ της — ἡ παρακμή ἄρχισε πολύ ἀργότερα — κι ἐν' ἀπό τὰ πιό ὠραῖα πραγματικῶς ἦταν τὸ Πάσχα, ὅπωςμποροῦσε νά τό γιορτάζει. Γιατ' εἶχε ὅλα τὰ μέσα καί τὰ ἐφόδια: ἐκκλησίες λαμπρότατες, θαυμάσιο κλῆρο, δεσπότη περίφημο, ψαλτάδες μοναδικούς, ἐκκλησιαστική μουσική πολιτισμένη, μπάντες τέλειες, λαό πειθαρχημένο, δρόμους καλοστρωμένους, περιποιημένους — ἐκεῖνη ἡ στράτα Μαρίνα ἔλαμπε σάν νεόκοπο νόμισμα — ὠραῖες πλατεῖες, σπίτια κι ἓνα μεγάλο λιμάνι, ὅπου τὰ κατάρτια τῶν κάθε λογῆς σκαφῶν σχημάτιζαν δάσος. Μ' αὐτά τὰ μέσα καί τὰ ἐφόδια, πού δύσκολα θά βρίσκονταν, καί τότε καί σήμερα ἀκόμα, συγκεντρωμένα σέ μιὰ ἑλληνική πόλη, μπορεῖ κανεῖς νά φαντασθεῖ τή μεγαλοπρέπεια καί τήν ὠραιότητα, πού εἶχαν στή Ζάκυνθο οἱ ἐκκλησιαστικές κι οἱ ἄλλες τελετές.

Τό Πάσχα ἄρχιζε ἀπ' τήν αὐγή τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καί μέ τέτοιον τρόπο, πού ἀποτελεῖ μιά ἀπό τίς ζωηρότερες παιδικές μου ἀναμνήσεις. Ἦταν μιά γενική κωδωνοκρουσία τήν ὥρα πού ἔψαλλαν στή Μητρόπολη τό «Ἀνάστα ὁ Θεός». Κατά τό ζακυνθινό ἔθιμο, οἱ καμπάνες «χήρευαν» — σῶπαιναν — ἀπ' τό πρωί τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Καί δέν ξαναχτυποῦσαν, παρά τήν αὐγή τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἀλλά ὅλες μαζί, ἀπό μεγάλα καί μικρά καμπαναριά, ἀμέτρητα, — καμπάνες μεγάλες, βαρύηχες, πολύβουες, σοβαρές, καί καμπάνες μικρές, γλυκόφωνες, γοργές, πεταχτές — μιά συναυλία, μιά ἁρμονία ἀφάνταστη, πού τρικυμίζει τόν ἄέρα, ἀνεβαίνει, κατεβαίνει, κι ἀπλώνεται στά πέρατα. Ζυπνῶ στό κρεβάτι μου. . . Τί εἶναι; Ἄ, τό «Ἀνάστα ὁ Θεός». Νά κι ἡ μητέρα μου ἔχει σηκωθεί.

— Καί τοῦ χρόνου γερός, δυνατός.

Καί μοῦ δίνει νά δαγκώσω σίδερο — συνήθως ἐν' ἀπό τά κλειδιά της. . . Στή λειτουργία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, πού τόσο μ' ἄρεσε κατόπι μέ τά θαυμάσια ἀναγνώσματα ἀπό τήν Ἀγία Γραφή — Κοσμογονία, Ἰωνᾶς, Ναβουχοδονόσορ — καί μέ τόν ὑπέροχο ὕμνο τῶν τριῶν παιδων, δέν πῆγαινα ἀκόμα. Καί περνοῦσα τήν ἡμέρα μου στό σπίτι, κοιτάζοντας τά πασχαλινά ψώνια, πού ἐρχόνταν ἀδιάκοπα καί παίζοντας στό περιβόλι μέ τό λευκόμαλλο ἄρνάκι, πού θά ῥχόταν ὕστερα — τί θλίψη — ὁ χασάπης νά τό σφάζει. . .

Καί βράδιαζε καί πλάγιαζα νωρίς, γιά νά ξυπνήσω πρωί, ὅπως δά πάντα. Γιατί ἐκεῖνο τόν καιρό στή Ζάκυνθο, πού οἱ ἐκκλησιαστικές συνήθειες ἦταν διαφορετικές — μιά λιτανεία ἐσταυρωμένου τό ἀπομεσήμερο τῆς Παρασκευῆς, μιά λιτανεία Ἐπιταφίου, μόνο μιά, τή νύχτα κλπ. — ἡ Ἀνάσταση δέ γινόταν τά μεσάνυχτα τοῦ Σαββάτου. Ἡ ἀθηναϊκή αὐτή συνήθεια, ἡ σύμφωνη ἄλλωστε μέ τό «τυπικόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας», τοῦ Πατριαρχείου, εἰσήχθη δέκα χρόνια ἀργότερα (1884) ἀπό τό δεσπότη Λάνα. Ὁ προκατόχος του, ὁ Κατραμῆς, ἔμενε στά πατροπαράδοτα. Κι ἡ Ἀνάσταση τότε, σ' ὅλες τίς ζακυνθινές ἐκκλησίες, γινόταν τό πρωί τῆς Κυριακῆς, νωρίτερα στίς «λαϊκές». κι ἀργότερα στίς «ἀριστοκρατικές».

Ἐγώ μικρός πῆγαινα στήν κοντινή μας, στόν Ἄι - Γιάννη τῶν Λογοθετῶν, πού ἦταν μᾶλλον ἀριστοκρατική ἐκκλησία κι οἱ λειτουργίες της ἄρχιζαν πάντα στίς ὀκτώ (στήν ἀκόμη πιό ἀριστοκρατική Φανε-

ρωμένη, γειτονική μας κι αυτή, ἄρχιζαν στὶς ἐννιά). Φοροῦσα τὰ λαμπριάτικὰ μου, ἔπαιρνα τὴ λαμπάδα μου, ἔχωνα καὶ στὴν τσέπη μου κι ἓνα μικρὸ κουδούνι (θὰ δεῖτε τί τὸ ἤθελα) κι ἔτρεχα νὰ προφτάσω... Ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία, στοῦ «πλάτωμα», καὶ μπροστὰ στοῦ παλάτι τῶν Λογοθετῶν, ἦταν στημένο τὸ ἀπλὸ «τετράποδο» εἰκονοστάσι. Κι ἀφοῦ μέ τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς» ἀνάβαμε ὅλοι τὶς λαμπάδες ἀπὸ τὴ μεγάλη λαμπάδα τοῦ παπᾶ — ἦταν ἓνας ὠραίος, ψηλὸς γέρος μέ χιονόλευκη γενειάδα — βγαίναμε στοῦ πλάτωμα μέ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, πού τὴν ἔστηναν στοῦ «τετράποδο». Ἡ τελετὴ ἄρχιζε, ἀκούγαμε τὸ χαρμόσυνο Εὐαγγέλιο καὶ τὸ πρῶτο «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ γυρίζαμε στὴν ἐκκλησία, ἀφήνοντας ἐκεῖ ἔξω τὴν εἰκόνα, γιὰ νὰ τὴν ἀσπάζονται οἱ διαβάτες. Αὐτὸ γινόταν σ' ὅλα τὰ «πλάτωματα» τῆς χώρας, ὅπου ἦταν ἐκκλησία.

Κι ἄρχιζε ἡ πασχαλινὴ λειτουργία, τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ ἄλλες. Καὶ πρῶτα πρῶτα, μετὰ τὸ «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς», παπὰς καὶ ψάλτες ἔλεγαν πάλι τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» εἰκοσιφορές (καὶ τί ὠραία πού τὸ ἔλεγαν τότε στὴ Ζάκυνθο) σὲ δυὸ διάφορους ἤχους, ἓναν ἄργὸ καὶ ἓνα γοργό. Ἐπειτα, κάποια στιγμή — τί συγκινητικὴ, τί χριστιανικὴ! — ὁ παπὰς, μέ τὴ λαμπάδα στοῦ χέρι καὶ τὸ Εὐαγγέλιο στοῦ στήθος, ἐβγαίνει στὴν Ὠραία Πύλη κι ὅλοι οἱ ἄντρες τοῦ ἐκκλησιασμοῦ πλησίαζαν ἓνας ἓνας, ἀσπάζονταν τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ χέρι πού τὸ κρατοῦσε, κι ἔπειτα ἔκαναν «Χριστὸς ἀνέστη» μέ τὸν παπὰ, φιλιόνταν μαζί του στόμα μέ στόμα. Τὸ φιλὶ τῆς Ἀγάπης, πού μέ τόση χαρὰ τὸ ἔδιναν καὶ τὸ παίρναν οἱ χριστιανοί! Καὶ θυμοῦμαι, ὅταν μεγάλωσα ἢ μᾶλλον πῆλωσα κι ἐγὼ ἀρκετά, ὥστε νὰ ἀξιωθῶ αὐτὴ τὴν τιμὴ, μέ τί εὐλάβεια καὶ συγκίνηση ἄγγιξα μόλις τὰ χεῖλη μου στὰ ἱερά ἐκεῖνα ἄσπρα γένια, κοντὰ στοῦ στόμα, πού μοῦ φίλησε τὸ μάγουλο...

Ἐπειτα ἦταν τὸ Εὐαγγέλιο... Ἀ, τί τρέλα, γιὰ μᾶς τὰ παιδιὰ προπάντων, τὸ Εὐαγγέλιο τῆς λειτουργίας τοῦ Πάσχα. Μὲ τὸ «Σοφία ὀρθοὶ ἀκούσωμεν», βγάλαμε ὅλοι τὸ κουδούνι μας, ἄλλοι μικρά, ἄλλοι μεγάλα, κοντές καμπάνες, καὶ μόλις ὁ παπὰς τελείωνε μιά περίοδο — ἄλλη συνήθεια αὐτὴ — κουδουνίζαμε τρελά, χτυπούσαμε καὶ τὰ στασίδια, χτυποῦσε συγχρόνως καὶ τὸ καμπαναριὸ τῆς ἐκκλησιᾶς: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν καὶ Θεὸς ἦν ὁ

Λόγος» — ντίν - ντίν - ντίν - ντούγκ - ντούγκ - γκλάν - γκλάν... Κι έτσι ως τό τέλος, πού παρακαλοῦσα νά μήν ἔλθει ποτέ...

Καί κάτι ἄλλο μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἀπό τή λειτουργία τοῦ Πάσχα, κι αὐτό ἐντελῶς ζακυνθινό: Ἐφοῦ ἔβγαιναν τ' Ἁγία — ἴσως καί μετά τό Εὐαγγέλιο, δέ θυμοῦμαι καλά — ὁ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησιᾶς, ὁ χοντρός καί σοβαρός Γαρμπούγιος, ἔπαιρνε ἀπ' τό παγκάρι τό μεγάλο ἀσημένιο δίσκο μέ τό οἰκόσημο* τῶν Λογοθετῶν, ἔριχνε μέσα μέ κρότο ἕνα ἀσημένιο τάλιρο, καί βροντοφωνοῦσε :

— Τό πασχάτικο τοῦ ἱερέως.

Ἕνας νεαρός Λογοθέτης, παιδί σχεδόν, τόν ἀκολουθοῦσε στήν περιφορά τοῦ δίσκου, κρατώντας ἕνα χαρτί κι ἕνα χρυσό μολυβάκι. Οἱ ἐνορίτες ἔριχναν τό «πασχάτικό» τους — ἄλλος δίφραγκο, ἄλλος τάλιρο, ἄλλος μισό ἢ ἕνα ν α π ο λ ε ό ν ι*. Καί κάθε φορά ὁ Γαρμπούγιος γυρίζοντας στόν ἀκόλουθό του, τοῦ ἔλεγε τ' ὄνομα καί τό ποσό, πού ἐκεῖνος τό ἔγραφε στό χαρτί του. Στό τέλος πιά τῆς περιφορᾶς ὁ δίσκος ἦταν γεμάτος — ἄλλοι καιροί... ἄλλα πλούτη... — ἀπό χρυσά κι ἀσημένια νομίσματα. Καί ὁ Γαρμπούγιος τά ἔβαζε μαζί μέ τό χαρτί μέσα σ' ἕνα μαντήλι, ἔμπαινε στό ἱερό καί παρέδιδε τό «πασχάτικο» στόν ἱερέα.

Ἐγώ λοιπόν περισσότερο ἀπό τά λεπτά, πού λίγο ἤξερα τότε νά ἐκτιμῶ — καί μήπως ἔμαθα κατόπιν ; — ζήλευα τό παιδί, πού τά ἔγραφε. Καί φαντασθεῖτε πιά τή χαρά μου καί τό καμάρι μου, ὅταν ἕνα Πάσχα, πού ὁ νεαρός Λογοθέτης δέν ἦρθε στή λειτουργία — μοῦ φαίνεται πῶς ἔλειπε στήν Εὐρώπη — ὁ Γαρμπούγιος πῆρε ἐμένα γιά γραμματικό του!...

Αὐτά τό πρωί. Τ' ἀπόγευμα καί τό βράδυ ἄλλα... Ὅπως ἐδῶ κάθε ἐκκλησία τή Μεγάλη Παρασκευή βγάζει τόν Ἐπιτάφιό της, έτσι τότε στή Ζάκυνθο, τό ἀπόγευμα τοῦ Πάσχα, κάθε ἐκκλησία ἔβγαζε τήν Ἀνάστασή της. Λιτάνευε δηλαδή στήν περιοχή της τήν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, πού ὡς ἐκείνη τήν ὥρα ἔμενε στό « τετράποδο ». Μπροστά ἡ πελώρια σημαία — γιατί κάθε ἐκκλησία εἶχε τή σημαία της, μέ ἄλλα χρώματα κι ἄλλες παραστάσεις — πίσω τό « κασίτολο » — ἀσημένιος σταυρός σέ ψηλό κοντάρι, ὅπου ἦταν κρεμασμένο τό χρυσοκέντητο λάβαρο τῆς ἐκκλησιᾶς — κατόπιν ἡ εἰκόνα κάτω ἀπό μία κομπή οὐρανία — τό « μπαλδακίνο » — καί κατόπιν οἱ παπάδες, οἱ ψαλτάδες καί πολὺς ἢ λίγος λαός κατά τήν ἐκκλησία καί τήν ἐνορία.

Κι ἡ μεγάλη μου διασκέδαση ἦταν νά γυρίζω τήν πόλη, κρατώντας τό χέρι τοῦ πατέρα μου, καί νά βλέπω τίς ἀμέτρητες αὐτές μικρές λιτανεῖες, πού πολλές φορές ἀπαντιοῦνταν, διασταυρώνονταν καί— τί παράξενο! — οἱ ἄνθρωποι πού ἀκολουθοῦσαν τή μιά, ἔκαναν τό σταυρό τους πρός τήν εἰκόνα... τῆς ἄλλης!

Ἄλλα ὅταν μεγάλωσα ἀκόμα, προτιμοῦσα, ἀντί νά γυρίζω τούς δρόμους, γιά νά βλέπω τίς λιτανεῖες, νά πηγαίνω ν' ἀκούω τόν ἑσπερινό (τήν Ἀγάπη) καί ν' ἀκολουθῶ ὕστερα τίς λιτανεῖες σάν μεγάλος. Καί πήγαινα πάντα στή Φανερωμένη. Ἄλλη ἀπόλαυση ἐκεῖ, ἀληθινά αἰσθητική, καλλιτεχνική. Γιατί, καθώς ξέρουν ὅλοι, ἡ Φανερωμένη τῆς Ζακύνθου εἶναι ἕνα θαῦμα ἐκκλησίας. Ἀληθινά ἕνας ναός « τῆς Δόξης τοῦ Θεοῦ » — ἡ Τέχνη πρῶτα τόν ἔκανε τέτοιο, ἔπειτα ὁ πλοῦτος — ὅπου οἱ « ἐστῶτες ἐν οὐρανῷ ἐστάναι νομίζουσιν ».

Κι ὁ ἑσπερινός τοῦ Πάσχα γινόταν τότε μ' ὅλη τήν ἐπισημότητα. Χοροστατοῦσε ὁ Κατραμῆς, ὁ ὠραῖος ἐκεῖνος δεσπότης, πού θά ἄλεγε πῶς ἡ ὠραία ἐκκλησία ἔγινε γι' αὐτόν κι αὐτός γιά τήν ὠραία ἐκκλησία. Ὁ σεβασμιος ἐφημέριος, ὁ παπα - Στουπάθης, μέ τ' ἀσημένια μαλλιά καί γένια, φοροῦσε τά καλύτερά του ἄμφια, πού μόνο ἡ Φανερωμένη τά εἶχε τόσο ὁμορφα καί τόσο πολυτελή. Τό ἴδιο καλοντυμένοι κι οἱ ἄλλοι παπάδες, καθώς κι οἱ διάκοι. Διπλός χορός ἀπ' τοὺς καλύτερους ψαλτάδες τῆς χώρας. Τάξη, εὐκοσμία, ἀκρίβεια σ' ὅλα ἀπερίγραπτη. Καί πρό πάντων μουσική. Ἄ! τί μουσική! Ἀκόμα μοῦ φαίνεται πῶς ἀνατριχιάζω ὅταν ἀκούω τό « τίς Θεός μέγας ὡς ὁ Θεός ἡμῶν » ἢ τό « Κύριε, ἐκέκραξα », στίχους καί τροπάρια, ὅπως τά ἔψαλλαν οἱ θαυμάσιοι ἐκεῖνοι χοροί. Ἄμ' οἱ ἀπαγγελίες; Θά ξεχάσω ποτέ τόν προοιμιακό ψαλμό « Ὡς ἐμεγαλύνθη τά ἔργα σου, Κύριε », ὅπως τόν ἔλεγε ὁ Κατραμῆς, ἢ τό « Νῦν ἀπολύοις τόν δοῦλον σου, Δέσποτα », ὅπως τόν ἔλεγεν ὁ παπα - Στουπάθης ;

Ἄλλα ἡ ἀποθέωση ἦταν ἡ εἵσοδος τοῦ Εὐαγγελίου μέ τό « Φῶς ἱλαρόν ». Τί τά θέλετε! αὐτά τά πράγματα δέν ξαναγίνονται πιά. Ἐχάθηκαν γιά πάντα μέ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς μεγάλους καλλιτέχνες, πού τά ἔκαναν. Φτιάστε μου σήμερα μιά Φανερωμένη, ἂν μπορεῖτε, βρεῖτε μου τοὺς ἀρχιτέκτονες, τοὺς ζωγράφους, τοὺς ξυλογλύπτες, τοὺς ἀσμοσκαλιστές καί τοὺς χρυσωτές, πού τήν ἔκαναν, τή στόλισαν, φέρτε μου κι ἕναν Κατραμή μέ τό ἐπιτελεῖο του νά τή λει-

τουργᾶ. Καί ἡ τελειότερη ἐκκλησιαστική τελετή στήν Ἀθήνα δέν μπορεῖ νά συγκριθεῖ μέ μιᾶ ζακυνθινή τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Ἡ λιτανεία τοῦ Ἁγίου Λαζάρου ἔβγαине τελευταία ἀπ' ὅλες, τό δειλινό. Εἶχε μεγάλη πομπή, ἔκανε μεγάλο γύρο, καί τήν ἀκολουθοῦσεν ὅλος ὁ κόσμος. Ἀλλά χωρίς ἐπισημότητα. Εἶχε μᾶλλον λαϊκό ἢ παλλαϊκό χαρακτήρα. Καί στό γυρισμό, ἀπ' ἔξω ἀπ' τήν ἐκκλησία, βράδυ πιά, ἔκαιγαν «Φωτιές», πυροτεχνήματα, κι αὐτά λαϊκά, πού τά 'κανε ὅχι ὁ «Φράγκος» — αὐτός ἔκανε μόνον τά πολυδάπανα καί τά θαυμάσια, πού καιγόνταν στήν πλατεία τοῦ Γεωργίου Α', τό βράδυ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου — ἀλλά κάποιος Παντελής. Ὁ, τί γοῦστο πού ἔκανα τά πολύκροτα «κάστρα» του καί τόν ἀπαράιτητο «Γιούδα» του, τό ἀνδρείκελο, πού ξερνᾷ ἀπό πάνω κι ἀπό κάτω σφυριχτές σπίθες καί πολύχρωμες καντηλομάνες! . . .

« Ἡ ζωή μου σάν μυθιστόρημα »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ

Καί νά 'ρχετ' ἔτσι ἀπό μακριά τ' ὁλόδροσο τραγούδι
τῆς νύχτιας σιγαλιᾶς,
στήν ἀμμουδιά νά ξεγλιστρᾷ σάν λαμπισμένο χνούδι,
σάν φύλλο ξεσυρμένο τῆς ἐλιάς.

Κι ὅλος γειρμένος στό νερό μέ τ' ἄστρα τ' ἀναμμένα,
νά λάμπει ὁ οὐρανός,
καί νά 'ναι πλῆθος, σύσμιχτα, ζευγαρωτά, ἕνα ἕνα,
σάν νά μή λείπει τ' ἄστρο κανενός. . .

Ὅμως ἀπάνω κι ἀπ' τό φῶς κι ἀπό τή σιωπή σου,
ὦ γαληνή ὁμορφιά!
νά τρίζουν τά θυρόφυλλα τῆς σκοτεινῆς ἀβύσσου,
καί ὅπως χτυπᾷ, ν' ἀκούεται ἡ καρδιά.

« Ἀντίφωνα », 1931

Μιλτιάδης Μαλακάσης

ΕΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ ΕΚ ΔΕΥΤΕΡΟΥ

(Ὁ συγγραφέας διηγῆται τὰ σημαντικότερα γεγονότα τῆς ζωῆς του στή Σύρο, ὅπου γεννήθηκε, στήν Κωνσταντινούπολη καί στήν Ὁδησσό τῆς Ρωσίας, ὅπου ἔμενε κατὰ καιροὺς ἡ οἰκογένειά του, καί στό Λονδίνο, ὅπου ἐγκαταστάθηκε γιά πολλά χρόνια).

Ὁ καλός μου πάππος ἦλθεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου πρὸς παραλαβήν μου καί μέ συνώδευσε μέχρι τῆς οἰκίας του, κειμένης ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Γαλατᾶ. Δυσκόλως ἀπέκρυσεν ἐκείνος τήν θλιβεράν του ἐντύπωσιν, ὅτε εἶδε τήν ἐξησθενημένην μορφήν μου, ἀλλ' ἡ μάμμη μου μέ ὑπεδέχθη μέ ἐνδείξεις χαρᾶς καί εὐθυμίας. Ὑπεκρίνετο ὅτι μέ ὑπεδέχετο ὅπως καί ἡ μήτηρ μου, ὅτε μέ ἀπεχωρίσθη. Ἀλλ' ὅμως ἐπροδόθη, χωρίς νά τό ἐννοήσῃ.

Ἀνέβην τήν κλίμακα στηριζόμενος εἰς τόν βραχιόνά της καί βήχων. Εἰς τό διάζωμα τῆς κλίμακος δεξιόθεν ἦτο ἡ θύρα τῆς τραπεζαρίας, ἀντίκρου δέ ἐπὶ τοῦ τοίχου καθρέπτῃς. Προτοῦ στραφῶ, διά νά εἰσέλθω εἰς τήν τραπεζαρίαν, εἶδα εἰς τόν καθρέπτην τήν μάμμην μου, ὀπισθέν μου. Συσφίγγουσα τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν χειλέων ἐξέφραζε διά τοῦ σχήματος αὐτοῦ καί διά τοῦ βλέμματος τήν ἀδημονίαν της. Δέν ἀπέδειξα ὅτι τήν παρατήρησα. Ὑπεκρινόμενη καί ἐγώ τόν εὐθυμον. Καί ὅμως ἐγνώριζα ὅτι δέν ἦτο ἀκίνδυνος ἡ ἀσθενεία μου.

Καί εἰς τήν Σύραν κατόπιν, μολονότι ἤμην εἰς πλήρη ἀνάρρωσιν, ἔμεναν ἀκόμη καταφανῇ τὰ σημεῖα τῆς ἀσθενείας. Μίαν ἡμέραν, ἐνῶ ἔβηχα καθ' ὁδόν, ἤκουσα ὀπισθέν μου ἀγυιόπαιδας χαρακτηρίζοντάς με ὡς φθισικόν. Εἶχα τότε καί ἐπὶ ἔτη πολλά διετήρησα τήν ἰδέαν, ὅτι θά ἀποθάνω νέος.

Εἰς τό Λονδίνον, ὅτε μετὰ τήν ἡμιπληγίαν τοῦ πατρός μου ἔγινα ὁ ἄληθής ἀρχηγός καί τό στήριγμα τῆς οἰκογενείας, συναισθανόμενος τήν ἀνάγκην νά ζήσω, παρεκάλεσα τόν ἱατρόν μου νά μέ βεβαιώσῃ ἐάν ἦτο πιθανή ἡ ἐπὶ δέκα ἔτη, ἔστω καί πέντε, παράτασις τῆς ὑπάρξεώς μου. Ἀφοῦ μέ ἐξήτασε μετὰ προσοχῆς, εἶπε μεδιῶν ὅτι δέν ὑπάρχει λόγος, διά νά μή ζήσω καί εἴκοσιν ἔτη ἀκόμη. Ἦμην τότε εἰκοσιπενταετής. Ἡ προθεσμία τοῦ ἱατροῦ μου παρήλθε πρό πολλοῦ, ὥστε δέν διεψεύσθη ἡ προφητεία του. Ἡ ὑγεία μου ἐστερεώθη ἔκτοτε. Ἡ κρᾶσίς μου, ὡς φαίνεται, ἦτο ἐκ γενετῆς καλή καί διά τοῦτο, ἀφοῦ διῆλθα σῶος τὰς πολλὰς ἀσθενείας τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀπέ-

κτησα ἀνδρωθείς τήν εὐρωστίαν μου. Ἄλλως, δύναμαι νά προσθέσω ὅτι ἀπέφυγα πάντοτε τὰς καταχρήσεις, τὰς ὑποσκαπτούσας τήν υἱείαν.

Μόνον τῆς ὁράσεως δέν ἐφείσθην ὅσον ἔπρεπε. Ἄλλ' εἰς τοῦτο πταίει ὁ αὐτός ἱατρός. Παρεκτός τῆς ἐπιστήμης του, ἦτο ἀγαθός ἄνθρωπος, εὐφυής, εὐγενής καί εὐπροσήγορος*. Παρατηρήσας ἡμέραν τινά τοὺς ὀφθαλμούς μου, μέ ἠρώτησεν ἂν ἀναγινώσκω τήν νύκτα εἰς τήν κλίνην μου, καί ἀπηρίθμησεν ὅλας τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τῆς τοιαύτης κακῆς συνηθείας, παρακινῶν με νά τήν παραιτήσω. Ἐπειτα, ἐψιθύρισε μυστηριωδῶς:

— Δέν ἀποκοιμοῦμαι ποτέ, χωρίς ν' ἀναγνώσω.

Ἐννοεῖται ὅτι ἠκολούθησα τό παράδειγμα καί ὄχι τό δίδαγμα τοῦ ἱατροῦ μου. Τοῦτο συνέτεινε βεβαίως εἰς τήν ἐξασθένησιν τῶν ὀφθαλμῶν μου, ἀλλά πρὸς τί ἡ ὄρασις, ἐάν δέν χρησιμοποιῆται; Ἐάν πέπρωται νά χάσω τό φῶς τῶν ὀφθαλμῶν, ἄς ἔχω τοῦλάχιστον τήν παρηγορίαν ὅτι τοὺς ἐχρησιμοποίησα.

* * *

Πρὸς ἀνάρρωσιν ὁ πάππος καί ἡ μάμμη μου μέ ἔφεραν εἰς τήν νῆσον Πρίγκηπον. Ἦτο προχωρημένον τό θέρος, ὥστε ὀλίγα οἰκήματα ἔμεναν διαθέσιμα. Εὐτυχῶς μεταξύ αὐτῶν ἐπροτιμήθη ἡ τελευταία οἰκία τῆς κωμοπόλεως, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τήν μονήν τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Δέν ἦτο μεγάλη, οὔτε πολυτελής, ἡ δέ θεά ἐκ τῶν παραθύρων ὠραία καί πρὸς τό βουνόν καί πρὸς τήν θάλασσαν. Ἦτο ἀληθὴς ἐξοχικὴ κατοικία, τὰ πάντα δέ ἐκεῖ μοῦ ἐφαίνοντο τερπνά, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ θερινὰ ἐνδαιτήματα τῆς Ὀδησσοῦ.

Τήν ἀνάρρωσίν μου ἐπετάχυνεν ὁ ζωογόνος ἀήρ τῆς Πριγκήπου, ὅσον καί ἡ τρυφερά περίθαλψις τῶν γονέων τῆς μητρός μου. Πρὸς τήν μάμμην μου μέ εἶχεν ἐξοικειώσει ἡ πολυετής συμβίωσις, ἀλλὰ πρὸς τόν πάππον μου μέ συνέδεεν ἡ ἀμυδρά μόνον ἀνάμνησις τῶν θωπειῶν του, ὅτε ἤμην τετραετής εἰς τήν Σύραν. Ἐκτοτε διέμενεν εἰς Ταγανρόκ, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου εἰς Ὀδησσόν. Τότε, καί ἔτι μᾶλλον κατὰ τήν περίοδον τῆς ἀναρρώσεώς μου εἰς τήν Πρίγκηπον, τόν ἐγνώρισα καί τόν ἠγάπησα ἐκ τοῦ πλησίον. Μέ ἠγάπηα καί ἐκεῖνος. Εἶχε χωριστῇ

ἀδυναμίαν πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ μετέφερεν εὐκόλως εἰς τὸν πρωτότοκόν της τὴν πρὸς ἐκείνην στοργήν. Ἦτο φύσει γλυκύς καὶ ἥμερος. Σπανίως ἠγανάκτει· τότε δέ ἐκοκκίνιζαν αἱ παλάμαι του καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν γλῶσσάν του ἐκφράσεις διαλεκτικαὶ τῆς πατρίδος του, ὅχι ὅμως ποτέ δριμεῖαι. Ἀλλως τὸν πάππον μου καθησύχαζεν ἀμέσως ἢ ἔτι πραιοτέρα σύζυγός του.

Καὶ οἱ δύο δέ, καθὼς καὶ ὁ Μιχαλάκης καὶ ἡ Φρόσω, οἱ παιδικοὶ μου σύντροφοι καὶ συμπαίκτορες, ἐφρόντιζον πῶς νὰ καταστήσουν ὅσον τό δυνατόν ὀλιγώτερον ἐπαισθητὴν τὴν ἔλλειψιν τῆς μητρὸς μου. Ἦσθανόμην ὅτι εἶχα περὶ ἐμέ ἀληθεῖς γονεῖς καὶ ἀληθεῖς ἀδελφούς. Ἐν τῶν πολυτιμοτέρων ἀγαθῶν τοῦ βίου μου ἦτο ἀνέκαθεν ἡ συνδέουσα τὴν οἰκογένειάν μας ἀγάπη. Ἡ παιδιόθεν προσκόλλησις εἰς τοὺς ἐκ μητρὸς συγγενεῖς κατέστησεν ὡς συνήθειαν, ὡς δευτέραν τρόπον τινά φύσιν, τὴν ἐπέκτασιν τῆς στοργῆς μου καὶ εἰς τὰ τέκνα των. Οἱ νεώτεροι, οἱ βαθμηδὸν αὐξήσαντες τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον, μέ ἀποκαλοῦν ἐνίοτε φιλοσυγγενῇ· φοβοῦμαι δέ ὅτι τοῦτο ὑποκρύπτει δόσιν εἰρωνείας. Ἀλλά δέν γνωρίζουν οἱ νεώτεροι πῶς καὶ διατί ἀνεπτύχθη ἐντὸς τῆς ψυχῆς μου ἡ φιλοσυγγένεια.

* * *

Εἰς τὴν Πρίγκηπον συνεδέθην διὰ στενῆς φιλίας μέ τὸν Ἀπόστολον Θεοδωρίδην. Ἦτο ἄλλοτε οἰκοδιδάσκαλος, εἰς τὴν Λιβόρνον, τοῦ ἀποθανόντος μονογενοῦς υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς τῆς μάμμης μου. Ἐφιλοξενεῖτο καὶ ὁ Ἀπόστολος τότε εἰς τοῦ πάππου μου. Ἦτο κατὰ πολλὰ ἔτη πρεσβύτερός μου, ὡς ἐμαρτύρει καὶ ἡ δασεῖα ὑπόξανθος γενειάς του. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὅχι ὁ τελευταῖος τῶν φίλων μου, ἡλικίας διαφόρου τῆς ἰδικῆς μου. Κατὰ τὴν νεότητά μου ἀπέκτησα πολλοὺς φίλους πρεσβυτέρους μου, ἢ καὶ γέροντας. Τώρα δέ, ὅτε ἐγήρασα, οἱ πλεῖστοι τῶν φίλων μου εἶναι κατὰ πολλὰ ἔτη νεώτεροί μου. Ὅ,τι μέ εἴλκεν ἄλλοτε πρὸς τοὺς γηράσαντας, ἴσως ἐλκύει σήμερον καὶ τοὺς νέους πρὸς ἐμέ· ἴσως οἱ τιμῆσαντές με τότε διὰ τῆς φιλίας των ἐνεφοροῦντο τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων, καθὼς ἐγὼ τώρα πρὸς τοὺς νέους, ὅσους δέν βαρύνει ἡ πρεσβυτικὴ μου ἡλικία. Ἀγαπῶμεν τὴν νεότητα, καθὼς ἀγαπῶμεν τὴν ἀνοιξιν, ὃ δέ συγχρωτισμός μετὰ νεωτέρων ἰσοδυναμεῖ πρὸς παράτασιν τῆς ζωῆς. Ἐξα-

σφαλίζει την διάρκειαν τῆς μνήμης μας μέχρις οὗ καί οἱ ἐπιζῶντες νεώτεροί μας φίλοι γηράσουν.

Ὁ Ἀπόστολος εἶχεν γεννηθῇ εἰς Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας, καθόσον δέ ἐνθυμοῦμαι, ἐσπούδασεν εἰς Ἀθήνας, εἰς τό Ἐθνικόν Πανεπιστήμιον. Ἦτο εὐγενής τήν ψυχὴν καί τό ἦθος, φύσει δέ μελαγχολικός. Ἴσως ὅχι φύσει. Ἡ ἡρεμος εὐθυμία του συχνάκις ἐφαίδρυνε τοὺς περιπάτους μας καί τοὺς εἰρηνικοὺς ἀγῶνάς μας εἰς τό σφαιριστήριον τοῦ παρὰ τόν Πλάτανον καφενεῖου. Ἡ ἔλλειψις ὑγείας καί χρημάτων ἦσαν λόγοι ἐπαρκεῖς πρὸς ἐξήγησιν τῆς μελαγχολίας τοῦ Ἀποστόλου. Ἡσθάνετο ὅτι ἡδύνατο νά ἐργασθῇ, νά γίνῃ χρήσιμος εἰς τό ἔθνος καί νά διαπρέψῃ, εἶχε γνώσεις, φιλομάθειαν, φιλοπονίαν, ἀλλ' ἡ πενία καί τό φιλάσθενον τόν ἐδέσμευον. Τάς μετ' αὐτοῦ σχέσεις δέν διέκοψεν ὁ ἀποχωρισμός μας, ὅτε μετέβη εἰς τήν Ὁδησσόν ὡς διδάσκαλος τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τῆς θείας μου. Ἐνεκα λόγων ὑγείας ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν μετ' ὀλίγα ἔτη. Ἐπέστρεψεν εἰς τήν Λιβόρνον, ὁπόθεν μετηνάστευσεν εἰς Τεργέστην.

* * *

Ἐπὶ τέλους ἦλθεν ἐξ Ὁδησοῦ ἡ μήτηρ μου μετὰ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν μου. Ὁ ἀριθμός των εἶχεν αὐξήσῃ εἰς Ὁδησσόν διὰ τῆς γεννήσεως κορασίου, ὀνομασθέντος Εἰρήνη, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος τῆς Νίνας, ἀποθανούσης ἀδελφῆς τῆς μητρός μου. Μετ' οὐ πολὺ δέ παρητήσαμεν καί πάλιν τήν Κωνσταντινούπολιν καί ἐπεστρέψαμεν εἰς τήν Σύραν, μετὰ δέκα καί ἐπέκεινα ἐτῶν ἀπουσίαν.

Δέν γνωρίζω ἔάν τό μέτρον τοῦτο ἐλήφθῃ μόνον πρὸς στερέωσιν τῆς ὑγείας μου, διὰ νά μή διαχειμᾶσω εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἢ ἔάν συνέτειναν καί οἰκονομικοὶ λόγοι. Κατ' ἐκείνην τήν ἐποχὴν αἱ ὑποθέσεις τοῦ πατρός μου εἶχαν λάβει νέαν τροπήν. Ὁ Νικόλαος Μπαλλῆς, ὁ στυλὸς καί ἡ ψυχὴ τῆς ἐμπορικῆς ἐταιρείας, εἰς τήν ὁποίαν εἶχε προσκολληθῇ ὁ πατήρ μου, ἀπεβίωσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Συνέπεια τοῦ θανάτου του ἦτο ἡ διάλυσις καί τῆς ἐταιρείας καί τοῦ εἰς Ὁδησσόν καταστήματος. Ὁ πατήρ μου ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ μόνος τήν ἐξακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν του, μέ τά ἰδικά του μέσα καί ὑπὸ τήν ἀτομικὴν του ἐπωνυμίαν.

Ὅποια ἦσαν τότε τά χρηματικά του μέσα, ἀγνοῶ. Μεγάλα βεβαίως δέν ἦσαν. Ἀγνοῶ ἐπίσης ἔάν ὁ πατήρ μου εἶχε τά πρὸς

ἀπόκτησιν πλούτου ἀπαιτούμενα προσόντα. Ἦτο συνετός, φίλεργος, φιλότιμος· ἀλλά ταῦτα μόνα δέν ἀρκοῦν πρὸς ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Δέν ἀπέθανε πλούσιος. Ἀλλά βεβαίως δέν ἔχω παράπρονον ὅτι δέν ἀφῆκε μεγάλην κληρονομίαν. Ἀφῆκεν ἄσπιλον τὸ ἔντιμον ὄνομα, τὸ ὁποῖον παρέλαβεν ἐξ ἐναρέτων γονέων, καὶ μετέδωκεν ἄθικτον εἰς τὰ τέκνα του τὴν παράδοσιν ἐντίμου παρελθόντος. Ἀλλως, ἐάν δέν κατάρθωσε ν' ἀνυψωθῇ εἰς περιωπὴν πλούτου, οὐδέποτε ὅμως εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον του ἡ στέρσις. Ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν, ὅσας εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ, εἰργάσθη ἐπιμόνως καὶ ἡδυνήθη νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν του ἄνεσιν ἀξιοπρεπῇ. Ἐξ ἀνάγκης, ἴσως καὶ φύσει, φειδωλός, οὐδέποτε ὅμως ἀνεδείχθη γλίσχρος περὶ τὰ τοῦ ζῆν, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τῶν τέκνων του. Διὰ τῆς ἀοκνου φιλοπονίας του ἀπέκτησε καί, ἀπολέσας, ἀνέκτησε καὶ διетήρησε τὰ μέσα ὑλικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀνευ ἐπιδείξεως, ἀλλ' ἀναλόγως πάντοτε τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του.

Ἐνθυμοῦμαι πάντοτε μετὰ θαυμασμοῦ — θαυμασμοῦ μετέχοντος καὶ ἐντροπῆς τινος, διότι δέν ἡδυνήθη ποτέ νὰ μιμηθῶ τὸ παράδειγμά του —, ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ἐν ὅσῳ ἐμέναμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσηκώνετο πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἐν καιρῷ χειμῶνος, καὶ μετέβαινε πεζός εἰς τὸ γραφεῖόν του, κείμενον μακρὰν τῆς οἰκίας μας, εἰς τὴν ἀπέναντι πλευράν τοῦ Κερατίου κόλπου (εἰς τὸ λεγόμενον χάνι τῆς Βαλιδῆς). Καὶ πάλιν πεζός ἐπανήρχετο τὸ ἑσπέρας. Οἱ κόποι του ἦσαν ἴσως ἄξιοι μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς. Ἀλλ' εἰς τὰ τοῦ βίου ἀσφαλεστέρα καὶ φρονιμωτέρα ἢ σύγκρισις ὅχι πρὸς τοὺς ὀλίγους ὀλβιωτέρους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀτυχεστέρους. Ἐκ τῆς τοιαύτης συγκρίσεως πείθεται τις εὐκολώτερον περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: « Μακάριοι οἱ ἐν τῷ ὀλίγῳ ἀναπαυόμενοι ».

« Ἡ ζωὴ μου »

Δημήτριος Βικέλας

ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Τώρα είναι Μάης κι άνοιξη, τώρα είναι καλοκαίρι,
 τώρα φουντώνουν τά κλαδιά κι ανθίζουν τά λουλούδια.
 Τώρα κι ό ξένος βούλεται στόν τόπο του νά πάγει.
 Νύχτα σελώνει τ' άλογο, νύχτα τό καλιγώνει,
 φκιάνει άσημένια πέταλα, καρφιά μαλαματένια,
 βάνει τά φτενιστήρια του, ζώνει καί τό σπαθί του.
 Κι ή κόρη, όπου τόν αγαπάει, κρατεί κερι καί φέγγει·
 μέ τό 'να χέρι τό κερι, μέ τ' άλλο τό ποτήρι.
 Κι όσα ποτήρια τόν κερνάει, τόσες βολές του λέγει :

- Πάρε μ', άφέντη, πάρε με, πάρε κι έμέ κοντά σου,
 νά μαγειρεύω νά δειπνάς, νά στρώνω νά κοιμάσαι,
 νά γένω γής νά μέ πατάς, γιοφύρι νά διαβαίνεις,
 νά γένω κι άσημόκουπα νά πίνεις τό κρασί σου·
 έσύ νά πίνεις τό κρασί κι έγώ νά λάμπω μέσα.
- Κεϊ πού πηγαίνω, λυγερή, γυναίκες δέ διαβαίνουν·
 εκεί είναι λύκοι στά βουνά καί κλέφτες στά δερβένια,
 καί σένα παίρνουν, κόρη μου, καί μένα μέ σκλαβώνουν.

Δημοτικό

Ο ΖΩΝΤΑΝΟΣ Ο ΧΩΡΙΣΜΟΣ

'Ανοιξε, θλιβερή καρδιά καί πικραμέν' άχείλι·
 άνοιξε, πές μας τίποτες καί παρηγόρησέ μας.

- Παρηγοριά 'χ' ό θάνατος καί λησμοσύν' ό Χάρος,
 ό ζωντανός ό χωρισμός παρηγοριά δέν έχει.
 Χωρίζ' ή μάνα τό παιδί καί τό παιδί τή μάνα,
 χωρίζονται τ' άντρόγυνα τά πολυαγαπημένα·
 τώρα όντας χωρίζονται, τά δέντρα ξεριζώνουν,
 καί πάλ' όταν 'νταμώνουνται, τά δέντρα φύλλα βγάζουν.

Δημοτικό

ΜΑΝΑ, ΠΟΛΛΑ ΜΑΛΩΝΕΙΣ ΜΕ

Μάνα, πολλά μαλώνεις με κι εγώ μισέψει θέλω,
 νά φύγω, νά ξενιτευτώ, στά ξένα νά γυρίζω·
 νά κάμεις χρόνους νά μέ ιδείς, χρόνους νά μ' ανταμώνεις,
 νά 'ρθουνε, μάνα μ', οί γιορτές, οί μεγαλοβδομάδες,
 νά πᾶς, μάνα, στήν ἐκκλησιά, νά κάμεις τό σταυρό σου
 καί νά στραφεῖς στή μιά μεριά καί νά στραφεῖς στήν ἄλλη,
 νά ιδείς μανάδες μέ παιδιά, γυναῖκες μέ τούς ἄντρες
 καί τοτεσάς νά θυμηθεῖς πώς ἔχεις γιό στά ξένα,
 νά θολαθοῦν τά μάτια σου τή θάλασσα νά βλέπεις.

Δημοτικό

ΒΑΡΥΤΕΡΗ Η ΞΕΝΙΤΙΑ

Ὅλα τά δέντρα τό πρωί δροσιά εἶναι γεμισμένα
 καί μένα τά ματάκια μου δάκρυα εἶν' γεμισμένα
 ἀπ' τόν καημό τῆς ξενιτιᾶς κι ἀπ' τήν πικρὴν ὀρφάνια.
 Ἡ ξενιτιά, ἡ φυλακή, ἡ φτώχεια, ἡ ὀρφάνια,
 τά τέσσερα ζυγιάστηκαν σ' ἓνα βαρὺ καντάρι
 καί πιό βαριά ἡ ξενιτιά μέ τά πολλά φαρμάκια.

Δημοτικό

Τ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ

Ἐπᾶνω εἰς τόν βράχον τῆς ἐρήμου ἐκτῆς, ἀπό παλαιούς λησμο-
 νημένους χρόνους εὐρίσκετο κτισμένον τό ἐξωκλήσι τῆς Παναγίας
 τῆς Κατευδώτρας. Ὅλον τόν χειμῶνα παπάς δέν ἦρχετο νά λειτουρ-
 γήσῃ. Ὁ βοριάς μαίνεται καί βρυχᾶται ἀνά τό πέλαγος τό ἀπλω-
 μένον μαυρογάλανον καί βαθύ, τό κύμα λυσσᾷ καί ἀφρίζει ἐναντίον
 τοῦ βράχου. Καί ὁ βράχος ὑψώνει τήν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος,

στοιχείο ριζωμένον βαθιά εἰς τήν γῆν, καί τό ἐρημοκλήσι λευκόν καί γλαρόν, ὡς φωλεά θαλασσσαετοῦ, στεφανώνει τήν κορυφήν του.

Ὅλον τόν χρόνον παπάς δέν ἐφαίνετο καί καλόγηρος δέν ἤρχετο νά δοξολογήσῃ. Μόνον τήν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαιναν ἀπό τοῦ ὕψους τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπό τό λευκόν μοναστηράκι τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος, μέ πτερουγίζοντα κάτασπρα μαλλιά καί κυματίζοντα βαθιά γένια, ἕνας γέρων ἱερεὺς «ὡς νεοττός τῆς ἄνω καλιᾶς τῶν ἀγγέλων», διὰ νά λειτουργήσῃ τό παλαιόν λησμονημένον ἐρημοκλήσι. Ἐκεῖ ἤρχοντο τρεῖς τέσσαρες βοσκοί, βουνήσιοι, ἀλειτούργητοι, ἤρχοντο μέ τίς φαμίλιες των τίς ἀνέβγαλτες καί ἄπραχτες, μέ τά βοσκόπουλά των τ' ἀχτένιστα καί ἄνιφτα, πού δέν ἤξευραν νά κάμουν τόν σταυρόν τους, διὰ ν' ἀγιάσθουν καί νά λειτουργήσουν ἐκεῖ, καί εἰς τήν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιός παπάς μέ τοὺς πτερυγίζοντας βοστρύχους εἰς τό φύσημα τοῦ βορρᾶ καί τήν βαθεῖαν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τόν μέγαν ἀπλωτόν αἰγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους, θαλασσοπλήκτους* βράχους, διὰ νά φωτίσῃ καί ἀγιάσῃ τ' ἀφώτιστα κύματα.

Τόν ἄλλον καιρόν ἤρχοντο, συνήθως κατὰ τήν ἄνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν καί θυγατέρες, κάτω ἀπό τήν χώραν, μέ σκοπόν ν' ἀνάψουν τά κανδήλια καί νά παρακαλέσουν τήν Παναγίαν τήν Κατευοδώτραν νά ὁδηγήσῃ καί κατευοδώσῃ τοὺς θαλασσοδαρμένους συζύγους καί τοὺς πατέρας των. Ὠραῖες κοπέλες ἤρχοντο νά ἱκετεύσουν διὰ τά ἀδερφάκια των, πού ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, νά τίς φέρουν προικιά ἀπό τήν Πόλιν, στολίδια ἀπό τήν Βενετίαν, κειμήλια ἀπό τήν Ἀλεξάνδρειαν. Νεαραί γυναῖκες ρεμβάζουσαι καί μητέρες συλλογισμέναι ἤρχοντο νά καθίσουν καί ἀγναντεύσουν.

Ἄμα εἶχαν φωτισθῇ τά νερά, ἢ ὀψιμώτερα, ἀφοῦ εἶχαν περάσει καί αἱ Ἀπόκρεω, συνήθως περί τήν δευτέραν ἐβδομάδα τῶν νηστειῶν, ἀφοῦ εἶχαν γευθῇ πλέον ἀχινούς καί στρείδια ἄρκετά, οἱ ναυτικοί μας ἐπέβαιναν εἰς τά βρίκια, εἰς τὰς σκούνας των, καί ἐμίσευαν* ἐπῆγαιναν νά ταξιδεύσουν. Τόν καιρόν ἐκείνον καράβια καί γολέτες «ἔδεναν» μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοί μας ἀγαποῦσαν πολύ τῆς ἐστίας τήν θαλπωρήν, τόν καπνόν τοῦ με-

λάθρου. Καί ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἀνοιξίς εἰς τήν γῆν, αὐτοί τότε ἐπέστρεφον εἰς τήν θάλασσαν.

Ἐσηκώοντο εἰς τά πανιά τά αἰμωδιασμένα καί ναρκωμένα σκάφη ἀνά δύο ἢ τρία τήν αὐτήν ἡμέραν καί ἡ σκούνα ἔφερε βόλτες εἰς τόν λιμένα, ἐάν ἦτο ἐνάντιος ἢ καί οὖριος* ἄν ἦτο ὁ ἄνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλαρωμένη ἔξω εἰς τήν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δέν ἐτελείωνε τοὺς ἀποχαιρετισμούς εἰς τήν οἰκίαν καί ὁ λοστρόμος ἐμάκρυνε τίς μπενετάδες* εἰς τά καπηλεῖα. Καί ἡ βάρκα ἐπερίμενε. Καί ὁ μοῦτσος ἔχασκεν ἐπάνω εἰς τό κεφαλόσκαλον. Καί ὁ νεαρός ναύτης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει μέ τόν μοῦτσον τώρα εἰς τήν σκούναν, πού ἦτο εἰς τά πανιά, ἐγίνετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι εἰς τά χαρτιά, ἔλειπαν. Κανείς δέν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καί μέσα εἰς τό πλοῖον, πού ἔφερε βόλτες βόλτες κι ἐστρέφετο ὡς δεμένον περί κέντρον ὁράτον — τό κέντρον ἦτο μέσα εἰς τās καρδίας καί εἰς τās ἐστίας τῶν ναυτικῶν — ἄλλος δέν ἦτο εἰμή ὁ πηδαλιούχος, ὁ μάγειρος κι ἓνας ἐπιβάτης, ξένος καί ἔρημος, εἰς τόν ὁποῖον εἶχεν εἰπεῖ :

— Τώρα, στή στιγμή, νά, τώρα τώρα θά φύγουμε.

Καί εἶχε μπαρκάρει ὁ ἄνθρωπος ἀπό δώδεκα ὥρας πρίν. Ὁ πλοίαρχος ἔπρεπε νά βάλλῃ ἐμπρός τήν καπετάνισσα· αὐτή ὤφειλε νά προπορευθῇ, ἐπειδή ἦτο τυχερή, βέβαια· κι ἔτσι ἀπεφάσιζε νά μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἔπεφταν τρομπόνα ἀρκετά, ἐψαλίδιζαν τίς βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ὡς νά ἐσφίγγοντο, διὰ νά κόψουν τήν ὁράτον ἐκείνην κλωστήν, τό λεπτόν ἰσχυρόν νῆμα, ὡς μίαν τρίχα, καί τό σκάφος ἔβαλλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τήν ἡμέραν ἐκείνην καί τās ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος παραβάνια γυναικῶν, ἀσκέρια, ἀνέιρπον, ἀνέβαινον, ἀνῆρχοντο ἐπάνω εἰς τήν ρεματιάν τόν ἐλικοειδῆ δρομίσκον, ὁ ὁποῖος διαχαράσσεται ἀνά τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς μέ τās χιλιάδας τῶν ἔλαιοδένδρων καί τόν ἀειθαλῆ πρασινόφαιον στολισμόν τῆς μεγάλης κοιλάδος μέ τās ράχεις. Ἐπάνω εἰς τόν βράχον τῆς ἐρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τό λησμονημένο παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ ἐγίνετο τό μάζεμα τῶν γυναικῶν, ἡ σύναξις ἡ μεγάλη.

Τότε έλαμπον μέ μεγάλες φωτιές τά κανδήλια τής Παναγίας τής Κατευοδώτρας. Ή γραΐα Μαλαμίτσα, ή κλησάρισσα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, έβαλλε τίς φωνές· έκανε τό κακό . . . έμάλωνε μέ όλες τίς γυναΐκες. Αὐτή έπήρε τό καλαθάκι της, τήν ρόκαν της, τ' άδράχτι της, καί ήλθεν έπίτηδες, κατά παραγγελίαν τοῦ κύρ Ἀγγελή, τοῦ έπιτρόπου. . . διά νά μαλώση τίς γυναΐκες τίς εύλαβητικές, νά μή τό παρακάνουν καί χύνουν λάδια πολλά καί λαδώνουν τό έδαφος τοῦ ναοῦ. Τοῦ κάκου, κανείς δέν τήν ήκουεν.

Οί όρμαθοί τών γυναικῶν, όμάδες όμάδες, συγγενολόγι, διεσπείροντο εις μικρούς όχθους, εις πτυχάς τοῦ βράχου, άνάμεσα εις θάμνους καί χαμόκλαδα, εις μέρη ύψηλά καί εις μέρη ύπήνεμα. Ήρχοντο μέ τά καλαθάκια τους, μέ τά μαχαιρίδιά τους, διότι πολλάί έξ αὐτῶν ήσυχολοῦντο νά βγάλουν άγριολάχανα — μέ τά προγεύματά τους τά σαρακοστιανά. Καί άφοῦ ειχαν άνάψει τάς κανδήλας, άφοῦ ειχαν κάνει μετάνοιες πολλές, στρωτές, κι ειχαν κολλήσει άφιερώματα εις τήν εΐκόνα, κι ειχαν χορτάσει τ' αυτιά τους άπό τάς νουθεσίας τής γρια - Μαλαμίτσας, έστρώνοντο εκεί εις τήν δροσερήν χλόην κι άγνάντευαν κατά τό πέλαγος.

Τά βοσκοπούλα, τ' άγρια, τ' άχτένιστα κι άπλοϊκά, πού τίς έβλεπαν άπό μακράν σάν σκιασμένα, άποροῦσαν κι έλεγαν :

— Κοΐτα τις ! στά μάτια έκαμαν.

Ής τόσον αί γυναΐκες τών θαλασσινῶν άγνάντευαν. Ίδού τό βρίκι τοῦ καπετάν Λυμπέριου τοῦ Λημνιοῦ, ειχε σηκωθῇ εις τά πανιά άργά τήν νύκτα· μέ τό άπόγειο τής νυκτός ήβρε τό ρέμα καί άπεμακρύνθη κι έχώνεψε.

— Κατευόδιο καλό ! Ή προσευχή τών μικρῶν παιδιῶν του άς ειναί ώς πνοή στά πανιά, στά ξάρτια τοῦ караβιοῦ σας. Στο καλό ! Στο καλό !

Ίδού τό καράβι τοῦ καπετάν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. Ύπερήφανα, καμαρωμένα, άδελφωμένα τά δυό, αὐτό κι ό πλοίαρχός του, πᾶνε νά μᾶς φέρουν καλά, νά μᾶς φέρουν στολίδια !

— Στο καλό, πουλί μου, στο καλό ! . . .

Ίδού καί ή γολέτα τοῦ καπετάν Μανόλη τοῦ Χατζηχάνου.

— Ή ψυχή μου, ή πνοή μου νά ειναί πάντα στά πανιά σας, ώσάν λαμπάδα τοῦ Έπιταφίου, νά διώχνει τά μαῦρα τελώνια*, πρίν προφθάσυν νά κατακαθίσουν στά πανιά σου.

— Σύρε, πουλί μου, στό καλό καί στήν καλή τήν ὥρα ! Στό καλό !

Νά κι ἡ σκούνα τοῦ καπετάν Ἀποστόλη τοῦ Βιλενδῆ, καινούριο σκαρί. Ἔπεσε πολύ γιαλό, δέν τήν εὔρε καλό τό ἀπόγειο κι ἄργησε. Διακρίνεται τό πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι σάν ψύλλοι, πού πηδοῦν.

— Δούλευέ τα, καπετάνιο μου ! Ἡ Παναγιά μπροστά σας ! Στό καλό ! Στό καλό !

Ἡ Παναγιά μπροστά σας ! Στό καλό ! Στό καλό !

Ὁ ἥλιος ἐχαμήλωσε κατά τό βουνό, τά πρῶτα πλοῖα εἶχαν γίνει ἄφαντα πρό ὥρας καί ἡ τελευταία γολέτα μικρόν κατά μικρόν ἐχώνευεν εἰς τό μέγα πέλαγος. Τά συγγενολόγια καί τά φουσάτα τῶν γυναικῶν, μέ τά καλαθάκια καί τά μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν ἀνά τούς λόφους, κι ἐβγαζαν καυκαλήθρες καί μυρόνια. Σιγά σιγά κατέβη ὁ ἥλιος εἰς τό βουνό καί αὐταί κατῆλθον εἰς τήν πολίχνην.

Ἡ νυχτερινή αὔρα ἐσύριζεν εἰς τά δένδρα καί οἱ λογισμοί τῶν γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζί της, κι ἔστελλαν πολλές εὐχάς εἰς τά κατάρτια, εἰς τά πανιά καί εἰς τά ἐξάρτια τῶν καραβιῶν. Καί βαθιά εἰς τήν σιωπὴν τῆς νυκτός τίποτε ἄλλο δέν ἤκούετο, εἰμὴ τό λάλημα τοῦ νυχτερινοῦ πουλιοῦ καί τό ἄσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιδῆς ναυτικῶν μελλόντων ν' ἀναχωρήσουν αὔριον :

— Σύρε, πουλί μου, στό καλό καί στήν καλή τήν ὥρα !

Περιοδικό « Τέχνη », τ. Α', Ἀπρ. 1899

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΠΑΣΧΑΛΙΝΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

Μέ ἰδιαιτέραν βέβαια εὐχαρίστησιν θ' ἀκούετε, ὅσοι συχνάζετε κατ' αὐτάς εἰς τήν ἐκκλησίαν, τό ὠραῖον ἐκεῖνο τροπάριον, τό ὁποῖον ψάλλεται εἰς τήν ἀκολουθίαν τοῦ ὁρθρου κατὰ τήν περίοδον τοῦ Πάσχα :

Μαγδαληνή Μαρία
 προσέδραμε τῷ τάφῳ
 καί τόν Χριστόν ἰδοῦσα,
 ὡς κηπουρόν ἡρώτα :
 «Κύριε, εἰ σύ ἐβάστασας αὐτόν,
 εἰπέ μοι, ποῦ ἔθηκες αὐτόν,
 καὶ γὰρ αὐτόν ἀρῶ».
 Καί παρ' αὐτοῦ ἀκούει :
 Μαρία, μή μου ἅπτου!»

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τήν ἐντύπωσιν, πού μοῦ ἔκαμνεν, ὅταν ἤμουν παιδί. Τό ἄκουα συνηθῶς εἰς ἓν ἐξοχικόν ἐκκλησάκι τῆς πατρίδος μου, ὅπου τās Κυριακάς τῆς ἀνοίξεως, λίαν πρῶί, ὅπως αἱ Μυροφόροι, ἐπήγαινα μέ τόν πατέρα μου. Ὁ ψάλτης εἶχε γλυκυτάτην φωνήν ὑψιφώνου, καί εἰς τό τροπάριον αὐτό ἐξήντλει ὅλην του τήν τέχνην, τήν προσπάθειαν καί τήν τρυφερότητα. Ἡμπορῶ μάλιστα νά εἴπω, ὅτι ψάλλων παρίστανεν, ὅπως οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι τοῦ ἄσματος.

Ἐξαφνα, εἰς τό « Κύριε, ποῦ τό σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μου ἔθηκες ; » διέκρινες ὅλα τά αἰσθήματα, ἀπό τά ὁποῖα θά κατείχετο τήν στιγμήν ἐκείνην ἡ ἐρωτῶσα Μυροφόρος, τήν ἀγωνίαν της, τήν θλίψιν της, τήν ἀγάπην της πρὸς τόν νεκρόν Διδάσκαλον, ἀκόμη καί τήν κούρασίν της. Ἐπειτα ἀναπαρίστατο ἡ μετ' ἀγάπης καί γλυκύτητος αὐστηρά, ἡ πλήρης μυστηρίου ἀπάντησις τοῦ Διδασκάλου : « Μαρία, μή μοῦ ἅπτου ! ».

Καί τέλος τό ἐξαφνικόν καί ὑπέροχον ἐκεῖνο ἀλέγκρο :

«ὦ, θείας, ὦ, φίλης, ὦ, γλυκυτάτης σου φωνῆς!»

μέ τό ὁποῖον ὁ ψάλτης κατῶρθωνε νά μεταδίδῃ ὅλην τήν χαράν, τήν ἐκπληξιν, τήν ἔκστασιν*, τό δέος* τῆς Μυροφόρου πρὸ τοῦ θαύματος, τό ὁποῖον ἐβλεπε...

Τί ἐντύπωσις!...

Ἀπό τήν ἀνοικτήν θύραν τοῦ ἐξωκλησίου, ἀντίκρυ μου, ἐφαίνετο ἡ μεγάλη ἐξοχή. Κάμπος πράσινος, δένδρα ἀνθισμένα, λοφίσκοι, καί πέρα κυανᾶ βουνά... Ἐμπρός ἐμπρός ἓνας κῆπος θαυμασιῶς στολισμένος ἀπό τήν ἀνοιξιν. Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ὁ κῆπος τοῦ

Ἰωσήφ, ὅτι κάπου ἐκεῖ θά εὕρισκετο τό κενόν τῶρα μνήμα τοῦ Κυρίου... Καί, ἀκούων τοὺς γλυκεῖς στίχους μέ τήν γλυκεῖαν ὑποβλητικὴν μελωδίαν — καί δέν φαντάζεσθε τί ὥραία πού ψάλλεται αὐτό τό τροπάριον εἰς τήν πατρίδα μου ! — ἀνέπλatat μέ τήν παιδικήν μου φαντασίαν ὅλην τήν σκηνήν τῆς ὑπερφυσικῆς συναντήσεως.

Ἐβλεπα τόν ἄνθρωπον, τόν ὁποῖον ἡ Μαρία ἐξέλαβεν ὡς κηπουρόν, σκυμμένον ἐκεῖ κάπου, στρέφοντα τά νῶτα, ὁσφραινόμενον ἴσως ἐν δροσόρρυτον* αὐγινόν τριαντάφυλλον... Ἐφανταζόμουν ὅτι ἡ Μαρία, φορτωμένη μέ ἄνθη καί ἀρώματα διὰ τόν τάφον, τόν πλησιάζει, τόν ἐρωτᾷ καί συγχρόνως μέ τήν ἐρώτησιν τόν ἐγγίζει, τόν κτυπᾷ οἰκείως εἰς τόν ὦμον... Ἀμέσως ἐκεῖνος στρέφεται, σηκώνεται, ὀπισθοχωρεῖ ὀλίγα βήματα, προβάλλει τά χέρια :

— Μαρία ! μή μ' ἐγγίξης !...

Καί παρουσιάζει συγχρόνως τό πρόσωπόν του πρὸς τήν γυναικα, ἡρεμον καί αὐστηρόν, χωρίς μειδίαμα, ἀλλά πάγκαλον, θεῖον, μέ τήν λάμψιν, μέ τήν αἴγλην ἑνὸς Θεοῦ... Ἡ Μαρία ἀφήνει νά τῆς πέσουν τά ἄνθη καί τά δοχεῖα τοῦ μύρου. Ἀνεγνώρισε τήν φωνήν, ἀνεγνώρισε τό πρόσωπον... Ὁ δῆθεν κηπουρός, ὁ περιπλανώμενος εἰς τόν πρωινόν ἀνοιξιάτικον κῆπον, εἶναι Ἐκεῖνος, εἶναι ὁ Διδάσκαλος, τόν ὁποῖον προχθές εἶδεν ἐσταυρωμένον, χθές νεκρόν, καί σήμερον ἐπαναβλέπει ζῶντα ! Ποῖον θάμβος καί ποῖα χαρά !

Ἦ, αὐτό τό τροπάριον μέ τήν ἀναπαράστασιν τῆς ἐκπληκτικῆς σκηνῆς εἰς τόν κῆπον, μοῦ ἔδιδε τότε ὅλην τήν ιδέαν τοῦ θαύματος καί ὅλην τήν χαράν τῆς Ἀναστάσεως. Περισσότερον ἀπὸ κάθε τι ἄλλο, πού ἤκουσα εἰς τήν ἐκκλησίαν τό Πάσχα καί κατόπιν... Διότι αὐτό, φαίνεται, εἶχε τήν μεγαλυτέραν ὑποβολήν καί μ' ἔκανε νά βλέπω, μαζί μέ τήν Μαρίαν, τόν ἀναστάντα Χριστόν.

Καί σήμερον ἀκόμη, τό Πάσχα, αὐτή ἡ παιδική ἀνάμνησις, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην, μοῦ δίδει ὅλην τήν ιδέαν τοῦ θαύματος καί ὅλην τήν χαράν τῆς Ἀναστάσεως.

(ΑΓΝΑΝΤΙΑ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ...)

Ἀγνάντια τό παράθυρο· στό βάθος
 ὁ οὐρανός, ὅλο οὐρανός, καί τίποτ' ἄλλο·
 κι ἀνάμεσα, οὐρανόζωστον ὁλόκληρο,
 ψηλόλιγνο ἓνα κυπαρίσσι· τίποτ' ἄλλο.
 Καί ἡ ξάστερος ὁ οὐρανός ἡ μαῦρος εἶναι,
 στή χαρά τοῦ γλαυκοῦ, στής τρικυμιάς τό σάλο,
 ὅμοια καί πάντα ἀργολυγáει τό κυπαρίσσι,
 ἦσυχο, ὥραϊο, ἀπελπισμένο. Τίποτ' ἄλλο.

« Ἀσάλευτη ζωή » (Ἑκατό φωνές)

Κωστής Παλαμᾶς

ΝΟΣΤΙΜΟΝ ΗΜΑΡ

Ἐφυγα σχεδόν παιδί καί ξαναγυρίζω σχεδόν γέρος. Δεκατέσσερα ὀλάκερα χρόνια ἡ κακή μου μοίρα μέ κράτησε δεμένο στήν ξενιτιά, πότε μέ δυστυχίες ἀφάνταστες, πότε καί μ' εὐτυχίες πλανερές. Εὐτυχίες καί δυστυχίες τό ἴδιο μ' ἄλυσόδεναν καί μέ στεροῦσαν τή μεγάλη εὐτυχία τῆς Πατρίδας, πού δεκατέσσερα ὀλάκερα χρόνια τήν ὀνειρεύομουν στὸν ὕπνο καί στὸν ζῦπνο.

Μιά μέρα μοῦ χαμογέλασε ἄξαφνα ἡ Μοίρα καί μοῦ εἶπε : Πήγαινε ! Εἶσαι ἐλεύθερος.

— Θά πάω !...

Νά, μπῆκα στό πλοῖο μέ τό καλό, καί τό πλοῖο ξεκίνησε μέ τήν πλώρη πρὸς τ' ὄνειρό μου... Ἡ θάλασσα λάδι... Αὔριο τό πρωί θά προβάλουν μπροστά μου τ' ἅγια χῶματα.

Ἀξαφνα σηκώθηκε τρικυμία, καί σιγά σιγά ἡ τρικυμία μεγάλωνε. Τό μικρό πλοῖο παράδερνε καί χοροπηδοῦσε ἀπάνω στά μακρινὰ κύματα. Μέ δυσκολία ἡ πλώρη κρατιόταν ἀκόμη πρὸς τ' ὄνειρό μου. Τὰ πλευρά δέρονταν ἀλύπητα καί τό θαλάσσιο ξύλο ἀναστέναζε σάν ἄνθρωπος καί τριζομανοῦσε νά σπάσει.

Στό θυμό ἐκεῖνο τῆς θάλασσας, τὸν ἀνέλπιστο, πού εἶχε σατίσει καί τὸν καπετάνιο τὸν ἴδιο, ἔβλεπα μέ τρόπο τό θυμό τῆς Μοίρας μου. Τό μετάνιωσε λοιπόν ἡ φθονερή, πού γιὰ μιά στιγμή μ' ἄφησε ἐλεύθερο, κι ἤθελε τώρα νά μέ βουλιάξει ;

‘Έτσι θά ἦταν· ἡ Μοίρα δέ θά ‘θελε νά ξαναἰδῶ τήν πατρίδα μου. Διαφορετικά, πῶς θά μέ κρατοῦσε τόσων χρονῶν ἡμέρες ἀλυσοδεμένο ; ‘Εκοίταξα τόν οὐρανό ἀπελπισμένος.

Τόσος ἦταν ὁ πόνος μου κι ὁ σπαραγμός μου, πού κι ἡ Μοίρα ἡ ἴδια πρέπει νά μέ λυπήθηκε. Εἶδεμή, πῶς κόπηκε ἄξαφνα ὁ ἄνεμος καί πῶς κατέβηκε τό κύμα καί πῶς ξανάγινε ἡ θάλασσα γυαλί ;

‘Ὡς τό βράδυ εἶχαν τελειώσει ὅλα. ‘Η νύχτα πέρασε ἡσυχῇ καί μέ τό γλυκοχάραμα σηκώθηκα ἀπό τό κρεβάτι κι ἀνέβηκα στό κατὰστρωμα. ‘Η θάλασσα ἦταν μολυβένια. Πρός τό μέρος τῆς ἀνατολῆς λίγα σύννεφα μαῦρα μέ στριφώματ’ ἀσημένια, καί μπροστά, μέσα στήν αὐγινή ὁμίχλη, οἱ κορυφές μακρυσμένων ἄερινων βουνῶν.

‘Ο ἑλικας δούλευε δραστήριος, βιαστικός. ‘Ο αὐλάκας, πού ἄφηνε πίσω του τό γρήγορο πλοῖο, μεγάλωνε σταθερά. Κι ἡ πλώρη ἴσια πρὸς τ’ ὄνειρό μου.

Λίγο ἀκόμη, μιά δυό ὥρες, καί τ’ ὄνειρό μου γίνεται πράγμα.
—‘Ο ἥλιος !

Καί μαζί του ἡ Ζάκυνθος προβάλλει ἀπό τό γαλανό καί χρυσαφένιο πέλαγο.

Μιά λουρίδα γῆς κίτρινης, χωρίς χάρη καί χωρίς σχῆμα, καί κάτι βουνά ἀπό πίσω, πού μόλις ξεχωρίζουν χωμένα μέσ στά σύννεφα. Τό πράσινο, τό ὄνειρευτό, τό πολυύμνητο ζακυνθινό πράσινο, δέν ἐπρόβαλε ἀκόμα. Καμιά μυρωδιά, οὔτε κίτρων οὔτε μπουγαρινιῶν* οὔτε ρόδων, δέ φέρνει ἀκόμα ὡς τό κατὰστρωμα ὁ πρωινός ἄερας. Καμιά ὁμορφιά.

*Α! τήν κακή Μοίρα ! Μοῦ μάγεψε τήν πατρίδα καί μοῦ τήν ἔκανε ἄσχημη. Κι ὅμως, δεκατέσσερα χρόνια ζοῦσα μέ τήν ἐλπίδα νά τήν ξαναἰδῶ. Τά μάτια μου δακρύζουν ἀπό χαρά κι ἀπό λύπη. Μιά βαθιά, μυστική ἀπογοήτευση κρατεῖ τήν καρδιά, πού σπαρταρά.

‘Αλλά γιατί τόσο βιαστικός κι ἀνυπόμονος ;

Νά, ἡ κίτρινη λουρίδα ἄρχισε σιγά σιγά νά στολίζεται μέ στίγματα πράσινα, βαθυπράσινα. ‘Η ὄψη της παίρνει λίγο λίγο γραμμές μαλακές, καμπύλες μέ χάρη καί μ’ ὁμορφιά. ‘Αγαπητά μου χρώματα καί σχήματα, ἄρχισα νά σᾶς ἀναγνωρίζω. Ναί, εἰστε ὠραῖα, ὅπως σᾶς ἤξερα κι ὅπως σᾶς ἄφησα. . . Στή μακρουλή κιτρινάδα, καταμεσή, διακρίνεται ἕνα ζωηρό κόκκινο σημάδι. Λές καί κάποιος ἄγριος θεός

ἔχωσε τή ρομφαία* του σ' ἐκεῖνο τό μέρος καί τρύπησε τή γῆ, κι ἀπό τά σπλάχνα της ἔβγαλε αἷμα. Ἡ πληγή εἶναι μεγάλη, βαθιά. Τό αἷμα τρέχει ἀπό πάνω ὡς κάτω στή θάλασσα. Καί ἡ κοκκινάδα ἐκείνη μοῦ τραβᾷ τό μάτι καί τό λογισμό καί μοῦ τά καρφώνει ἐκεῖ.

Εἶναι ὁ Κόκκινος* Βράχος, πού φαίνεται ἀπό μακριά σάν πληγή ματωμένη.

Εἶναι ἡ τοποθεσία, πού μέ μάγεψε νά γράψω τό ἀγαπημένο μου ἐκεῖνο διήγημα.

“Ὀλ’ ἡ Πατρίδα σέ μιά Γυναίκα :

Ἡ μάνα μου μέ περίμενε στήν ἀποβάθρα.

Σέ λίγο πατῶ τ’ ἅγια χῶματα καί βρίσκομαι στήν ἱερή ἀγκαλιά.

“Ὅταν τήν εἶδα ἐκεῖ — ἀναλλοίωτη, ἀγέραστη, σάν τήν ἐλπίδα, πού ἔτρεφε καί τή ζωογονοῦσε, — νά στηρίζει τό λιγνό μαυροφόρο κορμί στό κάγκελο τῆς σκάλας καί νά κοιτάει πρὸς τό πλοῖο, μοῦ φάνηκε πὼς δεκατέσσερα χρόνια, νύχτα καί μέρα, μέ περίμενε ἐκεῖ, στήν ἴδια θέση. . .

Μὴν κλαῖς, μανούλα μου γλυκιά ! Τῆς χαρᾶς σου τό δάκρυ μοῦ σπαράζει τήν ψυχή. Ἀλήθεια, σ’ ἔκαμα νά περιμένεις πολὺ. . . Μή μοῦ τό λές, τό ξέρω. . . Μά δέ φταίω ἐγώ, μάνα, καί μή μέ μαλώνεις. Φταίει ἡ Μοίρα. Ἐκείνη μέ κράτησε ἄλυσοδεμένο ὡς τώρα, πότε μέ δυστυχίες ἀφάνταστες καί πότε μ’ εὐτυχίες πλανερές.

Γιατί ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία, ἡ μόνη, νάι, εἶν’ αὐτή, πού αἰσθάνομαι τώρα στήν ἀγκαλιά σου. “Ὅπως ἡ ἀληθινὴ δυστυχία δέν εἶν’ ἄλλη ἀπὸ κείνη, πού θά σ’ ἐμπόδιζε νά ἀκολουθήσεις τό δρόμο σου καί τόν προορισμό σου. Εἶσαι μεγάλη ψυχή ἐσύ καί τά καταλαβαίνεις. . . Δέ στάθηκα στή ζωή μου εὐτυχισμένος, μά μπόρεσα ν’ ἀκολουθήσω τό δρόμο καί τόν προορισμό μου. Ἴσως ἡ εὐτυχία μου ὅλη νά εἶν’ αὐτή. Πικρὴ εὐτυχία, πού μοῦ κοστίζει τό χωρισμό τῆς Μάνας καί τῆς Πατρίδας. Μά ὅλα δέν μπορεῖ νά τά ἔχει κανεὶς! . . .

10 Ἰουνίου.

Στό πλοῖο πάλι γιὰ τήν ξενιτιά. Καί ποιός ξέρει γιὰ πόσα χρόνια πάλι !

Θεέ μου, μαλάκωσε τή σκληρὴ μου Μοίρα, νά μέ ξαναφήσει

τουλάχιστο για νά πεθάνω... "Αχ, «ἄς μή μοῦ δώση ἡ μοῖρα μου εἰς ξένην γῆν τόν τάφον! ». 'Αλήθεια, Κάλβε! « Εἶναι γλυκύς ὁ θάνατος, μόνον ὅταν κοιμώμεθα εἰς τήν πατρίδα... ».

« Διηγήματα », Σειρά Γ', σελ. 7 κ.έ.

Γρηγόριος Ξενόπουλος

Η ΓΙΑΓΙΑ

Πέρσι τά ἐγγόνια τήν Πρωτοχρονιά τῆς ἔβαλαν δόντια τῆς γιαγιᾶς καί λάμπουν τώρα ὁλόασπρα μέσα ἀπ' τά ζαρωμένα, ξεφλουδισμένα, ἄχρωμα χεῖλη.

Μά τά σβησμένα μάτια τῆς γιαγιᾶς δέν καλοβλέπουν τά ἐργόχειρά της, τά πέντε ἐγγόνια, πού τῆς τ' ἄφησε μωρά, τόσα δά ἡ μακαρίτισσα ἡ μονάκριβή της κόρη... Τήν ἔκλαψε τότε καί τά δάκρυα ἔσβησαν τά μάτια της. Μά ὅχι μόνο δάκρυα, ὅχι!

Ἡ γιαγιά κατάλαβε, πώς ἔπρεπε τά παιδιά νά μεγαλώσουν, ἔνιωσε τό παράπονο τῆς ὑστερνῆς ματιᾶς τῆς κόρης της, τό ἔνιωσε καί πῆρε τό βελονάκι της, στήν ἀρχή μ' ἓνα ζευγάρι γυαλιά, ὕστερα μέ δύο, δούλευε ἐκείνη τήν μπιμπίλα* τήν πολυανθισμένη, πού οἱ ξένοι, πού ἔρχονταν νά περάσουν τό καλοκαίρι στά Θεραπεῖα*, τήν ἔβλεπαν κι ἔλεγαν, πώς κι αὐτή ἡ ἐργασία εἶναι ἀλήθεια ἓνα ἀπ' τά θαύματα τοῦ Βοσπόρου.

Γιατί στό Βόσπορο περισσότερο ἐργάζονται αὐτό τό ξακουστό ἐργόχειρο, πού πολλές ἐργάτριες δόξασε, μά καί πού δέν καλυτέρευσε τήν τύχη τους.

Ὅπως σ' ὅλα τά χαμόσπιτα, καί στῆς γιαγιᾶς τό σπίτι βλέπει κανεῖς μετάλλια τιμητικά ἀπό ἐκθέσεις.

Καί λίγο λίγο τά ἄνθη τῆς μπιμπίλας ἔκαμαν καί ἄλλα ἄνθη: τά ἐγγονάκια, καρπούς ὠραίους.

Ὁ μεγαλύτερος, ἀφοῦ ἔμαθε τά γράμματα στό δημοτικό σχολεῖο, ἄρχισε νά καλλιεργεῖ τά λίγα χωράφια τους καί μέ τίς φράουλες, πού ἔστελνε στά ξένα, τίς ἀνοικτόχρωμες φράουλες τίς στρογγυλές, ἄρχισε νά διατηρεῖ τό σπίτι καί ἦταν καιρός, γιατί ἡ γιαγιά δέν καλόβλεπε. Καί τ' ἄλλα ἐγγόνια ἔπαιρναν σειρά καί τό μικρό, πού

τ' ἄφησε ἡ μανούλα του βυζανιάρικο, ἔγινε κι ἐκεῖνο ἕξι ἑπτὰ χρόνων ἀγόρι.

Ἔμαθε καί νά διαβάζει ἀργά ἀργά τά μεγάλα γράμματα.

Πῶς τήν ἀγαποῦσε τή γιαγιά! Πῶς τήν ἀγαποῦσαν ὅλοι! Πῶς τήν καμάρωναν, σάν ἔλεγε παραμύθια, καί πῶς χαίρονταν, σάν τήν ἔβλεπαν νά τρώγει φουντούκια μέ τά δόντια τά ὁλόασπρα.

Μά τό μικρό εἶχε ἕνα σχέδιο καί δέν ἔλεγε σέ κανένα τίποτε. Φύλαγε νά ἔλθει ἡ ὥρα ἡ καλή.

Ὅταν ἡ γιαγιά τόν ἔπαιρνε ἀπ' τό χεράκι καί ἀνέβαινε τό δρόμο τοῦ Ζαρίφη, γιά νά πᾶν στήν κρύα βρύση, τόν ἄφηνε νά παίξει μέ τά χαλίκια καί χανόταν καί γύριζε μέ τά μάτια πιο κόκκινα καί χεῖλη πιο ξέθωρα. Ἦξερε, πῶς πήγαινε στό μνημα τῆς κόρης της νά κλάψει.

Καί τά μάτια τῆς γιαγιᾶς σέ κάθε τέτοια ἐπίσκεψη ἔοβηναν πιο πολύ. Ὅταν γύριζεν ἀπ' τήν κρύα βρύση, δέν μποροῦσε νά ἰδεῖ τούς πράσινους λόφους ἡ καημένη ἡ γιαγιά. Οὔτε, ὅταν πήγαιναν στήν Ἀγία Παρασκευή, μποροῦσε νά ἰδεῖ τό Βόσπορο καί τό βουνό τοῦ Ἑλληνα, πού παραφυλάγει ἐκεῖ στό ἀνοιγμα τῆς Μαύρης Θάλασσας νά καταπιεῖ τά θεριά, πού προβάλλουν ἀπ' τό βοριά. Τίποτα ἡ γιαγιά δέν μπορεῖ νά ἰδεῖ.

Καί ὅταν ὁ δεύτερος ἑγγονος μέ τή γαλανόασπρη βαρκούλα φέρνει βράδυ βράδυ περήφανος τή γιαγιά καί τό ἀδελφάκι του νά ἀναπνεύσουν τό μυρωμένο ἀγέρι, ἡ γιαγιά δέ βλέπει τό εὐμορφο ἡλιοκαμένο πρόσωπο τοῦ ἑγγονοῦ.

Καί τό μικρό πικραίνεται καί τῆς ζωγραφίζει ὅλα, μὰ ἔχει καί τό σχέδιό του.

Ὁ μεγάλος ἀδελφός, ὁ Μανόλης, ἀρραβωνιάστηκε μέ τήν εὐχή τῆς γιαγιᾶς. Τίς Ἀποκριές θά ἔλθει ἡ νύφη νά ξεκουράσει ἀπ' τό νοικοκυριό τή γιαγιά.

Μιλοῦνε τ' ἀδέλφια καί γιά τό δῶρο τῆς νύφης, μιλοῦνε καί γιά τό δῶρο τῆς γιαγιᾶς, μιλοῦνε καί γιά τό δῶρο τοῦ μικροῦ κοντεύει ἡ Πρωτοχροιά.

Ὁ μικρός πετιέται, μέ μάτια ὁλόλαμπρα.

— Γιά τή γιαγιά, ἐγώ θά σᾶς μιλήσω. Ἐγώ δῶρο δέ θέλω. Πέρσι τῆς πήρατε δῶρα τῆς γιαγιᾶς δόντια. Φέτο... πέστε στό μεγάλο τό γιατρό καί ρωτήστε, δέν μποροῦνε τάχα αὐτοί, πού κάνουνε δόντια, νά κάμουνε καί μάτια νά βλέπει ἡ γιαγιά μου; Ἀχ! ὁλοένα σβή-

νουνε τά μάτια της. Σέ λίγο, σᾶς τό λέγω, καί τόν ἥλιο δέ θά βλέπει. Ἐμένα ὄχι φέτο, ποτέ μου μή μοῦ κάνετε δῶρο, ἂν τά μάτια εἶναι ἀκριβά, ποτέ! Καί ἂν οἱ γιατροί δέν μποροῦν νά τά κάμουν, ὁ Θεός μπορεῖ νά τήν πᾶτε στή Βαγγελίστρα νά τήν κάμει νά βλέπει, γιά νά ἰδεῖ ἔμένα, πῶς ἔχω τά χρυσά μαλλιά καί τά μάτια τῆς μητέρας μας, νά παρηγορηθεῖ.

Τ' ἀδέλφια δέν εἶπαν τίποτα.

Ἄνοιξε σιγά σιγά ἡ θύρα· ἔτριξε τό πάτωμα ἀπ' τό βαρύ βῆμα τῆς γιαιγιᾶς καί, σάν νά εἶχε μάτια, ἴσια ἔτρεξε στό Γιωργάκη της, τόν ἀγκάλιασε, τόν φίλησε καί εἶπε :

— Μάτια μου... μάτια μου...

Πολλά χεῖλη τό λένε χαϊδευτικά «μάτια μου», μά τῆς γιαιγιᾶς τά χεῖλη ἔχουν ἄλλη σημασία. Ναί, «μάτια της!». Ἐκανε τό σταυρό της, εὐχαρίστησε τό Θεό καί χαρούμενη, νέα, μεταμορφωμένη, εἶπε δυνατά :

— Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ.

Ὅλοι ἔκλαιαν. Ἄχ, ἀπό τέτοια δροσερά γλυκά δάκρυα δροσίζονται τά μάτια...

« Διηγῆματα »

Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου

Τ Α Σ Ι Τ Σ Α

Ἡ ἀδερφή μου. Ὅπως εἶχα νά λάβω μαντάτα της χρόνια οὐάκερα μέσα στό μεγάλο πόλεμο, ὄντας σέ μακρινά μέρη καί ἐξαιτίας τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ἔχοντας κιόλας στό νοῦ τό πόσο λεπτά ἦτανε πλασμένη, κατάντησα πιά νά τή λογαριάζω μέ τούς νεκρούς. Τό παρακάτου ποίημα γράφτηκε μέσα σέ τέτοια δυστυχία, πού ἔδερνε τήν καρδιά μου : πῶς ποτές πιά δέ θά ξανάβλεπα τό ἀγαπημένο πρόσωπό της. Τά τελευταῖα χνάρια τῆς μορφῆς της σβήνουν μέσα μου καί πᾶν. Ὁ αἰώνιος ἀφανισμός... Ἀνόλπιστα γυρίζοντας στό σπίτι μου, τή βρῆκα στή ζωή. Ὁ Θεός μέ σπλαχνίστη.

Τά μεσάνυχτα κάθουμαι μέ τό κεφάλι ἀκουμπισμένο στόν ἀγκῶνα. Κατέβα νά μοῦ κόψεις τή λύπη — ἔλα νά μιλήσουμε.

Κάνε νά ταραχτεῖ ὁ ἀγέρας, πού βαραίνει ἀπό σφοδρά.

Ἐξί φτερά ἔχεις : Δυό φτεροῦγες ἀγριοπεριστεριοῦ, ἀσπρότερες

ἀπ' τὸ λαϊμὸν Σοῦ — κι ἄλλες δυὸ πλουμισμένες μέ κοκκινάδια — κι ἄλλο ἓνα ζευγάρι πού σαλεύουν πάνου ἀπ' τὸ κεφάλι σου, ὅπως τῆς πεταλούδας.

Ὡραῖα τά μαλλιά σου, χρυσά — κι οὔτε μιά τριχίτσα μετάξινη
ταράζει τήν ἀπλή ἀσπράδα τοῦ μετώπου.

“Έλα ! Τά χρυσόχρωμα φτερά σου ήθελ’ εΐναι γιά τά θλιμμένα μου μάτια σάν άνθι πλουμιστό μέσα σέ βαθιά ξρημο.

Ἀγκάλιασέ με, τόν ὀδερφό σου. Καί δίπλωσέ με μέσ στά φτερά σου, στά πούμπουλά σου, πού ἔχεις ἔξι. Μέ τό δεξι σκέπασε τήν καρδιά μου· καί τά ἄλλα, ἄσ' τα ὅπως κάνουν στόν οὐρανό...

Ἀδελφή μου ! Τί μπορεί νά ἔναι σκληρότερο ἀπό τοῦτο ; Νά σβήσεις μέσα στή φαντασία μου, σάν τὰ συννεφάκια πού τὰ ξάινει ὁ μπάτης, σέ τρόπο πού δέν ξέρεις ἄν πραγματικά ὑπῆρχαν ! . .

Κι είμαι κούφιος ἐγώ τώρα. Εἶμαι οὐρανός πού ἡ ἐρμιά του δέν
κόβεται ἀπό ἄστρο, οὔτε κἀν ἀπὸ φτεράκι πουλιοῦ πού περνᾷ
ψηλά.

Σέ ζητῶ στὰ μάτια ὅλων τῶν κοριτσιῶν — μά εἶναι σκοτάδι ἐκεῖ μέσα.

Ἐσύ, σέ μιὰ γαλαζία πέτρα καθισμένη, σβήνεις πίσω ἀπό ~~μα-~~
~~βιά~~ πέλαγα.

Πᾶς ! Ἔσβησες ! Μιά φορά σέ εἶδαν τὰ μάτια μου . .

« Ἔργα », τ. Ε'.

ΤΑ ΞΕΝΑ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Μανούλα μου γλυκιά, γλυκότερη απ' τό μέλι,

ὅλα τὰ ξεδοκίμασσα, γλυκότερη εἶν' ἢ μάνα.

Μήν μπιστευτεῖς, μανούλα μου, τά ξένα μοιρολόγια.

Οἱ ξένοι ἀλάργα κάθονται, κι ἀνάρια ἀνάρια κλαῖνε,

κι ἄριά τραβᾶνε τὰ μαλλιά, νά μήν τριχοπονέσουν.

Δέ χύνουν δάκρυα καυτερά νά καΐν τά μάγουλά τους,

νά πέφτουν καί στό στῆθος τους νά καίγет' ἡ καρδιά τους.

Δημοτικό

ΕΓΩ ΓΙΑ ΤΟ ΧΑΤΙΡΙ ΣΟΥ

Έγω γιά τό χατίρι σου τρεῖς βάρδιες εἶχα βάλει.
Εἶχα τόν ἥλιο στά βουνά καί τόν αἰτό στούς κάμπους,
καί τό βοριά τό δροσερό τόν εἶχα στά καράβια.
Μά ὁ ἥλιος ἐβασίλεψε κι ὁ αἰτός ἀποκοιμήθη,
καί τό βοριά τό δροσερό τόν πῆραν τά καράβια.
Κι ἔτσι τοῦ δόθηκε καιρός τοῦ Χάρου καί σέ πῆρε.

Δημοτικό

ΤΡΕΙΣ ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΔΡΑΠΕΤΕΥΣΟΥΝ

Τρεῖς ἀντρειωμένοι ἐβούλουνταν νά βγοῦν ἀπό τόν "Αδη.
"Ενας τό Μάη θέλει νά βγεῖ κι ἄλλος τόν "Αλωνάρη,
κι ὁ Δῆμος τ' "Αγιο - Δημητρίου, πού εἶναι τ' ὄνομά του,
π' ἀνοίγουν τά γλυκά κρασιά, π' ἀνοίγουν τά βαγένια.
Κανείς δέν τούς κατάλαβε ἀπό τό μυριψῦχι,
παρά μιά κόρη νιόνυφη, δέν ἦταν χρονιασμένη,
ἐκείνη τούς κατάλαβε κι ἀπό κοντά τούς παίρνει.

- Πάρτε καί μένα, ρέ παιδιά, νά φύγω ἀπό τόν "Αδη.
 - Κόρη, βροντᾶν τά ροῦχα σου καί μᾶς ἀκοῦν κι οἱ ἄλλοι.
 - Τά βγάζω τά παντέρημα, τ' ἀφήνω μέσ στόν "Αδη.
 - Βροντᾶνε τά παπούτσια σου καί μᾶς ἀκοῦν κι οἱ ἄλλοι.
 - Τά βγάζω τά παντέρημα, τ' ἀφήνω μέσ στόν "Αδη.
- Έγω τό βλέπω, ρέ παιδιά, δέ θέλτε νά μέ πάρτε,
μόνο σᾶς ἔχω μιά ριτζιά*, μιά περικαλοσύνη·
περάστε ἀπό τό σπίτι μου πού εἶναι μαυροντυμένο
καί πέστε στή μανούλα μου, στή δόλια πεθερά μου,
νά μ' ἀναστήσουν τό παιδί καί νά μήν τό μαλώνουν,
τ' εἶναι μικρό κι ἀνήλικο, ἡ ὀρφάνια δέν τοῦ μοιάζει.
Πές τους νά μή μέ καρτεροῦν, νά μή μέ περιμένουν.

Ἐγὼ πίσω δέν ἔρχουμαι καί πίσω δέ γυρίζω·
 πῆρα τῆς Ἄρνιας τὰ βουνά, τῆς Ἀπαρνιαῖς τοὺς κάμπους,
 π' ἄρνιοῦνται οἱ μάνες τὰ παιδιὰ καί τὰ παιδιὰ τίς μάνες,
 π' ἄρνιοῦνται καί τ' ἀντρόγυνα τὰ πολυαγαπημένα,
 πού δέν τὰ ξεχωρίζανε Τοῦρκοι μέ τὰ σπαθιά τους,
 κι ὁ Χάρος τὰ ξεχώρισε μέ τό 'να του τό χέρι.

Δημοτικό

ΤΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΤΗΣ ΦΩΚΙΑΣ

Κάτω ἀπό τόν κρημνόν, ὅπου βρέχουν τὰ κύματα, ὅπου κατέρχεται τό μονοπάτι, τό ἀρχίζον ἀπό τόν ἀνεμόμυλον τοῦ Μαμογιάννη, ὅπου ἀντικρίζει τὰ Μνημούρια, καί δυτικῶς δίπλα εἰς τήν χαμηλήν προεσχὴν τοῦ γιαλοῦ, τήν ὁποῖαν τὰ μαγκόπαιδα τοῦ χωρίου — ὅπου δέν παύουν ἀπό πρῶιας μέχρις ἑσπέρας ὅλον τό θέρος νά κολυμβοῦν ἐκεῖ τριγύρω — ὀνομάζουν « τό Κοχύλι » — φαίνεται νά ἔχη τοιοῦτον σχῆμα — κατέβαινε τό βράδυ βράδυ ἡ γρια - Λούκαινα, μία χαροκαμένη πτωχή (γραῖα), κρατοῦσα ὑπὸ τήν μασχάλην μίαν ἀβασταγήν, διὰ νά πλύνῃ τὰ μάλλινα σινδόνια της εἰς τό κύμα τό ἀλμυρόν, εἶτα νά τὰ ξεγλυκάνῃ εἰς τήν μικράν βρύσην, τό Γλυφονέρι, ὅπου δακρύζει ἀπό τόν βράχον τοῦ σχιστολίθου καί χύνεται ἡρέμα εἰς τὰ κύματα. Κατέβαινε σιγά τόν κατήφορο, τό μονοπάτι, καί μέ ψίθυρον φωνήν ἐμελεπεν ἐν πένθιμον μοιρολόγι, φέρουσα ἅμα τήν παλάμην εἰς τό μέτωπόν της, διὰ νά σκεπάσῃ τὰ ὄμματα ἀπό τό θάμβος τοῦ ἡλίου, ὅπου ἐβασίλευεν εἰς τό βουνόν ἀντικρῦ, κι αἱ ἀκτῖνες του ἐθώπευον κατέναντί της τόν μικρόν περίβολον καί τὰ μνήματα τῶν νεκρῶν, πάλλευκα, ἀσβεστωμένα, λάμποντα εἰς τὰς τελευταίας του ἀκτῖνας.

Ἐνθυμεῖτο τὰ πέντε παιδιὰ της, τὰ ὅποια εἶχε θάψει εἰς τό ἄλωνι ἐκεῖνο τοῦ χάρου, εἰς τόν κῆπον ἐκείνον τῆς φθορᾶς, τό ἔν μετὰ τό ἄλλο, πρό χρόνων πολλῶν, ὅταν ἦτο νέα ἀκόμη. Δύο κοράσια καί τρία ἀγόρια, ὅλα εἰς μικράν ἡλικίαν, τῆς εἶχε θερίσει ὁ χάρος ὁ ἀχόρταστος.

Τελευταῖον ἐπῆρε τὸν ἄνδρα τῆς καὶ τῆς εἶχον μείνει μόνον δύο υἱοί, ξενιτευμένοι τώρα· ὁ εἷς εἶχεν ὑπάγει, τῆς εἶπον, εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ δὲν εἶχε στείλει γράμμα ἀπὸ τριῶν ἐτῶν· αὐτὴ δὲν ἤξευρε τί εἶχεν ἀπογίνει· ὁ ἄλλος, ὁ μικρότερος, ἐταξίδευε μὲ τὰ καράβια ἐντὸς τῆς Μεσογείου καὶ κάποτε τὴν ἐνθυμεῖτο ἀκόμη· τῆς εἶχε μείνει καὶ μία κόρη ὑπανδρευμένη τώρα, μὲ μισὴν δωδεκάδα παιδιὰ.

Πλησίον αὐτῆς ἡ γρια - Λούκαινα ἐθήτευσεν τώρα εἰς τὸ γῆρας τῆς, καὶ δι' αὐτὴν ἐπήγαγε τὸν κατήφορον, τὸ μονοπάτι, διὰ νὰ πλύνῃ τὰ χράμια καὶ ἄλλα διάφορα σκουτιά εἰς τὸ κύμα τὸ ἄλμυρόν καὶ νὰ τὰ ξεγλυκάνῃ στὸ Γλυφονέρι.

Ἡ γρια ἔκυπεν εἰς τὴν ἄκραν χθαμαλοῦ θαλασσοφαγώμενου βράχου καὶ ἤρχισε νὰ πλύνῃ τὰ ρούχα. Δεξιὰ τῆς κατήρχετο ὁμαλώτερος, πλαγιαστός, ὁ κρημνὸς τοῦ γηλόφου, ἐφ' οὗ ἦτο τὸ κοιμητήριον καὶ εἰς τὰ κλίτη τοῦ ὁποῖου ἐκυλίντο ἀενάως πρὸς τὴν θάλασσαν, τὴν πανδέγμονα, τεμάχια σαπρῶν ξύλων ἀπὸ ξεχώματα, ἥτοι ἀνακομιδὰς ἀνθρωπίνων σκελετῶν, λείψανα ἀπὸ χρυσές γόβες ἢ χρυσοκέντητα ὑποκάμισα νεαρῶν γυναικῶν, συνταφέντα ποτέ μαζί των, βόστρυχοι ἀπὸ κόμας ξανθὰς καὶ ἄλλα τοῦ θανάτου λάφυρα. Ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του, ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐντὸς μικρᾶς κρυπτῆς λάκκας, παραπλεύρως τοῦ κοιμητηρίου, εἶχε καθίσει νεαρός βοσκός, ἐπιστρέφων μὲ τὸ μικρὸν κοπάδι του ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, καί, χωρὶς ν' ἀναλογισθῇ τὸ πένθιμον τοῦ τόπου, εἶχε βγάλει τὸ σουραύλι ἀπὸ τὸ μαρσίπιόν του, καὶ ἤρχισε νὰ μέλλῃ παιδρὸν ποιμενικόν ἄσμα. Τὸ μοιρολόγι τῆς γριαὶς ἐκόπασεν εἰς τὸν θόρυβον τοῦ αὐλοῦ, καὶ οἱ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τοὺς ἀγρούς τὴν ὥραν ἐκείνην - εἶχε δύσει ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἥλιος - ἤκουον μόνον τὴν φλογέραν, κι ἐκοίταζον νὰ ἴδωσι ποῦ ἦτο ὁ αὐλητής, ὅστις δὲν ἐφαίνετο, κρυμμένος μεταξύ τῶν θάμνων μέσα εἰς τὸ βαθύ κοίλωμα τοῦ κρηνοῦ.

Μία γολέτα ἦτο σηκωμένη στά πανιά, κι ἔκαμνε βόλτες ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ἀλλὰ δὲν ἐπαιρναν τὰ πανιά τῆς καὶ δὲν ἔκαμπτε ποτὲ τὸν κάβον τὸν δυτικόν. Μία φώκη, βόσκουσα ἐκεῖ πλησίον, εἰς τὰ βαθιά νερά, ἤκουσεν ἴσως τὸ σιγανὸ μοιρολόγι τῆς γριαὶς καὶ ἐθέλησεν ἀπὸ τὸν θορυβώδη αὐλὸν τοῦ μικροῦ βοσκοῦ, καὶ ἤλθε παραέξω, εἰς τὰ ρηχά, κι ἐτέρπετο εἰς τὸν ἦχον κι ἐλικνίζετο εἰς τὰ κύματα. Μία μικρὰ κόρη, ἦτο ἐγγόνα τῆς γριαὶς, ἢ Ἀκριβούλα,

έννέα ἐτῶν, ἴσως τὴν εἶχε στείλει ἡ μάνα της, ἢ μᾶλλον εἶχε/ξεκλεφθῇ ἀπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπιτήρησίν της, καὶ μαθοῦσα ὅτι ἡ μάμμη εὕρισκετο εἰς τὸ Κοχύλι πλύνουσα εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἦλθε νὰ τὴν εὕρη, διὰ νὰ παίξῃ ὀλίγον εἰς τὰ κύματα. Ἀλλὰ δὲν ἤξευρεν ὅμως πόθεν ἤρχιζε τὸ μονοπάτι, ἀπὸ τοῦ Μαμογιάννη τὸν μύλον, ἀντικρὺ στὰ Μνημούρια, καὶ ἅμα ἤκουσε τὴν φλογέραν, ἐπῆγε πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ ἀνεκάλυψε τὸν κρυμμένον αὐλητὴν καί, ἀφοῦ ἐχόρτασε ν' ἀκούῃ τὸ ὄργανόν του καὶ νὰ καμαρώνῃ τὸν μικρὸν βοσκόν, εἶδεν ἐκεῖ που, εἰς τὴν ἀμφιλύκην τοῦ νυκτώματος, ἓν μικρὸν μονοπάτι, πολὺ ἀπτότομον, πολὺ κατηφορικόν, κι ἐνόμισεν, ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ μονοπάτι, καὶ ὅτι ἐκεῖθεν εἶχε κατέλθῃ ἡ γραῖα μάμμη της, κι ἐπῆρε τὸ κατηφορικὸν ἀπτότομον μονοπάτι, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν αἰγιαλόν νὰ τὴν ἀνταμώσῃ. Καὶ εἶχε νυκτώσει ἤδη.

Ἡ μικρά κατέβη ὀλίγα βήματα κάτω, εἶτα εἶδεν, ὅτι ὁ δρομίσκος ἐγένετο ἀκόμη λίαν ἀπόκρημνος. Ἐβαλε μίαν φωνήν, κι ἐπροσπάθει νὰ ἀναβῇ, νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω. Εὕρισκετο ἐπάνω εἰς τὴν ὀφρὺν ἑνὸς προεξέχοντος βράχου, ὡς δύο ἀναστήματα ἀνδρός, ὑπεράνω τῆς θαλάσσης. Ὁ οὐρανὸς ἐσκοτείνιαζε, σύννεφα ἔκρυπτον τὰ ἄστρα, καὶ ἦτον στήν χάσιν τοῦ φεγγαριοῦ. Ἐπροσπάθησε, καὶ δὲν εὕρισκε πλέον τὸν δρόμον πόθεν εἶχε κατέλθῃ. Ἐγύρισε πάλιν πρὸς τὰ κάτω, κι ἐδοκίμασε νὰ κατεβῇ. Ἐγλίστρησε κι ἔπεσε μπλοῦμ! εἰς τὸ κύμα. Ἦτο τόσο βαθὺ, ὅσον καὶ ὁ βράχος ὑψηλός. Δύο ὀργιές ὡς ἐγγίστα. Ὁ θόρυβος τοῦ αὐλοῦ ἔκαμε νὰ μὴ ἀκουσθῇ ἡ κραυγὴ. Ὁ βοσκὸς ἤκουσεν ἓνα πλαταγισμόν, ἄλλ' ἐκεῖθεν ὅπου ἦτο δὲν ἐβλεπε τὴν βάσιν τοῦ βράχου καὶ τὴν ἄκρην τοῦ γιालοῦ. Ἀλλως δὲν εἶχε προσέξῃ εἰς τὴν μικρὰν κόρην, καὶ σχεδὸν δὲν εἶχεν αἰσθανθῇ τὴν παρουσίαν της.

Καθὼς εἶχε νυκτώσει ἤδη, ἡ γραῖα Λούκαινα εἶχε κάμει τὴν ἀβασταγήν της, καὶ ἤρχισε ν' ἀνέρχεται τὸ μονοπάτι, ἐπιστρέφουσα κατ' οἶκον. Εἰς τὴν μέσσην τοῦ δρομίσκου ἤκουσε τὸν πλαταγισμόν, ἐστράφη κι ἐκοίταξεν εἰς τὸ σκότος, πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἦτο ὁ αὐλητής.

— Κεῖνος ὁ Σουραυλὴς θὰ εἶναι, εἶπε, διότι τὸν ἐγνώριζε. Δὲν τοῦ φτάνει νὰ ξυπνᾷ τοὺς πεθαμένους μέ τῇ φλογέρα του, μόνο ρίχνει καὶ βράχια στό γιालό, γιὰ νὰ ξεχαζεύει. . . Σημαδιακὸς κι ἀταίριαστος εἶναι.

Κι ἐξηκολούθησε τόν δρόμον της.

Κι ἡ γολέτα ἐξηκολούθει ἀκόμη νά βολτατζάρη εἰς τόν λιμένα, κι ὁ μικρός βοσκός ἐξηκολούθει νά φυσᾷ τόν αὐλόν του εἰς τήν σιγὴν τῆς νυκτός.

Κι ἡ φώκη, καθὼς εἶχεν ἔλθει ἔξω εἰς τὰ ρηχά, ἦβρε τό μικρόν πνιγμένον σῶμα τῆς πτωχῆς Ἀκριβούλας, καί ἤρχισε νά τό περιτριγυρίζῃ καί νά τό μοιρολογᾷ, πρὶν ἀρχίσῃ τό ἐσπερινόν δεῖπνον της.

Τό μοιρολόγι τῆς φώκης, τό ὁποῖον μετέφρασεν εἰς ἀνθρώπινα λόγια εἰς γέρων ψαράς, ἐντρίβῃς εἰς τήν ἄφωνον γλῶσσαν τῶν φωκῶν, ἔλεγε περίπου τὰ ἑξῆς :

Αὐτὴ ἦτον ἡ Ἀκριβούλα,
ἡ ἐγγόνα τῆς γρια - Λούκαινας.
Φύκια ἔναι τὰ στεφάνια της,
κοχύλια τὰ προικιά της...
κι ἡ γριά ἀκόμη μοιρολογᾷ
τὰ γεννοβόλιά της τὰ παλιά.
Σάν νά ἔχῃ ποτέ τελειωμό
τὰ πάθια κι οἱ καημοὶ τοῦ κόσμου.

Ἐφημερίδα « Πατρίς », 13 Μαρτ. 1908

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

Γιά σέ τό πρώτο κλάψιμο,
για σέ τό πρώτο γέλιο —
έσύ 'σαι τό θεμέλιο,
πού χτίζεται ή ζωή.

Γιά σέ τό πρώτο φίλημα,
για σένα ή πρώτη κρίση —
έσύ 'σαι ή θεία βρύση,
πού λούζεται ή ψυχή.

Γιά σέ τό πρώτο φίλημα,
για σέ τό πρώτο χάδι —
έσύ 'σαι τ' άγιο ύφάδι
πού ύφαινεται ή ζωή.

Γιά σέ τό πρώτο βάδισμα,
για σένα ή πρώτη άγκάλη —
έσύ 'σαι ό ήλιος πάλι,
πού λάμπει στην ψυχή.

Γιά σέ τό πρώτο τάξιμο,
για σέ τό πρώτο δῶσμά* —
έσύ 'σαι τ' άγιο κλώσµα,
πού κλώθεται ή ζωή.

*Εφημερίδα « Πρωία »

Γιώργος 'Αθάνας

~~Παραφάνης~~
 Ηθροεαφίκο Αον.

~~ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ~~

Νηριόδο
 Αδινάιν

Ἐπρεπε νά περάσει καιρός νά τό συνηθίσει κανείς, ὅσο πού νά τό ἀγαπήσει ἀληθινά. Γιατί ἔμοιαζε παγερό κι ἀδιάφορο, μέσα στό φῶς, τό κυπαρίσσι τῆς αὐλῆς μας. Κυριαρχοῦσε πάνου ἀπό τά χαμόσπιτα τοῦ χωριοῦ, ἀπό μακριά τό ἔβλεπαν οἱ ξένοι σάν ἕνα μαῦρο σημάδι, πού ἔκοβε τόν οὐρανό. Πρῶτα τό κυπαρίσσι μας κι ὕστερα τό καμπαναριό. Καί σάν πλησίαζαν, τό ἔδειχναν:

— Νά, τοῦτο εἶναι τό σπίτι μέ τό κυπαρίσσι!

Ἦτανε δύσκολο νά τό ἀγαπήσει κανείς, ὅπως ἔξαφνα τή νεραντζιά, μιά ψωριασμένη νεραντζιά, πού σοῦ μιλοῦσε γιά τήν πικρή τύχη της καί τήν ἀρρώστια, πού κυλοῦσε στά φύλλα καί στό ξεγδαρμένο κορμί της, ἀκόμα καί στά σημαδεμένα νεράντζια της, πού ἔπεφταν στό γρασίδι. Μέ τό πρωινό μαζεύαμε τά σάπια νεράντζια, τά κάναμε μπάλες καί παίζαμε ὅλα τά παιδιά τῆς γειτονιάς στό σταυροδρόμι. Ἀγαποῦσε κανείς μέ τό πρῶτο τοῦτο τό ἀδυνατισμένο δέντρο, κι ἦτανε μιά φανερό ἐκπληξη γιά ὅλους μας, κάθε καλοκαίρι, πού οἱ ἀνθοί μοσκοβολοῦσανε δειλοί καί παρθενικοί μέσα στά κιτρινωπά τά φύλλα, πού ἦτανε ἀνάμεικτα μέ τό φῶς. ~

Ἀκόμα σοῦ ἔκανε πολύ γοῦστο μιά μουσμουλιά, κοντή, πού κουνάει τό κορμί της, ἔτσι ἄν φυσήξει ὁ ἀγέρας καί παίξει μέ τίς σποριασμένες κορφές της. Πλάι ἐκεῖ ἀρχίζε τό γίασεμί καί τό ἀγιόκλημα, πού ἔφταναν ὡς τίς καμάρες κι ἐκλείναν τό λιακωτό.

Τό κυπαρίσσι ἦτανε φυτεμένο στήν ἄκρη τῆς αὐλῆς, σύρριζα στό τοιχάρι τοῦ δρόμου, κι ἀνέβαινε ψηλά, ὀλοστρόγγυλο, μέ τήν πυκνή φυλλωσιά του, τρυφερή στίς ἄκρες καί σαπισμένη στή μέση, ἐκεῖ πού δέν ἔμπαινε τό φῶς καί τά σπουργίτια ἔκαναν τίς φωλιές τους. Θά ᾗχε χιλιάδες σπουργίτια μέσα στά σκοτεινά τά σπλάχνα του, πού τοῦ ἔδιναν μιά φωναχτή ζωή. Ζωντάνευε ἔτσι ἀπό τήν αὐγή ὡς τή δύση.

Μέ τό σκοτάδι τό κυπαρίσσι μας ζοῦσε τή δικιά του ζωή, ξέχωρη ἀπό τό σπίτι μας. Ἐμοιαζε μέ πλάσμα, πού μπαίνει στό σπίτι καί διαφεντεύει τούς νοικοκυραίους.

Τότες εἶναι πού ἀρχισα νά τό φοβᾶμαι. Πλάι ἐκεῖ ἦτανε, ἄλλωστε, καί τό πηγάδι κι οἱ ἴσκιοι ἔπαιζαν, τά στοιχειά κούρνιαζαν καί πολλές φορές σάν νά ἄκουσα τό κρυφομιλητό τους, νά μουρμουρί-

84

105

ζουνε ή νά μπήγουνε ξεφωνητά πού μέ πέτρωναν. Δέ μου είχε μιλήσει ποτές τό κυπαρίσσι μας, οὔτε μου ἦτανε εὐκολο νά ξεδιαλύνω τό βαθύ μυστικό του. Πάντα μου φαινότανε ξένο, μόλο πού ρίζωνε μέσα ἀπό τό ἴδιο τό χῶμα πού γεννήθηκα καί τό ἀντίκρισα μαζί μέ τή μορφή τῆς μάνας μου.

Κάποτε, σάν ὁ ἄνεμος πάλευε μαζί του, ἄκουγε κανείς ἓνα ἐλαφρό θρόισμα, σάν ἓνα ἀπόμακρο, ξεψυχισμένο σφύριγμα, ὅπως τό κύμα πού σπάει στήν ἀμμουδιά ή ὅπως ἐκεῖ πού τό νερό κυλάει μέσα ἀπό τά χαλίκια καί τά κοχύλια.

Ἐνα μεσημέρι, ἐκεῖ πού καθόμουνα κάτω ἀπό τή νεραντζιά, ἓνα σούρσιμο μ' ἔκανε νά κοιτάξω γύρω μου. Τίποτα. Θά 'ναι, φαίνεται, μέσα στό σπίτι. . . Σέ λίγο τά κλαδιά ἔτριξαν καί μέσα ἀπό τά σαπισμένα τά φύλλα καί τά κυπαρισσόμηλα φάνηκε ἓνα τριγωνικό κεφάλι, μ' ἓνα κόκκινο γλωσσίδι, σάν μιά φωτιά πού κατέβαινε ἀπό τό κυπαρίσσι. Σιγά ξεφύτρωνε σάν ἓνα μαῦρο, τριχένιο σκοινί, λαμπυριστό μέσα στόν ἥλιο, τό φίδι. Ἀνασήκωσε τό κεφάλι του καί τό ἔβλεπες νά σούρνεται, ἀδιάφορο, πάντα μέ τό γλωσσίδι ν' ἀνοίγει τήν ἀργή πορεία του. . .

Ἦτανε ἓνα μακρύ καί χοντρό μαῦρο φίδι πού γυάλιζε. Νόμιζες πώς τό φλούδι τοῦ κυπαρισσιοῦ ἔπαιρνε ζωή. Καί τό ὑπόκωφο μουρμουρητό του ἦτανε σάν φωνή πού ἔβγαινε παράξενα ἀπό τό δέντρο. Τά σπουργίτια εἶχαν πετάξει, πηδούσανε φοβισμένα στά ἀκροδῶματα, λίγα ἦρθαν στή χαμηλή νεραντζιά, ἓνα - δυό κουνιόνταν στό ἀγιόκλημα καί στό γιασεμί.

— Ἐνα φίδι. . . Ἐνα φίδι!

Ἐτρεξαν οἱ γειτόνοι, εἶδαν τό φίδι κι εἶπαν νά μήν τό σκοτώσουνε.

— Εἶναι τό φίδι τοῦ σπιτιοῦ. . . Ὁ φύλακας! . . .

— Ναί! συμφώνησε ή μητέρα, δέν πρέπει νά τό σκοτώσουμε!

Τό λοιπόν, τό φίδι ἔστριψε τό κεφάλι του, χάθηκε στά κλωνιά, τό κορμί του ἔκανε τά φύλλα ν' ἀνατριχιάσουνε, καί κρύφτηκε μέσα στήν καρδιά τοῦ κυπαρισσιοῦ μας. Ἐνα σπουργίτι ξεφώνισε, ὕστερα ή φωνή ἔσβησε σ' ἓνα λυγμό, καί ξανά τό κυπαρίσσι μας σώπασε μέσα στή θανατερή του μόνωση. Μιά πληγή ἄνοιξε στά στήθια μου. . .

Ἐνα βράδυ εἶπα στή μάνα μου:

— Τί νά κάνουμε τό κυπαρίσσι;

- Τί θές νά τό κάνουμε, παιδί μου;
- Δέ μᾶς χρειάζεται... Θά μπορούσαμε νά τό κόψουμε.
- Θεέ μου ! μέ σταμάτησε.

Ξεχείλισαν τά μελισσιά μάτια της στό πρόσωπό της κι εἶχε ἡ φωνή της ἕνα βαθύ παράπονο :

— Ὁ παππούς σου τό φύτεψε ! Ἐδῶ καί πενήντα χρόνια !... Καί γίνηκε ὅπως κι ὁ ἴδιος, ψηλός, ἀγέλαστος, ὅλος καλοσύνη... Λίγοι ἀγαπούσανε τόν παππού σου, γιατί ἦτανε περήφανος...

Σταμάτησε λιγάκι κι εἶπε σιγά :

— Βλέπω τό μακαρίτη τόν πατέρα μου στό κυπαρίσσι μας... Σάμπως νά ἔχει τήν ψυχή του!... Ὅσο γιά τό ἀνάστημα, λές πῶς εἶναι τό ἴδιο. Ἐδῶ τά στήθια του πλατιά, στέρεα τά πόδια του κι ὁλόσιος ὡς τήν ἡμέρα τοῦ θανάτου. Ἦτανε ἀπό τούς ἀνθρώπους πού συναντοῦν ὁλόρθοι τό Χάρο. Κι ἔτσι πέθανε...

— Δέν ἔτυχε νά μοῦ μιλήσεις...

Μέσα στό μισόθαμبو τοῦ παραγωνιοῦ μιλοῦσε σιγά, ἐνῶ τά ξύλα ἔτριζαν στό τζάκι κι ὁ καπνός ἔπαιζε μέ τίς φλόγες, ἀκόμα μέ τό πρόσωπό της καί τά μαλλιά της.

— Σάββατο ἀπόγεμα ἦτανε, πού πέθανε ὁ παππούς σου. Θυμᾶμαι, γιατί βαροῦσε ὁ ἐσπερινός στήν Ἀγία Παρασκευή. Καθόμουνα ὄξω στό ξεπόρτι καί τόν εἶδα νά στρίβει τή γωνιά καί νά ῥχεται κατὰ δῶθε: «Ὁ κύρης σου!», μοῦ εἶπε μιά γειτόνισσα, καί σηκώθηκε νά φέρω καρέκλα. Καθόμαστε στό σταυροδρόμι. Ξαφνικά στάθηκε, τόν εἶδα πού ψήλωσε τό χέρι του, σάν νά ἔγνεψε, καί ξαπλώθηκε χάμου μονοκόμματος. Ὡσπου νά πλησιάσουμε, πέθανε... Πέρασε καιρός νά πιστέψουμε πῶς ἦτανε ἀληθινός ὁ θάνατός του... Πέρασε τή ζωή του πάντα ὁλομόναχος, ἀμίλητος καί περήφανος.

Κι ὕστερα σάν νά μιλοῦσε στόν ἑαυτό της, πρόσθεσε :

— Ἀ, ὄχι, τό κυπαρίσσι μας εἶναι ζωντανό!...

Ἔτσι ἄρχισα κι ἐγώ νά τό βλέπω διαφορετικά, σάν μιά συνέχεια τῆς ζωῆς μας μέσα στό πατρογονικό τό σπίτι μας, ριζωμένο στά ἴδια τά χῶματα. Ἡ κλειστή φτιασιά του, τά ἀνῆλιαγα βάθι του καί τά κλωνιά του, τό ἕνα πλάι στό ἄλλο, μαζεμένα, σφιχτοδεμένα σέ μιά στάση πάντα συγκρατημένη, ὅπως μιά πράσινη προσευχή πού στυλώνεται μέσα στόν οὐρανό. Μιά ἀνεξήγητη ἀγωνία σκάλωνε στό ἀνάστημά του, πότε τό συγκλόνιζε, πότε σιγαλό

καί ἀμέριμνο, πάνου ἀπό τίς σκεπές καί τίς ἱστορίες τῶν ἀνθρώπων, παρθένο μέσα στή δικιά του ζωή. Σάν ἓνα σύμβολο πρὸς τὸ ὕψος.

Καθόμουν αὐρες καί τὸ κοίταξα. Κάποτε ἀνέβαινα στή σκεπή νά τὸ ἰδῶ πιό κοντά. Ἦτανε στιγμές πού πεθυμοῦσα νά φτάσω ὡς τὴν κορφή του, νά μέ ζαλίσει τὸ φῶς πού τὸ κύκλωνε, νά γίνω ἓνα μέ τὴν ἡρεμία του, πού τὴ σφράγιζε τὸ βαθύ μυστήριο τῆς ζωῆς του. Περίμενα τὰ πρωινὰ νά ἰδῶ πῶς θά ἐρχότανε τὸ φῶς νά παίξει μέ τὴ φυλλωσιά του, νά τιτιβίσουνε τὰ σπουργίτια καί νά φανεῖ μέσα ἀπὸ τὰ ἀκροκλώνια τὸ τριγωνικὸ τὸ κεφάλι τοῦ φιδιοῦ μέ τὸ ἠλεκτρισμένο τὸ γλωσσίδι του.

Σάν ἔσκασε ἡ πρώτη χαμοβροντή καί τράβηξε ὡς πέρα στὴ θάλασσα, μαζευτήκαμε ὅλοι στὸ παραγώνι κι ἀρχίσαμε τίς προσευχές μας.

— Θὰ χαλάσει ὁ καιρὸς ! εἶπε πνιχτὰ ἡ γιαγιά μας.

Καί μᾶς ἔβαλε νά ποῦμε πολλές φορές τὸ ξόρκι:

— Ὁ θυμὸς σου στὰ βουνὰ τὰ ἄγρια !

Ὅμως οἱ βροντές ἀρχισαν νά σκᾶνε πάνου ἀπὸ τὸ χωριό, τὰ ντουβάρια σειοῦνταν κι οἱ σκεπές ἔτριζαν. Ὁ ἄνεμος πολεμοῦσε μέ τὰ ἀκροδῶματα, σέ λίγο καί θά ἰδοῦμε τὰ δοκάρια νά σηκώνονται καί νά φεύγουνε μέσα στὰ μπουμπουνητὰ, ἂν τὸ ἀστραποπύρι δέν πρόφταινε νά τὰ καφαλίσει. Ἐκεῖ πού ἔσκαζε ἡ βροντή στήν αὐλή μας, νόμιζες πῶς ἡ χλασὴ ἐρχότανε κάτου στὰ πόδια μας, ἀνατάραζε τὰ χῶματα, ἓνας σεισμὸς ἔπαιζε μέ τὸ φλούδι τῆς γῆς. Κι οἱ ἀστραπές νά λαμπυρίζουνε, νά στέκονται ὀρθὰ τὰ σύγνεφα, γιομάτα καταιγίδα καί σιφουνικά. Κι ὁ ἄνεμος πῶς πάλευε μέ τὸ κυπαρίσσι μας ! Ἕνα σφύριγμα, πού ὅλο καί δυνάμωνε, γινότανε μήνυμα θανάτου. Σίγουρα ἡ γῆ μας θά ξεγδαρθεῖ ὡς τὸ πρωὶ καί θά ἀναστραφοῦνε τὰ χῶματα. Μιά κοσμοχαλασιά εἶναι πού μανίζει, καί μακάρι νά ξεγλιτώσουνε τὰ ζωντανὰ.

Ὅσο προχωροῦσε ἡ νύχτα, τόσο δυνάμωνε ἡ ὀργή τοῦ οὐρανοῦ. Εἶχε λές θρονιαστεῖ μέσα στήν αὐλή μας, μέσα σέ λίγα βήματα, κι ὅλο σκάει τὸ μπουμπουνητό, κυλάει πάνω ἀπὸ τὸ δέρμα μας, εἶναι κουρνιασμένη ἡ ψυχὴ μας μέσα στὰ θανατερὰ τὰ προμηνύματα. Ἕνα πολὺγλωσσο λεπίδι τρυπάει ἀπόψε τὰ σπλάχνα τῆς νύχτας, ὅλα τὰ στοιχεῖα ἔπιασαν τὴν ἀμάχη, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι, φοβισμένοι

σάν ζῶα πού βρίσκονται στόν κάμπο, ἀναλογίζονται τή μικρή ζωή τους καί πιάνονται σέ φτηνά παρακάλια. . .

Ἡ δαρτή βροχή βαραίνει πάνου. στήν καλαμένηα τή σκεπή μας, κι ἓνα βουητό, πού ἔρχεται ἀπό μακριά, τρυπώνει ἀπό τίς σκισμάδες. Ζαφνικά ὄγκομαχητά ἀκούγονται σάν βογγητά λαβωμένων, πού εἶναι ἀνάμειχτα μέ τά σπασίματα τῶν κλαδιῶν καί τό ἀντιβούισμα τῶν βουνῶν : εἶναι ὁ κατακλυσμός. . .

Ὅστερα μιά ψηλή βροντή ἄνοιξε πλάι μας κι ἓνα τσιριχτό φωτιᾶς φώτισε κάμποσο τό σπίτι μας.

— Ἀστροπελέκι ! εἶπε ἡ γιαγιά, κι ἔκανε τό σταυρό της.

— Τό κυπαρίσσι, φώναξε ἡ μάνα μου.

— Τί ; . . . τί ; . . . Τό κυπαρίσσι ;

Σηκώθηκε ν' ἀνοίξει τήν πόρτα.

— Ἐλα ! τήν ἀντίκοψε ἡ γιαγιά.

— Μιά στιγμή, ἀποκρίθηκε, κι ἡ φωνή της τσάκισε.

Ἀνοίξε τήν πόρτα κι ἡ φωτιά χύθηκε στό σπίτι μας. Τό κυπαρίσσι σάν μιά ἀναμμένη λαμπάδα ἔκαιγε. Ὅπως ἓνας ξαφνικός θάνατος, ὁλόρθος μέσα στήν καταιγίδα. . .

Ἐκλείσε σιγά τήν πόρτα κι ἦτανε βουρκωμένα τά μάτια της.

— Κλαῖς ; . . . Θεέ μου ! ἔκανε ἡ γιαγιά μου.

— Ὅχι. . . Ὅχι. Κάτι θυμήθηκα ! . . .

Τό σιφουνικό ἄρχισε κι οἱ βροντές κυλούσανε πιό μακριά ἀπό τήν αὐλή μας. Ὅμως ἓνας θάνατος λές κι ἔφτανε κείνο τό βράδυ στό σπίτι μας. . .

Ἀ. Καραγιώργη - Κ. Χρυσάνθη :

« Ἀγαπημένο κυπριακό διήγημα », 1968.

Λουκῆς Ἀκρίτας

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΣΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΙ

(ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΔΙΟΓΟΡΟΙ)

Ευχαρίζω από την κόρη
του σπασίμου την τροφή
αί γεύωμαι από την ζωή
που με βία μετρώ τη ζωή

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τό λαρύ,
και σαν πρώτο επισημαίνω
χρυσό, α χρυσό, ελπίδα!

Εκεί μέσα διαποικίλους
πικραμένη, επισημαίνω
κι ένα στίγμα διακριτό
από πόλιν, τό σου πλά.

Άρχει να λείπει άδελφή ή αδελφός
και ήταν δια σκεπτικό,
γιατί τό 'καζε ή φοβόσε
και τό πλάτων ή σέλιος.

Δυστυχώς ή άτυχώς
ρόση σου έμεινε ή ζωή
παραμένει άσπαστη
και διηγώμεθα τό τό πλά.

Και άσπαστη, και άσπαστη
φιλειταιρή άσπαστη
ένα άσπαστη ή άσπαστη
από την άσπαστη.

Κι όλοι, όλοι, όλοι όλοι
τό λαρύ από τό λαρύ
Και άσπαστη από τό λαρύ
όλοι, όλοι, όλοι!

Τό λαρύ, τό λαρύ
ή ή άσπαστη όλοι,
και τό λαρύ σου έμεινε
όλοι, όλοι, όλοι.

...την
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

(Οι πρώτες 13 στροφές)

Σέ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σέ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
πού μ' ἐβία μετράει τὴ γῆ.

Ἀπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαίρε, ὦ χαίρε, Ἐλευθεριά!

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
«ἔλα πάλι», νά σοῦ πεῖ.

Ἀργεῖ νά ᾽λθει ἐκείνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατί τὰ ᾽σκίαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχῆς! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νά λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νά κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπασε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες: «πότε, ἄ! πότε βγάνω
τό κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές;»
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές!

Τότε ἐσήκωνες τό βλέμμα
μέσ στά κλάϊματα θολό,
καὶ εἰς τό ροῦχο σου ἔσταζ' αἶμα,
πλήθος αἶμα ἑλληνικό.

Μέ τά ροῦχα αἱματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά
νά γυρεύεις εἰς τά ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχή τό δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχή·
δέν εἶν' εὐκολες οἱ θύρες,
ἐάν ἡ χρεία τές κουρταλεῖ*.

Φεύγει ὀπίσω τό ποδάρι
καί ὀλογλήγορο πατεῖ
ἦ τήν πέτρα ἦ τό χορτάρι,
πού τή δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τά στήθια
ἄλλ' ἀνάσασιν καμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καί σέ γέλασε φρικτά.

Ἄλλοι, ὁμῆ! στή συμφορά σου
ὁπού ἐχαίροντο πολυ,
«σύρε νά 'βρεις τά παιδιά σου,
σύρε», ἔλεγαν οἱ σκληροί.

« Ἀπαντα »

Διονύσιος Σολωμός

Ο ΦΑΡΟΣ, Η ΝΑΥΤΙΛΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

Ἔτερον ἀξιωμαθόνευτον κατάστημα, ἂν καί πάντη ἄλλου εἶδους, ἀξιωμαθόνευτον ἰδίως διά τήν εὐκολίαν, ἣν παρείχεν εἰς τήν ναυτιλίαν καί τό ἐμπόριον, ἦτο ὁ πρῶτος γνωστός ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου φανοφόρος πύργος, ὁ κατασκευασθείς ἐπὶ τῆς νήσου Φάρου τῆς προκειμένης τοῦ κυρίου τῆς Ἀλεξανδρείας λιμένος.

Τό οἰκοδόμημα τοῦτο ἀπεκλήθη ἀπό τῆς νήσου πύργος τῆς Φάρου ἢ καί ἀπλῶς Φάρος, ἐξ οὗ ἔκτοτε ἅπαντες οἱ τοιοῦτοι πύργοι εἰς πολλὰς τῶν νεωτέρων γλώσσων Φάροι ὀνομάζονται. Κατεσκευάσθη δέ διά δαπάνης ἀδράς ἐντός ἐνιαυτῶν δώδεκα ὑπὸ τοῦ περιφήμου Κνιδίου τεχνίτου Σωστράτου, τοῦ ὁποίου ἀπηθανάτισε τό ὄνομα διά τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν ἔφερε καί ἡτις εἶχεν ὡς ἔπεται: «Σώστρατος Κνίδιος Δεξιφάνους θεοῖς σωτήρσιν ὑπέρ τῶν πλωιζομένων». Ὁ πύργος οὗτος, ὅστις τοσοῦτον ἐθαυμάσθη διά τό μέγεθος καί τό κάλλος, ὥστε βραδύτερον συγκατελέχθη μεταξύ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου, ἦτο ὠκοδομημένος ἐκ λίθου λευκοῦ ἐπὶ βράχου ἀποτόμου, καί, πολυώροφος ὢν, εἶχεν ὕψος 300 πήχεων, ὡς βεβαιοῦται· ὁ δέ

ἐν τῇ κορυφῇ αὐτοῦ ἀναπτόμενος φανός ἦτο, ἐάν πιστεύωμεν τὰ λεγόμενα, ὁρατός εἰς ἀπόστασιν 7 1/2 γερμανικῶν μιλίων.

Ἐν γένει δέ ἡ ναυτιλία καὶ ἡ ναυπηγία ἐτελειώθησαν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ὅσον ἦτο δυνατόν νά τελειωθῶσιν ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἵνα δώσωμεν ἔννοιάν τινά τῆς περὶ τοῦτο γενομένης τότε ἐπιδόσεως, ἀρκεῖ νά ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου συνετήρουν, ἐκτός 2.000 μικροτέρων πλοίων, 1.500 μεγαλυτέρας πολεμικὰς ναῦς, ἀπὸ ἡμιολίας μέχρι πεντήρους, ὑλικόν διὰ διπλάσια τούτων πλοῖα, καὶ θαλαμηγὰ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν τῶν βασιλέων χρυσόπρυμνα καὶ χρυσέμβολα.

Ἀλλὰ συνέβη συγχρόνως τότε, ὅ,τι συμβαίνει πολλάκις, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἰδίως ἐπιδίδωνται εἰς τὰς πρακτικὰς τέχνας, τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ ἀκορέστῳ ὁρμῇ τοῦ νά ἐπιτύχωσιν ὅσον ἐνδέχεται χρησιμώτερα ἔργα, διαπράττουσί τινά, τὰ ὁποῖα καταπλήττουσι μὲν τόν κόσμον διὰ τό μέγεθος, ἀλλὰ δι' αὐτό τοῦτο τό μέγεθος ἀποβαίνουσιν ἄχρηστα.

Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῶν Συρακουσῶν Ἰέρων Β', ὅστις διετέλεσεν εἰς φιλικωτάτας πρὸς τόν Πτολεμαῖον Β' σχέσεις, κατεσκεύασε, διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ περιωνύμου Ἀρχιμήδους, ναῦν εἰκοσῆρη, δηλαδή ἔχουσαν εἴκοσι σειράς ἑρετῶν ἐκατέρωθεν, ἐνῶ αἱ συνήθως ἐν χρήσει νῆες ἦσαν πεντήρεις ἢ ἐπτήρεις. Καὶ τοῦτο μὲν τό πελώριον πλοῖον, τό ὁποῖον διέπρεπεν οὐ μόνον διὰ τήν τέχνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τήν θαυμαστήν αὐτοῦ πολυτέλειαν, κατῴρθωσε νά πλεύσῃ ἐκ Σικελίας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, πληρωθὲν σίτου καὶ σταλὲν ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος δῶρον πρὸς τόν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου.

Ἄλλ' ὁ τέταρτος Πτολεμαῖος ἠθέλησε νά ὑπερτερήσῃ τόν κολοσσόν ἐκεῖνον κατασκευάζων τεσσαρακοντήρη· καὶ ἐναυπηγήθη λοιπόν οὕτω τό μέγιστον τῶν πλοίων, ὅσα ποτέ ὑπῆρξαν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ πλοῖον κυρίως εἰπεῖν δέν ἦτο, ἦτο τερατῶδες τι κατασκευασμα ἐν σχήματι πλοίου. Ἀρκεῖ νά προσθῶσωμεν ὅτι, διὰ νά κινηθῇ, ἀπητοῦντο πολλαὶ ναυτῶν καὶ ἑρετῶν χιλιάδες καὶ ὅτι περιελάμβανε, ἐκτός τοῦ ναυτικοῦ ὁμίλου, τρισχιλίους καθωπλισμένους μαχητάς.

* * *

Τὰ ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων κατασκευασθέντα ταῦτα ἔργα καὶ καταστήματα προὔποθέτουσι βεβαίως ὅτι οἱ βασιλεῖς οὗτοι εἶχον θησαυ-

ρούς μεγάλους. Τῷ ὄντι, κατά τήν μαρτυρίαν τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσαντος Ἀλεξανδρέως ἱστορικοῦ Ἀππιανοῦ, οἱ θησαυροί, οὓς εἶχε συλλέξει ὁ δεύτερος τῶν Πτολεμαίων, συνεποσούντο εἰς τό ὑπέρογκον ποσόν τῶν 740.000 ταλάντων, ἥτοι 3.700.000.000 δραχμῶν, διότι τό ἀλεξανδρινόν ἀργυροῦν τάλαντον ἦτο πρὸς τό σολώνειον ὡς 5 πρὸς 6.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τῶν νεωτέρων τινές ὑπέλαβον ὅλως ἀπίθανον τοσοῦτον ἀποταμίευμα· ἀλλά παρεκτός ὅτι ὁ Ἀππιανός βεβαίῳ ὅτι παρέλαβε τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ «ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀναγραφῶν», καί ἄλλαι τινές περιστάσεις ὑποδεικνύουσιν ὅτι τό ποσόν ἐκεῖνο, ὅσον ὑπερβολικόν καί ἄν φαίνεται, δέν ἦτο ἀπίθανον. Ὁ περί τὰ τέλη τῆς πρώτης μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας Ἰώσηπος βεβαίῳ, ὅτι ἡ Αἴγυπτος εἶχε τότε, ἐκτός τῆς Ἀλεξανδρείας, 7.500.000 κατοίκων, καί ἐν τούτοις κατά τήν ἐποχὴν ταύτην ἡ χώρα εἶχε περιέλθει εἰς δεινὴν παρακμὴν. Ὁ ποιητής Θεόκριτος, περιγράφων τήν τοῦ Φιλαδέλφου δύναμιν ἐν τῷ 17ῳ εἰδυλλίῳ, ὀρίζει τόν ἀριθμὸν τῶν πόλεων εἰς 33.333. Ὁ ἀριθμὸς φαίνεται ἀλλόκοτος, καί τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς ποιητικῆς ἀδείας πλάσμα μᾶλλον ἢ ἀκριβοῦς τοπογραφικῆς γνώσεως συμπέρασμα· ἀλλὰ καί κατά τόν Διόδωρον ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἐν Αἰγύπτῳ πόλεις καί κῶμαι ὀξυόλογοι πλείονες τῶν τρισμυρίων. Σφύζονται δέ ἐπιγραφαὶ πομπῶν τινων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, καθ' ὅς, ἔνεκα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἀνατολικῆς πολυτελείας μετὰ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἐδαπανήθησαν τοσαῦτα πολύτιμα χρυσᾶ καί ἀργυρᾶ σκευή, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ δέν φαίνεται ἀδύνατος ἡ θρυλουμένη ἐκείνη τῶν θησαυρῶν συσσώρευσις.

Τό πάντων ὅμως σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ἡ Αἴγυπτος, ἥτις πρό τῶν Πτολεμαίων περιωρίζετο εἰς μόνην σχεδόν τήν ἐξαγωγήν τῶν σιτηρῶν, κατέστη ἔκτοτε ἡ γέφυρα τῆς παγκοσμίου ἐμπορίας. Οἱ πρῶτοι Λαγίδαι κατέβαλον πλείστην ἐπιμέλειαν, ἵνα δι' αὐτῆς ἐνεργῇται τό ἰνδικόν, τό τῆς Ἀραβίας καί τῆς Αἰθιοπίας ἐμπόριον. Ἐπὶ τούτῳ οὐ μόνον ἵδρυσαν πολλὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης πόλεις, ὡς εἶδομεν, ἀλλὰ καί συνεπλήρωσαν τήν ἀσυντέλεστον μείνανσαν διώρυγα Νεκῶ τοῦ Ψαμιτιχοῦ, καί κατεσκεύασαν τὰς ὁδοὺς, αἵτινες ἔφερον ἀπὸ Βερενίκης καί Μυός ὁρμου εἰς Κοπτόν. Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι τὰ πλείστα τῶν εἰσαγομένων ἐξήγοντο αὐθις

ἀπό τῆς Αἰγύπτου· τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα ἐποντοπόρουν μέχρι Εὐξείνου καὶ ἐπανερχόμενα ἐκείθεν ἐκόμιζον νέα φορτία, ὧν τὰ πλεῖστα πάλιν ἀνέπλεον τὸν Νεῖλον καί, μεταβιβασθέντα εἰς τὴν Ἑρυθράν, ἐξεπέμποντο περαιτέρω πρὸς τὰς νοτιωτέρας χώρας.

Ὡστε ἡ Ἀλεξάνδρεια κατέστη ἀληθὲς κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου. Εἶναι δὲ ὁμολογούμενον ὅτι, ὅσῳ πυκνότερος εἶναι ὁ πληθυσμός, ὅσῳ μεγαλυτέρα ἡ ἐμπορία, ὅσῳ ἀσφαλεστέρα ἡ κτῆσις, ὅσῳ ἀγαθωτέρα ἡ διανομή τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἡ Αἴγυπτος εἶχε πάντα ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα ἐπὶ Πτολεμαίων, τόσῳ δαφιλέστερον εἶναι οἱ πόροι τοῦ κράτους.

« Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους », τ. Β΄

Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος

Ο ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Εἰς τὸ Ζάππειον μᾶς ἐλκύουν τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός· καὶ πλησιάζομεν. Τί γίγαντες, τί κολοσσοὶ μᾶς φαίνονται οἱ δεκαεῖς ἐκεῖνοι στῦλοι, οἱ ὅποιοι, μακρόθεν, ὅπως ἴστανται μεμωμένοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὑπεράντου χώρου, μᾶς κάμνουν ἐντύπωσιν κομποτεχνήματος! Ἀρκεῖ νὰ σταθῶμεν παρὰ τὴν βάσιν τῶν καὶ νὰ ὑψώσωμεν τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὰ ἐπάνω, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν, ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ, ὅλην μας τὴν μικρότητα.

Τί θά ἦτο λοιπὸν ὁ ναὸς αὐτός ὁλόκληρος, ὅταν ὀλίγα του μόνον λείψανα μᾶς καταπλήσσουν σήμερον μέ τὸσον μεγαλεῖον; Φαντασθῆτε ὅτι σώζονται μόνον δεκαεῖς κίονες, ἐνῶ τὸ οἰκοδόμημα εἶχεν ἐν ὅλῳ ἑκατὸν τέσσαρας! Κάμετε τώρα τὴν σύγκρισιν καὶ συλλογισθῆτε τί ἔκτασιν κατεῖχεν ὁ κολοσσιαῖος αὐτός ναός, μεγαλύτερος τοῦ ὁποίου δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, παρὰ μόνον ὁ ἐν Ἐφέσῳ ναός τῆς Ἀρτέμιδος.

Ἐκ τῶν δεκαεῖς αὐτῶν κίωνων μόνον οἱ δεκαπέντε σώζονται ὀρθοί. Ὁ δέκατος ἕκτος κατάκειται «μέγας μεγαλωστί*», ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος, ριφθεὶς ὑπὸ σφοδροτάτου ἀνέμου τὴν νύκτα τῆς

26ης Ὀκτωβρίου 1852. Οἱ σπόνδυλοι τοῦ εὐρίσκονται καταγῆς ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου κατὰ σειράν, ὅπως ὅταν ρίπτῃς στήλην νομισμάτων.

Αὕτῃ εἶναι ἡ τελευταία μεταβολή, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν εἰς τό ἔνδοξον ἑρείπιον. Ἀλλά πρό αὐτῆς, κατὰ τήν μακράν σειράν τῶν αἰώνων, πόσαι ἄλλαι δέν ἡλλοίωσαν τήν ὄψιν του! Οἱ σεισμοί καί οἱ ἄνεμοι δέν θά εἶχον τόσην ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ, ἂν τό ἔργον των δέν συνεπλήρωναν αἱ καταστρεπτικαί χεῖρες τοῦ ἀνθρώπου... Ποσάκις δέν ἐκάη, δέν ἐσυλήθη*, δέν ἐγυμνώθη, δέν ἠκρωτήριόσθη*! Εἶναι γνωστόν ὅτι κάποιος βοῖβόδας* τῶν Ἀθηνῶν ἔκασε καί μετεποίησεν εἰς ἄσβεστον ἓνα τῶν κίωνων, χάριν ἄλλης οἰκοδομῆς.

Ὁ ναός τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εἶναι ἀπό τά πλέον περιπετειώδη οἰκοδομήματα, τά ὁποῖα γνωρίζει ἡ ἱστορία. Φαντασθῆτε ὅτι ἀπό τῆς ἡμέρας κατὰ τήν ὁποίαν, ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀκόμη, ἐτέθησαν τά θεμέλιά του — ἐπὶ χώρου ἀνέκαθεν ἀφιερωμένου εἰς τήν λατρείαν τοῦ Διὸς — ἐδέησε νά παρέλθουν ἔξ αἰῶνες ὁλόκληροι, διὰ νά τελειώσῃ! Μετά τήν ἐξορίαν τοῦ Ἰππίου ἡ οἰκοδομή διεκόπη. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ὁ Ἀντίοχος* ἐπανήρχισε τό ἔργον, ἀναθέσας αὐτό εἰς τόν Ρωμαῖον ἀρχιτέκτονα Δέκιμον Κοσσούτιον. Ἀλλά μετὰ τόν θάνατον τοῦ Ἀντιόχου τά χρήματα ἔλειψαν καί τό οἰκοδόμημα πάλιν ἐγκατελείφθη. Παρῆλθον σχεδόν τρεῖς αἰῶνες ἀκόμη, καί τό ἔργον ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. Αὐτὴν τήν φοράν ὅμως ἐπερατώθη, καί τό φθινόπωρον τοῦ ἔτους 129 μ.Χ. ἐτελέσθησαν πανηγυρικώτατα τά ἐγκαίνιά του, παρισταμένου τοῦ φιλαθηναίου καί μεγαλοδώρου αὐτοκράτορος, ἐκφωνήσαντος δέ θαυμάσιον πανηγυρικόν τοῦ ἐκ Σμύρνης ρήτορος Ἀντωνίου Πολέμωνος.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δέν ἦσαν πλέον οἱ Ἀθηναῖοι τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς ἀκμῆς. Ἦσαν οἱ ταπεινοί, οἱ κατακτημένοι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Ἀθηναῖοι, οἱ κολακεύοντες τοὺς ἰσχυροὺς δεσπότας, διὰ νά λαμβάνουν χάριτας καί προνόμια. Καί ὁ ναός ἐκεῖνος, ὁ προωρισμένος ἀρχαίῳθεν διὰ τήν λατρείαν τοῦ Διὸς, ἀποπερατωθεὶς τόσον ἀργά, ἐπέπρωτο νά γίνῃ καί ναός τοῦ Ἀδριανοῦ· οὕτω δέ, παρὰ τό ἄγαλμα τοῦ Διὸς, ἐστήθη καί τό ἄγαλμα τοῦ ἀποθεωθέντος αὐτοκράτορος, ὁ δέ ἱερεὺς, ὁ προσφέρων θυσίας καί

ὕμνους εἰς τόν ἄνακτα τῶν θεῶν καί τῶν ἀνδρῶν, ἔθυε συγχρόνως καί εἰς τόν θεόν τῶν. . . Ἀθηναίων.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δέν εἶχαν καί πολύ ἄδικον νά κολακευθοῦν καί νά κολακεύσουν τόσον. Ὁ Ρωμαῖος ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ ἠγάπησε καί εὐηργέτησε τήν πόλιν των ὅσον οὐδεῖς ἄλλος. Μεγαλοπρεπής, φιλόκαλος*, γενναϊόδωρος, ὁ Ἀδριανός μετέβαλε τήν ὄψιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων καί ἔδωσε νέαν αἰγλην καί νέαν ζωήν εἰς τήν ἀθάνατον πόλιν. Ὑπὸ τήν ἐποψιν ταύτην αἱ Ἀθῆναι τοῦ Ἀδριανοῦ ἀνεδείχθησαν ἐφάμιλλοι τῶν ἐπὶ Περικλέους.

Δέν ἐκοσμήθη δέ μόνον διὰ νέων οἰκοδομῶν ἡ παλαιά πόλις, ἀλλά καί νέα ἰδρύθη παρ' αὐτήν ὡς παράρτημα καί συνέχεια. Ὁ ναός τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐμελλε νά εἶναι τό κέντρον τῆς νέας ταύτης συνοικίας ἢ μᾶλλον τῆς νέας πόλεως. Ἡ μεγάλη αὐτή ἔκτασις ἢ παρὰ τās ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ἔρημος σχεδόν τέως καί μᾶλλον ἐξοχική, κατεκοσμήθη* ἤδη διὰ περιστύλων* καί δενδροφύτων περιπάτων, διὰ ρωμαϊκῶν λουτρῶν καί διὰ λαμπρῶν ἐπαύλεων. Τό ἀδριανέιον ὕδραγωγεῖον, ἄλλο μεγαλοπρεπές ἔργον σφῶζόμενον ἀκόμη, ἥρδευε* πλουσίως τήν συνοικίαν ταύτην, τήν τερπνὴν καί κατὰφυτον. Τό παλαιόν τεῖχος τοῦ Θεμιστοκλέους, τό περιβάλλον τήν ἀρχαίαν πόλιν, κατερρίφθη εἰς ἓν μέρος, διὰ νά ἐνωθῇ μετ' ἐκείνης καί ἡ νέα πόλις, παρ' αὐτό δέ τό τεῖχος καί ἐκεῖ ὅπου κατέληγε μία μεγάλη ὁδός, ἀπὸ τὰ βορειοδυτικά τῆς Ἀκροπόλεως ἐρχομένη, ἀνιδρύθη ὁ ὅρος, ὁ κοινῶς λεγόμενος Ἀψίς ἢ πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ.

Τὰ ἐρείπια τῆς πύλης ταύτης σφῶζονται παρὰ τοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπίου. Εἶναι μία μεγάλη Ἀψίς χαλκόχρους πλέον, ἐκ τοῦ χρόνου, ἔχουσα ἄνοιγμα πλάτους ἕξ μέτρων. Ἄλλοτε ἐκοσμεῖτο διὰ κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τῶν ὁποίων οἱ στυλοβάται φαίνονται ἀκόμη. Ἀνωθεν τοῦ ἐπιστυλίου, διὰ κιονίσκων* σχηματίζονται τρία ἀνοίγματα, ὅμοια μέ θυρίδας — ἄλλοτε κλειστάς διὰ λεπτῶν μαρμαρίνων πλακῶν — καί τό ὅλον ἐπεστέφετο δι' αἰτώματος. Τό ἐπιστύλιον, τό ἄνωθεν τοῦ τόξου, φέρει ἀπὸ τήν μίαν ὄψιν, τήν ἐστραμμένην πρὸς τήν Ἀκρόπολιν, τήν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

Αἶδ' εἰς' Ἀθῆναι, Θεσέως ἡ πρίν πόλις·

δηλαδή· αὐταῖ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Θεσέως,

Εἰς τήν ἄλλην δέ ὄψιν, τήν ἐστραμμένην πρὸς τήν νέαν πόλιν, ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή :

Αἶδ' εἰς' Ἀδριανοῦ καὶ οὐχί Θησέως πόλιν·
δηλαδή· αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι ὅχι τοῦ Θησέως, ἀλλ' ἡ νέα πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ.

Καὶ ὁ ἱστάμενος παρὰ τὸν ὅρον, παρὰ τὸ σύνορον τοῦτο, καὶ βλέπων ἀφ' ἐνός μὲν τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, ἀφ' ἐτέρου δέ τὰ ἐρείπια τοῦ Ὀλυμπίου ἀναπλάττει διὰ τῆς φαντασίας τὰς δύο πόλεις, τήν ἀρχαίαν καὶ τήν νέαν, ὡς ἦσαν ποτὲ ἐν ἀκμῇ, συναμιλλώμεναι*. Πόλιν τόσον περικαλλῆ* καὶ τόσον ἐνδοξον εἰς ἀναμνήσεις, ὅσον ἦσαν αἱ Ἀθῆναι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ Χριστόν, δέν εἶχεν ἄλλην ἢ ἀρχαιότης. Φαίνεται δέ ὅτι τὸ θαῦμα τῆς συγκεντρώσεως τόσων ὠραίων οἰκοδομῶν καὶ καλλιτεχνημάτων μόνον μίαν φορὰν ἔγινεν εἰς τὸν κόσμον.

Περιοδικό « Ἡ διάπλασις τῶν παίδων »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΝ»

(Ὁ ποιητὴς φαντάζεται ὅτι ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ὅταν ἀνέλαβε τὴν προστασία τῆς Ἀθήνας, τὴ χαιρετίζει καὶ λέει τὰ προφητικά αὐτὰ λόγια γιὰ τὸ λαμπρὸ μέλλον τῆς).

—« Χαρά σ' ἐσέ, χώρα λευκὴ καὶ χώρα εὐτυχισμένη!

Καμιά μεριά σ' ὅλη τὴ γῇ, καμιά στήν οἰκουμένη
δέν ἦβρε τέτοιο φυλαχτὸ σάν τὸ δικό μου μάτι.

Ἀπ' ἄλλες χῶρες πέρασα γοργὰ γοργὰ τρεχάτη,

5. καὶ μ' εἶδαν τῆς Ἑλλάδος μου τ' ἀγαπημένα μέρη
σάν ἄνεμο καὶ σάν αἶτό καὶ σύννεφο κι ἄστερι.

Ὅμως σ' ἐσέ τὸ θρόνο μου αἰῶνια θεμελιῶν·

καὶ ρίξωσ' ἡ ἀγάπη μου στὰ χρώματά σου μόνο,
σάν τὸ βαρὺ Λυκαβηττό, πού ξαφνικὰ μιά μέρα

10. ἐκύλησ' ἀπ' τὰ χέρια μου καὶ ρίξωσ' ἐδῶ πέρα.

Μές στὴ χαρούμενη ζωῇ, πού σέ περικυκλώνει,
μέσα σ' αὐτὴν παντοτεινὴ τὴ δύναμή μου κρύβω,

ὅπως θά κρύψουν στὶς μυρτιές* μιά μέρα τὰ σπαθιά τους
 δυό παλικάρια ἀθάνατα, γιὰ νὰ σ' ἐλευθερώσουν.

15. Στοῦ λουλουδένιου σου Ὕμηττοῦ τὰ δροσισμένα πλάγια
 τ' ἀγνό τό μέλι οἱ μέλισσες ἀκούραστα δουλεύουν,
 ὅσο πού νὰ ῥθει μιά στιγμή τό δρόμο νὰ τίς δείξω
 νὰ πᾶν νὰ τ' ἀπιθώσουνε στοῦ Πλάτωνος τὰ χεῖλη.
 Πρὸς τῆς Πεντέλης τὴν κορφή τὰ μάτια τους γυρνώντας
20. τῆς τέχνης τό μυστήριο θά παίρνουν οἱ τεχνίτες.
 Στὰ μάρμαρά της κρύβεται τῆς ἐμορφιάς ὁ κόσμος!
 Θέ νὰ ῥβγει ἀπὸ τὰ βᾶθη της ὁ Παρθενών μιά μέρα!

- Δικός σου εἶν' ὁ πολύκαρπος τῆς Ἐλευσίνος κάμπος,
 κι ὁ Πάρνης μέ τὰ ἔλατα καὶ τ' ἄγρια τὰ θηρία,
25. κι ἡ ἄκρ' ἡ ἀφροστεφάνωτη τοῦ γαλανοῦ Φαλήρου.
 Δικός σου εἶν' ὁ λευκόφτερος καὶ ὁ γαλανός ἄερας,
 πού σοῦ φυλάγει ἀμάραντη καὶ δροσερή τὴ νιότη,
 κι ἴσα σ' ἐμέ γοργὰ τό νοῦ τοῦ καθενός ὑψώνει.
 Δικὴ σου εἶν' ἡ θάλασσα, πού θά τὴν αὐλακώνουν
30. μιά μέρα τὰ καράβια σου τὰ κοσμοξακουσμένα
 καὶ θά σκορποῦν σ' ἄλλες μεριές καὶ χῶρες τ' ὄνομά σου
 καὶ τρόμος θά ᾽ναι στοὺς ἐχθροὺς καὶ ζήλια στὶς Νεράιδες!

- Κι εἶναι δική σου ἐτούτη ἡ γῆ, ὅπου γεννᾷει περίσσια
 σύκα χλωρά, στάχυα ξανθὰ καὶ κόκκινα σταφύλια.
35. Ζέρω μεριές, ὅπου οἱ καρποὶ χλωρότεροι φυτρώνουν,
 μὰ ἐσύ ᾽σαι ἡ πλουσιότερη, γιατί καμιά δέν ἔχει
 σάν τοὺς δικούς σου τοὺς καρπούς. Ἐσᾶς, ὦ Ἀθηναῖοι,
 σᾶς δίνει ἡ Δήμητρα* γλυκιά τοῦ κάμπου τὴν ἀγάπη,
 κι ἐγὼ σᾶς δίνω τὴ βαθιὰν ἀγάπη τῆς πατρίδος·
40. ἄσβηστη, ἀγνή, πρωτάκουστην ἀγάπη τῆς πατρίδος,
 ἄνθος τοῦ δένδρου τοῦ ἱεροῦ, πού ἐδῶ φυτρώνει πρῶτα!

- Γι' αὐτὴν μιά μέρα κι ὁ Θησεύς, λεβέντης βασιλιάς σας,
 θ' ἀφήσει κάθε ἀνάπαυση καὶ κάθε μεγαλεῖο
 καὶ θά διαλέξει δρόμο του τό δρόμον, ὅπου φέρνει
45. ἴσα στ' ἀχόρταγο θεριό τῆς μακρυσμένης Κρήτης.
 Γι' αὐτὴν ὁ Κόδρος τὴν πλατιά βασιλικὴ χλαμύδα

θά τηνε κάμει σάβανο νά πέσει νά πεθάνει.

- Γι' αὐτὴν γεννάει σάν κεραυνούς τοὺς στίχους τοῦ ὁ Αἰσχύλος*,
γι' αὐτὴν πεθαίνει ἄκακα στὴ φυλακὴ ὁ Σωκράτης,
50. κι ἀπάνου καὶ στὸν Ὀλυμπο φτερώνεται ὁ Φειδίας*
καὶ ξαγναντεύει* τοὺς θεοὺς καὶ μέ τό σκαλιστήρι
τοὺς ξαναπλάθει ξάστερους καὶ χρυσελεφαντένιους.
Γι' αὐτὴν οἱ νιοὶ θά ὀρκίζονται παλικάρισιον ὄρκο,
κοντάρια, ἀσπίδες καὶ σπαθιά ὀρμητικά κινώντας:
55. « Θά τά κρατῶ τά ὅπλα αὐτά καὶ δέ θά τά ντροπιᾶσω,
καὶ μόνος καὶ μέ συντροφιά κι ἐδῶ κι ὅπου κι ἂν λάχω.
Θά πολεμήσω ἀκούραστα κι ἀφρόντιστα θά πέσω
καὶ τὴν πατρίδα μιά φορά μεγάλη θά τὴν κάμω
καὶ τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ καὶ θά τιμῶ τοὺς νόμους.
60. Θά κατατρέχω τό κακό, θά σφάζω τὸν προδότη,
κι ἂν ἴσως ψέματα μιλῶ, κολάστε* με, θεοὶ μου !...

- Θ' ἀνάψω τρέλα περισσὴ στὰ περσικὰ κεφάλια,
θά φέρω ἀσκέρια ἀμέτρητα ἀπ' τῆς Ἀσίας τά βάρη,
μέ τά καράβια τῶν ἐχθρῶν θά κρύψω τοὺς γιालοὺς σου,
65. καὶ τότε τό κοντάρι μου τρομακτικὰ κινώντας,
καὶ τότε τὴν ἀστραφτερὴν ἀπλώνοντας ἀσπίδα,
θά πολεμήσω ἀδελφικά στό πλάγι τῶν παιδιῶν σου.
Καὶ θά περάσουν οἱ γενιές καὶ θά διαβοῦν οἱ αἰῶνες,
καὶ στὰ βαθιὰ σου τά νερά καὶ στὰ ψηλά βουνά σου
70. θ' ἀντιλαλιέται ἡ νίκη σου, καὶ θά γρικιέται* ἀκόμα
ὁ ἀπελπισμένος ὁ δαρμός, τό σκούξιμο τοῦ Ζέρξη,
γιά νά τ' ἀκοῦν οἱ τύραννοι νά τρεμοκοκαλιάζουν! ».

- Εἶπες καὶ ξάφνου ἐσώπασες· ἀλλ' ὅμως πέρα ὡς πέρα
καὶ στὰ βουνά καὶ στίς καρδιές ἀντιλαλοῦν ἀκόμα
75. τὰ λόγια σου προφητικά, μυστήριον ὀλογεμάτα.
Ποτέ τ' ἀνθρώπινα τ' αὐτιά δέν εἶχανε γρικήσει*
τέτοια βροντή, πού μέσα της νά κλεῖ τέτοια ἀρμονία,
καὶ σάλπισμα πού νά μιλεῖ καὶ νά ξεφανερώνει
σέ βάθη ἀγέννητου καιροῦ ἕναν καινούριο κόσμο!

90
« Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν »

Κωστής Παλαμᾶς

ΤΟ ΓΕΝΝΑΙΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Ἡ Ρώμη ἦταν πιά πανίσχυρη, ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος μεταξύ αὐτῆς καί τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. Ἴσως ἡ ἀπελπισία νά ἔσπρωξε τότε τοὺς Ἕλληνες ν' ἀναλάβουν ἓναν τόσο ἄνισο ἀγώνα, γιατί ἔβλεπαν πῶς ἡ λευτεριά τους βρισκόταν σ' ἄμεσο κίνδυνο.

Τὰ συμπολιτειακά στρατεύματα, μ' ἀρχηγό τὸ γενναῖο στρατηγὸ Δίαιο, ἀντιμετώπισαν τὰ ρωμαϊκὰ γιὰ τελευταία φορά λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Ἀγωνίστηκαν ἥρωικά. Ἀλλὰ ὁ Ρωμαῖος ἀρχηγός, ὕπατος Μόμμιος, καί πολὺ περισσότερους ἄντρες διέθετε κι ἄφθονα πολεμικά μέσα εἶχε. Ἔτσι ἀπ' τοὺς Ἕλληνες στρατιῶτες, ἄλλοι ἔστρωσαν τὸ πεδίο τῆς μάχης κι ἄλλοι σκορπίστηκαν δεξιά κι ἀριστερά. Ἐθνικός στρατός, φρουρός τῆς πατρίδας, ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη δέν ὑπῆρχε...

Πρῶτο κι ἀξετιμήτο λύφυρο στό νικητὴ ἔμεινε ἡ «ἀφνειός» Κόρινθος.

Ὁ τραχὺς κι ἄξεστος* Ρωμαῖος στρατηγὸς εἶχε ἀκούσει πολλὰ γιὰ τὰ πλούτη αὐτῆς τῆς πόλεως. Ὅ,τι εἶδε ὅμως, μπαίνοντας τώρα σ' αὐτή, ξεπερνοῦσε κάθε περιγραφή. Ὁ χώρος τῆς Πύλης τοῦ Περιάνδρου, στολισμένος μὲ ὠραῖα κτίρια καί σπάνια καλλιτεχνήματα, παρουσιάζε ἐξαίσιο θέαμα. Ἡ ναυτιλία καί τὸ ἀνθηρὸ ἐμπόριο τῶν Κορινθίων, συσσωρεύοντας πλούτη στὴν πόλη, εἶχαν γίνει αἰτία ν' ἀκμάσουν ἐκεῖ σχολές γλυπτικῆς κι ἀρχιτεκτονικῆς, σχολές ζωγραφικῆς καί φιλοσοφίας, ὥστε ἡ Κόρινθος νά εἶναι τὰ χρόνια αὐτὰ ἡ πιὸ ὁμορφη κι ἡ πιὸ ἀναπτυγμένη πόλη τοῦ κόσμου ὅλου... Ἦταν, ναί, πλούσια κι ὠραία ἡ Κόρινθος ὡς τὴν ὥρα, πού μπῆκε σ' αὐτὴ ὁ νικητὴς Ρωμαῖος ὕπατος. Ἐπειτα ὅλα χάθηκαν...

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶτες ρίχτηκαν στὴν ἀπροστάτευτη πόλη σάν θηρία. Πολλοὺς ἄντρες τοὺς ἔσφαξαν. Τοὺς ὑπόλοιπους, μαζί μὲ τίς γυναῖκες καί τὰ παιδιὰ, τοὺς ἔκαμαν σκλάβους. Δέ σεβάστηκαν τίποτε, οὔτε ἱερό, οὔτε ὅσιο. Οἱ θησαυροὶ τῆς πόλεως καί ὅσα καλλιτεχνήματα σώθηκαν, συνάχτηκαν, γιὰ νά σταλοῦν στὴ Ρώμη.

Ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπῆ δημόσια καί ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα, ἀπ' τοὺς λαμπροὺς ναοὺς μὲ τὰ κορινθιακὰ περιστύλια κι ἀπὸ τίς περίφημες στοῖες, ὅ,τι ἄφησε ὄρθιο ἡ φωτιά, τὸ γκρέμισε ἡ σκαπάνη.

Ἐφόσον ὑπῆρχε στὸν κόσμον Ῥώμη, δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ μένει μιὰ τέτοια ἀντίζηλος, ὅπως ἡ Κόρινθος.

Παλαιοὶ συγγραφεῖς διηγοῦνται καὶ τὴ βαναυσότητα, πού ἔδειξαν οἱ Ῥωμαῖοι στρατιῶτες πρὸς τὰ ἔργα τέχνης. Ἐνας ἀναφέρει ὅτι ἔσπαζαν ἀγάλματα τοῦ Λυσίππου καὶ τοῦ Σκόπα γελώντας. Κι ἄλλος βεβαιώνει ὅτι εἶδε ὁ ἴδιος στρατιῶτες νὰ ἔχουν στρωμένη χάμον τὴν εἰκόνα τοῦ Διονύσου — τὸ περίφημο ἔργο τοῦ Θηβαίου ζωγράφου Ἀριστείδη — καί, καθισμένοι ἐπάνω σ' αὐτή, νὰ παίζουν τοὺς παιστούς*.

Ἡ Ἑλλάδα ὅλη τότε ἐστράγγισε τὸ πικρότερο ποτήρι.

Τὸ γκρέμισμα καὶ γενικά ἡ συστηματικὴ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου κράτησε μέρες. Κι ἔγινε ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη ἀξιωματικῶν, μ' ἀκατάπαυστα πολεμικὰ σάλπισματα καὶ μπρὸς στὰ μάτια τῶν σκλάβων πιά κατοίκων.

Τὴν τελευταία μέρα, παρακολουθώντας ὁ ἴδιος ὁ ὕπατος τὸ φρικτὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς, ἀντελήφθη σ' ἓνα μέρος καθισμένα πολλὰ Ἑλληνόπουλα, πού σέ λίγο θὰ στέλνονταν στὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ῥώμης. Τὰ πρόσεξε καλὰ κι ἐξεδήλωσε ἀμέσως, σὰν ἀντίδραση, ζωερὴ νευρικότητα. Ἡ ταπεινὴ ψυχὴ του δὲ συγχωροῦσε κάτι· τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα καταβλημένα ἀπὸ στερήσεις, συντριμμένα ψυχικά, ἔδειχναν θλίψη βαθιά, ἀλλὰ καὶ θάρρος ὄχι λίγο κι ἀξιοπρέπεια εὐγενική, πράγματα πού δὲ συμβιβάζονταν καὶ τόσο μέτῃν τραγικὴ θέση τοῦ σκλάβου. Ἐάν δὲν ἦταν μορφωμένος ὁ Μόμιος, ἦταν πολὺ πονηρὸς καὶ χαιρέκακος. Σ' ἓνα νότημά του πλησίασε ὁ ὑπάσπιστής του, πού γινώριζε καλὰ τὰ ἑλληνικά. Ἐσκυψε ἀπὸ τὸ ἄρμα καὶ ψιθύρισε κάτι. Ἐκεῖνος κατάλαβε, κι ἐνῶ τὸ ὄχημα τοῦ ὑπάτου προχώρησε λίγο πέρα, σίμωσε τὰ παιδιὰ. Γύρισαν πρὸς αὐτὸν πρόσωπα, ὅπου ὁ πόνος εἶχε ἀφήσει ζωερὰ ἴχνη. Τὰ κοίταξε ὁ Ῥωμαῖος λίγες στιγμές. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ ρωτᾷ καὶ νὰ ξαναρωτᾷ:

— Ποιὸς ἀπὸ σᾶς γινώριζε γράμματα ;

Πόση ἀφέλεια ! Ὅλα τὰ παιδιὰ ἤξεραν γράμματα. Ἡ Κόρινθος κι ἐκπαιδευτικὴ παράδοση εἶχε κι ἀνεκτίμητους πνευματικούς θησαυροὺς διέθετε, γιὰ νὰ μορφώνει τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς της.

Διέταξε τότε ὁ Ῥωμαῖος ἀξιωματικὸς νὰ φέρουν ἀβάκια*. Κι ὅταν τὰ ἔφεραν, τὰ μοίρασε στὰ παιδιὰ μέτῃν ἐντολὴ νὰ γράφει τὸ καθένα δυὸ λόγια.

Νά γράψουν τά παιδιά ; Ποῦ νά βροῦν ψυχική διάθεση ; Τά πιά πολλά ξμειναν ἀδιάφορα, λίγα ὅμως κάτι ἔγραψαν.

Ἄρκετή ὥρα ἔπειτα, ὁ ὑπασπιστής, κρατώντας τά ἀβάκια, μετέφραζε τά γραμμένα στό Μόμμιο.

Ἡ μορφή τοῦ στρατηγοῦ ὄλο καί σκοτείνιαζε. Ἀπό ὅσα ἄκουε φαινόνταν καθαρά πῶς, παρά τή σκληρή δοκιμασία, οἱ ψυχές τῶν παιδιῶν ἦταν ὑπερήφανες ὅπως ἡ ἔκφραση τῶν προσώπων τους.

Ἐξαφνα ὁ ὑπασπιστής σταμάτησε.

— Τί γράφει αὐτό τό ἀβάκιο; ρώτησε ὁ Μόμμιος.

— Στίχους, ὕπατε. Στίχους τοῦ Ὀμήρου !...

— Στίχους τοῦ Ὀμήρου !

Ὅσο ἀμόρφωτος κι ἂν ἦταν ὁ Ρωμαῖος ὕπατος, δέν ἦταν δυνατόν ν' ἀγνοεῖ τ' ὄνομα τοῦ θεοῦ ποιητῆ, πού τόν λάτρευε ὄχι μόνον ἡ Ἑλλάδα τότε, ἀλλά ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος. Μικρός στή Ρώμη εἶχε ἀκούσει πολλές φορές τραγουδιστές ν' ἀπαγγέλλουν τίς ραψωδίες του, ἀνιστορώντας τίς παλικάριές τῶν πολεμιστῶν στήν Τροία κι ἐκθειάζοντας τίς εὐγενικές καρδιές τους.

— Διάβασε ! πρόσταξε ξηρά.

Ὁ ἄλλος μετέφρασε ἀργά ἀργά :

« Χαρά στοὺς Δαναοὺς καί δυό καί τρεῖς φορές χαρά τους,
πού γιά χατίρι ἐχάθηκαν τῶν Ἀτρειδῶν στήν Τροία.
Δέν ἦταν νά πέθαινα καί νά μέ πάρει ὁ Χάρος,
τή μέρα πού ἔπεφταν βροχή τά χάλκινα κοντάρια
τῶν Τρώων πάνω μου, κοντά στό σῶμα τοῦ Ἀχιλλέα !
Καί μνημα θά ἔχα κι οἱ Ἀχαιοί τή δόξα μου θά ἔλεγαν.
Μά τώρα μέ πικρό χαμό μοῦ εἶναι γραφτό νά λιώσω¹».

Τελείωσε. Ζωηρή ταραχή μαρτυριόταν στή μορφή τοῦ ὑπάτου.

Ὁ Λεύκιος Μόμμιος ἦταν ἄξεστος*, ἀλλά ἀρκετά εὐφυής.

Ἐνόησε λοιπόν τί ἤθελε νά εἰπεῖ τό παιδί, γράφοντας ἐκείνους τοὺς στίχους. Διέταξε καί τό ἔφεραν μπροστά του.

Τό μικρό στάθηκε περήφανα.

— Γιατί τά ἔγραψες αὐτά ; ρώτησε μαλακά ὁ ὑπασπιστής, μεταφράζοντας τήν ἐρώτηση τοῦ ὑπάτου.

1. Ὁδυσσεΐας ε 306 - 311, μετάφραση Ι. Οἰκονομίδη

Τό γενναίο Έλληνόπουλο κοίταξε τόν καταστροφέα τῆς πατρίδας του λίγες στιγμές, χωρίς νά βγάλει λέξη, κι ἔπειτα χαμήλωσε τό κεφάλι. Τί νά τοῦ ἀπαντοῦσε; Ἄν ἐκεῖνος εἶχε μέσα του κάποια λεπτή ἀνθρώπινη συναίσθηση κι ἂν ἀγαποῦσε τήν πατρίδα του καί τούς δικούς του, θά ἔνιωθε τί τό ἔσπρωξε νά γράφει ἐκείνους τούς στίχους.

Ὁ Ρωμαῖος στρατηγός σώπαινε. Ἡ στάση τοῦ παιδιοῦ γενικά τοῦ εἶχε προξενήσει ἐντύπωση. Ἔτσι, δίχως νά τό θέλει, θυμήθηκε ὅσα εἶχε ἀκούσει γιά τό λαό, πού τώρα τόν πατοῦσε στό λαιμό. Συλλογίστηκε τήν τύχη του... Καί σχεδόν... συγκινήθηκε. Ἔσκυψε, ψιθύρισε κάτι στόν ὑπασπιστή του, ἔπειτα κέντρισε τ' ἄλογα καί τό ἄρμα του ἀπομακρύνθηκε.

Ὁ ὑπασπιστής ἔφαξε ἀνάμεσα στούς αἰχμαλώτους, βρῆκε ὅλους τούς συγγενεῖς τοῦ παιδιοῦ καί :

— Πάρτε τό παιδί καί πηγαίνετε, τούς εἶπε ὁ ὕπατος σᾶς ἐλευθερώνει.

(Ἱστορικό ἀνέκδοτο)

Ἀνάπτυξη ἀπό τό Θ. Μακρόπουλο

« ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ »

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσεν ἀμέσως τούς καλυτέρους τεχνίτας, πού ἤμποροῦσε νά εὔρη εἰς τό στρατόπεδον, παρέστηκε πῶς ἦτο τό ὄραμα καί διέταξε νά τό κατασκευάσουν μέ χρυσόν καί πολυτίμους λίθους.

Τό πρῶτον τοῦτο λάβαρον, τό ὁποῖον εἶδεν ὁ ἱστοριογράφος ἐπίσκοπος Εὐσέβιος, ἦτο χρυσοῦν δόρυ, ἔχον εἰς τήν κορυφήν ἐπίσης χρυσοῦν στέφανον, φέροντα τά δύο στοιχεῖα Χ καί Ρ, δηλαδή τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Κάτω ἀπό τόν στέφανον « ἐκρέματο βασιλικόν ὕφασμα σύν πολλῷ καθυφασμένον χρυσῷ, ποικιλίᾳ συνημμένων πολυτελῶν λίθων », τό ὁποῖον εἶχεν εἰς τά ἄκρα τήν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος καί τῶν παιδιῶν του. Καί ἡ ὕψωσις του ἐμπρός εἰς τούς ρωμαϊκοὺς αἰετοῦς, τούς κόκκινους δράκοντας, τά βέξιλλα* καί τά φλάμουλα*,

ἔγινε πανηγυρική πρὸς μεγάλην βεβαίως ἐκπληξιν καὶ σκάνδαλον τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων.

Τό πλεῖστον αὐτῶν, βάρβαροι Ἀλαμανοί* καὶ Γαλάται, εἶδον μέ ἀπόλυτον ἀδιαφορίαν τὴν καινοτομίαν. Αἱ τριάκοντα ὅμως χιλιάδες χριστιανῶν, ὅταν εἶδον τό σύμβολον τῆς θρησκείας των, τῆς ἐπὶ τόσους αἰῶνας καταδιωκομένης καὶ τρομοκρατουμένης, νά ὑψώνεται ἐπικεφαλῆς των, ἔνωσαν τὴν συγκίνησίν των νά μεταβάλλεται εἰς παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ.

Διότι τό λάβαρον αὐτό ἐσυμβόλιζε πλέον καθαρά τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἰδέας, τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστοῦ των καὶ δι' αὐτό τό ὀλιγώτερον, πού ἤμποροῦσαν νά δώσουν, ἦτο μία ζωή. . .

Ἐνθουσιασμός λοιπόν δέν ἄργησε νά γίνῃ φανατισμός ἀπεριόριστος διὰ τὸν Αὐγουστον.

Ἡ μυστική εἰμαρμένη* ἐκεῖ ἐπάνω εἶχεν εἶπει τὴν λέξιν της.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπρεπε νά νικήσῃ!

* * *

Ἦτο ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 312, ἡ ἐβδόμη ἀκριβῶς ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μαξεντίου εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἡ Ρώμη μαζεμένη εἰς τό ἀμφιθέατρον ἐπανηγύριζεν. Ἐνῶ αἱ λεγεῶνες* ἐβάδιζαν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Μαξέντιος ἐώραζε.

Κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους, καὶ ὀλιγώτερον ἀπ' ὅλους αὐτοὺς ὁ Μαξέντιος, δέν ἐσκέπτετο τὸν Κωνσταντῖνον.

Ἐμπιστευόμενος εἰς τὸν στρατὸν του, ἦτο παραζαλισμένος ἀπὸ τὰς κολακείας καὶ τὰ θυμιάματα τῶν ἐμπίστων του, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπροσκύνουν ὡς κύριον τοῦ κόσμου καὶ νέον θεόν.

«Ἐς αὐρίον τὰ σπουδαῖα!». Μέ τὴν φράσιν αὐτὴν εἶχε κλείσει τό στόμα μερικῶν φρονίμων, πού ἐτόλμησαν νά διαταράξουν τὰς διασκεδάσεις του.

Ὁ λαὸς ἐξ ἄλλου, μολονότι τρέμων ὑπὸ τό καλλίγιον* τῶν πραιτωριανῶν*, ἀφιερώνετο εἰς τὰς ἐορτάς, πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἀγαπημένους του ἀγῶνας τοῦ ἀμφιθεάτρου, προσπαθῶν νά λησμονῇ τὴν τύχην του.

Ψωμί καὶ ἐορτάς ! Μήπως αὐτό δέν ἦτο ἀπὸ καιροὺς τώρα ἡ ψυχικὴ κατάστασις τῆς Ρώμης ;

Οἱ ἀγῶνες εἶχαν ἀρχίσει ἐν μέσῳ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος. Με-

ταξύ όμως δύο αγωνισμάτων, κατασκονισμένοι βερεδάριοι* έφεραν τήν είδησιν, ότι και ή μάχη είχε αρχίσει κοντά εις τήν Μουλβίαν* γέφυραν.

Η πρώτη εντύπωσις ήτο φυσικά ή ανησυχία. 'Αλλ' άμέσως ή φυσική νωθρότης του χαρακτήρος ή ίσως ή δύναμις του πεπρωμένου εξανακάθισαν τον Μαξέντιον εις τον θρόνον του.

Μήπως αί λεγεώνες του δεν ήσαν τρεις φορές περισσότεραι του Κωνσταντίνου ; . . . Μόνον οί Καρχηδόνιοι μισθοφόροι του, που είχαν θαυμασθή πρό όλίγων ήμερών εις τό πεδίο του 'Αρεως, δεν ήσαν άρκετοί νά αντιμετωπίσουν τους Γαλάτας και τους 'Αλαμανούς ; Διατί νά χαλάση μίαν τέτοιαν έορτάσιμον ήμέραν και νά κόψη εις τό μέσον τό άμφιθέατρον ;

'Αλλ' ή άγανακτισμένη βοή των πραιτωριανών, που ήξευραν καλύτερα τον Κωνσταντίνο και έβλεπαν ότι διακινδυνεύουν τό π'αν, τον έκαμαν νά έννοήση, ότι δεν ήτο δυνατόν νά μένη εκεί, ενώ ό στρατός του έπολεμούσε.

Και τότε όμως πάλιν έστειλε νά έρωτήσουν πριν τους σιβυλλικούς* χρησμούς, διά νά μάθη ποιον θά ήτο τό άποτέλεσμα της μάχης.

'Αλλά ό ποντίφηξ άρχιερεύς άπεκρίθη μέ διαφορούμενον χρησμόν, ότι «θνήσκει άθλίως ό έχθρός της Ρώμης».

Ποιος όμως ήτο ό έχθρός αυτός ;

Ο Μαξέντιος ούτως ή άλλως έξήγησε τό πράγμα έννοϊκώς διά τον έαυτόν του, και μόνον πιεζόμενος άπεφάσισε νά ξεκινήση έπικεφαλής των πραιτωριανών.

Μόλις όμως έβγαιναν από τά τείχη, σμήνος μαύρων πουλιών ξεπετάξε διαμιάς τρομαγμένον και έσηκώθη επάνω από τάς κεφαλάς των.

Ήτο ό πρώτος κακός αίωνός και ό λαός, που παρηκολούθει τήν αναχώρησιν, ήρχισε νά τον σχολιάζει δυσσιώνως*.

Ο Μαξέντιος, έπηρεασμένος, άκόμη μίαν φοράν έδίστασεν. Ήτο όμως πλέον άργά νά υποχωρήση.

* * *

Η μάχη έδίδετο εμπρός εις τον Τίβεριν και τό κύριον σημείον της συμπλοκής ήτο ή λεγομένη « Σάξα ρούμπρα », δηλαδή « Έρυ-

θρά πέτρα», ἐννέα μίλια περίπου ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Ρώμης καὶ ἕξ μίλια ἀπὸ τὴν Μουλβίαν γέφυραν.

Ὅταν ἔφθασεν ὁ Μαξέντιος, τὰ δύο στρατόπεδα ἦσαν εἰς χειρας καθ' ὅλον τὸ μέτωπον καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπάνω εἰς κατάλευκον ἄλογον, ὅπως περιγράφει ὁ Λακτάντιος*, εὐδιάκριτος ἀπὸ τὸν πολῦτιμον λόφον* τοῦ κράνους καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς χρυσοῦς πανοπλίας, ἐδεικνύετο ἀπὸ ὅλον τὸν στρατόν.

Ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν αἱ γαλατικαὶ λεγεῶνες, οἱ Βρεττανοὶ καὶ οἱ Ἀλαμανοὶ τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίθετον οἱ Σικελοὶ, οἱ Ἰταλοὶ, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ Λίβυες μισθοφόροι τοῦ Μαξεντίου, ἀποτελοῦντες ὅλοι ὁμοῦ ἀνθρωποπέλαγος τριακοσίων τού-
λάχιστον χιλιάδων ἱππέων καὶ πεζῶν.

Καὶ εἰς τὰ σύννεφα τῆς σκόνης, τὸ θέαμα τῶν χαλκοφράκτων αὐτῶν ἀνθρωπίνων ὄγκων, συγκρουομένων μέσα εἰς τὴν βοήν, τὰ σαλπίσματα τῶν μακρουλῶν σαλπίγγων καὶ τὰ οὐρλιάσματα τῶν κεραύλων*, ἦτο κάτι τρομακτικὰ ἐπιβλητικόν καὶ μεγαλοπρεπές.

Πίσω ἀπὸ τὴν κυρίαν γραμμὴν τῆς συμπλοκῆς, ὅπου ἕνεκα τῆς σκόνης τὸ μάτι ἔβλεπε μόνον ἀπερίγραπτον μπερδεμα ἀνθρώπων, ἀλόγων, κονταριῶν, ἐφαίνοντο ἄλλαι κοχόρτεις* μέ τὰ σήματα των, δράκοντας, λύκους, αἰτούς, Μινωταύρους, στολισμένους, ἐλλείπει λουλουδιῶν, ἀπὸ κλαδιὰ δένδρων, τρέχουσιν συντεταγμένοι εἰς τὰ ἀσθενέστερα μέρη...

Καὶ μόλις οἱ χαλκόφρακτοι ὄγκοι ἔφθαναν εἰς ἐπαφήν, τὰ δόρατα ἄφηναν τὸν λόγον εἰς τὰ ξίφη καὶ ἤρχιζε πάλιν σώματος πρὸς σῶμα, ἀσπίδος πρὸς ἀσπίδα, σιδήρου πρὸς σίδηρον, ὅπου τὰ κτυπήματα ἀντήχουν βαριά, βγάζοντα σπινθήρας ἀπὸ τὰ κράνη, ἀπὸ τοὺς γύρους τῶν ἀσπίδων καὶ τὸν χάλυβα τῶν σπαθιῶν.

Πίσω ἀπὸ τὰς γραμμάς οἱ ψилоὶ ὀπλίται ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα μέ τὰ τόξα καὶ τὰ μολυβένια βλήματα τῶν σφενδονῶν των*...

Ὡρυγαί*, ρόγχοι, βογκητά, εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, κραυγαὶ διαπεραστικαὶ πόνου, ἐλεεῦ* θριάμβου, βαρυπρόφερτα λατινικὰ προστάγματα... ἀλλὰ πρό πάντων μία φωνή, μία κραυγὴ μυριαπλασιαζομένη εἰς βοήν, ὡς θόρυβος πολλῶν ὑδάτων, ἐκυριάρχει:

— Χριστὸς νικᾷ !... Χριστὸς νικᾷ !...

Ἦσαν οἱ χριστιανοί, τῶν ὁποίων ὁ ἐνθουσιασμός, οἰστρηλα-

τημένος* από τήν έντύπωσιν τοῦ θαύματος, εἶχε μεταβληθῇ εἰς ἀπηλπισμένην ἔντασιν προσπαθείας.

Ἐβλεπαν ἔμπρός των εἰς τήν συμπλοκήν, ὅπως τό διηγοῦνται οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς, οὐρανίας δυνάμεις νά καταβαίνουν εἰς βοήθειαν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐθαμβώνοντο ἀπό τήν λάμψιν τῶν ὅπλων των, ἐθαύμαζον τά γοητευτικά ἢ φοβερά σχήματά των, ἤκουαν τās φωνάς των...

— Τόν Κωνσταντῖνον ζητοῦμεν!... Τόν Κωνσταντῖνον ἐρχόμεθα νά βοηθήσωμεν!... ἐφώναζον αἱ ἐμφανίσεις αὐταί.

Ἐπειτα τό ἀδιάκοπον ἐκεῖνο ἀκτινοβόλημα τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τοῦ λαβάρου, πού ἔβλεπον νά προπορεύεται καί νά τοὺς ὀδηγῇ, τοὺς ἐμαγνήτιζε, τοὺς ἔφερεν εἰς τά μάτια δάκρυα, τοὺς ἐστόμωνε* κάθε ιδέαν φόβου...

Ὁ Χριστός των, ὁ ἀληθινός Θεός, ἦτο ἐκεῖ... Καί ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἐκλεκτοί, πού θά ἐπύργωναν τήν βασιλείαν του εἰς τόν κόσμον...

* * *

Τήν στιγμήν αὐτήν βοή θριαμβευτική ἀντήχησεν ἀπό τόν στρατόν τοῦ Κωνσταντίνου. Αἱ ἰταλικά λεγεῶνες τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου ἤρχισαν πρῶται νά κλονίζωνται καί νά ὑποχωροῦν.

Ὁ Μαξέντιος ἄφησε μεγάλην κραυγήν καί, προτείνων τήν πυγμήν, ἐχύθη νά τās ὑποστηρίξῃ.

Τήν ἰδίαν ὅμως στιγμήν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ κατάφρακτοι κλιβανάριοι*, τό βαρὺ ἐχθρικόν ἱππικόν τοῦ Γαίου Σενεκίωνος, ἐπροχωροῦσαν μέ καλπασμόν νά κόψουν τήν ὑποχώρησίν του.

Ἡ κατάσταση ἐγένετο κρίσιμος. Ἐσηκώθη τότε εἰς τοὺς ἀναβολεῖς* καί ἐκοίταξε γύρω εἰς τό πεδῖον τῆς μάχης σκεπασμένον ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἀπό σύννεφα σκόνης, τήν ἄμπωτιν καί παλῖρροιαν τῆς ἀνθρωποθαλάσσης τῶν δύο στρατῶν.

Οἱ Μαυριτανοί* ἱππεῖς, δεκατιζόμενοι ἀπό τās σιδηρᾶς κορύνας* τῶν κλιβαναρίων, ἤρχισαν νά ὑποχωροῦν, χωρίς καμμίαν τάξιν, αἱ δέ σικελικά καί καρχηδονικά λεγεῶνες, ἔπειτα ἀπό τήν ὑποχώρησιν τῶν Ἰταλῶν, ἐκάμπτοντο καί αὐταί πρὸς τόν Τίβεριν.

Μόνον οἱ πραιτωριανοί, ἐννοοῦντες ὅτι πολεμοῦν διὰ τόν ἴδιον ἑαυτὸν των, ὅτι χανομένης τῆς μάχης ἐχάνοντο καί οἱ ἴδιοι, διεξεδίκουν τās θέσεις των βῆμα πρὸς βῆμα εἰς ἀπηλπισμένην πάλην,

πυργώνοντες τὰ σώματά των, ὁ καθένας εἰς ἓνα ὀχύρωμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀντίπαλος ἔπρεπε νὰ πατήσῃ*, διὰ νὰ διαβῇ.

Ὁ κίνδυνος ὅμως τῶν κλιβαναρίων ἐγένετο διαρκῶς καταφανεστέρος. Μία δέ ἴλη ἐξ αὐτῶν, ἔχουσα ἐμπρὸς τὸν γιγάντιον Κεντυρίωνα μέ τὰ ἀνεμισμένα γένεια, πάλλοντα ὑψηλὰ τὴν πελωρίαν κορύναν του, ἔτρεχεν ἀκάθεκτος*, ἀναποδογυρίζουσα ὅ,τι εὗρισκε νὰ ἀνακόψῃ τὸν δρόμον τῆς Μουλβίας γεφύρας.

— Χριστὸς νικᾷ!... Χριστὸς νικᾷ... ἐβρυχᾶτο ὁ ἀνεμοστρόβιλος.

* * *

Τότε ὁ Μαξέντιος ἐγύρισε πρὸς τὸν Τίβεριν νὰ ἐξασφαλισθῇ τοῦλάχιστον πίσω ἀπὸ τὸν ποταμόν, ὅπου ἐνόμισεν, ὅτι ἡμποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον.

Τὸ κίνημα ὅμως αὐτὸ ἀπεθάρρυνεν ἐντελῶς τὰς λεγεῶνας του καὶ ὅλοι, ἀντὶ νὰ κοιτάξουν ν' ἀντιταχθῶν, ὥρμησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἐκτὸς τῶν πραιτωριανῶν, οἱ ὅποιοι δεῖχνοντες μέ λύσσαν τὴν πυγμὴν πρὸς τὸ μέρος του, ἔμειναν γενναίως ν' ἀντιμετωπίζουν τοὺς κλιβαναρίους.

Αἱ σιδηραὶ κορύναι τῶν καταφράκτων ἤρχισαν τότε φρικτὸν ἀγῶνα.

Ἐκρίθη!... Ἐσφραγίσθη!... Ἀπεφασίσθη!...

Ἡ ἡττα τοῦ Μαξεντίου ἦτο γενική... .

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ὁ Μαξέντιος, βλέπων ὅτι θὰ συνελαμβάνετο ζωντανός, ὅτι ὀλίγον ἀκόμη καὶ ἦτο εἰς τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ του, ἔχωσε τοὺς πτερινοστῆρας εἰς τὰ πλευρά τοῦ ἀλόγου του, κατεπάτησε τοὺς φεύγοντας καὶ ὥρμησε νὰ περάσῃ μέ ἀπελπισμένην προσπάθειαν.

Ἀλλὰ εἰς τὸ ἀσφυκτικὸν ἀλληλοπάτημα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐμπλεχθῇ, ἐξετοπίσθη ἄξαφνα ἀπὸ φοβερόν σπρώξιμον νέου κύματος φυγάδων πρὸς τὸ ἀριστερόν χεῖλος τῆς γεφύρας καὶ παρεσύρθη εἰς τὸν ποταμόν. Ἀλογον καὶ ἀναβάτης εὐρέθησαν μέσα εἰς τὰ θολὰ νερά τοῦ Τιβέρεως.

Μεγάλη βοή τότε ὑψώθη ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς καὶ φίλους.

— Ὁ Αὐγουστος... Ὁ Αὐγουστος... Βοήθεια! Σώσατέ τον!

Ἀλλὰ κανεὶς δὲν διεκινδύνευε.

Μίαν στιγμὴν ὁ Μαξέντιος ἐφάνη προσπαθῶν νὰ ἀντιπαλαίσῃ

μέ τό ρεῦμα. Δεύτερον ἀνθρωποκρήμισμα ἀπό τήν γέφυραν τόν ἐξηφάνισε πάλιν μέσα εἰς τήν ἀφρίσμένην δίνην.

Περισσότερον δέν ἠμπόρεσε νά ἰδῇ κανεῖς, διότι ἀκριβῶς τήν στιγμήν αὐτήν οἱ ἱππεῖς τοῦ Λογγίνου* ἔφθαναν εἰς τήν γέφυραν καί οἱ πραιτωριανοί, κοπανιζόμενοι ἀπό τās κορύνas, ἔπιπταν κατὰ σωρούς εἰς τὰ κύματα.

Ὁ Τίβερης ἐκρατοῦσε πλέον εἰς τὰ θολά βάθη του τόν ἐχθρόν τοῦ Σταυροῦ καί τοῦ Κωνσταντίνου.

« Νενίκηκάς-με, Ναζωραΐε »

* Ἀγγελος Τανάγρας

ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

« Κεφαλὴν τοῦ κόσμου », « πρωτεύουσαν τῆς Ἀνατολῆς », « μαργαρίτην τῆς Ἀσίας », « τετράπολιν* », ὠνόμασαν οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι τήν Ἀντιόχειαν. Τό βέβαιον εἶναι, ὅτι ἀπό τās περιγραφάς-ἀποδεικνύεται μία ἀπό τās πλουσιωτέρας καί διασκεδαστικωτέρας πόλεις τῆς ἐποχῆς τῆς. Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, ἐντόπιοι ἡγεμόνες καί βυζαντινοὶ ἐπίτροποι, διηγωνίσθησαν, ποῖος νά τήν στολίση καί νά τήν κάμη ὠραιότεραν.

Ἡ τοποθεσία τῆς ἐβοήθει ἀφθονώτατα εἰς τοῦτο. Πλησίον τῆς ἦτο ἡ Δάφνη, τό ἄλσος τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, κατάφυτον ἀπὸ κυπαρίσσους καί πλατάνους, πού ἔφθαναν εἰς τήν ὄχθην τοῦ Ὁρόντη*. Μία σοφὴ διαρρύθμισις τῶν ὑδάτων ἔκαμνε τήν πόλιν νά φαίνεται ἀπὸ μακρὰν ὡς κτισμένη ἐπάνω εἰς ἀφρούς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐλάτρευον τὰ νερά ὡς θεοὺς καί τὰ ἐστόλιζον μέ τὰ αἰθήρια πλάσματα τῆς ποιητικῆς φαντασίας τῶν. Πρακτικώτεροι οἱ Ρωμαῖοι ἔβλεπον εἰς τό ὕδωρ μίαν δύναμιν, τήν ὁποῖαν ἔπρεπε νά τιθασεύσῃ* ἡ δύναμις τῆς Ρώμης.

Ὅπου ἐπέρασε τό ἑλληνικόν πνεῦμα, αἱ θάλασσai, οἱ ποταμοί, αἱ λίμναι, αἱ πηγαί, αἱ κρήναι, ἔγινεν ποιήματα. Ἦλθον ἔπειτα οἱ Ρωμαῖοι, καί, ὅπου ὑπῆρχε ποίημα, ἔγινεν ὑδραγωγεῖον. Ἀπὸ τήν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων ἐσώθη ἓνας ὁλόκληρος θεῖος ὑγρὸς κόσμος, ἀπὸ τήν ἐργασίαν τῶν Ρωμαίων ἀπέμειναν καταπληκτικαὶ ὑπό-

γειοι στοαί, λίθινοι δρόμοι τοῦ νεροῦ εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς κινου-
ντες καί σήμερον ἀκόμη τόν θαυμασμόν τοῦ κόσμου. Ἐπειτα ἀπό
αἰῶνας ὀλοκλήρους αἱ πόλεις, ἐπάνω ἀπό τὰς ὁποίας ἐπέρασεν ἡ
ρωμαϊκή κατάκτησις, ἐπιστρέφουν εἰς τὰ παλαιά ὑδραγωγεία τοῦ
Ἀδριανοῦ* καί τὰ διορθώνουν, διά νά λειτουργήσουν πάλιν. Τά
ποιήματα μόνον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δέν θέλουν καμμίαν διόρθω-
σιν. Αὐτά ἀπέδειξαν περισσοτέραν ἀντοχήν καί ἀπό τοὺς ρωμαϊ-
κοὺς ὀγκολίθους καί παρουσιάζονται νέα καί δροσερά πάντοτε εἰς
τὴν νοσταλγικὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὠραίου.

* * *

Ἡ Ἀντιόχεια ὑπῆρξε μία ἀπό τὰς πρώτας πόλεις τοῦ κόσμου,
εἰς τὰς ὁποίας ἐχαράχθησαν δρόμοι εὐθεῖς καί ἐστρώθησαν μέ λίθους.
Ἡ κεντρικὴ λεωφόρος τῆς πόλεως, ἡ σχίζουσα αὐτὴν ἀπὸ τό ἔν
ἄκρον εἰς τό ἄλλο εἶχε τριάκοντα ἕξ σταδίων μήκος, ἑπτὰ δηλαδή
σημερινῶν χιλιόμετρων, καί ἐκοσμεῖτο δεξιά καί ἀριστερά εἰς ὅλην
τῆς τὴν ἔκτασιν ἀπὸ στοάς, ὥστε οἱ περιπατηταί νά προφυλάσσων-
ται ἀπὸ τὴν βροχὴν καί τόν ἥλιον. Στοάς εἶχεν ἐπίσης καί μία ἄλλη
λεωφόρος, τό δέ ἔδαφος τῆς ἦτο στρωμένον μέ γρανίτην τῆς Αἰγύ-
πτου. Ὁ Φόρος — ἡ ἀγορά — ἐστολίζετο μέ στήλας ἀπὸ μάρμαρον
τῆς Ἰλλυρίας καί εἶχε τό ἔδαφος στρωμένον ἀπὸ μάρμαρα λευκά.

Ἐνας δημόσιος περίπατος — ὁ Ζυστός — ἦτο μᾶλλον Μουσεῖον
παρά περίπατος. Ὑπῆρχεν ὅμως καί Μουσεῖον καί πολυάριθμα
δημόσια λουτρά καί μεγαλοπρεπές Βουλευτήριον καί ἐπιδεικτικώ-
τατον Διοικητήριον καί κτίρια δημόσια καί μέγαρά ἰδιωτικά πλου-
σιώτατα καί ἐπαύλεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ πλούσιοι Ἀντιοχεῖς ἐσπα-
ταλοῦσαν μυθῶδη ποσά, διά νά τὰς στολίσουν. . .

Καί τέλος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὑπῆρχον τέσσαρα θέατρα μεγά-
λα, τό θέατρον τοῦ Διονύσου, τό θέατρον τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τό
Πλῆθρον καί τό Πρόμηκες. Εἰς τὰ μεγάλα αὐτά θέατρα παριστάνοντο
ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας θεατρικῆς φιλολογίας, τόση
δέ ἦτο ἡ συρροή τῶν θεατῶν, ὥστε ὁ ἄρχων τῆς πόλεως, Πρόκλος,
ἠναγκάσθη νά καταστρέψῃ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ Πλῆθρου, διά
νά τό κάμῃ μεγαλύτερον. Φαίνεται δέ, ὅτι τὰ θέατρα αὐτά ἦσαν
πολυτελέστατα, διότι ὁ φιλόμουσος Ἀντιοχεύς ρήτωρ Λιβάνιος
ἐξαίρει τὴν ἀγάπην τῶν συμπατριωτῶν του πρὸς τὰ « πολυτελῆ

Ιερά τῶν Μουσῶν ». Εἶχον ἄλλως τε τὰ θέατρα αὐτά ἐπιχορηγήσεις τῆς πολιτείας, τῶν βουλευτῶν καί μέρος ἀπό τήν διαθήκην τοῦ γε-
ρουσιαστοῦ Σωσιβίου*, τοῦ ἱδρυτοῦ τῶν ἀντιοχικῶν Ὀλυμπιακῶν
ἀγώνων.

Ἐκτός ὅμως τῶν μεγάλων τούτων θεάτρων ὑπῆρχε πλήθος
ἄλλων μικροτέρων, δι' ἵπποδρομίας, θηριομαχίας, μουσικούς ἀγῶ-
νας, χορούς κ.λπ. Ἐνῶ δέ ἄλλαι πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας ἐφημί-
ζοντο, ὅτι ἡ κάθε μία παράγει καί ἄλλο εἶδος τεχνιτῶν τῆς σκηνῆς,
ἡ Ἀντιόχεια εἶχεν ἀπό ὅλα τὰ εἶδη. Ἡ Ἀντιόχεια — λέγει ὁ χρονι-
κογράφος — ἔχει ἀφθόνως ὅλα τὰ τερπνά, διότι ἐκεῖ πηγαίνει ὁ
αὐτοκράτωρ καί τοῦ χρειάζονται ὅλα.

* * *

Αὕτη ἦτο ἡ Ἀντιόχεια τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν καί τῶν πρῶ-
των χριστιανικῶν αἰώνων, μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ πρῶτος
μεγάλος σεισμός τῆς ἔφερεν τρομερόν κτύπημα, τό ὅποιον ἠκολού-
θησαν ἔπειτα ἀλλεπάλληλα ἄλλα. Πλουσία, πολυάνθρωπος, φιλή-
δονος, πολιτισμένη, σπάταλος, κέντρον ὀλοκλήρου κόσμου ἀγαπών-
τος τὰ θεάματα, τὰς ἑορτάς, τὰς διασκεδάσεις, κατώρθωσε, μέ ὅλην
τήν ἐπίδρασιν τῶν ἀσιατικῶν της στοιχείων, νά διατηρήσῃ κά-
που κάπου τήν λεπτότητα καί τήν λιτότητα τοῦ ἀθηναϊκοῦ πνεύ-
ματος.

Ὅταν ἡ λογία αὐτοκράτειρα Εὐδοκία — ἡ κόρη τοῦ Ἀθηναίου
φιλοσόφου Λεοντίου Ἀθηναῖς — θῦμα τῶν ραδιουργιῶν τοῦ ἱεροῦ
Παλατίου, παραιτηθεῖσα τοῦ θρόνου καί μεταβαίνουσα εἰς τὰ Ἱερο-
σόλυμα, διὰ νά γίνῃ μοναχή, ἐπέρασεν ἀπό τήν Ἀντιόχειαν, τόσον
κατεπλάγη ἀπό τόν ἑλληνισμόν τῆς μεγάλης ἀσιατικῆς πόλεως,
ὥστε ἐχαιρέτησε τοὺς κατοίκους αὐτῆς μέ μίαν ἔμμετρον προσφώ-
νησιν, εἰς τήν ὁποίαν μεταξύ τῶν ἄλλων ὑπῆρχε καί ἕνας στίχος
ὑπενθυμίζων τήν κοινὴν καταγωγὴν τῶν Ἀντιοχέων καί αὐτῆς :
« Καυχῶμαι, ὅτι εἰμαι κι ἐγὼ ἀπὸ τήν γενεάν σας καί ἔχω ἰδικόν σας
αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου... ».

« Γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου »

Γεώργιος Τσοκόπουλος

ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

(Ένας Γερμανός, ο Σίγφρηντ, είχε υπηρέτήσει πολλά χρόνια ως σωματοφύλακας του αυτοκράτορα στο Ιερό Παλάτι της Κωνσταντινουπόλεως. Τώρα έχει γυρίσει στην πατρίδα του και διηγείται στους δικούς του τις εντυπώσεις του).

Πρέπει να σās πω, ότι εκεί πού φανερωνότανε όλη ή μεγαλοπρέπεια του βασιλιά, ήτανε τό χρυσοτρίκλινο· μιά σάλα μέσα στο παλάτι καί αυτή. Είχε όκτώ γωνίες καί στο ταβάνι θόλο. Γύρω στους τοίχους ανοιγόντανε όκτώ άψίδες. Έκλειε μέ δυό πόρτες άσημένιες. Στίς άλλες άψίδες, κάθε φορά πού γινότανε επίσημη ύποδοχή, έξέθεταν όλα τά πλούτη του Παλατιού, στέμματα, σμαλτωμένα χρυσαφικά, φορέματα βασιλικά χρυσοκέντητα, μεγάλες λεκάνες άσημένιες καί χρυσές, μεγάλα σκαλιστά πιάτα από άσήμι, μέ άλλα λόγια ό,τι είχαν καί δέν είχαν.

Γιά να κάνουνε πίο συναρπαστική έντύπωση, έδανείζοντο από τίς έκκλησίες καί από τά μοναστήρια ό,τι σπάνιο πράγμα είχαν οί θησαυροί τους. Άκόμη καί τό σωματείο τών σκαλιστών χρυσοῦ καί άργύρου δάνειζε ό,τι πολύτιμο άντικείμενο βρισκόταν στα μαγαζιά των. Έτσι, μέσα σ' όλο τό χρυσοτρίκλινο, έπιστρωμένο μέ θαυμάσια μεταξωτά χαλιά τής Περσίας, ραντισμένα μέ ροδοστάγματα καί άλλα πολύτιμα άρώματα τών Ίνδιων, κρεμασμένα από άργυρές άλυσίδες, τά πολυκάνδηλα φώτιζαν ένα μυθικό σύνολο πλούτου φανταστικού.

Έκει μέσα έδιναν καί γεύματα. Οί πιατέλες από χρυσάφι σφυρήλατο ήτανε τόσο βαριές, ώστε δέκα άνθρωποι δέν μπορούσαν να σηκώσουν μιά από αυτές. Γιά τουτο, καί γιά να προσεγήσουν έκπληξη στους μουσαφιρέους*, τίς πιατέλες, γεμάτες φαγητά, τίς είχαν κρεμασμένες από τό ταβάνι καί μέ τροχαλίες άσημένιες τίς κατέβαζαν τήν ώρα του γεύματος.

Τά χρυσά βάζα, γεμάτα φρούτα τής Άνατολής, ήτανε τόσο κολοσσιαία, ώστε τά κουβαλούσαν επάνω σε άραμπαδάκια*, ταπετσαρισμένα μέ πορφύρα.

Στό τέλος του γεύματος οί προσκαλεσμένοι έπαιρναν δώρο

χρυσά νομίσματα μέσα σέ σμαλτωμένα πιάτα καί πυξίδες από έλεφαντόδοντο, περίφημα σκαλισμένες.

Μέσα στό χρυσοτρίκλινο έρχόνταν όλη ή αύλή κατά τίς επίσημες τελετές. Έκεί βρισκόμουν κι εγώ μέ τούς άλλους Βαράγγους, όπως οί Γραικοί όνομάζουν τήν πολεμική μας Έταιρεία. Έκεί, άν ήσαστε καί σεις, θά βλέπατε όλων τών χρωμάτων τά φορέματα. Άλλα είχαν κεντημένους άετούς πράσινους ή κόκκινους, άλλα λεοντάρια άσπρα καί γύπες χρώματος μενεξεδένιας πορφύρας.

Όταν όλοι εύρίσκοντο στή θέση τους καί οί σιλεντιάριοι* μέ τά μακριά επίχρυσα ραβδιά δέν είχαν πιά νά βάλουν κανένα από τούς επισήμους στή γραμμή, άνοιγαν οί άσημένιες πόρτες τοῦ βάλθους. Τότε, μέσα σ' ένα δάσος από πολύχρωμα λάβαρα καί σημαίες παρουσιαζότανε ό αυτοκράτορας τών Γραικών, όλόφλογος σάν μετέωρο μέσα στά χρυσοῦφαντα φορέματά του καί τά πολύτιμα λιθάρια, πού τόν είχαν κατάσπαρτον από τήν κορόνα ήσαμε τά πορφυρά του πέδιλα.

Ό βασιλιάς ήτανε καθισμένος στό χρυσό του θρόνο.

Τά όργανα ήπαιζαν θριαμβευτικά έμβατήρια. Ό θρόνος τότε από ένα μηχανισμό μυστικό άνέβαινε καί κατέβαινε καί ό αυτοκράτορας φαινότανε σάν κάτι θεϊκό πράγμα πού τό σήκωναν φτεροῦγες άγγέλων.

Τότε από κάτι δέντρα, πού έμοιαζαν πλατάνια καί πεῦκα, όλα φτιαγμένα από καθαρό χρυσάφι, άκούγονταν γλυκές φωνές πουλιών, πού γέμιζαν τό χρυσοτρίκλινο μέ χαρά. Τά δέντρα αύτά ὕψωναν τήν άστραφτερή θωριά τους από τό ένα καί τό άλλο μέρος τοῦ θρόνου. Καί δυό λεοντάρια από χρυσάφι τεντωμένα στά κατώφλια τοῦ θρόνου, σάν νά ήθελαν νά όρμήσουν νά κατασπαράξουν κάποιον έχθρό, κτυποῦσαν τίς οὔρες τους μέ θυμό κι έβγαζαν καί βρυχηθμούς γεμάτους άγριάδα.

« Βυζαντινά πολύπτυχα »

Πλάτων Ροδοκανάκης

Η ΠΙΟ ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΞΑ

Μόνο οί μαραθωνομάχοι
δέ σέ δόξασαν, πατρίδα,
δέ σέ δόξασαν μονάχοι
οί τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα.

Ἐβαστάξαν τά παιδιά σου,
παλικάρια διαλεμένα,
πάντα σάν τά ἰδρυά* τοῦ δάσου,
σάν τούς βράχους ἓνα κι ἓνα.

Ὅμοια ἀκλόνητοι κι ἀγνάντια
στῶν ἐχθρῶν τήν ἄγρια φόρα,
κι ὅμοια στέρεοι στή γιγάντια
καί κακή τῆς τύχης μπόρα.

Ἄλλ' ἀκόμα πιό μεγάλη
τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη
σέ μιάν ἄλλην ἄγια πάλη,
γιά ἓνα πιό ὁμορφο στεφάνι :

Εἰς τήν πάλη, ὅπου τό πνέμα
τ' οὐρανοῦ νικᾷ τόν Ἄδη,
τῆς ἀλήθειας μέ τό ψέμα,
τοῦ φωτός μέ τό σκοτάδι.

« Ἄπαντα »

Λορέντζος Μαβίλης

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΑΥΤΗΣ

Εἰς τήν παγκόσμιον ἱστορίαν ἡ Θεσσαλονίκη παρουσιάζει τό μοναδικόν φαινόμενον τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας εἴκοσι καί τρεῖς, ἄν καί ὑπέστη πλείστας δεινάς ἐπιδρομάς βαρβάρων καί φο-

βεράς καταστροφάς, συνεχίζει έως σήμερον έντονον καί αδιάσπαστον τόν ιστορικόν αὐτῆς βίον. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκτίσθη ἐξ αἰῶνας μετά τήν Θεσσαλονίκην. Αἱ μεγάλαι καί ἐνδοξοὶ πόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἡ Ρώμη καί αἱ Ἀθῆναι, πίπτουν εἰς τήν ἀφάνειαν ἐπὶ αἰῶνας κατά τόν μεσαιῶνα. Ἡ Θεσσαλονίκη εὐθύς ἀπό τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς, κατά τὰ τέλη τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος, καθίσταται πόλις ἐπίσημος, μέ τήν ἰδρυσιν δέ τῆς μεσαιωνικῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας τόν Δ' μ.Χ. αἰῶνα, πόλις μεγάλη καί εὐδαίμων. Τήν θαυμασίαν ἄνθησιν καί ζωήν αὐτῆς διетήρησεν αδιάσπαστον ἕως σήμερον, ὅτε, μετά πέντε σχεδόν αἰῶνας ἀπό τήν κατάκτησιν τῶν Τούρκων (1430), ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ (1912).

Εἰς τήν παγκόσμιον ἱστορίαν λαμπρύνει αἰωνίως τήν Θεσσαλονίκην τό μέγα γεγονός, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη θύρα, ἡ ἀληθής Ὠραία Πύλη, δυνάμεθα νά εἰπωμεν, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθεν εἰς τήν Εὐρώπην ὁ χριστιανισμός. Εἰς τήν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης τό πρῶτον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔρριψε τόν τίμιον σπόρον τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, καί ἀπό τήν πόλιν ταύτην ἐφώτισε τόν κόσμον ὅλον τό ἀνέσπερον φῶς τοῦ χριστιανισμοῦ καί ἤρχισε νέος πλέον βίος διὰ τήν ἀνθρωπότητα. Τό κοσμοϊστορικόν τοῦτο γεγονός εἶναι τόσον μέγα, ὥστε αὐτό καί μόνον ἐτόνισεν ὡς πρωθυπουργός τῆς Ἀγγλίας εἰς τόν λόγον του ὁ Ἀσκουιθ, ὅταν ἀνήγγειλεν εἰς τό ἐπίσημον γεῦμα τοῦ λόρδου δημάρχου τήν ὑπό τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῆς πόλεως.

Πλήρεις ἱστορικῶν περιπετειῶν ὑπῆρξαν αἱ τύχαι ὅλων τῶν μεγάλων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐλαμπρύνθησαν εἰς δύναμιν καί εἰς πολιτισμόν. Ἀλλ' οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ὑπέστη τόσας τραγικάς συμφοράς, ὅσας ἡ «μεγάλη Θεσσαλονίκη» κατά τόν μακραίωνα αὐτῆς βίον. Σεισμοί, ἀσθένειαι, πείνα, καί ἀκόμη ἐμφύλιοι σπαραγμοί, πολλάκις ἐσάλευσαν τήν πόλιν. Ἀλλ' αἱ δεινότεραι περιπέτεια ἦσαν αἱ ἱστορικαί τύχαι αὐτῆς. Ὅλοι οἱ βάρβαροι λαοί, οἵτινες καθ' ὅλον τόν μεσαιῶνα, ἐφορμῶντες ἄλλοι ἐπάνω εἰς ἄλλους ὡς πελώρια κύματα, δέν ἔπαυσαν νά κατακλύζωσι τὰς ἐλληνικάς χώρας, ἐπῆρχοντο πρῶτον κατά τῆς Θεσσαλονίκης. Διότι ἡ μεγάλη πόλις «ἦτο ἡ καρδιά τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας καί κατεῖχε τό μέσον τῆς χώρας αὐτῆς» καί ἦτο ὁ προμαχὼν ὅλης τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος. Ἐμπροσθεν τῶν γιγαντιαίων τειχῶν τῆς Θεσσαλονίκης ἐθραύοντο τά πελώρια

κύματα τῶν βαρβάρων καί, ὅπως ἡ ἑλληνική φυλή, ὁμοίως καί ἡ μεγάλη πόλις, μετά πᾶσαν συμφοράν αὐτῆς ἀνηγείρετο πάντοτε ἀκμαία καί θαλερά. Παρέχει λοιπόν ἡ ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης ἐν μικρογραφίᾳ πιστήν τήν εἰκόνα τῶν τυχῶν, τῶν συμφορῶν, ἀλλά καί τῆς δόξης τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἡ μεγάλη ἱστορική σημασία τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχίζει ἀπό τῶν χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ, καί αἱ μεγάλαι ἱστορικά τύχαι λαμπρύνουν αὐτήν καθ' ὅλην τήν μακράν μεσαιωνικήν περίοδον. Τάς περιπετειώδεις ταύτας τύχας θέλω ἐκτενέστερον διηγηθῆ. Οἱ παλαιότεροι χρόνοι τῆς πόλεως περιέχουν ὀλιγώτερα καί ἀπλούστερα ἱστορικά γεγονότα.

Τό ὄνομα τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἐδόθη εἰς αὐτόν ἀπό τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀποικίας Θέρμη ἢ Θέρμαι (2 ὥρας νοτίως τῆς Θεσσαλονίκης, παρά τό σημερινόν χωρίον Σέντες), οὕτω κληθείσης διά τας θερμάς ἰαματικές πηγάς, αἵτινες καί σήμερον εἶναι ἐν χρήσει. Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης ἐκτίσθη κατά τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους, ὀλίγον βορειότερον τῆς Θέρμης, καί, ὡς φαίνεται πιθανώτερον, ὑπό τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου τό 315 π.Χ., ὁ ὁποῖος ἔδωκε πρὸς τιμὴν τό ὄνομα τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Εἰς τήν νέαν πόλιν συνωκίσθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Θέρμης καί τῶν ἄλλων πέριξ χωρῶν καί πόλεων, αἵτινες εἶχον καταστραφῆ κατά τοὺς μακεδονικοὺς πολέμους, καί ταχέως ὁ πληθυσμός ηὔξησε καί ἡ πόλις ἐμεγάλωσεν. Ἐκ τῆς ἐξόχως δ' εὐνοϊκῆς θέσεως εἰς ὀλίγον χρόνον κατέστη ἡ πρώτη πόλις καί ὁ κυριώτατος λιμὴν τῆς Μακεδονίας, συγχρόνως δέ καί φρούριον ἰσχυρῶς ὠχυρωμένον. Οἱ θεοί δ' ἐπροστάτευον τήν πόλιν, καί ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας εἶχον αὐτήν ὑπό τήν εὐνοίαν των.

Ἡ πρὸς τήν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης εὐνοια αὕτη τῶν ἰσχυρῶν διτηρήθη καί ὅταν ἡ Μακεδονία, μετά μακροὺς ἀγῶνας, περιῆλθεν εἰς τήν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων (148 π.Χ.), οἵτινες ἐξήπλωσαν κατά τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ ἀρχαίου κόσμου τήν κοσμοκρατορίαν των καί εἰς τας ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ πόλις ἐγίνε πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας καί ἡ ἀκμή αὐτῆς ηὔξησεν ἀκόμη περισσότερον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἱστορία ἀναφέρει συχνότερα τό ὄνομα τῆς πόλεως. Πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τοὺς Φιλίππους, συνήφθη ἡ μεγάλη μάχη τῶν αὐτοκρα-

τόρων Ὁκταβίου καί Ἀντωνίου ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν Βρούτου καί Κασσίου (42 π.Χ.), διά τῆς ὁποίας κατεστράφη τό δημοκρατικόν κόμμα, ἔμεινε ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς καί ἐκρίθη ὅλη ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἀπέκτησεν ἡ Θεσσαλονίκη καί τό δικαίωμα νά ἔχῃ ἰδίους ἄρχοντας. Οἱ ἀνώτατοι αὐτῶν ἐκαλοῦντο πολιτάρχαι. Καί μάλιστα ἐτιμήθη ἡ Θεσσαλονίκη μέ τόν τίτλον «πόλις ἐλευθέρα», καί διάφορα προνόμια ἐδόθησαν εἰς αὐτήν. Τό ἐμπόριον, ἡ ναυτιλία, ἡ βιομηχανία ἤκμαζον, ἡ πόλις ἔγινε πλουσία καί πολυάνθρωπος. Κατά τήν ἐποχὴν ταύτην φωτίζει τήν πόλιν τό φῶς τῆς νέας μεγάλης θρησκείας. Εἰς τήν Θεσσαλονίκην τό πρῶτον, διαβάς ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ εἰς τήν Εὐρώπην, ἐκήρυξε τό νέον σωτήριον κήρυγμα ὁ μεγαλουργός Ἀπόστολος Παῦλος (τό 53 ἢ 54 μ.Χ.). Ποικίλα θεάματα ἀγώνων καί ἄλλων τέρψεων διεσκέδαζον τοὺς κατοίκους, ὅτε παρέστη ὁ θεόπνευστος Ἀπόστολος, ἐφώτισε τήν πόλιν μέ τό νέον φῶς καί ἵδρυσεν τὰς πρώτας χριστιανικὰς κοινότητας. Κατά τοὺς μεγάλους διωγμούς τῶν χριστιανῶν πολλοὶ ἔλαβον ἐν Θεσσαλονίκῃ τόν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ἐνδοξότατον δέ κατέστη τό μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τό ὅποιον ἤσκησεν ἀπέραντον ἐπίδρασιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κατοίκων καί ἀνεδείχθη, μέ τήν πάροδον τῶν αἰώνων, αὐτό τό θεμέλιον τοῦ ὅλου ἱστοικοῦ καί κοινωνικοῦ αὐτῆς βίου.

Διά τῆς νέας θρησκείας προπαρασκευάζεται καί ὁ νέος βίος τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐπὶ μακρόν ὅμως ζῆ ἀκόμη τόν ἀρχαῖον βίον. Ἡ μητρόπολις αὕτη τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὅπως ἐλέγετο τότε ἡ χερσόνησος τοῦ Αἴμου, ἦτο ὠχυρωμένη διά μεγάλων τειχῶν καί ἡσφαλισμένη διά πολυαριθμὸν φρουρᾶς. Μεγάλη στρατιωτικὴ ὁδός, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἡ VIA EGNATIA, διήρχετο διά μέσου τῆς πόλεως, αὕτη αὕτη ἡ μεγάλη λεωφόρος, ἡ ὁποία καί σήμερον ἀπὸ Δ πρὸς Α διασχίζει αὐτήν, καί ἔφερεν ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου, διαπερῶσα τήν Ἀλβανίαν καί ὅλην τήν Μακεδονίαν, εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τήν Θεσσαλονίκην συχνά διέτριβον οἱ τελευταῖοι Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, καί ἦτο ἡ πόλις τό γενικόν στρατηγεῖον τῶν Ρωμαίων ἐναντίον τῶν ἀπειλούντων τό κράτος βαρβάρων.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝ ΤΗ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΤΕΛΕΤΗ

Ἡ πληκτικωτέρα* σκηνή, ἐξ ὅσων τὰ χρονικά τῆς ὀρθοδόξου Ἑλλάδος μνημονεύουσιν, ἔλαβε χώραν ἐντός τοῦ τεμένους* τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὀλίγας ὥρας πρὶν ἢ τὸ γένος τῶν Γραικῶν* παραδοθῇ εἰς τὸ τετρακοσιετὲς μαρτύριον.

Ὁ βασιλεὺς δυσελπιστῶν* ἤδη περὶ σωτηρίας, ὅμως ἀποφασισμένος νὰ κυρώσῃ μὲ τὸ ἴδιόν του αἷμα τὴν μέλλουσαν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐξαγόρασιν*, ἀφοῦ περιῆλθε τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ φρούρια καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι πάντα εἶχον ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενος ἀπὸ πολλοὺς στρατηγούς καὶ ἱερεῖς καὶ ἀναρίθμητον πλῆθος λαοῦ, φωνάζοντος τὸ «Κύριε ἐλέησον!».

Ἦτο ὁρθρος τῆς Κυριακῆς 27ης Μαΐου 1453, ἡ ἀποφράς* ἡμέρα τῶν Ἀγίων Πάντων.

Ὁ ἥχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοή τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν παιδῶν κατεσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων, οἵτινες ἐνώπιον τῆς Ὁραίας Πύλης ἱστάμενοι τὴν τελευταίαν ἤδη ἀνέπεμπον ἱκεσίαν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὑπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ὀρθοδόξων πάντα ἐχθρόν καὶ πολέμιον. Σύνολος* ἡ κύκλῳ σκηνή ἐνέπνεε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων ἦσαν καταπεπιεσμένα, ὥσανεὶ ἐτελεῖτο ἡ νεκρώσιμος κηδεὶα ὀλοκλήρου γενεᾶς.

Ἡ ἐθιμοταξία ἐξέλιπεν· αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες διεσκεδάσθησαν*, οἱ δημόται συγκεχυμένως ποιοῦσι μετανοίας μετὰ τῶν πατρικίων*, οἱ πένητες μετὰ τῶν ἀρχόντων καί, ὥς ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ κοινοῦ τάφου, πολῖται μετὰ πολιτῶν ἁδιακρίτως συμπεριπτύσσονται*. Καὶ αὐτὸς ὁ πάνσεπτος ναός, τὸ σύμβολον τῆς πάλαι ποτέ κραταιᾶς ὀρθοδοξίας, ἡ κατοικίαν τῶν αἰώνων, τοῦ χριστιανισμοῦ τό καύχημα, νῦν γεγυμνωμένος παντός πολυτίμου κοσμήματος καὶ ἀπεκδεδυμένος αὐτῶν ἔτι τῶν πρὸς τὴν μυσταγωγίαν ἀναγκαίων σκευῶν, ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπός, εὐτελισμένος, εἰκονίζει πιστώως τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα κατὰ τὸ δούλειον ἐκεῖνο στάδιον, ἐν ᾧ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ὥρῶν γεγραμμένον ἦτο νὰ εἰσέλθῃ.

Ὅσῳ πλέον ἡ λειτουργία προχωρεῖ καὶ προσεγγίζει τὴν ἀπόλυσιν, τόσῳ μᾶλλον αὐξάνει ἡ βοή τοῦ κλαυθοῦ καὶ ὁ κοπετός*

τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. Ἐφαίνεται ὅτι ἡ ζωὴ πάντων τῶν περιεστώτων* ἦτο περιωρισμένη μόνον ἐντός τῆς διαρκείας ἐκείνης τῆς Εὐχαριστίας, καὶ ὅτι ἐκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἐκείνων, πίπτουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἱερέων, ἦτο νέον βῆμα πρὸς τὴν προκειμένην ἄβυσσον.

Τονιζομένου τοῦ κοινωνικοῦ*, αἰφνιδίως σχίζονται οἱ ὄχλοι, οἱ σωματοφύλακες ἀναμερίζονται, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, περιβεβλημένος τὰ βασιλικά μὲν ἀλλὰ, φεῦ! πενιχρά καὶ τετριμμένα ἱμάτιά του, προβαίνει πρὸς τὸ Ἅγιον Βῆμα, ἀσκεπτής, κατηφής*, μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν δεδακρυσμένων.

Οἱ στεναγμοὶ καταπαύονται, ὁ θόρυβος σιγάζει· καθ' ὅλον ἐκείνον τὸν ἀπέραντον ναὸν δὲν ἀκούεται ἀράξ* ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς χριστιανούς, ἵνα μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθωσιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ νοερῶς ἐπὶ πολλὴν ὥραν προσεύχεται, Κύριος οἶδε τίνα λυτήριον* καὶ πατριωτικὴν προσευχήν· προσπίπτει τρίς ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος, ἀναχαιτίζων δι' ἐνὸς σπασμωδικοῦ κινήματος τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν τοὺς λυγμούς, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν παραχωδῶς ἀναβαίνουν ἀπὸ τῆς καρδίας του, εἶτα δὲ στραφεῖς πρὸς τὸν λαόν, ἀναβοᾷ γεγυμνά* τῇ φωνῇ :

« Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ ὁ Θεὸς ἅς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικὰς σας ! ».

Παραλαμβάνων δέ, ὡς ἔθος*, παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια, μεταλαμβάνει αὐτῶν.

« Ἐσο συγχωρημένος ! ».

Καὶ τῷ ὄντι ἐσυγχωρήθησαν αἱ ἁμαρτίαι τῆς μεσαιωνικῆς μοναρχίας. Ἀπὸ τοῦ νῦν κυοφορεῖται* εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος νέα βασιλεία, ἡ βασιλεία τῆς ἀναγεννήσεως !

Μετὰ ταῦτα ὁ ἀγνισμένος καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος τοῦ μεσαιῶνος ἔσχατος βασιλεὺς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς παρευρισκομένους, παραινεῖ* αὐτοὺς νὰ συγκοινωνήσωσιν* ἅπαντες· πρῶτον νὰ συγκοινωνήσωσιν ἀδελφικῶς, καὶ ἔπειτα νὰ ἐνθυμηθῶσιν « ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα, ὅτε μέλλουσι ν' ἀγωνισθῶσιν τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, καὶ ὅτι, ἐάν δὲν εἶναι παρὰ Θεοῦ ὠρισμένοι

νά σώσωσι διά θυσίας τήν ἀγαπητήν πατρίδα, τοῦλάχιστον ὀφείλουσι νά καταλείψωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς τοιαύτην, οἷα εἶναι ἀναγκαῖα, ὅπως οὗτοι διαφυλάξωσιν ἐν τῇ ἐνδεχομένῃ δουλείᾳ τήν πίστιν τῶν πατέρων καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ παρελθόν».

Εἰς τοὺτους τοὺς λόγους τοὺς λυπηροὺς, οἵτινες μυριάκις ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐπαναλαμβάνόμενοι ἀντηχοῦσιν εἰς τήν Ἀγίαν Σοφίαν, ὡς ἡ τῆς πατρίδος καὶ τῆς πίστεως τελευταία διαθήκη, μετὰ πλείονος ἢ πρότερον ὀρμῆς, ἐκρηγνύονται* οἱ κλαυθοὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν προσερχομένων εἰς τήν μετάληψιν. Ἡ φωνὴ τῶν αἰτούντων συγχώρησιν δέν ἀκούεται πλέον. «Ἐν δέ τῇ ὥρᾳ, λέγει ὁ Φραντζῆς συνοπτικῶς, τίς διηγήσεται τοὺς τότε κλαυθμούς καὶ θρήνους; Ἐάν ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ πέτρας ἦν, οὐκ ἠδύνατο μὴ θρηνῆσαι».

Ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τήν τραγικὴν σκηνήν. Αἱ μητέρες ἀποχαιρετῶσι τὰ τέκνα των· αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων· οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται μέ τὸν κρότον τῶν σπαθιδῶν καὶ τῶν ἀσπίδων.

Διότι ἄλλο τις δέν ἤκουεν, εἰμὴ φωνάς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων καὶ φρικτοὺς ὅρκους σταθερότητος εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς πίστεως δόγματα, τυχούσης αἰχμαλωσίας. «Συγχώρησόν με, ἀδελφέ!», εἷς ἐφώναζεν ὧδε*, καὶ πάλιν «Ὁ Θεὸς ἅς σέ συγχώρησῃ!», ἀπεκρίνοντο ἕτεροι. Ἡ ἀμοιβαία ἄφεσις τῶν πλημμελημάτων παρεξετάθη σχεδὸν μέχρις αὐγῆς. Ἦθελεν ὁ μεσαίων, φαίνεται, ν' ἀποθάνῃ συγκεχωρημένος ἐν τῷ ναυαγίῳ του.

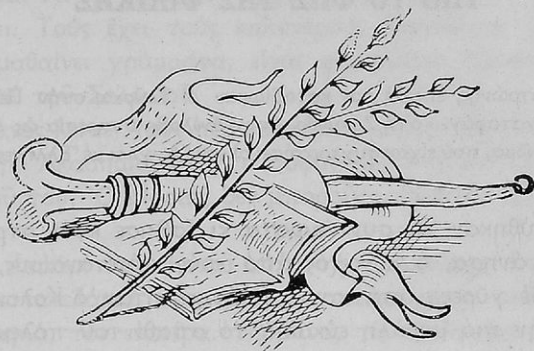
Ἴσως οὐδαμοῦ τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας εὐρίσκεται παράδειγμα παρομοίας πνευματικῆς ἐνώσεως καὶ ὁμονοίας.

Πρόλογος στὰ «Δημοτικά ἄσματα»

Σπυρίδων Ζαμπέλιος

5. ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η 25η ΜΑΡΤΙΟΥ

Τέτοιαν ημέρα διάλεξεν ἡ σπλαχνικὴ Μαρία
νά εἰπεῖ στόν Κύριο τοῦ παντός, πού τ' ἄψυχα ἐμψυχώνει :
«Κοίτα στή γῇ τοὺς χριστιανούς, πού μ' ἄπειρη λατρεία
ἐμέ γιορτάζουν σήμερα, πόση σκλαβιά πλακώνει ! ».

Καί πνεῦμα θεῖο χύθηκε μεμιᾶς εἰς τήν ἁγία
ψυχή τοῦ ἐνδόξου Γερμανοῦ, π' ἀτρόμητος ἀπλώνει
τό ξακουστό τό Λάβαρο κι ἀπό τήν ἐκκλησίᾳ
πρῶτος προβάλλει ἀγωνιστής καί πρῶτος ξεσπαθώνει.

Φεύγουν ἀπ' ὅλες τίς μεριές οἱ Τοῦρκοι τρομαγμένοι,
ἐνῶ προφέρει ὁ Γερμανός κι ἠχολογοῦν οἱ ἄλλοι
τόν ὄρκο, π' ὅλην ἔσεισε βαθιά τήν οἰκουμένη.

Μέρα γλυκιά, μέρα λαμπρή, μέρα χαριτωμένη !
Κάθε φορά πού ἡ λάμψη σου στήν ἐκκλησίᾳ προβάλλει,
πάντα τή δάφνη ἐλεύθερη θά τήν ἰδεῖς σπαρμένη.

ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ

(Ο Κολοκοτρώνης, έπειδή τόν καταδίωκαν οί Τούρκοι στην Πελοπόννησο, αναγκάστηκε νά καταφύγει στη Ζάκυνθο, όπου ανέλαβε υπηρεσία ως αξιωματικός σέ στρατιωτικό σώμα, πού είχαν συγκροτήσει οί εκεί Άγγλοι μέ Έλληνες έθελοντές).

“Αμα διαλύθηκαν τά συντάγματα κι έσβησε κάθε στρατιωτική ζωή στά Έφτάνησα, ό μοναχός από τούς καπεταναίους, πού δέν τά ‘χασε καί δέ γύριψε από κανένα βοήθεια, ήταν ό Κολοκοτρώνης. “Αλλάξε μέ τήν πιό μεγάλη εύκολία τό σπαθί τοῦ πολεμάρχου μέ τό κατάστιχο.

Κανένas δέν ήταν πιό κοσμοαγάπητος απ’ αὐτόν. Τόν ήξεραν, τόν έδειχναν, τόν τιμοῦσαν. Κανένas δέν παραξενευόταν νά τόν βλέπει πάλι στά εμπόρια. “Από τά δεκαπέντε χρόνια πού ‘μεινε στη Ζάκυνθο, τά έξι μονάχα έκαμε αξιωματικός καί πολεμιστής. “Ολα τ’ άλλα δούλευε. Ήταν τίμιος στίς δοσοληψίες του. “Η αγορά τόν εμπιστευόταν. Δέν είχε τόν αντιπαθητικό άέρα τοῦ επαγγελματία πάλικαρᾶ. Ήταν πολύ σεμνός.

Ζοῦσε μέ τήν οικογένειά του σ’ ένα σπιτάκι, πίσω από τό αρχοντικό τοῦ Ρώμα, κοντά στην έκκλησία τοῦ “Αγίου Λουκά. Ήταν καθαρίο, γεμάτο αγάπη αρχαία, πατριαρχική. Στο θρόνο τῆς βασιλίσσας καί τῆς “Αγίας, μέσα σέ τοῦτο τό ιερό, είχε τή γριά μάνα του, τήν « καπετάνισσα », πού τόν ακολουθούσε στην έξορία. Γύρω από τή χιονισμένη, σεβάσμια μορφή της, πού τή λάτρευε σάν εικόνισμα, βουίζει τό εὐθυμο μελίτσι τῆς οικογένειας : ἡ γλυκιά κι ὑποταγμένη Κατερίνα, ἡ γυναίκα του, οί δυό του θυγατέρες, ἡ Γεωργίτσα κι ἡ “Ελένη, ό Πάνος, παλικάρι δεκαοχτώ χρονῶν, ό Γιάννης, λίγο μικρότερος, καί τέλος τό στερνοπαιδι του, μέ τ’ όνομα τό δοξασμένο τοῦ παπποῦ — Κωνσταντίνος — πού τό λένε χαϊδευτικά Κολίνο. Εἶναι περήφανος, πού έχει ασφαλίζει μιάν ἡσυχη κι ὄχι στερημένη ζωή στη χαροκαμένη « καπετάνισσα », πού ὑπόφερε τόσα καί τόσα γι’ αὐτόν. Κι εὐτυχισμένος, πού μπορεῖ νά κάμει λιγότερο πικρή τήν ξενιτιά στην αγαπημένη του γυναίκα μέ τίς περιποιήσεις του, καί νά ανατρέφει τά παιδιά του, ὅπως θέλει αὐτός. Μονάχος τά βαφτίζει στην κολυμπήθρα τοῦ Χριστοῦ καί τῆς “Ελ-

λάδος. Είναι νά τά ζηλέψουν ἀρχοντόπουλα γιά τόν τρόπο, πού τ' ἀνασταίνει. Τούς ἔχει τούς καλύτερους δασκάλους· ὁ Μαρτελάος, πού τά μαθαίνει γράμματα, εἶναι φημισμένος δάσκαλος τοῦ Φωσκόλου καί τοῦ Σολωμοῦ.

Ὁ Πάνος λείπει τούς περισσότερους μῆνες. Ἔχει πάει στήν Κέρκυρα, στήν Ἀκαδημία. Εἶναι ὁ σοφός τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ πρῶτος νέος τοῦ καιροῦ του. Ὁ Μοριάς δέν μποροῦσε νά δείξει πιό διαβασμένο Ἕλληνα.

Εἶναι καμάρι τοῦ νησιοῦ αὐτά τά Ἑλληνάκια, ὅταν μέ τά χιονάτα φουστανελάκια τους καί τά τσαρουχάκια τους πηγαίνουν μέ τή γιαγιά, τόν πατέρα. τή μάνα, τίς ἀδελφάδες τους ταχτικά, κάθε Κυριακή, στήν ἐκκλησία. Ὁ Μαρτελάος ἀνεβαίνει πολύ συχνά στόν ἄμβωνα, γιά νά κηρύξει. Ὁ Κολοκοτρώνης μέ τά Κολοκοτρωνάκια μένουν κι ἀκοῦνε μέ κατάνυξη. Τό φλογερό κήρυγμα ἔχει στά στήθη τῶν Κολοκοτρωναίων ἀντίλαλο καθαρά ἐθνικό· δέ βλέπουν μπροστά τους παρὰ Τούρκους. Αὐτούς θέλουν νά σαρώσουν ἀπό τήν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἀλή πασάς στέλνει αὐτόν τόν καιρό ἐπίτηδες στή Ζάκυνθο τό γραμματικό του Μάνθο Οἰκονόμου· νά προσκαλέσει τόν Κολοκοτρώνη νά πάει στά Γιάννινα, νά πάρει στήν αὐλή του ὅποια θέση θέλει. Ὁ Κολοκοτρώνης δέ δέχτηκε νά ὑπηρετήσει τό « μεγάλο θεριό » τῆς Ἡπείρου, ὅπως ἔλεγε τόν Ἀλή.

Ὁ πόθος νά τραβήξει τό σπαθί γιά τήν Ἑλλάδα καί μονάχα γι' αὐτήν, θέριευε κάθε μέρα πιό ζωντανός κι ἀκράτητος μέσα του. Μέ πόνο βαθύ σήκωνε τά μάτια του κατά τά βουνά τοῦ Μοριά καί μουρμούριζε, ἀναστενάζοντας :

— Ἀχ ! δέ θά ξανάρθει τό σεφέρι* ; Δέ θά ἀντιλαλήσει πάλι στίς ράχες τό τουφέκι τό κολοκοτρωναίικο ;

Ἐπαιρνε πολλές φορές τό στερνοπαίδι του, τόν Κολίνο, ἀπό τό χεράκι κι ἀνέβαιναν τό δρόμο τοῦ Κάστρου. Τοῦ ᾗδειχνε μακριά τά βουνά τοῦ Μοριά, μέ τίς σταχτογάλαζες κορφές στήν φιλή γάζα τῆς πάχνης :

— Ἐκεῖ ἔζησαν οἱ πρόγονοί μας, τοῦ ᾗλεγε· αὐτός ὁ τόπος στενάζει τώρα κάτω ἀπό τό ζυγό.

Τό λαϊκό τραγοῦδι ἔχει κάμει ἀθάνατες τοῦτες τίς στιγμές καί τή σιωπηλή, βαθιά συγκίνησή τους :

«Τί ἔχεις, πατέρα μου, καί κλαῖς καί βαριαναστενάζεις ;
 — Βλέπω τή θάλασσα πλατιά καί τό Μοριά ἀλάργα,
 μέ πῆρε τό παράπονο καί τό μεγάλο ντέρτι. . . »,

Δέν ἀπελπιζόταν ὅμως ποτέ ! Περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φο-
 ρά ἡ πίστη του ἦταν ἀσάλευτη πῶς μιά μέρα θ' ἄστραφτε σ' αὐτά
 τά βουνά ἡ ρομφαία τῆς λευτεριᾶς. Μά πῶς ; Σ' αὐτή τήν ἐρώτη-
 ση πού 'ταν γεμάτη ἀγωνία, ἔλαβε τέλος τήν ἀπόκριση ἓνα πρωί
 τοῦ 1818.

Ὁ Ἀναγνωστιαῖς, ἀπό τοὺς καπεταναίους πού 'χαν ἀνέβει
 στήν Πετρούπολη νά γυρέσουν ἀπό τόν Τσάρο μιστούς, πού 'χαν
 νά λάβουν ἀπό τόν καιρό πού ὑπηρετοῦσαν στά Ἐφτάνησα, εἶχε
 γυρίσει τώρα μαζί μέ τό Χρυσοσπάθη καί τό Δημητρακόπουλο,
 κατηχημένος στά μυστήρια τῆς Φιλικῆς καί σταλμένος νά κατηχήσει
 κι ἄλλους. Εἶχαν βγεῖ κρυφά στήν Ὑδρα κι ἀγνώριστοι μένανε στό
 σπίτι τοῦ καλαβρυτινοῦ Νικηφόρου Παμπούκη, πού ἦταν δά-
 σκαλος στό ὑδραῖκο σχολεῖο. Τό πρῶτο πού σκέφτηκαν ἦταν νά
 μπάσουν στή Φιλική Ἑταιρεία τόν Κολοκοτρώνη. Τοῦ 'στειλαν
 πρόσκοπῶ τόν Πάγκαλο. Ὁ Ἀναγνωστιαῖς, τοῦ 'χε δώσει γιά
 καλό καί γιά κακό κι ἓνα γράμμα. Ὁ Κολοκοτρώνης τόν θυμόταν
 κάπως. Ζαφνιάστηκε ὅμως, ἅμα τόν εἶδε. Τόν τράβηξε σ' ἓναν ἐξο-
 χικό περίπατο. Ὅταν ἄρχισε νά τοῦ κάνει τό συνηθισμένο ψάρεμα
 στοὺς κατηχουμένους, ὁ Κολοκοτρώνης τόν ἔκοψε ἀνυπόμονα :

— Πές μου τα ὅλα, μίλα ξάστερα ! Δέν ταιριάζουν σ' ἐμένα λόγια
 λοξά. Εἶναι χρόνια πού προσμένω τέτοιο χαμπέρι*.

Τοῦ τὰ εἶπε ὅλα. Φῶς ἄστραψε μέσα του. Ἡ ἰδέα μιᾶς πανελλή-
 νιας συνωμοσίας, πού νά ἐνώνει πολιτικούς κι ἱερωμένους, ἐμπόρους
 καί ναυτικούς, ὀπλαρχηγούς καί προεστοὺς — μιᾶς συνωμοσίας,
 πού θά χτυποῦσε ἀπ' ὀλοῦθε καί μ' ὅλους τοὺς τρόπους τόν τύ-
 ραννο, μέ δυνάμεις ἐλληνικές, χωρὶς μάταιη ἐλπίδα γιά ξένη βοήθεια,
 τοῦ φαινόταν ἡ μόνη σωτηρία. Εἶδε μπροστά του τό δρόμο τοῦ λυ-
 τρωμοῦ. Γύρεψε στή στιγμή νά ὀρκιστεῖ.

— Ἐγώ, ἡ οἰκογένειά μου, τ' ἄρματά μου, τό αἷμα μου, ὅ,τι ἔχω,
 εἶναι γιά τήν Ἑλλάδα.

Τράβηξαν κάτω τό δρόμο τῆς Μπόχαλης μέ τίς μύριες ὁμορ-
 φιές. Τριγυρισμένο ἀπό καρυδιές, ἐλιές, φοινικιές, κυπαρίσσια, κι-

τριές, λεμονιές, ζωσμένο πρασινάδα και λουλούδια είναι ένα εκκλησάκι, ο Άγιος Γεώργιος των Λατίνων. Δεν έχει καμιά σχέση με τους δυτικούς. Λατίνοι λέγονταν ή οικογένεια πού τό 'χτισε. Ήταν τό αγαπημένο εκκλησάκι του Κολοκοτρώνη. Σ' αυτό είχε βαφτίσει όσα παιδιά είχε αποκτήσει στη Ζάκυνθο. Σ' αυτό τό εκκλησάκι τράβηξε ο Κολοκοτρώνης τόν Πάγκαλο, γιά νά δώσει μπροστά του τό μεγάλο όρκο.

Ο παπάς ήταν δικός του. Ήταν ο Ήπειρώτης Άνθιμος Άργυρόπουλος. Βρισκόταν πρόσφυγας στη Ζάκυνθο, κατατρεγμένος από τόν Άλή πασά. Αυτός όρκιζε όλους τούς φιλικούς και κρατούσε τακτικό άρχείο. Άπάνω σ' ένα σκεβρωμένο, παλιό είκονισματάκι με τρείς σβησμένες μορφές, έβαλε τό πλατύ μεγάλο χέρι του ο έλευθερωτής των ραγιάδων, νά δώσει τόν όρκο. Είναι γονατιστός, σκυμμένος μπροστά στο μεγαλειό της ιδέας. Τό μισόφωτο της εκκλησίτσας εξαϋλώνει τίς τρείς μορφές. Κορμιά δεν υπάρχουν. Ψυχές λειτουργάνε. Μιά μία ξαναγυρίζουν τίς φοβερές λέξεις του όρκου οί αντίλαλοι άπ' όλες τίς γωνιές, πού 'ναι γεμάτες σκοτάδι και μυστήριο. Και τίς μεγαλώνουν, τίς πληθαίνουν. Σάν νά 'ναι μπροστά όλα τά μαύρα κοπάδια των ραγιάδων και νά όρκίζονται μαζί του. Άνήσυχτοι φτερουγίζουν κάτω από τό θόλο οί αντίλαλοι αυτοί σάν πουλιά, πού γυρεύουν άνοιχτό διάβα νά πετάξουν στην Έλλάδα, νά κράσουν σέ συναγερμό τά σύγνεφα της μεγάλης τρικυμίας. Ύστερα οί φράσεις γιά τήν πατρίδα κόβονται από στεναγμούς και άναφιλητά. Και τώρα σιωπή βαθιά και κατανυχτική.

Τό μυστήριο έχει τελειώσει. Ο Κολοκοτρώνης γυρίζει αλλαγμένος στο σπίτι του. Πότε είναι άλαφρός, χαρούμενος, πετάει. Και πότε πέφτει άξαφνα σέ συλλογή. Τόν βλέπουν γιά πρώτη φορά, ύστερα από μήνες, νά κοιτάζει, νά συγυρίζει τ' άρματά του. Κατεβαίνει στο κατώγι και ξεετάζει μή λείπει τίποτ' από τή σέλα τήν όμορφη, πού 'χει από τό σύνταγμα του Δούκα της Ύόρκης. Δεν είναι ήσυχος πιά. Συνήθιζε νά πηγαίνει ν' άκούει τό Μαρτελάο και τόν Καλύβα, όταν έκαναν μάθημα. Τώρα του φαίνεται πώς δέ λένε τίποτε. Όνειρεύεται ντουφέκι, σπαθί, μάχες, νίκες, θάνατο.

Μιά μέρα είναι στην τάξη του Καλύβα. Τόν άκούει πού κάνει μάθημα. Άπάνου στην έδρα είν' ένα χοντρό βιβλίο — μία πολύτιμη έκδοση. Άξαφνα του φωνάζει :

— Τί τά μαθαίνεις αὐτοῦ τά παιδιά ; Νά, ἐτοῦτο νά τά μάθεις ! Καί χύνεται στό βιβλίο καί θέλει νά σχίσει τά φύλλα του, γιά νά δείξει σέ δάσκαλο καί μαθητές πῶς φτιάχνουν τά χαρτοῦτσα, τά φυσέκια τῆς μπαρούτης γιά τό ντουφέκι. Κι εἶδαν κι ἑπαθάν νά γλιτώσουν τό βιβλίο ἀπό τά χέρια του.

« Ὁ Γέρος τοῦ Μοριά »

Σπύρος Μελάς

ΚΛΕΦΤΟΠΟΥΛΟ

Ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦταν πικρή, κι οἱ Κλέφτες πού ἐχαλάσθηκαν, πάντα θά τή θυμοῦνται.

Στά χέρια οἱ Κλέφτες ἐσήκωσαν τόν καπετάνιο, ἀσάλευτο, μέ τή σπαθιά κατεβαστή στό πρόσωπο, καί πολεμώντας ἀνηφόρισαν ! Κι ἔπιασαν τό καταράχι καί σταμάτησαν.

Οἱ Ἀρβανίτες δέν ἐπῆραν τό κοντό, γιατί τρανός ἦταν κι ὁ θρῆνός ὁ δικός τους. Καί μοναχά τοῦ καπετάνιου τῶν Κλεφτῶν ὁ θάνατος, τοῦ ξακουστοῦ τ' ἄρματολου — θάνατος πού χρόνια τόν παρακαλοῦσαν — ἔκανε τό κλάμα τους σέ γέλιο νά ξεσπάσει. Κι ἡ σαλαγή του ν' ἀντηχεῖ γιά νέο φοβέρισμα στούς Κλέφτες τοὺς θλιμμένους.

Οἱ Κλέφτες ὅμως ἐσώπαιναν. Τά μάτια τους στεγνά τόν καπετάνιο ἀντίκριζαν τόν ξαπλωμένο, πού δέν ἐδειχνε ζωῆς σημάδι.

Ἡ μέρα ἐκείνη ἦταν πικρή ! Κι ἡ μοίρα τους ἔτσι ἦτανε γραφτή.

Ὁ καπετάνιος εἶχε καλέσει τοὺς Ἀρβανίτες σέ πόλεμο γιά θάνατο καί γιά ζωή. Καί τώρα ὁ Ἀλιζόταγας, Δερβέναγας σκληρός, ἐχθρός τοῦ καπετάνιου, χαίρεται καί καμαρώνει. Κάποτε ὁ πληγωμένος ἀνασείσθηκε. Στό πρῶτο ἀνάβλεμμα του ἄλλη τρομάρα ἐξωγραφίσθηκε.

— Ὁ ψυχογιός μου ποῦ εἶναι ; εἶπε. Τ' ἄρματά μου... πᾶν κι αὐτά ; Πόσοι ἀπομείναμε ;... Πεθαίνω.

— Καρδιά, πατέρα ! Καί θά ζήσεις ! εἶπ' ἓνα ἀπό τά παλικάρια. Ὅσοι ἐβαρέθηκαν, τοὺς ἐπήραμε (ἦταν ψέμα θλιβερό).

— Κι ὁ ψυχογιός ; Καί τ' ἄρματά ;

— Μᾶς λείπουν· κι ἄλλοι δέκα ἀντάμα.

— ... "Ολοι στὸν τόπο ;

— Μὴν τό λές ! Ἐξέκοψαν ἀπὸ μᾶς ἐκεῖ πού ἐπάψαμε τὸν πόλεμο. Κανένας δὲν τοὺς εἶδε (ἦταν ἀληθινό).

Τότε ἐτροχάλισαν* ἀπὸ κοντὰ πόδια σιδερωμένα. Κι ὁ ψυχογιός σέ λίγο, τοῦ καπετάνιου ὁ ἀκριβός, πού εἶχε τὴ δόξα νά φορεῖ τοῦ καπετάνιου τ' ἄρματα, ὀρθὸς ἐστεκότανε στὸν καπετάνιο ἀντικρύ, σὰν Χάρος φοβερός καὶ μαῦρος.

— Γεῖά καὶ χαρά σου, καπετάνιε ! ἐφώνασε. Ἐξαγόρασα τό αἷμα σου. Ὁ Ἀλιζόταγας δέ ζεῖ ! Τοὺς ἐβγῆκα μπρὸς καρτέρη. . . "Αμα σέ πῆραν οἱ σύντροφοι, δὲν ἐκρατήθηκα. Στό δρόμο τὸν πλατύ τοὺς ἐβγῆκα καὶ τοὺς ἐπέσαμε μέ τό σπαθί. Κι οἱ Ἀρβανίτες ἐσκόρπισαν. Κι ὁ Ἀλιζόταγας γυμνὸς στοῦ χῶμα κείται !

— Ὅρέ, σηκώστε με ! φωνάζει ὁ καπετάνιος. Τί λέει αὐτός ἐκεῖ ;

Τρομερὴ ἦταν ἡ ματιά του, στὸν ψυχογιό ριχτή. Κι ἔτρεμε τώρα τό κλεφτόπουλο μπροστά του.

— Ὅρέ, ποίος σοῦ εἶπε νά τό κάμεις ; ὁ καπετάνιος ἐρέκαξε*. Ἀφοῦ ἐχαλάσθηκα, πῶς θέλησες ἐσύ νά μέ ντροπιάσεις ; Ὁ Ἀλιζόταγα, ἔπρεπε νά ζήσει ἀνίκητος ! . . . Τί εἶναι πού κρατᾷς ;

— Εἶναι τό καριοφίλι* του καὶ τ' ἄρματά του. . . Σοῦ τὰ ἔφερα.

— Πάρτα ! Πάρτα, μήτε νά τὰ ἰδῶ ! Τώρα, ἀφοῦ ἔχεις ἄρματα, βγάλε τὰ τὰ δικά μου, πού δέ σοῦ ἔπρεπαν. . . Τέτοια τιμὴ γιὰ σένα εἶναι μικρή. . . Ἀλλὰ ἄρματα ἐπροτίμησες. . .

— Συμπάθα με, καπετάνιο ! Ζέρεις, ἂν ἐκράτησα τὴν πίστη στ' ἄρματά σου κι ἂν τὰ τίμησα.

— Κι ὁ Ἀρβανίτης, ἂν σέ σκότωνε κι ἐσένα καὶ μοῦ τὰ ἔπαιρνε ;

— Δέν τὰ ἐκρατοῦσα γιὰ γαμπρός ! Τ' ἄρματα εἶναι γιὰ πόλεμο, καὶ τὰ δοκίμασα ! . . . Μὰ ἐκεῖνα τοῦ Ἀρβανίτη τὰ εἶχα ζηλέψει ἀπὸ καιρό γιὰ σένα, ὄχι γιὰ μένα, καπετάνιο. Καὶ σοῦ τὰ ἔφερα. . .

— Δικά σου ! Δέν τὰ θέλω ! Καὶ βγάλε τὰ δικά μου ! . . . Δέν ἀκούτ' ἐσεῖς, ὀρέ ;

Τό κλεφτόπουλο, ἄγριο, ἔχει τό χέρι στό σπαθί καὶ περιβλέπει.

— Ὅποιος ἀπλώσει, κράζει, τὸν περιμένει θάνατος ! Τ' ἄρματα πού φορῶ κανέναν μὴν τ' ἀγγίζει ! Τοῦ καπετάνιου τ' ἄρματα !

"Ολοι ἐπροσέχανε στ' ἀγριεμένο τό κλεφτόπουλο, κι ὁ καπετά-

νιος είχε σηκωθεί όλόρθος ἄξαφνα, κανείς δέν εἶδε πῶς, μέ τή σπαθιά μεσόφρουδα, μεγάλος κι αἱματόπνικτος, καί φάνταζε σάν ν' ἀναστήθηκε.

— Ὅρέ, εἶπε μέ μιά φωνή πού ράγιζε, τ' ἄρματα τά δικά μου, δέν τά καταφρουᾷς ; . . . Θέλεις νά τά φορεῖς ἀκόμα ;

— Θέλω καί θέλω ! Εἶμαι ὁ ψυχογιός σου ἐγώ !

Ἄπλωσε τό χέρι ὁ καπετάνιος κι ἔδειξε τό κλεφτόπουλο, κι ἔβγαλε ἕνα ροχαλητό :

— Προσκυνᾷτε, ὀρέ, τόν καπετάνιο σας !

« Τά μεγάλα χρόνια »

Γιάννης Βλαχογιάννης

Η ΘΥΣΙΑ

Α'

— Μή ὄρέ !

Ὁ Γιάννης ὁ Γούναρης ἔβγαλε στόν ὕπνο του σπαραχτική κραυγή. Καί σύγκαιρα ἐπήδησε ὀρθός μέ τά μαλλιά σηκωμένα, τό πρόσωπο χλωμό, ἄδραξε τό γιαταγάνι κι ἔριξε φονικό βλέμμα γύρω ζητώντας νά κτυπήσει ἐπίβουλον ἐχθρό. Μά τό θαμπό φῶς τοῦ λύχνου ἔδειξε τά πάντα ἡσυχά μέσα στή σκηνή. Τό πανί κατέβαινε τεντωμένο στή γῆ καί μόλις τάραζε ἀπό τά λαχτίσματα τοῦ ἀνέμου. Οἱ σύντροφοί του, ὀχτώ δέκα Γκέγκηδες*, ὅλοι κοιμόντουσαν βαθιά, τυλιγμένοι στίς φλοκάτες. Δίπλα τ' ἄρματά τους, γιαταγάνια γυριστά καί καριοφίλια μακρύτερα, χαρμπιά* κι ἀρμούτια* καί πιστόλες, ἄλλα φλωροκαπνισμένα κι ἄλλα φτωχικά, ἔμοιαζαν τοὺς δράκοντες, πού συντροφεύουν ἄγρυπνοι τόν ὕπνο τοῦ βασιλόπουλου. Ὁ Γούναρης στάθηκε ἀκίνητος. Συνῆλθε ἡ ψυχή, μά ἡ καρδιά χτυποῦσε δυνατά καί τό μεδούλι τῶν κοκάλων ἦταν παγωμένο ἀπ' τ' ὄνειρο.

Ὁ Γιάννης Γούναρης ἀπό χρόνια ἐδούλευε στό σπίτι τοῦ Ὁμέρ Βρίονη. Ἦταν κυνηγός του. Στά Γιάννινα ἐστόλιζε συχνά τό τραπέζι τοῦ πασᾶ μέ τό κρέας τοῦ ἀγριογούρουνου καί τοῦ ἀλαφιοῦ,

μέ τ' ἄβρᾶ στηθούρια τῶν παπιῶν καί τῶν κοτσύφων. Καί τώρα, μέσα στοῦ στρατοπέδου τήν ἀνήμερη ζωή, τόν ἔτρεφε μέ λαγούς κι ἀγριοπούλια, ὅσα δέν ἔδωξε μακριά τοῦ πολέμου ἢ ταραχή καί τῶν ἁρμάτων ὁ σάλαγος. Μά ὁ πασάς, γιά νά τόν ἔχει πιστόν του δουλευτή, ἐκράτησε στήν Ἄρτα τή γυναίκα καί τά τρία του παιδιά. Ἡ γραμματαλλαγή δέν ἦταν δύσκολη. Τό ἀσκέρι κατεβαίνοντας ἀπό τήν Ἡπειρο στό Μεσολόγγι, σάν γοργοπόταμο ἐσάρωσε κάθε ταμπούρι ἐπαναστατικό. Τά πρωτάτα* ἔφυγαν εἴτε ἀκολούθησαν ἀπελπισμένα τόν κατακτητή· τά χωράφια ἐκάηκαν· ὅσοι ἀντιστάθηκαν, ἔπεσαν νεκροί· ὅσοι δειλοί, ἐχώθηκαν στοῦ δάσους τίς κρυψῶνες καί τῶν θεριῶν τίς μονιές. Τώρα καταυλισμένο κατακαμπίς, ἔχει ἀμπόδιστα τίς τροφές καί τά πολεμοφόδια, καί τή γραμματαλλαγή του ἀπό πάνω. Καί ὁ κυνηγός εἶναι ἡσυχος.

Ὅμως τό ἐπαναστατημένο χῶμα δέ βγάξει μόνο ἄνθη καί καρπούς. Τό αἷμα τῶν ἀνδρείων, πού ρουφᾷ, δέν τό κρατεῖ ἐγωιστής στά σπλάχνα του, μά τ' ἀπορίχνει πύρινο σέ νέα σώματα. Λίγος καιρός ἐπέρασε — μῆνες τρεῖς — καί νέοι ἀπόστολοι κηρύττουν τήν ἀνάσταση καί ἀνδρειεύουν τοὺς δειλοὺς. Τῆς Ρούμελης τό χῶμα ἀναταράζεται πάλι καί δέν ἀφήνει τό σουλτάνο νά κοιμηθεῖ ξένοιαστος. Ὅχι τροφές καί πολεμοφόδια δέν κατεβαίνουν πιά, μά οὔτε πουλί μαντατοφόρο στό στρατόπεδο. Ἀπελπισία κι ἀνοχή δέρνει παντοῦ. Πλημύρες καί χιονόνερα· πείνα καί γύμνια καί κακομοιριά· ἀρρώστιες λογῆς λογῆς βασανίζουν τό δόλιο ἀσκέρι. Μά τοῦ Γούνερη τήν ψυχή μιὰ τή δέρνει ἀνοχή* : Πῶς νά βρίσκεται ἡ γυναίκα καί τά παιδιά του ; Εἶναι γερά ; Εἶναι ἄρρωστα ; Ζοῦν ἀκόμα ἢ τά ἐθέρισε ἡ ἀρρώστια ἢ τά ἐσκότωσαν οἱ ἀλλόθρησκοι ; Ὑπνο δέν ἔχει στά ματόφυλλα, δέν ἔχει γαλήνη στήν καρδιά. Ἀπόψε, μόλις ἔγειρε στό ἀχυρόστρωμά του, ὄνειρο κακό ἦλθε νά τοῦ φαρμακώσει τή ζωή. Εἶδε γυναίκα καί παιδιά σέ χαρᾶς τραπέζι. Τρῶν καί πίνουν, γελοῦν καί χαχανίζουν ἀσύλλογιστα. Χρυσοῦφαντα ἔχουν τά φορέματα, λαμπρά τά μάτια, ροδοκόκκινα καί δροσερά σάν τήν αὐγή τά μάγουλά τους. Τοῦ ἁμοιρου πατέρα ἡ καρδιά ἀναγαλλιᾷ. Ὑποφέρει ὅ,τι ὑποφέρει αὐτός· ἄς ζοῦν τουλάχιστον εὐτυχισμένα τά μικρά του ! . . . Μά ἐκεῖ, κοντά στό τραπέζι, φτερωτός δράκοντας προβαίνει ἀπό τή γωνιά. Τά ὀρθάνοιχτα μάτια του τινάζουν σπιθές· τό χρυσοπράσινο δέρμα του μαγνητίζει· τό στόμα χάσκει νά

καταπιεί τό άπειρο. Σέρνεται στό πάτωμα επίβουλο· κουλουριάζεται διστακτικό, μακραίνει κι άξαφνα σηκώνεται όλόρθο καί χύνεται στά παιδιά ! 'Ο νοικοκύρης θέλει νά φωνάξει, μά δέν μπορεί. Παράλυτα έχει τά γόνατα, τά χέρια, τή λαλιά. "Όμως στόν άφευκτο κίνδυνο ρίχνει δυνατή κραυγή σάν κεραυνό από τά στέρνα του.

— Μή όρέ ! . . .

Καί τινάζεται όρθός νά δράμει νά τούς σώσει. Μά στή γαλήνη, πού άπλώνεται γύρω, μένει άκίνητος. Πιάνει τό καταϊδρωμένο μέτωπο, τά παγωμένα μέλη, τήν άβάσταχτη καρδιά του καί σταυροκοπιέται.

— Θεέ μου, βάλε τό χέρι σου !

— Τ' έχεις, μωρέ, καί ούρλιάζεις έτσι ; άκούεται δίπλα του φωνή μισοκομμένη.

'Ο 'Αλή άγάς, πού έκοιμόταν εκεί, έξύπνησε στή φωνή κι άπορούσε άν είναι στά σύγκαλά του ή τόν κτύπησε κανέν' άερικό τό Γούναρη.

— 'Αχ ! όνειρο μέ τρόμαξε· όνειρο κακό ! άπάντησε κείνος.

'Εδιπλοκάθισε στό άχυρόστρωμά του ό 'Αρβανίτης, επλάγιασε κοντά ό κνηγός, έβγάλανε καπνό, άναψαν μέ τόν πυρόβολο τά τσιμπούκια τους κι ό Γούναρης μέ άνατριχίλα του διηγήθηκε τ' όνειρο.

"Ήταν πολύν καιρό φίλοι άχώριστοι. Μαζί άκολουθοῦσαν τό Βριόνη στήν Αϋλή του 'Αλή πασά καί στόν πόλεμο· ίδια είχαν τή ζωή τους καί τούς πόθους. 'Εδούλευαν, γιά νά ζήσουν καί νά θρέψουν τίς φαμίλιες τους. Τίποτ' άλλο. "Όπως κι άν ήρθαν οί καιροί κι άν άλλαξαν τά πρόσωπα κι άν έχωρίσθηκαν τής φυλής τους τά ιδανικά, έμειναν εκείνοι ίδιοι κι άπαράλλαχτοι. 'Η καθημερινή ζωή μέ τίς άπαιτήσεις καί τό φαρμάκι της, δέν άφηκε νά μαντέψουν καθόλου τή μεταβολή. Τό κτήνος, πού βαρύ έκαθόταν μέσα τους, δέν τούς άφηκε νά γνωρίσουν τίς μεγάλες έλπίδες, πού έσηκώθηκαν άνεμόφτερες κι έτρεχαν ζητώντας άνοικτόν άέρα, μακριά από τή σκλαβιά. "Εφθανε του ενός πώς έσερνε τό κεφάλι στους ώμους καί του άλλου πώς έπολεμοῦσε κι έχόρταινε λάφυρα. Ποιός ήταν ό άφέντης καί ποιός ό δοῦλος δέν έφρόντιζαν. 'Ακολουθοῦσαν κι οί δυό τή ζωή άδερφωμένοι, γιά τό αύριο άδιάφοροι, όπως τά καματερά, πού άκολουθοῦσαν του ζευγολάτη τό θέλημα.

— Μή φοβᾶσαι, εἶπε ὁ Ἀρβανίτης, σάν ἄκουσε καλά τ' ὄνειρο· τὰ παιδιά σου δέν παθαίνουν τίποτα. Τό φίδι εἶναι φίλος, τὰ παιδιά σου φίλος τὰ φυλάει. Μή φοβᾶσαι.

Ὁ Γούναρης ἐκούνησε τό κεφάλι.

— Τί φίλος, πού ἐπῆγε νά τά χάψει, ἀγά μου ! εἶπε ἀνατριχιάζοντας ὡς τό κόκαλο.

— Σώπα καί θά τά ἰδεῖς γρήγορα. Αὐριο μεθαύριο ξεμπερδεύει κι αὐτό. Γρίκα τό μυστικό. Ἐπάψανε πιά τὰ ψέματα. Τό εἶπαμε ὀρθά κοττά στούς πασάδες. Ἡ παίρνουμε σύνωρα* τό κάστρο ἢ τό στρίβουμε. Δέ θά σαπίσει στό βάλτο ἢ παλικαριά τῆς Γκεκαριᾶς*. Ὅχι !

Ἀγανακτισμένος ἔφτυσε δυό τρεῖς φορές χάμω κι ἔπειτα ἐξακολούθησε μέ θυμό :

— Μεθαύριο θαμπά, κάνουμε τό γιουρούσι. Ἐχουν Χριστούγεννα κι οἱ ραγιάδες θά βρίσκονται ὅλοι στίς ἐκκλησιές. Τό κάστρο εἶναι ἀφύλακτο καί τό παίρνουμε στό φύσημα. Δέ λέω πώς εἶναι καλὰ ἔτσι· δέν εἶναι παλικαριά καί δέν πρέπει στούς Ἀρβανίτες. Μά οἱ πασάδες δέ θέλουν· τί νά γίνει ;

Κι ἔπειδ᾽ ἔβλεπε τόν κυνηγό συλλογισμένο, δίχως νά δείχνει χαρά ἢ δισταγμό στά λόγια του, χτύπησε ἐλαφρά στόν ὦμο του κι εἶπε χαμογελώντας :

— Σέ λίγες μεροῦλες — ἄκου πού σοῦ λέω ᾽γώ ! — θά τίς χαροῦμε τίς φαμίλιες μας.

Β'

Ὁ ἥλιος ἀνάτειλε τώρα πίσω ἀπό τό βουνό τοῦ Ὀλленοῦ. Μαῦρος ἥλιος, ἄφωτος καί θλιμμένος, σάν νά πειθεῖ καί κείνος τοῦ ἐπαναστατημένου Γένους τήν ἀγωνία. Συννεφοσκεπασμένος ὁ οὐρανός, καταχνιασμένα τά οὐρανοθέμελα, ρίχνουν χρώμα σκοτεινό καί παραπονεμένο στή γῆ καί τή θάλασσα, στά δένδρα τοῦ κάμπου καί στό κάστρο, στήν πέτρα τοῦ βουνοῦ καί τοῦ Φίδαρη τὰ νερά, στό χορτάρι τῆς λαγκαδιᾶς καί τῆς ἀκρογιαλιᾶς τόν ἄμμο. Ἡ Βαράσοβα μαυροκόκινη δεξιά· ὁ Ζυγός ἀντίκρυ σπανός καί καφαλιασμένος ἀπό τό φιό* τοῦ χειμῶνα καί τό δαυλί τοῦ πορθητῆ· τ' Ἀντελικιώτικα βουνά δίπλα προσκυνημένα καί ἀντίπερα ὁ Μοριάς στέ-

κουν συλλογισμένα κι ἀνήσυχα γιά τοῦ Ἀγώνα τό τέλος. Κι ἀνάμεσα στής θάλασσας τό χαλκόχρωμο πρόσωπο καί στά παχνισμένα στήθη τοῦ κάμπου, ἐδῶ τά καράβια τοῦ Γιουσούφ πασᾶ καί κεῖ τ' ἄρματα τῆς Ἀρβανιτιᾶς, φαίνονται ἔτοιμα νά σφίξουν στά σιδερένια στέρνα τους τήν πόλη, ὥσπου νά ξεψυχήσει.

Δώδεκα χιλιάδες τήν πολεμοῦν. Νυχτόμερα τά κανόνια βροντοῦν καί τά ντουφέκια ἀστράφτουν καί λάμπουν τά σπαθιά καί οὐρλιάζουν τά πολεμοθρεμμένα στήθη μπροστά στό χάντακα. Οἱ μπόμπες νυχτόμερα κατεβαίνουν στά σπίτια, ἀναποδογυρίζουν τίς στέγες, γκρεμίζουν τούς τοίχους, σκορποῦν στάχτη καί χόβολη. Τά βόλια σκαλίζουν τό χῶμα καί ρίχνουν κάτω τά κορμιά· τά γιαταγάνια ξεσκίζουν τά τείχη, θρυμματίζουν τίς πολεμίστρες καί βάφονται στό αἷμα καί στόν πηλό. Μά ἡ πόλη χαλκότερνη στέκει στή γῆ της ἀδιάφορη στή λύσσα τοῦ ἐχθροῦ καί τοῦ Χάρου τίς σαῖτες. Καί σάν δέση* στοιχειωμένη, πού κρατεῖ τοῦ ποταμοῦ τό ξεχείλισμα καί δέν ἀφήνει νά πνίξει τή σπορά τοῦ κάμπου, λέει στό Μοριά νά καλλιεργήσει τῆς ἐλευθερίας τά πρωτόλουβα βλαστάρια. Μέσα της ἔχει τό Μαυροκορδάτο καί τό Μάρκο Μπότσαρη· μέσα της τό Γρίβα καί τούς Μοραῖτες ὀπλαρχηγούς. Ἡ τρόπαιο νίκης ἡ νεκροκρέβατο ἐδῶ! εἶπαν ὅλοι στό πρῶτο φανέρωμα τοῦ ἐχθροῦ. Καί τό ἔκαμαν ὡς σήμερα. Τί θά γίνει αὔριο, ποιός τό ξέρει ;

Μά ὁ Γιάννης Γούναρης δέ σκέπτεται γι' αὐτά. Δέν τόν μέλει τέσσερα! Τό φῶς τῆς ἡμέρας, πού ἔδιωξε τόν ὕπνο ἀπό τό στρατόπεδο, ἀπό τοῦ κυνηγοῦ τήν ψυχή δέν ἔδιωξε τή λαχτάρα. Μέ τό ντουφέκι στήν ἀγκαλιά πλαγιασμένο, ζωσμένος τά μπαρουτόσκαγα, μέ τό σακούλι στόν ὦμο, ἐβγήκε νά κυνηγήσει, γιά νά θρέψει τόν ἀφέντη του. Γυρίζει στά ριζώματα τοῦ Ζυγοῦ, πηδᾷ χαντάκια καί τάφρους, δραςκελᾷ κορμόδεन्द्रα, ἀνεβαίνει σέ ράχες, ροβολᾷ στά λακκώματα πάντα ἀνήσυχος. Τά κυνηγάρικα σκυλιά, ὁ Τζάθας καί ὁ Μπίθας, πολλές φορές ἐγάβγισαν, γιά νά κρᾶζουν τήν προσοχή του. Πολλές φορές γοργοπόδης ὁ λαγός ἐξέφυγε ἀπό τά χαμόκλαδα· πολλές φορές ἡ ξυλόκοτα ἐφτεράκισε μπροστά στήν κάννα του. Μά δέν ἔχει νοῦ νά σηκώσει τό ντουφέκι. Πουλιά ἐδιάβηκαν κοπάδι ἀπό τό κεφάλι του· μά δέ γυρίζει μάτι νά τά ἰδεῖ. Ἡ ψυχή δέν ἔχει ὄρεξη ν' ἀκολουθήσει τό σῶμα του. Ἀλαφρή πέτεται μακριά, στής Ἄρτας τά στενοσόκακα, στά σπίτια τά κλειστά. Περνᾷ τά καφα-

σωτά παράθυρα, τίς μανταλωμένες πόρτες, καί πάσχει νά βρεῖ τή φτωχή φαμίλια του, μπορεῖ νεκρή, ἴσως παγωμένη κάτω ἀπό τό μάτι τοῦ δράκοντα.

—“Αχ καί νά ἐτελείωνε! ἐπιθύρισε μέ βαρύ ἀναστεναγμό.

Ναί· νά ἐτελείωνε μιά ὥρα ἀρχύτερα τό βάσανο! Νά ἔπαιρναν τό κάστρο οἱ ἐχθροί! Ὁ πασάς θά γυρίσει στήν Ἡπειρο καί μαζί θά γυρίσει ὁ Γιάννης Γούναρης στή φαμίλια του. Ἡ καρδιά τοῦ ἄμοιρου γονιοῦ ἐπλημμύρισε ἀπό ἀναγállιαση σ’ αὐτήν τή σκέψη. Μιά στιγμή ἐπίστεψε πῶς ἦταν ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. Ὁλόχαρος ὁ νοῦς του βλέπει ἕναν ἕνα τοὺς τόπους πού θά ἐδιάβαινε. Τώρα τή σκοτεινὴ Κλεισούρα· τώρα τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλάμπτη· τώρα τό Βραχώρι*. Ὁ Ἀσπρος* στραγγισμένος τοὺς δίνει πόρο ν’ ἀνεβοῦν στό Βάλτο. Τό Μακρυνόρος ἀφύλακτο τοὺς δέχεται στὰ ὄμορφα δάση του. Νά την ἡ Ἀρτα! Μέ τὰ τζαμιά καί τὰ σαράγια, μέ τὰ κονάκια* τῶν ἀγάδων καί τοὺς στάβλους τῶν μπέηδων! Ἀχ, μά κι ἡ γυναίκα, τὰ παιδιὰ του ζωντανά! Γιά ἰδέ πῶς τρέχουν νά κολλήσουν ἀπάνω του.

Μπάμ!... ἐβρόντηξε τό ντουφέκι του ξυπνώντας τή λαγκαδιά. Ἐνα ζευγάρι ξυλόκοτες ἔπεσαν, μέ ματωμένο στήθος, σπασμένα τὰ φτερά, μέ μάτια νυσταγμένα. Ἐτρεξε, τὰ ἐσήκωσε στὰ χέρια του, τὰ ψηλαφᾷ νά ἰδεῖ τό πάχος τους. Κι ἐκεῖ πού σφαλοῦν τὰ μάτια στὸν αἰώνιο ὕπνο καί τὰ ράμφη ἀνοίγουν, γιά νά ρουφήξουν στερνόν ἀέρα τὰ φλογισμένα σωθικά τους, τὰ ρίχνει στοῦ σασκούλι του. Ἐπειτα χαρούμενος τρέχει νά ζητήσει ἄλλο κυνήγι καί συλλογίζεται τὰ φιλέματα, πού θά πάρει τό βράδυ ἀπὸ τὸν ἀφέντη του.

Μά ἔκοψε τό δρόμο καί τή χαρά του. Καμπάνας κλαγγή ἐχύθηκε — γέμισε πέρα ὡς πέρα τὸν κάμπο. Ὁ Γούναρης ἀλαφιάσθηκε· ἐγύρισε ζερβόδεξα τό κεφάλι, ζητώντας νά γνωρίσει ποῦθε ἐρχότανε. Πρώτη φορά τὴν ἄκουε. Ὁ κατακτητὴς ἀπὸ αἰῶνες τώρα ἀρνήθηκε στοὺς χριστιανούς τῆς ἐκκλησιᾶς τή φωνή, νά μὴ θυμίζει στοῦ ραγιά οὐράνια παρηγοριά κι ἐπίγεια βυζαντινὴ βασιλεία. Ἐσπασε τίς καμπάνες λιανὰ κομμάτια· ἐγκρέμισε τὰ καμπανοστάσια. Ὅπου κι ἂν ἐγύρισε ὁ κυνηγός, σέ χωριά καί πολιτεῖες, καμπάνα δέν ἐγνώρισε· κλαγγή τῆς δέν ἄκουσε. Μά τό σπέρμα τό προαιώνιο, τό χριστιανικό, πού ἐπέρασε στή σάρκα του ἀπὸ γενεές γενεῶν, ἐξαφνίστηκε τώρα στὸν ἥχο σάν βαρκοιμισμένοι πολεμιστὴς στή σάλπιγγα. Τό

σῶμα του ἀνατρίχιασε, ἀναταράχτηκε ἡ καρδιά. "Α, ναί· τήν ἐγνώρισε· εἶναι καμπάνα χριστιανική κι ἔρχεται ἀπό τήν πόλη μέσα.

Γ'

"Αγρυπνοί τήν πολεμοῦν ἐχθροί στεριά καί θάλασσα. Τῆς ἔκοψαν τό ψωμί, τά βόλια, τή μπαρούτη· τῆς ἔκοψαν τή βοήθεια. Μά ἐκείνη πολεμᾷ. Πολεμᾷ καί ζεῖ ἐλεύθερη. "Οσοι νεκροί, θάπτονται βαθιά στό χῶμα της. "Οσοι ζωντανοί, χαίρονται τά καλά τοῦ ἡλίου καί γλεντοῦν. Σήμερα ἐλεύθεροι, αὔριο νεκροί· τί πειράζει ; 'Εσήκωσαν τά ἔθνηκά λάβαρά τους στόν ἀδούλωτον ἀέρα· ἐστύλωσαν τά θρησκευτικά τους σήμαντρα καί πανηγυρίζουν. Αὔριο γεννιέται ὁ Χριστός, λυτρωτής τοῦ κόσμου. Τῆς γῆς τους λυτρωτές αὐτοί, τῶν ἱερῶν, τῶν τάφων, τῶν οἰκογενειακῶν βωμῶν, δοξολογοῦν τό μέγα βρέφος, πού ἐδίδαξε νά περιφρονοῦν τό θάνατο τοῦ ενός γιά τό λυτρωμό τοῦ ὅλου.

'Ο Γούναρης ἐχαμήλωσε τό ντουφέκι του, ἀκούμπησε στήν κάννα τό χέρι καί κοιτάζει ἐκεῖ, κατά τήν πόλη, ἀγγελόφερτος σάν τό Μωυσῆ, πού ἀγνάντευε ἀπό τό χωριό τή Γῆ τῆς 'Επαγγελίας. Καί ὅπως ὁ προφήτης ἐδρόσιζε τήν ψυχή του στά τροφαντά* λιβάδια καί τ' ἀργυρά νερά κι ἔκτιζε καί κάστρα δυνατά γιά κατοικία τοῦ λαοῦ του, ὁ κυνηγός ἀπλώνει τό βλέμμα του ἀδούλωτο καί βλέπει ἐκστατικός. Δέν ἀντικρίζει πιά τή στενή λουρίδα τοῦ Μεσολογγοῦ. Βλέπει τήν ἑλληνική γῆ πέρα πέρα ἐλεύθερη κάτω ἀπό ἕνα στέμμα καί μιά σημαία. Κι εἶναι τό στέμμα ὁ δικάφαλος ἀετός ! Κι εἶναι σημαία ἡ γαλανόλευκη. 'Ελευθερία ἐκεῖ, ἐλευθερία καί εἰρήνη. Οἱ γονεῖς χαίρονται τά παιδιά καί τά παιδιά τοὺς γονεῖς. Τά νιάτα ζευγαρώνουν, κτίζουν θεμέλιο ἀκλόνητο τά γεράματα. 'Ο πατέρας κοιμᾶται ἡσυχος στήν κλίνη του κι ὁ δουλευτής τρυγᾷ τοὺς καρπούς τῆς γῆς, δίχως τό φόβο τοῦ σπαχῆ* καί δίχως τοῦ δεκατιστῆ τό μέτρημα. Μαζί μέ τήν κλαγγή ἔχει ὁ κυνηγός γύρω του μυρτιάς καί λιβανιοῦ μοσκοβολάδα καί τή ρουφᾷ λαίμαργος, σάν ἡλιοψημένο φύλλο τή δροσιά. 'Η καρδιά του ἀνοίγεται στό μυστήριο. Πότε θ' ἀπολαύσει κι ἐκεῖνος τή ζωή, πού χαρίζει ἡ ἐλευθερία στά τέκνα της ;

—'Αχ, πότε ; . . . Ψιθυρίζει ταπεινός καί δακρυσμένος.

Μά βλέπει αγνάντια του τό στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν, μέ τὰ κανόνια στημένα, καί πυκνή καταχνιά πλακώνει τ' ὄνειρό του. Τό δένδρο τῆς ἐλευθερίας δέν ἄνθισε ἀκόμη ἐκεῖ· ἐφυτεύθηκε, μά δέν ἔκαμε καρπούς. Ὁφισ κακός παραμονεύει στή ρίζα, πριονίζει μέ τὰ σκυλόδοντά του τόν κορμό καί, πρίν μεστώσει, βούλεται νά τό μαράνει. Τό εἶπε ξάστερα ὁ Ἀλή ἀγάς. Αὔριο θά κάμει τό γιουρούσι ὁ ἐχθρός.

— Ἄν τό ἤξεραν ! ἐσυλλογίσθηκε.

Ναί, ἂν τό ἤξεραν, νά μήν ἀφήσουν ἀφύλαχτο τό κάστρο. Ἄν τό ἐγνώριζαν, νά μήν πᾶν στίς ἐκκλησιές, παρά στούς πύργους· νά μήν πάρουν κεριά στό χέρι, παρ' ἀστόμωτα σπαθιά· νά μήν ψάλουν τροπάρια στό Χριστό, μά τραγούδια τρανολάλητα στόν Ἄρη, τόν πατρογονικό θεό τους ! Οἱ ἐκκλησιές εἶναι τῶν ἐλευθέρων ὁ σεπτὸς βωμός· τῶν δούλων εἶναι οἱ πύργοι καί οἱ στουρνάροι πετρες. Ἀχ ! νά τό ἤξεραν !

— Μά ποίος νά τοὺς τό εἶπεῖ ;

Ναί, ποίος νά τοὺς τό εἶπεῖ ; Μόνος αὐτός τό ξέρει κι οἱ Ἀρβανίτες. Ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν αὐγὴ τὰ σπαθιά τους τροχοῦν καί τά κεμέρια* τινάζουν ἀνυπόμονοι γιὰ τὴν ὥρα τῆς ἐφόδου. Θέλουν νά χορτάσουν αἷμα καί λάφυρα. Κι ἐκεῖνος; τί νά κάμει ἐκεῖνος ; Τό εἶναι του κρατεῖ ὁ τύραννος. Τῇ γυναίκα του, τὴν ὁμορφὴ Τρισεύγενη· τὰ παιδιὰ του : τόν Κώστα, τὸ Βασίλη, τὴ Λάμπω, τ' ἀγγελούδια του. Ἐκεῖνα μόνο μέ τὴ ζωὴ του ζοῦν καί κάτω ἀπὸ τόν ἴσκιο του μεγαλώνουν. Πῶς νά τοὺς κόψει τὴ ζωὴ καί τόν ἴσκιο ὁ πατέρας !

— ὦ, Χριστέ μου, βάλε τό χέρι σου !

Καί ἄθελα σφαλεῖ τὰ μάτια, γυρίζει τίς πλάτες στὴν πόλη καί φεύγει μακριά. Πηδᾷ χαντάκια καί τάφρους, δραςκελᾷ κορμόδενδρα, ἀνεβαίνει ράχες, κατεβαίνει λαγκαδιές, βουνά θέλει νά ρίξει πίσω του. Μά ἡ κλαγγὴ ἀκολουθεῖ τό βῆμα του παντοῦ, ἀντιλαλεῖ στ' αὐτιά του, μέσα στὰ σπλάχνα του βροντᾷ :

— Γκλάν — γκλάν !... γκλάν — γκλάν !... γκλάν — γκλάν !...

Ὁ Γούναρης ἐρίχθηκε σ' ἓνα λιθάρι ἀπελπισμένος. Ἐμπρός δέν ἔχει τὰ παιδιὰ καί τὴ γυναίκα του... Εἰκόνα φόνου καί ὀλέθρου ἄλλη ἀπλώνεται γύρω του. Τό Μεσολόγγι πατιέται τώρα καί κουρσεύεται ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες*. Θρυμματίζονται οἱ πύργοι, καπνίζουν

τά σπίτια, σέρνονται εικονίσματα στόν αίματόβρεκτο πηλό. Ἀχούρια μπέηδων ἔγιναν οἱ ἐκκλησιές· τά δισκοπότηρα, κρασοπότηρα τῶν πασάδων· οἱ ποδιές τῆς Ἁγίας Τράπεζας, ἀλόγων σαΐσματα*· τ' ἄμφια, στολίδια τῆς χανούμισσας· ἡ μίτρα τοῦ δεσπότη, ἀγάδων σκούφωμα καί τά Τετραβάγγελα, σημάδια στά ντουφέκια τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Λαχτάρα παντοῦ καί θρῆνος· τρόμος καί χαμός ! Κι ἡ ἑλληνική σημαία πεσμένη κάτω τοῦ λέει, ἄφωνα, πῶς ἐκεῖνος εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης καταστροφῆς ! Ἐκεῖνος, πού στάθηκε πατέρας, μά ὄχι χριστιανός.

— Γκλάν - γκλάν !... γκλάν — γκλάν !... γκλάν — γκλάν !... ἀντιλαλεῖ πάλι τό σήμαντρο στ' αὐτιά του.

Ὁ Γούναρης ἐπίστεψε πῶς ἦταν φωνή ἀνθρώπινη. Καί ἡ φωνή τοῦ λέει πῶς εἶναι καιρός ἀκόμη, πῶς, ἂν θέλει, μπορεῖ ὅλα τοῦ ἐχθροῦ τά σχέδια νά χαλάσει.

— Ἀ, ναι· εἶπε μέ ἀγωνία. Δέν εἶμαι μόνο πατέρας. Ὁ Θεός ἔχει φροντίδα στά παιδιά μου· ἐγώ τήν τύχη τοῦ Γένους μου.

Καί ἀκράτητος, σάν ἀπό ἀνώτερη δύναμη σπρωγμένος, ὤρμησε κάτω στό περιγιάλι, πού ἐκαθρέπτιζε τῆς δύσεως τά πανώρια χρώματα.

Δ'

Τό ἐχθρικό στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στό ποδάρι. Ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στόν κάμπο ἡ ζωὴ αἶμα μυρίζει καί ἀναβράζει. Ἐγνώρισαν θρασίμια* τά κοράκια κι ἐτοιμάζουν τά ράμφη τους νά χυθοῦν. Ἄνδρες ντύνονται βιαστικοί, ἄλογα σελοχαλινώνονται, φυσέκια καί στουρναρόπετρες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ὁ ἀθέρας τοῦ σπαθιοῦ καί ἡ μύτη τοῦ χαρμπιού* καί τοῦ ἀπελατικιοῦ* τά καρφιά, ἂν ἀνοίγουν κεφάλια μέ τό πρῶτο κτύπημα. Ὅσοι πιστοί, γονατίζουν στήν κάπα καί προσεύχονται, μέ τό μέτωπο στή γῆ. Ἄλλοι ὀρθοί καί σοβαροί, φαίνονται βυθισμένοι στόν ἄπειρο κόσμο τῶν ψυχῶν. Ἄν σκοτωθοῦν, θέλουν νά περάσουν τό τρίχινο γεφύρι, νά βροῦν τά πιλάφια τοῦ Παραδείσου. Ἄν ζήσουν, νά γυρίσουν σπίτι τους φορτωμένοι στά λάφυρα. Οἱ δερβίσηδες* τρέχουν ἐδῶ κι ἐκεῖ, φωνάζοντας τήν προσευχή καί παρακινώντας τούς πιστούς στή μάχη : « Ἕνας Θεός μέγας, ὁ Ἀλλάχ, καί Μωάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ !

Θάνατος στους άπίστους. Θρίαμβος τοῦ Ἰσλάμ». Οἱ πασάδες καί μπέηδες τάζουν γρόσια καί φλωριά. Χίλια γρόσια σέ κείνον, πού θά πρωτανεβεῖ στό κάστρο· δέκα φλωριά σέ κείνους, πού θά πρωτοπεράσουν τά χαντάκια καί θά στήσουν σκαλωσιές. Ἄτι χρυσοχάλινο στόν ἀγά*, γιαταγάνι διαμαντοκόλλητο στό μπέη*, στό δερβίση* φοράδα χρυσοκάπουλη, κουμπούρια φλωροκαπνισμένα στους σπαχήδες*, στους σημαιοφόρους τσαπράζια* κατάργυρα ! Τῶν ἀπίστων τά πλούτη στά παλικάρια· ἡ γῆ στόν Ἀλλάχ!

Ἡ νύχτα βουβή παραστέκει ἀπάνω τους. Ἄστρο δέ φαίνεται κανένα. Μπροστά μόλις ξεχωρίζει τό κάστρο. Ψηλώνει πίσω ὁ Ζυγός καί δίπλα στέκετ' ἡ Βαράσοβα. Δέ γεννιέται ὁ Χριστός ἀπόψε λυτρωτής. Ὁ Χάρος γοργοτρέχει ἔτοιμος, μέ τίς σαῖτες στό δοξάρι καί τό βρόχο στό χέρι του.

Ε'

Ὁ Γούναρης, ὁλόρθος μέσα στή σκηνή, ἔχει μαργωμένο τό σῶμα κι ἄθυμη τήν ψυχή. Ὁχτακόσιοι Ἀρβανίτες διαλεχτοί ὅλοι, ὀρμητικοί σάν δρόλαπας* ἐβγήκαν μέ τό σπαθί στά δόντια. Τώρα κείτονται κρυμμένοι στίς βουρλιές δίπλα στό χάντακα, ὀργυιές μόλις μακριά ἀπό τά τείχη. Δέν περιμένουν παρά τό σύνθημα· καί τότε θά τιναχθοῦν σαῖτόφιδά νά κολλήσουν ἀπάνω τους. Θά βροῦν τάχα ἐκεῖ τούς χριστιανούς ; Τόν ἐπίστεψε ὁ γραμματικός; Κάτω στό περιγιάλι πού ἐγύριζε, εἶδε ἄξαφνα ἓνα πλοιάρι. Ὁ γραμματικός τοῦ Μακρῆ ἐκατέβαινε ἀπ' τ' Ἀντελικό στό Μεσολόγγι. Ἐβγαλε τό μαντίλι, νόημα τοῦ ἔκανε νά ζυγώσει, μά ἐκεῖνος ὅλο καί κατέβαινε. Δέν ἤθελε νά πιστέψει πῶς ἐφρόντιζε γιά τό καλό τῆς πατρίδας. Καί σάν ἔκαμε τό σταυρό του, καί ξεμυστηρεύθηκε, ἐκεῖνος ἔφυγε, χωρίς οὔτε « γειά σου » νά τοῦ εἰπεῖ. Καί εἶχε δίκιο· τό ἐγνώριζε πῶς εἶχε δίκιο. Μέ τί χεῖλη νά χαιρετίσει ὁ πολεμιστής ὁμόφυλο, πού βρίσκεται τέτοιες μέρες στό ἄσκέρι τοῦ ἐχθροῦ ; Μέ τί καρδιά νά πιστέψει σέ ἄνθρωπο, πού στρώνει ἀκόμη τήν τάβλα τοῦ πασᾶ, ἐκείνου πού ἔρχεται νά πνίξει τήν πατρίδα στό αἶμα καί στή σκλαβιά; — Ἀλίμονο ἂν δέ μέ ἐπίστεψε!... ἀλίμονο!... ἐπιθύρισε ταπεινός καί δακρυσμένος.

Ἄξαφνα ὁ πατέρας ξύπνησε μεγαλοδύναμος καί ἐστέρφεσε πά-

ραυτα τίς βρύσες τῶν ματιῶν του. Καλύτερα νά μήν ἐπίστεψε· καλύτερα νά μείνουν ξένοιαστοι οἱ Ἕλληνες. Χάνονται ἐκεῖνοι, ναί, μά ζοῦνε τά παιδιά του. Τά παιδιά κι ἡ γυναίκα του. Τί ἔπαθε καί δέν τό ἐσυλλογίσθηκε πρίν. Ποιός δαίμονας τοῦ ἐσήκωσε τά μυαλά! Μήπως, ἂν βροῦν ἀντίσταση οἱ Ἀρβανίτες, δέ θά ὑποψιασθοῦν πρῶτα ἐκεῖνον; Καί τότε; ὦχ, ἀλίμονο! Καλύτερα πού δέν τόν πίστεψαν.

ΣΤ'

Γκλάν — γκλάν!... γκλάν — γκλάν!... γκλάν — γκλάν!...

Ἡ κλαγγή ἀντήχησε πάλι κι ἀπλώθηκε στή μαύρη νύχτα. Οἱ ἐκκλησιές ἄνοιξαν τίς πόρτες τους, τρέχουν τώρα νά λειτουργηθοῦν οἱ πιστοί. Μά ὁ ἐχθρός παραμονεύει. Σφύριγμα δυνατό ἀκούσθηκε. Καί σύγκαιρα τρανός ἀλαλαγμός καί κανονιοβολή ἐτάραξαν τή γῆ καί φώτισαν τά πάντα. Οἱ ἐχθροί ἐχύθηκαν στά τείχη. Ὁ Γούναρης ἐτινάχθηκ' ἔξω δίβουλος. Τί ἤθελε νά γίνει, κι αὐτός δέν ἤξερε. Ἦθελε καί τά δυό! Δέν ἤθελε κανένα! Μά σύγκαιρα πύρινος ὄφιν ἐφάνηκε στά τείχη καί ντουφέκια ἐβρόντησαν. Τά βόλια ἔπεσαν χαλάζι.

— Δόξα σοί ὁ Θεός! ἐστέναξε ὁ κυνηγός κάνοντας τό σταυρό του.

Κι ἔπεσε στά γόνατα. Ὁ λόγος του ἐπιστεύθηκε. Τώρα πικρό μολύβι θερίζει τήν Ἀρβανιτιά. Τ' ἄλογα τῶν σπαχίδων* πέφτουν νεκρά στό χῶμα, πρίν φέρουν τοὺς καβαλάρους στή μάχη. Οἱ σημαιοφόροι, μόλις προφθάσουν νά μπήξουν τίς σημαῖες στοὺς πύργους καί γκρεμίζονται μαζί, στά θολά νερά τοῦ χάντακα. Πηδοῦν ἀδιάκοπα στό κάστρο οἱ ἐχθροί. Μά τρέχουν καί τοὺς πετσοκόβουν οἱ Ἕλληνες. Δέν ἔχουν μόνον ντουφέκι καί σπαθί. Ἐχουν ἀξίνες καί τσαπιά, τσεκούρια καί στυλιάρια, κεραμίδια καί πέτρες. Ὅ,τι βρεθεῖ στά χέρια τους γίνεται σιδερόξυλο. Δέν εἶναι μόνον πολεμοθρεμμένοι ἄνδρες, μά καί παιδιά καί γυναῖκες, ἀνδρειωμένες τώρα μέ τήν προγονική ὀργή. Βάφονται μέ τό αἷμα τους, βλέπουν σκοτωμένους συγγενεῖς, ἄνδρες καί παιδιά τους, ἀδελφούς καί πατέρες, φωτιά καί σίδηρο γύρω τους. Μά δέ λιποψυχοῦν.

Ὁ Γούναρης στέκει βουβός κι ἀφανισμένος. Τρέμει τό πείσμα τοῦ ἐχθροῦ καί τή δύναμη. Ὡς πότε θά βαστήξουν; Τ' ἀδύνατα ἐκεῖνα τείχη, οἱ χωματένιοι σωροὶ πῶς θά κρατήσουν τήν ἀνθρωποπλημμύρα, πού ὅλο καί δυναμώνει καί βροντομαχᾷ ἐπάνω τους!

Ἄξαφνα κάτω ἀπὸ τὴν ἀχνή λάμψη τῆς αὐγῆς βλέπει τοὺς σπαχήδες νὰ σκορποῦν πίσω, σάν καρβαῖροι σατανάδες. Ἐγύρισε ἀριστερά, τὸ ἴδιο. Στὴ Μεγάλῃ Τάπια* καὶ σ' ὅλο τὸ προτείχισμα κυματίζει ἡ ἑλληνικὴ σημαία καὶ χαιρετίζει τοῦ ἡλίου τὴν ἀνατολή. Καὶ δῶθε, πέρ' ἀπ' τὸ χάντακα, οἱ Ἕλληνες μέ γυμνά σπαθιά κι αἱματοβαμμένη φουστανέλα κυνηγοῦν στίς σκηνές ἀνάμεσα τοὺς ἐχθροὺς. Πιστόλες βροντοῦν, λάμπουν σπαθιά, κεφάλια κυλοῦν στὰ χώματα, κορμιά κείτονται, « ράι » ἀντηχοῦν κι ἀλλαλαγοὶ καὶ σφυρίγματα ! Κι ἀνάμεσα στήν ἄγρια βοή ἀκούεται ἡ κλαγγή σάν φωνὴ οὐρανόσταλη !

— Γκλάν — γκλάν !... Γκλάν — γκλάν !... Γκλάν — γκλάν !...

Ὁ Γούναρης ἔκανε τὸ σταυρό του.

« Παλιές ἀγάπες »

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΜΙΛΕΙ ΣΤΑ ΠΑΛΙΚΑΡΙΑ

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε φθάσει μέ τὸ στρατό του στὴ Ζαράκοβα* μεσημέρι. Ἄμα φάγανε, πῆρε τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ πῆγαν στὰ Τρίκορφα — μισὴ ὥρα ἀπὸ τὴν Τρίπολη κι ἀγνάντια* της. Τοὺς ἔδειξε μιὰ γραμμή, σκεπασμένη, ποὺ δένμποροῦσαν νὰ τὴ βλέπουν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν πολιτεία :

— Νά, ἐδῶ θὰ πᾶτε νὰ φέρετε τὰ παλικάρια σας, νὰ φτιάξετε ταμπούρια*.

Ἐφεραν τὸ στρατό· ἄρχισαν τὸ ἔργο μέ ζῆλο μεγάλο.

Ὁ Κολοκοτρώνης φώναξε ὕστερα τὸν ὑπασπιστή του :

— Ἐλα κοντά μου.

Τὸν ἀνέβασε ἀπὸ κρυφά, χωστὰ μονοπάτια, νὰ μὴν τοὺς βλέπουν οἱ Τοῦρκοι, στὸ ψηλὸ βουνὸ τῆς Σιλήμνας*, τὸν ἔκρυψε σ' ἓνα φυσικὸ παρατηρητήριο, τοῦ ὅπως τὰ κιάλια του.

— Κοίτα !

Ἡ Τρίπολη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους. Γυάλιζαν τὰ σκουφιά τῶν μιναρédων* στὸν ἥλιο. Καὶ τὸ κάστρο της μέ τίς τόσες πόρτες, τὴ μεγάλη τάπια*, τὰ σπίτια μέσα, τὰ περιβόλια γύρω, ἔμοιαζε ψεύτικο παιγνιδάκι.

Αποστ. ἀντίγραφο ἀπὸ συστοιχ.

— Έδω θά κάτσεις, τοῦ εἶπε, νά τηρᾷς, ὥσπου νά νυχτώσει. Κι ἂν ἰδεῖς τοὺς Τούρκους νά κουνιοῦνται κατὰ δῶ, ἀστραπή θά χυθεῖς κάτου, νά μᾶς δώσεις χαμπέρι*.

Τό ἔργο κάτου προχωροῦσε. Ἐπιστατοῦσε ὁ ἴδιος. Οἱ Λαγκαδιανοί, τό σῶμα τῶν Δεληγιανναίων μέ τό Θανάση Κίντζο, ἔκτιζαν τά ταμπούρια* τους μ' ἀληθινή μαστοριά.

Ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς παίνεσε.

— Εἶμαστε χτίστες οἱ περσότεροι, τοῦ εἶπανε γελώντας· οἱ ἄλλοι δέ νογᾶνε*.

Εἶχανε τ' ἄρματα πυραμίδες καί πήγαιναν κι ἐρχόντουσαν καί κουβαλοῦσαν πέτρες. Ἔμοιαζαν μερμηγκιά. ✗ + 1

+2 — Ὁ ἥλιος ἔγερνε. Τό ἔργο εἶχε τελειώσει. Ὁ ἀρχηγός φώναξε :
— Σύνταξη !

Τά παλικάρια πῆραν τ' ἄρματά τους, μπῆκαν στήν ἀράδα. Ὁ ἀρχηγός τώρα θέλει νά τοὺς ἐτοιμάσει, νά τοὺς φιλοτιμήσει, ν' ἀντικρίσουν αὔριο τή φωλιά τήν ἴδια τοῦ ἐχθροῦ κι ὅλες τίς προσπάθειες, πού θά 'κανε ἀπό δῶ καί πέρα νά σπάσει τή στενόχωρη ζώνη, πού θά τόν κολουρίαζε. Ἀνέβηκε σέ μιὰ πέτρα, νά τόν βλέπουν ὅλοι :

— Θά σᾶς πῶ, ἄρχισε μέ τή βροντερή φωνή του, ἕνα παραμῦθι. Τό παραμῦθι τοῦ φιδιοῦ μέ τόν κάβουρα.

Ὁ κάβουρας καί τό φίδι ἔκαμαν φιλία καί κουμπαριά κι ἀποφασισαν νά πεθάνουν μαζί, κι ἔτρεχαν τά δύο παντοῦ. Μιά μέρα νυχτώσανε μακριά ἀπό τήν τρύπα τοῦ κάβουρα καί κοντά στήν τρύπα τοῦ φιδιοῦ. Τό φίδι δέχτηκε τόν κάβουρα στήν τρύπα του, τόν προτίμησε σάν κουμπάρο καί τοῦ εἶπε νά μπεῖ πρῶτος αὐτός. Ἐπειδή ὅμως ὁ κάβουρας δέ χώραγε, σγάρλισε* μέ τά πόδια του τήν τρύπα καί χώρεσε.

Ἀφοῦ μπῆκαν μέσα καί τά δύο, τό φίδι ἀμέσως ἐκουλουριάστηκε κι ἄφησε στή μέση τῆς κολουράς τόπο, πού μπῆκε ὁ κάβουρας νά κοιμηθεῖ. Τή νύχτα τό φίδι ἔσφιγγε τόν κάβουρα νά τόν ξελεπιάσει. Ὁ κάβουρας φώναξε: « Κουμπάρε, μή μέ σφίγγεις, πεθαίνω ! ». Τό φίδι τοῦ ἀποκρίνεται : « Ὁνειρο βλέπω » κι ὅλο τόν ἔσφιγγε. Ἄμα εἶδε ὁ κάβουρας πῶς χάνεται, τοῦ λέει : « Κουμπάρε, ζύγωσε κοντά τ' αὐτί σου, γιά νά σοῦ πῶ ἕνα μυστικό νά εὐτυχῆσεις ». Τό φίδι ζύγωσε τ' αὐτί του κοντά στό στόμα τοῦ κάβουρα· αὐτός τσακώνει

μέ τη δαγκούνα* του τό φίδι στο λαιμό, τό σφίγγει, τό κρατεί πολλή ώρα. Τό φίδι στρίβεται, ξαναστρίβεται, πάει ψόφησε. Τότε ό κάβουρας τό πήρε τραβώντας το τή νύχτα όξω από τήν τρύπα του· καί ήταν ξαπλωμένο ίσια σαν ραβδί.

Τήν αύγή όπου είδε τό φίδι ό κάβουρας, τοῦ είπε : «'Αν ήσουν καί τή νύχτα έτσι ίσιος, μαῦρε κουμπάρε, οὔτε θά πέθαινες, οὔτε όνειράτα θά 'βλεπες ». 'Ετσι καί οί Τουρκοί, αν περπάταγαν ίσια, δέ θά τούς είχαμε τώρα έτσι, στόν όβορό*. Μά καλά τούς έχουμε, δέν ήσύχαζαν, όλο κακά μάς έκαναν.

Τά παλικάρια τόν άκουγαν μαγεμένα.

— Καί μιá πού τό 'φερε ό λόγος στό φίδι καί τόν κάβουρα, όλοι ξέρούμε πώς πιάνουν καβούρους οί χωριάτες. Παίρνουν μιá ραφίνα* από σίκαλι, τή χώνουν στήν τρύπα, τήν κουνάνε μέσα έξω, κάνουν μέ τό στόμα τους «κχί», όπως τό φίδι, ό κάβουρας τήν περνάει γιά φίδι, τή δαγκώνει σφιχτά· έπειτα τραβάνε τή ραφίνα, έρχεται μαζί όξω καί τόν πιάνουν. Όλα τοῦτα θά τούς φτιάξουμε, βρέ Έλληνες, ως νά τούς τραβήξουμε από τά γιδόμαντρά τους όξω καί νά τούς πιάσουμε.

Θέλει τώρα νά ξεριζώσει απ' τήν ψυχή τους καί τό τελευταίο άχνάρι φόβου, νά τούς άτσαλώσει.

— Γιατί ; τούς ρωτάει. Γιατί δέ θά τούς τά κάμουμε ; Καί τί είναι αὐτοί ; 'Εδῶ πιάνουν λιοντάρια οί κυνηγοί μέ τά χέρια τους. Ό τρόπος, όπου πιάνουν τά λιοντάρια καί δέν τά φοβούνται, είναι ή συνήθεια. Γιατί καί τό λιοντάρι εἶν' ένα μεγάλο καί κακό σκυλί· κι έπειδή δέν τό βλέπουν οί άνθρωποι όλοένα, κι άκουστά μονάχα έχουν τήν άγριάδα καί τήν κακία του, τρέμουν, άμα τό ίδουñ πρώτη φορά. Οί κυνηγοί όμως φορᾶνε σκληρά πετσά, τυλίγονται μέ πολύ καννάβι κι έτσι πηγαίνουν κοντά στό λιοντάρι κι άμα κάνει ν' ανοίξει τό στόμα του, χώνουν τό χέρι τους μέσα, πού είναι κι αὐτό μέ καννάβι τυλιγμένο καί τοῦ λιονταριοῦ τά δόντια κολλᾶνε στό στουπί. Κάνει νά ξεκολλήσει· μά ό κυνηγός τό δένει, τοῦ περνάει στό λαιμό χαλκά μ' άλυσίδα κι έτσι τό αφήνει δεμένο σέ κανένα δένδρο μέρες πολλές, όσο πού πεινάει, καί πάει καί τοῦ δίνει λίγη τροφή, καί πάλι τό ίδιο καί τό ίδιο· ὥσπου τό λιοντάρι θαρρεῦει, άρχινάει νά τόν δέχεται από μακριά, γιατί περιμένει απ' αὐτόν τροφή.

'Ετσι κι αὐτοί οί Τουρκοί, πού τούς έχουμε κλεισμένους στή

μάντρα. Τώρα τούς βλέπετε, δέν ἐπείνασαν ἀκόμη, βγαίνουν ὄξω, ἐδῶ κι ἐκεῖ, παίρνουν τροφή· ἐμεῖς ἀπό κοντά, ὡς νά κολλήσουν τὰ δόντια τους στό στουπί· ἀπέ* τούς περνοῦμε τό χαλκά, ἐβγά-ζομεν τόν ἐδικόν μας καί τούς τόν φοροῦμε. Μήν τούς φοβάστε ! * Ἀνθρώποι εἶναι κι αὐτοί ! Εἶχαν τ' ἄρματα, τώρα τὰ ἔχουμε κι ἐμεῖς· ἐπάνω μας δέν ἔρχονται, γιατί τούς σκοτώνουμε· ἀπό λίγο σέ λίγο θά μερέψουν κι αὐτοί.

Τά παλικάρια τόν κοιτᾶνε στά μάτια, σφίγγουν τ' ἄρματά τους. "Ὅχι, δέ φοβοῦνται. Ἔχουν πεποίθηση στό Γέρο.

"Ενα Λαγκαδιωτάκι μάλιστα, μέ μάτια μπριμπίλα*, ἔξυπνο σάν ζαγάρι*, πιστεύει, πῶς ἔχει νιώσει τόσο καλά τόν ἀρχηγό, πού φωνάζει ἄξαφνα μέ μιά ψιλή, ἀστεία φωνή :

— "Ἄς εἶν' καλά ὁ καπετάν ψωμάς. Ἡ πείνα δηλαδή, πού θά θερίσει τόν πολιορκούμενο, στρατηγός ἀνεπάντεχος*, πού θά πολεμήσει κι αὐτός γιά τούς "Ελληνες.

Δυνατά κι ἀσώπαστα γέλια συνεπαίρνουν τίς γραμμές. Γελάει ὁ Κολοκοτρώνης κι ὁ εὐθυμος λόγος περνάει σ' ὅλα τὰ ἑλληνικά στρατόπεδα, παντοῦ, ὅπου πολιορκία Τούρκων.

Τά παλικάρια σκορπίζουν στά ταμπούρια τους*. Ἔχει νυχτώσει. Ἀνάβουν φωτιές. Ἀπειρα λουλούδια, ὅλο φλόγες χορεύουν στήν πλαγιά. Ἰσκιοι μαῦροι, στά καταράχια* τὰ καραούλια* φυλᾶνε μέ τόν κόκορα* σηκωμένο, μέτωπο στήν Τρίπολη.

« Ὁ Γέρος τοῦ Μοριά »

Σπύρος Μελάς

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

Μέ γέλασεν ἡ χαραυγή, τ' ἄστρι καί τό φεγγάρι,
καί βγῆκα νύχτα στά βουνά, ψηλά στά κορφοβούνια.
Ἀκῶ τόν ἄνεμο καί ἡχᾶ, μέ τὰ βουνά μαλώνει.

- Νέσεῖς βουνά, ψηλά βουνά, κι ἐσεῖς κοντοραχοῦλες,
τί ἔχετε πού μαλώνετε, τί ἔχετε πού ἔχτρευόστε ;
Μή σᾶς βαραίνουν τὰ νερά καί τὰ πολλὰ τὰ χιόνια ;
— Δέ μᾶς βαραίνουν τὰ νερά καί τὰ πολλὰ τὰ χιόνια,
παρ' μᾶς βαραίν' ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι.

Δημοτικό

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΟ 21

“Όταν εξερράγη ή επανάστασις τοῦ 21, ὁ « μουτεσελίμης* » τῆς Θεσσαλονίκης Γιουσούφμπεης τά χρειάστηκε. Εἶχε πολλά ἀκούσει περί τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἔμαθεν ἀπό γράμματα τῆς « Πόρτας* » τὰς συνεννοήσεις τῶν ἀρχιερέων καί προκρίτων τοῦ Μοριᾶ καί τῆς Ρούμελης μέ τοὺς Φιλικούς καί, προβλέπων ἐπέκτασιν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ρωμιῶν καί εἰς τόν τόπον τῆς δικαιοδοσίας του, ἀπεφάσισε νά λάβῃ αὐστηρά μέτρα.

Ἀντέγραψε τόν Καϊμακάμη* τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἀπεφάσισε νά βάλῃ στό χέρι τοὺς θρησκευτικούς καί πολιτικούς ἀρχοντας τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν περιφερειῶν της καί τοῦ Ἀγίου Ὁρους καί τοὺς ἐκάλεσεν εἰς τό πασαλίκι* του, γιά νά μάθῃ τὰς διαθέσεις των ἐναντι τοῦ κινήματος τοῦ Μοριᾶ καί τῆς Ρούμελης καί νά ζητήσῃ ὁμήρους, κατὰ τό τουρκικόν ἔθιμον, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας.

Ἀλλ’ οἱ προεστῶτες, ὅπως καί οἱ συνάδελφοί των τῆς Ἀχαΐας, τά μυρίστηκαν καί δέν ἐπῆγαν εἰς τό πασαλίκι τοῦ Γιουσούφμπεη. Αὐτοὶ ὅμως ἔστειλαν εἰς τόν μουτεσελίμην ἀπεσταλμένους των, γιά νά τόν βεβαιώσουν ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς περιφερείας του ἦσαν πιστοὶ εἰς τὴν Πόρταν καί τό Δοβλέτι* καί συνεπῶς δέν ἔπρεπε ν’ ἀνησυχῇ καθόλου.

Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ δευτερευόντων προσώπων ἐνίσχυσε περισσότερο τὰς ὑποψίας τοῦ Γιουσούφμπεη. Κακεντρεχῆς καί αἰμοβόρος, ὅπως ἦτο, ἐξέσπασεν ἐναντίον τῶν ἀπεσταλμένων τῶν προκρίτων, ἑκακοποίησε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καί τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκράτησεν ὡς ὁμήρους, γιά κάθε ἐνδεχόμενον.

Δέν ἐσταμάτησεν ὅμως ἐκεῖ. Τόν ἀνησυχοῦσαν πολὺ τό Ἅγιον Ὅρος καί ὁ Πολύγυρος. Εἰς τό πρῶτον ἐγνώριζεν ὅτι εἶχε καταφύγει ὁ δαιμόνιος Σερραῖος Μανόλης Παπᾶς, ἐνθουσιώδης ὁπαδὸς καί ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑταιρείας, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποκτήσει πολλοὺς ὁπαδούς καί εἶχε γίνῃ πολὺ ἐπικίνδυνος στὴν τουρκικὴ ἐξουσία. Εἰς τόν Πολύγυρον ἐπίσης, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν χαφιέδων* του, ἡ κατάστασις ἦτο ἀνήσυχος καί ἐγκυμονοῦσεν αἰφνιδισμούς. Ὅλα τὰ Χάσικα* χωρὶά προετοίμαζαν ταραχὰς καί ἔπρεπε, μέ κάθε τρόπο, νά προλάβῃ τὰ γεγονότα.

Ὁ Γιουσούφμπεης ἐνόμισεν ὅτι δέν ἔπρεπε νά χάσῃ καιρόν.

Καί πράγματι ἔστειλε ἰσχυρό ἀσκέρι* πρὸς τὸν ἰσθμὸν τοῦ Ἁγίου Ὅρους μέ αὐστηράς διαταγᾶς νά ὑποβάλη εἰς βασιανιστήρια τοὺς κατοίκους. Διέταξε ὅμως νά μή προχωρήσῃ ὁ τουρκικὸς στρατός εἰς τὰ ἐδάφη τοῦ Ἁγίου Ὅρους, τὰ ὁποῖα δυνάμει ἀρχαίων προνομίων, ἦσαν ἀπαραβίαστα καὶ δένμποροῦσαν νά τὰ πατήσουν ὀθωμανικά στρατεύματα.

Πρὸς τὸν Πολύγυρον ἔστειλε τὸν σερασκέρην* Τσιρίμπασην μέ 500 ἄνδρας. Διέταξε δέ ταυτοχρόνως τὸν Χασάν ἀγάν, ταμίαν τοῦ Ἰσούφ πασᾶ τῶν Σερρών, νά πάρῃ καὶ αὐτός ἄλλους τόσους ἄνδρας καὶ νά ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Πολυγύρου, συνεργαζόμενος μέ τὸν Τσιρίμπασην. Καὶ τοὺς δύο αὐτοὺς ἀρχηγούς διέταξε νά συλλάβουν τοὺς προεστούς τοῦ Πολυγύρου, ν' ἀφοπλίσουν τοὺς κατοίκους καὶ νά ἐγκατασταθοῦν μέ τὰ στρατεύματά των εἰς τήν κωμόπολιν.

Οἱ πρόκριτοι τοῦ Πολυγύρου ἐπληροφορήθησαν ἐγκαίρως τήν ἐπιδρομήν τῶν σερασκέρηδων τοῦ Γιουσούφμπεη. Ἔδωκαν τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας εἰς τοὺς ἄλλους κατοίκους καὶ ἐπῆραν τὰ βουνά.

Ἄλλ' ἤ φωτιά ἀναψε μέσα στόν Πολύγυρο πολλές ὥρας προτοῦ φθάσῃ ὁ στρατός. Τό βράδυ τῆς 16ης Μαΐου Τοῦρκοι στρατιῶται τοῦ διοικητηρίου τῆς κωμοπόλεως, περιφερόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Πολυγύρου, ὕβριζαν τοὺς κατοίκους καὶ ἐπυροβόλησαν ἐναντίον μιάς ὁμάδος νέων, τοὺς ὁποίους συνήντησαν κοντά στό σεράι*.

Ἐδημιουργήθη πρὸς στιγμήν πανικός εἰς τήν κωμόπολιν. Τότε οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου ἐβεβαιώθησαν ὅτι ἦσαν μελλοθάνατοι. Καὶ ἀντὶ νά περιμένουν ἀπαθείς καὶ ὑποτακτικοί νά κοποῦν τὰ κεφάλια των, ἐσκέφθησαν ὅτι πολὺ προτιμότερον θά ἦτο ν' ἀρπάξουν τὰ ὅπλα, προτοῦ φθάσῃ ὁ στρατός τοῦ Γιουσούφμπεη, καὶ νά καθάρισουν τήν κωμόπολιν ἀπὸ τοὺς τυράννους τοῦ διοικητηρίου.

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα τῆς 16ης Μαΐου 1821, συνέβησαν τὰ πρῶτα δραματικά γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Πολύγυρον. Ἀποφασιστικοί οἱ κάτοικοι ἐπῆραν τὰ ὅπλα καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ διοικητήριον. Ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καὶ δεκαοκτὼ στρατιώτας καί, ἀφοῦ ἐξησφάλισαν τὰ νῶτα των, ὠργάνωσαν διὰ νυκτός ἐκστρατεῖαν, ἄλλοι μὲν κατὰ τοῦ Τσιρίμπαση καὶ ἄλλοι κατὰ τοῦ Χασάν ἀγᾶ, οἱ ὁποῖοι ἐβάδιζαν, ὁ ἓνας ἐκ τῶν ὑψωμάτων καὶ ὁ ἄλλος ἐκ τῆς πεδιάδος, κατὰ τοῦ Πολυγύρου, Ἀκράτητοι καὶ γενναῖοι οἱ Πολυ-

γυριῶτες, μαχόμενοι σάν λέοντες ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν, ἐτσάκισαν καὶ διέλυσαν καὶ τὰ δύο ἀσκήρια καὶ ἠνάγκασαν τοὺς δύο σερασκέρηδες νὰ τραποῦν εἰς ἄτακτον φυγὴν.

Τὰ πρῶτα αὐτὰ ἐπαναστατικά γεγονότα τοῦ Πολυγύρου εἶχον ἄμεσον ἀντίκτυπον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ὁ Γιουσούμπεης τὰ ἔμαθεν ἀμέσως καὶ ἀπεθηριώθη. Αὐτοστιγμὴ διέταξε νὰ σουβλισθοῦν καὶ νὰ ψηθοῦν δύο ἐκ τῶν ὁμήρων, ποῦ εἶχε κρατήσει ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν προκρίτων τοῦ Πολυγύρου. Κατόπιν ἐκάλεσε τὸν ἐπίσκοπον Κιτρῶν εἰς τὸ σεράι, τὸν προσέβαλε, τοῦ ἀπέκοψε τὴν γενειάδα, τὸν ἐχλεύασε καὶ στό τέλος διέταξε καὶ τὸν ἀπεκεφάλισαν μπροστά του. Ὁ ἀτυχὴς ἱεράρχης ἀποκεφαλιζόμενος ἐφώνασε πρὸς τὸν αἰμοβόρον μuntecelimην :

— Τό κεφάλι μου εἶναι δικό σου, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μου δέν σοῦ ἀνήκει !

Ἄδυσώπητος κατόπιν ὁ Γιουσούμπεης διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τὸν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τὸν Χρῖστον Μενεξέν, τὸν Κυδωνιάτην καὶ μερικοὺς ἄλλους Θεσσαλονικεῖς, τοὺς ὁποίους ἔθεώρει ὡς ὁπαδοὺς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 17ης Μαΐου τοῦ 1821 τὰ τέρατα τοῦ Γιουσούμπεη ὠργίασαν. Δύο χιλιάδες χριστιανοὶ ἐφυλακίσθησαν εἰς τὸν ναόν καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μητροπόλεως καὶ αἱ περισσότεραι χριστιανικαὶ οἰκίαι ἐληλατήθησαν.

Ἔτσι ἤρχισεν ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅταν τὸ ἥρωικόν σύνθημα τοῦ Πολυγύρου ἐξήγειρεν ὅλα τὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας. Ἀπὸ τὸν ἀκολουθήσαντα χριστιανικόν συναγεμὸν συνεστήθησαν δύο στρατόπεδα κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ ἓνα ἀπὸ Μαδεμοχωρίτες* καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ καλογήρους τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Καὶ τὰ δύο ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ φιλικοῦ Μανόλη Παπαῦ.

« Τὰ 100 ἑλληνικά χρόνια »

Δημήτριος Γατόπουλος

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

(‘Ο «Λουκής Λάρας» είναι ένα μεγάλο διήγημα τοῦ Βικέλα, πού ἔχει μεταφρασθεῖ σέ πολλές εὐρωπαϊκές γλώσσες· τόσο σπουδαῖο θεωρήθηκε. ‘Μέσα σ’ αὐτό ὁ συγγραφέας μᾶς δίνει ζωντανή τήν εἰκόνα τῶν δεινῶν, πού ὑπέφεραν οἱ Χιῶτες στήν Ἐπανάσταση. Τό παρακάτω ἀπόσπασμα ἀναφέρεται στή φυγή τοῦ Λουκῆ Λάρα μέ τήν οἰκογένειά του...).

Ἡ φυγή

... Δέν ἤλθε διά μόνους ἡμᾶς τό πλοῖον ἐκ Ψαρῶν.

‘Ο πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ’ ἐσπέρας νά διασπείρη τῆς ἀφίξεώς του τήν εἶδησιν, καί συνέρρεαν οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καί ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ’ αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δέ καί ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τό συμφωνηθέν σημεῖον καί τό πλοῖον ἔπλεεν ἤδη πρὸς τόν λιμένα, καθ’ ἣν στιγμήν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινα μακρόθεν τοὺς ἰστούς του.

‘Όταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωρούς τῶν φυγάδων, εἶδαμεν ὅλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τήν θάλασσαν. Ἦρχετο ἡ λέμβος ! Ἐπλησίαζεν ! Ἦκούοντο αἱ κῶπαι σχίζουσαι τήν θάλασσαν, ἠκούετο καί τῶν σκαρμῶν* ὁ γογγυσμός ὑπὸ τῆς κώπης τήν πίεσιν. Οἱ δ’ ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείναμεν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους.

Ἀλλ’ ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καί ἐπήδησαν οἱ ναῦται εἰς τήν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καί ἐπῆλθε ταραχὴ καί σύγχυσις, διότι ὅλοι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νά ἐπιβιβασθοῦν. Ἦσαν δέ πολλοί οἱ φεύγοντες καί ἡ λέμβος μικρά. Ἡ ἡχηρά τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καί τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τήν ἀνυπομονησίαν.

—‘Ήσυχάσατε, ἐφώναζε. Θά σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δέν θ’ ἀφήσωμεν !

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μέ τό πρῶτον φορτίον, ὁ δέ ναύκληρος* καί τρεῖς ναῦται ἔμεναν εἰς τό παράλιον ὥπλισμένοι. Ἐπήγαινε ἡ λέμβος καί ἤρχετο, ἐσμικρύνετο δέ βαθμὴδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καί ηὔξανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομο-

νησία τῶν μενόντων. Δέν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανεν ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐβλέπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνη ἡ σειρά μας, ὅτε ἀντήχησεν αἰφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὅλαι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδμεν ὑψηλά, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. Ἀλίμονον ! Οἱ Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν !

Θεέ μου ! Ὅποιον τρόπον ἔφεραν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνισις τῶν διωκτῶν μας ! Δύο τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὄμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπωρεῖας*, διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐσοχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνον ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὅπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἄνωθεν δέν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἄρά γε; ἢ μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχαν; ἢ μὴ ἦσαν πολυαριθμοὶ σώματος ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπερίμεναν ἐπικουρίαν, διὰ νὰ ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν; Καὶ τότε τί θὰ γίνωμεν ; Πῶς θὰ ἀντισταθῶμεν ;

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ὅλοι νὰ σωθῶμεν ; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι ;

Προσωρμίζετο* σχεδόν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔβλεπα νὰ λαλῇ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ὁ ναύτης ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐζήτει ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φιλοδώρημα.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ μήτηρ μου ὀπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφη πρὸς αὐτήν.

— Λουκὴ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μὲ τὴν εὐχὴν μας. Ἀφήσατέ μας ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθετεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα, περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῇ νὰ περισώσει. Τὴν ἐνηγκαλίστην καὶ ἐρίλουν τὸν λαιμόν της καὶ ἔλεγα :

—“Όχι, όχι, όλοι όμοϋ θά σωθώμεν. . .

’Εκεῖ μέ ἤρπασέν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

— Πήγαινε μέ τάς ἀδελφάς σου. ’Ερχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

’Η λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δέ ἀδελφαί μου ἐκάθηντο ἐντός αὐτῆς. Μέ ὤθησεν ὁ πατήρ μου, μ’ ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καί, πρίν προφθάσω νά λαλήσω ἢ ν’ ἀντισταθῶ, εὗρέθην ἐντός τῆς λέμβου κι ἐγώ. Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. ’Εστράφην πρὸς τήν ξηράν νά ἰδῶ τήν μητέρα μου καί, ἐνῶ ἔστρεφόμην, εἶδα καπνόν ἐπὶ τοῦ λόφου καί νέος τουφεκισμός ἠκούσθη. ’Επὶ τῶν βράχων τό πλήθος συνεσφίγ- γετο καί οἱ ὀπισθεν ὠθουν τοὺς πρώτους, ἔπιπταν δέ τινες ἤδη εἰς τήν θάλασσαν. Μετά τῶν πιπτόντων βλέπω αἴφνης τήν μητέρα μου!

Δέν ἤξεύρω πῶς ἠδυνήθην ν’ ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τήν χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τήν χεῖρα μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διά τῶν χειρῶν τό φόρεμα τῆς μητρός μου. . . ’Η δέ λέμβος ἐπροχώρει καί ἔκλαιαν οἱ δύο γραῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὔ ἐπὶ τέλους τάς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θαλάσσης. Οὐδ’ ἐνθυμού- μαι πῶς εὗρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοί ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δέ λέμβος ἐπῆ- γαινε καί ἤρχετο καί τήν ἔβλεπα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσιν, προσπα- θῶν νά ἴδω μακρόθεν ἄν ἦσαν ἐντός αὐτῆς ὁ πατήρ μου καί ἡ ’Αν- δριάννα — ἡ ὑπερέτριά μας. Εἰς τό τελευταῖον τῆς ταξίδιον τοὺς εἶδα ἐπὶ τέλους ἐρχομένους.

”Ημεθα ἤδη ὅλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου καί ἡμεθα ἑκατόν ὀγδοήκοντα ψυχαί ! ’Εμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τοῦρκοι δέν ἐπέτυχαν ἀπό τοῦ λόφου νά ἐλαττώσουν τόν ἀριθμόν μας.

Τό πλοῖον ἀνεπέτασε τά ἱστία του καί ἤρχισε νά πλήη ὑπό τήν ἐλαφράν πνοήν οὐρίου* ἀνέμου, ἀλλ’ ἦτο εἰσέτι παρά τό στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδαμεν τά ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπό Τούρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῶ ὄντι ἐμπροσθοφυλακή, ἀλλά θεῖα χάριτι ἐβράδυναν οἱ πολλοί νά ἔλθουν, καί ἡμεῖς ἡμεθα ἤδη σῶοι καί ἀσφαλεῖς, οὐδ’ ἐφοβούμεθα πλέον τά ἀπέχοντα ὅπλα των.

Μεταξύ τῶν ποικίλων τοῦ βίου μου περιπετειῶν δέν ἔτυχε ποτέ νά ναυαγίσω. ’Η θάλασσα, μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον, μοί ἐφέρθη φιλοφρόνως πάντοτε. ’Αλλ’ ὁπόταν ἀναγινώσκω ναυα- γίων περιγραφάς, ἀναλογίζομαι τάς ὥρας καί τάς σκηνάς τῆς φυγῆς

ἐκείνης ἐκ Χίου. Ναυαγοί βλέποντες ἐκ πλοίου καταποντιζομένου τὴν ἀπέχουσαν παραλίαν δέν διέρχονται βεβαίως συγκινήσεις πλέον ἐναγωνίους, ὥσων ἡμεῖς τότε διήλθαμεν. Ἀλλὰ καταποντισμός δι' ἡμᾶς ἦτο ἢ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀγωνία, ὡς βράχον δέ σωτηρίας ἐβλέπαμεν τὸ πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ μικρά λέμβος ἀνά ὀλίγους μᾶς μετέφερεν, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐτυφέκιζαν ἄνωθεν. . .

« Λουκῆς Λάρας »

Δημήτριος Βικέλας

ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ὁ μικρός ναυτόπαις Νικολῆς Ἀργύρη Μανιάτης εἶναι διὰ τὸ ναυτικόν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὅ,τι ὁ μικρός οὐσάρος Μπαρά διὰ τὸν στρατόν τῆς γαλλικῆς. Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὸν γνωρίσωμεν. Ἦτο ἀπὸ τὰ Ψαρά. Τῷ 1826, δώδεκα μόνον ἐτῶν, ἐπέβαινε τῆς « Ἀθηνᾶς »· καὶ μεταξύ τῶν ναυτοπαίδων τοῦ σκάφους ἐκείνου, διεκρίνετο διὰ τὸ εὐφυές, τὸ πρόθυμον καὶ τὸ ἄφοβον. Ἡ ναυμαχία τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1826 καὶ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Γεωργίου Σαχτούρη θὰ προασπίσουν τὸ ὄνομά του κατὰ τῆς λήθης.

Ἡ « Ἀθηνᾶ » ἔφερε τὴν σημαίαν τοῦ ἀντιναυάρχου Γεωργίου Σαχτούρη, ἀρχηγοῦ τῆς β' ὑδραϊκῆς μοίρας τοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος, τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ 1826, διαδρομῶν ἐπιμόνων ὑπὸ τὴν Ὁξείαν νῆσον, ἐπεζήτηι τὴν κατάλληλον στιγμήν, ὅπως ρίψη τροφάς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸ ἀπεγνωσμένως μαχόμενον Μεσολόγγι.

Τὸ τουρκικόν ναυτικόν συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις του εἰς τὸν μυχόν τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, πολλὰ καὶ δυσάρεστα σχεδιάζον, ὅταν τὴν πρωΐαν τῆς 8ης Ἰανουαρίου, ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ μοῖραι, ἐπωφεληθεῖσαι εὐνοϊκῆς τοῦ ἀνέμου τροπῆς, ἐπλησίασαν ἀπροσδοκῆτως τὸ Βασιλάδι.

Παρευθύς τὰ μεγάλα ἐφόλκια* καταβιβάζονται καί, κατάφορτα παξιμαδιῶν, ρυμουλκοῦνται πρὸς τὴν λιμνοθάλασσαν, ἐνῶ ἄφ' ἐτέρου δύο ἀξιωματικοὶ τῆς ἡρωικῆς φρουρᾶς ἀνέρχονται ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος, κομισταὶ ἐπιστολῶν :

« Οἱ Μεσολογγῖται ὁρμίζονται ὅτι δέν θέλουν ἀφήσει Αἰγύπτιον ζωντανόν νὰ γυρίσῃ εἰς Μορέαν. Ἀλήθεια, ζητοῦν ψωμί· ἀλλέως

βέβαια δέν ἤμποροῦν νά ὑποφέρουν. Πολλοί ἀπέθανον ἀπό πείναν. Ἔφαγαν καί τρεῖς ὄνους καί τρεῖς καμήλους, πού ἄρπαξαν τοῦ Ἰμ-πραήμ».

Εἰς τά ὁποῖα ὁ ναύαρχος ἀπεκρίνετο :

—Θάρρος! Εἴμεθα ἐδῶ καί πάσχουμε μαζί σας!

Μέ ὅλον δέ τό φλέγμα* τῶν ἀτρομήτων ἐκείνων πολεμιστῶν, προσέθεσε: « Μᾶς κάμνετε μεγάλην χάριν νά μᾶς στείλετε καί καμμίαν νέαν ἐφημερίδα».

Διότι ὁ βομβαρδισμός δέν εἶχεν ἀκόμη καταστρέψει τό τυπογραφεῖον τῶν « Χρονικῶν ».

Τήν ἐπαύριον ἡ θάλασσα ἐξεμάνη· μόλις δύο ἄγκυραι κατά σκάφος κατορθώνουν νά συγκρατήσουν τήν παράταξιν. Τῆς εὐκαιρίας ἐπωφελοῦνται παρατόλμως οἱ Τοῦρκοι· δεκατρεῖς φρεγάτες καί κορβέτες — ἡ πρωτοπορία — ἀναφαίνονται οὐριοδρομοῦσαι*. Καί ὁ ναύαρχος δέν προφθάνει σχεδόν νά ὑψώσει τό ἓν μετά τό ἄλλο τά σήματα: « Ὁ ἐχθρός! », « Ὁ ἐχθρός ἔρχεται ἐπάνω! », « Τ' ἄρματα στήν κουβέρτα! », « Ὅσοι εἴσθε εἰς τίρα* κανονιοῦ, ἀρχίσατε πῦρ! ».

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Ἕλληνες, φρονίμως σκεπτόμενοι, κόπτουν τάς ἀγκύρας, ὁ δέ κλύδων ἀναλαμβάνει νά χωρίσῃ τοὺς ἀντιμαχομένους.

Τήν μεθεπομένην δευτέρα συνάντησις. Ὁ πυρπολητής Πολίτης ἀνατινάσσει εἰς τόν ἀέρα τήν κορβέταν τοῦ Μουσταφᾶ Τζελεμπῆ. Τήν 16ην ἡ μάχη μετατίθεται πρὸς τήν ἄκραν τοῦ Ἀράξου*. Οἱ Τοῦρκοι κλίνουν πρὸς τὰς Πάτρας καί οἱ Ἕλληνες διώκουν πλησί-στιοι*. Ὁ ἄνεμος μεταβάλλεται· καί τότε διώκουν οἱ Τοῦρκοι « μέ ὅλα τοὺς τὰ πανιά καί κουρταλέτσες* ». Αἰφνης οἱ Ἕλληνες, ἀθρόως ἀνακωχέυσαντες*, ἀναμένουν. Εἶναι ἡ πέμπτη καί ἡμίσεια τῆς ἐσπέρας τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1826· ἡ πάλῃ ἀρχίζει πεισματωδεστάτη. Τό ἐλληνικόν πυροβολικόν, εὐθύς ὥς εἰσέρχεται ἐντὸς τῆς ἀκτίνος τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐνεργείας, δεικνύει τήν ἀναμφισβήτητον ὑπεροχήν του.

Ἡ τουρκικὴ ἐν τούτοις ναυαρχίς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγῶνος, σημαίνει παραγγέλματα ἀπροσδόκητα· καί ἐκ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν προστρέχουν τέσσαρα τουρκικά πυρπολικά. Οἱ Τοῦρκοι φαίνονται σχεδιάζοντες νά ποδίσουν* ὑπὸ τήν σκέπην των· τοῦτο δέ φέρει εἰς τόν ἀγῶνα καί τοὺς Ἕλληνας πυρπολητάς. Διώκουν μέ ὅλας των

τάς δυνάμεις· δύο δέ ἐφόλκιά των, μετά πυροβολικοῦ καί τυφεκιστῶν, ἐπιπίπτουν ἐναντίον ἐνός τῶν τουρκικῶν πυρπολικῶν καί τό καταλαμβάνουν αὐτανδρον ὑπό τάς φρενιτιώδους ζητωκραυγὰς τῶν πληρωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

Μετά τῆς παροιμιώδους ὁρμῆς της, ἡ μοιραρχίς « Ἀθηνᾶ » μάχεται εἰς τό πυκνότερον σημεῖον τῆς παρατάξεως. « Τούς ἐδαιμονίσαμε μέ τά κανόνια μας », λέγει τό ἡμερολόγιον. Ὁ ἀντιναύαρχος Σαχτούρης, μέ τό τηλεσκόπιον εἰς τό χέρι, μέ τό πρῶον ἐκείνο ὕψος του, τό ὅποῖον οὐδ' εἰς τήν μάχην ἐγκατέλειπε, παρακολουθεῖ τόν ἀγῶνα ἐκ τοῦ ἐπιστέγου* μετά τῶν ἀξιώματικῶν του. Ὑπό νέφη καπνοῦ κρύπτεται ἡ πρῶρα· ὁσάκις δέ ὁ ἄνεμος τά παρασύρει εἰς στροβίλους καί ἀναφαίνεται πρός στιγμήν τό πρόστεγον*, οἱ ἐπὶ τοῦ πρυμναίου διακρίνουν ἓνα ναυτόπαιδα ὄρθιον ἐκεῖ ἐμπρός, παρατόλμως ἐκτεθειμένον εἰς τήν χάλαζαν τοῦ ἑχθρικοῦ πυρός. Εἶναι ὁ μικρός Ψαριανός Νικολῆς Μανιάτης. Μέ τήν κεφαλὴν ὑψηλά, μέ τήν μικράν του χεῖρα εἰς τήν μέσην, μέ τό ὕψος ἀνθρώπου διοικήσαντος εἰς δέκα τοῦλάχιστον μάχας, παρακολουθεῖ τάς περιπετείας τοῦ ἀγῶνος. Σπανίως κατέβαινεν ἀπό τό πρόστεγον· καί τοῦτο, μόνον διὰ νά μεταφέρῃ ὕδωρ καί γομώσεις* διὰ τούς πυροβολητάς καί πυριτιδοβολὰς εἰς τούς ἐκ τῶν θωρακίων* βάλλοντας. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος τουρκικοῦ πυρπολικοῦ, φαίνεται τρέχων πρός τόν πρόβολον τρελὸς ἀπὸ χαράν, κραυγάζων ἐπανειλημμένως :

— Ἀπάνω τους, μπουρλοτιέρηδες !

Ἐν τούτοις ἡ « Ἀθηνᾶ », φοβηθεῖσα διὰ τήν τύχην τῶν παρατόλμων πυρπολητῶν, ἐξέρχεται ἀπὸ τήν γραμμὴν καί ἐντείνει τό πῦρ. Εἰς μάτην μερικοὶ ναῦται νεύουν εἰς τόν μοῦτσον νά κατέλθῃ ! Ὁ μικρὸς εἶναι ἐκεῖ ἐπευφημῶν, κινῶν τόν σκοῦφον του εἰς τόν ἄερα.

Ἐκείνην τήν στιγμὴν φοβερὰ ἐκπυρσοκρότησις συγκλονίζει τήν « Ἀθηνᾶν » καί ἐνσπείρει τόν θάνατον ἐντὸς αὐτῆς· ἓνα ἀπὸ τὰ πρωραῖα πυροβόλα της, διαρραγέν*, ἀνατρέπει καί πληγώνει σωρείαν ναυτῶν, τοῦ δέ μικροῦ Νικολῆ θραύει τάς κνήμας. Ἡ « Ἀθηνᾶ », ἀδυνατοῦσα νά ἐξακολουθήσῃ τήν μάχην, ἐξέρχεται κατὰ μικρὸν τῆς παρατάξεως, ἐνῶ ἡδὴ περίπου ἔληγεν ὁ ἀγών. Ὁ ἀντιναύαρχος προσελθὼν πρός τούς κατακειμένους εἰς τήν πρῶραν τραυματίας καί ἰδὼν τήν κατάστασιν τοῦ δυστυχοῦς μούτσου, τόν παίρνει μέ συμπάθειαν εἰς τάς ἀγκάλας του καί καλεῖ τόν χειρουργόν. Ἐκεῖνος

προλέγει μετά στόμφου* τόν βέβαιον θάνατον τοῦ τραυματίου, ἄν δέν ἐκτελεσθῇ παρευθὺς ἢ ἀποκοπή τῶν ποδῶν. Ὁ ναυτόπαις ὁμως ἀνθίσταται μετ' ἐνεργητικότητος ἀνδρός. Ὁχι, δέν θέλει νά τοῦ κόψουν τά πόδια του, ἀπωθεῖ τόν ἱατρόν, ἱκετεύει τόν ναύαρχον.

— Μή, καπετάν Γιώργη μου ! Μή μοῦ κόψτε τά ποδαράκια μου, κί ἄς πεθάνω !...

Τέλος ὑπερισχύει· ὁ ναύαρχος συγκινηθεὶς εἶπεν εἰς τόν ἱατρόν : « Μάζεψε τά ἐργαλεῖα σου, ἐξοχώτατε ! » καὶ ἔστειλεν ὑπὸ ἰδίαν του εὐθύνην τό παιδί εἰς τήν Ὑδραν πρὸς τοὺς ἰδικούς του συγγενεῖς, μέ αὐστηράν ἐντολήν νά φροντίσουν διὰ τήν θεραπείαν του, σάν νά ἐπρόκειτο περὶ ἰδικοῦ των τέκνου. Ἐκτοτε, δέν τόν ἐπανείδε πλέον, οὔτε αἱ περιπέτειαι τοῦ ἀγῶνος τόν ἀφῆκαν νά σκεφθῇ περὶ αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 1838, ὁ παλαιὸς ἀντιναύαρχος τῆς Ὑδρας διετέλει* διευθυντὴς τοῦ πολεμικοῦ ναυστάθμου τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἦτο ὡραία ἡμέρα τοῦ Δεκεμβρίου καὶ ὁ γηραιὸς θαλασσόλυκος ἐκάθητο εἰς τό γραφεῖον του, μέ ὀρθάνοικτα παράθυρα. Ἡ τρέχουσα ὑπηρεσία εἶχε· τελειώσει· καὶ ὁ παλαίμαχος τῆς Σάμου καὶ τοῦ Καφηρέως ἐκουβέντιαζε φιλικῶς μέ τόν ὑπασπιστήν του περὶ τῶν παλαιῶν ἡμερῶν τῆς δόξης, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο ἀπελθοῦσαι διὰ παντός, περὶ τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς καὶ τά παιδιὰ ἀκόμη εἶχαν ἡρωισμόν βετεράνων*. Καὶ ἐξέφραζε τήν λύπην του, ὅτι δέν ἤκουσε ποτέ τι περὶ τοῦ ἡρωικοῦ ναυτόπαιδος τῆς « Ἀθηνᾶς ».

Αἴφνης διακόπτεται ἀπὸ φωνάς προερχομένας ἐκ τοῦ προαυλίου. Ἔτεινε προσεκτικόν τό οὖς καὶ φράσις, ἀπευθυνομένη ἀπὸ κάποιον ἄγνωστον πρὸς τόν δίοπον* τῆς φυλακῆς, ἔφθασεν εὐκρινῶς μέχρις αὐτοῦ.

— Σέ παρακαλῶ νά μέ ἀφήσεις ν' ἀνεβῶ ! Θέλω νά ἰδῶ τόν καπετάν Γιώργη, νά τόν εὐχαριστήσω γιὰ τή μεγάλη ἐκδούλευση πού μοῦ ἔκανε στόν ἀγῶνα !...

Εἶχεν ἀκούσει καὶ ὁ ὑπασπιστής· εἰς τό νεῦμα δέ τοῦ ἀντιναύαρχου, κατῆλθε δρομαῖος τήν κλίμακα, ἐνῶ ὁ Σαχτούρης ἀορίστως προησθάνετο κάτι τό συγκινητικόν, κάτι τό εὐχάριστον. Μετά δύο λεπτά ἕνας νέος κύριος, κομπὸς καὶ ζωηρός, εἰσῆρχετο ἢ μᾶλλον εἰσώρμα εἰς τό δωμάτιον. Χωρὶς πολλὰς ἐθιμοτυπίας, ἀρπάσας τήν δεξιάν τοῦ ναύαρχου, τήν κατεφίλει· καὶ μόλις κατῶρθωσε, διακο-

πτόμενος από λυγμούς, νά τοῦ δώση νά ἐννοήση ὅτι εἶναι ὁ μικρός ἐκεῖνος μοῦτσος, ὁ τραυματίας τῆς ἔξω τοῦ Κάβο Πάπα ναυμαχίας.

Ὁ διευθυντής τοῦ Ναυστάθμου τόν ἔσφιξεν εἰς τὰς ἀγκάλας του μέ στοργήν πατρικήν καί, πληροφορηθεῖς ὅτι ὁ πάλαι ποτέ μικρός μαχητής ἦτο τώρα ἕνας ἐκ τῶν πλέον εὐυπολήπτων Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἠὲ χαριστήθη βαθύτατα, ὅτι ἔσωσεν ἕνα ἐντιμον καί χρήσιμον ἄνθρωπον.

Πολλὰς ἡμέρας τόν ἐκράτησεν εἰς τόν Πόρον, μίαν δέ ἐξ αὐτῶν, πού συνέπεσε νά εἶναι τῶν Χριστουγέννων, ἔστρωσεν ἕνα μεγάλο τραπέζι εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἡρωισμοῦ τοῦ μικροῦ Ψαριανοῦ, δι' ὅλους τοὺς πτωχοὺς μαθητάς τοῦ Πόρου καί δι' ὅλους τοὺς ναυτοπαιδας. Ὑπῆρξε δέ πράγματι διὰ τὴν ὥραίαν νῆσον καί τό ναυτικόν μας μοναδική ἐκεῖνη ἡ πανήγυρις.

Πανηγυρικό φύλλο «Ἐστίας»

Κωνσταντῖνος Ράδος

ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ (ΙΟΥΛΙΟΣ 1822)

Φύσα, μαῖστρο δροσερέ κι ἄερα τοῦ πελάγου,
νά πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τῇ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στό Δερβενάκι κείτονται, στό χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρώμά ἔχουνε τῇ μαύρῃ γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καί γιά πανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τῇ λάμπῃ. | 6.
Κι ἕνα πουλάκι πέρασε καί τό συχνορωτᾶνε :
« Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τό κλέφτικο ντουφέκι ; »
« Μπροστά πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,
καί παραπίσω οἱ Ἕλληνες μέ τὰ σπαθιά στά χέρια ». | 10
Γράμματα πᾶνε κι ἔρχονται στῶν μπέηδων τὰ σπιτία.
Κλαῖνε τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καί τὰ τζαμιά γιά Τούρκους,
κλαῖνε μανούλες γιά παιδιὰ, γυναῖκες γιά τοὺς ἄντρες. |

Δημοτικό

Τά Ψαρά ἦσαν μιά πέτρα γῆς ριγμένη μέσα εἰς τήν θάλασσαν, διά νά κυματίζει ἐπάνω της ἡ ἑλληνική ἰδέα. Τόπος ξηρός καί ἄγονος, δέν ἦτο δυνατόν νά γεννήσῃ μαλθακοῦς καί ἐγωιστάς. Ἐγεννοῦσε μόνον παλικάρια, δαμαστάς τῶν κυμάτων, κυριάρχους τῆς θαλάσσης. Ὅταν μία πνοή ἐξεγέρσεως συνεκλόνησε τήν δουλεύουσαν φυλήν, ὥρμησαν μεταξύ τῶν πρώτων εἰς τά ἐλαφρά των πλοῖα καί περιέφερον τόν τρόπον διά τόν ἐχθρόν ἐπάνω εἰς τά γαλανά κύματα τοῦ Αἰγαίου. Κουρσάροι ἀτρόμητοι, ἀλλά κουρσάροι τῆς ἰδέας, ὑψωνοντο ὡς δράκοι τοῦ παραμυθιοῦ καί ἐπλησίαζον τά νεφελώματα τῶν θρύλων καί τῶν παραδόσεων.

Ἐνας Κανάρης ἐγεννήθη διά τήν καλήν τύχην τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς μαύρους βράχους τοῦ ἥρωικοῦ νησιοῦ.

Ὁ ἐχθρός συνήτησε τοὺς Ψαριανούς συχνάκις εἰς τόν ὑπερήφανον δρόμον τους καί ἔμαθε νά τοὺς φοβῆται.

Ὀλίγα νησιά τότε, φούχτα χώματος καί πετρῶν μέσα εἰς τήν ὑγρὰν ἔκτασιν, ὑψώνοντο προπύργια ἐπικίνδυνα, καί τά Ψαρά καί ἡ Κάσος καί ἡ Χίος ἔστελλαν μηνύματα θριάμβων ἕως τήν Ἀλεξάνδρειαν, ἀπό τήν ὁποίαν ἐξεκινοῦσαν βαρεῖς οἱ στόλοι.

Ἐπὶ τέλους ἕνα πρωί, μέ τό σύννεφον ποῦ ἐπύκνωσαν οἱ κανονιοβολισμοί, οἱ ἐχθροὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τό νησί. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἦσαν ἀμέτρητοι καί οἱ ὑπερασπισταί ἦσαν ὀλίγοι. Ἀλλ' οἱ ὑπερασπισταί ἤξευραν νά σκοτώνωνται. Καί ἐσκοτώθησαν οἱ περισσότεροι.

Εἰς τό Ναύπλιον, τήν πρωτεύουσαν τότε τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, ὅταν ἔφθασαν πρόσφυγες Ψαριανοί, ἕνας ἱερεὺς, ὁ Νεκτάριος Κατούλης, συνεκάλεσεν αὐτοὺς καί τόν λαόν τοῦ Ναυπλίου εἰς τήν ἐκκλησίαν καί, χαιρετίζων τήν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὡς ἔθνικὴν θυσίαν, ἤρχισε μέ μίαν ἀποστροφὴν :

« Ἀδελφοί Ψαριανοί, εἰς τήν πυράν, ἡ ὁποία ἀναδίδεται ἐκ τῶν καιομένων οἰκιῶν σας, βλέπω συντελουμένην τήν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ. Ὁ πατριάρχης ἐκεῖνος δέν ἐπρόφθασε νά θυσιάσῃ τόν υἱόν του. Σεῖς ἐθυσιάσατε τὰ τέκνα ὑμῶν. Ἡ θυσία σας ἀνέρχεται εὐπρόσδεκτος* εἰς τὰ ὕψη. Ἀδελφοί, μὴ θρηνεῖτε. Ἐγείρατε τήν κεφαλὴν ὑμῶν, ὅτι ὁ μισθός ἐν τοῖς οὐρανοῖς ».

Παλαίουςα ἡ Ἑλλάς ἀκόμη, κυλιόμενη εἰς τό αἷμα τό ἰδικόν της καί εἰς τό αἷμα τῶν ἐχθρῶν της, ἐδέχθη τά λείψανα τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ γενναίου νησιοῦ καί τά ἐγκατέστησεν εἰς τήν Εὐβοίαν, πλησίον εἰς τά ἐνδοξα ἐρείπια τῆς Ἑρετρίας. Ἐκεῖ τότε ἐφύτρωσε μία πόλις, τά Νέα Ψαρά.

Ἐν τῷ μεταξύ κατεστρέφετο καί ἡ Κάσος καί ἡ φωτιά καί ὁ σίδηρος διηθύνετο πρὸς ἄλλα σημεία τῆς ἐλληνικῆς γῆς, διὰ νά συμπληρώσουν τό ἔργον τοῦ ὀλέθρου.

Οἱ Ψαριανοὶ ἄφησαν σιωπηλοὶ καί θλιμμένοι εἰς τήν νέαν των πατρίδα τά γυναικόπαιδα καί ἔσπευσαν νά ριφθοῦν εἰς τά πλοῖα. Αὐτὴν τήν φορὰν ὁ πόθος τῆς ἐκδικήσεως ἐδιπλασίαζε τό θάρρος.

Ἀργότερα, μετὰ τήν ἀπελευθέρωσιν, ὅταν ἐπέρασεν ἀπὸ τῆν Ἑλλάδα ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος φιλέλλην, ὁ μαρκήσιος Μπιφρέ, ἐπεσκέφθη εἰς τήν Εὐβοίαν τά ἀναστηθέντα Ψαρά. Ἐκεῖ ὁ εὐγενὴς ξένος ἐφιλοξενήθη εἰς τό σπιτάκι ἐνὸς γέρου, ὁ ὁποῖος, μαζί μέ τοὺς ὀλίγους διασωθέντας Ψαριανούς, εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τήν νέαν του πατρίδα. Τό βράδυ ὁ γέρος, καθισμένος εἰς τό πλάγι ἐνὸς τζακιοῦ, διηγῆθη εἰς τόν Γάλλον περιηγητὴν τήν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του, τήν ὁποίαν εἶδε, νέος ἀκόμη. « Αἱ εἰκόνες τοῦ ὀλέθρου καί αἱ λεπτομέρειαι τῆς αἱματηρᾶς θυέλλης, ἀφηγεῖται ὁ ξένος, ἔπαιρναν μίαν ἀπερίγραπτον τραγικότητα ἀπὸ τό ἀφελὲς καί ἡμερον ὕφος τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἔφυγε τελευταῖος ἀπὸ τό ἐρημωθέν νησί. Μία εἰκὼν Ἀγίου, κρεμασμένη εἰς ἓνα εἰκονοστάσιον, ἦτο τό μόνον πρᾶγμα, πού ἔσωσεν ἀπὸ τό σπίτι του, ἀπὸ τήν οἰκογένειάν του, ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του ὄλους, σφαγέντας ἢ φονευθέντας ».

Περιοδικό « Παναθήναια », 1904

Γεώργιος Τσοκόπουλος

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τήν ὀλόμαυρη ράχη,
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη,
μελετᾷ τά λαμπρά παλικάρια
καί στήν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
πού εἶχαν μείνει στήν ἐρημὴ γῆ.

« Ἀπαντα »

Διονύσιος Σολωμός

Π Ε Τ Ε Ι Ν Α Ρ Ι Α

Οί δυό μικροί γειτόνοι, μά ὄχι καί παλιοί γνώριμοι, ὁ Γούλας κι ὁ Γωγός, ἀγωνιστῶν ἐγγόνια, δέσαν τήν καινούρια τους ἀγάπη τόσο δυνατή, πού κινδύνευε κάθε στιγμή νά σπάσει. Δυό τρεῖς φορές τήν κάθε μέρα τή βάζανε σέ σκληρή δοκιμή, χτυπώντας την ἀπάνου στοῦ παιδιάτικου θυμοῦ τ' ἁμόνι. Βλάστάρια μέ τ' ἀγκάθια τους τά τρυφερά, δέ μοιάζαν καί πολύ, γιατί κρατοῦσαν ἀπό δυό ἀσυνταίριαστες γενιές, θαλασσινή τή μιὰ καί στεριανή τήν ἄλλη. Ὁ παππούς τοῦ Γούλα ἦτανε στρατηγός τοῦ Ἀγώνα, καί τοῦ Γωγοῦ ναύαρχος. Ὁ Γούλας εἶχε στήσει τό λημέρι του μέσ στήν παλιάν αὐλή, μέ τή γέρικὴ της ταταλιά*, κι ἀπό τήν ταταλιά ἔκοβε ὁ παλικαράς σπαθιά, τουφέκια, κι ἔκανε ἄλογα, καί κυνηγοῦσε τίς ψηλές τσουκνίδες τοῦ ἔρημου περιβολιοῦ, θαρρώντας τες γιά Τούρκους. Ὁ Γωγός πάλι, νιόφερτος στή γειτονιά, σκάρωσε γοργά τή ναυαρχίδα του ἀπάνου στήν ταρατσα, μέ τή μαϊστρα* καί τό μεγάλο της πανί — ὁ λόγος τό ἔκανε μεγάλο — μέ τά ξάρτια καί μέ τή σημαία κατὰκορφα. Κι ἀρμένιζε ὁ μικρός στά πέλαγα τῆς φαντασίας του, μά καί προκαλοῦσε τόν ἄλλο τό μικρό νά βγοῦνε στ' ἀνοιχτά καί νά μετρηθοῦνε μέ κανόνια καί πυρόκροτα, κι ὄχι μέ ψιλή φωτιά, πού ἐκεῖνος τήν περιφρουνοῦσε. Ὅμως ἡ παλικαριά μετριότανε μέ τό σπαθί, σῶμα μέ σῶμα, κι ὄχι μέ κανόνια, ὁ ἄλλος ἀπαντοῦσε. Ἀφοῦ βραχνιάσανε τίς πρῶτες μέρες, μπήκανε σ' ἄλλον ἀγώνα ὕστερα. Ποιός ἀπό τούς δυό παπποῦδες, ὁ ναύαρχος ἢ ὁ στρατηγός, ἦταν τό πιό παλικάρι ;

— Ἐμέν' ὁ παππούς μου ἔκαψε φρεγάδες...

— Μέ τά χέρια του τίς ἔκαψε ;

— Μέ τά πυρπολικά.

— Δῶ' μου κι ἐμένα ἓνα σπέρτο, νά κάψω ὅλη τήν Ἀθήνα, μονοκοπανιά. Παλικαριά εἶν' αὕτη ;

— Παλικαριά δέν εἶναι νά σοῦ ρίχνουνε χιλιάδες κανονιές καί νά τραβᾷς ἀπάνου, κι ἴσα ἀπάνου ;

— Φτάνει, μήν πᾶς παραπάνου ! Πόσες πληγές ἔχει ὁ παππούς σου ;

— Πληγές ; ... Γιά νά κουτσαίνει, θά ἔχει πληγές...

— Ὁ δικός μου ἔχει ἑφτά πληγές.

— Θά πεί πώς οί Τουρκοί του τίς δώσανε.

— Δέν ξέρεις από πόλεμο τῆς στεριᾶς, καημένε· σπαθιές στά κεφάλια, βόλια στά κορμιά, ὄχι κανονιές από μακριά.

— Λοιπόν, καί τίς ἔφαγε ὁ παππούς σου τίς σπαθιές !

— Καί τίς γλίτωσε τίς κανονιές ὁ δικός σου !

— Καί τίς δέχτηκε ὁ δικός σου τίς πληγές !

— Ἀφοῦ δέν ἔφευγε ; Ἀφοῦ ἔβανε τό στήθος του μπροστά ; Δέν τίς πῆρε τίς πληγές σέ μιά μάχη, σέ πολλές τίς πῆρε· πῆρε, κι ἔδωσε περισσότερες. Στά Πέντε Ὅρνια, στήν Καλιακούδα, στό Κρεμμύδι...

— Τί μάχες εἶν' αὐτές ; Ὅρνια, Κρεμμύδια ; Τό καράβι τοῦ παπποῦ μου πολέμησε στή Χίο, στήν Τένεδο ! Ὅχι Κρεμμύδι...

— Τό βλέπεις τοῦτο τό κρεμμύδι ; (κι ἔδειξε τή γροθιά του). Σοῦ κάνω τό καράβι τοῦ παπποῦ σου νά μήν ξεχωρίζει ἡ πλώρη από τήν πρύμη...

Τό ξύλο καί τά κλάματα δέν κρίνανε τό δίκιο, μά εἶχαν ἓνα τέλος πιό καλό. Οἱ ἀντίπαλοι τιμήσανε τήν πατρογονική παλικαριά δένοντας τήν ἀγάπη τους στενότερη από πρῶτα. Ἡ ἀγάπη γέννησε ὕστερα τό σεβασμό στίς γυνῶμες τους, ἓνας τοῦ ἄλλου. Τέλος εἶπε ὁ στεριανός :

— Νά μέ πάρεις καμιά μέρα νά μέ πᾶς στόν παππού σου, νά μοῦ πεί καμιά ναυμαχία.

— Αὐτός δέ θέλει, εἶναι δύσκολος, μά ξέρω ἄν γώ πῶς νά τόν καταφέρω. Θά τοῦ πάω τό γάτο μας τόν Κίτσο νά τόνε βάλω στά γόνατά του, κι ἐκεῖ νά καθίσει καί νά ρουθουνάει. Ὁ Κίτσος δέν τοῦ ἀρέσει καί πολύ, γιατί μυρίζει ὁ παππούς ταμπάκο. Ὅμως τόνε χαϊδεύει ὁ παππούς καί κάθετα ἡσυχος. Τότε ἀρχίζει ὁ παππούς μιά νά χαϊδεύει, μιά νά λέει, μιά νά σωπαίνει. Ἐμεῖς ὅλο καί τοῦ τό θυμᾶμε : « Παρακάτω ὕστερα, παππού, τί γίνηκε ; ». Κι ὁ παππούς θά μᾶς ἱστορήσει τή ναυμαχία μέ τά ὅλα της. Τότε θά καταλάβεις πῶς γίνεται ὁ πόλεμος τῆς θάλασσας· καί θά δεῖς τά τούρκικα καράβια νά τό κόβουνε φευγιά, καί θά δεῖς νά πετᾶνε στόν ἀγέρα, νά βουλιάξουν, φοῦντο... Ὁ παππούς θά μιλάει σιγά σιγά, ἡσυχά ἡσυχά, μά ἐσύ θ' ἀκοῦς καί θ' ἀνατριχιάζεις, θά πιστεύεις πῶς εἶσαι μέσα στό καράβι, καί πῶς πολεμᾷς κι ἐσύ. Ὑστερα θά μέ πᾶς κι ἐμένα στό δικό σου τόν παππού.

— Ὁ δικός μου ὁ παππούς ὅλο βογκάει, δέ θέλει σέ κανένα νά

μιλάει. Βαστάει στο χέρι του ένα μακρύ τσιμπούκι, κι ἄμα τοῦ φταί-
 ξω τίποτα, μοῦ τήν τραβάει τήν τσιμπουκιά. Γιά πολέμους δέ θέλει
 πιά νά μοῦ μιλάει. "Αμα θυμώνει, κάνει τό σπίτι νά τραντάζει ἀπ' τό
 θυμό του. Μιά φορά πού τόν παρακαλοῦσα, ἦτανε σέ διάθεση καί
 μοῦ 'πε : — « Πῶς τοὺς ἔχεις ἐσύ τοὺς Τούρκους μέσ στοῦ νοῦ σου,
 πῶς τοὺς φαντάζεσαι ; ». — « Αὐτοί φοβόντανε μήν τοὺς σκοτώσετε,
 κι ἐσεῖς τοὺς κυνηγοῦσατε. . . ». — « Λοιπόν, ἐμεῖς πολεμοῦσαμε μέ φοβι-
 τσάρηδες ; ». Μιά τσιμπουκιά, καί τ' αὐτί μου πῆγε νά ξεκολλήσῃ.

— Ἐμένα ξέρεις τί μοῦ 'κανε ὁ δικός μου ; "Ἦθελε νά μοῦ πεῖ μιά
 ναυμαχία, καί τοῦ πῆγα τό γάτο. Ἀρχίζει γιά ἓνα καράβι τούρκικο,
 πού τό κυνηγοῦσανε πέντε δικά μας, καί τοῦ λέγανε νά παραδοθεῖ,
 καί δέν παραδινόταν. « Τοῦ κάναμε συντρίμια τά κατάρτια, κόσκινο
 τό κουφάρι του, καί δέν παραδινόταν. Ἐγώ περίμενα τούρκικες φρε-
 γάδες νά τά πρυμίζουμε, κι ἐκεῖνο δέν παραδινόταν. Τέλος ρίξανε
 τό καράβι στή στεριά, καί δέν παραδοθήκανε ». Θύμωσα, τοῦ ἄρπαξα
 τό γάτο ἀπό τά χέρια. — « Ἀμέ, τί λές τοῦ λόγου σου, δέν πολεμοῦ-
 σαν οἱ ὀχτροί μας ; ».

— Ὁ παππούς σου εἶναι καλός, καί θά πᾶμε νά τότε γνωρίσω.
 Τό δικό μου θά σέ πάω νά τότε δεῖς ἀπό μακριά. Ἐχει στό πλάι μιά
 στενή κάμαρα γιομάτη ἄρματα, στοὺς τοίχους ὅλα κρεμασμένα,
 ἄρματα ἀσημένια καί χρυσά, κι ἓνα καντήλι ἐκεῖ νά καίει. Ἐκεῖ θά
 κρυφτοῦμε καί θά τότε δεῖς.

— Ὅλα αὐτά τ' ἄρματα ὁ παππούς σου τά φοροῦσε ; Πῶς τά βα-
 στοῦσε ἀπάνου του ;

— Παιδί μου, ἐσύ δέν ξέρεις ἀπό ἄρματα. . . ξέρεις ἀπό κανόνια !

Ὁ θαλασσινός τόν ἀγριοκοίταξε, μά ἔλα πού ἦτανε φίλοι πιά ;

— Λοιπόν πᾶμε στόν παππού σου ; εἶπε ὁ στεριανός.

— Κίτσο, ψιφίκο !

« Μεγάλα χρόνια »

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΑΛΕΣΤΑ ! (ΕΙΣ ΤΑ ΟΠΛΑ !)

(Οι επαναστάσεις τῶν Κρητικῶν γιά τήν ἀποτίναξη τοῦ ζυγοῦ τοῦ κα-
τακτητῆ καί τήν ἐνωσή τους μέ τή μητέρα Ἑλλάδα ὑπῆρξαν ἥρωικές, ἀλλά καί
πολύ αἱματηρές.

Παρακάτω ὁ συγγραφέας ἀναφέρει ἕνα περιστατικό ἀπό τήν ἐπανάσταση
τοῦ 1878).

... Τούς ἐπεριμέναμεν τούς ἐχθρούς ἀπό ἡμέρας εἰς ἡμέραν καί
οἱ χωρικοί μας ἔκρυπτον ὅ,τι εἶχον εἰς σπήλαια, ἰδίως εἰς τό μέγα
σπήλαιον τῆς Βίγλας, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλάι οἰκογένειαι.
Καθ' ἐκάστην ἀγγέλματα περί ἐμφανίσεως ἐχθρῶν διέσπειρον τόν
πανικόν καί ἠκούετο ἡ κραυγή τοῦ κινδύνου : « Ἀλέστα ! » (Εἰς τά
ὄπλα ! Ἕτοιμοι !). Μετά μικρόν δέ διεψεύδοντο, ἵνα ἐπαναληφθοῦν
μετ' ὀλίγον. Ἀλλ' ἦλθε καί ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ ἀπαισία εἵδησις δέν διε-
ψεύσθη.

Ποτέ δέν θά λησμονήσω τήν φοβεράν ἐκείνην ἡμέραν, τῆς ὁ-
ποίας τά συμβάντα παραμένουν ἐναργέστατα εἰς τήν μνήμην μου.
Ἐβρεχε δυνατά καί ἐβρόντα. Ἐν μέσῳ δέ τῆς καταιγίδος ἠκούσθη-
σαν πυροβολισμοί μεμακρυσμένοι. Καί μετ' ὀλίγον διέτρεξε τό χω-
ρίαν ἄπειρος θρηνώδης βοή, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας διέκρινα τήν φοβεράν
κραυγήν τοῦ κινδύνου :

— Ἀλέστά !

Ἡ μάνα μου ἔδραμεν ἔξω, ὡς ἀλλοφρονοῦσα*, πρὸς ἀναζήτη-
σιν τοῦ πατρός μου. Τήν στιγμήν δ' ἐκείνην διήρχετο ὁ Μανόλης ὁ
Πατούχας μετά τινος ἄλλου καί, πυροβολήσαντες εἰς τόν ἀέρα, ἀνε-
κραύγασαν :

— Στ' ἄρματα ! Στ' ἄρματα !

Καί ἠκούετο ἡ κραυγή ἀπομακρυνομένη, ὡσεὶ* ἐπανελαμβά-
νετο ὑπὸ τῆς ἡχοῦς !

— Στ' ἄρματα ! Στ' ἄρματα !

Ἔστεκα σάν ἀπολιθωμένος πλησίον τῆς θύρας καί ἐβλεπον
ἄνδρας καί γυναῖκας τρέχοντας ὑπὸ τήν βροχήν, ἀπευθύνοντας
πρὸς ἀλλήλους βραχείας* ἐρωτήσεις καί παρερχομένους. Ὁ ἀδελ-
φός μου Χαραλάμπης, ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθῇ πρό τριῶν μηνῶν,
ὡς νά συνησθάνετο καί αὐτός τόν κίνδυνον, ἐκραύγαζεν ἀπὸ τοῦ
λίκνου του πάσῃ δυνάμει.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθε τρέχων ὁ πατήρ μου, ταραγμένος καὶ διάβροχος, κατόπιν δὲ αὐτοῦ ἡ μήτηρ μου, ἀποστάζουσα καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς βροχῆς καὶ ἔκφρων* ἐκ τρόμου.

— Παιδιά μου ! ἀνεβόησε μέ κραυγὴν μητρικοῦ δέους*.

Καὶ δραμοῦσα ἤρπασεν ἐκ τοῦ λίκνου* τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἔπειτα ἐμέ καὶ μᾶς ἔσφιξεν ἐπὶ τοῦ στήθους της μανιωδῶς, ἐτοίμη νὰ φύγῃ, νὰ πάρῃ τὰ βουνά, διὰ νὰ μᾶς κρύψῃ, νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐπερχομένους ἐχθρούς.

Τότε εἰσῆλθον διάφοροι χωριανοὶ εἰς τὸ σπίτι μας, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὅλοι σαστισμένοι, μουσκεμένοι ὑπὸ τῆς βροχῆς, χειρονομοῦντες καὶ κινούμενοι μέ τὴν νευρικήν ζωηρότητα παραφρόνων. Ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως ἐκείνης ἠκούσθη μεμακρυσμένος καὶ μόλις αἰσθητὸς ἦχος σαλπίγγων, αἱ ὁποῖαι ἐσάλπιζον πορείαν μετὰ πολλῆς γοργότητος. Ἡ φρίκη τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν περιγράφεται. Μία νεᾶνις ἤρχισε νὰ κτυπᾷ τὰς χεῖρας καὶ ἀνεφώνει γοερῶς :

— Ἐφτάζανε ! Ἐφτάζανε !

Τότε παρεσύρθημεν καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τοῦ πανικοῦ. Καὶ ἀγνοῶ πῶς, μετὰ τινὰ λεπτά, εὐρέθην ἐπὶ τῶν γονάτων μιᾶς θείας μου ἱππευούσης, τυλιγμένος ἐντὸς μαλλίνου καπύτου, ἐν μέσῳ πλήθους χωριανῶν, πρό πάντων γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀγνωρίστων ἐκ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ τρόμου.

Ἡ μήτηρ μου ἦτο πλησίον μου, καθημένη ἐπὶ τοῦ ἡμιόνου μας, καὶ κρατοῦσα εἰς τὴν ἀγκάλην της τὸν ἀδελφόν μου. Προηγεῖτο δὲ ὁ πατήρ μου, διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς σύρων τὸν ἡμίονον, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τὸ τουφέκι του. Καὶ τὰ σαλπίσματα ἠκούοντο εὐκρινέστερα, ἐντονώτερα, ἐπιτείνοντα τὴν φρενιτιώδη σπουδὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τοῦ πλήθους, τὸ ὅποιον ἔφευγεν ὑπὸ τοὺς καταρράκτας τῆς βροχῆς, ποίμνιον προβάτων καταδιωκομένων ὑπὸ οὐρλιαζόντων λύκων.

Πάντες ἦσαν σιωπηλοί, σάν νὰ ἐφοβοῦντο μὴν ἀκουσθοῦν ὑπὸ τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν, μέ μορφὰς ἐξηγριωμένας. Ἐκ διαλειμάτων μόνον ἠκούετο ἡ φωνὴ γυναικός :

— Παναγιά μου, πρόφταξε !

Ἀκολουθήσαντες τὸν παρὰ τὸ χωρίον βαθύν αὐλῶνα*, ἐφθάσαμεν μετὰ δέκα περίπου λεπτά εἰς τὴν εἴσοδον τῆς χαράδρας, ὅποθεν φαίνεται ἐκ πλαγίου τὸ χωρίον. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκρό-

τησε πυροβολισμός, τόν όποϊον έπανελάβεν, έν παρατεταμένω κυματισμῷ βοῆς, ή ήχώ τῆς χαράδρας. Καί όλαι αἱ γυναῖκες άνεβόησαν μιᾷ φωνῇ :

— Παναγία Παρθένα μου!

Αἱ σάλπιγγες έσιώπησαν διά μιᾶς καί ὁ συμπυροβολισμός έπανελήφθη φοβερώτερος, παρατεταμένος, ἕνα παμμέγιστον κρρ !

— Έτρακάραν σοι ! άνεφώνησεν εἰς τῶν άνδρῶν.

‘Ο πατήρ μου μᾶς ήσπάσθη έν συγκινήσει, εἶπε λέξεις τινάς πρὸς τήν μητέρα μου καί ἔδραμεν ὀπίσω πρὸς τό χωρίον μετ’ ἄλλων άνδρῶν, οἱ όποιοι, ἄπομακρυνόμενοι, ἔλεγον πρὸς τὰς γυναῖκας καί τά τέκνα των :

— Εἰς τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Μία νεαρά γυνή, ὑψηλή καί ὠραία, ὠχρά έκ συγκινήσεως, ή ὁποία έκράτει νήπιον εἰς τὰς ἀγκάλας της, ἔσταμάτησε καί παρετήρει πρὸς τό χωρίον. Τήν άνεγνώρισα· ἦτο ή Πηγή, ή σύζυγος τοῦ Πατούχα, τοῦ σηματοφόρου μας, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο εἰς τό δυτικόν ἄκρον τοῦ χωρίου, μέ τό γιγαντιαῖον του ἄνάστημα, πλησίον τῆς σημαίας. Τήν ἄκουσα νά λέγη :

— ‘Η Παναγία νά σέ σκέπει, Μανόλη μου!

‘Ο κρότος τῶν ὀπλων δέν ἔπαυσε πλέον ἀποτελῶν φρικτόν ἀντίλαλον έν τῇ χαράδρᾳ, διά τῆς ὁποίας ἐπορευόμεθα. Τώρα ἐκλαίμεν ὅλοι, γυναῖκες καί παιδιά. Έκ διαλειμμάτων δέ, ὡς ἐπώδός* τοῦ θρήνου ἐκείνου, ήκούοντο αἱ περίτρομοι ἀναφωνήσεις τῶν γυναικῶν :

— Παναγία μου, βλέπε σοί Χριστιανούς !

— Παρθένα μου, πρόφταξε !

‘Όταν ἐφθάσαμεν εἰς τήν κορυφήν τῆς χαράδρας, ή βροχή εἶχε παύσει. Οἱ χριστιανοί μαχηταί εἶχον ἀναγκασθῇ ὑπό τῶν ὑπερτέρων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ νά καταλίπουν τό χωρίον· ὑποχωροῦντες δέ μικρόν κατά μικρόν καί ἀναχαιτίζοντες* τήν προέλασιν τῶν ἐχθρῶν, εἶχον καταλάβει τά ἐκατέρωθεν τῆς φάραγγος ὑψώματα, ὅταν ήμεῖς ἐφθάναμεν εἰς τήν κορυφήν τοῦ βουνοῦ, τό ὁποῖον ή φάραγξ διατέμνει.

‘Εκεῖθεν ἐφαίνετο ὁλόκληρον τό χωρίον μετά τῆς πρό αὐτοῦ κοιλάδος. ‘Ημην τόσον ταραγμένος τήν στιγμήν ἐκείνην έκ τῶν κρότων καί τῶν συγκινήσεων, ὥστε ή μνήμη μου διετήρησε μόνον

συγκεχυμένην εικόνα τοῦ χωρίου, κεκαλυμμένου ὑπὸ καπνοῦ, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου διεκρίνοντο μικροὶ μικροὶ οἱ ἔχθροί. Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦμαι σαφῶς, ὅτι ὑπεράνω τοῦ χωρίου εἶχε σχηματισθῇ μέγα οὐράνιον τόξον καὶ ὅτι ἐπὶ τινος οἰκίας ἐκυμάτιζεν ἡ τουρκικὴ σημαία, μικρά ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἀλλ' εὐδιάκριτος, ὡς ἐκ τῆς αἵματηρᾶς κοκκινάδας τῆς.

Ἐξηκολούθησαμεν ἀναβαίνοντες πρὸς τὰ ὄρη· ἀλλὰ τῶρα ἐφαινόμεθα ἐκ τοῦ χωρίου. Ἐξαφνα σφαῖρα τηλεβόλου διήλθεν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας μετὰ βόμβου τρομακτικοῦ. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ἄλλη καὶ ἄλλη. Τό πλῆθος ἐκάμφθη ὑπὸ τοῦ δέους, ὡς στάχυα λυγιζόμενα ὑπὸ τὴν πνοὴν θυέλλης.

Ἐπλησιάζομεν εἰς τὴν ὄφρυν τοῦ βουνοῦ, ὀπισθεν τοῦ ὁποίου θὰ ἤμεθα ἀσφαλεῖς, ὅτε ἠκούσθη κρότος φοβερός, συνοδευθεῖς ὑπὸ κραυγῶν τρόμου: — Παναγία μου! Παναγία μου!

Ἐγὼ δὲν εἶδον τίποτε, ἀλλὰ βραδύτερον ἔμαθα ὅτι μία ὀβίς, πεσοῦσα, κατεκερμάτισε* νεανίαν, ὁ ὁποῖος ἐσήκωνε τὴν γηραιὰν μητέρα του. Ἡ δὲ παραλυτικὴ γραῖα δὲν ἔπαθε τίποτε!

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφήν, τό χωρίον ἐπυρπολεῖτο. Ἐκ τῆς οἰκίας μου καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀνεδίδετο χονδρός, μαῦρος καπνός. Καὶ ἤκουσα τὴν μητέρα μου ἀναφωνοῦσαν μετ' ἀνεκφράστου μίσους καὶ ἀπελπισίας:

— Ἀχ! σκύλοι! Ἀχ! σκύλοι, πῶς μᾶς ἐκάματε!

Ἐφημερίδα « Ἐμπρός », 1911

Ἰωάννης Κονδυλάκης

ΑΓΩΝΑΣ ΑΔΥΣΩΠΗΤΟΣ

[Ἡ συγγραφέας παρουσιάζει πραγματικὰ περιστατικὰ ἀπὸ τό σκληρό ἀγῶνα πού ἔκαναν, πρὶν ἀπ' τὸ 1912, οἱ Ἕλληνες μακεδονομάχοι στὴ Μακεδονία ἐναντίον τῶν Βουλγάρων κοιμιτατζήδων.

Οἱ Βούλγαροι τότε προσπαθοῦσαν νὰ ἐκβουλαρίσουν τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης μὲ τὰ πιό ἀπάνθρωπα μέσα.

Στὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ὁ ἀγῶνας γίνεται στὴν τότε λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν. Ὁ καπετὰν Ἀγρας καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα πού ἀναφέρονται ὑπῆρξαν πραγματικά (ἱστορικὰ πρόσωπα μὲ ψευδώνυμο)].

Τό κρῦο, ἐκεῖνο τό Δεκέμβρη, ἦταν δυνατό. Ἡ διαμονή στὴ

λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν, δύσκολη πάντα, εἶχε γίνει γιά τούς ἄντρες ὀδυνηρή. Οἱ καλύβες μέ τούς καλαμένιους τοίχους καί σκεπή καί μέ τό καλαμένιο πάτωμα, δέν μποροῦσαν νά τούς προφυλάξουν ἀπό τό κρύο. "Όταν ἄναβαν φωτιά οἱ ἄντρες μέσα στήν καλύβα, ὁ καπνός τούς ἔπνιγε. "Αν ἄνοιγαν τήν πόρτα, πάγωνε ἡ καλύβα. "Αναγκάζονταν λοιπόν νά κάθονται χαμηλά ἢ νά ξαπλώνονται χάμου στή φωτιά.

Ἐὐ γῶνας ἐξακολουθοῦσεν ἄγριος, ἀμείλικτος* μεταξύ Ἑλλήνων καί Βουλγάρων, ποιός νά ἐκτοπίσει τόν ἄλλο.

Ἡ ψηλή καλύβα τῆς κούγκας* ἔβαζε τούς Ἕλληνες σέ μειονεκτική θέση, γιατί φαίνονταν ἀπό μακριά. Καί οἱ Βούλγαροι, χωρίς νά πλησιάζουν μέ τίς πλάβες* τους, ὥστε νά γίνονται ἀντιληπτοί, τραβοῦσαν ὁμοβροντίες ἀπό μακριά καί οἱ σφαῖρες τους τρυποῦσαν τά καλάμια, ἔβρισκαν τούς ἄντρες, πού τύχαινε νά εἶναι ὀρθιοί μέσ στήν καλύβα, τούς πλήγωναν ἢ τούς σκοτώναν.

Οἱ Ἕλληνες ἔβγαιναν κι αὐτοί, ἔκαναν αἰφνιδιασμούς στίς βουλγαρικές καλύβες. Μά αὐτές ἦταν χαμηλές, δέ φαίνονταν μέσ στά καλάμια. Ἐπρεπε νά πλησιάσουν πολύ οἱ πλάβες, πρίν τίς βροῦν. Καί τότε ὁ αἰφνιδιασμός ἦταν πιό ἐπικίνδυνος γιά κείνον πού πρόσβαλλε, παρά γιά κείνον πού δεχόταν τήν ἐπίθεση.

Καί οἱ Βούλγαροι προφυλάγονταν. Εἶχαν σκοπούς παντοῦ. Καί συχνά οἱ αἰφνιδιασμοί ἐξελίσσονταν σέ ξαφνικές μάχες χέρια μέ χέρια μεταξύ ἐλληνικῆς περιπόλου κι ἄλλης βουλγαρικῆς.

Οἱ ἀρχηγοί, Ἄγρας καί Νικηφόρος, εἶχαν χτίσει κι ἄλλες μικρές καλύβες δῶθε καί κείθε τῆς κούγκας κι εἶχαν βάλει παντοῦ σκοπούς, πού ἔμεναν ἐκτεθειμένοι στό κρύο καί μέσ στά νερά, περιμένοντας κάθε στιγμή καινούρια ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ. Ἦτο τόσο ἐκνευριστική αὐτή ἡ ἀκίνησία καί ἡ ἀναμονή ἀνάμεσα στά καλάμια, ὥστε ἀναγκάζονταν οἱ ἀρχηγοί κάθε ὥρα ν' ἀλλάζουν τούς σκοπούς αὐτούς. Καί μέσα στίς καλύβες ὅμως ἐκνευρίζονταν οἱ ἄντρες, περιμένοντας κάθε στιγμή βουλγαρικό αἰφνιδιασμό.

Ἀρχηγοί καί ἄντρες εἶχαν ἀγριέψει στήν ὄψη· τά μαλλιά τους εἶχαν μακρύνει, ὅλοι τώρα εἶχαν γένια, ἡ ἐμφάνισή τους ἦταν ἀτημέλητη*, τά ροῦχα τους τριμμένα, παλιωμένα. Μόνον ὁ Νικηφόρος κι ὁ καπετάν Παντελής κατόρθωναν ἀκόμα νά κρατοῦν παρουσιαστικό κάπως περιποιημένο.

Ἡ ζωὴ αὐτὴ ἦταν σκληρὴ γιὰ ὅλους. Ὁ Ἄγρας ὅμως, μέ τίς κακοκλεισμένες πληγές καί τοὺς συνεχεῖς πυρετούς, εἶχε νύξαι ἐξαντληθεῖ ὁλότελα.

— Νά φύγεις ! τοῦ ἔλεγε καί τοῦ ξανάλεγε ὁ Νικηφόρος. Ἐδῶ δέ θά γίνεις ποτέ καλά. Ἐνῶ, ἂν πᾶς καί γιατρευτεῖς, θά μπορέσεις νά δουλέψεις καλύτερα.

Γελοῦσε ὁ Ἄγρας κι ἔπαιρνε τό τουφέκι του καί πῆγαινε σέ περιπολίες καί ξαναγύριζε μέ σαράντα βαθμούς πυρετό. Κι ἔμενε μερικές ὥρες ξαπλωμένος στό πάτωμα καί πάλι σηκωνόταν καί ξανάρχιζε τή « δουλειά ».

Μά εἶχε ἀρχίσει νά ἐκνευρίζεται καί κείνος. Μιά ὁμοβροντία τοῦ εἶχε σκοτώσει ἕναν εὐζῶνα. Μιά δεύτερη, τήν ἄλλη μέρα, μέσ' ἀπ' τὰ καλάμια, πληγῶσε τόν ἀτρόμητο, τόν ἀνεκτίμητο Ἀντώνη.

Τό ἄλλο πρωῒ ἔφτασε ἕνας παπάς μ' ἕνα χωρικό. Ἐρχόταν ἀπό τό χωριό Νησί, γιὰ νά γνωρίσει τοὺς ἀρχηγούς.

Ὁ Ἄγρας εἶχε πυρετό, καί, τυλιγμένος ὡς τ' αὐτιά μέσα στήν κάπα του, εἶχε καθίσει κοντά στήν ἀναμμένη φωτιά. Καί καθὼς μπῆκε ὁ παπάς, ἐφώνασε:

— Ἐλὰ κάθισε, παπά μου, νά φᾶς μαζί μας. Πῶς σέ λένε ;

— Παπαγιάννη.

— Τί εἰδήσεις μᾶς φέρετε ; ρώτησε ὁ καπτάν Νικηφόρος.

— Καί καλές καί κακές, ἀποκρίθηκε ὁ παπάς. Σκότωσαν τόν Τόμαν Παζαρέντζε ἀπό τό Ζερβοχώρι...

— Τόν σκότωσαν ; ἀναφώνησε ὁ Ἄγρας. Ἐγὼ τοῦ εἶχα χαρίσει τή ζωὴ καί τή λευτεριά !

— Ἀσκημα ἔκαμες, καπετάν Ἄγρα, εἶπε ὁ Παπαγιάννης. Ἦταν ἀπό τοὺς χειρότερους κοιματζήδες τοῦ Ἀποστόλ Πέτκοφ. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς κακούργους πού ἔσφαξαν ὀχτῶ παλικάρια, ἀπὸ τὰ γενναϊότερα τοῦ Τέχοβου καί τὰ καλύτερα τοῦ χωριοῦ. Ἐκαμες ἀσκημα νά τοὺς χάρισεις τή ζωή.

— Ποιὸς τόν σκότωσε ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

— Ἕνας φίλος τοῦ καπετάν Μανόλη τοῦ Στενημαχίτη ἕνας ἀξιωματικός, νομιζώ.

— Πῶς τόν λένε τόν ἀξιωματικό ; ρώτησε ὁ Νικηφόρος.

— Δέν τό λείει ὁ Στενημαχίτης.

— Σὺ δέν τόν ρωτοῦσες ;

— Νά τόν ρωτήσω, λέει ; Ποῦ τολμᾷ κανεῖς νά ρωτήσῃ ! Σέ κοιτάζει καί τά μάτια του, λές, ξεγυμνώνουν τήν ψυχή σου. Αὐτός ὅμως κρυφόςος! . .

— Μά τί λογαριασμούς εἶχε μέ τόν Παζαρέντζε ;

— Ρώτησα τό Μανόλη τό Στενημαχίτη. Μοῦ εἶπε πώς ὁ μυστικός αὐτός φίλος του ἐκδικήθηκε κάποιον Βασίλη Ἀνδρεάδη ἀπό τό Ἀσπροχώρι. Τό Ἀσπροχώρι ἦταν ἓνα χωριουδάκι μεταξύ Νιάουσας καί Βάλτου. Δέν ὑπάρχει πιά τό κατέστρεψαν οἱ κομιτατζήδες, γιά νά ἐκδικηθοῦν αὐτόν τό Βασίλη, ἐπειδὴ εἶχε πάει κι εἶχε πολεμήσει μέ τόν καπετάν Ζέζα (Παῦλο Μελά). Τοῦ σκότωσαν μητέρα καί γυναῖκα καί τοῦ ἔκλεψαν ἓνα παιδάκι πού εἶχε. Ὅταν τό ῥυθαι, ὕστερα ἀπό καιρό, ὁ μυστικός αὐτός φίλος τοῦ Στενημαχίτη, πού ἦταν καί φίλος τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη, ζήτησε νά τόν βρεῖ. Μά αὐτός χάθηκε, τρελάθηκε, πέθανε, δέν ξέρω. Καί πῆγε ὁ μυστικός φίλος τοῦ Στενημαχίτη νά βρεῖ τόν Παζαρέντζε, πού χάλασε τό σπίτι τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη. Πῆγε ἴσια στό Ζερβοχώρι, σ' ἓνα καφενεῖο, γεμάτο Βουλγάρους. Φώναξε ἔξω τόν Παζαρέντζε καί τοῦ εἶπε : «Ἐσύ ἐσκότωσες τόν τάδε καί τόν τάδε ἀπό τό Τέχοβο ; Ἐσύ σκότωσες τή μάνα καί τή γυναῖκα τοῦ Βασίλη ἀπό τό Ἀσπροχώρι ; Ἐσύ τοῦτο ; Ἐσύ ἐκεῖνο ;» . . Ὁ ἄλλος προσπάθησε νά βγάλει μαχαίρι. Μά ποῦ ! θηρίο στή δύναμη, σοῦ λέγω, ὁ φίλος τοῦ Μανόλη. Τόν ἄρπαξε . .

— Ἄλλος Γαρέφης ! θαύμασε ὁ καπετάν Τυλιγάδης.

— Ναί, ἄλλος Γαρέφης ! Καί νά ἦταν τιποτένιος ὁ Παζαρέντζε ! Θηρίο κι αὐτός ! Μά ποιός τά βγάζει πέρα μέ τό φίλο αὐτόν τόν ἄγνωστο τοῦ Μανόλη. Ἐτρεξαν γείτονες τοῦ Παζαρέντζε νά τόν πιάσουν. Μιά σπρωξιά στόν ἓνα, μιά γροθιά στόν ἄλλο, ἄνοιξε δρόμο, ὤρμησε στό βάλτο, χώθηκε στά καλάμια, πῆγε ὡς τήν πλάβα, ὅπου τόν περίμενε ὁ Μανόλης ὁ Στενημαχίτης, καί δρόμο. Νύχτα πιά ἔφτασαν στό σπίτι μου, στό Νησί.

— Γιατί δέν ἦρθαν ἐδῶ σέ μᾶς ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

— Δέ θά ἔξεραν τό δρόμο ἴσως.

Τό φαγί ἦταν ἔτοιμο. Κάθισαν οἱ καπεταναῖοι γύρω στή φωτιά κι ἔβαλαν μεταξύ τους τόν παπά.

Ὅταν τελείωσαν, ρώτησε ὁ Νικηφόρος :

— Άλλες ειδήσεις έχεις, Παπαγιάννη ;

— Ναί· κακές όμως ειδήσεις.

— Μήπως από δω τίποτε ;

— Όχι, είναι από την έπαρχία Ζίχνας, από την Κλεπούσνα*. Κομιτατζήδες πήγαν, σταλμένοι από τό κέντρο τής Σόφιας, νά δολοφονήσουν τό Χρυσόστομο*, τόν "Αγιο Δράμας. Τό είχαν καλά οργανώσει καί θά τόν σκότωναν. Μά έτυχε νά φύγει ό Δεσπότης σέ περιοδεία. Καί οί δολοφόνοι, απογοητευμένοι, άγριεμένοι, έκδικήθηκαν τόν άοπλο πληθυσμό τής Κλεπούσνας, όπου κατέφυγαν. Είχαν δυναμίτη μαζί τους. Έβαλαν φωτιά στά έλληνικά σπίτια, σκότωσαν άντρες, γυναίκες, παιδιά, ένα γέρο Βουζίκη ένενήντα χρόνων, ένα μωρό δύο χρόνων, την κόρη του παπα, τό δάσκαλο, τή γυναίκα του. Όλη τους ή λύσσα ήταν πώς δέ βρήκαν καί δέ σκότωσαν τόν "Αγιο Δράμας.

Έκείνη τή στιγμή μιά όμοβροντία έσχισε τόν άέρα κι άμέσως δεύτερη. Μεμιάς ή καλύβα βρέθηκε στό πόδι. Άρχηγοί καί άντρες βγήκαν από την καλύβα μπρούμυτα πεσμένοι πίσω από τό χαμηλό όχύρωμα, έριξαν κι εκείνοι μπαταριές* μέσ στα καλάμια, στα τυφλά, κατά τό μέρος, απ' όπου είχαν έρθει οί σφαίρες. Μά κανείς δέν αποκρίθηκε, ούτε άκούστηκε τίποτε. Καί δυό πλάβες, πού βγήκαν μέ τόν Τυλιγάδη νά έρευνήσουν, γύρισαν άπρακτες. Δέν είχαν δεϊ τίποτε, δέν είχαν άκούσει τίποτε.

Οί σφαίρες είχαν τρυπήσει τούς καλαμένιους τοίχους τής καλύβας, είχαν περάσει άντίκρυ, πάνω από τούς ώμους τών καθισμένων καπεταναίων.

"Όλοι ήταν παραγμένοι. Η κατάσταση αύτή δέν μπορούσε νά έξακολουθήσει. Οί άντρες έννευρίζονταν. Η μεγάλη καλύβα τους ήταν στόχος. Έπρεπε σκυφτοί νά περπατούν.

Σκυθρωπός, άμίλητος, πλάγι στόν πιστό Τυλιγάδη, κοίταζε ό Νικηφόρος τίς πλάβες πού άπομακρύνονταν στό παγωμένο σκοτάδι, φέρνοντας, έκτός τών άλλων, καί τόν άρρωστο "Αγρα.

"Υστερα γύρισε καί μπήκε στην καλύβα.

— Καί τώρα στή δουλειά ! είπε του Τυλιγάδη.

Η δουλειά ήταν δύσκολη, πολύωρη κι επίμονη. Δέν ήταν εύκο-

λο νά κατεδαφίσουν στά σκοτεινά μέ τέτοιο δυνατό κρύο, σέ μιά νύχτα, μιά μεγάλη καλύβα καί νά ξαναχτίσουν ἄλλη.

Μά ὅταν ἀποφάσιζε κάτι ὁ καπετάν Νικηφόρος, δέν τόν σταματοῦσαν τά ἐμπόδια.

« Στά μυστικά τοῦ Βάλτου »

Πηνελόπη Σ. Δέλτα

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Τά νιάτα σου ἄρματώθηκαν καί ζώστηκες τό θάρρος.
 Ἀστροπελέκι μέσα σου ὁ πόθος σου ὁ κρυφός,
 κι ἄς σ' ἔγειρε, παλίκαρε, στό πανηγύρι ὁ Χάρος,
 τώρα ἡ ζωή σου εἶν' ὄνειρο, μά ὁ θάνατός σου φῶς.

Γύρω σου χαμογέλαγαν μολέματα* καί σκύλοι,
 χίλια μαχαίρια σοῦ ἔμπηξαν, ὦ γίγαντά μου, οἱ νάνοι.
 Κι ἡ μνήμη σου μᾶς γένηκε τριαντάφυλλο τ' Ἀπρίλη
 καί τῆς πνοῆς σου ὁ στεναγμός μᾶς γένηκε λιβάνι.

Στόν τόπο, πού μαρτύρησες, δέ σ' ἔκλαψε δικός.
 Μά ἡ γῆ ἡ μακεδονίτικη σέ δέχτηκε σάν μάνα.
 Κι ἂν δέ σηκώθη σίφουνas γιά τοὺς ὀχτροὺς κακός,
 κάποιο ἀγεράκι φύσηξεν ἀπὸ τήν Ἀλαμάνα.

*Εφημερίδα « Ἀκρόπολις », 1930

Ρήγας Γκόλφης

Η ΣΗΜΑΙΑ

Τό ἐπὶ τῆς μεθορίου μικρόν φυλάκιον κατείχετο ὑπὸ ἀποσπασματος εὐζώνων. Εἷς ὑποδεκανεὺς καί πέντε στρατιῶται ἀπετέλουν τήν ὅλην φρουράν του.

Ἡ θέσις, εἰς τήν ὁποίαν εὐρίσκετο, ἦτο ἐντελῶς μεμονωμένη. Οἱ ἐγγύτατοι σταθμοί ἀπεῖχον μίαν ὥραν· τά μεγάλα στρατιωτικά σώματα ἐστρατοπέδευον εἰς ἀπόστασιν δίδωρον.

Ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ φυλακείου, εἰς ἑκατόν μέτρων ἀπόστασιν, ὠρθοῦτο ὁ ἐχθρικός σταθμός. Δέκα ἄνδρες ὑπὸ ἓνα δεκανέα ἐφύλαττον ἐκεῖ.

Εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην θέσιν τό ψῦχος ἦτο ἔτι δριμύ καί κατ' αὐτάς τὰς ἑαρινὰς νύκτας... Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται συνεσπειρωμένοι περὶ τὴν πυράν, ἠκροῶντο τοῦ ὑποδεκανέως ἀφηγουμένου τό θελκτικόν παραμῦθιον τῆς Πεντάμορφης. Μόνον ὁ φρουρός σκοπὸς περιεπάτει ἄνω καί κάτω πρό τῆς ἀχυροσκεποῦς σκοπιᾶς καί ἡ φλόξ τῆς πυρᾶς ἀπήστραπτεν ἐπὶ τῆς κινουμένης ξιφολόγχης τοῦ ὅπλου του. Αἴφνης κρότος συντριβομένων ὑπὸ βήματος θάμνων καί κυλιομένων χαλίκων ἠκούσθη ἀπὸ τῆς κλιτύος τοῦ λόφου καί ἡ φωνὴ τοῦ σκοποῦ ἔκραξε :

— Τίς εἶ ;

Οἱ εὐζῶνοι ἀνεπήδων συγχρόνως καί ἔσπευδον πρὸς τὰ ἀνηρτημένα ὅπλα.

Ἄλλ' ἡ ἀπάντησις τοῦ προσερχομένου, ὅστις ἦτο ἤδη λίαν ἐγγύς, καθυσύχασε τὴν αἰφνίδιον ταραχὴν των :

— Ὠρα καλή, παιδιὰ ! Εἴμ' ἐγώ, ὁ Γιάννης.

— Καλῶς τό Γιάννη· καί πῶς τέτοιαν ὥρα ; ἡρώτησεν ὁ ὑποδεκανεύς τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τόν γνωστότατον εἰς αὐτόν ποιμένα.

— Νά πᾶρω ἀνασσασμό, καί σᾶς λέω.

Ἀπεκρίνατο ὁ ποιμὴν καί ἐκάθισε βαρὺς καί κάθιδρος πλησίον τῆς πυρᾶς. Ὅλοι προσήλωσαν ἐπ' αὐτοῦ βλέμματα περιεργείας πλήρη. Μετά μίαν στιγμὴν σιωπῆς καί προσδοκίας, ὁ Γιάννης ἐπρόφερεν, ἀσθμαίνων ἀκόμη, τὰς λέξεις αὐτάς :

— Βαρέθηκαν στό σύννορο πέρα κατὰ τό Γκριτζάνο... τό ντουφεκίδι πάει κορδόνι...

Οἱ εὐζῶνοι ἀνεσκίρτησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ. Τὰ χεῖλη των δέν ὠμίλησαν, καί μόνον διεσταυρώθησαν τὰ βλέμματά των ἀπαστράπτοντα ὡς λεπίδες ξιφῶν. Ὁ ὑποδεκανεύς ἀρχηγός των, Εὐρυτάν τριακοντούτης, μικρός τό ἀνάστημα καί τραχύς τὴν ὄψιν, κατήρτισεν ἐν ἀκαρεῖ τό στρατηγικόν του σχέδιον, τό ὅποῖον ἴσως καί πρό πολλοῦ εἶχε μελετήσει. Ὀλίγαι λέξεις ἀντηλλάγησαν μεταξύ αὐτοῦ καί τῶν ὀπλιτῶν του.

Μεθ' ἡμίσειαν ὥραν ὁ Τοῦρκος σκοπὸς ἐφονεύετο ὑπὸ εὐζώνου, οἱ δ' ἐν τῷ σταθμῷ στρατιῶται ἐξ ἀπροόπτου καταληφθέντες εἰς τόν ὕπνον, μετὰ μικράν ἀντίστασιν οἱ ἐξ ἐφονεύοντο, οἱ τρεῖς ἡχμαλωτίζοντο καί μόνον ὁ δεκανεύς διέφυγε τόν ὄλεθρον πηδήσας ἀπὸ τινος φεγγίτου.

— Τώρα, παιδιά, πᾶμε νά κυριεύσουμε τό χωριό !

Εἰς ἀπόστασιν δίωρον ἀπὸ τῶν τουρκικῶν σταθμῶν εὐρίσκετο χωρίον κατοικοῦμενον ὑπὸ εἰκοσάδος οἰκογενειῶν χριστιανῶν καὶ ἰσαριθμῶν μουσουλμάνων.

Τό χωρίον αὐτό ἐκαλεῖτο Ἑλιά.

Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀρχηγὸς προσήγγισε τό χωρίον μέ στρατηγικὴν τάξιν. Τὴν πρωτοφυλακὴν ἀπετέλει εἰς εὐζωνος, τὴν ὀπισθοφυλακὴν ἕτερος, τό κύριον δέ σῶμα, φέρον καὶ τοὺς τρεῖς αἰχμαλώτους δεσμίους, ἀπετέλει αὐτὸς μετὰ τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν.

Μόνον οἱ κύνες ἀντέστησαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ἀποσπάσματος· οἱ χωρικοὶ δὲν ἐδίστασαν νά ὑποκύψωσιν ἀφυπνισθέντες αἰφνης ὑπὸ τῶν θριαμβευτικῶν ἀλαλαγμῶν τῶν ἑξ ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὑπελάμβανον οὐχὶ μόνον τετραπλάσιους, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦντας πρωφυλακὴν ἰσχυροῦ σώματος.

Ὁ ὑποδεκανεὺς, ἐγκατασταθεὶς ἐντὸς τοῦ μόνου διωρόφου οἴκου, διέταξε νά προσαχθῶσι τῶν προκρίτων γερόντων τρεῖς ὡς ὁμηροί.

Τούτων οἱ δύο ἦσαν Ὁθωμανοί.

— Θὰ μέ ἀναγνωρίσετε φρούραρχο τοῦ χωριοῦ !

Ἐκραξεν ἐπιτακτικῶς.

— Ὅπως ἀγαπᾷς, καπετάνιε, ἀπεκρίθησαν τρέμοντες οἱ γέροντες.

Καὶ ὁ νέος φρούραρχος, λαβὼν χάρτου τεμάχιον, ἔγραψε διὰ φαιᾶς μελάνης τό πρῶτον ἐγγραφον :

« Ὁ φρούραρχος Ἑλιδᾶς πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ... Εὐζωνικοῦ Τάγματος. Εὐπειθῶς ἀναφέρω, τό χωριό Ἑλιά ἀπὸ σήμερα ἐγίνηκε ρωμαϊκό. Ὅλα τὰ παιδιά παρόντες. Στάθης Γέρακας, ὑποδεκανεὺς ».

— Θύμιο, ἔκραξε πρὸς τὸν νεώτατον τῶν εὐζώνων ἔχεις πόδια ζαρκαδιοῦ. Πάρε τό χαρτί καὶ τρέχα στή Διοίκηση. Ἀστραπή ! Ἐσεῖς οἱ ἄλλοι, μωρέ παιδιά, μιά σημαία ἑλληνικὴ δέ θὰ μοῦ οἰκονομήσετε γιὰ τό Φρουραρχεῖο; Νά ! πάρετε τό γαλάζιο μαντίλι τοῦ γέροντα. Δυὸ λουρίδες πανὶ ἄσπρο ἐπάνω σταυρωτές, ἓνα καλάμι... κι ἔγινε !... Στὴ σημαία δὲν ἔχει νά κάνει τό πανί· πάντα σημαία εἶναι !...

Μετ' ὀλίγον ἡ αὐτοσχέδιος ἑλληνικὴ σημαία ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τῆς καπνοδόχου τοῦ ἀγροτικοῦ οἰκίσκου, καὶ ἡ σελήνη τὴν ὥραν ἐκείνην προβάλλουσα ἀπὸ τοῦ βουνοῦ καὶ ἡ νυκτερινὴ αὔρα, γλυκῶς

ψιθυρίζουσα, τό πρῶτον ἐχαίρειζον τό σύμβολον τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τῆς δεδουλωμένης ἐκείνης γῆς.

Ἀλλά τήν ἰδίαν στιγμήν σαλπίσματα καί ποδοβολητός ἐτάραξαν τήν μόλις ἀποκαταστάσαν ἡσυχίαν καί τό χωρίον περιεκυκλοῦτο ὑπό τουρκικοῦ σώματος τριακοσίων πεζῶν καί ἀποσπασματος ἱππέων. Τό σῶμα τοῦτο ἐπορεύετο πρὸς τήν μεθόριον, μαθὼν ὅμως παρά τοῦ φυγάδος δεκανέως τά ἐν τῷ σταθμῷ συμβάντα καί τήν πιθανήν κατάληψιν τοῦ χωρίου ὑπό τῶν ὀλίγων εὐζώνων, ἐλοξοδρόμησεν ὀλίγον, ἵνα δώσῃ ἐν μάθημα εἰς τοὺς θρασεῖς Ἑλληνας.

— Παιδιά, εἶπεν ὁ φρούραρχος, τό φρούριό μας οὔτε τό γνωρίζομε καλά οὔτε μᾶς γνωρίζει. Μπορεῖ νά μᾶς κλείσουν ἐδῶ μέσα σάν τὰ ποντίκια καί νά μᾶς κάψουν ἢ νά μᾶς πιάσουν. Πρέπει νά ὑποχωρήσουμε στήν πρώτη μας θέση. Ἐφ' ὅπλου λόγχῃ !

Οἱ πέντε ἄνδρες, οἱ εἰς θάνατον ἀποφασισμένοι, ἐξώρμων διά τῆς ὀπισθεν θύρας τοῦ φράκτου, ἐνῶ περιεκυκλοῦτο ἤδη ὁ οἶκος. Οἱ Τοῦρκοι δέν εἶχον ἀκόμη καταλάβει τήν ἐκείθεν ἔξοδον καί ἡ φυγή ἦτο ἐξησφᾶλισμένη. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἔρριψε πρὸς τὰ ὀπίσω τελευταῖον βλέμμα δρασκελίζων τόν τελευταῖον φράκτην τοῦ χωρίου.

Ὑψηλά ἐκεῖ, οἰονεῖ ἑναερίως, μεταξὺ οὐρανοῦ καί γῆς, τό μικρόν γαλανόλευκον πανίον ἀνεκινεῖτο τρέμον. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἐκτύπησε τό μέτωπον διά τῆς παλάμης :

— Καί ἡ σημαία ; εἶπε. Ποῦ θά τήν ἀφήσουμε τῇ σημαίᾳ μας ;

Καί πρὶν ἢ προφθάσουν οἱ ἄλλοι σύντροφοι νά ἐννοήσωσι τήν πρόθεσίν του, γοργός, ἀκράτητος, ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω. Οἱ Ὀθωμανοὶ στρατιῶται ἐπλήρουν τήν ὁδόν καί μετὰ τινὰ δισταγμὸν εἰσήρχοντο εἰς τόν οἶκον, ὅπου μόνον οἱ τρεῖς δέσμιοι αἰχμάλωτοι εἶχον καταλειφθῇ. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀναρριχηθεὶς ἀπὸ τοῦ ὀπισθεν τοίχου, εὐρίσκετο ἤδη ἐπὶ τῆς στέγης. Καί ἡ μικρά σημαία ἐκυμαίνετο πρὸς αὐτόν, ὥς νά τόν ἰκέτευσεν, ὥς νά τόν προσεκάλει, ὥς νά τόν ἡὐχαρίσται διά τήν σωτηρίαν. Τήν ἤρπασε διά τῶν χειρῶν καί ὁ κάλαμος συνετρίβη. Τήν ἐκράτει ἐπὶ τοῦ στήθους, καθ' ἣν στιγμήν πεντήκοντα ὅπλα ἐκενώθησαν κατ' αὐτοῦ καί δύο σφαῖραι τόν ἐπλήγωσαν εἰς τὰ στήθη. Κατέπεσεν ἐπὶ τῶν κεράμων, αἱ ὁποῖαι συνετρίβησαν ὑπὸ τό βάρος του. Καί εἰς τήν τελευταίαν ἀγωνίαν, ὥσάν νά ἐχρησιμο-

ποίει καί αὐτούς τούς σπασμούς τοῦ θανάτου, κατέσχισε διὰ τῶν
ὀδόντων τό πανίον καί ἀπέπτυσεν αὐτό ράκος ἄμορφον καί πορ-
φυροῦν ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος.

Ἐφημερίδα «Ἑστία»

Γεώργιος Δροσίνης

Η ΔΕΣΠΩ

Ἄχος βαρὺς ἀκούγεται, πολλά ντουφέκια πέφτουν.
Μήνα* σέ γάμο ρίχνονται, μήνα σέ χαροκόπι*;
Οὐδέ σέ γάμο ρίχνονται, οὐδέ σέ χαροκόπι·
ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μέ νύφες καί μ' ἀγγόνια.
Ἀρβανιτιά τήν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τόν πύργο :
«Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δέν εἶν' ἐδῶ τό Σούλι.
Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων».
«Τό Σούλι κι ἄν προσκύνησέ, κι ἄν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες, δέν ἔκανε, δέν κάνει».
Δαυλί στό χέριν ἄρπαξε, κόρες καί νύφες κράζει :
«Σκλάβες Τουρκῶν μή ζήσουμε, παιδιὰ μ', μαζί μου ἐλάτε».
Χίλια φουσέκια ἦταν ἐκεῖ· κι αὐτή φωτιά τούς βάνει
καί τά φουσεκία ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιά γενῆκαν.

Δημοτικό

ΕΝΑΣ ΑΓΟΥΡΟΣ

Ἕνας ἄγουρος κι ἕνας καλός λεβέντης
κάστρο γύρευε, χωριό νά πάει νά μείνει.
Βρίσκει ἕνα δεντρί, τοῦ κάμπου κυπαρίσσι.

- Δέξε με, δεντρί, κι ἐμέ καί τ' ἄλογό μου.
- Γιά οἱ ρίζες μου, καί δέσε τ' ἄλογό σου,
γιά κι οἱ κλώνοι μου, καί κρέμασ' τ' ἄρματά σου,
γιά κι ὁ ἴσκιος μου, καί πέσε καί κοιμήσου,
κι αὔριο τό πρωί τό νοίκι νά πληρώσεις,
τρία σταμνιά νερό στίς ρίζες μου νά ρίξεις.

Δημοτικό

Ο ΤΑΤΑΡΗΣ

- Άσπρε σταυραϊτέ, πανώρια γερακίνα,
τ' είδες, τί άκουσες εκεί ψηλά πού τρέχεις ;
— Θάλασσες πικρές, καράβια βουρκωμένα,
σέρνει ό Τάταρης έννιά άδερφούς δεμένους
σέ μίαν άλυσο, σέ μιά μακριά άλυσίδα.
Νά κι ή μάνα τους, ή μάνα τών παιδιώνε :
« Άφέντη Τάταρη κι άφέντη τών παιδιών μου,
χάρισε κι έμέ κανέν' άπ' τά παιδιά μου,
τό μικρότερο, τό μεγαλύτερό μου,
τό γραμματικό, τά φύλλα τής καρδιάς μου ».

Δημοτικό

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ

Κυλάει ή λάβα τῆς φωτιᾶς καί γράφει,
γράφει μέ γράμματα καυτά στόν οὐρανό
τῆς δόξας τ' ὀνομά σου, Αὐξεντίου !

Ἀρχάγγελος μέ τή ρομφαία σου,
στό πύρινο ἄρμα μπήκες τοῦ Προφήτη Ἡλία.
Κι' ἔσμιξες μέ τόν ἥλιο,
ἔσμιξες μέ τό φῶς,
κι ἔγινες φλόγα, κεραυνός,
συνείδηση τῆς λευτεριᾶς
μέσ στήν καρδιά τῆς οἰκουμένης !

Ἐδῶ,
μέσ στό φθαρτό, τό γήινο χῶμα,
δέν εἶναι τάφος,
στήλη καμιά δέν εἶναι, Αὐξεντίου,
νά ῥθοῦμε νά σέ κλάψουμε σ' αὐτήν
δικοί καί φίλοι.

Λαμπάδα τ' ἀντρειωμένο σου κορμί
καί φῶς πού καίει,
ἥλιος πού περπατάει στόν οὐρανό
κι ἀνάβει,
μέ τό σπαθί τῆς λεβεντιᾶς,
τή νέαν ἐλπίδα.

Γρηγόρη,
βάτο φλεγόμενη στή γῆ τοῦ Μαχαιρᾶ !
Χάραξες, μέ τ' ἀναμμένα δάχτυλα
τῶν εἰκοσιεννιά σου χρόνων,
τῆς λευτεριᾶς δεκάλογο
γιά τή φυλή σου.

Γρηγόρη !

Σέ πήρε ή αύγή,

κι έγινες δρόσο καί χαρά,

κι έλπίδα του καλοκαιριού,

κι άνθος

πού βλάστησε σέ νέο φεγγάρι...

Σέ πήρε ή μέρα,

κι έγινες φωτιά,

πυραχτωμένο σίδερο απόφασης,

πού σταματάει τό χρόνο.

Σέ πήρε ή νύχτα στά φτερά του όνειρου,

αίτέ μου κι 'Αι -Γιώργη μου Τροπαιοφόρε,

καί σ' έβαλε γιά πάντα στην καρδιά μας.

«Έπιστροφή »

Νίκος Κρανιδιώτης

ΟΙ ΣΠΟΥΓΓΑΙΕΣ

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

(Οι δύτες με κίνδυνο της ζωής τους σώζουν τους αλλοτρίους από τον κίνδυνο της θάλασσας. Η άναπνοή γίνεται απαραίτητο εργαλείο για την επιβίωση. Αν ο δύτες επιβιώσει χωρίς να έχει την άναπνοή, τότε διατρέχει πολύ περισσότερο κίνδυνο. Για να μην υπάρχει ο κίνδυνος πάντοτε υπάρχει, αν οι γίνει καλός ο κολυμβητής. Για να γίνει του «Οι σπυγγαίαι του Αιγαίου» ο συγγραφέας της άναπνοας. Η άναπνοα του δύτη είναι αυτό το έργο, που έγραψε τον πρώτο. Ο δύτης είναι ο άνθρωπος της θάλασσας, την Αίγινα, την Κόρινθο, τη Σούρα και άλλα πολλά που βρίσκονται κοντά στην θάλασσα.

Πλησίον της λίμνης, όπου συστράφηκε ο δύτης, να έπαιρνε σε τὰ ανάγια* βάρη, ογκώδεις φυσάλλες, άέρια, πλάσματα και κολυμβήλαι άνήρχοντο κατά διαλείμματα από θάλασσας και από βουνά.

Ήτο η άναπνοή του δύτου ή του θαλάσσιου δύτη.

Εν τούτοις ο κολασυζέτης* είχε θέσει την άναπνοή και άφ'ελα βραδείως άνασύρων τὸ σκαίνιον.

Είκοσι όργυια κάτω του κόσμου, ή τὸ πλάτος ή τὸ βάθος, με τὸ φοβερόν σάβανον τοῦ άπείραντον άναστροφόμενου, σάβανον όργιον και σκόπηλόν, τὸ όποιον δέν κρούει τὸ πλάτος του ποτέ.

Η άνύψωσις έφηκολούθησεν βραδεία καί από προσοχής, ήψό ο ναυτοίτες έσωσαν τόν άπερχόμενον σκαίνιον. Πρώτα ήμας λαττά τὰ ύδατα συστράχθησαν, και ήλικον κατέβη ή ιατάλλου, ήμαρρά και ήλαρύζουσα, τρομακτική ή τών σκαίνιον και τών κροστάλλων, προέβαλε παρά τὸ θεῖόν ήλικόν. Δόξα βραχίονος, ή τὴν όποιων ο ής ήκραται τὸ σκαίνιον, ο δ' ήλικος άπόχην ήλικη σπύγγων, ήκρατίθησαν από τής κομπασιή*, και ο δύτης, ως φοβερόν θαλάσσιον τέρας, έσάνη άνακλήτων με τὸ ήμην άκομή οδον ήνός τών ύδάτων.

Παράρτημα 1

Στη μέση της νύχτας

με γρήγορο βήμα στο δρόμο

με φωνή που ανηλάσσει

με δύναμη

και φωνή που ανηλάσσει

Στη μέση της νύχτας

με γρήγορο βήμα

με φωνή που ανηλάσσει

με δύναμη

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

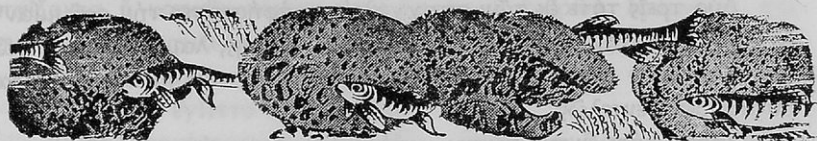
Στη μέση της νύχτας

με γρήγορο βήμα

με φωνή που ανηλάσσει

με δύναμη

Νίκος Καραγιάννης

ΟΙ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΣ

(Οι δύτες μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους ἀλιεύουν τοὺς σπόγγους στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας. Ἡ ἀναπνοὴ γίνεται μὲ ἀέρα ποὺ στέλνουν μὲ τῖς ἀντλίες τους τὰ σπογγαλιευτικὰ πλοῖα. Ἄν ὁ δύτες ἐπιχειρήσει χωρὶς ἀντλία νὰ κατεβεῖ στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας, τότε διατρέχει πολὺ περισσότερους κινδύνους. Καί μέ τὰ σκάφανδρα ὁμοῦς ὁ κίνδυνος πάντοτε ὑπάρχει, ἂν δέ γίνῃ καλὸς ὁ χειρισμὸς τῆς ἀντλίας. Στὸ βιβλίο του «Οἱ σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου» ὁ συγγραφέας μᾶς περιγράφει λεπτομέρειες τοῦ δύσκολου αὐτοῦ ἔργου, ποὺ ἐξασκοῦν τόσοι ἥρωικοὶ βιοπαλαιστὲς ἀπὸ τὴν Ὑδρα, τὴν Αἶγινα, τὴν Κάλυμνο, τὴ Σύμη καὶ ἄλλα νησιά τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν).

... Πλησίον τῆς λέμβου, ὥσάν μυστηριώδης βρασμός νὰ ἐτάρασσε τὰ ἐνάλια* βάθη, ὀγκώδεις φυσάλιδες ἀέρος πλατεῖαι καὶ καμπύλαι ἀνήρχοντο κατὰ διαλείμματα νὰ θραυσθῶσι παφλάζουσαι.

Ἦτο ἡ ἀναπνοὴ τοῦ δύτου ἐκ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ κολαουζιέρης* εἶχε δώσει ἤδη τὸ σύνθημα καὶ ἤρξατο βραδέως ἀνασύρων τὸ σχοινίον.

Εἵκοσιν ὀργυιαὶ κάτω τοῦ κόσμου, εἰς τὸ χάος τῆς ἀβύσσου, μέ τὸ φοβερόν σάβανον τοῦ ἀπεράντου ὠκεανοῦ ὑπεράνω, σάβανον ἄγριον καὶ σιωπηλόν, τὸ ὁποῖον δέν προδίδει τὰ μυστικά του ποτέ.

Ἡ ἀνύψωσις ἐξηκολούθησε βραδέως καὶ μετὰ προσοχῆς, ἐνῶ ὁ ναυτόπαις ἐσώρευε τὸν ἀνερχόμενον σωλῆνα. Μετὰ τινα λεπτά τὰ ὕδατα συνεταράχθησαν, καὶ πελωρία κεφαλὴ ἐκ μετάλλου, ἀμανρά καὶ κελαρύζουσα, τρομακτικὴ ἐκ τῶν σωλῆνων καὶ τῶν κρυστάλλων, προέβαλε παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρόν. Δύο βραχίονες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἐκράτει τὸ σχοινίον, ὁ δ' ἕτερος ἀπόχην πλήρη σπόγγων, ἐκρατήθησαν ἀπὸ τῆς κουπαστῆς*, καὶ ὁ δύτες, ὡς φοβερόν θαλάσσιον τέρας, ἐφάνη ἀνακύπτων μέ τὸ ἥμισυ ἀκόμῃ σῶμα ἐντὸς τῶν ὑδάτων.

Δύο τρεῖς τότε ἐκ τῶν σπογγαλιέων, ἀφήσαντες τήν ραθυμίαν*, ἔσπευσαν νά τόν βοηθήσουν, ὁ δέ κολαουζιέρης, λαμβάνων διὰ τῶν δύο παλαμῶν τήν περικεφαλαίαν, ἤρχισε νά τήν περιστρέφῃ, ἕως οὗ ἀφῆρέθη ἐντελῶς.

Ἐφάνη τότε ἐν πρόσωπον κατέρυθρον, ἀναπνέον μετά κόπου.

Παχεῖαι σταγόνες ἔρρεον ἀπό τοῦ μετώπου του, συγκολλῶσαι τοὺς ἀτάκτους βοστρύχους τῆς κεφαλῆς καί κυλιόμεναι κατὰ μήκος τῆς ρινός καί τῶν παρειῶν.

Ὁ δύτης ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον κρατούμενος ἀπό τῆς κουπαστῆς ὡς ἀναλαμβάνων, ἀφοῦ δέ οἱ σύντροφοί του τόν ἀνείλκυσαν ἐντελῶς καί τόν ἐξέδυσαν τῶν ἐλαστικῶν ἐνδυμάτων, ἐξηπλώθη μέ μόνην τήν φανέλαν ἐπὶ τῶν σανίδων, καί ἔμεινεν ἀκίνητος κρατῶν τό πρόσωπον ἐντός τῶν χειρῶν.

Ἦδη ὁ μικρός ναυτόπαις, πλησιάσας, ἀνεκίνει τοὺς σπόγγους, ἐνῶ ἕτερος ἤρχιζε διὰ μακρᾶς σακοράφας νά τοὺς περνᾷ εἰς σχοινία.

Δέν ὠμοιάζον διόλου ὅμως ἀκόμη τοὺς ὠραίους σπόγγους, τοὺς ὁποίους εἴμεθα συνηθισμένοι νά βλέπωμεν εἰς τὰς προθήκας τῶν μυροπωλείων καί τὰ κάνιστρα τῶν πλανοδίων πωλητῶν.

Ἦσαν μᾶζαι μελαναί, ἀηδεῖς καί γλοιώδεις, χρειάζόμεναι πολλήν ἔτι κατεργασίαν, διὰ νά μεταβιβασθῶσιν εἰς τό ἐμπόριον.

— Ἀλα, ἄλα... , ἔγρυξε* πάλιν ὁ καπετάν Τζερεμές. Μιά ὥρα κάνεις νά ντυθεῖς... Δέ θά σέ κάνουμε νύφη... .

Ὁ δύτης ἔκαμε τό σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔκυψε νά κοχλιώσουν τήν τερατώδη περικεφαλαίαν καί, ἀφοῦ κατῆλθε προσεκτικῶς τήν μικράν κλίμακα, ἔδραξε τό σχοινίον καί ἀφῆθη νά βυθισθῇ ὑπό τὰ παφλάζοντα ὕδατα.

Οἱ ναῦται τῆς ἀντλίας ἤρχισαν ἀμέσως περιστρέφοντες τόν τροχόν, ὁ δέ κολαουζιέρης ἄφηνε βραδέως τό σχοινίον, ἐνῶ ὁ ναυτόπαις ἔσπευδε πρὸς τόν ἀεραγωγόν σωλήνα.

Ἦσυχία ἐπεκράτησε πάλιν ἐπὶ τοῦ σκάφους, διακοπτομένη μόνον ἐκ τοῦ θορύβου τῆς ἀντλίας καί τῆς ἐλαφροῦς κινήσεως τῶν κωπῶν, αἵτινες παρηκολούθουν τήν διεύθυνσιν τοῦ τεινομένου σχοινίου.

Ἐπὶ τῆς θερμῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, χρώματος τεφρολεύκου, πρασινωποῦ, μακρά τεμάχια ὑπερύθρων φυκῶν ἤρχιζον ν' ἀναδεύωσι τοὺς μακροὺς πλοκάμους των, ἐρυθρά δέ χελιδονόψαρα,

παίζοντα ἢ καταδιωκόμενα ὑπὸ ἀοράτων ἐχθρῶν, ἐφαίνοντο πτερυγίζοντα ἐπὶ τινας στιγμάς, καὶ ἔπειτα πάλιν βυθιζόμενα ἐντὸς τῶν χλιαρῶν ὑδάτων.

Τὸ καῦμα ἐγένετο ἀνυπόφορον.

— Φύσα, καημένη μπουκαδούρα*. . ., ἐστέναξεν ὁ νεαρός Αἰγινήτης, στρέφων πρὸς τὸν ὀρίζοντα τὸ πρόσωπον καὶ προσπαθῶν ν' ἀναπνεύσῃ ὀλίγον δροσερὸν ἀέρα. Νομίζει κανεῖς, πὼς εἶναι σέ πυρωμένο καμίνι.

« Οἱ σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου »

* Ἄγγελος Τανάγρας

Η ΜΑΥΡΟΜΑΝΤΙΛΟΥ

(ἀπόσπασμα)

Κανεῖς εἰς ὅλον τὸ χωρίον δέν εἶχεν ὠραιότερον περιβολάκι ἀπὸ τὸν ἐξάδελφόν μου τὸν Γιαννιόν. Καθ' ἐκάστην, περὶ τὸ δειλινόν, ἐπέβαιναν εἰς τὸ μικρὸν γέρικον ὄναριόν του καὶ ἐξετέλει τακτικήν ἡμερησίαν περίοδον ἀνὰ τὸ ὠραῖον κηπάριον, ὁπότεν πρὸς ἐσπέραν ἐπέστρεφεν ἀποφέρων τοὺς καρπούς τῶν κόπων του. Οἱ γέροντες ἀπόμαχοι, οἱ καθήμενοι παρὰ τὴν προκουμαῖαν, βλέποντές τον ἐπιστρέφοντα ἀργὰ ἀργὰ ἐκ τῆς καθημερινῆς ἐκδρομῆς του, ἔλεγαν :

— Νά, ὁ Γιαννιὸς ἔρχεται πάλι ἀπ' τὸ περιβολάκι του.

— Καὶ φέρνει καὶ τίς λαχανίδες του.

— Καὶ τὰ κουνουπίδια του καὶ τὰ μπροστινικά του.

— Πῶς τὰ καταφέρει!

— Σάν νά τὸν γνωρίζουν.

— Λές καὶ τὰ ἔχει γητεμένα!

Ὁ ἐξάδελφός μου ὁ Γιαννιὸς δέν ἔτεινε τὸ οὖς εἰς τὰ ποικίλα ἢ μᾶλλον στερεότυπα ταῦτα σχόλια, ἀλλ' ἀντιπαρήρχετο ἀδιάφορος, ἀφοῦ προσέδεεν εἰς τινὰ πάλον τὸ ὑποζύγιόν του, καὶ ἀποκομίζων τὰ « λαχανικά » τὰ ἐπώλει ἢ τὰ ἔφερεν οἶκαδε, κατὰ τὴν περίστασιν.

Καὶ ἀφοῦ ἀνεπαύετο τὴν ἐσπέραν ἐκ τοῦ μετρίου καμάτου τῆς ἡμέρας, μέλλων ὁσονούπω ν' ἀναπαυθῇ διαρκέστερον ἐκ τῶν πολ-

λῶν μόχθων τῆς ζωῆς του, τὴν ἄλλην ἡμέραν πάλιν περὶ τό δειλινόν ἔλυσεν τὸ δυνάριόν του, ἐπέβαινεν εἰς αὐτό καὶ ἐξήρχετο πάλιν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ περιβολίου του.

Ὅποῖον λαμπρόν, ἀχανές, μεγαλοπρεπές περιβόλι ! Καὶ πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ θεὸς Ὁμηρος νὰ θέσῃ ἐκ παραλλήλου τὰς δύο παραβολὰς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀγροῦ μέ τούς κομῶντας ἀστάχους* !

Τῷ ὄντι, τὰ χόρτα καὶ οἱ θάμνοι τοῦ περιβολίου τοῦ ἐξαδέλφου μου τοῦ Γιαννιοῦ, γιγαντιαῖα, πελώρια, ἄγρια ἢ κηπευτά, δέν ἔπαυσαν νὰ ὀργώνωνται, νὰ σχηματίζουν αὐλακας καὶ νὰ εἶναι γαλήνια, ὁμαλά, ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Δέν ἔπαυσαν νὰ εἶναι ποικιλόμορφα, ἀναλλοίωτα καὶ ρευστά, νὰ ὀρθῶσι τὴν χαίτην, νὰ στυλῶνῶσι τὰ στέρνα, νὰ φρίσσωσι, νὰ κροαίνωσι*, νὰ βρέμωσι*, νὰ ἠχῶσι, νὰ πλαταγῶσι*, νὰ κτυπῶσι πᾶν ἀντίτυπον σῶμα. Καὶ οἱ Ζέφυροι προσέπαιζον κυλινδούμενοι ἐντὸς των ὡς ἄτακτα παιδιὰ, καὶ αἱ ὑπόγειοι καὶ αἱ τροπαῖαι* ἡμιλλῶντο, τίς νὰ αὐλακώσῃ βαθύτερον, τίς νὰ ὑπεγείρῃ ὑψηλότερον τὰ κυανᾶ καὶ πορφύρεα νῶτᾶ των, μετὰ φωσφορίζοντος σελαγισμοῦ, μετ' ἀκτινωτοῦ ἀφρώδους στεφάνου. Καὶ αὖρα ποντίας ἐθώπευε μαλακῶς τὴν ἄσπιλον κυματίζουσαν ὀθόνην, προκαλοῦσα ἀπείρους χαριέσσας, μυρμηκίζουσας, παροδικὰς ρυτίδας.

Ὁ δὲ οὐράνιος θόλος κατωπτρίζετο ὅλος εἰς τὸν ἀπαράμιλλον κῆπον, ὃ ἥλιος ἔκαιε χωρὶς νὰ καταφλέγῃ τὰ βάθη του, διότι ὁ ἴδιος, ἅμα ἀπέκαμνεν ἐκ τῆς ἡμερησίας ἁρματοδρομίας, ἐβυθίζετο διὰ ν' ἀναπαυθῇ εἰς τὸν βυθόν του, διὰ ν' ἀκονίσῃ ἐν τῷ ὑγρῷ ἐργαστηρίῳ τὰς ἀμβλυνοθείας ἀκτῖνας. Ἡ σελήνη ἐγίνετο λαμπροτέρα, ἐπαργυροῦσα τὰ στέρνα τῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεως, τὸ ἄστρον τῆς ἐσπέρας ἐλούετο ἡδυπαθῶς* εἰς τὰ νάματά της καὶ αἱ Πλειάδες* μετὰ γλυκείας παρθενικῆς σεμνότητος ἐμάρμαιρον εἰς τὰ ἀνεξερευνήτα βάθη της ὡς βολίδες εἰσδύουσαι, ζητοῦσαι νὰ μετρήσωσι τὸ βάθος, νὰ εὗρωσι τὸν πυθμένα.

Μύριοι κρότοι ἀντήχουν εἰς τὰ ἄντρα καὶ εἰς τοὺς βράχους, ὅπου τὰ κράσπεδα τῆς ἀσπίλου ὀθόνης ἀπέληγον. Καὶ ἡδύπνοοι* ὀσμαι, ἑλαφρά ἄρώματα, ἀπέπνεον πανταχόθεν, μυρώνουσαι τὰς αὔρας, καὶ ἄλμη καὶ θάλπος ἡλίου ἐσκλήρυνε τοὺς χρῶτας*, ἠρύθραινε καὶ καθίστα μελαψὰς καὶ ἄρρενωπὰς τὰς ὄψεις τῶν ἀνθρώπων.

Τό ὄνᾱριον τοῦ ἑξαδέλφου μου ἐβύθιζε τούς πόδας ἐν μέσῳ τῶν δροσερῶν πετάλων, προσπαιζόντων καί θροούντων περί τούς πόδας του, καί ὁ κῆπος ὁ μυστηριώδης ἐπρότεινε τά στέρνα, ἀνοίγων τούς θησαυρούς του εἰς τὰς ἐπιδεξίους χεῖρας τοῦ πεπειραμένου κηπουροῦ.

Δι' ὅλους τό περιβολάκι τοῦ Γιαννιοῦ τοῦ ἑξαδέλφου μου ἦτο βιβλίον ἀνοικτόν, ἀλλά βιβλίον μέ ἱερογλυφικούς* χαρακτηῖρας. Ἄλλὰ διὰ τόν ἄμοιρον ἑξάδελφόν του ἦτο βιβλίον μέ κεφαλαιώδεις λαμπρούς χαρακτηῖρας, σαφές, ἐναργές κι εὐανάγνωστον. Οὗτος ἐγνώριζεν ὅλα τὰ μυστήρια, ὅλα τὰ κοιλώματα, ὅλα τὰ ἄντρα τοῦ προσφίλους αὐτῷ ἐδάφους. Ἡδύνατό τις μάλιστα, ὅχι κατὰ σχῆμα τετριμμένης προσωποποιίας, ἀλλά σχεδόν κύριολεκτικῶς, νά εἴπῃ, ὅπως ἔλεγαν καί οἱ γέροντες ἀπόμαχοι τῆς προκυμαίας, ὅτι αὐτά μᾶλλον τόν ἐγνώριζαν...

Τόν ἐγνώριζαν ἀπό μακροῦ χρόνου.

Ἦτο ἤδη ἐξηκοντούτης, καί ἀπό πεντήκοντα ἐτῶν, ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας δεκαετοῦς, δέν εἶχε παύσει νά καλλιεργῇ τόν κῆπόν του.

Πᾶς ἄνθρωπος ἐργάζεται δι' ἑαυτόν, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἐργάζεται διὰ τούς ἄλλους· ὁ δύσμοιρος ὁ Γιαννιός εἰργάζετο διὰ τούς ἄλλους, καί ποτέ δι' αὐτόν.

Δωδεκαετής, ἔμεινε μόνος προστάτης τῆς μητρός, χήρας τριακοντούτιδος. Εἰκοσαετής, ἦτο προστάτης τῶν ὀρφανῶν ἀδελφῶν του, ὀρφανός ὁ ἴδιος. Τεσσαρακοντούτης, ἦτο προστάτης ἔτι μεγαλύτερας ὀρφανίας, τῆς τῶν ἀνεψιῶν του.

Χωρίς νά νυμφευθῇ, εἶχεν οἶκοι τρεῖς γυναῖκας. Ἡ μοῖρα τοῦ τὰς ἐκληροδότησε.

Τήν μίαν του ἀδελφήν ἠδυνήθη μετά τινα ἔτη νά τήν ὑπανδρεύσῃ. Ἄλλ' αὕτη μόλις ἀπέκτησε δύο κόρας, κι ἐχέρευσε.

Μόλις ἐχέρευσε ἡ μία, κι ἐκακοπανδρεύθη ἡ ἄλλη. Αὕτη ἔλαβεν ἄνδρα, ὅστις τῆς ἔφερεν ἐκ τοῦ χωρίου του τήν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ὀκταέτιδα παιδίσκην του, συνέζησεν ὀλίγους μῆνας μετ' αὐτῆς, καί ἀπεδήμησεν. Μετέβη εἰς τινα πόλιν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἰργάζετο χειρωνακτῶν. Ἀναχωρῶν δέν εἶχεν ὀβολόν νά τῆς ἀφήσῃ.

Τότε δά ὁ πτωχός ἑξάδελφός μου ὁ Γιαννιός, ἐκτός τῆς ἀσθενοῦς γραιάς μητρός του, τῆς χήρας ἀδελφῆς καί τῶν ὀρφανῶν ἀνεψιῶν

του, ὥφειλε νά βοηθῇ καί τήν ὕπανδρον ἀδελφήν μετά τῆς προγονῆς.

Παρά τήν δυτικήν ἐσχατιάν τοῦ ὠραίου τριπλοῦ λιμένος τῆς παραθαλασσίου κώμης, ὅπου τό κύμα, ὑπό ἐλαφροῦ ζεφύρου ρυτιδούμενον, σκάζει καί δεικνύει μέλαιναν αἰχμήν ὑπό ὑγρᾶς λευκῆς παρυφῆς περίρρυτον, ἐκεῖ ἀνίσχει τήν κεφαλὴν ἡ Μαυρομαντιλοῦ.

“Ὅλοι οἱ βράχοι ἴστανται πέριξ ἀσάλευτοι, μετ’ ὀλυμπίου εἰρωνείας ὑπερορῶντες τάς ἀπέλπιδας προσπάθειας τοῦ μανιώδους κύματος.

Μόνον ἡ Μαυρομαντιλοῦ νεύει μακρόθεν, νεύει διὰ τῆς κεφαλῆς εἰς τόν θρασύν ναυβάτην, τόν ἐπιβαίνοντα οἰκτρᾶς σανίδος καί παραδέρνοντα εἰς τό πέλαγος, τόν ἀγωνιῶντα νά εὕρῃ εἰς τόν βυθόν τοῦ πόντου τροφήν δι’ ἑαυτόν καί διὰ τοὺς φιλάτους.

Φαίνεται νά τόν καλῇ πλησίον της ὡς ἄλλη σειρήν, σειρήν ἄφωνος καί ἄψυχος.

‘Ομοιάζει μέ ναυάγιον προσηλωμένον ἐκεῖ ἀπό μακρῶν χρόνων, πληττόμενον ὑπό τοῦ ἀφρίζοντος κύματος, κραδαινόμενον καί σείον τήν κεφαλὴν, κεφαλὴν φώκης ἔλλοχώσης* ἐκεῖ ἀπό αἰώνων.

Μόνῃ ἡ κεφαλὴ τῆς φώκης σείεται, ἀπατηλῶς νεύουσα· ἡ οὐρά εὐρίσκεται ἐμπεφυκυῖα εἰς τόν πυθμένα, ἡ ρίζα διατείνει τάς ἴνας πέραν τοῦ βυθοῦ, ἐμπεπηγυῖα εἰς τόν βράχον.

“Ἄλλως οὐδ’ ἡ κεφαλὴ σείεται. Τό κύμα μόνον ρήγνυται καί πλαταγεῖ καί περιρρέει. Τό κινούμενον φαίνεται ὡς νά κινῇ.

Λέγεται —ἀλλά τίς τό πιστεύει; καί ὅμως, ἂν ἦτο ἀληθές!— ὅτι ἡ Μαυρομαντιλοῦ ὑπῆρξέ ποτε καί αὐτὴ γυνή καί μήτηρ, μήτηρ ἑπτά υἱῶν, ὅτι καί οἱ ἑπτὰ υἱοὶ της, ἐμπειροὶ ναυβάται, φθονηθέντες ὑπό τῆς θαλασσίας Γοργόνης, ἐπνίγησαν εἰς τό πέλαγος, ὅτι ἴλεως μοῖρα, σπλαγχνισθεῖσα τόν πόνον τῆς μητρός, τήν μετεμόρφωσεν εἰς σκόπελόν καί τήν ἐφύτευσεν ἐκεῖ, οὐ μακράν τοῦ αἰγιαλοῦ, μόλις ὀρθοῦσαν τήν κεραυνόβλητον κεφαλὴν της, τήν οἶονεῖ μελάμπεπλον. Τοιαύτῃ ἡ Μαυρομαντιλοῦ.

‘Αγνοῶ τί μοιραῖον ὑπῆρχε μεταξύ τῆς Μαυρομαντιλοῦς καί τοῦ Γιαννιοῦ, τοῦ ἐξαδέλφου μου· ἀλλὰ πάντοτε αὕτη, διαβαίνοντα πλησίον ἢ μακράν, τόν ἐκάλει, τόν ἐκάλει.

Φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε μυστηριώδης τις σύνδεσμος· αὕτη ἦτο ἡ

κατ' ἑξοχὴν Μαυρομαντιλοῦ κι ἐκεῖνος ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας οὐδέν ἄλλο ἔβλεπε γύρω του ἢ μαύρας μαντίλας.

Ἐπλεε σχεδόν καθημερινῶς εἰς τὰ νερά της, διασχίζων κατὰ μήκος καὶ πλάτος τὸν ὠραῖον τρίκολπον λιμένα, ἐπεσκέπτετο ὅλους τοὺς ὅρμους, ἐξηρεῖνα ὅλα τὰ ὑποβρύχια σπήλαια, διωνύχιζεν ὅλους τοὺς διαποντίους θαλάμους.

Ἐπλεεν ἀπὸ ἀγκάλην εἰς ἀγκάλην, ἀπὸ ἄμμουδιάν εἰς ἄμμουδιάν, ἀπὸ βράχον εἰς βράχον. Ἦξευρεν ὅλα τὰς κρύπτας τῶν πολυπόδων, ὅλα τὰ θαλάμια τῶν μουγκριῶν, ὅλα τῶν ἀστακῶν τὰ ἐνδιατήματα.

Ποτέ ὀρφός δέν τὸν διέφυγε, καὶ αἱ συναγρίδες ἐγοητεύοντο ἀπὸ τό ἄγκιστρον του.

Ἐπλεε συχνά εἰς τὰ νερά τῆς Μαυρομαντιλοῦς, τρέφων παράδοξον στοργὴν πρὸς τὸν μονήρη τοῦτον βράχον, ὅστις μόλις ἀνέτεινε τὴν κορυφὴν ὑπὲρ τὸν ἀφρόν τοῦ κύματος ὡς κολυμβητῆς κεκμηκῶς καὶ ἀναπαυόμενος ὑπτίος ἐπὶ τῶν κυμάτων. Ἐγνώριζεν ὅλα τὰ ἄντρα καὶ τὰ μυστήρια τοῦ βράχου αὐτοῦ, ὅπου ἀνεκάλυπτε θαλασσίους θησαυροὺς, ἀστακοὺς καὶ караβίδας, ὑπερφυεῖς τό μέγεθος, καὶ κογχύλας καὶ πεταλίδας καὶ ἄλλα ἀκόμη ἡδύγευστα ὄψα.

Ἀλλὰ παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ὁ Γιαννιὸς ἦτο κύριος δύο ὑπερηφάνων λέμβων, τῆς «Ἐπταλόφου» καὶ τῆς «Ἀγίας Σοφίας».

Τώρα ὁ Γιαννιὸς δέν εἶχε πλέον ἢ μίαν λέμβον, ὑπόσαθρον καὶ αὐτὴν καὶ σχεδόν συνηλικιωτὴν τοῦ ἐπιβάτου της. Ἐν λοιπόν Σάββατον, περὶ τὰ μέσα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἐπέβη εἰς τὴν γεροντικὴν ἄκατόν του καὶ ἤρχισε νὰ ἐλαύνῃ τὰς κώπας, κατευθυνόμενος πρὸς τὰ νερά τῆς Μαυρομαντιλοῦς.

Ὁ Γιαννιὸς εἶχε, καθὼς ὅλοι οἱ ἔμπειροι κωπηλάται, ἴδιον τρόπον εἰρεσίας*, καὶ ἤξευρε νὰ δίδῃ δρόμον εἰς τὴν λέμβον, χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι ἀγωνιᾷ καὶ χωρὶς νὰ ἰδρώνῃ. Ἦλανεν ὁμαλῶς καὶ ἡρέμα, ἀλλὰ συνεχῶς, συντόμως καὶ μετὰ λανθανούσης ρώμης. Σχεδόν δέν ἐφαίνοντο αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν, καὶ ἀδιοράτως προένευσεν καὶ ἀνέπιπτεν.

Ἄλλως εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ γηράσκη, καὶ ἐξησθένει καὶ ἔπασχεν.

Ἐπὶ τῆς λέμβου ἔφερεν ἄλιευτικά τινα σύνεργα· τὸν γάντζον, δι' οὗ ἀνείλκυε τὰ ὀκταπόδια, τὸ καμάκι, δι' οὗ ἐλόγχιζε τοὺς λαύρακας καὶ τοὺς ἄστακούς, τὸ σηπιογυάλι, δι' οὗ ἐξεμαύλιζε τὰς σηπίας, τὴν λαδιά, δι' ἧς ἔπλαττεν ἐν τῇ θαλάσῃ τεχνητὴν γαλήνην καὶ καθίστα διαυγῇ τὸν βυθόν. Διότι εἰς ταῦτα περιωρίσθη κατὰ τὸ γῆρας του (πρόσθεσ καὶ τὴν πράγγα καὶ τὴν ἀπόχην καὶ ἄλλα τινά), ἀφήσας εἰς τοὺς νεωτέρους δίκτυα καὶ παραγάδια καὶ συρτές.

Περιοδικό «Ἑστία», Ἀπρίλ. 1891

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Πίσω ἀπὸ μακρινές κορφές ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ σύννορα χίλιες βαφές ἀλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὀλόχρυσες, γαλάζιες,
κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ Ἀποσπερίτης.
Τὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σβηθεῖ γλυκὸ ἀγεράκι,
πού κατεβάζουν τὰ βουνά, πού φέρνουν τ' ἀκρογιάλια.
Ἀνάρια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρο πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιά κι ἀχολογάει καὶ τρίζει.
Ἡ βρύση ἢ χορταρόστρωτη δροσίζει τὰ λουλούδια
καὶ μ' ἐλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκά τὰ νανουρίζει.
Θολώνει πέρα ἢ θάλασσα, τὰ ριζοβούνια ἱσκιώνουν,
τὰ ζάλογγα* μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια* οἱ βράχοι
κι οἱ κάμποι γύρω οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Ἀπ' ὄξω ἀπ' τὰ ὀργώματα γυρνοῦνε οἱ ζευγολάτες*,
ἡλιοκαμένοι, ξέκοπτοι, βουβοί, ἀποκαρωμένοι,
μέ τοὺς ζυγούς*, μέ τὰ βαριά τ' ἀλέτρια φορτωμένοι,
καὶ σαλαγοῦν* ἀπὸ μπροστά τὰ δυὸ καματερά* τους,
τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλάτα, τραχηλάτα,
«ὦό!», φωνάζοντας, «ὦό, Μελισσηνέ* ! Λαμπίρη* !»
κι ἀργὰ τὰ βόδια περπατοῦν καὶ ποῦ καὶ ποῦ μουγκρίζουν.

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τή ζωή σας,
 τήν ἀπλοϊκή σας τή ζωή, πόχει περισσιες χάρες.
 Μά πιά πολύ τό μαγικό ζηλεύω γυρισμό σας,
 όταν ή μέρα σώνεται καί βασιλεύει ό ήλιος.

« Ό τραγουδιστής του χωριού καί τής στάνης », 1892 Κώστας Κρυστάλλης

ΟΙ ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Έκατόν πενήντα χιλιόμετρα μάκρος έχει ή πανύψηλη Πίνδος.

Στίς ἀμέτρητες χαράδρες της τρέχουν γρήγορα άγρια ποτάμια. Μαλακούς άνέμους δέ γνωρίζει· όταν φυσούν οί δρόλαπες* καί τ' άνεμόχολα*, τό κάνουν μέ λύσσα. Έδω γίνονται οί μεγαλύτερες καταιγίδες τής Εϋρώπης, κατά μέσον όρο πενήντα τό χειμώνα. Έχει δάση άπάτητα, άκόμα άνεκμετάλλευτα, όπου κρύβονται άρκούδες καί μεγάλοι κάπροι. Δρύες, όξιές, καστανιές, έλατα καί κέδροι τή σκεπάζουν όλόκληρη. Τό χορτάρι, πού βλαστάνει τήν άνοιξη, ή « τούφα », είναι τόσο δυνατά ριζωμένο, ώστε δέν τραβιέται μέ τό χέρι. Όταν γλιστρούν οί τσοπαναραίοι, άπ' αυτό άρπάζονται, γιά νά μήν πέσουν. Άπάνω της δέ βρίσκεται δροσερό νερό, μόνο παγωμένο, από χιόνι, πού φέρνει πόνους στους ξεσυνήθιστους. Οί πεδινοί δέν μπορούν νά τό πιούν.

Στήν Πίνδο άκούστηκαν τά πρώτα έλληνικά τραγούδια. Τόσο άγαπούν τήν ποίηση οί βοσκοί, ώστε πίστευαν ότι, όσάκις γεννιόταν ένας μεγάλος ποιητής στήν Ελλάδα, σάν τόν Όμηρο ή τόν Πίνδαρο, ό θεός τους ό Πάν έστηνε χορό άπ' τόν ένθουσιασμό του.

Κάθε άρχαίου θεού κάτι άπόμεινε στό ένα ή στό άλλο μέρος τής Ελλάδος. Ό Πάν ζεί άκέραιος κοντά στους κτηνοτρόφους αυτού του βουνοϋ. Τά μεσημέρια διστάζουν νά παίξουν φλογέρα παράωρα, έπειδή ξέρουν πώς, άν τόν ξυπνήσουν από τόν ύπνο του, θα τους χαλάσει τά ζωντανά.

Μόλις έλθει ή άνοιξη, φουντώσει ό γαϋρος κι ή όξιά καί βγάλει ή γή χορτάρι, ξεκινούν οί βοσκοί από τους κάμπους γιά τά καλοκαι-

ρινά λημέρια τους. Προχωροῦν σιγά τώρα, γιατί τὰ νεογέννητα ἀρνάκια δέν ἀντέχουν σέ μεγάλους κόπους. "Όταν θθάσουν στίς ρίζες τοῦ βουνοῦ, κάνουν σταθμό ὡς ἀνήμερα τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, ὁπότε ἀρχίζουν τήν ἀνάβαση πρὸς τίς κορυφές. Ἐκεῖ γίνεται ὁ κοῦρος τῶν προβάτων, πού βαραίνει τὰ χέρια τους μέ χρήματα. "Όταν τὰ κοπάδια τους τρυγήσουν τό χόρτο μιᾶς πλαγιαῖς, φεύγουν πέρα, πᾶνε ὅπου πρασινίζει ἀβόσκητο λιβάδι.

Μιά στάνη ἀπό λιθοσωρό, ἓνα ἀπόσκιο γιά τό καλοκαίρι, τὰ σύνεργα τῆς τυροκομίας, πηγή γιά τό πότισμα, μιὰ φλογέρα — ἀνάμεσα σ' αὐτά τ' ἀπλά πράγματα περνοῦν τή ζωή τους.

Ἐγνώρισα γέρο πιστικό ὀγδόντα χρόνων, μέ μακριά γενειάδα, ἀπαράλλακτο προφήτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, πού δέν εἶχε ἀφήσει ποτέ στίς στάνες, γιά νά μπεῖ σέ πολιτεία. Δέν καταδεχόταν νά πάγει οὔτε σέ χωριό, γιατί, ἔλεγε, δέν ἔβρισκε ἀρκετόν ἄερα ν' ἀναπνεύσει μέσα στούς τοίχους.

Ἐχουν τήν ἀφροντισιά τῶν πουλιῶν. Εἶναι ἀγαθοί μέ ἀγνότατα ἦθη. Καθώς μένουν μακριά ἀπό τό μεταπολεμικό κόσμο, δέν ἔχασαν τίποτε ἀπό τόν πατριαρχικό βίο, πού ζοῦνε πρό ἀμνημονεύτων χρόνων.

Οἱ βοσκοί τῆς Πίνδου ἐξακολουθοῦν νά εἶναι καταρράκτες στίχων· ὅ,τι σκέπτονται, τό κάνουν αὐτόματα ρίμες* καί μελωδία, πού τήν παίζουν μέ ρομαντικό πάθος στή φλογέρα τους. Ἡ μουσικότητα τοῦ αὐτιοῦ τους φαίνεται ἀπό τὰ κουδούνια, πού βάζουν στά ζῶα τους. Ἀξίζει τόν κόπο νά δεῖ κανεῖς τσοπάνο ν' ἀγοράζει κουδούνια στό παζάρι. Διαλέγει ἓνα, πού τοῦ ἀρέσει ὁ τόνος του ὡς βάση, καί μ' αὐτό δοκιμάζει ὅλα τὰ κουδούνια τῶν μαγαζιῶν, ὅσο νά βρεῖ ἦχους νά ταιριάζουν μεταξύ τους, ν' ἀποτελοῦν ἀρμονική σκάλα. Κάθε βοσκός ἔχει τονισμένο μέ τό δικό του τρόπο τό κοπάδι του.

Οἱ περισσότεροι εἶναι ἀγράμματοι. Μέ τό σουγιά τους σκαλίζουν ἱερογλυφικά σέ σανίδια, γιά νά ὀδηγοῦνται πόσα χρωστᾶνε ἢ πόσα εἰσέπραξαν.

Εἶναι πολύ φιλόξενοι. Μόλις φανεῖ ξένος, τρέχουν καί κρατοῦνε τ' ἀγριόσκυλά τους, αὐτή τήν πληγή τῆς Πίνδου. Τοῦ φωνάζουν: « — Ἐ, φίλε, ἔλα κι ἀπό μᾶς ».

Ἄν κάμει πῶς προσπερνάει ἀδιάφορος, τόν παίρνουν ἀπό τό χέρι καί τόν ἀναγκάζουν ν' ἀνεβεῖ στό κонаκι τους. Ἐκεῖ, πρὶν τόν

ρωτήσουν τίποτα, τοῦ δίνουν δροσιστικό ξινόγαλο, τό καλοκαιρινό πιστό τους, ἢ γάλα μέ χιόνι, πού βρίσκουν στίς σκιερές ρεματιές ὡς τόν Αὔγουστο. Ὑστερα στρώνουν καί τόν βάζουν νά καθίσει. Τοῦ δίνουν ἀνθοτύρι καί καλαμποκίσιο ψωμί. Τρέμουν μήπως δέν εὐχαριστηθεῖ ὁ ξένος, διότι τόν θεωροῦν ἱερό. Περηφανεύονται ὅτι αὐτοί βάστηξαν τήν Ἐπανάσταση. Πράγματι, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κάψανε τά πάντα κάτω, οἱ πιστικοί πιάσαν τ' ἀπάτητα μέρη καί τροφοδοτοῦσαν τοὺς ἀγωνιστάς. « Μέ ζωντανά τῶν τσοπάνηδων, γράφει στ' ἀπομνημονεύματά του ὁ Κολοκοτρώνης, βαστήξαμε τό στρατό, τόν καιρό τοῦ Ἰμπραήμ ».

« Γύρω ἀπ' τήν Ἑλλάδα »

Χρῆστος Ζαλοκώστας

ΤΟ ΞΕΣΤΟΥΠΩΜΑ

Ὁ ἥλιος ἐμεσουράνει κάθετος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐνῶ ἀνηρχόμενη μετὰ ὀμηλίκου δωδεκαετοῦς συμμαθητοῦ μου τόν ἀνήφορον, τόν ἄγοντα εἰς γείτονα τῆς Ἑρμουπόλεως ἐξοχήν, καλουμένην Πισκοπιό, ἢ, σχολαστικῶς, Ἐπισκοπεῖον. Ὡς πάντες γνωρίζουσι, τά βουνά τῆς Σύρου εἶναι γυμνότερα τοῦ Ἀδάμ, τό χόρτον εἶναι τελείως ἄγνωστον καί ἡ βλάστησις περιορίζεται εἰς ψωριώσας τινάς τό φθινόπωρον φασκομηλέας καί ἡλιοκαεῖς κατά τό θέρος ἀκάνθας.

Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων προηγίτο ἡμῶν, κατάξηρος κι ἐκεῖνος, ψωραλέος ὄνος, σύρων ἐπιπόνως βαρέλαν ὕδατος, τοποθετημένην ἐπὶ εἵδους διτροχού χειραμάξης ὑπὸ τήν ὁδηγίαν γραίας χωρικής. Τό πρόσωπον αὐτῆς δέν ἐβλέπαμεν, ἀλλά μόνην τήν ράχιν, ἥτις τοσοῦτον εἶχε κυρτωθῇ ὑπὸ τό βάρος τῶν ἐτῶν καί τῶν μόχθων, ὥστε ἐσχημάτιζε ὀρθήν σχεδόν μέ τά σκέλη της γωνίαν.

Τόν ὄνον, τήν βαρέλαν καί τήν γραίαν εἶχαμεν ἀκολουθήσει μηχανικῶς, ἀπό τήν παρά τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου βρύσιν μέχρι τῆς ἐγγιζούσης κορυφῆς αὐτοῦ, ἀσθμαίνοντες καί ἄφωνοι ἐκ τῆς ζέστης καί τοῦ καμάτου. Ὁ πυρακτωμένος κονιορτός ἔκαιεν ὡς θερμή στάκτη τὰς πτέρνας τῶν ποδῶν μας, ἐνῶ ἐτύφλωνε τοὺς ὀφθαλμούς μας τῶν λευκῶν βράχων ἢ ἀκτινοβολία. Παντός εἵδους μυῖγαι ἐβόμ-

βουν περί τήν κεφαλὴν μας καὶ αἱ ἀκρίδες ἐπερίμεναν σχεδὸν νὰ τὰς πατήσωμεν, διὰ νὰ τιναχθῶσι δι' ἑνὸς πηδήματος εἰς μακράν ἀπόστασιν, ἀνοίγουσαι ὡς ριπίδιον τὰ κόκκινα ἢ γαλανὰ των πτερά.

Ἡ γραῖα ἔσυρε πάντοτε τὸ καπίστρι, ὡς νὰ ἤθελε νὰ βοηθήσῃ τήν ἐπίπτονον πρόβασιν τοῦ ἀσθμαίνοντος ὑποζυγίου της· οἱ κακῶς προσηρμοσμένοι τροχοὶ ἔτριζαν πενθίμως καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν βαρέλιον ἐξηκολούθει νὰ ταλαντεύεται πρὸς δεξιάν καὶ ἀριστεράν ὡς μεθυσμένος βρακάς.

Κατ' ἐκείνην τήν στιγμὴν ὁ μεσημβρινὸς δαίμων μοῦ ἐνεφύσησεν ἰδέαν, ἥτις μ' ἔκαμε νὰ γελάσω.

— Γιαννακό, ἐπιθύρισα εἰς τὸ ὠτίον τοῦ συντρόφου μου, δεικνύων διὰ τοῦ δακτύλου τὸ ἐκ στουπίου πῶμα τῆς βαρέλας· δέν θά ἦτο νόστιμον ν' ἀνοίξωμεν τήν βρύσιν ;

Ἡ ἰδέα μου τόσον τοῦ ἤρεσε, ὥστε τὸν ἔκαμεν ἀμέσως νὰ λησμονήσῃ τήν κούρασίν του· ἐπλησίασε ἐπὶ τῆς ἄκρας τῶν ποδῶν εἰς τὸ βαρέλι, ἔθεσε τήν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ σώματος, ἐστράφη τότε νὰ μέ κοιτάξῃ, ἐξέφραξε μετὰ ἐνθαρρυντικόν νεῦμά μου τήν ὀπὴν καὶ τὸ νερόν ἐξεχύθη ὡς κρυστάλλινος κρουνὸς ἐπὶ τῆς κονιορτώδους ἀτραποῦ.

Περὶ τὸν νὰ εἶπω ὅτι, εὐθύς μετὰ τὸ πραξικόπημα, εὐρέθη καὶ πάλιν πλησίον μου ὁ Γιαννακός, ἢ ὅτι οἱ τέσσαρες πόδες μας ἦσαν ἔτοιμοι εἰς φυγὴν. Κατεσκοπεύαμεν τήν γραῖαν, ἥτις ὅμως δέν ἐστράφη, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἦτο βαρήκοος ἢ δυστυχής.

Ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθει ἡ χύσις, τὸ βῆμα τοῦ ὄνου ἀπέβαινε ταχύτερον· τὸ κενωθὲν βαρέλι ἀντὶ νὰ βαρυταλαντεύεται ὡς μεθυσμένος, ἐχόρευεν εὐθύμως κατὰ τὰς ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ μεταξὺ τῶν δύο τροχῶν, οἵτινες ἀνακουφισθέντες κι ἐκεῖνοι ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸν βάρος ἔπαυσαν νὰ τρίζωσιν ἀπαισίσως. Μετ' ὀλίγον, ἀντὶ νὰ σύρεται ὁ ὄνος ὑπὸ τῆς γραΐας, ἤρχισε νὰ σύρῃ ἐκεῖνος τήν γραῖαν. Τοῦτο ἦτο τόσον ἀσύνηθες, ὥστε τήν ἔκαμε νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι κάτι ἔκτακτον εἶχε συμβῇ. Ἐσταμάτησε, ἀφῆκε τὸ κάρον νὰ προχωρήσῃ ἕν ἢ δύο βήματα καὶ εἶδε τήν ἄφρακτον τρύπαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέσταζαν αἱ τελευταῖαι ρανίδες τοῦ τόσον ἐπιπόνως μετακομισθέντος ὑγροῦ. Τότε μόνον ἔστρεψε τήν κεφαλὴν καὶ μᾶς εἶδε καὶ εἶδομεν καὶ ἡμεῖς τὸ πρόσωπόν της. Ὡμοίαζεν ἑκατοντοῦτις, κάτισχνος, ξηρά καὶ μαύρη ὡς μούμια τῆς Αἰγύπτου. Ἐπεριμέναμεν φωνάς, ὕβρεις, κα-

τάρας ἢ καὶ πετροβόλημα. Οὐδέ λέξιν ὅμως μᾶς εἶπεν, ἀλλ' ἠρκέσθη νά στενάζῃ· ἀδύνατον ὅμως εἶναι νά λησμονήσω τό ἄφωνον παράπονον τοῦ βλέμματος αὐτῆς, ὅταν ἐπέρασεν ἔμπροσθέν μας ἐπιστρέφουσα νά μεταγεμίσῃ τό βαρέλι της εἰς τήν μακράν ἀπέχουσαν βρύσιν. Τόν Γιαννακόν ἔτυχε νά ἐπανίδω εἰς τήν Αἴγυπτον μετὰ εἰκοσιν ὅλα ἔτη καί οὐδ' ἐκεῖνος τό εἶχε λησμονήσει.

« Συριανά διηγήματα »

Ἑμμανουήλ Ροΐδης

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

(ἀπόσπασμα)

.....

Τώρα, καιρός νά γυρίσουμε στούς χριστιανούς. Κοντά στούς ἐμπόρους τῆς ὁδός Τσάρου, ὅπως δά τό καταλαβαίνει ὁ καθένας, εἶχε ξεπέσει κι ἡ παλιά ἀρχοντιά κι εἶχε χαμένα τά πλούτια της. Ὁ παράς ἔπαιρνε τώρα ἄλλη στράτα, γύρευε θαρρεῖς τοὺς ἄγναφους* καί τοὺς μικρογεννημένους, καί τ' ἀρχοντόσογα τρῶγαν ἀπὸ τά ἐτοίμα καί μαδούσανε σάν φυλλουριά στά πρωτοχείμωνα. Τέτοια ἀρχοντόσογα ἦτανε πολλὰ μέσα στό Ρέθεμνος, περισσότερα κιόλας παρά πού θά βρεῖς σ' ἄλλες πολιτείες. Ἄλλοι βαστοῦσαν ἀπὸ τό Βυζάντιο, καί τοὺς εἶχε σταλμένους ὁ βασιλέας ὁ Νικηφόρος νά καθαρίσουνε τό νησί ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς, κι ἄλλοι ἦταν φερτικοί ἀπὸ τὴ Βενετιά. Γιά Βυζαντινοὶ περνοῦσαν οἱ Μελισσηνοί, οἱ Βλαστοί, οἱ Καλλέργηδες, οἱ Γαβαλάδες, οἱ Σκορδίληδες, οἱ Βαρούχηδες, οἱ Καλαφάτηδες, οἱ Δαφνομήληδες καί κάμποσοι ἄλλοι. Κλωνάρι ἀπὸ τὴ Βενετιά κρατοῦσαν οἱ Ντάντολοι, οἱ Νταμολίνοι, οἱ Μοάτσοι, οἱ Σαουνάτσοι, οἱ Βενιέρηδες, οἱ Βερνάρδοι... Ἦτανε κι ἄλλα μερικά σπίτια πού ἔχαν καί τῆς γενιᾶς τό καμάρι καί τό φημισμένο τ' ὄνομα, ὅπως νά ποῦμε οἱ Χορτάτσηδες, πού εἶχαν γεννήσει ἕναν ποιητάρη, τό Γεώργιο τό Χορτάτση, πού ταίριασε τό τραγούδι τῆς « Ἐρωφίλης », κι οἱ Πρεβέληδες, πού ἔχανε χτίσει χωριό καί μοναστήρι μέ τ' ὄνομά τους καί κλάψαν ἕνα σκοτωμένο στό Ἀρκάδι. Ἄλλο ντα-

μάρι ήταν οί Χατζηδάκηδες, — πατοκαζανιά κι αυτοί, — πού 'χανε βγάλει δυό σπουδαίους σοφούς, τόν ένα στά νούμερα, τόν άλλο στά γράμματα. Τοῦτος μάλιστα ὁ τελευταῖος ἀγωνίστηκε νά κάμει τόν κόσμο νά μιλήσει γλώσσα καλύτερη ἀπό κείνην πού τοῦ 'μαθε ἡ μάνα του, μά δέν ἀξιώθηκε νά τήν ἀκούσει, παρά ἀπό μερικούς γραμματισμένους (τότε δέν εἶχε ραδιόφωνο).

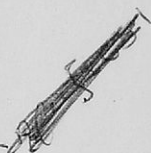
“Ολοι τοῦτοι πού ὀνόμασα ἦταν ἀγαθοί ἄνθρωποι, φιλομαθημένοι, ἀρετοστολισμένοι, καλοί πατριῶτες. Ἡ ὄψη τους φανέρωνε πώς εἶχαν ἔρθει ἀπό τά ξένα, γιατί ἔβρισκες μέσα σ' αὐτούς πολλούς γαλανομάτηδες καί μέ πετσι ἄσπρο σάν τό γάλα καί μέ τά γένια ξουρισμένα, ἡ μέ μυτερό μούσι στό πηγαῖο. “Ολοι τους ἦτανε φράγκικα ντυμένοι, περίσσια παστρικοί ἀπάνω τους καί μέ τσιριμόνιες πού δέ θά ξανασταθοῦνε ποτέ. Τόν καιρό τους τόν ξόδιαζαν κλεισμένοι στά σπίτια τους, καί καθένας εἶχε κι ἀπό ἓνα μικρό μεράκι, γιά νά περνᾷ τήν ὥρα του. Ἀπό μικρό κιόλα καταστάθηκε μεγάλο σέ πολλούς, καθώς τό λέει κι ἡ μαντινάδα : « “Ἐνα κλωνί βασιλικό ἐπέρασα στ’ αὐτί μου — καί γύρισε καί σκέπασε οὐλή τήν κεφαλή μου ! ». ‘Ο ἓνας ἀστρονομοῦσε μέ τό κανοκιάλι καί περνοῦσε στό κοντύλι, μέρα τή μέρα, ὅσα μελετοῦσε στόν οὐρανό ἀποβραδὶς (τοῦτος εἶναι ὁ γιατρός ὁ Ντάντολος, φίλος τοῦ σπιτιοῦ μας, πού νά τόν ἔχει ἀναπαμένο ὁ Θεός)· ὁ ἄλλος μάζευε τά τραγούδια τοῦ τόπου καί κατὰγραφε τά συνήθεια του· ἓνας ἄλλος ἀράδιαζε στίχους πολιτικούς κι ἔβανε σέ θύμηση τά περιστατικά τοῦ καιροῦ του (ἀπό τό σεισμό πού τράνταξε τήν Κρήτη ἴσαμε τό τσιριγώτικο καράβι πού φόρτωσε κεράσια καί χιόνι γιά τήν Αἴγυπτο)... Ἦταν καί μερικοί πού κρατοῦσαν ἀκόμα ἐμπόριο μέ τό Τριέστι καί τή Βενετία καί μέ τοῦτο περνοῦσαν καθιστάρικα τή ζήση τους, γράφοντας ἀπό μήνα σέ μήνα κανένα γράμμα καί περιμένοντας τήν ἀπάντηση.

Ἀπό τούς ἀρχοντοξεπεσμένους τῆς πολιτείας εἶχανε διαλέξει τούς προξένους τους οἱ Μεγάλοι τοῦ Κόσμου καί τ' ἀποδέλοιπα ἔθνη. Κι ἦτανε μιά ὁμορφιά νά τούς βλέπεις, ὅλους αὐτούς τούς παλατιανούς (ἄς τούς ποῦμε μέ τ' ὄνομα πού τούς ἀξίζει), πού 'χαν θωριά νά τή ζουλέψουν βασιλιάδες, ντυμένους τίς βελάδες τους, μέ τά ψηλά καπέλα στό κεφάλι καί μέ τά παράσημα στό στήθος, νά πηγαίνουν μέσα στίς καρότσες τους στήν ἐκκλησιά, στή δοξολογία τῆς Πρωτοχρονιάς ἢ σ' ἄλλη βαριά γιορτή τῆς χριστιανοσύνης. Τέτοιες μέρες

τά σπίτια τους κρεμοῦσαν κάτι σημαῖες μακριές ἴσαμε τῇ στρώσει τοῦ δρόμου καί, καθώς ἦταν τό 'να μέ τ' ἄλλο κολλητά, ἡ ὁδός Τσάρου ἔπαιρνε φωτιά ἀπό τίς χιλιολογίτικες βαφές. Ἐβλεπες ἐδῶ τό διπλοκέφαλον αἰτό τῆς Μοσκοβιάς νά χτυπᾷ τίς μαῦρες φτεροῦγες του καί νά κρεμᾷ τά κλαδωμένα νύχια του, καί τό τριοζωνaráτο φλάμπουρο τῆς Φραγκιάς νά φουρφουρίζει ξεδιπλωμένο, καί τήν ἀμερικάνικη συναστεριά νά φλογοβολᾷ στό γαλανό κάμπο της. Καί, πάνω ἀπό τά δοξασμένα τοῦτα πανιά, νά κυλάει χαρούμενος ὁ λαλητός ἀπό τίς καμπάνες καί νά πηδοκοπᾷ ὁ χορευτής ὁ ἥλιος...

Στή διορισμένη ὥρα πέφταν τά κανόνια, οἱ καμπάνες βράζαν ἀπ' τό κακό τους, καί μέσα στήν ἐκκλησιά, ὅπου εἶχε δοθεῖ ἡ ἀπόλυση καί ξεθυμάνει ὁ ρήτορας τῆς μέρας, τά κουσολάτα φιλιούνταν σταυρωτά, μέ περίσσια συγκίνηση, κι εὐκίόνταν καί τοῦ χρόνου. Ὁ λαός τούς ἀνοίγε πέρασμα, βγαίνουν ἀπό τό κουβούκλι τους κι ἀκολουθοῦσαν τό δεσπότη μέ τό διάκκο του, πού πήγαιναν στό δεσποτικό. Ἐκεῖ γινόνταν τά πρῶτα δεξιμία, κι ἀπέκει στή Δημογεροντία, κι ὕστερα στά σπίτια τῶν προξένων, καί παραπέρα ὅπου τραβοῦσε ἡ ὄρεξή του τόν καθένα. Τό Ρέθεμνος εἶχε τίς πόρτες του ἀνοιχτές, ἔμπαινες δίχως νά χτυπήσεις, κι ἔβρισκες πάντα τό νοικοκύρη καί τῇ νοικοκυρά νά σέ προσμένουν στό κεφαλόσκαλο, μέ τό χαμόγελο στά χεῖλη, σά νά 'χαν ἀνοιγμένο τό σπίτι τους ξεπίτηδες γιά λόγου σου. Σέ βάναν νά καθίσεις στόν καναπέ, ἔλεγες τίς συνηθισμένες κουβέντες, γιά τόν καιρό πού ἔκανε, γιά τά καράβια πού ἦρθαν κι ἔφυγαν, γιά τό δεκάρικο τῆς μέρας, — τοῦτος μποροῦσε νά κουβεντιάζεται βδομάδες ὀλάκερες, — σοῦ βγάναν τό τραταμένο* καί πήγαινες στό καλό.

Τό τραταμένο σέ τοῦτα τ' ἀρχοντικά ἦταν μεγάλη δουλειά. Ἡ νοικοκυρά τοῦ σπιτιοῦ, καρτερώντας τήν πολυπόθητη ὥρα νά σέ δεχτεῖ, ἔμπαινε ἀπό καιρό σέ σκοτούρα, πῶς νά ψήσει τά ζαχαρικά της καί νά ἐτοιμάσει τά σιρόπια καί τά ροσόλια* της. Τό γλυκό τοῦ κουταλιοῦ πού σέ φίλευαν ἄλλαζε μέ τήν ἐποχή, καί πότε σέ γλυκαντερίζαν μέ νεραντζάκι ἢ κίτρο καντιασμένο, πότε μέ ροδοζάχαρη, βύσσινο ἢ σταφύλι. Τά ροσόλια καί τά γλυκέρια ἦταν τό μυστικό τῆς καθεμιᾶς, καί τό μόνο πού μποροῦσες νά ξεχωρίσεις, ἀπό τή νοστιμάδα τους, ἦταν πῶς μέσα στό σπίρτο εἶχαν ρίξει τῇ μιά κυδωνοκούκουτσα, τήν ἄλλη γαρούφαλα ἢ κανέλα. Ὅλα τοῦτα

τά πιοτά καί τά ξαρέσια τά σερβίριζε μέσ σ' ἄσημένιο δίσκο, μέ βάζα καί κουταλοθήκες ἀργυρογανωμένες, ἡ μοσκαναθρεμμένη τοῦ σπιτιοῦ, μ' ἓνα σωρό νάζια κι ἄλεπουδιές.

Τέτοιας λογιῆς γιορτάζαμε τά Λαμπροχριστοῦγεννα, τήν πρώτη τοῦ χρόνου καί τ' ὄνομα του ὁ καθένας, χωρίς νά λογαριάσουμε τίς ἔθνικες γιορτάδες, στίς 25 τοῦ Μάρτη καί στίς 9 τοῦ Νοέμπτρη, μέρα χρονιάρια γιά τούς Ρεθεμνιώτες, γιατί σάν τότε τινάζαν στόν ἄερα τήν μπαρουταποθήκη τοῦ Ἀρκαδιοῦ. Μ' ἀπ' ὅλες τίς γιορτάδες, ἡ πιό ξανοιχτική γιά τήν καρδιά ἦτανε τά Θεοφάνεια, τότε πού βουτᾶνε τό σταυρό στή θάλασσα. Ἀφήνω κατά μέρος καί δέ μιῶ γιά τήν παράτα τῆς μέρας, γιά τή λιτανεία μέ τά ξαφτέρουγα καί τά λιβανιστήρια, γιά νά ῥθω στό ψαχνό τῆς ἱστορίας μου.

Ἀποβραδὶς εἶχε βρέξει μέ τό τουλούμι, εἶχε πλύνει τούς δρόμους καί τά καλντερίμια τοῦ λιμανιοῦ, κι ἔδειχνε πῶς θά ξημερώσει βασιλική μέρα, χαρά Θεοῦ, μ' ἐκεῖνα τά χειμωνικά λιοσταλάματα πού βγάνουν τά γεροντάκια στίς πόρτες τους καί τίς σαῦρες στά χαλάσματα. Τήν ἐπαύριο, ὁ καιρός δέν εἶχε ἀκόμα ξεθυμάνει, μά ἡ θάλασσα ἦτανε στρωτή, μουντή κι ἀστραφτερή σάν γανωμένο χάλκωμα, καί σύννεφα ποκάρια ποκάρια* κουρνιάζανε στά θεμέλια τ' οὐρανοῦ. Μέσα στή χατιρική τούτη καλοσύνη, κατέβαινε ὁ γιορτοφορεμένος λαός, — ἄρχοντες καί νοικοκυραῖοι, παζαρίτες κι ἀργαστηριάρηδες, τεχνίτες κι ἀργατολόγοι, — κι ἐπιαναν μέ τάξη τή θέση τους σέ μέρος ξάγναντο, στό Φανάρι καί στόν κάβο τοῦ Κήπου, καί περίμεναν ν' ἀρχίσει τό πανηγύρι. Ἐρχόταν ὁ δεσπότης μέ τούς παπάδες, διάβαζαν τά γράμματα τῆς Ἐκκλησίας κι ἔριχναν τό σταυρό στό νερό. Τήν ἴδια ὥρα, μέσα ἀπό τά ἄμφια τῆς παπαδουριάς καί τίς σκολινές βελάδες τῆς ἀρχοντιάς, τινάζονταν δυό τρία γδυμνά κορμιά, καί πέφταν στό μαρχωτικό* νερό. Συνερίζονταν τό σταυρό ἕως μισό πατερημό, — μιά φορά κιόλας μαχαιρώθηκαν κεῖ κάτω, μ' ἀπό τότε τούς ἔψαχναν, — κι ὕστερα ἔβγαине ὁ κερδισμένος, μαῦρος ἀπό τό κρύο, καί παράδινε τό σταυρό στό δεσπότη, φιλώντας του τό χέρι. Ὁ κόσμος ἀναγέλλιαζε νά δεῖ τό κατόρθωμα, ἔλυνε τό πουγγί του, καί γύριζε ὁ δίσκος γιά τό ἄξιο παλικάρι, πού ἔχε νά γιατρέψει τήν πούντα του. Σέ παλιότερο καιρό, τό δίσκο μέ τό σταυρό μέσα, τότε γύριζε στό τσαρσί* καί στό μεϊντάνι* ὁ ταξιμαρης καί μάζωνε κι ἀπό κεῖ συχαρίκια καί κοσαράκια.

Ὁ κερδισμένος τῆς χρονιᾶς, πές κάλλιο κάθε χρονιᾶς, ἦταν ὁ Δημήτρης ὁ Παντουβᾶς, ἕνα παλικάρι χυμένο στὸν μπροῦντζο, μέ πετσί ταχαριασμένο ἀπὸ τὰ νερά καὶ τοὺς ἥλιους καὶ βαμμένο τῆς ἄρμης. Ἡ γενιά του κρατοῦσε ἀπὸ τὸ Ἀψύ Χωριό, ἕνα σπιτομάζωμα μιά ὥρα δρόμο ἀπὸ τὸ Ρέθεμνος, στὸ σήκωμα τοῦ ἡλίου, κοντὰ στὴν ἀκροπελαγιά. Τοῦτο δὲν εἶναι νὰ τὸ θαμαστεῖς, γιατί ὅλοι οἱ Ἀσοχωριανοὶ — καθὼς τὸ μαρτυρᾷ καὶ τ' ὄνομα — ἦτανε παλικάραδες καὶ θυμωνιάρηδες, μονάχα πού κανέννας τοὺς δὲν ἔβγαλε ὄνομα στὴ θάλασσα. Ἡ φτώχεια τῆς γῆς τοὺς ἔδιωχνε ἀπ' τὸ χωριό τους, κι ὁ ἕνας παρακινώντας τὸν ἄλλο εἶχανε γίνει ὅλοι τοὺς χτιστάδες, μερικοὶ κιόλας ξακουστοί. Κάθε πρωὶ κινούσανε συδυό συντρεῖς γιὰ τὸ Ρέθεμνος, ὅπου τοὺς περίμενε πάντα ἕνα γιαπί. Τὸ πουνρό στὸ δρόμο γιὰ τὴ χώρα, τὸ ἀπόβραδο στὸ δρόμο γιὰ τὸ χωριό, ὅλο κι εἶχανε τὸν ἥλιο πίσώπλατα νὰ τοὺς πυρῶνει τὸ σβέрко καὶ νὰ τοὺς ἀργάζει τὸ πετσί. Γιὰ τοῦτο τοὺς εἶχε βγεῖ τὸ παρανόμι μαυροτράχηλοι, πού τοὺς πήγαινε ὅσο παίρνει, γιατί τὸ ἀψύ φυσικό τους, περισσότερο παρά τὸ πύρωμα τοῦ ἡλίου, ἔκανε νὰ μελανιάζει κάθε τόσο τὸ σινι* τους.

Ὁ Δημήτρης σιχάθηκε ἀπὸ μικρὸς τὴ χτιστική, δούλεψε ἕνα σεφέρι στά νταμάρια, ὕστερα ἄρμάτωσε ψαρόβαρκα καὶ τὰ ἔβαλε μέ τὴ θάλασσα Ἀνεπρόκοπος κι ἐκεῖ, κατάντησε ἀργατολόγος στὸ Ρέθεμνος, πότε ξεφορτωτὴς στά βαπόρια, πότε καλαφάτης στὸν ταρσανὰ ἢ κουπολάτης στὶς βάρκες. Πάντα ὅμως στὶς δουλειές τῆς θάλασσας. Παιδί ἀχνουδιστο ἀκόμα, εἶχε συνεριστεῖ τὸ σταυρό μέ κάτι πετσωμένους λιμανιώτες, πού ἦτανε φόβος νὰ τοὺς θωρεῖς. Στὸ πάλμα πάνω, ἐκεῖ στὸν πάτο τοῦ νεροῦ, τοῦ τσίμπησαν τὸ νεφρό καὶ τοῦ φάγαν τὸ μισό αὐτί, ἀμὴ κείνος τοὺς ἄρπαξε τὸ τζεβαῖρι* καὶ τινάχτηκε στὸν ἀφρό. Ἀπὸ τὸ χρόνο κείνο, κανέννας πιά δὲν τὸν κέρδισε, ἐξὸν τὴ φορά πού ἔχε πετάξει τὴ βλογιά. Τ' ὄνομα πού ἔχε βγάλει στά παιγνίδια τῆς θάλασσας μακρομαθεύτηκε κι ὅξω ἀπὸ τὸ Ρέθεμνος, μὰ σὲ τοῦτο βοήθησε κι ὁ ἴδιος, γιατί τὰ περισσότερα ταλίμια* του τὰ φύλαγε γιὰ τοὺς ταξιδιώτες πού περνοῦσαν ἀπ' τὸν τόπο μέ τὰ βαπόρια τῆς γραμμῆς.

Ἐφτανε πού λές τὸ βαπόρι, φουντάρειζε στ' ἀνοιχτά, ἔκανε τὴ δουλειά του κι ἔπαιρνε πράτιγα* νὰ φύγει. Τὴν ὥρα πού σάλπαρε, ὁ Δημήτρης πετοῦσε τὰ ρούχα του, σκαρφάλωνε στὸ πλωριό ἄλ-

μπουρο, — καί μπλούμ ! μέσα στο νερό. Δούλευε αποπάνω ό έργάτης, τύλιγε τήν καδένα, σήκωνε τήν άγκυρα. 'Ο Δημήτρης τινάζοταν σάν τό χελιδονόφαρο, έπιανε στόν άέρα τά μπράτσα της, πατούσε άπάνω, άγκάλιαζε τό άδράχτι της καί — γράντα γράντα οί χαλκάδες — άνέβαινε μαζί μέ τό σίδερο ίσαμε τά όκια* τής πλώρης. Βασιόταν εκεί σάν τό σταφύλι, ό κόσμος χαιρετούσε, τό βαπόρι έκανε έμπρός. 'Ο Δημήτρης βουτούσε πάλι, ξανάντιαζε τό κύμα, έρχόταν πάνω στο κοράκι τής πλώρης. Τό 'βανε μέσ στα σκέλια του, τό 'σφιγγε μέ τά γόνατά του σάν άλογο, κι έσκιζε μέ τή ράχη του τά νερά. 'Υστερα έπαιρνε ένα μακροβούτι κάτω από τήν καρένα, διάβαινε από τή μιá μεριά τοϋ βαποριοϋ στήν άλλη. 'Αποπάνω σειοϋσαν τά καπέλα τους, τό φουγάρο έβγανε καπνούς, ή σφυρίχτρα βουρλιζόταν. Τότε τοϋ ρίχναν ένα παλαμάρι, τό άρπαζε αυτός μέ χέρια καί μέ πόδια, καί νά σου τον πάνω στήν κουβέρτα. 'Ανοίγαν έμπρός του πέρασμα, κάναν νά τον φημίσουν — αυτός έτρεχε στά ροϋχα του, τά 'κανε κουβάρι κάτω άπ' τή μασκάλη του καί κατέβαινε, χαμηλοβλέποντας, από τή σκάλα στή βάρκα του. 'Αποπάνω χαιρετούσαν άκόμα, μά κείνος, μέ τά κουπιά στα χέρια, άβαράριζε από τό χοχλάκισμα τοϋ έλικα, άνόρεχτος καί σάν νά μήν είχε τρέξει τίποτα.

Τέτοια ήταν τά κατορθώματα τοϋ Δημήτρη τοϋ Παντουβᾶ από τό 'Αψύ Χωριό. Τόν κουβεντιάζαν οί περαστικοί άπ' τό λιμάνι μας, τόν βάναν στα χείλη τους κι οί μεγαλοσιάνοι κάθε χρόνο στα Θεοφάνεια, τή μέρα πού βουτάνε τό σταυρό, κι ύστερα τόν ξεχνούσαν ως τόν άλλο χρόνο. Μά καί τούτη τή μέρα, ή δόξα του σκόλαζε νωρίς. 'Ο κόσμος άδειαζε τό λιμάνι, έπιανε θέση στήν προκουμαία ή στα παραθύρια τής θαλασσογειτονιάς, γιά νά μή χάσει τό σεριάνι από τ' άρμενα πού θά παραβγαίνουν τό 'να τ' άλλο. Σέ τοϋτο τό μεταξύ, ό καιρός έδειχνε συλλογισμένος, ό άνεμος φορτσάριζε, κι ή θάλασσα έπαιρνε νά προβατίζει. Πέριμενε λές νά σκολάσει ή λιτανεία, γιά νά τό γυρίσει στήν κακοσύνη. Αυτό δέν άμπόδιζε νά βγάλουν στο συνερισμό τά καινούρια σκαριά. Τά 'βλεπες ένα ένα νά ξεμυτίζουν από τό λιμάνι, μέ τό πανί καργαρισμένο από τόν άνεμο, καί νά πίνουν τ' άνοιχά. 'Ητανε ψαροπούλες, παραγαδιάρικα, γαίτες* — όλα μικρά, τά καφερά, γιατί ήτανε μικρό καί τό λιμάνι πού τά 'βγανε. Στίς καλές χρονιές είχε καί μπρίκια, τρεχαντήρια, μπρα-

τσέρες. Στόν καιρό τῆς φτώχειας, ὁ κόσμος φχαριστιόταν μέ τὰ φαροκάικα.

Ήτανε κάτι φιλοχάραγα σκαριά, ἄρματωμένα θαρρεῖς γιά τή μέρα τούτη, πού κουβαλοῦσαν τό κύμα καί ξοῦσαν μέ χάρη τό 'να τ' ἄλλο πάνω στά τσαλίμια τους, ἢ γέρναν τó μάγουλό τους νά τό φιλήσει ὁ ἀφρός. Τό παιγνίδι κρατοῦσε κάμποση ὥρα, τὰ πιό θαρρετά πελαγίζαν, μ' ὅλο τό ζόρικο καιρό, τὰ ἄτολμα ἀκρίζαν* τό περιγιάλι, ὅλα τους κάποιαν ὥρα βάνανε πλώρη γιά τό καρaboστάσι. 'Ο ἄνεμος τοὺς ἐρχόταν μιά στιγμή ἐνάντιος, ἐβλεπες τὰ πανιά τους νά φυλλίζουν* καί πάλι νά μεστώνουν, καί τὰ καράβια νά μπαίνουν στή σωστή ρότα*. Κεφαλώναν τόν κάβο τοῦ Κήπου, πού ἡ στεριά κόβει τή θάλασσα, τὰ πανιά λαλαδίζαν στήν ἀπανεμιά, κι οἱ ναῦτες τὰ μαϊνάραν, γιά νά φουχτώσουν τὰ κουπιά... 'Από τή χώρα ἀκουγόταν πιά ἡ καμπάνα τοῦ μεσημεριοῦ, καί καθένας βιαζόταν νά σκολάσει, νά πάει νά γιοματίσει μέ τή φαμελιά του.

.....

« Τό χρονικό μιᾶς πολιτείας »

Παντελής Πρεβελάκης

ΤΟ ΕΗΜΕΡΩΜΑ

Εὐρισκόμεθα εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ χειμῶνος καί εἰς τὰς παραμονάς τῆς ἐορτῆς τοῦ φωτός, τοῦ χρυσοῦ ἔαρος. 'Ο παγωμένος ἄνεμος πνέει φορτωμένος μέ τὰ πρῶτα μῦρα, τὰ ὅποια ἐρχονται ἀπό τοὺς ἀναγεννωμένους κήπους. Τόν πόνον, πού προξενεῖ τό ψυχρος, μετριάζει ἡ γλυκεῖα προσδοκία τó πένθος, τό ὅποιον ρίπτουν κάτω διερχόμενα νέφη, δέν εἶναι τόσο βαρὺ καί τόσο καταθλιπτικόν. Κάποια ἀκτὶς χρυσοῦ φωτός χαρακώνει τόν μελανόν ὀρίζοντα. Αἱ πρωῒαι δέν εἶναι ἀκόμη τελείως γαλαναί. Εἰς τήν θερμάστραν παλαίου αἱ τελευταῖαι φλόγες καί ἀφήνουν τόν τελευταῖον τριγμόν τὰ ξύλα. Τό παραμῦθι τελειώνει, τό βιβλίον κλείει καί ἀνοίγει τό παράθυρον εἰς τό φῶς.

Περνοῦμεν ἀπό τόν θάνατον εἰς τήν ζωήν, ἀπό τήν νύκτα εἰς τήν ἡμέραν.

Ἀκόμη εἶναι χειμῶν, ἀλλὰ χειμῶν, τοῦ ὁποῖου ἡ δύναμις ἐξευτελίζεται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς πρώτης εὐεργετικῆς ἀκτίνος. Πνέει ἀκόμη ἄνεμος, ἀλλὰ ἄνεμος μυρωμένος. Καί ὑπάρχουν ἀκόμη τεμάχια πάγου, ἀλλ' εὐωδιάζουν ὅλα, ὥς νά εἶναι θρύμματα ἀνθοδόχης κρυσταλλίνης.

Ξημερώνει.

Ἡ νύκτα ἡ ἀτελείωτη, ἡ νύκτα ἡ χειμερινή δέν ἔχει τὴν ἑκτασιν αἰῶνος, ἡ ἡμέρα ἐξ ἄλλου δέν εἶναι τέταρτον ὥρας. Καί τὴν αὐγὴν, τὴν ὥραν πού ἐγεννήθη ἡ καλοσύνη, θορυβοῦν εἰς τοὺς κλάδους τὰ μουδιασμένα πτερά τῶν ἐπανερχομένων τραγουδιστῶν.

Ἡ παλιννόστησις γίνεται ἄθορύβως καί μέ προφυλάξεις, διότι ἀκόμη ὁ ἐχθρὸς ἀγρυπνεῖ· διότι ἀκόμη τὰ μελανὰ σημεῖα του, τὰ πελώρια πλατιά σύννεφα, κυματίζουν εἰς τὰ ὕψη. Ἀλλὰ γίνεται ἡ παλιννόστησις, τὸ τραγοῦδι γυρίζει εἰς τὸ δένδρον καί τὸ πράσινον σύρεται ἐπάνω εἰς τὸν φλοιόν καί ζητεῖ νά καλύψῃ τὴν κιτρίνην καί ἀρρωστημένην ὄψιν.

Δέν ὑπάρχει ἀγὼν φοβερώτερος ἀπὸ αὐτόν, πού συνάπτεται τώρα εἰς τὴν φύσιν μεταξύ γιγάντων καί νάνων· μεταξύ βορρᾶ καί τοῦ ἄσματος, τοῦ παγετοῦ καί τῆς σταγόνας τῆς δρόσου, μεταξύ τῆς καταιγίδος καί τοῦ φύλλου.

Παλαίουν τὰ ἀπαλώτερα πράγματα πρὸς τὰ τραχύτερα καί δυνατώτερα. Ὁ σπουργίτης θέλει νά ἐπιβληθῇ μέ τὸ ἀδύνατον κελάδημά του εἰς τὸν φρενιασμένον ἄνεμον καί ν' ἀντιτάξῃ μίαν ἀγγελικὴν στροφὴν εἰς τὸ διαβολικόν σφύριγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνατριχιάζει ἡ φύσις. Καί καταπλήσσει τὸ θάρρος τοῦ ἄνθους τῆς ἀμυγδαλῆς, τὸ ὁποῖον φυτρώνει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ δένδρου καί προκαλεῖ* τὸν θάνατον. Καί καταπλήσσει ἀκόμη περισσότερον ἢ τόλμη τοῦ μικροῦ φύλλου, πού φυτρώνει εἰς τὸν ὀλόγυμνον κλάδον, ἐνῶ γύρω του ξεκλειδώνονται μέ ἀπαίσιους τριγμούς οἱ σκελετοὶ τῶν δένδρων.

Μπουμπούκια τοσοῦτσικα καί φυλλάκια ἀδύνατα καί πού-πουλα πουλιῶν, σταλίτσες ζωῆς, προχωροῦν κατὰ τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ μέ πεποιθήσιν ὅτι θά νικήσουν. Καί θά νικήσουν οἱ μικροὶ μαχηταί. Οἱ πάγοι ἐπὶ τέλους θά ὑποκύβουν καί θά καταρρεύσουν. Καί ὄχι αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καί θά συρθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς τοὺς ἀγρούς καί θά τοὺς ποτίσουν. Οἱ χεῖμαρροι θά ταπεινωθοῦν, θά γίνουν ρύακες καί θά περνοῦν μέ σεβασμόν ἐνώπιον τοῦ θάμνου. Θά πληρώσῃ

λοιπόν καί πολεμικήν ἀποζημίωσιν ὁ ἐχθρός. Θά καταβάλῃ ἑκατομύρια ἀργυρῶν σταγόνων εἰς τήν ἄνοιξιν καί θά δώσῃ τοὺς χυμούς καί ὅσα χρειάζονται διὰ τήν καλοπέρασιν τοῦ νικητοῦ.

... Μέ συγχωρεῖτε... Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐβιάσθηκα πολύ. Ἀπό τό παράθυρον εἰσῆλθεν αὐτὴν τήν στιγμὴν μία κρύα πνοή, ποὺ μ' ἔκαμε νά μετανιώσω δι' ὅσα ἔγραψα παραπάνω. Τό φύσημα σάν νά μοῦ ἐσφύριξεν ὅτι περιέπεσα εἰς ἀνακριβεῖας καί ὅτι ὀφείλω νά ζητήσω συγγνώμην. Πιθανόν νά ἔσφαλα. Ἀλλά πάλιν τὰ τερετίσματα* τῶν πουλιῶν; Ὁ μυρωμένος ἄνεμος; Τὰ συντρίμματα τοῦ πάγου, ποὺ εὐωδιάζουν ὥς κρυστάλλινα θρύμματα ἀνθοδοχείου; Τίποτε, τίποτε! Ἔχω δίκαιον! Ὁ χειμὼν θνήσκει, ἡ καλὴ ἄνοιξις ἔρχεται. Ἀς σφυρίζῃ ὅ,τι θέλει εἰς τό παράθυρόν μου ὁ ἄνεμος. Δέν ἀκούω τίποτε...

Περιοδικό « Πινακοθήκη »

Τίμος Μωραϊτίνης

Γ Α Λ Η Ν Η

Σήμερα πάλι λιόχαρος εἶναι ὁ γιालός κι ὁ δρόμος
ὁ ἔρημικὸς ποὺ σέρνεται κοντά στ' ἀκροθαλάσσι.
Τό καλοκαίρι τό 'διώξαν τὰ πρωτοβρόχια, κι ὁμως
τό σκοτεινὸ φθινόπωρο δέν ἔχει ἀκόμα φθάσει.

Εἶναι μιὰ τόση ἀπανεμιὰ καί μιὰ γαλήνη τόση
πού τὰ καράβια ἀπόμακρα μέ τὰ πανιά ἀνοιγμένα
σταμάτησαν — μά κοίταξε — σάν νά 'χουν μετανοιώσει
πῶς τέτοιο φῶς ἀφήσανε καί πᾶν στά μαῦρα ξένα.

Τώρα ὥς κι οἱ πένθιμοι καπνοὶ τῶν βαποριῶν ἀράζουν
ἀσάλευτοι σάν σύννεφα κι αὐτοὶ μέσ στον ἀγέρα
ὅλα ἀπ' τόν κόπο τῆς ζωῆς τριγύρω μου ἡσυχάζουν,
ὅλα, καί μόνο στοῦ γιालοῦ τήν ἀμμουδιά ἐκεῖ πέρα,

μονάχα ἐκεῖ, Γαλήνη μου, σαλεύοντας τό κύμα
ζητάει κάποιον τραγούδι του νά πεῖ μέσ στη γιορτὴ σου,
μά δέν ξεσπάει νά σοῦ πεῖ, λές καί πῶς τό 'χει κρίμα
νά σοῦ τaráξει τὴ χαρά, ποὺ βρῆκες στη σιωπὴ σου.

« Σκιές »

Λάμπρος Πορφύρας

ΑΦΑΝΗΣ ΗΡΩΣ

(“Ενας βοσκός από τή Δωρίδα, πού τόν καταδίωκε ή Δικαιοσύνη γιά ένα άδίκημα έναντίον τής έξουσίας, αναγκάζεται νά έκπατρισθεί καί νά καταφύγει στην τουρκοκρατούμενη τότε “Ηπειρο).

... Σιγά σιγά τά χρόνια έπέρασαν. Κάτω όμως από τόν ζυγόν, όπου διά μιᾶς μετεφέρθη, έπειτα από τόν ελευθερον άέρα του πατρι-
κου τόπου, ό βίαιος βουνησίος δέν άργησε νά έννοήση τί είναι τό
άγαθόν εκείνο, πού δέν έξετίμα εις τήν πατρίδα του. ‘Η πρώτη
βρισιά, πού έδέχθη κατάμουτρα από ένα βάρβαρον μπέην, τό πρώ-
τον κτύπημα εις τήν ράχιν από τό μαστίγιον ενός ζαπτιέ*, τό άδιά-
κοπον σκύψιμον εμπρός εις τόν τύραννον, ό όποίος δέν ήτο πλέον
ό φιλελεύθερος έλληνικός νόμος, έκαμαν σωτήριον έντύπωσιν εις τήν
ψυχήν του καί έδάμασαν τόν χαρακτηήρά του. ‘Ο άπείθαρχος, ό
άρειμάνιος*, ό περιφρονητής τής ίσοπολιτείας σιγά σιγά έσφυρηλα-
τήθη εις μετρημένον, ύπολογιστικόν άνδρα κάτω από τήν δουλείαν
καί τό βούνευρον*. ‘Εκεί μόνον ένόησε τά άγαθά πού είχε, πού
περιεφρόνησε, πού έχασε εις τήν στοργικήν πατρίδα.

‘Αλλ’ ήτο πλέον άργά.

Καί σιγά σιγά ένόησεν άκόμη τόν πόνον τής γής, όπου έγεν-
νήθη, τής γής, όπου έθαψε τούς ιδικούς του καί όπου τόν συνέδεσαν
τά γλυκύτατα χρόνια τής παιδικής ήλικίας, όπου οί άνθρωποι όμι-
λουν, σκέπτονται, έχουν τά ίδια ιδεώδη μέ ήμάς, άγαπούν καί μάς
συλλογίζονται. Τώρα θά έδιδε καί αύτός δέν ήξερε τί, διά νά ήμπο-
ρούσε νά ξαναήρχετο, νά ξανάβλεπε μίαν μόνον στιγμήν τήν γα-
λανήν βουνοκορφήν του Παρνασσού, τίς γυμνές πλαγιές πού ώδη-
γούσε τά κατόικια του. Θά έδιδε χρόνια τής ζωής του διά μίαν Κυ-
ριακήν πρωί, μετά τήν άπόλυσιν, ή ένα ήσυχον άπόγευμα εις τήν
μακρινήν του στάνην, όταν άρμεγε κατά σειράν τά άσπρόμαλλα
πρόβατά του καί έγέμιζε μέ χιονάτο γάλα τίς καρδάρες του.

Καί ό πόνος αύτός τόν έκαμε νά προσκολλάται μέ κάποιαν άπελ-
πισίαν εις ό,τι έβλεπε νά τόν πλησιάζη εις τήν μακρινήν πατρίδα,
ανθρώπους, σκέψεις, άψυχα άκόμη, τά όποια διά τά νοσταλγικά
μάτια του έπαιρναν ψυχήν καί φωνήν.

‘Από πολίτης φιλήσυχος τώρα ένίνετο καί πατριώτης.

Σιγά σιγά ή επιχείρησής του προώδευσε. Από αγωγιάντης, κα-
τάρθωσε νά αγοράσή τό άμάξι. Τήν ειρηνικήν του ζωήν ήλθεν έξα-
φνα νά διακόψη ό πόλεμος τοῦ 1912.

Οί Έλληνες, οί δικοί του, ή ίδια μακρινή πατρίδα, ήρχετο όλο-
ζώντανη εκεί νά τόν εύρη. Μεταμορφωμένος τότε καί εκείνος ό άδά-
μαστος Δωριεύς διέσχισε μίαν νύκτα τās γραμμάς τής άμύνης καί μέ
τό μάουζερ ενός έχθροῦ, πού άφώπλισε μέσα εις τήν χαράδραν,
έφθασεν εις τούς εύζώνους τούς συντρόφους του.

“Όλον τόν καιρόν τής πολιορκίας τών Ίωαννίνων υπέμεινε τήν
πείναν, τās στερήσεις, τό φαρμακερό κρύο, μέ τήν φτερωμένην έλ-
πίδα νά μπή νικηφόρος κι αυτός μαζί μέ τούς δικούς του εις τά Γιάν-
νινα !

“Α ! τά Γιάννινα, αυτά τά Γιάννινα ! . . .

Τό μάτι του δέν άφηνε τούς μακρινούς άσπρους μιναρέδες, πού
έξωγραφίζοντο μικροσκοπικοί μέσα εις τήν όμίχλην κοντά εις τήν
γαλανάδα τής λίμνης.

Καί επί τέλους τά Γιάννινα έπεσαν καί έμβήκε κι αυτός ένθου-
σιών θριαμβευτής, μέ τήν κεφαλήν ψηλά, εις τόν τόπον, όπου τό
βούνευρον τόν είχε συνηθίσει νά σκύπτει.

Αί πρώται ήμέραι επέρασαν μέ τήν φρενίτιδα τών επινικίων,
τά προσδεξίματα καί τά γλέντια τών παλαιών φίλων του. Έπειτα
όμως έσκέφθη νά ξαναπιάση τήν εργασία του. Άλλά τό άμάξι του
είχεν επιταχθῇ από τούς Τούρκους. Χωρίς νά λυπηθῇ τότε καί χω-
ρίς νά διστάση, έπήγε πάλιν μισθωτός, όπως πρίν.

Ή εργασία του εξηκολούθησεν ήσυχα κάμποσους μήνας, έως
ότου μίαν ήμέραν δύο χωροφύλακες τόν εκατέβασαν από τό άμάξι,
τοῦ έδειξαν έν ένταλμα συλλήψεως καί τόν έμπαρκάρισαν μέ τό πρώ-
τον άτμόπλοιον διά τόν Πειραιά.

Εις τήν μέθην τής έλευθερίας είχε λησμονήσει ότι άλλοτε υπῆρξεν
ένοχος άπέναντι τής θεάς αυτής, πού έλάτρευε τώρα. Τώρα, εις τήν
αίθουσαν τοῦ δικαστηρίου, σκυμμένος έμπρός εις τά ζευγάρια τών
ματιών, πού βαραίνουν επάνω του, άκούει τās καταθέσεις διά τό
παλαιόν έγκλημά του.

Όταν τόν εκάλεσαν ν’ άπολογηθῇ, εύρε μόνον δύο τρία τραυ-
λισμένα λόγια, πού είπε μέ χαμηλωμένα μάτια :

—'Εφταιξα... 'Εκαμα τό κακό... 'Από τότε όμως μετανόησα μέ τήν καρδιά μου... Συγχωρήστε με.

‘Ο εισαγγελεύς, ἀμείλικτος*, ὅπως ὁ νόμος, ὁ ὑπερασπιστής αὐτός τῆς ἀδικουμένης κοινωνίας, ἐζήτησε τήν τιμωρίαν.

‘Ενῶ ὅμως ἐπρόκειτο ν’ ἀποσυρθῇ τό δικαστήριον εἰς τήν αἴθουσαν τῶν διασκέψεων, θόρυβος ἠκούσθη εἰς τήν εἴσοδον καί ἕνας κλητήρ ἐφάνη νά πλησιάζῃ τόν πρόεδρον καί νά τοῦ ὁμιλῇ διά κάτι βέβαια ἐντελῶς ἀσυνήθιστον, ὅπως ἐφαίνετο ἀπό τήν ἔκφρασίν του.

‘Ο κατηγορούμενος προσήλωσε τά μάτια του εἰς τήν σκηνήν αὐτήν, σάν κάποιαν τελευταίαν καί ἀπρόοπτον ἐλπίδα, ἀπό τήν ὁποίαν ὅμως δέν ἤξευρεν τί ἔπρεπε νά περιμένῃ ἢ νά ζητῇ... ‘Εν τῷ μεταξύ ἡ ἐκπληξίς ἐφάνη νά ζωγραφίζεται εἰς τό πρόσωπον τοῦ προέδρου.

‘Ο μητροπολίτης Δαφνοκάστρου, ἕνας ἀπό τοὺς μεγαλοφυεστέρους ἱεράρχας τῆς ἀμφισβητουμένης ‘Ηπείρου, μόλις φθάσας ἀπό τοὺς ‘Αγίους Σαράντα, ἐζήτηι νά μαρτυρήσῃ εἰς τό δικαστήριον διά τόν κατηγορούμενον.

Μ’ ὅλην τήν παρατυπίαν* τοῦ πράγματος, τιμῆς ἔνεκεν, τό δικαστήριον παρεδέχθη ὁμοφώνως, καί ὅλα τά βλέμματα ἐστηρίχθησαν γεμάτα περιέργειαν εἰς τήν εἴσοδον.

* * *

‘Υψηλός, ξηρός, μέ χαρακωμένον ἀσκητικὸν πρόσωπον καί προώρως λευκασμένα γένεια, ἀλλὰ μάτια ποῦ ἔλαμπε κάποια φλόξ ζωῆς συγκεντρωμένης, ὁ ἱεράρχης, στηριζόμενος εἰς τήν ποιμαντορικὴν ράβδον, ἐπροχώρησεν εὐλογῶν. Ἐφθασεν εἰς τήν θέσιν ὅπου τόν ἔφερεν ὁ κλητήρ καί ἐκεῖθεν ἔφερε γύρω τό βλέμμα. Καί τό βλέμμα ἐκεῖνο ἔξαφνα ἐφωτίσθη ἀπό στοργήν καί τρυφερότητα, μόλις ἐστάθῃ εἰς τό μέρος, ὅπου ἦτο ὁ κατηγορούμενος, ἐνῶ τό χέρι του μέ τήν ἱερατικὴν εὐλογίαν ὑψώνετο ἐντελῶς χωριστά καί αὐθόρμητον πρὸς αὐτόν. ‘Εν τῷ μεταξύ ἐκεῖνος, διά μιᾶς τιναγμένος ἐπάνω, τρέμων, ἔμεινεν ἐκεῖ σάν νά ἔβλεπεν εἰς αὐτόν τόν ἄγγελον ἐλευθερωτήν, τήν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν καί σωτηρίαν.

‘Ο μητροπολίτης, ὀρθίος ἐμπρός εἰς τό ὀρθιον ἀκροατήριον, ἦλθεν ἀμέσως εἰς τό θέμα.

Μόλις ἔμαθε κατὰ τύχην τήν δίκην ἐκεῖ ἐπάνω, ἐπῆρε τό πρῶτον

ἀτμόπλοιοιον πού εὔρε, καί εὐτυχῶς ἔβλεπεν ὅτι ἔφθασεν ἐν καιρῷ.

Δέν ἤξευρε τί ἦτο ἄλλοτε ὁ κατηγορούμενος, οὔτε ἤθελε νά τό μάθῃ. Ἐκεῖνος εἶχε καθῆκον καί ἤθελε νά εἴπῃ τί τόν ἐγνώρισε δέκα ἔτη τώρα.

Καί ἤρχισε τότε μία μακρά καί παθητική ἱστορία χρόνων ὁλοκλήρων. Ἐν τμῆμα τῆς ἱστορίας, πού ἐγράφη μέ αἷμα καί θυσιάς μέσα εἰς ἐπιβουλάς*, κινδύνους καί ἀδιάκοπον καθημερινόν ἀγῶνα μέ τόν ἐχθρόν διά τήν διαφύλαξιν τῆς ἐλληνικῆς Ἡπείρου. Ὅλα αὐτά δέν ἤμποροῦσαν νά γίνουν χωρίς ἀνθρώπους ἀφωσιωμένους, μή γνωρίζοντας φόβον. Ἦρχετο λοιπόν νά εἴπῃ δι' αὐτόν τόν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τό ἐδώλιον* τοῦ κατηγορουμένου. Ἦσαν ὅπλα διά νά μεταφέρουν ; Ἦσαν θύματα διά νά φυγαδεύσουν ; Ἦτο ἐπικίνδυνος ἀλληλογραφία νά στείλουν ; Πληγωμένους ἀπό συγκρούσεις νά φέρουν εἰς ἀσφαλές μέρος ; Ἦτο ἀνάγκη ὁδηγοῦ διά ἐπαναστατικά σώματα; Αὐτός ἦτο πάντοτε ἐκεῖ, ταχύς, πρόθυμος, ἀκαταπόνητος, πάντοτε ἔτοιμος νά κινδυνεύσῃ καί νά θυσιασθῇ.

Καί αὐτό δέκα ὁλόκληρα ἔτη, μίαν ὁλόκληρον ζωήν, ἓνα ὁλόκληρον ἀγῶνα μυστικόν, σιωπηλόν, ἐπίμονον, χωρίς διακοπὴν καί χωρίς ἀνάπαυσιν.

Καί ἦτο ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος, πού, ὄχι μόνον δέν ἐζήτησε ποτέ τό παραμικρόν δι' ἑαυτόν, ἀλλ' ἀπεναντίας ὁ θυσιάζων καί ἐκ τῶν ἰδικῶν του, ὁ ἀφωσιωμένος ὑπηρέτης τῆς ιδέας, ὁ πρόθυμος στρατιώτης, ὁ ἔτοιμος νά ὀρμήσῃ πρῶτος εἰς τόν κίνδυνον, διά νά ἐπανέλθῃ ἀμέσως μετὰ τοῦτον, ταπεινός, ἀθόρυβος, εἰς τήν ἀφάνειαν καί τήν σκιάν.

Δι' αὐτόν τόν ἄνθρωπον ἦλθε τώρα νά ὁμιλήσῃ εἰς τό δικαστήριον, εἰς τοὺς Ἑλλήνας δικαστάς. Αὐτόν τόν ἄνθρωπον ἦλθε νά ζητήσῃ ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἐνόρκους, διότι τόν χρειάζεται ἀκόμη, διότι ὁ ἀγὼν δέν ἐτελείωσεν, ἀρχίζει πάλιν. Καί τόν ζητεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλέους, ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος, συγχωρῶν αὐτός, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, κάθε ρύπον καί κάθε ἁμαρτίαν.

Τά τελευταῖα λόγια τοῦ ἱεράρχου ἔπεσαν σάν μεγάλοπνευστο κήρυγμα κάποιας βουλήσεως ἀνωτέρας, μέσα εἰς βαθεῖαν σιωπὴν ἀπὸ ἀνθρώπους συγκινημένους, θαμβωμένους, φρίσσοντας, οἱ ὁποῖοι δέν ἤμποροῦσαν νά ἐξωτερικεύσουν τήν συγκίνησιν παρὰ μόνον μέ τήν ἰδίαν νεκρικὴν σιγὴν.

Ἄλλὰ ἀμέσως ἡ σιγή αὐτὴ ἐξέσπασεν σάν ἀπὸ θάλασσα ἀναταραγμένη ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τοῦ μελτεμιοῦ.

— Χάριν ! . . . Ὅλοι ἐζήτουν χάριν !

— Ἀθῶς ! ἠλάλαξεν τὸ ἀκροατήριον.

Οἱ ἔνορκοι ἀμέσως τότε ἀπεσύρθησαν καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέδωκαν ὁμοφώνως τὴν ἐτυμηγορίαν των, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κατηγορούμενος ἐκηρύσσετο ἄθῳς παμψηφεί.

Τὸ πλῆθος τότε φρικιάζον, τρέμον, οἰστρηλατούμενον* ἀπὸ τὸν κραδασμὸν τῶν νεύρων του, ἐσήκωσε τὸν θόλον τοῦ δικαστηρίου μέ μίαν συντονισμένην ζητωκραυγὴν. . .

Καὶ ἐνῶ ὁ ταπεινὸς ἥρως ἔπεφτε μέ πνιγμένα ἀναφιλητὰ εἰς τὰ πόδια τοῦ δεσπότη του ἀγκαλιάζων μέ δακρυσμένα φιλήματα τὸ μαῦρον ράσον, ὅλον τὸ πλῆθος ὠρμοῦσε νὰ φιλήσῃ καὶ αὐτό, νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ ρυτιδωμένο ἐκεῖνο χέρι, τὸ ὁποῖον ἤξευρε τόσον καλὰ νὰ προτάσσεται διὰ τὸ ποίμνιόν του, ὅπως διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα.

Περιοδικό « Παναθήναια »

* Ἀγγελος Τανάγρας

ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΡΑΒΙΟΥ

(Ἡ χώρα μας εἶναι κυρίως θαλασσινή καὶ εἶναι γνωστὴ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ λατρεία τῶν ναυτικῶν μας στὰ καράβια τους, πού ἐκδηλώνεται μέ κάθε τρόπο. Τό παρακάτω διήγημα μᾶς δείχνει παραστατικότατα τὴ λατρεῖα αὐτὴ ἐνὸς καπετάνιου).

Βαδίζαμε καὶ οἱ δύο σιωπηλοὶ κατὰ μῆκος τῆς ἀκρογιαλίας. Εἶχαμε ἀνάψει ἀπὸ ἓνα κεράκι στὸν Ἀι - Νικόλα, στὴν ἄκρῃ τοῦ κάβου, γιὰ τὴν ψυχὴ ὅλων τῶν πεθαμένων καὶ πνιγμένων τοῦ νησιοῦ, καὶ γυρίζαμε ἀπ' τὴν ἀμμουδιὰ ἀναπνέοντες τὸ μυροβόλο μπάτη.

Ὅταν ἐφθάσαμε κοντὰ στὰ πρῶτα σπίτια τῆς πολίχνης, τῆς σκαρφαλωμένης σάν ζωγραφιά ἀπάνω στό βράχο, ὁ σύντροφός μου, ἄνθρωπος τοῦ τόπου, δάσκαλος διορισμένος ἐκεῖ, χωρὶς νὰ πάψῃ νὰ εἶναι καὶ λίγο ποιητής, μοῦ εἶπε :

— Τή βλέπεις αὐτήν ἐκεῖ τή γλώσσα τῆς ἀμμουδιᾶς ; Τή λένε « τοῦ Θανατᾶ ».

Καί ἐπειδὴ τὴν κοίταζα μέ ἀπορία, χωρίς νά τόν ρωτήσω, ἄρχισε μόνος του νά μοῦ διηγεῖται μιά παλιά ἱστορία τοῦ νησιοῦ.

— Θά ἦμουν δέκα χρονῶν παιδάκι τότε· καί τό θυμοῦμαι ζωηρά, σάν νά εἶναι τώρα. Ἔτσι, ὅσον εἴμαστε μικροί, μᾶς ἐντυπώνονται καί πράγματα καί εἰκόνες, πού δέν τίς λησμονοῦμε σ' ὅλη μας τή ζωή. Τό λιμάνι, πού βλέπεις τώρα νεκρό, ἔρημο καί μελαγχολικό μέ τά δύο τρία καϊκία ἐκεῖ στήν ἄκρη, πού φορτώνουν κίτρα καί λεμόνια, δέν ἦταν ἔτσι ἐκείνη τήν ἐποχή, ἐδῶ καί σαράντα χρόνια. Τρικάρτα* καί γολέτες*, βρίκια* καί σακολέβες*, ἔπιαναν ἀπ' τή μίαν ἄκρη ὡς τήν ἄλλη. Ἐκεῖ βαθιά στόν ταρσανά* πέντε ἕξι μεγάλα καί μικρά τραβηγμένα ἔξω στά σκαριά* περίμεναν τήν ἀράδα τους νά τά μερεμετίσουν*, νά τά καλαφατίσουν*, νά τά βάψουν, ὕστερ' ἀπ' τίς πληγές, πού εἶχαν ἀπό τά μακρινά καί ταραχώδη ταξίδια. Κι ἀκούονταν κι ἀντηχοῦσαν πάντα οἱ φωνές, τά τραγοῦδια τῶν ἐργατῶν, τά σφυροκοπήματα, τῶν παιδιῶν τά στριγκλίσματα καί τά γέλια, καθὼς καί τά γαβγίσματα τῶν σκύλων, αὐτῶν τῶν καρὰ-βόσκυλων, πού λές καί ἡ ζωή τους γίνεται ἓνα μέ τή ζωή τοῦ καραβιοῦ.

Τά σπίτια αὐτά, πού μοιάζουν σάν κάστρα ραγισμένα κι ἐρειπωμένα, ἦτανε σπίτια ἀρχόντων καί καπεταναίων, πού ἀρμάτωναν καράβια, κουβαλοῦσαν σιτάρι, εἶχαν ὅλη τή Μεσόγειο δική τους καί γέμιζαν τίς κάσες τους μέ τάλαρα. Ἐνας ἀπ' αὐτούς, ὁ πιό τρανός, ὁ πιό νοικοκύρης, ἦτανε ὁ καπετάν Λιάς Μπόγλης, ὁ λεγόμενος Ἄβολος. Στρυφνός, ἐπίμονος καί ἀπότομος, ἀλλά καί ἀγαθός, ἐλεῆμων καί θρησκος, θρησκος ὅπως οἱ παλιοί... Μία ἀπό τίς μεγαλύτερες ἀντιπάθειές του ἦταν τά βαπόρια, πού ἄρχισαν σιγά σιγά νά ἐκτοπιίζουν τά καράβια ἀπ' τό ἐμπόριο καί παντοῦ. Κι ὅμως ὁ γέρος, ἄν κι ἔβλεπε τήν ἀλήθεια κι ἄκουε τόσα καί τόσα ἀπό τοὺς δικούς του καί ξένους, δέν ἐννοοῦσε νά ξεκάμει κανένα ἀπό τά δικά του, καί στοὺς γαμπροὺς του, πού τοῦ ἔλεγον κάθε μέρα, ἀπαντοῦσε θυμωμένος :

— Κάμετε τή δουλειά σας ἐσεῖς. Θά χτυπήσετε τό κεφάλι σας, μά θά 'ναι ἀργά ! Καί οἱ τέσσερις γαμπροὶ του εἶχαν ξεκάνει τά καρά-

βια τους από τούς πρώτους και μπήκαν μισθωτοί στα βαπόρια μιάς εταιρείας που είχε γίνει τότε για πρώτη φορά.

* * *

Από μερεμέτια σε καλαφατίσματα, από αλλαγές καταρτιών σε αλλαγές ιστίων, από βάψιμο σε βάψιμο, τα τρία του καράβια κράτησαν χρόνια και χρόνια και η κάσα του γέρου δεν είχε παρόμοιο, ούτε οι γαμπροί, που τούς προίκισε καλά, ούτε ο μικρός του γιός, που ήταν προορισμένος απ' τόν καπετάν Λιά να κρατήσει την παράδοση των Μπόγληδων και να σκαρώσει νέο καράβι.

Κι όμως τα χρόνια περνούσαν κι επειδή τίποτε δεν είναι αιώνιο, ήλθε στιγμή, που τα καράβια του Άβολου έμπαιναν ένα ένα στην μπάντα κι ο γέρος με δάκρυα και με πεισματάρικα καμώματα έδινε την άδεια να τα πουλήσουνε για ξυλεία. Του 'μενε πλιά τό τελευταίο, ένα βρίκι μικρό, κομψό, χαριτωμένο, τό «χαϊδεμένο» του, όπως τό 'λεγε. Μ' αυτό ταξίδευε και τό κυβέρναε μονάχος του. Κι ήταν όλος χαρά, όσες φορές γυρίζοντας από μακρινό ταξίδι τίς γιορτές έμπαινε και άραζε περήφανος μέσ στό λιμάνι κι έβγαζε τό φέσι και τό κουνούσε χαιρετώντας μακριά, από τό φανάρι άκόμη, την καπετάνισσα, που άγνάντευε* ψηλά από τό χαγιάτι* του σπιτιού, και τή μικρή του την κόρη, που μέ τά ξανθά μαλλάκια της άνεμίζοντα άπαντούσε στό χαιρετισμό του πατέρα της.

Ένα χειμώνα τίς έχασε και τίς δυό από τόν τύφο που 'πεσε στό νησί. Κι όταν ένα απόβραδο, παραμονή των Φώτων, μπαίνοντας για ν' άράξει, κατά τή συνήθειά του, κρατούσε μέ τό 'να του χέρι τό τιμόνι και μέ τό άλλο έσειε στόν άγέρα τό μεγάλο του φέσι, κανένas δεν ήταν στό χαγιάτι να τόν χαιρετίσει. Τά παράθυρα ήταν κατάκλειστα...

Από τότε όλη την άγάπη και την λάτρεία την είχε άφιερωμένη στό χαϊδεμένο του βρίκι, την «Τσιμούλα», που 'χε τ' όνομα τής μικρής μέ τά ξανθά μαλλάκια. Άλλά ήρθε ή ώρα του να μπει κι αυτό στην μπάντα: κι ο γέρος άκουσε από τό γιό του ένα βράδυ, εκεί που καθότανε στόν καφεné του Στανά και τραβούσε τό ναργιλέ* του, την καταδίκη του βρικιού.

— Πατέρα, δέν πάω πλιά. Εΐναι ντροπή. Ψέματα, μαθές, θά σοῦ πῶ; Κάνει νερά ! Καμιά ὥρα θά πᾶμε φοῦντο*.

— Ἄκου τό παιδί, καπετάν Λιά, τοῦ φώναζαν οἱ ἄλλοι. Νά μήν ἔχεις, μαθές, πάει καλά. Μά τόν ἔχεις, εὐλογημένε. Τόν ἔχεις τόν παρά. Ἡ φκιάσε ἄλλο, ἢ ἄς' το νά πάει νά χαθεῖ τό καρυδότσουφλο !

ἽΟ γέρος ἀναψε, τινάχθηκε ἀπάνω, πέταξε τό μαρκούτσι*.

— Νά μή σᾶς τό ἔπῳ τῶρα ! . . . Δέν ξέρετε, μωρέ ἐσεῖς ! Δέν ξέρετε τί εἶν' ἐκεῖ μέσα.

Καί φωνάζοντας στό γιό του :

— Ἄντε, μωρέ ! τοῦ εἶπε, κι ἐσύ μέ τούς ἄλλους θά πᾶς ! Μέσα στά φουγάρα θά χωθεῖς ! Καρβουνιάρης ! Καρβουνιάρης θά γίνεις κι ἐσύ ! Μά ἄκουσέ με· ἄκουσέ το καλά. Θέλω νά μοῦ τό δέσεις ἐκεῖ ἐμπρός στό σπῆτι ! Θέλω νά τό βλέπω ! Νά θυμᾶμαι τά νιάτα μου ! . . .

Καί σκύβοντας στ' αὐτί τοῦ γιοῦ του ἀπόσωσε τό λόγο του :

— . . . καί τά μαντιλοχαιρετίσματα τῆς μάνας σου καί τῆς . . .

Καί ὁ γέρος ἔκανε πῶς σκάλιζε τό ναργιλέ του, γιά νά κρύψει ἕνα δάκρυ, πού κυλοῦσε στό ἡλιοκαμένο του πρόσωπο.

* * *

Καί τό ἔδεσαν ἐκεῖ μπροστά στήν ἀμμουδιά. Καί ὁ γέρος ἤθελε νά τό βλέπει ἀρματωμένο, ὅπως ἦτανε στά καλά του, μέ τ' ἄρματα* καί τά ξάρτια του καί τίς διπλές του ἄγκυρες, φρεσκοβαμμένο πάντα ὀλοπράσινο, μέ τή μαύρη γραμμή ὀλόγυρα, μέ τή παλιά Γοργόνα μπροστά καί μέ τ' ὄνομα γραμμένο πίσω μέ μεγάλα ἄσπρα γράμματα : « Τσιμούλα ».

Καθισμένος στό μακρύ χαγιάτι ἀγνάντευε τό ἀγαπημένο του καί τό καμάρωνε. Καί πότε κατέβαινε στήν ἀμμουδιά, γιά νά ἔναι πλιό κοντά καί μόνος του τότε, καταμόναχος, μονολογοῦσε, λές καί κρυφομιλοῦσε μαζί του. Κι ὁ σκύλος ἀνεβασμένος στήν πλώρη τοῦ γάβγιζε ἀπό μέσα χαρούμενα. Κι ὅταν τό λιμάνι ἦταν ταραγμένο ἀπό φουσκοθαλασσιά καί τά κύματα χτυποῦσαν στά πλάγια τοῦ караβιоῦ κι ἐξέσπαγαν στά βράχια ἢ στήν ἀμμουδιά ραπίζοντας τό πρόσωπό του, θαρροῦσε πῶς ἦταν κι αὐτός μέσα ὁ ἴδιος. Ἄνασθήκωνε ψηλά τό φέσι, τό ἔχωνε ὡς τ' αὐτιά, ἐσοῦφρωνε τά φρύδια καί ρουφοῦσε ἀχόρταγα τόν ἄλμυρό ἀγέρα. Καί μέ τά χέρια ἀνοικτά, σάν νά ἔθελε ν' ἀγκαλιάσει κάτι παλιό καί ξεχασμένο, σηκωνόταν

ἀπό τό βραχάκι κι ἔκανε νά τραβήξει κι αὐτός δέν ἤξερε ποῦ. Μό τά πόδια του ἔτρεμαν. Τά ἑβδομήντα του χρόνια τόν κάρφωναν στό χῶμα... Καί ξανάπεφτε πάλι χάμω, κεῖ πού καθόταν, μ' ἓνα βαθύ ἀναστεναγμό, σκουπίζοντας μέ τήν παλάμη του ἀνάποδα ἓνα δάκρυ, πού κατέβαινε στά σουρωμένα του μάγουλα.

Ἀπό τόν καφενέ πέρα, πού τόν κοίταζαν, κουνώντας τό κεφάλι ἔλεγαν τό λόγο τους :

— Σάν χαμένα, μωρές παιδιά, τά 'χει τώρα τώρα ὁ καπετάν Λιάς.

* * *

Εἶχε ἀκουστεῖ ἐκεῖνες τίς ἡμέρες πῶς τά βαπόρια τῆς ἐταιρείας εἶχαν κάνει γραμμή, γιά νά πιάσουν καί στό νησί. Ἦταν ἡ πρώτη φορά, πού θά βλέπαμε οἱ περισσότεροι αὐτό τό θαῦμα στόν τόπο. Καί τό περιμέναμε μέ περιέργεια. Ἐμεῖς τά παιδιά ἀνεβήκαμε ψηλά στό Σταυρό καί σκορπιστήκαμε, ὁλόγυρα στούς βράχους κατά τό ἀνοιχτό πέλαγο. Θά τό βλέπαμε ἐμεῖς πρῶτα πρῶτα. Μέσα στά καφενεῖα καί στά καπηλειά ἄλλη κουβέντα δέ γινόταν. Κι ὅλοι περίμεναν νά ἰδοῦν τό μεγάλο αὐτό θαλασσινό θηρίο, τό βαπόρι, πού θά 'τρωγε τά καράβια μας καί θά ρήμαζε τό νησί μας.

Εἶχε ξημερώσει μ' ἓνα ἀεράκι ἀπ' τ' ἀνοιχτά. Μά ἐμεῖς ξανοίξαμε ἐκεῖ μακριά, πολύ μακριά, μιά μαύρη γραμμή στό πέλαγο. Προμήνυμα φουρτούνας. Σέ λίγη ὥρα ἡ θάλασσα ὅλη ἀφροκοποῦσε ταραγμένη. Τά κύματα ἔσπαζαν ἄγρια κάτω στούς βράχους καί ὁ ἀγέρας ἔφερνε τούς ἀφρούς ἀπάνω στό Σταυρό. Ὁ οὐρανός ὁλοένα σκοτείνιαζε. Ὑστερα ἀκούστηκε μιά δυνατή βροντή πίσω ἀπό τά βουνά τοῦ νησιοῦ. Θάλασσα καί οὐρανός ἦταν τόσο σκοτεινιασμένα, πού δέν ξεχώριζε καλά καλά οὔτε τό ἀνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ.

Μέσα στό λιμάνι φωνές καί κακό. Λύναν τίς γούμενες*, σφιχτοδέναν καί διπλοδέναν κι ἀσφάλιζαν διπλά καί τρίδιπλα βάρκες καί καΐκια. Μερικοί τίς τραβοῦσαν ἔξω στήν ἀμμουδιά. Τά μεγάλα κομμάτια χοροπηδοῦσαν σάν φρενιασμένα μέσα στό λιμάνι· ἔγερναν, τρακάριζαν καί ἀκούονταν τό τρίξιμο τῶν ξύλων. Τά ξεφωνητά τῶν γυναικῶν, τά γαβγίσματα τῶν σκύλων, τῶν παιδιῶν οἱ ἀλαλαγμοί, ἡ ὀχλοβοή καί οἱ φωνές τῶν ναυτικῶν, ἐκορύφωναν τό μούγκρισμα τῆς θάλασσας καί τοῦ ἀνέμου.

Ὁ καπετάν Λιάς καθισμένος σάν πάντα στήν ἀμμουδιά, ἐπάνω

στό μικρό βραχάκι, σάν σφιχτοπιασμένος ένα μ' αυτό, έστρεψε τά μάτια του ανήσυχα στήν αγαπημένη του «Τσιμούλα», πού τήν παράδερνε κι αυτήν ή φουρτούνα. Δεμένο μέ δύο γούμενες άπ' τή σεριά, μέ διπλές άγκυρες, τό βρίκι μοναχό του καί ξεχωριστό άπ' τ' άλλα χοροπηδούσε εκεί πέρα στήν είσοδο του λιμανιού.

Σέ λίγο άστραπές καί βροντές άναψαν καί γιόμισαν τήν άτμόσφαιρα. Καί μία νεροποντή άπό πάνω σάν κατακλυσμός ξέσπασε άγρια γιά πολλήν ώρα.

* * *

Έξαφνα άκούστηκαν άπό μακριά δύο τρία σφυρίγματα, τό ένα άπάνω στό άλλο, βιαστικά, κι ύστερα άπό λίγο φάνηκε μέσ στήν καταχνιά στό άνοιγμα του λιμανιού σάν κυνηγημένο πουλί, όρμητικό, σπρωχνόμενο άπ' τήν καταιγίδα, μισοσκεπασμένο άπ' τά κύματα κι άπό μαύρο καπνό, σάν λαχανιασμένο σφυρίζοντας, σφυρίζοντας άδιάκοπα, άπελπιστικά, τό πρώτο βαπόρι, πού είδαμε στό νησί.

Ένα μικρό κατάμαυρο τροχοφόρο*.

Τήν ίδια ώρα, σ' όλη εκείνη τήν άντάρα, μία φωνή σπαραχτική άκούστηκε έξαφνα άπ' τήν άκρη τής άμμουδιάς. Ήταν του καπετάν Λιά. Όλόρθος, χωρίς φέσι, μέ γένια καί μαλλιά άνεμισμένα, μέ τά χέρια τεντωμένα κατά κείθε, άγριέμένος έφώναζε δυνατά κατά τό μέρος του βαποριού :

—“Όρτσα*, όρτσαα!

Του κάκου όμως. Τό μικρό βαπόρι, όπως έμπαινε σάν άλαφιασμένο άπό τή φορτούνα, δέν πρόφτασε νά κρατήσει, κι έπεσε επάνω στό βρίκι μέ τήν πλώρη άνάμεσα στά πλευρά του καί τό τράνταξε μ' ένα κράκ καί, όπως ήταν σάπιο καί άδυνατισμένο άπ' τήν πολυκαιρία, τό άνοιξε σέ δύο. Τά κύματα πέρασαν άπό πάνω, τό βούλιαξαν καί σέ λίγο δέ φαινότανε παρά ή κορυφή του ενός καταρτιού στή μέση στό λιμάνι.

* * *

Μά τό βαπόρι δέν έκοψε μονάχα τό άτυχο βρίκι στή μέση. Έκοψε τήν ίδια στιγμή μαζί καί τή ζωή του καπετάνιου. Ό καπετάν Λιάς, άμα άντίκρισε τό θάνατο του καραβιού του, σωριάστηκε

καταγής. "Όταν τρέξαμε όλοι νά ιδούμε, τόν βρήκαμε ξαπλωμένο έξω έξω στ' άκρογιαλί. Τά κύματα άφροκοποῦσαν κι ένα ένα άνεβοκατέβαιναν, σάν νά 'θελαν νά τόν καταπιούν. Τόν σήκωσαν ελαφρά καί τόν έφεραν στό πρώτο μαγαζί, σέ μιά ταβέρνα. Τόν ξάπλωσαν στό μεγάλο τραπέζι κι άρχισαν νά τόν τρίβουν μέ ξίδι γιά νά τόν ξελιγοθυμίσουν. "Άλλοι έτρεξαν νά φέρουν τό γιατρό. Σέ λίγο πρόφθασε κι ό γιός του τρομαγμένος, άλαλιασμένος. Γιά μιά στιγμή ό γέρος έδειξε σημεία ζωής. "Άνοιξε τά μάτια του θολωμένα, μισοσβησμένα, καί τά στύλωσε ψηλά. Τά σαγόνια του έτρεμαν καί τά χείλη του άνάδευαν λόγια άσυνάρτητα, χωρίς νόημα.

— Τήν κατάρρα μου! έμουρμούρισε. . . "Εργα διαβολικά. . . Μοῦ τό βούλιαξαν. . . Δυό ψυχές εκεί μέσα. . . ή καπετάνισσα. . . καί ή μικρούλα μου.

"Όπως τόν είχαν ξεστηθωμένο, φαινόταν ένα μαῦρο πράγμα σάν χαϊμαλί, σάν φυλαχτό περασμένο άπ' τό λαϊμό του κατάσαρκα, μέ ένα κορδόνι πλεγμένο άπό ξανθές τρίχες. Μέ πολύ κόπο έσυρε τό χέρι του στό χαϊμαλί, νεύοντας στό γιό του νά τό πάρει. "Υστερα σήκωσε δυό τρεις φορές τά χέρια του στόν άέρα, σάν κάτι νά ζητούσε νά πιάσει, μά έπεσαν πάλι ξερά. "Άνοιγόκλεισε τά μάτια του καί τά ξανάκλεισε πάλι γιά πάντα: ήταν νεκρός.

"Άπό τήν άνοιχτή πόρτα έμπαινε ό άγέρας σφυρίζοντας δαιμονισμένα καί τά παραθυρόφυλλα βροντοκοποῦσαν, όταν έξαφνα όρμησε μέσα ένας σκύλος κατάμαυρος, βρεμένος μούσκεμα, τινάχτηκε, άφησε ένα άγριο οὔρλιασμα, πήδησε στό τραπέζι επάνω κι άρχισε νά γλείφει, σάν νά φιλούσε, τό πρόσωπο καί τά χέρια τοῦ πεθαμένου, άνήσυχος, νευριασμένος. Ξαναπήδησε κάτω, οὔρλιασε πάλι, χίμησε πάλι καί τόν ξαναφιλούσε αφήνοντας φωνές σάν κλάμα.

"Εδῶ έτελείωσε τή διήγηση ό δάσκαλος.

—"Άπό τότε τό μέρος εκεί τό λένε « τοῦ Θανατᾶ », μοῦ εἶπε.

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Μέ δάκρυα σέ χαιρετώ, πατρίδα μου μικρή,
πού σέ γαλάζια θάλασσα κοιμάσαι δροσερή,
κι οί άνεμοι σέ νανουρίζουν,
πού κύμα ταξιδιάρικο αιώνια σέ κτυπά
καί στά ψηλά περγιάλια σου άσημωμένο σπα̃
καί οί άφροί του σέ ραντίζουν.

Ή ! δέξου με στίς ήσυχες νά τρέξω λαγκαδιές
νά πίνω τό γλυκό σου φώς, νά δίνω μυρωδιές,
νά νιώθω γύρω τ' άγγελούδια,
πού φτάνουν άπ' τά χρόνια μου εκείνα τά παλιά,
καί χρυσοφτέρουγα πετοῦν έδω στή σιγαλιά,
μέ άγια, κρυφά τραγούδια.

Άσπρίζει μέσ στά πράσινα τό σπίτι μας κλαδιά·
άχ, πώς πηδᾷ καί λαχταρᾷ στό στήθος ή καρδιά,
καί στρέφεται στά περασμένα !
Τί όνειρα κι ένθύμησης στό πνεῦμα μου ξυπνοῦν !
Έτσι στόν κάμπο τά πουλιά σηκώνονται, γυρνοῦν,
σέ βῆμ' άνθρώπου ξαφνιασμένα.

Έδω τό φώς άντίκρισα τοῦ ήλιου μιά φορά,
έδω τήν πρώτην ένιωσα τῆς γῆς αὐτῆς χαρά,
τό πρῶτο δάκρυ έχω χύσει.
Έδω έπρωταγνάντεψα τ' άτέλειωτο νερό
κι έτρεξα έδω κι έπήδησα, παιδάκι ζωηρό,
μέσ στή νησιώτικη τή φύση.

Νά κι ή κατοχρονίτικη μεγάλη μας μουριά,
όπου μικρό μέ χόρεψε στά δυνατά κλαριά
κι άπλωσε πάνω μου τό σκίο της.
Αὐτή μοῦ γλυκοξύπνησε τό στήθος τ' άπαλό
καί μ' έμαθε τό πρῶτο μου τραγούδι νά λαλώ
μέ τόν κρυφό μουρμουρισμό της.

Χορταριασμένο στέκεται τό ἔρημο σκολειό·
ἐμάδησαν οἱ τοῖχοι του ἀπό τό γηρατειό.

Φωλιάζουν τώρα νυχτερίδες,
ἐκεῖ πού δίνανε ζωὴ παιδάκια τοῦ χωριοῦ
καί λάμπανε σμιχτά σμιχτά, σάν ἄνθη κηπαριοῦ,
τόσες μικρές χαρές κι ἐλπίδες.

Ἀκόμ' ἀνθίζ' ἡ φοινικιά μπροστά στήν ἐκκλησιά,
ὅπου τὰ βέργια κόφταμε, λουσμένα στή δροσιά.

Ἀπάνω στό παλιό της δῶμα
τά χελιδόνια κτίζουνε, σάν τότε, τίς φωλιές,
καί βλέπω τίς εἰκόνες της ἀκόμα τίς παλιές,
πού μ' ἀνθηρό φιλοῦσε στόμα.

Κι ὁ γερο - μύλος στέκεται· τόν βλέπω καί θαρρῶ,
πὼς νά γυρνᾷ δέν ἔπαψεν ἀπ' τόν παλιό καιρό
μέ τὰ κατάλευκα ξεφτέρια*.

Ὅλόγυρα ἡ θάλασσα στά μάτια μου μπροστά
σάν ζωγραφιά ἀνοίγει, πού βαστᾷ
ἀπό τοὺς βράχους ὡς τ' ἀστέρια!

Καράβια μέσ στά κύματα περνοῦν τὰ γαλανά.
ὦ ! τί λαχτάρα μ' ἄρπαξε γιὰ μέρη μακρινά,
σάν τὰ ἔβλεπα, παιδάκι ἀκόμα!
Πάλι τὰ βλέπω, ὀνειράτα δὲν ἔχω στήν καρδιά·
εἶδα τόν κόσμο καί ποθῶ σέ μιά σου ἀμμουδιά
νά γείρω κουρασμένο σῶμα.

Σέ χαιρετῶ μέ δάκρυα, πατρίδα μου μικρή,
νεράιδα τς Ἀσπρητς* θάλασσας, νυφούλα δροσερή
καί Βοριοπούλα χαϊδεμένη.

Ἀπ' ὅσα σύ μοῦ γέμισες τραγούδια τήν ψυχή,
πάρ' τό φτωχό τραγούδι μου πού σήμερ' ἀντηχεῖ
ἀπό καρδιά συγκινημένη.

ΛΕΥΚΩΣΙΑΤΙΚΟ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ

Αυτό τό βραδινό λεωφορείο τῶν ἑφτά,
 πού μᾶς προσμένει νά μᾶς πάει
 ἔπειτα ἀπό τόν κάματο τῆς μέρας
 στά σπίτια μας,
 μέ τίς πολυάσχολες, βασανισμένες μας γυναῖκες
 καί τόν ἐκνευριστικό θόρυβο τῶν παιδιῶν.
 Εἴμαστε τόσο κουρασμένοι
 καί πέφτουμε τόσο βαριά στά καθίσματα
 καί κάνουμε στό ἡμίφωτο
 ἄργες, βαριεστημένες, ἄψυχες κουβέντες.
 Ὅπως θά θυμᾶσαι,
 αὐτό τό λεωφορείο μᾶς ἔχει συνδέσει
 κι ἀκόμα καί τώρα αὐτό μᾶς συνδέει.
 Ὁ σύνδεσμος ἀρχίζει μονάχα ὅταν μποῦμε,
 κι ὅταν βγοῦμε, σύνδεσμος δέν ὑπάρχει πιά.
 Θά πεῖς, τί σύνδεσμος οἱ дуό κουβέντες,
 « πῶς πῆγε ἡ μέρα σήμερα; »
 « νωρίς μᾶς ἄρχισαν οἱ ζέστες ».
 Κι ὅμως, νομίζω, ὑπάρχει.
 Ὅταν ἓνα, κι ἄλλο, κι ἄλλο βράδυ
 δέ συναντηθοῦμε στό λεωφορείο,
 θά τό καταλάβουμε αὐτό ἢ ἐσύ ἢ ἐγώ.
 Ἡ στάση μου παρακάτω. Καληνύχτα...

Κώστας Μόντης

ΑΝΑΓΚΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

7. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ, ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ - ΘΕΣΜΟΙ

Εάν φαίνεται ο άνθρωπος ότι είναι αδύνατος να λύσει τις κοινωνικές διαφορές με τον καταλαβητικό πlying του τροχού, θα αισθανθεί ότι είναι έρμος, ότι είναι άποχρηστος εις τον άγωνα της ζωής.

Όσοι εν διαίτητον μέρος των άναγκών του δοκούν να εκπληρώσιν, εκτός της κοινωνίας, ο άνθρωπος και άλλος εάν τον φαυλοτόμον άγριον, εις κατάστασιν θηρίου, προσπαθείται να ζηση διά των καρπών των ριζών της γης ή διά του κυνηγίου ζώον, θα δουλεύει να συλλάβωμεν ίδιον τινά τι είναι ο μόνος ο άκαταμάλητος άνθρωπος.

Μόνη ή κοινωνικήτη, μόνη ή σύμπραξις και ή συνεργασία με τους όμοιους του ασφαλίει εις τον άνθρωπον την ζωήν.

Διό τούτο ο κοινωνικός βίος, ή κοινωνική οικογένεια, είναι φυσική ανάγκη εις τον άνθρωπον, εις ίσον, όσον είναι άσχεσια και ή ιδική του οικογένεια, με την οποίαν ζή υπό την αυτήν στέγη.

Εάν βλέπομεν εν βλέμμα κύβωρ ήμεις, θα ίδωμεν ότι το νυν όφελον, εις την έργασίαν των εν τη άνθρωπότητι όσων μας, καί ήμιν, οι όποιοι ζουν συγχρόνως με ήμεις, και ήμιν, όσον έν υπάρχουν πλέον.

Ανασθίβεται γινώσι άνθρωπον άγνώστου, άγνώστου, όφελον, διά να καταστήσουν εις ήμεις άνθρωπικώτερον, άκατοίτερον, ευτυχιστότερον την ζωήν. Όλοι οι έρωτιστές, όλοι οι άκαταμάλητοι, χωρίς τους όποιους θα ήμεθα ός ήμεθα την άσχεσίαν, είναι κληρονομία των όσων μας, οι όποιοι πρό αιώνα προσήλθοντες ήμιν εις την ζωήν.

Τ. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ, ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ - ΘΕΜΑΤΑ

ΑΝΑΓΚΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Ἐάν φαντασθῇ ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἔξαφνα εὐρίσκεται μόνος εἰς τόν κόσμον, ἀμέσως θά τόν καταλάβῃ τό ρῖγος τοῦ τρόμου, θά αἰσθανθῇ ὅτι εἶναι ἔρημος, ὅτι εἶναι ἀνίσχυρος εἰς τόν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Οὔτε ἐν ἐλάχιστον μέρος τῶν ἀναγκῶν του δύναται νά ἐκπληρώσῃ μόνος, ἐκτός τῆς κοινωνίας, ὁ ἄνθρωπος. Καί ἀπλῶς ἐάν τόν φαντασθῶμεν ἄγριον, εἰς κατάστασιν θηρίου, προσπαθοῦντα νά ζήσῃ διὰ τῶν καρπῶν τῶν ριζῶν, τῆς γῆς ἢ διὰ τοῦ κυνηγίου ζώων, θά δυνηθῶμεν νά συλλάβωμεν ἰδέαν τινά τί εἶναι ὁ μόνος, ὁ ἐγκαταλειμμένος ἄνθρωπος.

Μόνη ἡ κοινωνικότης, μόνη ἡ σύμπραξις καί ἡ συνεργασία μέ τούς ὁμοίους του ἀσφαλίζει εἰς τόν ἄνθρωπον τήν ζωήν.

Διὰ τοῦτο ὁ κοινωνικός βίος, ἡ κοινωνική οἰκογένεια, εἶναι φυσική ἀνάγκη εἰς τόν ἄνθρωπον, ἐξ ἴσου, ὅσον εἶναι ἀναγκαία καί ἡ ἰδική του οἰκογένεια, μέ τήν ὁποίαν ζῇ ὑπό τήν αὐτήν στέγην.

Ἐάν ρίψωμεν ἐν βλέμμα κύκλῳ ἡμῶν, θά ἴδωμεν ὅτι τό πᾶν ὀφείλομεν εἰς τήν ἐργασίαν τῶν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἀδελφῶν μας, καί ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ζοῦν συγχρόνως μέ ἡμᾶς, καί ἐκείνων, ὅσοι δέν ὑπάρχουν πλέον.

Ἀναρίθμητοι γενεαί ἀνθρώπων εἰργάσθησαν, ἀμόχθησαν, ὑπέφεραν, διὰ νά καταστήσουν εἰς ἡμᾶς ἀνθρωπινωτέραν, ἀνετωτέραν, εὐτυχεστέραν τήν ζωήν. Ὅλοι αἱ ἐφευρέσεις, ὅλοι αἱ ἀνακαλύψεις, χωρίς τὰς ὁποίας θά ἤμεθα ὡς πίθηκοι τῶν δασῶν, εἶναι κληρονομία τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὅποιοι πρό αἰώνων προηγήθησαν ἡμῶν εἰς τήν ζωήν.

Καί διά νά ἔλθωμεν εἰς ἐκείνους, μέ τούς ὁποίους συζῶμεν, ποῖοι λόγοι δύνανται νά παραστήσουν τό μέγεθος τῆς ἀνάγκης, τήν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει τῶν ὁμοίων του ; Ποῖοι λόγοι νά ἐκφράσουν τήν βοήθειαν, τήν ὁποίαν ὅλοι ὁμοῦ οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀδελφοί παρέχουν εἰς τόν ἕνα ; Τί εἶναι ἐκεῖνο, τό ὁποῖον συνεισφέρει ἡ ἐργασία ἐκάστου ἐξ ἡμῶν μεμονωμένως, ἀπέναντι τοῦ συνόλου τῆς ἐργασίας ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας ;

Εἰς μέγας ποιητής καί φιλόσοφος λέγει, ὅτι τρομακτικώτερον ὄνειρον, τό ὁποῖον θά ἡδύνατο νά ὀνειρευθῇ ἄνθρωπος, ἀληθές ὄνειρον ἀναθέματος καί κατάρας, θά ἦτο ἐάν ἐβλεπε τόν γεωργόν, τόν μυλωθρόν, τόν ἄρτοποιόν νά τοῦ εἶπουν : « Σκάπτε μόνος τήν γῆν καί σπεῖρε καί θερίζε καί ἄλθε καί κάμε ὅ,τι ἡμπορεῖς, διά νά παραγάγῃς τόν ἄρτον σου ». Καί τόν ποιμένα καί τόν ὑφαντήν καί τόν ράπτῃν νά τοῦ εἶπουν ἐπίσης : « Φρόντισε νά ἐνδυθῇς μόνος ». Καί οὕτω καθεξῆς νά τοῦ ἀρνηθοῦν τήν συνδρομήν των ἀνεξαιρέτως ὅλαι αἱ χιλιάδες τῶν ὁμοίων του, τῶν ὁποίων ἕκαστος διά τοῦ ἐπαγγέλματος του κατὰβάλλει τόν φόρον τῆς ἐργασίας του, διά νά καταστήσῃ εἰς αὐτόν δυνατήν τήν ἀνθρωπίνην ζωήν.

Διά τοῦτο οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἄνθρωποι εἶναι φυσικοὶ ἀδελφοί μας· καί διά τοῦτο εἰς τό σύνολον τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὁποῖοι διεξάγουν τόν ἀγῶνα τοῦ βίου, ὡς ἀδελφοί καί συμπράκτορες, ὀφείλομεν ὅλην τήν ἀγάπην μας, ὅλην τήν ὑποστήριξιν, τήν ὁποίαν ἀπολαύομεν ἀπό αὐτοῦς.

Ἡ κοινωνία λοιπόν εἶναι ἓν σῶμα, τοῦ ὁποίου μέρος εἶναι ἕκαστος ἄνθρωπος. Καί ἐπειδὴ, ὅσον στενωτέρος εἶναι ὁ σύνδεσμος, τόσον εἶναι καί ἰσχυρότερος, πρῶτος κοινωνικός σύνδεσμος εἶναι ὁ τῆς πόλεως, τῆς κοινότητος, τοῦ δήμου, εἰς τόν ὁποῖον ἀνήκομεν.

Ὡς μέλη τῆς κοινότητος ἢ τοῦ δήμου ὁμοιάζομεν τάς μελίσσας, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τήν αὐτήν κυψέλην. Ἡ ἀγάπη καί ἡ συνεργασία ὅλων ἐξασφαλίζει τήν ζωήν καί τήν εὐτυχίαν ἐκάστου.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ πρῶτος, μετὰ τήν οἰκογένειαν, δεσμός τοῦ ἀνθρώπου : ἡ δημοτική οἰκογένεια.

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΠΟΛΙΤΟΥ

Δύο είναι τὰ ὕψιστα καθήκοντα παντός Ἑλληνος πολίτου, ἡ μέχρις αὐτοθυσίας ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ἡ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς νομίμους ἐξουσίας εὐπείθεια καὶ ὑποταγή. Ἐκ τῶν δύο τούτων ὑψίστων καθηκόντων ἀπορρέουσι πάντα τὰ ἄλλα καθήκοντα αὐτοῦ.

Ἐν τῶν καθηκόντων τούτων, τό σπουδαιότερον, εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρέωσews. Τό καθήκον τοῦτο βεβαίως εἶναι πολὺ βαρὺ, ἀλλὰ συγχρόνως πολὺ εὐγενές καὶ τίμιον.

Πάντες διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ὑπηρετῶμεν ὡς στρατιῶται τὴν πατρίδα· πάντες ἔχομεν τό ἱερόν καθήκον ν' ἀποτελῶμεν μέρος τῆς συμπαγοῦς* ἐκείνης δυνάμεως τῆς πατρίδος, ἣτις καλεῖται στρατός.

Ἄνευ τῆς δυνάμεως ταύτης περιέρχεται εἰς κίνδυνον ἡ ἀσφάλεια τῆς πατρίδος ἐξ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἡ ἰδία ἡμῶν ἐλευθερία.

Ἐπικατάρτος θὰ εἶναι ὁ ἐφευρίσκων προφάσεις, ὅπως ἀποφυγὴ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς ταύτης ὑποχρέωσews. Μόνον οἱ ἐξ ἀνιάτου νόσου πάσχοντες καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαλλασσόμενοι τῆς ὑποχρέωσews ταύτης, ὡς ἀνίκανοι, δέν κατατάσσονται ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς πατρίδος.

Ἐτερον σπουδαῖον καθήκον τοῦ πολίτου εἶναι νὰ συντρέχη τό ἔργον τῆς δικαιοσύνης τῆς πατρίδος. Ἡ δικαιοσύνη προστατεῖ τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἐξασφαλίζει τὴν ἰερότητα τῶν μεταξύ τῶν πολιτῶν συναπτομένων συναλλαγῶν καὶ ἐπιβάλλει δικαίας ποινάς κατὰ τῶν παραβαινόντων τοὺς νόμους.

Τό ἔργον ὅμως τῆς δικαιοσύνης προσκόπτει μεγάλως ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν πολιτῶν! Ἄν οἱ πολῖται ἀποκρύπτωσι τὴν ἰδίαν ἐνοχὴν ἢ τὴν ἐνοχὴν τῶν ἄλλων, ἡ δικαιοσύνη δέν θὰ δύναται νὰ τιμωρῇ τοὺς κακοποιούς, οἵτινες μένοντες ἀτιμώρητοι, θὰ αὐξάνονται· δέν θὰ δύναται νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ἐκάστου, αἵτινες τότε θὰ διατρέχωσι διαρκεῖς κινδύνους, δέν θὰ δύναται νὰ προστατεύσῃ τὰς συναλλαγάς, αἵτινες οὕτω δέν θὰ ἔχωσι κανέν κῦρος*. Ὅταν ὅμως συμβαίνωσιν ὅλα αὐτὰ τὰ κακά, βεβαίως ἡ πατρίς δέν θὰ δύναται νὰ εὐτυχῇ καὶ νὰ προοδεύῃ.

Δι' αὐτό οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν πολιτῶν πρέπει νὰ εἶναι ὀφθαλμοὶ τῆς δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντρέχη

τούς λειτουργούς τῆς δικαιοσύνης φωτίζουν καί πληροφοροῦν καί, χρείας τυχούσης, δίδων εἰς αὐτούς χεῖρα βοηθείας.

Δέν πρέπει νά νομίζωμεν ὅτι κάμνομεν καλόν εἰς τίνα μή καταγγέλλοντες εἰς τήν ἀρχήν ἐγκληματικήν αὐτοῦ πράξιν, περιελθοῦσαν εἰς γνῶσιν ἡμῶν. Τούναντίον, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι καί ἡμεῖς ἐγκληματοῦμεν φερόμενοι οὕτω, διότι ὑποθάλλομεν τήν ἀδικίαν καί τήν ἐγκληματικότητα, ὀφείλομεν νά καθιστῶμεν γνωστήν εἰς τά ὄργανα τῆς δικαιοσύνης πᾶσαν παράβασιν τῶν νόμων.

Σπουδαῖον ἐπίσης καθήκον εἶναι ἡ τήρησις τοῦ ὅρκου. Ὁ ψεύδορκος ἀμαρτάνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καί ἐγκληματεῖ ἀπέναντι τῆς κοινωνίας, διότι διά τοῦ ψεύδους αὐτοῦ παραλύει τήν δικαιοσύνην, καλύπτων τόν ἔνοχον ἢ καταστρέφων τόν ἀθῶν.

Ὁ ψεύδορκος τιμωρεῖται ὑπό τῶν νόμων διά βαρυτάτων ποιῶν, θέλει δέ τιμωρηθῇ καί ὑπό τοῦ Θεοῦ, οὗ τό ὄνομα μετεχειρίσθη πρὸς ἀποπλάνησιν* τῆς δικαιοσύνης.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθήκον παντός πολίτου εἶναι ἡ πρόθυμος ἐκπλήρωσις τῶν φορολογικῶν αὐτοῦ υποχρεώσεων. Ἡ καταβολή τῶν φόρων εἶναι ἱερά υποχρεώσις τῶν πολιτῶν, οὐ μόνον πρὸς τήν πατρίδα, ἀλλά καί πρὸς ἑαυτούς, διότι οἱ φόροι χρησιμοποιοῦνται ὑπό τῆς πατρίδος πρὸς προστασίαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καί τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, πρὸς προαγωγὴν καί ἀνάπτυξιν τῶν συμφερόντων αὐτῶν.

Ἄν οἱ δῆμοι ἐν πρώτοις ἔχουσιν ἀνάγκην ὁδῶν, φωτισμοῦ, καθαριότητος, δημοτικῶν σχολείων καί ἄλλων, ἔχουσιν ἀνάγκην αὐτῶν χάριν τῶν δημοτῶν. Πάντα ταῦτα ὅμως ἀπαιτοῦσι βεβαίως χρήματα. Ἀλλά τίνες ἄλλοι πρέπει νά καταβάλλωσι ταῦτα, εἰμὴ ἐκεῖνοι, ὑπὲρ ὧν γίνονται αἱ δαπάναι, δηλαδή οἱ δημόται ;

Καί τώρα ἐρχόμεθα εἰς τό κράτος, τό ὅποῖον βεβαίως ἔχει ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρας ἀνάγκας τοῦ δήμου.

Τό κράτος ἔχει ἀνάγκην δυνάμεως στρατιωτικῆς καί ναυτικῆς πρὸς φρούρησιν τῶν ὁρίων αὐτοῦ καί ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδοῦλων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἐχει ἀνάγκην δικαστηρίων, ἀστυνομίας καί φυλακῶν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἡμᾶς κατὰ τῶν κακοποιῶν καί προστα-

τεύση τήν ζωήν καί πάντα ἐν γένει τά δικαιώματα. Ἐχει ἀνάγκην ὁδῶν, σιδηροδρόμων, γεφυρῶν, λιμένων, πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ἀσφαλῆ μεταφοράν τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας ἡμῶν καί εὐκολον συγκοινωνίαν. Ἐχει ἀνάγκην χρημάτων, ὅπως προστατεύσῃ τήν ἀνάπτυξιν καί προαγωγὴν τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καί τῆς ναυτιλίας.

Ἐχει ἀνάγκην χρημάτων διὰ τήν πνευματικὴν καί ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων ἡμῶν. Τὰ χρήματα τώρα, τὰ ὁποῖα χρειάζονται, διὰ νὰ γίνωσιν ὅλαι αἱ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἀπαιτούμεναι δαπάναι, τίς ἄλλος θὰ καταβάλλῃ ἢ ὁ λαός, χάριν τοῦ ὁποίου γίνονται ταῦτα ;

Ὁ καλὸς πολίτης αἰσθάνεται ὅτι τό καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ φόρου αὐτοῦ εἶναι ἐπίσης ἱερόν, ὅσον εἶναι ἱερόν τό καθῆκον τῆς πληρωμῆς τοῦ ἄρτου, τόν ὁποῖον τρώγει, καί τοῦ ἐνοικίου τῆς οἰκίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατοικεῖ.

Ὁ ἀποφεύγων τὰς φορολογικὰς ὑποχρεώσεις πολίτης οὐ μόνον δέν ἐκτελεῖ ἱερόν πρὸς τήν πατρίδα καθῆκον καί βλάπτει ἑαυτόν, ἀλλὰ καί κλέπτει τόν πλησίον αὐτοῦ, διότι διὰ τῶν χρημάτων τῶν συμπολιτῶν του ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα παρέχει τό κράτος.

Τό κράτος ἔχει περιουσίαν, ὡς ἔχουσι καί τὰ ἄτομα, ἔχει δάση, μεταλλεῖα, ὄρυχεῖα, ἀλυσκὰς, γαίαις, γήπεδα, οἰκοδομὰς καί ἄλλα, ὧν αἱ πρόσοδοι χρησιμεύουν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν.

Ἐπιβάλλεται λοιπόν εἰς ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ ἀδικῶμεν τό κράτος, ἐπιβουλευόμενοι τήν περιουσίαν καί τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, οὐ μόνον νὰ σεβώμεθα τήν περιουσίαν τοῦ δημοσίου, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς ἰδίαν ἡμῶν, ἀλλὰ καί νὰ εἴμεθα ἀγρύπνοι αὐτῆς φύλακες.

Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων καθηκόντων τοῦ πολίτου εἶναι ἡ καλὴ χρῆσις τῆς ψήφου.

Οἱ πολῖται διὰ τῆς ψήφου αὐτῶν ἐκλέγουσι τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν καί παρέχουν εἰς αὐτοὺς τήν ἐντολήν νὰ ἐξασκήσωσι ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν τήν ἐξουσίαν τοῦ νομοθετεῖν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν οὗτοι διευθύνουσι καί ρυθμίζουνσι πάντα τοῦ ἔθνους τὰ συμφέροντα.

Αὐτοὶ ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὸ ἔθνος θὰ καταστῇ ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς· αὐτοὶ περὶ τῶν οἰκονομικῶν μέσων, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο· αὐτοὶ περὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς δημοσίας υἱείας, τῆς ἀσφαλείας, τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἔθνους, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν.

Αὐτοὶ ὑπολογίζουν τὰς φορολογικὰς δυνάμεις τοῦ λαοῦ καὶ ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν φόρων καὶ περὶ τοῦ καταλλήλου τρόπου τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν.

Ἐν γένει ἡ τύχη τοῦ ἔθνους, ὡς καὶ ἡ τύχη ἐκάστου τῶν πολιτῶν, εἶναι εἰς χεῖρας τῶν ἐντολοδόχων τούτων.

Ἀφοῦ λοιπὸν τόσον ὑψηλὸν εἶναι τὸ ἀξίωμα τῶν ἀντιπροσώπων, ὁφείλομεν διὰ τῆς ψήφου ἡμῶν νὰ ἐκλέγωμεν ἐκείνους, οἵτινες, λόγῳ τοῦ πατριωτικοῦ χαρακτῆρος, τῶν γνώσεων καὶ τῆς ὀρθότητος τῆς κρίσεως αὐτῶν, εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἡ ψήφος πρέπει νὰ δίδεται ὡς βραβεῖον εἰς ἐκεῖνον, οὗτινος αἱ ἀρεταὶ ἐμπνέουσιν εἰς ἡμᾶς πλείονα σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν παντός ἄλλου.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθήκον παντός πολίτου εἶναι ἡ ἀποστολὴ τῶν τέκνων αὐτοῦ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἐν αὐτῷ μορφοῦνται οἱ χαρακτῆρες τῶν μελλόντων πολιτῶν.

« Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου »

Ἑμμανουὴλ Λυκούδης

Α Μ Π Ε Λ Α Κ Ι Α

(Τί κατορθώνει ἡ συνεργασία)

᾽Οχι Ἥλις. ᾽Οχι Δῆλος. ᾽Οχι Δελφοί. ᾽Αμπελάκια ! Στὴν πέτρινη τοῦτη πλαγιά τοῦ Κισάβου ἄλλαξε τὸ κύτταρο τῶν Ἑλλήνων. Ἐξὶ χιλιάδες Ἑλληνες, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἔζησαν ἐδῶ πρὸ ἑκατὸν πενήντα χρόνων, χωρὶς νὰ φαγωθοῦν, δημιουργοὶ καὶ συνεταῖροι τῆς πρώτης καὶ τῆς τελειότερης Συνεργατικῆς τοῦ κόσμου, δάσκαλοι τῶν οἰκονομολόγων, τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἱεροκηρύκων αὐτοὶ οἱ Θεσσαλοὶ χωριάτες. Μεγαλύτερο ἔργο τῆς εἰρήνης δὲν ἔχει νὰ δείξει ὁ ἑλληνισμός. Εἶναι ὁ ἄθλος τῆς Θεσσαλίας...

Κανένα μεγάλο γεγονός δεν είναι αρκετά γνωστό και τα θαύματα είναι πάντα νέα. Όσες φορές και αν ξαναπούμε την ιστορία της Συνεργατικής των Ἀμπελακίων — άγνωστη δά στους περισσότερους Ἕλληνες — είναι σαν νά ιστορούμε θαῦμα της στιγμῆς αὐτῆς.

Τά Ἀμπελάκια ἔκαμαν τή Συνεργατική τους, γιά νά διαδώσουν τό κόκκινο νῆμα, τή βιομηχανία τους και τήν ειδικότητά τους. Τά βαμβακερά, οἱ ~~αλατζάδες~~ και τά κόκκινα νήματα, καθώς και τά ~~σιρίτια~~, τά κουμπιά και τά ζουνάρια, γίνονται και στό Πήλιο και στόν Τύρναβο και σ' ἄλλα μέρη τῆς Θεσσαλίας. Μά τό νῆμα τῶν Ἀμπελακίων ἦταν τό καλύτερο γιά τό κόκκινο χρώμα του. Νά τό ἀποδώσουμε στό τοπικό νερό; Τουλάχιστον αὐτή τήν ἐξήγηση ἔδωσε ὁ Δροσινός, γιαντρός Ἀμπελακιώτης και μέλος τῆς περιφημῆς Συνεργατικῆς.

Όταν οἱ Ἀμπελακιῶτες κατάλαβαν τήν ὑπεροχή τους σ' αὐτό τό σημείο, σκέφτηκαν, πώς, ἄν ὀργανώσουν ὁμαδικά τήν ἐργασία, θά εἶχαν κέρδη μεγαλύτερα, θά ἀγόραζαν τά ὑλικά φτηνότερα, θά γλιτώνουν τή δαπάνη τῶν μεσαζόντων και θά ἐλαττώνουν τίς ζημίες τοῦ καθενός σέ περίπτωση γενικῆς ζημίας. Κανένας στόν κόσμο δεν εἶχε σκεφθεῖ τέτοια πράγματα. Ἦταν νέα !

Ἡ ἰδέα ἦρθε στους Ἀμπελακιῶτες ἄξαφνα ; Ὁχι βέβαια. Γιατί τήν προετοίμασε ἡ αὐτοδιοίκηση, καθώς κι ἡ συνεργασία γιά τήν πληρωμή τῶν φόρων στόν Τοῦρκο. Πειραματίστηκαν ἄλλωστε μέ μιὰ πρώτη ἀπόπειρα, πού ἔκαμαν. Ἡ Συνεργατική ὅμως ἰδρύθηκε καθαυτό στά 1778, σέ μιὰ γενική συνέλευση εἰκοσιδυό χωριῶν τοῦ Κισάβου, ἀφοῦ τήν εἰσηγήθηκαν μερικοί πρόκριτοι τῶν Ἀμπελακίων. Τότε ὁλοκληρώθηκε ἡ ἰδέα. Τότε τοὺς ἦρθε μονομιᾶς ὁλόκληρη, ὅπως στόν ποιητή τό ἐμπνευσμένο ποίημα, στόν πιστό ἡ ἀποκάλυψη και στό σοφὸ ἡ ἀλήθεια.

Τά εἰκοσιδυό χωριά, συναθροισμένα στήν ἱστορική συνέλευση, ψήφισαν τό καταστατικό και κατέθεσαν γιά κεφάλαιο τριακόσιες χιλιάδες γρόσια*, 100.000 φράγκα σήμερα. Γιά νά ἐξασφαλίσουν τή λαϊκότητα τῆς Συνεργατικῆς, τήν ἰσότητα τῶν συνεταίρων, γιά νά μή δώσουν τήν ὑπεροχή στους πλουσίους, ὅρισαν κατώτατο ὅριο καταβολῆς 5.000 γρόσια και ἀνώτατο 20.000 γρόσια. Αὐτό είναι τόν διαματένιο τους ἄρθρο. Αὐτό ἐξασφάλισε τήν τέλεια ἰσό-

τητα, φέροντας στο ίδιο επίπεδο τις δύο κατηγορίες των συνεταίρων, τους ευπόρους και τους εργάτες...

Ήμερομίσθιο όρισμένο δέν είχαν. Ἀφοῦ ἦσαν μέτοχοι μαζί κι ἐργάτες, πληρώνονταν ἀνάλογα μέ τά κέρδη. Τήν ἀμοιβή τους κανόνιζε ἡ γενική συνέλευση. Αὐτή, ἀφοῦ φρόντιζε νά βρεῖ μέ ὅλη τήν ἀκρίβεια τίς τιμές τῆς ἀγορᾶς, ἔκανε πολύπλοκους ὑπολογισμούς, ὥσπου νά ὀρίσει τό μερίδιο...

Χάρη σέ τέτοια ὀργάνωση ἡ ἔταιρεία πραγματοποιοῦσε κέρδη 60 τοῖς ἑκατό, 80 τοῖς ἑκατό καί 100 τοῖς ἑκατό. Καραβάνια* ἔφευγαν ἀπ' τ' Ἀμπελάκια μέ τό κόκκινο νῆμα γιά τίς σπουδαιότερες πόλεις τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκτός ἀπό τό κεντρικό κατάστημα τῆς ἔταιρείας στή Βιέννη, πρακτορεῖα ἔχαν συσταθεῖ καί στίς πόλεις τῆς Τουρκίας καί τῆς νότιας Ρωσίας.

Οἱ συνεταῖροι ἔχαν στήν ἀρχή καταθέσει, ὅπως εἴπαμε, ἀρχικό κεφάλαιο 100.000 φράγκων, καί στά 1810, ἐποχή τῆς μεγαλύτερης ἀκμῆς, ἡ ἔταιρεία εἶχε περίσσευμα εἴκοσι ἑκατομμυρίων. Στά 1811 ἦρθε τό τέλος. Ἡ οἰκονομική χρεωκοπία τῆς Αὐστρίας, ὅπου ὁ συνεταιρισμός εἶχε τά μεγαλύτερά του συμφέροντα, τοῦ ἔδωσε αἰφνίδιο καί θανάσιμο χτύπημα. Μά τό ἔργο κράτησε τριάντα ὁλόκληρα χρόνια, χωρίς ποτέ πουθενά στόν κόσμο νά ξαναφανεῖ τέτοια συνεργασία.

Σήμερα τό καταστατικό τῶν χωρικῶν ἐκείνων μπορεῖ νά διαβαστεῖ σάν ὑπόδειγμα νομοθετικῆς προνοίας. Εἶναι σοφό καί αὐστηρό πρόγραμμα ὑποταγῆς στήν ἰδέα τοῦ συνόλου. Ὅλα τά ἔχαν προβλέπει, ὥστε νά εὐτυχήσει τό σύνολο τῶν εἰκοσιδύο χωριῶν. Ἐκεῖνος, πού τόν ἐξέλεξαν διοικητή τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος στή Βιέννη, δέν εἶχε τό δικαίωμα ν' ἀρνηθεῖ. Ἡ ἀρνήσή του, κατά τό καταστατικό, ἤθελε τιμωρηθεῖ μέ τή διαγραφή του ἀπό τήν ἔταιρεία, τήν ποινή δηλαδή, πού ἔχαν γιά κάθε κακή πράξη συνεταίρου. Ἐτσι οἱ διοικητές ἐκτελοῦσαν ἐντολές σάν στρατιῶτες.

Αὐστηρότατος ἦταν ὁ ἔλεγχος. Τήν ἔταιρεία τή διηύθυνε διοικητικό συμβούλιο ἀπό πέντε μέλη, μέ ἔδρα τά Ἀμπελάκια. Δωδεκαμελής ἐφορεία, πού ἦταν ἀνώτερη ἀρχή, ἐνεργοῦσε τό γενικό ἔλεγχο. Καί πάλι ἡ ἀνώτατη ἀρχή, ἡ γενική συνέλευση, εἶχε τήν ἀρνησικυρία* κι ἐκτελοῦσε τό σπουδαιότερο ἔργο, τόν καθορισμό τοῦ μεριδίου.

Ἡ εὐτυχία τῆς Συνεργατικῆς ἀπήχησε στό ἐσωτερικό. Διατηροῦσαν σέ ὅλα τά χωριά γιάτρούς, ἔκαμαν σχολεῖα, νοσοκομεῖα, γενικές ἀποθηῆκες, ταμεῖα γιά τοὺς ἐργάτες, πού ἀποστρατεύθηκαν ἀπὸ ἀνικανότητα, βιβλιοθήκες. Τόσο ὁ τόπος προόδευε κι ἡ ζωὴ εἶχε πάψει νά εἶναι χωριάτικη, ὥστε νέοι Ἀμπελακιῶτες, σπουδασμένοι στὴ Γερμανία, ξαναγύριζαν στό χωριό.

Τό καταστατικό εἶχε προνοήσει γιά τὴν καλλιέργεια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ στό μικρὸ ἐκεῖνο τόπο. Ἐφρόντιζε γιά ἀποστολές νέων στὴν Εὐρώπη. Ἀποστολές ὄχι εἰς βάρος τοῦ κοινοῦ ταμείου! Ἄφηνε τὴ δαπάνη τῆς ἀποστολῆς στό συνεταῖρο, πού ἐπιθυμοῦσε νά στείλει ἔξω τὸ γιό του ἢ τὸ συγγενή του. Ὑποχρέωνε ὅμως τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἐταιρείας στὴν Εὐρώπη νά δεχτοῦν τὸ νέο, νά τὸν ὀδηγήσουν, γιά νά σπουδάσει τὴν ξένη γλῶσσα, τὴ λογιστικὴ καὶ τὰ ἐμπορικά — πάλι μὲ ἀτομικά ἔξοδα τοῦ συνεταίρου, πού τὸν ἔστελνε.

Ὅταν τελείωνε τίς σπουδές του, ἡ ἐταιρεία ἦταν ὑποχρεωμένη νά τὸν πάρει στὴν ἐργασία της ἕνα χρόνο χωρὶς μισθό. Ἐπειτα θά τὸν μισθοδοτοῦσε ἕνα χρόνο. «Ἄν δείξει καλὴ διαγωγή καὶ φανεῖ οἰκονόμος», ἔλεγε τὸ καταστατικό, τότε θά τοῦ δοθεῖ μερίδιο. Ἐτσι ἀνοιζαν τὰ παράθυρα τῶν Ἀμπελακιῶν στὴν εὐρωπαϊκὴ ζωὴ. Αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα δημιούργησε ἡ Συνεργατικὴ στ' Ἀμπελάκια. Ἀτμόσφαιρα κρατικῆς, ἃς ποῦμε, ἠθικῆς, αὐστηροῦ ἐλέγχου τῶν κοινῶν, καθὼς καὶ ἀτομικῆς ἠθικῆς.

Τὸ ποινικὸ της σύστημα ἦταν ἀπλό. Διώξιμο τοῦ ἐνόχου ἀπὸ τὴν ἐταιρεία, στέρηση τοῦ κέρδους. Ποιὰ μεγαλύτερη ποινὴ μπορούσε νά βρεθεῖ; Καὶ θαυματούργησε. Ἀπόλυτη σχεδόν ἠθικὴ, ἐκτός ἀπὸ ἀσήμαντα παραπτώματα, κράτησε τὴν εὐτυχισμένη πολιτεία. Ἡ κοινωνικὴ ἀδικία εἶχε λείψει καὶ τὸ ἔγκλημα δέν εἶχε νά ἐλπίζει παρὰ μόνο σέ ἀψιθυμίες* καὶ σέ ἐγκεφαλικὲς ἀνωμαλίες. Ἡ ὑλικὴ εὐτυχία δέν τοὺς ἐνάρκωσε καὶ δέν τοὺς ἐταπείνωσε. Ἀπόδειξη ὁ ἰδιαιτερός συνεταιρισμός, πού ἔκαμαν λίγοι πρόκριτοι Ἀμπελακιῶτες, γιά νά πραγματοποιήσουν ἔργο πνευματικὸ καὶ ἐθνικὸ, τὴν ἔκδοση τοῦ λεξικοῦ τοῦ Γαζή*...

Ἀφίνεται τώρα στὸν ἀναγνώστη νά ἀναπαραστήσει τὴ συνελουση ἐκείνη, ὅπου οἱ χωρικοὶ τοῦ Κισάβου ἄκουσαν τοὺς Ἀμπελακιῶτες, κατάλαβαν, ἐπείστηκαν καὶ προχώρησαν ἀμέσως στό ἐρ-

γο. Ἔργο, πού καμιά πολιτισμένη κοινωνία δέν τό εἶχεν ἀποτολή-
σει ὡς ἐκεῖ καί περνοῦσε σάν ὄνειρο στά βιβλία τῶν οὐτοπιστῶν*.
Ὁ ταπεινός Κίσαβος, χάρη στούς νεώτερους Θεσσαλοῦς, καλλιέργησε
καί πραγματοποιοῖ τὸ πιο δύσκολο ἀπ' ὅλα, τὴν ἀδελφοσύνη !...

*Ἐφημερίδα « Ἐλεύθερον βῆμα », 1937

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

Ο ΚΛΕΦΤΗΣ

1

Μαύρ' εἶν' ἡ νύχτα στά βουνά,
στούς κάμπους πέφτει χιόνι,
στά ἄγρια, στά σκοτεινά,
στὶς τραχιές πέτρες, στά στενά
ὁ κλέφτης ξεσπαθώνει.

2

Στό δεξί χέρι του γυμνό
βαστᾷ ἀστροπελέκι·
παλάτι ἔχει τὸ βουνό
καί σκέπασμα τόν οὐρανό
κι ἐλπίδα τὸ τουφέκι !

3

Πήγαινε, φίλα τὴν ποδιά,
πού δοῦλοι προσκυνοῦνε·
ἐδῶ στά πράσινα κλαδιά,
μόν' τὸ σπαθί τους τὰ παιδιά
καί τὸ Σταυρό φιλοῦνε.

4

Μητέρα, κλαῖς ! ἀναχωρῶ.
Νά μ' εὐχηθεῖς γυρεύω,
ἓνα παιδί σέ ὑστερῶ,
ὅμως νά ζήσω δέν μπορῶ,
ἂν ζῶ γιὰ νά δουλεύω.

5

Φεύγουν οἱ τύραννοι χλωμοί
τό μαῦρο του μαχαίρι·
μ' ἰδρώτα βρέχει τὸ ψωμί,
ξέρεϊ νά ζήσει μέ τιμή
καί νά πεθάνει ξέρεϊ.

6

Βαριά βαριά βοῖζ' ἡ γῆ
ἓνα τουφέκι πέφτει·
παντοῦ τρομάρα καί σφαγή,
ἐδῶ φυγή κι ἐκεῖ πληγή...
Ἐσκώτωσαν τόν κλέφτη.

7

Σύντροφοι ἄσκεποι, πεζοί,
τόν φέρνουν λυπημένοι,
καί τραγουδοῦν ὅλοι μαζί :
« Ἐλεύθερος ὁ κλέφτης ζεῖ
κι ἐλεύθερος πεθαίνει ».

« Ἀπαντα »

*Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

(Ο Γεώργιος Σταύρου, γιός του Σταύρου Ίωάννου, γεννήθηκε στά Γιάννινα τό 1785, όπου διδάχθηκε τά στοιχειώδη γράμματα στίς σχολές τών Μπαλαναίων καί του Καπλάνη. Ἀνώτερες ἐμπορικές σπουδές καί ξένες γλώσσες διδάχθηκε στή Βιέννη καί, ὅταν ἀποφοίτησε, ἀκολούθησε τό ἐμπορικό ἐπάγγελμα τοῦ πατέρα του. Τό 1824 ἄφησε τίς ἐμπορικές του ἐργασίες καί γύρισε στήν ἀγωνιζόμενη πατρίδα του μέ ἐφόδια καί ὅπλα, γιά νά προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του. Ὑπῆρέτησε ὡς ταμίας, ὡς πληρεξούσιος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καί ἐπὶ Καποδίστρια ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ποῦ διοικοῦσε τήν Ἑθνική Τράπεζα, καθὼς καί σέ ἄλλες δημόσιες θέσεις. Μετά τή δολοφονία τοῦ Καποδίστρια παραγκωνίσθηκε).

... Καθ' ἅπασαν τήν διάρκεια τῶν ταραχῶν ὁ Γεώργιος Σταύρου ἔμεινε πάντῃ ἀπεσυρμένος τῶν πραγμάτων καί ὅλως ἰδιωτεύων, ἵνα ἔχη πλήρη ἀνεξαρτησίαν νά ἐξυπηρετῇ σκοπιμώτερον τά τῆς πατρίδος συμφέροντα, νῦν μέν ἀποδοκιμάζων τās παρεκτροπάς τοῦ ἐνός κόμματος, νῦν δέ συμβουλεύων τήν μετριοπάθειαν εἰς τό ἕτερον, καί ἄλλοτε ἐξαίρων τό ὑπέρ πατρίδος αἶσθημα τῶν πάντων. Ἐν μέν τῇ ἀπεσυρμένῃ ταύτῃ θέσει διέμεινεν ὁ Γεώργιος Σταύρου μέχρι τοῦ 1835, τότε δέ διωρίσθη ἐλεγκτής παρά τῷ Ἑλεγκτικῷ Συνεδρίῳ*, ἐρωτηθεὶς δέ ὑπὸ τῆς τότε κυβερνήσεως ἂν εὐχαριστῇται εἰς τήν θέσιν ταύτην, «δέν ἀπόκειται εἰς ἐμέ, εἶπε, νά προσδιορίσω τήν κατάλληλον θέσιν, ἀλλ' εἰς τήν κυβέρνησιν· ἐμοί δ' ἐπιβάλλεται μόνον τό καθῆκον νά ὑπηρετήσω, ὅσον δύναμαι, τήν πατρίδα».

Τῶν ἐκ τῆς εὐτελοῦς ταύτης θέσεώς του ἀποδοχῶν ἀγνοοῦμεν ἂν ποτέ ἔκαμε χρῆσιν ὁ Γεώργιος Σταύρου, καί ἐπὶ πόσον χρόνον εἰργάσθη καί ὡς ἐλεγκτής· γνωστόν μόνον εἶναι ὅτι οὗτος, καίτοι παραβλεπόμενος ὑπὸ τῶν κυβερνώντων, ἴσως δέ καί ἐν ἀνάγκαις εὐρισκόμενος, οὐδέποτε ὅμως ἐπάύσατο νά ἐργάζεται καί νά μεριμνᾷ σπουδαίως περὶ τῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων. Ἐνωρίτατα δέ διείδεν ὅτι τό κράτος (οἷον ἐμορφώθη τό ἑλληνικόν ὑπὸ τῆς ἀντιζηλίας τῶν συμμάχων δυνάμεων, ἐν χώρᾳ δηλαδή ἐντελῶς κατεστραμμένη καί μεγάλας καί κατεπείγουσας ἀνάγκας ἐχούσῃ καί πάντῃ ἀφροῦρητον ὑπὸ φυσικῶν μεθορίων καί κατακερματισμένον εἰς δούλους καί ἐλευθέρους Ἑλλήνας), κράτος, λέγομεν, τοιοῦτον ἦτο

ἀδύνατον οὐχί νά εὐημερήσῃ, ἀλλ' οὔτε κἄν νά ὑπάρξῃ, ἄνευ πιστωτικοῦ τινος καταστήματος.

Ἀλλά πῶς νά συστηθῇ τοῦτο ; Τό μέν ἐθνικόν δάνειον τῶν ἐξήκοντα ἑκατομμυρίων εἶχε σχεδόν καταναλωθῇ τελείως· ἐν τῷ τότῳ δέ χρήματα δέν ὑπῆρχον, καί τά ὀλίγα ὑπάρχοντα ἐτοκίζοντο ὑπό τῶν τοκογλύφων πρὸς εἴκοσι καί τριάκοντα τοῖς ἑκατόν κατ' ἔτος· νά ἔλθωσι δέ ἐξωθεν ἦτο ὅλως ἀδύνατον ἄνευ ἐγγυήσεως. Τίς ὅμως νά δώσῃ τήν ἐγγύησιν ταύτην ; Τό κράτος ; Ἀλλά τά μέν κτήματα αὐτοῦ, τά λεγόμενα ἐθνικά, ἦσαν ἤδη ὑποθηκευμένα εἰς τὰς ἐγγυητρίας τοῦ δανείου δυνάμεις· τά δ' ἔσοδά του ἦσαν μηδαμινά τότε, μόλις δ' ἐπῆρκουν εἰς τό ἥμισυ ἢ εἰς τά δύο τρίτημόρια* τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων δαπανῶν, αἱ δέ λοιπαί ἀνεπληροῦντο ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ δανείου. Τά μοναστηριακά κτήματα ; Ἀλλά τά μέν ἐκ τῶν διαλυθέντων εἶχον ἤδη πωληθῇ ἐν εὐτελεστάταις τιμαῖς, τά δέ εἶχον ἐνοικιασθῇ πολυετῶς· τά δέ ἐκκαθαρισθέντα ἐκ τούτων χρήματα εἶχον ἀπασχολήσῃ αἱ ἀναγκαίαι τοῦ κράτους. Τά ἐθνικά κληροδοτήματα ; Ἀλλά καί τούτων οὔτε ἡ ὕπαρξις ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἦτο εἰσέτι ἐντελῶς ἐκκαθαρισμένη, καί ἡ ἀποστολή δέν εἶχεν εἰσέτι ἀρχίσει νά γίνεται ἔνεκα τοῦ ἀνωμάλου τῶν περιστάσεων.

Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Σταύρου δέν ἀπεθαρρύνθη· ἐπεκαλέσθη ἐν κατανύξει τήν-θείαν ἀντίληψιν· ἐμελέτησεν ἐμβριθῶς* τό σύνολον τοῦ σχεδίου του· ὑπελόγησε πάσας τὰς ἐνδεχομένας δυσχερείας καί περιπετείας καί ἐπελήφθη τοῦ ἔργου· καί πρῶτον πάντων διείδεν ὅτι ὤφειλε νά πείσῃ τήν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νά λάβῃ τοῦλάχιστον χιλίας μετοχάς τῆς συσταθησομένης ὑπ' αὐτοῦ Ἑθνικῆς Τραπεζῆς· ἀλλά ποῦ χρήματα ; Ἀμέσως τότε διείδεν ὅτι ὤφειλε ν' ἀποταθῇ διὰ τῶν φίλων του εἰς τήν γαλλικὴν κυβέρνησιν καί νά πείσῃ αὐτήν νά παρέξῃ ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο εἰς τήν ἑλληνικὴν μέρος τῶν παρὰ τῇ πρώτῃ εὐρισκομένων εἰσέτι λειψάνων τοῦ ἑλληνικοῦ δανείου. Διείδεν ἐπίσης ὅτι ὤφειλε ν' ἀποταθῇ καί εἰς τόν γνωστόν φιλέλληνα Ἐυνάρδον* καί νά τόν πείσῃ, ἵνα καί αὐτός δώσῃ τό καλόν παράδειγμα, λαμβάνων μέγαν ἀριθμόν μετοχῶν, καί τοὺς πολλοὺς φιλέλληνας φίλους του νά παρακαλέσῃ νά τόν μιμηθῶσιν.

Μόνον δέ οἱ ἀγνοοῦντες τό σέβας καί τήν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἐυνάρδου ὑπὲρ τοῦ Κυβερνήτου καί τήν ἄφατον* λύπην, ἣν ἠσθάνθη ὁ εἰλικρινὴς οὗτος φιλέλληνας ἐκ τοῦ τοιοῦτου μάλιστα θανάτου ἐκεῖ-

νου, ὃν ἐθεώρει ὡς τόν μόνον ἱκανόν νά προάξῃ τό ἔθνος, μόνον, λέγομεν, ἐκεῖνοι, ὅσοι ἀγνοοῦσι ταῦτα, δέν εἶναι εἰς θέσιν νά ἐκτιμῶσιν τάς δυσχερείας τοῦ Γεωργίου Σταύρου, ἵνα πείσῃ τόν Ἐυνάρδον νά καταπνίξῃ τήν λύπην του διά τήν ἀπώλειαν τοῦ Κυβερνήτου καί νά βοηθήσῃ αὐτίς* τήν Ἑλλάδα.

Διεῖδεν ἐπίσης ὁ Γεώργιος Σταύρου τήν ἀνάγκην νά πείσῃ καί τήν ρωσικήν κυβέρνησιν νά πέμψῃ τά παρ' αὐτῇ ἑλληνικά κληροδοτήματα, οἷον τά τῶν Ζωσιμαδῶν*, τά τοῦ Καπλάνη* καί ἄλλων, εἰς τήν ἑλληνικήν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρφ τοῦ ν' ἀνταλλαγῶσι ταῦτα εἰς μετοχάς τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ἢ νά κατατεθῶσιν ἐν αὐτῇ ἐντόκως καί ἀναφαιρέτως.

Καίτοι πρὸς τοιαύτας μεγάλας καί πρὸς μυρίας ἄλλας δυσχερείας ἔχων νά καταπαλαίσῃ ὁ Γεώργιος Σταύρου, ἀλλ' ὅμως ἐπελήφθη τοῦ ἔργου. Ἡ δέ Θεία Πρόνοια, ἥς ἐπεκαλέσθη ἐξ ἀρχῆς τήν ἀντίληψιν, ἐδικαίωσε πληρέστατα τάς προσδοκίας, του. Τό 1841 συνεστήθη τό πρῶτον ἡ Ἑθνική Τράπεζα· ἐντός δέ βραχυτάτου διαστήματος χρόνου ἤρξατο νά ἀκμάζῃ· ἀμέσως δ' ἔκτοτε ἔπαυσε ν' ἀκούηται εἰς τήν ἀγοράν τῶν Ἀθηνῶν ὁ τόκος τῶν δύο ἢ τρία ἢ καί πλείότερα τοῖς ἑκατόν κατὰ μῆνα καί τό πολύ πολύ ἴσχυεν ὁ νόμιμος, ὅστις ἄλλως δέν εἶναι καί μέτριος.

* * *

Ἴνα δέ φθάσῃ εἰς τό εὐάρεστον τοῦτο ἀποτέλεσμα ὁ Γεώργιος Σταύρου καί ἵνα προάξῃ τό ἐθνικόν τοῦτο καθίδρυμα εἰς τόν βαθμόν τῆς υπολήψεως καί εὐημερίας, εἰς ἣν ἔφθασε σήμερον καί εἰς ἣν ὀλίγιστα ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν Εὐρώπῃ καταστημάτων ἔφθασαν, ὥφειλε νά θέσῃ ἐξ ὑπαρχῆς στερεώτατα θεμέλια.

Ὡς πρῶτιστον μέν ὅρον τῆς εὐημερίας τῆς Τραπεζῆς ἐθεώρησεν ὁ Γεώργιος Σταύρου τήν πιστοτάτην ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ἀπέναντι τῶν μετόχων ἢ τῶν δικαιούχων καί κατὰ τοῦτο ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπῆρξέ ποτε ἢ ἂν ὑπάρχει καί σήμερον τό ἐλάχιστον δίκαιον παράπρονον.

Ὡς δευτερεύοντα δέ ὅρον τήν μετά θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων παρά πάντων τῶν ὑπαλλήλων τῆς Τραπεζῆς. Οὔτε εἰς ἄλλον τινά ἐπέτρεψε ποτέ οὔτε εἰς ἑαυτόν ὁ Γεώργιος Σταύρου τήν ἀδικαιολόγητον ἀπουσίαν ἐκ τοῦ καταστήματος κατὰ

τάς ἐργασίμους ὥρας. Πρώτιστος δ' αὐτός, διδούς τό καλόν πρὸς τοῦτο παράδειγμα, συνήθειαν εἶχε νά ἐξυπνᾷ ἐνῶρίς, ἀμέσως δέ ξυριζόμενος ἰδίαις πάντοτε χερσί καθ' ἐκάστην καί ἐνδυσόμενος, κατήρχετο εἰς τό γραφεῖον. Ἀλίμονον δέ, ἂν ἐβλεπέ τινα τῶν ὑπαλλήλων μή φθάσαντα ἐγκαίρως εἰς τήν ἐργασίαν. Τό μὲν πρῶτον ἐνουθέτει αὐτόν πατρικῶς· ἔπειτα δ' ἐπέπληττε καί ἐπὶ παρουσίᾳ ἄλλων· ἐν ὑποτροπῇ δέ καί ἐν ἀπελπισίᾳ διορθώσεως ἐλάμβανε καί ἕτερα συντελεστικώτερα μέτρα.

Καί ὅσῳ δίκαιος ἦτο καί γενναῖος μάλιστα εἰς τὰς ἀμοιβάς, ὅς κατὰ τήν πρώτην τοῦ ἔτους συνήθως ἔδιδεν εἰς τοὺς πιστῶς ἐκτελοῦντας τό καθήκον των, τόσῳ ἀμείλικτος* εἰς τοὺς ὅπωςδῆποτε εἶτε πολλάκις εἶτε ἀδιορθῶτως πλημμελήσαντας*. « Ἡ ποινὴ καί ἡ ἀμοιβή », συνήθως ἔλεγεν, « εἶναι τὰ ἰσχυρότερα ἐλατήρια πρὸς σωφρονισμόν καί ἐξέγερσιν τῆς φιλοτιμίας τῶν ἀνθρώπων ».

Ἄμα δέ ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἐπείθετο ὅτι ἅπαντες οἱ ὑπάλληλοι ἐπελήφθησαν τῶν ἔργων των καί οὐδέν τούτων εἶναι δυνατόν οὔτε ν' ἀναβληθῇ οὔτε νά παραμεληθῇ, ὁ Γεώργιος ἐξήρχετο πεζός εἰς περίπατον ἐν τῇ πόλει· ὁ περίπατος δ' οὗτος δέν ἐγίνετο ἀπλῶς χάριν διασκεδάσεως ἢ σωματικῆς κινήσεως, ἀλλὰ κυρίως πρὸς μελέτην καί σπουδὴν ἀπάσης σχεδόν τῆς κοινωνίας. Ὑπερέχαιρε δέ καί ἡγάπα μεγάλως τοὺς τό ἔργον αὐτῶν ἐκτελοῦντας.

Πολλάκις καί ἐν καιρῷ δριμυτάτου ψύχους ἀπηντήσαμεν αὐτόν τετυλιγμένον καί περιεργαζόμενον μετ' ἐμβριθείας τὰ ἐμπορικά καταστήματα. Πολλάκις ἠρώτησεν ἡμᾶς ποῦ ἀπηρχόμεθα. Ὅσάκις δ' ἤκουε τό εἰς ἄρρωστον ἢ εἰς ὑπηρεσίαν τινὰ σπουδαίαν, κατηυχαριστεῖτο. Πολλάκις συνδιελέγετο καθ' ὁδόν ἀφελῶς καί μετὰ προστύχων καί ὅλως χυδαίων ἀνθρώπων, οὓς πάντοτε προέτρπεεν εἰς τήν ἐργασίαν καί τήν οἰκονομίαν. « Ἡ οἰκονομία τοῦ χρόνου », συνήθως ἔλεγεν, « εἶναι καί τοῦ χρυσοῦ πολυτιμότερα καί ἡ οἰκονομία εἰς τὰ περιττά εἶναι τό ἀσφαλέστερον χρηματικόν κεφάλαιον ἢ ἐφόδιον τοῦ βίου ».

Γιγνώσκων ἄριστα ὅτι ὁ ἐργαζόμενος εὐσυνειδήτως πρέπει καί ν' ἀμείβηται δαψιλῶς*, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῆς Τραπεζίης κατέστησε πάσας τὰς μισθοδοσίας τῶν ὑπαλλήλων καί μεγαλυτέρας τῶν μισθοδοσιῶν τῶν ὑπαλλήλων τῆς κυβερνήσεως καί ἐπιζηλοτέρας τούτων διὰ τὰ δῶρα, ἅτινα κατὰ τήν πρώτην τοῦ ἔτους ἔδιδεν εἰς

ἅπαντας ἀνεξαίρετως τούς ὑπαλλήλους τῆς Τραπεζῆς, τινά μὲν ἐκ τοῦ ταμείου αὐτῆς, καὶ οὐκ ὀλίγα ἐκ τοῦ ἰδιαίτερου αὐτοῦ βαλαντίου.

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα θεμελιωθεῖσα στερεῶς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Σταύρου ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμὸν τῆς. Ὁ ἰδρυτὴς τῆς προθύμως προσέφερε τὴν ἀρωγὴν του εἰς πᾶσαν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάγκην, ἀποθανὼν δὲ τὸ 1869, διέθεσε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του δι' ἀγαθοεργούς σκοποὺς.

« Βίοι παράλληλοι »

Ἀναστάσιος Γούδας

Η ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΒΑΡΒΑΚΗ

(Ὁ Ἰωάννης Βαρβάκης, ἔμπειρος καὶ τολμηρὸς ἐμποροπλοίαρχος ἀπὸ τὰ Παρά, μετέτρεψε τὸ ἐμπορικὸ του σκάφος σέ πολεμικὸ καί, μόλις ἄρχισε ὁ ρωσο-τουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1870, ἀκολούθησε τούς συμπατριῶτες του, ποὺ εἶχαν ἐπαναστατήσῃ. Πολλὲς φορές ἀντιμετώπισε στὸ Αἰγαῖο καὶ ἐνίκησε τούς ἐχθρούς τοῦ Γένους. Ἐδείξε ὄχι μόνον γενναιότητα ἀξιοθαύμαστη, ἀλλὰ καὶ χριστιανικὴ ἀρετὴ, προστατεύοντας τούς πληγωμένους καὶ αἰχμαλώτους ἀντιπάλους.

Τὸ 1774 ὅμως ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία συμφώνησαν καὶ ἔκαμαν εἰρήνη. Τότε ὁ Βαρβάκης ἀπόμεινε σχεδὸν μόνος. Καὶ ὅταν ἔχασε τὸ σκάφος του, ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσει ἄσυλο στὴ ρωσικὴ πρεσβεία τῆς Κωνσταντινουπόλεως).

...Εἰς τὴν ρωσικὴν πρεσβεῖαν ὁ Βαρβάκης συνηντήθη μέ Ρώσους ἀξιωματικούς, τούς ὁποίους εἶχε γνωρίσει κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· οὗτοι ἠγάπων καὶ ἐτίμων τὸν ἀνδρεῖον συναγωνιστὴν των καὶ τὸν παρεκίνησαν νὰ ζητήσῃ σωτηρίαν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ* τὴν προστασίαν τῆς αὐτοκρατείας.

Ὁ Βαρβάκης ἐξοικονόμησεν ὀλίγα χρήματα, διέφυγε τούς κατασκόπους, ἐπεβιβάσθη κρυφὰ εἰς ἓν πλοῖον διευθυνόμενον εἰς Ρωσίαν, ἔφθασεν εἰς Ὁδησσόν καὶ ἐκεῖ ἐνεπιστεύθη πλέον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ περαιτέρω. Ἀπὸ τὴν Ὁδησσὸν ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς Πετροῦπολιν, ἀλλὰ χρήματα δέν εἶχε. Καὶ ὁ Ψαριανὸς

ἐπεχείρησε κάτι πρωτάκουστον καὶ ἥρωικόν, μαρτυροῦν τὴν ἀκαταδάμαστον θέλησίν του. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσόν μέχρι τῆς Πετρούπολεως ἡ ἀπόστασις εἶναι περίπου τέσσαρας φορές ὅση ἀπὸ τὸ Ταϊναρον μέχρι τοῦ βορειοτάτου ἄκρου τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τὸ φοβερόν τοῦτο διάστημα διήνυσεν ὁ Βαρβάκης πεζός, καὶ μάλιστα ἀνυπόδητος. Διῆλθε δάση, λίμνας, ποταμούς, ἀπεράντους πεδιάδας, βυθιζόμενος εἰς τὰς χιόνας, ὀλισθαίνων εἰς τοὺς πάγους, κοιμώμενος εἰς τὸ ὕπαιθρον, πεινῶν, παγωμένος, κινδυνεύων νὰ κατασπαραχθῇ ἀπὸ λύκους. Ἐβάδιζεν, ἐβάδιζεν, ἐβάδιζεν!... Τὰ πέλματα τῶν ποδῶν του ἐσχημάτισαν τυλώματα· ράκη ἔγιναν τὰ ἐνδύματά του ἐν μόνον ἔμεινεν ἀκούραστον ἐντὸς του : ἡ ἀπόφασις !

— Ἐμπρός, ἐφώναζεν ἡ ἀδάμαστος ψυχὴ του, ἐμπρός ! Καὶ πάντοτε ἐμπρός ! Καὶ ἡ ἀπόφασις ἐθριάμβευσε καὶ ὁ πεζοπόρος μὲ τὴν χαλυβδίνην θέλησιν ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ρωσίας.

Ἄς ἀκούσωμεν τώρα τὸν ἴδιον :

«— Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν Πετρούπολιν, διηγεῖτο ἀργότερα εἰς ἓνα φίλον του, τὰ φορέματά μου ἦσαν καταξεσχισμένα ράκη*· πῶς νὰ παρουσιασθῶ μὲ αὐτὰ εἰς τὸ αὐτοκρατορικόν παλάτι ; Θὰ μὲ ἔδιωχναν ὡς ἐπαίτην. Κάτι Ἕλληνες μὲ ἐδάνεισαν φορέματα καὶ ὑποδήματα. Ἀλλὰ διὰ τὴν κακὴν μου τύχην ἡ Αὐλὴ δέν ἦτο τότε εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἀλλ' εἰς τὸ Τσάρκοε - Σέλο καὶ ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν ἐξεκίνησα ἕως ἐκεῖ πεζός, διὰ νὰ δώσω τὴν ἀναφοράν μου εἰς τὴν αὐτοκρατορίσσαν. Τὰ ὑποδήματα, εἶπα, ἦσαν ξένα, καὶ διὰ νὰ μὴν τὰ χαλάσω ἀπὸ τὸν πολὺν δρόμον, τὰ ἔβγαζα καὶ ἐπήγαينا ἀνυπόδητος. Ἐδωκα τὴν ἀναφοράν μου. Ἐγύρισα πίσω εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ ἐπερίμενα. Καμμία ἀπάντησις. Ξανακάνω δευτέραν φορὰν τὸν δρόμον — πάντα πεζός καὶ πάντα ἀνυπόδητος —, πηγαίνω στὸ παλάτι καὶ δίδω δευτέραν ἀναφοράν. Ἐγύρισα πίσω καὶ ἐπερίμενα πάλιν. Τοῦ κακοῦ. Ἡ φτώχεια μου καὶ ἡ κακομοιρία μου δέν περιγράφονται. Ἐγραφα καὶ τρίτην ἀναφοράν μὲ ὅλον τὸν πόνον τῆς ψυχῆς μου. Ἐκαμα καὶ τρίτην φορὰν τὸ κουραστικὸν καὶ θλιβερόν ταξίδι· ἐπήγα καὶ πάλιν εἰς τὸ παλάτι. Ἐγύρισα πίσω καὶ ἐπερίμενα πάλιν. Τίποτε ! Τίποτε ! Τίποτε!...

Τότε τὰ εἶδα ὅλα μαῦρα· μ' ἐπνιξεν ὁ πόνος καὶ μίαν ἡμέραν μέσα σ' ἓνα καφενεῖον ἐξέσπασεν ἡ ἀπελπισία μου καὶ ἄρχισα νὰ φωνάζω σάν τρελὸς καὶ — ἤμαρτον, Θεέ μου ! — νὰ καταρῶμαι τὴν ἡμέραν

πού ἐγεννήθηκα καί μιλοῦσα μέ πίκρα γιά ὅλους καί γιά τήν αὐτοκρατορίσσα, πού ἄφηνε νά χαθεῖ ἓνας ἄνθρωπος, πού ἐπολέμησε γιά τή χριστιανοσύνη κάτω ἀπό τή σημαία της...

Εἰς τό καφενεῖον ἦσαν καί δύο ἄνθρωποι, πού κάθονταν παράμερα. Ὁ ἓνας ὑψηλός καί ὠραῖος, σάν ἄγγελος, ἐφαινότανε σάν ἀφεντικό, νά εἰποῦμε, καί ὁ ἄλλος σάν δεύτερος. Ὁ δεύτερος ἐνιωθε τά ἑλληνικά.

— Τί ἔχει ὁ ξένος καί φωνάζει μέ τέτοιο καημό ; Καί τί λέγει γιά τήν αὐτοκρατορίσσά μας ; ρωτᾷ ὁ πρῶτος. Ὁ δεύτερος τοῦ εἶπε τί ἄκουσε.

Τότε ὁ πρῶτος τοῦ λέγει κάτι, καί αὐτός μέ σιμώνει καί μοῦ λέγει μέ καλοσύνη νά τοῦ ἱστορήσω ὅλα μου τά βάσανα καί τά πάθη καταλεπτῶς. Κι ἐγώ ἄρχισα νά τά λέγω ὅλα· κι αὐτός τ' ἄκουσε μέ προσοχή καί τά ἔλεγε ρούσικα εἰς τόν ἄλλον καί ὅλο ἔλεγα ἐγώ καί ὅλο ἐξηγοῦσεν ἐκεῖνος.

Ὁ ὑψηλός καί ὠραῖος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἄκουσε τήν ἱστορίαν μου, ἔμεινε συλλογισμένος κάμποσιν ὥραν. Ἐπειτα μέ ρωτᾷ μέ τό στόμα τοῦ δραγουμάνου του :

— Πῶς λέγεσαι ;

— Καπετάν Γιάννης Βαρβάκης ἀπό τά Ψαρά.

Ἔβγαλεν ἓνα καταστιχάκι κι ἔγραψε τ' ὄνομά μου.

— Μήν ἀπελπίζεσαι, μοῦ λέγει· ἔλα αὔριο στήν Αὐλή...

— ὦ ! ἔχω πάγει τόσες φορές, τοῦ λέγω πικρά.

— Νά ἔλθεις αὔριο· σέ βεβαιώνω πῶς τώρα θά σέ δεχθεῖ ἡ καλή μας αὐτοκρατορίσσα.

Τήν ἄλλην ἡμέρα ξανάρχισα πάλι τόν δρόμο τοῦ Τσάρκοε - Σέλο, νά εἰπῶ τήν ἀλήθεια χωρίς μεγάλην ἐλπίδα. Μόλις ὅμως εἶπα τό ὄνομά μου, καί ἀμέσως μέ ὀδηγοῦν εἰς τόν ὑπασπιστήν. Σέ λίγο ἔρχεται διαταγή νά παρουσιασθῶ στήν αὐτοκρατορίσσα, μέ ἐμβάζουν σέ μιά μεγάλη αἴθουσα, πού ἔλαμπε στό βελουῖδο καί στό χρυσάφι. Σ' ἓνα κάθισμα, σάν θρόνο, στολισμένο μέ χρυσή κορόνα, ἐκαθόταν ἡ μεγάλη αὐτοκρατορίσσα. Καί σιμά της — ἄχ, Θεέ μου ! — ἐστεκόταν ὁ ὑψηλός καί ὠραῖος ἄνθρωπος, πού ἦταν στό καφενεῖο, ἀλλ' ὄχι πολιτικά ντυμένος, ὅπως τότε, ὄχι, ἐφοροῦσε στολή μεγάλου στρατηγοῦ καί στό στήθος εἶχε πλάκα τά παράσημα. Ἦταν,

όπως έμαθα κατόπιν, ό περίφημος Ποτέμκιν, ό εύνοούμενος πρωθυπουργός τής αυτοκρατορίσας Αικατερίνας.

Μπορώ νά είπω πώς δέν είμαι δειλός· πολλές φορές αντίκρισα τό θάνατο, χωρίς ν' ανατριχιάσω. Μά εκεί μ' έπιασε φόβος· άρχισα νά τρέμω. Έσυλλογίσθηκα όσα είπα επάνω στόν πόνο μου γιά τήν αυτοκρατορίσα.

— Πάει χάθηκες, καπετάν Γιάννη, είπα μέ τό νοῦ μου.

‘Αλλά ή αυτοκρατορίσα δέν φαινότανε θυμωμένη· μέ κοίταξε μέ περιέργεια καί μέ συμπόνεση· ένας αὐλικός μέ γαλόνια μέ πλησιάζει· ήξερε τή γλώσσα μας· μου λέγει :

— ‘Η Μεγαλειότητά της σέ διατάσσει νά μιλήσεις ελεύθερα· νά τά πεις όλα.

‘Εγώ τότε ιστόρησα τούς άγώνες μου, τίς θυσίες μου, τούς κινδύνους μου· είπα τί έκαμα καί τί έσκόπευα νά κάμω· είπα γιά τήν Φριγαδέλα μου, πού έβαλα επάνω της όλη μου τήν ψυχή καί όλο μου τό έχειν, είπα γιά τό άπότομο καί ξαφνικό μου κρήνισμα στή φτώχεια, στή γδύμνια καί στήν πείνα· γιά τό μακρινό ταξίδι, σάν νά είπω τό προσκύνημα, πού μέ πόδια ματωμένα ήλθα νά ζητήσω τήν προστασία τής μεγάλης αυτοκρατορίσας, καί τήν απελπισία μου, γιατί ή πολυευσπλαγχνη γιά όλους μόσον σέ μένα φαινότανε άπονη. Κι ένώ μιλούσα, ή φωνή μου έτρεμε, ό πόνος τής καρδιάς μου έξεχείλιζε καί τά δάκρυα άνέβαιναν εις τά μάτια μου !. . .

‘Η αυτοκρατορίσα είπε μερικά λόγια στόν αὐλικόν καί αυτός μέ παρηγόρησε καί μου έδωκεν έλπίδες.

— Μή λυπάσαι, μου είπε· ή Μεγαλειότητά της θά φροντίσει γιά σένα· είσαι άξιός νά σέ προστατεύσει !

Τήν άλλην ήμέραν μου φέρνουν χίλια ρούσικα φλωριά γιά τίς πρώτες άνάγκες μου· μου φέρνουν καί κάτι άλλο : ένα χαρτί, πού μου έδιδε τό προνόμιον νά ψαρεύω στήν Κασπία θάλασσα χωρίς φόρο.

Δέν χάνω καιρόν, γυρίζω εις τήν Πετρούπολιν· δίδω πίσω τά δανεικά φορέματα καί ύποδήματα· αγοράζω ψαράδικα φορέματα, κάνω τό σταυρό μου καί ξεκινώ άμέσως διά τό ‘Αστραχάν. . . ».

‘Η άπέραντος Κασπία θάλασσα είναι όνομαστή διά τό πλήθος καί τό ξεχωριστόν είδος τών ψαριών της. ‘Αλλ’ ή άλιεία τότε εύρίσκετο εκεί εις πρωτόγενή κατάστασιν. Οί κάτοικοι τών παραλίων,

ἄνθρωποι ἀμαθεῖς καί ἡμιβάρβαροι*, ἐψάρευαν μέ ψαθοσκέπαστα πλοῖα καί ἀτελῆ ἀλιευτικά μέσα, ἐπάστωνον ὅπως ὅπως τοὺς ἰχθυῖς, μικρά δέ ποσά μόνον ἔστελλον πρὸς πώλησιν εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη.

Ὁ Βαρβάκης μετέβαλεν ὅλως διόλου τὰ πράγματα. Ὅ,τι ἕως τότε δέν ἐσκέφθησαν οἱ ἐγγώριοι, τό εἶδε μέ τό ὀξυδερκές* του μάτι ὁ μεγαλουργός Ἕλλην, τό ἐσχεδίασε μέ τό γοργόν ἐπιχειρηματικόν του πνεῦμα καί τό ἐξετέλεσε μέ τήν ἰσχυράν του θέλησιν, τήν λυγίζουσαν τὰ ἐμπόδια. Ὁ Βαρβάκης ἀμέσως ἐνόησεν ὅτι ἀπό τοὺς ἰχθυῖς τῆς Κασπίας θαλάσσης ἦτο δυνατόν νά κατασκευασθοῦν διάφορα ταριχευτικά* εἶδη — χαβιάρια καί παστά — καί νά σταλοῦν εἰς πολλά καί μακρινά μέρη καί ἡ πώλησίς των ν' ἀποτελέσῃ μέγα καί ἐπικερδές ἐμπόριον. Ὑπάρχει γνώμη ὅτι τό μαῦρο χαβιάρι — τό ἀπαραίτητον στόλισμα σήμερον πάσης πλουσίας τραπέζης, τό περιζήτητον καί πολῦτιμον ὀρεκτικόν τό διαδεδομένον εἰς τὰς πέντε ἡπείρους — ἦτο ἄγνωστον ἕως τότε καί ὅτι ὁ Βαρβάκης εἶναι ὁ πρῶτος ἐπινοητής του. Ἀλλά καί γνωστή ἂν ἦτο ἡ κατασκευή του, βέβαιον εἶναι ὅτι πολὺ περιορισμένη ἦτο ἡ διάδοσίς του. Ὁ Βαρβάκης, καί ἂν δέν τό ἐφεῦρεν, ἐτελειοποίησεν ὅμως τήν κατασκευήν καί τήν ταρίχευσίν του καί τό δίδωκεν εἰς πολλά μέρη.

Ἡ δραστηριότης του εὔρεν εἰς τήν Κασπίαν θάλασσαν ἀντάξιον στάδιον. Ὁ Βαρβάκης ἐδημιούργησεν ὅλως διόλου ἰδικόν του κλάδον βιομηχανίας καί ἐμπορίου, εἰς τόν ὁποῖον ἦτο κυρίαρχος καί ἀκαταγώνιστος. Μεγάλα λοιπόν ἦσαν τὰ κέρδη του καί τόσον πλούσιος ἔγινε μετ' ὀλίγον, ὥστε ἡγόρασεν ὡς ἰδιοκτησίαν του τρεῖς νήσους κειμένας ἐντὸς τῆς Κασπίας θαλάσσης, τὰς ὁποίας κατέστησεν πολυτίμους ἀλιευτικούς καί ταριχευτικούς σταθμούς.

Εἰς τήν Ρωσίαν τότε οἱ πλούσιοι καί οἱ γαιοκτήμονες εἶχον εἰς τήν ὑπηρεσίαν των «δουλοπαροίκους»· οἱ δουλοπαροικοὶ ἦσαν εἶδος σκλάβων κτῆμα τοῦ αὐθέντου των ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἡ ζωὴ των ἦτο βασανισμένη καί ἐξευτελιστική. Οἱ αὐθένται τοὺς ἐπώλουν καί τοὺς ἡγόραζον, ὅπως πωλεῖ κανεῖς καί ἀγοράζει τὰ κτήνη.

Ἀφοῦ κατηγορήθη εἰς ὅλας τὰς ἡπείρους ἡ σωματεμπορία, μόλις πρό τινων δεκάδων ἐτῶν (1863) κατηγορήθη καί ἡ δουλοπαροικία εἰς τήν Ρωσίαν. Στεναγμός ἀνακουφίσεως ἑκατομμυρίων ψυχῶν ὑπε-

δέχθη τό χαρμόσουνον ἄγγελμα ἐντός τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας· ἐπιδοκίμασία καί χαρά εἰς τάς ἄλλας χώρας.

Ἄλλά ἡ εὐγενῆς ψυχὴ τοῦ Βαρβάκη εἶχε καταργήσει τὴν σκλαβίαν ἐβδομήντα ἔτη πρωύτερα. Εἰς τὰς ἐργασίας του εἶχε τρεῖς χιλιάδας ἀνθρώπους, ὅλους ἐλευθέρους καί κανένα δουλοπάροικον. Ὁ μεγαλόψυχος ὑπερασπιστὴς τῶν ἀλλοθρήσκων αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος δέν ἦτο δυνατόν νά γίνη βασανιστὴς χριστιανῶν ἐργατῶν εἰς τὴν Κασπίαν.

Ὁ πλοῦτος τοῦ Βαρβάκη ηὔξανε καθ' ἡμέραν.

Πολλοὶ ἄνθρωποι τόν χρυσόν των μεταχειρίζονται, ὅπως οἱ Ἰσραηλῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρου Σινᾶ: κατασκευάζουν ἕν εἶδωλον καί χορεύουν μέ τρελὰς ἐπιθυμίας ὁλόγυρά του. Εἰς ἄλλους ὁ χρυσὸς εἶναι ὅπως αἱ ἡλιακαὶ ἀκτίνες, τὰς ὁποίας στέλλει ὁ Θεός, νά φωτίσουν καί νά θερμάνουν τόν κόσμον, νά σκορπίσουν ζωὴν, νά δώσουν χρῶμα εἰς τὰ φύλλα, εὐωδίαν, εἰς τὰ ἄνθη, ν' ἀναβιβάσουν τὸ μεϊδιάμα εἰς τὰ ὠχρὰ χεῖλη τοῦ ἄρρώστου παιδιοῦ. Ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τούτους ἦτο καί ὁ Βαρβάκης.

Τό πρῶτον πρῶτον δῶρόν του ἦτο ἕν τάξιμον τῶν νεανικῶν του χρόνων καί ἐσχετίζετο μέ τὴν Φριγαδέλαν. Ὅταν τὸ ὠραῖον του πολεμικόν, στίλβον καί καινουργές, τὸ ἔρριπτον ἀπὸ τὸ ναυπηγεῖον εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν καθέλकुσίην του ἔκλινεν ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν, ἐκάθισε εἰς τὰ ρηχὰ καί ἐκόλλησεν εἰς τὴν ἄμμον. Ἄν ἐσηκῶνετο ἄνεμος καί ἤρχιζεν ὁ κυματισμὸς τῆς θαλάσσης, τὸ ὑπερήφανον πλοῖον θά ἐγίνετο κομμάτια. Ὅλοι οἱ Ψαριανοὶ ἔτρεξαν νά δώσουν χεῖρα βοηθείας. Μέσα εἰς τὴν ἀμφιβολίαν περί σωτηρίας, μέσα εἰς τὴν ἀγωνίαν καί τὴν πάλην του ὑπὲρ ὅλων, ὁ Βαρβάκης ἐσυλλογίσθη τόν προστάτην τῶν ναυτικῶν, τόν πολιοῦχον Ἁγίου τῶν Ψαρῶν.

—Ἀι-Νικόλα μου, ἐφώνασε μέ πίστιν εἰς τὴν καρδίαν καί δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, γλίτωσέ μου τὴν Φριγαδέλαν μου καί νά σοῦ κάμω μιά ὅμοια ἀσημένια, νά τὴν κρεμάσω ἐμπρός στό εἰκόνησμά σου!...

Ἡ Φριγαδέλα ἐσώθη. Ἀλίμονον! Ἡναγκάσθη ν' ἀλλαγοπιστήσῃ ἡ δυστυχισμένη καί χρόνους τώρα ἐσάπιζεν ἄδοξος εἰς τὰ βᾶθη τοῦ Κερατίου κόλπου!... Ἄλλά τὸ τάξιμον ἔζη μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βαρβάκη· καί ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρά μίαν Φριγαδέλαν ἀπὸ συμπαγῇ ἄργυρον, ὁμοιοτάτην, μέ ὅλα τὰ ἐξαρτήματα, ὥπλισμέ-

νην, ὅπως ἐκείνη, μέ 26 πυροβόλα. Ἐκρέμετο πανεύμορφη ἐμπρός εἰς τήν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Νικόλα μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν. Τό 1824 εἰς τόν φοβερόν γενικόν χαμόν ἀνθρώπων καί πραγμάτων ἐχάθη ἡ Φριγαδέλα. Ἦτο γραπτόν τῆς νά πέσῃ δύο φορές εἰς τά ἐχθρικά χέρια !...

Ἐπειτα ἤρχισαν ἀλλεπάλληλοι αἱ εὐεργεσίαι πρὸς τήν εὐγενῆ χώραν, ἡ ὁποία τόν ἐφιλοξένησεν. Ὁ Βαρβάκης ἀνήγειρε κωδωνοστάσια ἐκκλησιῶν, ὀλοκλήρους ἐκκλησίας, ἱδρυσε νοσοκομεῖα, κατεσκεύασε γεφύρας, ἤνοιξε διώρυγας. Τό 1805 οἱ Πέρσαι ἐθανάτωσαν μέ δόλον τόν Ρῶσον ἀρχιστράτηγον. Ἐπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ὁ πόλεμος. Ἀλλ' ἡ Ρωσία δέν εἶχεν ἀρκετά πλοῖα εἰς τήν Κασπίαν, διά νά στείλῃ ἀμέσως τροφάς καί πολεμοφόδια εἰς τόν στρατόν τῶν συνόρων. Αὐθόρμητος παρουσιάζεται ὁ Βαρβάκης. Ἐκφορτώνει ἀπό τά μεγάλα πλοῖά του τά ἐμπορεύματά του, φορτώνει τάς τροφάς καί τά πολεμοφόδια τῆς αὐτοκρατορίας, τά μεταφέρει δωρεάν εἰς τό ὠρισμένον μέρος καί γίνεται σωτήρ τῆς δευτέρας πατρίδος του.

Εἰς τό κέντρον τῆς πόλεως Ἀστραχάν ἦτο μία στενή, βαλτώδης λίμνη, ἐν ἧλῳ σκορπίζον περίξ μiasματικές* ἀναθυμιάσεις καί ἀφόρητον δυσωδίαν, πρό πάντων ὅταν ἦτο καύσων. Μέσα εἰς τά σάπια του νερά ἐνεφώλευεν ὁ θάνατος. Ὁ Μέγας Πέτρος καί ἡ Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν νά τό ἀποξηράνουν. Ἐπεφυλάσσετο εἰς τόν μεγαλουργόν Ἕλληνα νά ἐκτελέσῃ ὅ,τι δέν κατάρθωσαν αὐτοκράτορες.

Μέ τήν ἰδικήν του πρωτοβουλίαν καί μέ ἰδικάς του δαπάνας ἤρχισε τό 1809 τό δύσκολον ἔργον· ἐξεχωμάτωσεν τόν βυθόν, ἐπεξέτεινε τήν ἐσκαφήν καί ἀφ' ἐνός μὲν ἀπεξήρανε τόν βάλτον, ἀφ' ἑτέρου δέ κατέστησε πλευστήν τήν διώρυγα, τήν ὁποίαν ἤνωσε μέ τόν Βόλγαν καί μέ ἓνα ἄλλον ποταμόν. Ἐπειτα ἐδενδροφύτευσε τάς δύο ὄχθας καί τάς ἐστόλισε μέ κήπους καί ἄλση καί περίπτερα. Μέσα ἀπό καταπράσινα φυλλώματα τά ἄνθη διέχεον τό ἄρωμάτων, ἐκεῖ ὅπου ἐσκόρπιζεν ἕως τώρα τόν θάνατον ἡ μολυσματική δυσωδία. Κομφαί γέφυραι ἤνωσαν τάς δύο ὄχθας. Καί οἱ κάτοικοι ἀπό τά γραφικά παραδείσια ἀνδρα* τῶν ὀχθῶν, περιπατοῦντες εἰς τάς δενδροστοιχίας ἢ καθήμενοι εἰς τάς σκιάδας, ἔβλεπον νά διαβαίνουν εἰς τήν διώρυγα πλοῖα ἐρχόμενα μακρόθεν καί μεταφέροντα

εἰς μακρινάς χώρας προϊόντα τῆς Ρωσίας ἢ ξένων τόπων. Καί ἡ-
λόγουν τό ὄνομα τοῦ μεγάλου εὐεργέτου !...

Δι' ὅλας αὐτάς τὰς εὐεργεσίας μεγάλως τόν ἐτίμησεν ἡ ρωσική
αὐτοκρατορία. Τόν ὠνόμασεν αὐλικόν σύμβουλον καί ἱππότην, τῷ
ἔδωκε τίτλους εὐγενείας, οἱ δέ εὐπατρίδαι τῆς ἐπαρχίας Ἀστραχα-
νίας τόν ἐξέλεξαν ἐπαρχιακόν ἀρχηγόν αὐτῆς.

Ἄλλ' ὁ Βαρβάκης δέν ἀπερροφήθη ὁλόκληρος ἀπό τήν πλησίον
πατρίδα του. ὦ, ὄχι ! Ἐσυλλογίζετο καί τήν μακρινήν πατρίδα
του, ἐκεῖ κάτω, τήν πατρίδα τῆς ψυχῆς του, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει
τόν ἥρωικόν, τόν κοσμοζακουσμένον ἀγῶνά της ὑπέρ τῆς ἐλευθερίας !...
Ἡ μαγνητική δύναμις, ἡ μυστηριώδης, ἡ ὁποία διὰ μέσου ἀπεράν-
των ἀποστάσεων, ὑπεράνω βουνῶν καί θαλασσῶν, σύρει τὰς ἐκλε-
κτάς ψυχάς πρὸς τό ἅγιον χῶμα τῆς πατρίδος, εἴλκυε καί τόν Βαρ-
βάκην πρὸς τήν Ἑλλάδα.

Λόγοι ὑγείας τόν ἔκαμαν νά μετοικήσῃ εἰς τήν εὐάερον πόλιν
τῆς Ἀζοφικῆς, τό Ταϊγάνιον. Εἰς τό Ταγανρόκ, ὅπως λέγουν αὐτό
οἱ Ρῶσοι, ἦρχοντο πολλοί Ἕλληνες, εἴτε χάριν ἐμπορίου εἴτε διὰ
νά ἐγκατασταθοῦν ὀριστικῶς. Ρωσικά δέν ἤξευρον, ἑλληνική ἐκκλησία
δέν ὑπῆρχε καί οἱ Ἕλληνες ἠναγκάζοντο, μέ βαθεῖαν λύπην των,
νά στερῶνται τήν θείαν μυσταγωγίαν. Ὁ Βαρβάκης μέ γενναιοδω-
ρίαν ἡγεμόνος κτίζει μεγαλοπρεπῆ λιθόκτιστον ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν·
καί εἰς τόν μυχόν τῆς Ἀζοφικῆς οἱ ξενιτευμένοι ἤκουον μέ ρῖγος ἱερᾶς
κατανύξεως* — θρησκευτικῆς συγχρόνως καί ἐθνικῆς — τήν λειτουρ-
γίαν εἰς τήν ποθητὴν μητρικὴν γλῶσσαν.

Ὁ Βαρβάκης, ἐπινοητικὸς καί εἰς τήν εὐεργεσίαν, ὅπως καί εἰς
τό ἐμπόριον, τήν ἀγαθοεργίαν ταύτην κατέστησε μέσον πρὸς ἄλλην
ἀγαθοεργίαν. Ὁλόγυρα εἰς τήν ἐκκλησίαν ἔκτισεν ἄλλα κτίρια, μετέ-
βαλε τήν ἐκκλησίαν εἰς μοναστήριον, τό διεκόσμησε πλουσιοπαρό-
χως, ἐδώρησεν εἰς αὐτό κτήματα καί εἰσοδήματα καί, ἐξοδεύσας
ἐν ὧλῳ ἑξακοσίας χιλιάδας ρούβλια, τό ἀφιέρωσεν εἰς τόν Πανάγιον
Τάφον. Αὐτοκρατορικόν διάταγμα ὥρισε νά ἔχῃ τό δικαίωμα ὁ
Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων νά στέλλῃ Ἕλληνα ἀρχιμανδρίτην
εἰς τό Ταϊγάνιον διὰ τήν ἱεράν ἀκολουθίαν, τὰ δέ πλούσια εἰσοδήμα-
τα τοῦ « Ἱεροσολυμικοῦ » ν' ἀποστέλλωνται εἰς τήν ἱεράν πόλιν πρὸς
συνδρομήν τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ὁ Βαρβάκης ἵδρυσεν σχολεῖα, διὰ νά μανθάνουν γράμματα τὰ

παιδιά τῶν ξενιτευμένων Ἑλλήνων. Ἔστειλε χίλια φλωρία εἰς τόν Θεόδωρον Ράλλην, ἐμπορευόμενον εἰς τήν Βιέννην, διά νά βοηθήσῃ πτωχοῦς σπουδαστάς καί ἐκδότας ἑλληνικῶν περιοδικῶν καί βιβλίων.

Εἴκοσι χιλιάδας γρόσια ἐδώρησεν εἰς τό σχολεῖον τῆς Χίου, τό ὁποῖον ἤκμαζε κατά τούς χρόνους ἐκείνους, καί εἴκοσιν ἄλλας χιλιάδας εἰς τό νοσοκομεῖον τῆς ἰδίας πόλεως. Ἀλλά πῶς ἀπό τόν μυχόν* τῆς Ἀζοφικῆς ἐσυλλογίσθη ὁ Βαρβάκης τήν ὠραίαν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, τόν « πλευστόν εὐώδη κῆπον » τῆς Ἰωνίας; Μήπως διότι ἦτο γείτων τῶν ἀγαπητῶν του Ψαρῶν; Ἡ μήπως διότι τόν συνέδεε μέ αὐτήν κάποιος ἱερός δεσμός ;

Εἰς τό Ταϊγάνιον εἶχε προσκαλέσει ὁ Βαρβάκης τήν μητέρα του καί τούς στενωτέρους συγγενεῖς του. Ἡ εὐσεβής Ψαριανή ἐγκατεστάθη εἰς τό μέγαρον τοῦ Βαρβάκη καί ἐδόξαζεν ἡμέραν καί νύκτα τόν Θεόν διά τόν ἡγεμονικόν πλοῦτον τοῦ υἱοῦ της καί πρό πάντων διά τήν χριστιανικήν του χρῆσιν. Ἐμάνθανεν ὅτι ἐδώρει εἰς ἐκκλησίας πτωχῶν χωρίων ἱερά σκεύη, ὅτι ἔστελλε βοηθείας εἰς τάς καλύβας τῶν πτωχῶν καί εἰς τάς φυλακάς — πολλάκις δέν ἐδίσταζε νά τάς πηγαίνει καί μόνος του — καί ἡ εὐλαβής ψυχή της ἠσθάνετο ἀγαλλίασιν, ὅταν τόν ἔβλεπε πόσον ἀπλά, χωρίς πομπήν καί ἐπίδειξιν, μετέβαινεν εἰς τήν ἐκκλησίαν, διά νά προσπέσῃ ταπεινά, ὡς ὁ πτωχότερος τῶν πτωχῶν, ἐνώπιον τοῦ Παντοδυνάμου ! Ἡ εὐλαβής Ψαριανή τά τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς της ἔχασε τό φῶς της. Τά μάτια της ἐκλείσθησαν εἰς τόν κόσμον, ἀλλά τά μάτια τῆς ψυχῆς της ἐστράφησαν μέ διπλασίαν δύναμιν πρὸς τό θεῖον φῶς. Ἐφόρεσε τό μοναχικόν ἔνδυμα. Ἐκεῖθεν ὠδηγήθη εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν καί ἔλαβε τήν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου. Ἐπειτα ἐκλείσθη εἰς ἓν μοναστήριον τῆς Χίου. Αὐτός ἦτο ὁ ἱερός δεσμός ὁ συνδέων τόν Βαρβάκην μέ τόν « πλευστόν εὐώδη κῆπον ».

Ἡ γηραιά καλογραῖα ἔζησεν ἐκεῖ ἕως τό 1821. Εἰς τάς σφαγάς τῆς Χίου ὀλίγον ἔλειπε νά τήν κρεουργήσῃ* ζεῖμπέκικο* γιαταγάνι, ἀλλ' οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοί ὥρμησαν εἰς τό μοναστήριον, τήν ἤρπασαν, τήν ἐπεβίβασαν εἰς ψαριανόν πλοῖον καί τήν ἔφερον εἰς τό ποθητόν γενέθλιον ἔδαφος.

Ὅταν τό 1821 ἐβρόντησε τό ὄπλον τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Βαρβάκης ἦτο πολὺ γέρων. Ὡ! Μέ παῖαν λαχτάραν θά ἐσυλλογίσθητά

νεανικά του χρόνια, τὰ χρόνια τῆς τόλμης καί τῆς παλικάριᾶς εἰς τό Αἰγαῖον, καί πῶς θά ἐπιθύρισε μέ στεναγμόν: — "Αχ, καημένα νιάτα !

Ἄλλ' ἂν δέν ἦτο δυνατόν νά ὀρήσῃ αὐτός εἰς τήν Ἑλλάδα, γοργός καί κεραυνοβόλος, ἦτο δυνατόν νά στείλῃ ἐκεῖ κάτι ἰδικόν του, τόν πλουτόν του.

Πρῶτα πρῶτα ἐστρατολόγησεν ὅλους τοὺς ἀξιομάχους Ἑλλήνας τῆς Ἀζοφικῆς, τοὺς ἐφωδίασε μέ ὅπλα, πολεμοφόδια καί χρήματα — καί μέ ἐνθουσιασμόν — καί τοὺς ἔστειλε νά πολεμήσουν μαζί μέ τόν Ὑψηλάντην.

Ἀπό τὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὰς πυρποληθείσας καί λεηλατηθείσας, ἐσύροντο εἰς τήν αἰχμαλωσίαν κατὰ χιλιάδας γυναῖκες, παρθένοι καί παιδιά. Ὁ Βαρβάκης ἔμαθεν ὅτι τό Πατριαρχεῖον — ἀτρόμητον εἰς τό καθῆκόν του ὑπὲρ τοῦ Γένους καί μετὰ τόν ἀπαγχονισμόν Γρηγορίου τοῦ Ε' — ἐφρόντιζε μυστικά περὶ λυτρώσεως των καί ἔστειλεν ἑκατόν χιλιάδας ρούβλια πρὸς ἐξαγοράν αἰχμαλώτων.

Εἰς τήν Ἑλλάδα, ἣτις εἶχε μεταβληθῇ εἰς στρατόπεδον, δέν ἐπερίσσευαν χέρια διὰ τό ἄροτρον καί τήν σκαπάνην· ἀλλὰ καί ὅπου ἐγίνετο σπορά, πρὶν ἔλθῃ ὁ θερισμός, ἐπρόφθαναν συχνά τὰ ἐχθρικά στίφη καί ἐπυρπόλουν τὰ στάχυα. Οὔτε χρήματα ὑπῆρχον. Δυστυχία καὶ πείνα ἐβασάνιζε πολεμιστὰς καί γυναικόπαιδα. Ὁ Βαρβάκης ἔστειλεν εἰς τοὺς πεινασμένους ὀλόκληρα φορτία σίτου, μίαν δέ φορὰν ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρά καί ὀλόκληρον φορτίον πυρίτιδος.

Ὅτε ἔφθασεν ἡ φοβερὰ εἰδησις τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν, ὁ Βαρβάκης εὗρίσκετο εἰς Βιέννην. Ἡ ἥρωικὴ νῆσος εἶχε καταστραφῇ ἐκ θεμελίων· πολλαὶ γυναῖκες ὥρμησαν μέ τὰ τέκνα των εἰς τὰ κύματα, διὰ ν' ἀποφύγουν τήν αἰχμαλωσίαν· τό ἄνθος τῶν Ψαριανῶν πολεμιστῶν εἶχε φονευθῇ εἰς τήν μάχην ἣ εἶχεν ἀνατιναχθῇ ἥρωικῶς εἰς τόν ἀέρα· χιλιάδες γυναικόπαιδα εἶχον διασκορπισθῇ εἰς τὰς νήσους.

Ὁ Βαρβάκης δέν ἐσυλλογίσθη πλέον τίποτε· οὔτε τό αὐλικόν ἀξίωμα του, οὔτε τὰ μεγάλα του συμφέροντα εἰς τήν Ρωσίαν, οὔτε τὰ δύσκολα τότε θαλασσινὰ ταξίδια, οὔτε τό βαθύ γῆρας τῶν σχεδόν ὀγδοήκοντα χρόνων του. Ἐσυλλογίσθη μόνον ὅτι ἦτο Ἕλλην, Ψαριανός, Βαρβάκης. Ἀμέσως κατεβαίνει εἰς τήν Τεργέστην, φορτώνει ὀλόκληρα πλοῖα μέ ἐνδύματα καί τροφάς καί διευθύνεται εἰς τόν τό-

πον τῆς πανωλεθρίας. Ἀλλά τὰ Ψαρά, ἡ « ὀλόμαυρη ράχη », τὰ κοσμοδοξασμένα Ψαρά, ἦσαν ἔρημα· σιωπὴ θανάτου ἐξετείνετο εἰς τὰ καπνισμένα καὶ αἵματοβαμμένα ἐρείπια· καὶ ὁ Βαρβάκης ἀπεβιβάσθη εἰς Μονεμβασίαν.

Σπαρακτικόν θέαμα παρουσιάσθη ἀμέσως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Γυναῖκες καὶ παιδία περιεπλανῶντο εἰς τὴν ἀκρογιαλιάν, ὄντα ρακένδυτα καὶ σκελεθρωμένα* ἀπὸ τὰς στερήσεις, καὶ ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα μὲ θρήνους.

Ὁ Βαρβάκης ἐφάνη τότε ἀληθινὸς ἦρως τῆς ἀγαθοεργίας. Ἐνδυσεν, ἔθρεψε χιλιάδας, τὸ εὐσπλαχνικόν του χέρι ἀκούραστον ἔδιδεν, ἔδιδε. Καὶ δὲν ἐπρόσφερε μόνον ἐνδύματα, τροφάς, χρήματα, ἀλλὰ καὶ ὅπλα καὶ πολεμοφόδια διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Ὑψηλός, μὲ τὰ κάτασπρα μακριὰ μαλλιά του, ὁ «πατέρας τῆς ὀρφάνιας», ὡμοίαζε μὲ ἅγιον, πού ἐπρόβαλεν ἔξαφνα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν περασμένων χρόνων τῆς πίστεως καὶ διέσχιζε τὰ πλήθη τῶν δυστυχησμένων, μοιράζων βοήθειαν καὶ παρηγορίαν, σπογγίζων δάκρυα καὶ χύνων βάλαμον* εἰς τὰς πληγωμένας καρδίας.

Ὁ γεωργός, ὅταν ἐνσκήψη θύελλα ἢ πλημμύρα, ἐμπρός εἰς τὰ ἐρείπια τῶν σπαρτῶν του συλλογίζεται τὴν νέαν σποράν. Μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα προβάλλει ἡ ἐλπίς τοῦ μέλλοντος· τὸν ἐρειπωμένον ἀγρόν πρασινίζει ἡ προσδοκία τῆς νέας βλαστήσεως. Δι' αὐτόν τὸν λόγον καὶ τὰ ἔθνη εἰς τὰς μεγάλας συμφοράς στρέφουν τὸ βλέμμα των εἰς τὰ Σχολεῖα. Συλλογίζονται τὴν νέαν σποράν. Ἀπ' ἐκεῖ περιμένουν τὴν νέαν βλάστησιν, πού θά ζωογονήσῃ τὴν ἔρημον γῆν. Ἀπ' ἐκεῖ θά ἐξορμήσουν οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, οἱ φοβεροὶ ἐκδικηταὶ τῆς ἐθνικῆς ἐντροπῆς. Καὶ ἐγινε τοῦτο. Στρατηγοὶ νικηφόροι τὰς πολεμικὰς των δάφνας ἐπῆγαν καὶ ἐκρέμασαν ἐπάνω εἰς τὰς θύρας τῶν σχολείων. Καὶ ἦτο δίκαιον. Ἀπ' ἐκεῖ μέσα ἐξῆλθεν ἡ Νίκη !

Μέσα εἰς τὰ χαλάσματα τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, μέσα εἰς τὴν πεῖναν καὶ τοὺς ὀλοφυρμούς*, μέσα εἰς τὰ ράκη καὶ εἰς τὰ δάκρυα, αὕτῃ ἡ μεγάλη σκέψις ἀνέβη καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Βαρβάκη.

Ἡ Βουλὴ ἢ, ὅπως τὴν ἔλεγαν τότε, τὸ « Βουλευτικόν Σῶμα », συνεδρίαζεν εἰς Ναύπλιον. Ὁ Βαρβάκης, πρὶν ξεκουρασθῇ ἀπὸ τὸ φιλανθρωπικόν του ἔργον, σπεύδει εἰς τὸ Ναύπλιον, παρουσιάζεται εἰς τὸ Βουλευτικόν καὶ δηλώνει ὅτι καταθέτει εἰς μίαν Τράπεζαν ἄρ-

κετόν ποσόν χρημάτων, διὰ νά ἰδρυθῇ καὶ διατηρῆται ἓν Κεντρικόν Σχολεῖον.

— Σ' εὐγνωμονοῦμεν διὰ τὰς εὐεργεσίας σου πρὸς τὴν πατρίδα, εἶπεν ὁ πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ. Ἡ Διοίκησις θά φροντίσῃ καὶ κτίριον κατάλληλον ν' ἀνεγείρῃ εἰς τὸ Ἄργος διὰ τὸ «Κεντρικόν Σχολεῖον τῆς Ἐπικρατείας» καὶ διδασκάλους σοφοὺς καὶ ἐναρέτους νά διορίσῃ.

Μετά τινας ἡμέρας, εἰς συνεδρίασιν τῆς ὀλομελείας τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν καὶ χειροκροτημάτων, ἀνεγινώσκετο τὸ ἐξῆς πατριωτικὸν ἔγγραφον τοῦ Βαρβάκη :

« Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Βουλευτικὸν Σῶμα.

Ἐπειδὴ, διὰ νά ἀνακαλεσθῶσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνάγκη πᾶσα νά εὕρεθῇ μόνιμος καὶ διαμένων πόρος μισθῶν καὶ ζωοτροφιῶν τῶν ἀναγκαιούντων διδασκάλων δι' ἓν Κεντρικόν Σχολεῖον, διὰ τοῦτο ὁ ὑποσημειούμενος, θέλων νά ὠφελήσω τὸ Ἕθνος μου, ἀφιερῶ ρούβλια 300.000, τὰ ὅποια θέλω καταθέσει αἰωνίως εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον τῆς Μόσχας, ὁ δὲ τόκος, ἀναλογούμενος πρὸς τὸ παρόν εἰς 30.000 γρόσια, θέλει δίδεται ἐτησίως διὰ τιμῶν ἐπιτρόπων εἰς μισθοὺς καὶ τροφὰς διδασκάλων μόνον.

Μέ ὄλον τὸ σέβας

Ὁ πρόθυμος πατριώτης

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΑΚΗΣ

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1824 ».

Ὁ Βαρβάκης, ἀφοῦ ἔκαμε ὅ,τι ἔπρεπε νά κάμῃ, ἡτοιμάσθη νά ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν του ἐστίαν. Ἐσκόπευε νά μεταβῇ εἰς Τεργέστην διὰ Ζακύνθου, ἀπ' ἐκεῖ εἰς Βιέννην καὶ τέλος εἰς τὴν γραφικωτάτην ἑπαυλὶν του, ἥ ὅποια ἀπεῖχεν ἑπτὰ ὥρας ἀπὸ τὸ Ταϊγάνιον. Ἀλλὰ « ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεός κελεύει ». Ὁ Βαρβάκης δὲν ἔμελλε νά ἐπανίδῃ τὴν δευτέραν του πατρίδα. Εἰς τὸ μοσχοβολημένον νησί τοῦ Ἰονίου παρέδωκε τὴν ὥραίαν ψυχὴν του ὁ Βαρβάκης τὴν 13ην Ἰανουαρίου 1825. Τὸ ἑλληνικὸν χῶμα τὸν ἐτράβηξε καὶ τὸν ἔσφιξε εἰς τὴν ἀγκάλην του· τὸ ξένον

χῶμα θά τοῦ ἦτο πολύ ψυχρόν, πολύ βαρύ. Ἐμεινε καί τό σῶμα ἐκεῖ, ὅπου ἀνῆκε καί ἡ ψυχή!...

Ἡ Βουλὴ, μόλις ἔμαθε τό θλιβερόν ἄγγελμα, ἀμέσως ἐψήφισε καί ἡ κυβέρνησις ἀμέσως διέταξε νά ψαλῇ εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μνημόσυνον ὑπέρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μεγάλου Εὐεργέτου τοῦ Ἑθνους.

Εἰς πελάγη καί εἰς βουνά, εἰς κόλπους καί εἰς ὑπωρείας, μέ συνοδείαν ρόχθου κυμάτων ἢ ψιθυρισμοῦ πεύκων, εἰς πόλεις καί εἰς ἐξωκλήσια, καμπάναι καί σήμαντρα ἐκλαιον τόν ἥρωα τῆς θελήσεως καί τῆς καλοσύνης, τόν μέγαν πατριώτην καί παρηγορητὴν τῆς ὀρφάνιας. Καί μέσα εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἱερότητα, εἰς τὴν βαθεῖαν κατάνυξιν τῆς πενθίμου τελετῆς, ἓνας ὁλόκληρος λαός, ἓνας εὐγνώμων λαός, ἐρράντιζε μέ δάκρυα, βγαλμένα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς, τό ἐπιμνημόσυνον συγχώριο : Αἰωνία του ἡ μνήμη !

Ἡ διαθήκη του ὑπῆρξεν ἀνταξία τοῦ Βαρβάκη : ἀποχαιρετισμός πρὸς τὴν ζωὴν μεγάλης καί εὐγενοῦς ψυχῆς.

Ἐν πρώτοις ὥριζε ρητῶς καί αὐτολεξεῖ : « Ὁ ἐνταφιασμός μου νά γίνῃ χωρὶς πομπήν, μήτε θέλω εἰς τόν τάφον μου νά θεῇ τι λαμπρόν ».

Οἱ Ψαριανοί, πού εἶχον διασκορπισθῇ εἰς διαφόρους νήσους καί παραλίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν ἥρωικὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν εἶχον συνοικισθῇ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς καί ἐνδόξου Ἐρετρίας, εἰς τὴν Εὐβοίαν, καί ἱδρυσαν τὰ Νέα Ψαρά! Τὰς τελευταίας του στιγμὰς δὲν ἐλησμόνησε τοὺς συμπατριώτας του ὁ ψυχορραγῶν Βαρβάκης καί ἐκληροδότησε δέκα χιλιάδας τάλιρα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πολίχνης.

Τὴν κινητὴν περιουσίαν του ὅλην ἐδώρησεν εἰς τό Ἑθνος. Ἡ εὐγνωμονοῦσα πατρίς τῷ ἀνήγειρεν μεγαλοπρεπῆ ἀνδριάντα ἐν Ἀθήναις, παρὰ τό Ζάππειον μέγαρον.

« Ἰωάννης Βαρβάκης »

Ἀριστοτέλης Κουρτίδης

9. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σέζονται πολυάριθμα εἰκόνες, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστόν, ποῖα ἀπ' αὐτὰς ἀνέγονται εἰς ἀρχέτυπα τοῦ Λυσίππου καὶ ποῖα εἰς ἄλλα, διότι καὶ ὁ Λυσίππος καὶ ὁ Εὐφρόνιος καὶ πολλοὶ βεβαίως ἄλλοι ἔκτισαν ἀνδριάντας τοῦ Μακεδόνα ἄρα. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροσηύδα τὸν Λύσιππον, διότι οἱ ἄλλοι καλλιτέχναι ἐμμελῶντο μὲν τὴν συνήθειαν τοῦ βασιλέως νὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν ὀλίγον πρὸς τὴν ὀριστερὰ καὶ « τὴν ὀμμάτων τὴν διάχυσιν καὶ ὑγρότητα », τὸ μαλακὸν δηλαδή καὶ ὑγρὸν λαμπρὸν ἐπέμψον βλέμμα του, τὸ ὅποιον ἐφάνηκε τῇ ἐνδοκρατικῇ καὶ συναισθηματικῇ φύσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ δὲν « διε- σείλετο» αὐτοῦ τὸ ὀρενωπὸν καὶ λεοντώδες, ὅπως ἔκτισεν ὁ Λύσιππος. Ὁ Ἀλέξανδρος συνήθιζε πρὸς τοῦτοισι νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἄνω, καὶ αὗται – ὄρθον, φέροντα εἰς τὴν χεῖρα τὴν λόγχην, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκυρίευε τὴν Ἀσίαν, καὶ στρέφοντα τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν οὐρανόν – παρέστησαν αὐτὸν ὁ Λύσιππος εἰς τὸν περιφω- τιστὴν ἀπὸ τοὺς ἀνδριάντας του.

Εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦτον πρὸ πάντων πρέπει νὰ καταφαίνεται ὁ ὀρενωπὸς καὶ λεοντώδης χαρακτὴρ τοῦ βασιλέως, ἐπίδρασις δὲ αὐτοῦ ὑπάρχει, ὥς φαίνεται, εἰς τὴν πρότυπὴν τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ρεαλιστικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὁδοῦ μορ- φῆς ἐκφυλῶνται ἀπὸ τὴν ὀρθὴν καὶ τὴν ἑξερσιν τοῦ ἥους. Περιο- σότερον νηφαλιὰ φέρεται ἄλλη λιθίνη προτομή, θελκτικότητι δ'

ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΤΟΥ ΛΥΣΙΠΠΟΥ

Τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σώζονται πολυάριθμοι εἰκόνες, ἀλλὰ δέν εἶναι γνωστόν, ποῖαι ἀπ' αὐτάς ἀνάγονται εἰς ἀρχέτυπα τοῦ Λυσίππου καί ποῖαι εἰς ἄλλα, διότι καί ὁ Λεωχάρης καί ὁ Εὐφράνωρ καί πολλοί βεβαίως ἀκόμη ἔκαμαν ἀνδριάντας τοῦ Μακεδόνοιο ἥρωος. Κατά τόν Πλούταρχον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροτιμοῦσε τόν Λύσιππον, διότι οἱ ἄλλοι καλλιτέχναι ἐμιμοῦντο μέν τήν συνήθειαν τοῦ βασιλέως νά κλίνη τήν κεφαλήν ὀλίγον πρός τ' ἀριστερά καί « τῶν ὀμμάτων τήν διάχυσιν καί ὑγρότητα », τό μαλακόν δηλαδή καί ὑγρὰν λάμψιν ἐκπέμπον βλέμμα του, τό ὅποιον ἐφανέρωνε τήν ἐνθουσιαστικήν καί συναισθηματικήν φύσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ δέν « διεφύλαττον αὐτοῦ τό ἀρρενωπόν καί λεοντώδες », ὅπως ἔκαμνεν ὁ Λύσιππος. Ὁ Ἀλέξανδρος συνήθιζε πρός τούτοις νά βλέπῃ πρός τά ἄνω, καί οὕτω — ὀρθόν, φέροντα εἰς τήν χεῖρα τήν λόγχην, μέ τήν ὁποίαν ἐκυρίευσε τήν Ἀσίαν, καί στρέφοντα τό πρόσωπον πρός τόν οὐρανόν — παρέστησεν αὐτόν ὁ Λύσιππος εἰς τόν περιφημώτατον ἀπό τοὺς ἀνδριάντας του.

Εἰς τόν ἀνδριάντα τοῦτον πρό πάντων πρέπει νά κατεφαίνετο ὁ ἀρρενωπός καί λεοντώδης χαρακτήρ τοῦ βασιλέως, ἐπίδρασις δέ αὐτοῦ ὑπάρχει, ὡς φαίνεται, εἰς τήν προτομήν τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου, εἰς τήν ὁποίαν τὰ ρεαλιστικά χαρακτηριστικά τῆς ἀδρᾶς μορφῆς ἐμψυχώνονται ἀπό τήν ὀρμήν καί τήν ἔξαρσιν τοῦ ἥθους. Περισσότερον νηφαλῖα φαίνεται ἄλλη λιθίνη προτομή, θελκτικωτάτη δ'

Εἶναι πάλιν ἡ κεφαλὴ, ἡ ὁποία ἀνάγεται πιθανῶς εἰς ἓνα ἀπὸ τούτων πολλοὺς ἄλλους ἀνδριάντας τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοὺς ὁποίους ἔκαμεν ὁ Λύσιππος ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τοῦ βασιλέως.

Ἀπὸ τούτων ἤρωας ἐπλασεν ὁ Λύσιππος ἐπανελημμένους καὶ εἰς διάφορα μεγέθη τὸν Ἡρακλέα. Ἐν ἀγαλμάτιον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον παρίστανε τὸν ἥρωα εὐωχούμενον εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ ἐπωνομάζετο Ἐπιτραπέζιος Ἡρακλῆς, εἶχεν ὕψος ἐνός ποδὸς μόνον, ἀλλ' ἤρρεσκεν ἐξαιρετικῶς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐντελῶς διάφορον ὄχι μόνον κατὰ τὰς διαστάσεις — ἡ κνήμη του εἶχε μῆκος ἀνδρικοῦ ἀναστήματος — ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα ἦτο ἐν ἀγαλμα, τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἀνέκειτο εἰς τὸν Τάραντα, ἔπειτα μετεκομίσθη εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, ὅπου τὸ κατέστρεψαν οἱ Λατῖνοι κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως τὸ 1204. Εἰκόνιζε δ' αὐτὸ τὸν Ἡρακλέα καθήμενον ἐπάνω εἰς κόφινον, ἐκτείνοντα τὸ δεξιὸν σκέλος, καὶ στηρίζοντα τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν ἀριστεράν χεῖρα· ὁ κόφινος ὑψηλὸς σέτο πιθανώτατα τὸν καθαρισμόν τῆς κόπρου τοῦ Αὐγείου, ἡ στάσις δὲ τοῦ ἥρωος ἐφανέρωνε τὸν σωματικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ψυχικόν αὐτοῦ κάματον διὰ τοὺς ἐξευτελιστικούς ἀθλους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεβάλλετο. Παρόμοιον χαρακτῆρα εἶχεν ἄλλο ἀγαλμα ἰδρυμένον πιθανῶς εἰς τὴν ἀγοράν τῆς Σικυῶνος, γνωστὸν δ' ἀπὸ πολλὰ ἀντίγραφα· ὁ Ἡρακλῆς, ὀρθὸς αὐτὴν τὴν φορὰν, ἐρείδει τὸ ρότταλον ὑπὸ τὴν ἀριστεράν μασχάλην, τὴν δὲ δεξιάν χεῖρα, εἰς τὴν ὁποίαν κρατεῖ τὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων, φέρει εἰς τὰ νῶτα καὶ κλίνει βαρὺθυμος τὴν κεφαλὴν· τὸ αὐλακωμένον μέτωπον καὶ αἱ κοῖλαι παρειαὶ του μαρτυροῦν τοὺς κόπους, τοὺς ὁποίους ὑπέφερεν, ἀλλ' εἰς τὸ βλέμμα του καὶ τὸ στόμα ἐκφράζεται περισσότερον ἢ πικρία διὰ τὴν βαρεῖαν μοῖραν, ἡ ὁποία τὸν κατεδίκασε νὰ ὑπηρετῇ σκληρόν καὶ ἀνάξιον τύραννον. Καὶ τοὺς ἀθλους τοῦ Ἡρακλέους παρέστησεν ὁ Λύσιππος εἰς συμπλέγματα, τὰ ὁποία εὗρισκοντο εἰς τὴν Ἀλυζίαν τῆς Ἀκαρνανίας, ἔπειτα ὁμως μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ρώμην.

« Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης »

Χρῆστος Τσουντας

Η ΑΝΑΜΑΡΜΑΡΩΣΙΣ

Προχθές περί τήν δύσιν τοῦ ἡλίου — θαυμασίαν δύσιν θαυμασίας ἐαρινῆς ἡμέρας — πλανώμενος περί τό Ζάππειον, ἐπροχώρησα διά μέσου τοῦ ἰσχυοῦ ἀλυσυλλίου, μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Σταδίου. Τό μάρμαρον, τό ἀπέραντον ἐκεῖνο μάρμαρον, τό ὁποῖον ἐλεύκαζε θαμβωτικῶς ὑπό τās τελευταίας λάμψεις, μέ εἶχεν ἐλκύσει ἕως ἐκεῖ. Ἦθέλησα νά ἶδω ἐκ τοῦ πλησίον τό Στάδιον — εἶχα πολύν καιρόν νά τό ἐπισκεφθῶ — κι ἐπέρασα τήν γέφυραν τοῦ Ἰλισσοῦ καί παρέκαμψα τούς ὄγκους τῶν ἔξω κατακειμένων μαρμάρων, κι ἔφθασα ἕως τά προπύλαια.

Μία εἰδοποίησις, χαραγμένη ἐπὶ τῶν μεγάλων παραστάδων, « Ἀπαγορεύεται ἡ εἵσοδος εἰς τούς μή ἔχοντας ἐργασίαν », μ' ἔσταμάτησεν ἐκεῖ. Ἄλλ' αἱ παραστάδες ὀρθοῦνται ἀκόμη χωρίς θυρόφυλλον· οὕτως ἡ θεά τοῦ Σταδίου καί ἀπ' ἔξω εἶναι ἐλευθέρα. Δέν εἶχα λοιπόν ἀνάγκην νά παραβῶ τήν ἀπαγόρευσιν — ὅπως ἔβλεπα νά τό κάμνουν μερικοί περιπατηταί, πολύ ἀτόπως κατά τήν γνώμην μου, διότι ποτέ δέν πρέπει νά ἐμβαίνη κανεῖς ἐκεῖ, ὅπου ἀπαγορεύεται — δέν εἶχα λέγω τήν ἀνάγκην νά τό κάμω κι ἐγώ, διότι καί ἀπέξω ἤμποροῦσα νά θαυμάσω τό Στάδιον, ἀναμαρμαρωμένον ὁλόκληρον.

Τί ἔξοχον τό θέαμα, πραγματικῶς, καί πόσον ἐφαίνετο θαυμαστότερον τήν ὥραν ἐκείνην ὑπό τās τελευταίας λάμψεις τῆς θνησκούσης ἡμέρας ! Ἡ κολοσιαία, ἡ ἀπέραντος ἐκείνη μαρμαρίνη ἀγκάλη, ἡ ἐτοίμη πλέον νά περιλάβῃ εἰς τά ἐδῶλιά της ἐξήντα χιλιάδας θεατῶν, ἀπήστραπτε πόλλευκος, χιονώδης, ἑξαισία.

Ἡ ἀνακαίνισις, ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, τοῦ Παναθηναϊκοῦ, ὄνειρον ἀκόμη πρό δεκαετίας, ἐπραγματοποιήθη, σχεδόν ἐτελείωσε. Μετ' ὀλίγον τά ἡχηρά ἐργαλεῖα τῶν λιθοξόνων θά παύσουν ν' ἀνησυχοῦν τήν ἡρεμον πεδιάδα τοῦ Ἰλισσοῦ καί τόν πράσινον λοφίσκον τοῦ Ἀρδηττοῦ*. Αἱ βαρεῖαι μηχαναί τῆς ἀνυψώσεως τῶν ὀγκολίθων, μετὰ τήν τοποθέτησιν τῶν τελευταίων μαρμάρων εἰς τήν ἐπάνω ἐπάνω σειράν, θά ἄρθοῦν ἐκ τοῦ μέσου καί τό Στάδιον, τελειωμένον, μαρμάρινον ὅλον αὐτήν τήν φοράν — καί ὄχι ξύλινον ὅπως τό 1896* — μέ τήν σφενδόνην του, μέ τās πτέρυγας του, μέ τās κερκίδας του, μέ τόν στίβον του, μέ τό ἀποδυτήριόν του,

μέ τό περιτείχισμά του, μέ τās κλίμακάς του, μέ τὰ προπύλαιά του — παντοῦ μάρμαρον — τό Στάδιον περικαλλές καί στολισμένον μέ ἀνδριάντας, μέ προτομάς, μέ ἀγάλματα, μέ βωμούς, ὅπως ἦτο καί εἰς τήν ἀρχαιότητα, ὅπως τό εἶχε κάμει ὁ πολυτάλαντος καί γενναιοδωρος ἐκεῖνος Ἡρώδης* ὁ Ἀττικός, θά παραδοθῇ πάλιν εἰς τοὺς ἀθλητάς, διὰ νά συνεχισθοῦν οἱ ἀθάνατοι ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.

Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει. Ἡ ἐργασία τῆς ἡμέρας εἶχε διακοπῇ, οἱ ἐργάται ἀπῆλθον. Μόνος σχεδόν εἰς τήν μικράν πλατεῖαν τῶν προπυλαίων σκεπασμένην ἀπό συντρίμματα καί κόνιν μαρμάρου, ἀτενίζων τόν ἀνδριάντα τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, τοῦ ἀειμνήστου χορηγοῦ τῆς ἀναμαρμαρώσεως, τείνοντα τήν δεξιάν καί δεικνύοντα μέ δικαίαν ὑπερηφάνειαν τό μέγα του ἔργον. Τιμή καί δόξα καί εὐγνωμοσύνην εἰς τόν νέον Ἡρώδη* τόν Ἀττικόν !

Ἐμποροῦμεν νά καυχώμεθα ὅτι εἶδομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας συντελούμενον ἓν τῶν μεγαλυτέρων, τό μεγαλύτερον ἴσως ἐλληνικόν ἔργον. Ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, μετά τόσων αἰώνων πάροδον, ὑπό τῶν Ἑλλήνων, θά χαραχθῇ μέ χρυσᾶ γράμματα εἰς τήν Ἱστορίαν. Εἰς κανέν μέρος τοῦ κόσμου δέν ὑπάρχει, οὔτε εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξῃ παρόμοιον ἴδρυμα. Τό σχέδιόν του, τήν μεγαλοπρέπειάν του, τήν εὐρυχωρίαν του, τόν πλούτόν του, ὅλα ἤμποροῦν νά τὰ μιμηθοῦν καί ἴσως νά τὰ ὑπερβάλουν. Ἀλλά τό Παναθηναϊκόν Στάδιον δέν θά τό κάμουν βέβαια ! Ἡ δόξα πού τό περιβάλλει, δόξα ἐλληνική, δέν θ' ἀπομακρυνθῇ ποτέ ἀπό τό ἰδικόν μας, καί ὅσοι τήν ἐννοοῦν καί τήν αἰσθάνονται, ὅσοι ποθοῦν νά λάβουν μίαν ἀκτίνα ἀπό τό ἀνέσπερον φῶς της, θά ἐρχωνται ἐδῶ, Ἕλληνες καί ξένοι, ν' ἀγωνισθοῦν, νά νικήσουν καί νά στεφανωθοῦν !

Ἄλλ' ἦλθεν ἡ ἐσπέρα. Τό ἱερόν σκότος διαχύνεται ! Καί συλλογίζομαι : Ἡ γενεά μας ἀπέρχεται... Διὰ σᾶς τοὺς ἐρχομένους, διὰ σᾶς τοὺς νέους ἔγινε τό Παναθηναϊκόν Στάδιον. Σεῖς θά λάβετε μέρος εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοῦ μέλλοντος, τοὺς ἐνδόξους. Ἀλλ' ὅποια εὐτυχία καί δι' ἐμέ, ἂν μοῦ δοθῇ ποτέ εὐκαιρία νά χειροκροτήσω ὡς νικητήν, ἓνα, ἔστω καί μόνον ἓνα, ἐξ ὧν μέ ἀναγιγνώσκουν σήμερον.

— Ποῖος θά εἶναι ;

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΕ ΤΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΕΣ

Όλες τὶς ἐποχές τοῦ χρόνου ἔχει ὁ Ἄνω Βόλος τὶς ὁμορφίες του, μὰ ἢ πιό καλὴ, ἢ πιό γλυκιά τοῦ ὥρα εἶναι τοῦτες οἱ πρῶτες ἀνοιξιάτικες λιακάδες. Ὑπάρχει μιά παράξενη ἀνατριχίλα διὰ χυτὴ παντοῦ: στὰ κλαριά τῶν δένδρων ποὺ τανιοῦνται ξεμουδιάζοντας ἀπ' τὸ χειμωνιάτικο ὕπνο, στὰ σερπετά πού σέρνονται στοὺς θάμνους, στὸν κρυστάλλινον ἀγέρα, τόσο διάφανο καὶ τόσο εὐθραυστο, πού λές κι ἓνα πέταγμα πουλιοῦ ἀρκεῖ νά τόν κομματιάσει σέ διαμαντένια σκόνη. Οἱ βράχοι εἶναι μιά χρωματική συμφωνία σέ γκριζο μέ μερικές πρασινωπές πινελιές. Ἄλλου μιά φωτεινὴ ἄσπρη κηλίδα. Κόκκινα - χρυσαφιά ἔγιναν τὰ πλατανόφυλλα, πού τὰ ἔστρωσε χάμω ὁ βοριάς τοῦ περασμένου φθινόπωρου καὶ τὰ σκούριασε ἡ βροχὴ καὶ τὸ χιόνι τοῦ χειμῶνα. Μερικοὶ τρυφεροὶ τόνοι πράσινου μέσα στὶς μικρὲς ἀγκαλιές τῶν βράχων πού χορτάρισαν. Θά 'λεγεσ πὼς κάποιος ζωγράφος ἔστησε ἐκεῖ τὸ κόκκινο καμπαναριὸ τοῦ Ἀι - Γιάννη, γιὰ νά δώσει ἓνα ζωηρότερο τόνο στό τοπίο.

Καθὼς προχωροῦμε πρὸς τὸ σπίτι μέ τὶς ζωγραφιές κι ἀνηφορίζουμε τὸ καλντερίμι τῆς Ἀνακασιάς, ξαφνιαζόμαστε ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητὴ λαμπράδα πού παίρνουν τὰ χρώματα, ὅπως τὰ χτυπάει λοξὰ ὁ ἥλιος, πού ξετρύπωσε ξαφνικά ἀνάμεσα ἀπὸ κά- τι λιλά σύννεφα. Μιά σκέψη περνάει ἀπ' τὸ μυαλό: «Θ' ἀνθέξουν, ἄραγε, τὰ χρώματα τοῦ ζωγράφου, στή μοιραία σύγκριση μέ τοῦτα δῶ πού λάμπουν γύρω μας;».

Δέ θ' ἀργήσουμε νά τὸ διαπιστώσουμε. Μπροστά μας ἔχουμε τὸ σπίτι τοῦ Γιάννη Κοντοῦ, τὸ σπίτι μέ τὶς ζωγραφιές τοῦ φουστα- νελὰ Θεόφιλου. Περνοῦμε τὴν πλακόστρωτὴ αὐλὴ τῆ σκεπασμέ- νη μέ κληματαριά. Πᾶ γυμνά τῆς μπράτσα πλεγμένα στὰ ξύλα εἶναι σάν ἓνα παράξενο κίνημα στὸν οὐρανό. Μιά παστρική πέ- τρινη σκάλα μᾶς φέρνει στό πρῶτο πάτωμα. Ὅλα ἔχουν τὸ ἴδιο ὕψος τῆς ἀπλῆς ἀρχοντιάς, ὅλα τὴν ἴδια οἰκειότητα τῆς καλόκαρδης φιλοξενίας. Ἀπὸ τὸ ζεστὸ σφίξιμο τοῦ χεριοῦ τῆς γριᾶς Κοντίνας ὡς τὸ φωτεινὸ χαμόγελο τῆς κοπέλας πού στέκεται στό κεφαλόσκαλο. Μιά ξύλινη σκάλα, κίτρινη σάν τὸ κεχριμπάρι ἀπὸ τὴν πᾶστρα, μᾶς φέρνει στό ἐπάνω πάτωμα, πού στόλισε μέ τὶς ζωγραφιές τοῦ ὁ Θεόφιλος.

Ἀπό τήν πρώτη ματιά βλέπουμε πώς ἄδικα φοβηθήκαμε : οἱ ζωγραφίες, φωτισμένες ἀπό τά πολλά παράθυρα, κράτησαν ὅλη τή φρεσκάδα καί τή λάμψη τῶν χρωμάτων τους. Ἐδῶ στίς μεγάλες ἐπιφάνειες πού τοῦ προσφέρονταν, ἄπλωσε ὁ Θεόφιλος τό θαυμαστό του κόσμο. Πᾶνε τώρα σαράντα πέντε χρόνια ἀπό τότε πού ὁ ταπεινός ζωγράφος βύθισε τό πινέλο του στό χρώματα τοῦ σελαχιοῦ του κι ἐπλάσε σκηνές τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21, ἀρχαίους θεούς, γνῶριμα πηλιορείτικα τοπία. Μὲ τήν ἀντιπάθεια τοῦ πρωτόγονου στό κενό γέμισε τὰ διαστήματα ἀνάμεσα στίς ζωγραφίες ἢ στό παράθυρα μέ λογῆς διακοσμητικά : γλάστρες, πουλιά, ψάρια, θυρεούς. Τά θέματά του εἶναι παρμένα ἀπό λιθογραφίες ἢ χαλκογραφίες, ἐλεύθερα ἀντίγραφα, τὰ περισσότερα, τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Βαυαροῦ Φόν Ἐς στό προπύλαια τοῦ Μονάχου.

Δέ θά σταθοῦμε μπροστά τους μέ τό ψυχρό μάτι τοῦ εἰδικοῦ. Ἐχομε τήν ἀπλή διάθεση τοῦ ἀνθρώπου πού θέλει νά νιώσει τή χαρά πού προσφέρουν τὰ χρώματα μέ τίς ἀντιθέσεις τους καί τήν ἁρμονία τους. Ὁ Θεόφιλος εἶναι ἓνα μεγάλο παιδί πού χαίρεται ἀπλώνοντας στίς ἐπιφάνειές του ζωηρά, καθαρὰ καί χαρούμενα χρώματα. Ἡ ἴδια πηγαία χαρά γεννιέται καί στό θεατή. Ὁ Θεόφιλος μᾶς ξανακάνει παιδιά, γιατί μᾶς δίνει γιά λίγη ὥρα τή δυνατότητα νά ξεχάσουμε τήν ἄσκοπη πείρα μας καί νά ξαναβροῦμε τήν παρθενική καί λαίμαργη ὄρασή μας. Αὐτός ὁ ἄνθρωπος ὁ πονεμένος, ὁ παραγμένος, ὁ μισότρελος, μᾶς προσφέρει τή χαρά, τή γαλήνη, τήν ἰσορροπία. « Οὐκ ἂν λάβοις παρά τοῦ μή ἔχοντος », εἶπεν ὁ Λουκιανός. Νά, ὅμως, πού ὁ φτωχός φουστανελάς ζωγράφος μᾶς χαρίζει ὅ,τι αὐτός ποτέ του δέν κάτεχε. Αὐτός ὁ ταπεινός, ὁ φοβισμένος, ὁ πικραμένος, πλάθει ἓναν ἀνοιχτό κόσμο, λεβέντικο καί παλικαρίσιο. Ὁ Διάκος, ὁ Ρήγας, ὁ Κολοκοτρώνης, τόσα ἄλλα παλικάρια, ξανακάνουν τούς ἄθλους τους πάνω στοὺς τοίχους τοῦ σπιτιοῦ. « Ἀντίγραφα », θά παρατηροῦσε ὁ ψυχρὸς θεατής. Ὁχι. Τό ἀντίγραφο εἶναι κάτω νεκρό, γιατί δέν πῆρε ζωὴ ἀπό τό πρότυπο, οὔτε ἔχει δική του. Ὁ Θεόφιλος δίνει μιάν ἐντελῶς καινούρια ζωὴ στό ἔργα πού ξαναπλάθει. Τά παλικάρια τοῦ 21 φεύγουν ἀπό τή ρομαντική βαυαρική ἐξορία τους καί ξαναγίνονται « σάρξ ἐκ τῆς σαρκός » τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τά ἔργα αὐτά εἶναι τόσο δικά του, πού (ἂν καί ξέρουμε τὰ πρότυπά τους) τὰ νιώθουμε ἀδέρφια τῶν ἔργων πού ἔχουν πη-

λιορείτικο θέμα : τοῦ πορτραίτου τοῦ Γιάννη Κοντοῦ πάνω στο ἄλογό του, τῶν τοπίων τῆς Πορταριάς καί τῆς Μακρινίτσας.

Πρέπει νά σταθοῦμε ἰδιαίτερα μπροστά στα δύο αὐτά τοπία, πού πιάνουν ὁλόκληρο τό δυτικό μεσότοιχο, μίαν ἐπιφάνεια ἀπό ἐξι περίπου τετραγωνικά μέτρα. Τά θέματά τους εἶναι δύο, μά σάν ζωγραφιά ἀποτελοῦν ἓνα σύνολο, ἀφοῦ τόσο στήν σύνθεση ὅσο καί στό χρῶμα ἔχουν τέτοιαν ἐνότητα, πού καθένα μόνο του θά 'μοιαζε σάν μισοσκισμένος πίνακας. Τά ἔργα τοῦτα εἶναι σίγουρο πῶς ἔχουν πρότυπα.

Σάν κάπου νά τά ἔχουμε ξαναῖδεϊ. Γνώριμα μᾶς εἶναι τά πράσινα, τά χρυσοκόκκινα, τά τρυφερά γκρίζα τους χρώματα. Ἄ, ναί. Εἶναι τά χρώματα πού συναντήσαμε ἀνεβαίνοντας γιά τό σπίτι μέ τίς ζωγραφιές. Ἡ φύση καί ἡ τέχνη, στή γωνιά τούτη τοῦ Πηλίου, δέν εἶναι δυό ἀντίπαλοι πού ἀναμετριοῦνται. Εἶναι δυό ἀδέρφια πού βαδίζουν χειροπιαστά.

Καθώς κατεβαίνουμε τήν ξύλινη σκάλα, σκεφτόμαστε πῶς θά τά συναντήσουμε πάλι κατηφορίζοντας. Μά δέν τά ξαναβρήκαμε. Ὁ ἀνοιξιάτικος ἥλιος εἶχε πιά δύσει κι ὁλόκληρο τό Ἀνωβολιώτικο τοπίο εἶναι τυλιγμένο μ' ἓνα μισοσκόταδο πού πέφτει μαλακά. Κάτω ἄναψαν τά πρῶτα φῶτα τῆς πόλης. Μᾶς κάνουν σινιάλο νά ξαναγυρίσουμε κοντά τους. Νά ξαναγίνουμε οἱ μεγάλοι μέ τίς ἔγνοιες καί τή χορτάτη ὄραση.

« Μικρά μελετήματα »

Κίτσος Α. Μακρής

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

«Εβγήκαν απροπρόσωποι»

Απροπρόσωπος μεταφραστικά λέγεται ὁ αἰεὶς παρὰ τὴν ἀνθρώπου τὴν ἀνέλεον. Ἰδίως ὁ διαχειριστὴς τῶν παρακίτων καὶ τοῦ ἀκριβοῦς λόγου τῆς διαχειρίσεως, ὁ ὅστις ἀνέλεος ἵκναι καὶ ἀσπιδὸν τὸ πρόσωπον, ὁ μὴ ἐνδριάζει διὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ. Ὁμοίως καὶ ἡ εὐχή: «Πάντα εἴ' ἀπροπρόσωποι», ἢ ἀπλῶς: «ἀπροπρόσωποι!» ἢ, ἴσως, εἰς πάντα τὰ ἔργα σου νὰ στέφανται ἀπὸ τῆς ἀντιπαρθεῖας!

Ὅθεν ἡ εὐχὴ: «Ἐβγήκαν ἀπροπρόσωποι» σημαίνει ὅτι ἀτυχὸς αὐτοὶ καὶ ὁ λαὸς αὐτῶν, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνέλεον καὶ ἀσπιδὸν τὸ πρόσωπον.

10. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

«Μὴ ἔβγαις ἀπροπρόσωπο» συνεπαιδαγωγία πρὸς αὐτὸν ἀνέλεον τὴν ἀνθρώπινά του. Λέγουσι ἐντολή: «ἔναι καθὼς τὸ πρόσωπο» ἢ «τὸ πρόσωπο» ἐπὶ ἀνδρῶν ἐντίμων μὴ φοβούμενων τὰς διαφάσεις παρακλητικῶς πρὸς τὸ γαλλικόν «*Aidez le front les uns*». Τὸ ἀντιθέτον εἶναι «μουντίσκειν» καὶ φράσι: «τὰ μουντίσκουσι» ἢ ὁ δὲ ἀνέλεος, ὁ ἀπολλύς τὸ πρόσωπον, λέγεται καὶ εἰς «καὶ ἀπροσώπος» ἢ εἰς εἶναι ἐν χόρῳ ἀπὸ τοῦ εἰ αἰεὶς κ.λ. Ἀνέλεος φράσι: «τὸν πλεονέκτερον εἶσαι» καὶ ἀντιφράσι: «τὰ μουντίσκουσι» «τρίβει τὸ πρόσωπον».

Εἰρωνικῶς λέγεται ἡ προκείμενη παραφράσις φράσι καὶ τῶν ποιητῶν ἐπιτηδεῶν, κατορθούντων ἢ ἀποκινῶνται τὴν ἡμέραν αὐτοῦ. Φέρεται δὲ καὶ ὁ ἀκόλουθος ῥυθμός:

«Ένας, που είχε γλίστρά πρόβατα, αποφάσισε νὰ πωλὶ ἀπὸ τὰς αἰῶν ἀλῆα», καὶ γίνη χατ'ῆς. Ἐκόλουσε τὸ λοιπὸν τὸν ταύλιγμὸν αὐτοῦ, τοῦ παρὼντος τὰ πρόβατα, τοῦ ἀλλήλου τι ποιεῖ καὶ καὶ, ἀποφάσισε νὰ γυρίσῃ αὐτὸς ἀπὸ τὸ χατ'ῆς καὶ τοῦ ἑαυτοῦ καὶ πλεονέκτημα, ὅς παρανοήσῃ ἀνέλεος, νὰ πωλὴ καὶ τὸν ἀγρόν αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἔβγαλε διὰς αὐτοῦ ταῖσι, ὁ ταύλιγμος τὸ φῶς τὰ ποσὶα μπροστὰ καὶ οἱ λίγο διάστημα τὰ ὑποστροφὰς.

Μετά καιρὸν ἐγύρισε ὁ χατ'ῆς καὶ μερικοὶ φίλοι τοῦ ταύλιγμου ἔβγαλαν καὶ τοῦ ἑαυτοῦ φῶς, γιὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του.

1. «Ἐβγήκαν εἰς φῶς τὰ μέτρα».

10. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

«Έβγῃκεν ἄσπροπρόσωπος»

Ἀσπροπρόσωπος μεταφορικῶς λέγεται ὁ αἰσίως περατώσας τὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἀνέλαβεν, ἰδίως ὁ διαχειρισθεὶς ξένην περιουσίαν καὶ δούς ἀκριβῆ λόγον τῆς διαχειρίσεως· ὁ ἔχων δηλαδὴ λευκὸν καὶ ἁσπίλον τὸ πρόσωπον, ὁ μὴ ἐρυθριῶν διὰ τὰς πράξεις του. Ὁθεν καὶ ἡ εὐχή: «Πάντα μ' ἄσπρο πρόσωπο!», ἢ ἀπλῶς: «ἄσπροπρόσωπος!», ἥτοι εἶθε πάντα τὰ ἔργα σου νὰ στέφωνται ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Ὁθεν ἡ φράσις «ἐβγῃκεν ἄσπροπρόσωπος» σημαίνει ὅτι ἐπιτυχῶς συνετέλεσέ τις ἔργον τι ἢ δούς τὰς εὐθύνας ἀπέδειξεν ὅτι ἐντίμως διεχειρίσθη τὰ χρήματα, τὰ ὅποια τῷ ἐνεπιστεύθησαν. «Μ' ἐβγαλες ἄσπροπρόσωπο»: συνηγορήσας ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπέδειξες τὴν ἀθωότητά μου. Λέγουσιν ἐπίσης «ἔχει καθαρὸ τὸ πρόσωπο» ἢ «τὸ μέτωπο» ἐπὶ ἀνδρῶν ἐντίμων μὴ φοβουμένων τὰς διαβολάς, παραπλησίως πρὸς τὸ γαλλικόν «Aller le front levé!». Τὸ ἀντίθετον εἶναι «μουντζουρωμένος» καὶ φράσις «τὰ μουντζούρωσε»· ὁ δὲ ἀναιδής, ὁ ἀπολέσας τὸ ἐρύθημα, λέγεται καὶ νῦν «χαλκοπρόσωπος»· ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος μ.Χ. Ἀνάλογοι φράσεις τῶν παλαιότερων εἶναι «πατρατρίβεσθαι τὸ μέτωπον», «τρίβειν τὸ μέτωπον».

Εἰρωνικῶς λέγεται ἡ προκειμένη, παροιμιώδης φράσις καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἐπιτηδείων, κατορθούντων ν' ἀποκρύψωσι τὴν ἐνοχὴν των.

Φέρεται δὲ καὶ ὁ ἀκόλουθος μῦθος:

«Ἐνας, ποῦ εἶχε χίλια πρόβατα, ἀποφάσισε νὰ πάει στοῦ χατζηλίκι*, νὰ γίνῃ χατζής*. Ἐκάλεσε τὸ λοιπὸν τὸν τσέλιγκα* του, τοῦ παρέδωκε τὰ πρόβατα, τὸν ὁδήγησε τί πρέπει νὰ κάνει, ὥσπου νὰ γυρίσει αὐτός ἀπὸ τὸ χατζηλίκι, καὶ τοῦ ἔκαμε καὶ πληρεξούσιο, ἂν παρουσιαστῇ ἀνάγκη, νὰ πουλεῖ καὶ ν' ἀγοράζει.

Ἄμα ἔφυγεν ὁμως στοῦ ταξίδι, ὁ τσέλιγκας τὰ ἔβαλε τὰ πρόβατα μπροστὰ καὶ σὲ λίγο διάστημα τὰ ξεπάστρεψε. <

Μετά καιρὸν ἐγύρισε ὁ χατζής, καὶ μερικοὶ φίλοι τοῦ τσέλιγκα ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔδωκαν εἶδηση, γιὰ νὰ λάβει τὰ μέτρα του.

1. «Πηγαίνει μέ ψηλά τὸ κεφάλι».

— Έννοια σας, τούς λέγει εκείνος, ἐγὼ θὰ παρουσιαστῶ καὶ θὰ δώσω σωστό λογαριασμό, καὶ θὰ ἰδεῖτε πὼς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος.

Ἀμέσως τὸ λοιπὸν γεμίζει μιὰ καρδάρια γιαούρτι, τὴν παίρνει στὸ χέρι καὶ πάει στοῦ χατζή. Ἔβαλε τὴν καρδάρια μὲ τὸ γιαούρτι μπροστά του, ἀπάνω στὸ τραπέζι, τρέχει, τὸν ἀγκαλιάζει, τὸν φιλεῖ, καὶ ἀρχίζει μὲ ξεφωνητά καὶ λέγει :

— « Ἀχ, χατζή μου ! ἄχ, χατζή μου ! Δέν ξέρεις καὶ μὴν τὰ ρωτᾷς τί ἔπαθα καὶ τί τράβηξα ! Ἄμα ἔφυγες, ἐπέρασαν κάμποσες ἡμέρες καὶ ἦρθαν καὶ μοῦ εἶπαν πὼς ἐπνίγης. Ἐγὼ τότε λέγω : ὁ ἀφέντης μου ἐπνίγηκε· τὸ πρῶτο πού πρέπει νὰ κάμω, εἶναι νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ψυχούλα του. Καὶ ἐμοίρασα στοὺς φτωχοὺς τὰ πεντακόσια πρόβατα, γιὰ νὰ σέ συγχωρῶνε. Ὑστερα ὁμως ἐμάθαμε πὼς ἐγλίτωσες, καὶ ἀπὸ τὴ χαρὰ μου ἐμοίρασα καὶ τὰ ἄλλα πεντακόσια στοὺς φτωχοὺς, γιὰ νὰ φᾶνε στὴν ὑγεία σου καὶ νὰ εὐχαριστήσουν καὶ τὸ Θεό, πού σ' ἔχει καλά. Καὶ μόνον αὐτὴ τὴν καρδάρια ἐκράτησα ἀπὸ ὅλη τὴ στάνη, καὶ σοῦ τὴν ἔφερα ».

Ὁ χατζής, σάν ἄκουσε αὐτά, ἔγινε ἔξω φρενῶν, καὶ τὸν ρωτᾷ μὲ θυμό :

— Ὡστε πᾶνε ὅλα τὰ πρόβατα ;

— Ναί, ναί, χατζή μου !

Δέν ἐβάσταξε ἐκεῖνος, ἀρπάζει τὴν καρδάρια, πού ἦταν μπροστά του, καὶ τὴ φορεῖ στὸ κεφάλι τοῦ τσέλιγκα. Χύθηκε τὸ γιαούρτι ἀπάνω του, τοῦ ἔκαμε τὰ μοῦτρα του κατάσπρα. Ἐκεῖνος τὸ ἔβαλε στὰ πόδια.

Οἱ φίλοι του ἀπὸ περιέργεια νὰ μάθουν τὸ ἀποτέλεσμα, τὸν περίμεναν ἀπ' ὄξω ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ σάν τὸν εἶδαν :

— Ἐ! τσέλιγκα, τοῦ λένε, πὼς τὰ κατάφερες ;

— Δέ σᾶς εἶπα, τούς λέει, πὼς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος ; Νὰ με ἀσπροπρόσωπος ! ».

« Παροιμία », τ. Β'

Νικόλαος Γ. Πολίτης

ΟΙ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

Κ Ρ Η Τ Η

Ἀλέξανδρος ὁ βασιλιάς, σάν ἐπολέμησε καί πήρε ὅλα τὰ ρηγάτα τοῦ κόσμου καί τόν ἔτρεμε ὅλη ἡ γῆς ἡ οἰκουμένη, ἐκάλεσε τσί μάγους καί τσί ρώτηξε: « Πέτε μου σεῖς, πού κατέχετε τσῆ μοίρας τὰ γραμμένα, εἴντα μπορῶ νά κάμω, γιά νά ζήσω πολλούς χρόνους, νά χαρῶ τόν κόσμο, ἐδῶ πού τόν ἔκαμα ὅλο δικό μου ; ».

— Βασιλέα μου πολυχρονεμένη μου, ἡ δύναμή σου εἶναι πολλή, ἀποκριθῆκαν οἱ μάγοι, μά τὰ ἔχει γραμμένα ἡ μοίρα, δέν εἶναι μπορετό νά ξεγραφτοῦνε. Ἐνα μόνο πράμα εἶναι, πού μπορεῖ νά σέ κάμει νά χαρεῖς τὰ βασιλεία καί τή δόξα σου, ὥστε νά θέλεις νά γίνεις ἀθάνατος, νά ζήσεις ἴσαμε τὰ βουνά. Μά εἶναι δύσκολο, πολύ δύσκολο.

— Δέ σᾶς ρωτῶ ἄν εἶναι δύσκολο, μόνο εἰντά ἔναι ; εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος.

— Ἐ, τότε, βασιλέα μου, σ' τς ὁρισμούς σου εἶναι τ' ἀθάνατο νερό, πού ὅποιος τό πιεῖ, θάνατο δέ φοβάται. Μά ὅποιος πάει γιά νά τό πάρει, πρέπει νά περάσει ἀπό μέσα ἀπό δύο βουνά, πού χτυπᾷ τό ἔνα ἀπάνω σ' ἄλλο ἀλάγιαστα*. Κι οὐδέ πουλί πετάμενο δέν προφταίνει νά περάσει. Πόσα ξακουσμένα βασιλόπουλα καί ἄρχοντόπουλα δέν ἐχάσανε τή ζωή τους μέσα σ' ἐκείνη τήν τρομερή παγίδα ! Ἄμα περάσεις τὰ δύο βουνά, εἴν' ἕνας δράκος ἀκοίμητος καί φυλάει τ' ἀθάνατο νερό. Σκοτώνεις τό δράκο καί τό παίρνεις.

Τότε εὐθύς ὁ Ἀλέξανδρος προστάζει καί τοῦ φέρνουνε τό ἀλογό του, τό Βουκέφαλο, πού φτερά δέν εἶχε καί σάν πουλί ἐπέτα. Καβαλικεύει, δίδει σκαλιά τοῦ μαύρου του καί πάει. Καί μ' ἕνα βίτσισμα ἐπέρασε πέρα πέρα. Ἐσκότωσε τόν ἀκοίμητο δράκο καί πήρε τό γυαλί, πού ἔχε τ' ἀθάνατο νερό.

Ἀλλά ἔλα δά ὁ εὐλογημένος, πού, ἅμα γύρισε στό παλάτι του, δέν τό φύλαξε καλά ! Τό θωρεῖ ἡ ἀδελφή του καί, χωρίς νά συλλογιστεῖ εἰντά ἔναι, τό χύνει. Κατά τύχη ἐχύθηκε πάνω σέ μιὰ ἀγριοκρομμύδα, καί γι' αὐτό αὐτές οἱ κρεμμύδες δέν ξεραίνονται ποτέ.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετά κάμποση ὥρα πάει νά πιεῖ τ' ἀθάνατο νερό, ἀλλά ποῦ ἔναι το; Ρωτᾷ τήν ἀδελφή του, κι αὐτή τοῦ λέει πῶς δέν ἐκάτεχε* εἰντά ἔτονε καί τό ἔχυσε. Ὁ βασιλιάς ἐπῆε νά κουζουλαθεῖ*

ἀπό τῆ μάνητα* καί τῆ στενοχώρια του καί τῇ καταράτῃ νά γενεῖ ἀπό τῆ μέση καί κάτω ψάρι καί νά βασανίζεται, ὥστε νά στέκει ὁ κόσμος, στή μέση τοῦ πελάγου.

Ἄνθρωπος τ' ἄκουσε, καί ἀπό τότε ὅσοι γυρίζουν μέ τὰ καράβια τῇ βλέπουν νά παραδέρνεται μέσα στὰ κύματα. Ὡστόσο τόν Ἄλεξανδρο δέν τονε μισᾷ: κι ὡς δεῖ κανένα καράβι, ρωτᾷ: « Ζεῖ ὁ Ἄλεξανδρος ; ». Κι ἂν ὁ καραβοκύρης* εἶν' ἀκάτεχος κι ἀπιλοθηεῖ* « Ἀπέθανε », ἡ κόρη ἀπό τῇ μεγάλη της λύπησιν ταρασσεῖ μέ τὰ χέρια καί μέ τὰ ξέπλεκα ξανθὰ μαλλιά τῇ τῇ θάλασσᾳ καί πνίγει τό καράβι. Ὅσοι ὁμως κατέχουνε, ἀπιλογοῦνται* « Ζεῖ καί βασιλεύει » καί τότε ἡ πολύπαθη κόρη κάνει καλή καρδιά καί τραγουδάει χαρούμενη γλυκά τραγούδια.

Ἐκεῖ μαθαίνουν οἱ ναῦτες τοῖ καινούριους σκοπούς καί τοῖ φέρνουνε.

« Παραδόσεις »

Νικόλαος Γ. Πολίτης

Μόνας επί της κορυφῆς τῆς Ἰθάκῃς, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἴστανται
βλέποντα δι' ἐπιφροσύνην οὐρανόθεν τὸ ὅλον τῆς γῆς, καὶ
ἰσχυρὰ τὰς ὑψηλότητας κορυφὰς τῶν ὄρεων καὶ τὰς ἐκτετατάς
γῶσσας οὐσιν.

Ἀντικρυσταῖνον ἔνθ' ἐκάλυψε τῆς τοποθεσίας καὶ τοῦ ὅρου τῆς
Ἰ. Μεσσηνίας ἀπὸ τῆς γλαφυρῆς ἐρυθρῆς τῆς ἀνατολῆς καὶ
ἀπὸ τῶν ἀσπρῶν γῶσσων τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ὄρεων
τῆς ἐκτετασμένης χάριν ἀπαραμύλλον κατωθὶ τοῦ ὅρου τῆς
Ἰ. Μεσσηνίας.

11. ΤΟΠΙΑ-ΦΥΣΗ

Ὁ Ταυγέτος πρὸς τὴν Ἰθάκην καὶ τὴν Ἰ. Μεσσηνίαν, ἀπὸ
τῶν ὄρεων τῆς Κόρωνος καὶ τῆς Κυπαρισσίας πρὸς θυσίαν ἔλθων τῆς
εὐδαίμονα κοιλίας, ἀποτελοῦντα κύκλον ἀπέραντον, τὸ ὅρος τοῦ
ὁποῦ ἦσαν τὰ ὄρη καὶ τὸ κέντρον αἱ πεδιάδες.

Ἐν τῷ μένῳ τοῦ κύκλου αἰκίον ἀγέρχεται τὸ ὄρος Ἰθάκη, πρὸς
ἐκείνην ἀκκίαν πάλιν ἔλθ' ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς
ἀμυντήριον καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ πάσης δουλείας, ὡς ἡς ἔδυνάτο /
ἐπιτελεῖν ἡ ὥραία χώρα, καὶ ὡς σημεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ὁ ἐλευθε-
ρῶν παρατηρητὴς θά ἔδυνάτο νὰ θαυμάσῃ τὸ ἐκπληκτικόν, τὸ
θεῖον κάλλος τῆς Μεσσηνίας.

Ποῖαι λαμπροὶ, ποῖαι μακάριαι καὶ εὐφροεῖς πεδιάδες θαυρο-
σκεπτικῶς ἐκτελείσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεοῦ ! Ποῖαι κήποι
πολυαῖδεκ, ποῖα ἡμερὰ γλυκύτης, ποῖα θέλγουσα μεγαλοπρέπεια !
Ποῖαι αἶραι τῆς θαλάσσης μετριάουσι τὸ ψῆχος τοῦ χειμῶνος καὶ
τὸ θέλει τοῦ θεοῦ !

Παρά τὰς χιονοσκεπτικὰς καὶ γυμνὰς κορυφὰς τοῦ Ταυγέτου ἀπο-
θανοῦσα κενεὴ τὴν γλῶσσαν τῶν μεσσηνιακῶν ἀγρῶν καὶ τὰ ἄδην
τῶν κήπων καὶ τῶν λιμνῶν. Γαλατὴ ἐκτείνεται πρὸς θυσίαν καὶ
μεσημβριανὴ ἡ θαλάσσης καὶ τὸ κύμα τῆς ὑπὲρ Ἰθάκῃς ὀφθαλμῶν
πυκνῶτος ροχθεῖ* μελωδικῶς εἰς τὴν εὐδαίμονα ἀκτὴν. Ἐδῶ θα-
λασσίου ἀναδίδει καρπούς ἡ ἐπιτελὸς καὶ ἡ θαλαία καὶ πυκνὰ χύνονται
τὰ ἀρώματα τῶν ῥόδων, τῶν πορτοκαλιῶν, τῆς λεμονίας καὶ τῶν
παντοίων ἀνθέων, τὰ ὁποῖα μελίσκουσι τὴν αἴσθησιν τοῦ παρὰ
τὴν ἀκτὴν πλανομένου θαυμαστοῦ τῆς φύσεως καὶ τοῦ κάλλους
τῆς μεσσηνιακῆς γῆς.

ἀπὸ τῆ μάχης* καὶ τῆ στενοχώρια τοῦ καὶ τῆ καταπόνησιν ἐκ
γῆς ἀπὸ τῆ μάχης καὶ κάτω πόσι καὶ ἐκ βαρυνόμενοι, ὅσοι ἐκ στήναι
ὁ κόσμος, ἐπὶ τῆ μάχης τοῦ πύλαγον.

Ὁ θεὸς τ' ἔκους, καὶ ἀπὸ τότε ὅσοι γυρίζοντι μὴ τὰ καράβια
τῆ ἀνέμων ἐκ παραδόνται μὴ ἐπὶ κοῦρα. Ὡστόσο τὸν Ἀλ-
εξανδρὸν δὲν τὸν μιστὸν καὶ ὅς δει κατὰ καράβι, ραῖτό «Ζεὶ ὁ Ἀλ-
εξανδρὸς». καὶ ὅς δὲν ὁ καραβοκύρης* μὴ ἀνάγκη καὶ ἀπαιτοῦνται
«ἀπαιτοῦνται». ἡ κόρη ἀπὸ τῆ μεγάλης τῆς ἀνέμων τὰ πόσι μὴ τὰ
πόσι καὶ μὴ τὰ πόσι καὶ ὅσοι κατὰ καράβι, ραῖτό «Ζεὶ ὁ Ἀλ-
εξανδρὸς». Ὅσοι οὖν κατὰ καράβι, ἀπαιτοῦνται* «Ζεὶ καὶ βασιλεὺς»
καὶ τότε ἡ πολυπλοκή κόρη καὶ κατὰ καράβι καὶ τὰ πόσι καὶ ἀπαι-
τοῦνται γὰρ τὰ πόσι καὶ ἀπαιτοῦνται.

ΗΞΥΦ-ΑΙΠΟΤ-Η

Ἐκὶ μακάριον οἱ κατὰ τῶν κατὰ καράβι οὐκοῦν καὶ τῶν πό-
σι.

«Παραδόνται»

Παύλος Γ. Παύλος

ΜΕΣΣΗΝΙΑ

Μόνος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἰθώμης ἔβλεπον τόν δύνοντα ἥλιον βάφοντα δι' ἐρυθροχρύσου φωτός τό στερέωμα καί αὐγάζοντα ἡπίως τὰς ὑψηλοτάτας κορυφάς τῶν ὀρέων καί τήν ἐξαισίαν ἐκείνην γόησαν φύσιν.

Ἀνέκφραστον ἦτο τό κάλλος τῆς τοποθεσίας καί τό θέλγητρον. Ἡ Μεσσηνία ἅπασα μέ τήν χλοεράν ἐσθῆτά της αὐλακουμένην τῇδε κάκεισε ὑπό τῶν ἀργυρῶν γραμμῶν τῶν ποταμῶν καί τῶν ρυάκων της ἐξετυλίσσεται μέ χάριν ἀπαράμιλλον κάτωθι τοῦ ἱεροῦ ὄρους τῆς Ἰθώμης.

Ὁ Ταῦγετος πρὸς ἀνατολάς, ὁ Ἑρύμανθος βορειοανατολικῶς, τὰ ὄρη τῆς Κορώνης καί τῆς Κυπαρισσίας πρὸς δυσμὰς ἔκλειον τήν εὐδαίμονα κοιλάδα, ἀποτελοῦντα κύκλον ἀπέραντον, τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου ἦσαν τὰ ὄρη καί τό κέντρον αἱ πεδιάδες.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου ἐκείνου ἐγείρεται τό ὄρος Ἰθώμη, φυσική σκοπιά θεθεῖσα ἐκεῖ ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἀμυντήριον καί ἀπειλή κατά πάσης δουλείας, ὅφ' ἧς ἡδύνατο ν' ἀπειληθῇ ἡ ὠραία χώρα, καί ὡς σημεῖον, ἀπό τό ὁποῖον ὁ ἐνθουσιῶν παρατηρητής θά ἡδύνατο νά θαυμάσῃ τό ἐκπληκτικόν, τό θεῖον κάλλος τῆς Μεσσηνίας.

Ποῖαι λαμπραί, ποῖαι μακάριαι καί εὐφοροὶ πεδιάδες δενδρoσκεπεῖς ἐκτυλίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ ! Ποῖοι κῆποι πολυανθεῖς, ποῖα ἡμερὸς γλυκύτης, ποῖα θέλγουσα μεγαλοπρέπεια ! Ποῖαι αὔραι τῆς θαλάσσης μετριάξουσιν τό ψῦχος τοῦ χειμῶνος καί τό θάλπος τοῦ ἔρους !

Παρά τὰς χιονοσκεπεῖς καί γυμνάς κορυφάς τοῦ Ταύγετου ἀποθαυμάζει κανεῖς τήν χλόην τῶν μεσσηνιακῶν ἀγρῶν καί τὰ ἄνθη τῶν κήπων καί τῶν λειμῶνων. Γαλανή ἐκτείνεται πρὸς δυσμὰς καί μεσημβρίαν ἡ θάλασσα· καί τό κύμα της ὑπό ἐλαφροῦ ὠθούμενον πνεύματος ροχθεῖ* μελωδικῶς εἰς τήν εὐδαίμονα ἀκτὴν. Ἐδῶ θαυμασίους ἀναδίδει καρπούς ἡ ἄμπελος καί ἡ ἐλαία καί πυκνά χύνονται τὰ ἀρώματα τῶν ρόδων, τῶν πορτοκαλεῶν, τῆς λεμονέας καί τῶν παντοίων ἀνθέων, τὰ ὁποῖα μεθύσκουσι τήν αἴσθησιν τοῦ παρὰ τήν ἀκτὴν πλανωμένου θαυμαστοῦ τῆς φύσεως καί τοῦ κάλλους τῆς μεσσηνιακῆς γῆς.

« Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ »

Σπυρίδων Παγανέλης

ΤΟ ΠΗΛΙΟΝ

“Όταν, ἀντικρίζοντες τόν Παγασητικόν, προσβλέπετε τάς μεσημβρινάς κλιτύς τοῦ Πήλιου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς, παρ’ ὅλον τό ἔκπαγλον τοῦ θεάματος, παρ’ ὅλην τήν θαυμασίαν ἁρμονίαν τῶν χρωμάτων καί τῆς χλωρίδος*, τήν ἄσωτον δαψίλειαν, ἐντός τῆς ὁποίας, ὡς ἐντός εὐρυτάτου πλαισίου, διορᾶτε τάς εἰκόνας τῶν μαγευτικῶν αὐτοῦ κωμοπόλεων, τόν Ἄνω Βόλον, τήν Πορταριά, τήν Μακρινίτζαν, λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καί τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους καί τοῦ μεγαλείου του.

Ἐνῶ βλέπετέ τι ἐξόχως ἀσύνηθες, τῶν ὀφθαλμῶν χάρμα ἀνέκφραστον, ἐν τούτοις, φειδωλόν τό Πήλιον, μόνον πενιχράν μερίδα τῶν καλλονῶν του σᾶς ἀποκαλύπτει. Πρό παντός, ἐνῶ σᾶς ἐπιδεικνύει τήν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφήν, ἐν τούτοις σᾶς ἀποκρύπτει τό ὕψος του. Ὁφθαλμαπάτη, τήν ὁποίαν παρετήρησα πάντοτε ἐφ’ ὅλων τῶν ὁρέων, τῶν ὁποίων ἡ πρός τά ἄνω κλίσεις ἄρχεται ἀμέσως ἢ σχεδόν ἀμέσως ἀπό τῆς θαλάσσης. Τῷ ὄντι ἀπό τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου τό Πήλιον, παρ’ ὅλον τό ἐκ 1630 μέτρων ἤ 5000 ποδῶν περίπου ὕψος του, φαίνεται ταπεινότερον καί αὐτοῦ τοῦ Ὑμηττοῦ θεωμένου ἀπό τοῦ Ζαπτείου*. Καί ὅμως, ἐάν ἡ ἀποτυχία τῶν Γιγάντων, τοῦ νά ἐκρίζωσουν τό Πήλιον καί ἐπιθέσουν τοῦτο ἐπὶ τῆς Ὅσσης πρός ἐκπολιόρκησιν τοῦ Ὀλύμπου, δέν ἀπεθάρρυνε πάντα ἄνθρωπον ἀπό τοιαῦτα ἐγχειρήματα, καί ἤθελεν ἐπιχειρήσει οὗτος, ἀποσπῶν τόν Ὑμηττόν ἀπό τήν Ἀττικὴν του, νά τόν ἐνθρονίσῃ εἰς τάς Παγασάς, μόλις ἡ κορυφή του θά ὑπερέβαινε τήν Πορταριά.

Τό Πήλιον, τό ἀπαράμιλλον ὄρος μέ τά εἴκοσι τέσσαρα χωριά του, ὅπως μετριοφρόνως καλοῦνται αἱ θαυμάσιαι κωμοπόλεις, εἰς τάς ὁποίας συναντᾶτε φιλεργίαν, πολιτισμόν, ἡμερότητα, πρόοδον, τήν ὁποίαν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος θά συναντήσετε, μόνον ὅταν διαβῇτε τάς διασφάγας* του καί τάς φάραγγάς του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῇτε εἰς τάς κλιτύς του καί πατήσετε τήν ὑψικάρηνον* κορυφήν του, τότε μόνον ἀποκαλύπτει πλήρες πρό τοῦ ἀγόνου θαυμασμοῦ ὑμῶν τό ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τήν κορυφήν ταύτην ηὐτύχησα νά πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομήν ἀνά τό Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν. Ἀνῆλθομεν δέ οὐχί διὰ Πορταριάς ἢ Μακρινίτζης, ἐπιφυλάξαντες τό δρομολόγιον

τοῦτο διὰ τὴν κάθοδον, ἀλλὰ διὰ πλαγίου δρομολογίου, ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου εἰς ἐντυπώσεις. Διότι ἀκολουθήσαντες τὴν μαγευτικὴν μέχρις Ἀγριᾶς παραλίαν, ἀπ' ἐκεῖ ἀνήλθομεν εἰς Δράκιαν, καί, διανυκτερεύσαντες ἐν καταυλισμῷ παρὰ τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, περὶ τὰ 500 μέτρα κάτωθεν τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἀνήλθομεν εἰς ταύτην περὶ τὴν τρίτην πρωινὴν ὥραν, ὅταν ἦδη ἡ Ἀφροδίτη ἀνεδύετο ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ σκοτεινοῦ ὀρίζοντος.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκδρομὴ αὐτὴ ἐγένετο ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅταν τὰ κυνικά καύματα ἦσαν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς κυριαρχίας των, καὶ οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἐτήκοντο καὶ ἀνελύοντο ὑπὸ θερμοκρασίαν 35 βαθμῶν. Ἀλλ' ἡμεῖς πολὺ ταχέως ἀπεξενώθημεν εὐτυχῶς τῆς ἡκιστα ἐπεράστου* ταύτης θαλπωρῆς, εὐθύς ὡς οἱ ἡμίονοι ἡμῶν, καταλιπόντες τὴν Ἀγοράν, ἀκροβάται ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παραδόσεως, ἤρχισαν νὰ πατοῦν τὴν ἀνάντη*. Ἡ ἀναρρίχησις εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἡμίονου, ἰδίως τῶν νευρωδῶν ἡμίονων τοῦ Πηλίου, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἀναγκάζωνται νὰ βαδίζουν εἰς τὴν πεδιάδα, ἀφήνουν τὴν κεφαλὴν των νὰ πίπτῃ πρὸς τὴν γῆν ὑπὸ τὸ κράτος ἀνεκφράστου ἀνίας καὶ μελαγχολίας...

Μετὰ δῖωρον ἀνάπαυσιν ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἀναρρίχησις.

Νῦν καὶ ἡ Δράκια ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντὸς τοῦ πρασίνου πλαισίου τῆς μέ τὰς ὑψηλὰς στέγας τῆς, τὰς βαθυτέφρους, ὡς ὄλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντὶ κεράμων, οὓς θὰ συνήρπαζον ὡς πτίλα οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι τοῦ Πηλίου, ἔνεκα τῶν ὁποίων « εἰνοσίφυλλον » τὸ ἀπεκάλεσεν ὁ Ὅμηρος, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουν τὰς οἰκίας των μέ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου χρώματος λάβας καὶ δίδουν εἰς τὰς στέγας αὐτῶν ὀξύ σχῆμα ἐλβετικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχωσθοῦν ἀπὸ τὸ βάρος πυκνῶν χιόνων.

Μετὰ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός.

Ἦτο ἤδη νύξ· ἠπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καὶ κλάδους πυκνοὺς ὀξυῶν. Οἱ ἡμίονοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι εἰς τὴν ρέμβην των. Ἀνήφθησαν αἱ πυραὶ καὶ ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Μὲτ' ὀλίγον οἱ ὄβελοι μέ τὰ σουβλάκια τοῦ ἐριφίου ἀνέδιδον πυκνὸν καπνὸν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης δειράδος τοῦ ὑλήεντος* ὄρους, διότι ἡμεθα ἤδη εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Ἄλλ' ἦλθεν ἡ στιγμή ὀλιγοῦρου ἀναπαύσεως. « Ἄκρα σιωπή », ὡς λέγουν τὰ ναυτικά παραγγέλματα. Μολονότι δέ ἡμεθα πάντες καταπεπονημένοι, ὁ ὕπνος κατέστη ἀδύνατος, καί ἐκ τοῦ φόβου μήπως δέν προλάβωμεν νά διανύσωμεν πρό τῆς αὐγῆς τήν ὑπολειπομένην πορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλά πρό πάντων ἐκ τοῦ ψυχους τοῦ ὑπερβολικοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τοιοῦτον τό ψῦχος, ὥστε τό παγερόν ὕδωρ ἐρροφῶμεν κατά δόσεις, ὡς καφέν. Παρ' ὅλα δέ τὰ βαρύτατα σκεπάσματα, τὰ ὁποῖα εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι, καί τὰς ἀπαύστως ριπιζομένας πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρέμομεν καθ' ὅλην τήν νύκτα ὑπὸ θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνῶ ὁ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάθος 1100 μέτρων, ἐκαίετο καί ἐπυρακτοῦτο ὑπὸ τήν ἀσφυκτικὴν ἐπίδρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου. Μόνον οἱ ὀρειβάται, οἱ πάσης χώρας Ἀλπινισταί, δύναται νά ἐννοήσουν τό ἐλκυστικόν θέλημα τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωίας, ὅτε ἄρχεται ἡ πρὸς τήν κορυφήν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν καί ὁ φόβος μή ροδίση ἡ ἀνατολή, πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, μᾶς ἔκαμε νά ἐκκινήσωμεν προώρως. Διότι ἤδη, ἀπὸ τῆς τρίτης πρωινῆς ὥρας, ἐπατοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὑπερηφάνως ἐπερειδόμενοι ἐπὶ τῆς πελωρίας πυραμίδος, τήν ὁποῖαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ χαρτογραφικὴ ἀποστολή.

Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη καί μόνη προάγγελος τῆς Ἡοῦς ἀνεπάλλετο ἤδη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μέ τὰς γλυκεράς αὐτῆς ἀκτίνας.

Τό ψῦχος ἦτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρὰ τό κλειστόν ἦδη ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἐχει μεγάλην ἱστορίαν τό σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος καί τοῦ Πηλέως. Ἐντὸς αὐτοῦ, φαίνεται, ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορείτης ἥρως τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγός του τόν ἀνέθρεψεν ὅχι μέ γαλακτῶδες ἄλευρον, ἀλλά δίδων εἰς αὐτόν νά μασᾷ ἅμα τῇ ὀδοντοφυΐᾳ κρέατα λεόντων καί κάπρων.

Ἄλλ' ἤδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νά ὑποφώσκη ἡ Ἡώς. Λέγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τήν ἐμφάνισιν τοῦ λυκαυγοῦς, ὡς μίαν

ἐξαπίνης* ἐρυθροτυράκτωσιν τοῦ ὀρίζοντος πρὸς ἀνατολὰς, οἱ ζω-
γραφίζοντες οὕτω τὴν αἰφνιδίαν εἰσβολὴν τῆς Ἡοῦς, εἶδον βεβαίως
τὴν χαρταυγὴν οὐχὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ
τῆς φαντασίας των. Εἶναι βραδύ, πολὺ βραδύ, τὸ ἄρμα τῆς Ἡοῦς. . .

Ναί. Κατ' ἀρχὰς εἶναι τόσον ἀσθενές, τόσον ἀόριστον, τόσον
ἀμφίβολον τοῦ λυκαυγοῦς τὸ φῶς, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ τὸ
προαισθάνεται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἐλαφρά ροδινὴ
ὁμίχλη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου τοῦ βαθυτάτου τῆς νάρκης τῆς φύ-
σεως. Τὴν βλέπομεν ὀρθὴν ἐπὶ τῶν βράχων τὴν χαρταυγὴν μᾶλλον
διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἔρχεται, διότι
ποθοῦμεν τὴν ἐμφάνισίν της. Οὕτω ἐμφανίζονται καὶ αἱ μεγάλοι ἀλή-
θειαι εἰς τινὰς ψυχὰς, πρὶν λάμπουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὕτω καὶ
οἱ μάγοι, ὑπὸ τὸ ὑποτρῆμον φῶς τοῦ ἀστέρος, διεῖδον τοῦ χριστια-
νισμοῦ τὸν φωτεινὸν ὀρίζοντα.

* * *

Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς
θαλάσσης. Ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρὸς, ἀλαμπής ἔτι, προβάλλει
ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἀλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχε-
ρῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἡ φύσις! Ἐνῶ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ φιλοῦν
τάς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς τεφράς τῆς Πίνδου
καὶ τῶν Ἀγράφων, βραδέως ἄπτονος ἰόχρους ἄχνη φωτὸς περιβάλ-
λει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτῦς. Κάτω δέ, πολὺ πολὺ κάτω ἡμῶν,
ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδὸν ἐντὸς ἀπολύτου σκότους καὶ τὰ
πλοῖα τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώττοντα ἀκόμη, ἔχουν ἀνημμένους
καὶ λάμποντας ἔτι τοὺς φανούς των.

Ἡδὴ ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ ἀπολαύω ἀπλήστως
τοῦ ἀνεκφράστου θαύματος, σχεδὸν μετὰ συναισθήματος ὀδύνης, διό-
τι αἰσθάνομαι πόσον βραχεῖα θὰ εἶναι ἡ διάρκεια τῶν θείων τούτων
στιγμῶν.

Προσβλέπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερηφάνους, τὰς χιονολεύκους
κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδαιτήματος τῶν προ-
γονικῶν θεῶν. Χθαμαλώτερον αὐτοῦ ἢ ὅσα φαίνεται ταπεινὸς
τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τὴν
κυματώδη σειρὰν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὀρίων, λοφοσειρὰν ξένην ἡμῖν
πλέον, διότι τὸ 1897, τὸ τρομερὸν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίσχυντον ἔτος, μᾶς

κατεβίβασεν εἰς τήν πεδιάδα. Δυσμόθεν ἡ Πίνδος ἐνοῦται μέ τήν μακράν σειράν τῶν Ἀγράφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἡ Ὕθρυς, ὅπισθεν διαφαίνεται ἡ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστός καὶ ἀπώτερον, νεφελώδης καὶ μέ ἀτόνους χρωματισμούς, ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν, αὐχμηρά ἤδη, τεφρά, ἡ ἀτέρμων θεσσαλική πεδιάς, μέ τὰ ἀργυρολαμπῇ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Νοτιοανατολικῶς, εἰς τήν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώτιδος αἱ ἄκται καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τόν ὀρίζοντα ἀτέρμων ἡ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἄκται καὶ αἱ κορυφαί τοῦ Ἄθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπου τανυσίπτερος φθάνει ὁ ἀετός, εὐτυχεῖ νά συρθῇ ἐνίοτε καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δέν ἔχει νά φθονήσῃ τοῦ ἀετοῦ, τό ἀνθρώπινον βλέμμα. Καθηλώνει ἡ γοητεία τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τό βλέμμα, βυθιζόμενον ἰδίως εἰς τό ἀχανές πέλαγος, ἐμφυτεύει εἰς τήν ψυχὴν πόθους ἀορίστους, τήν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνώστου, ἔφεσιν ἀκατανίκητον πρὸς πλάνητας περιοδείας. Ὅταν βλέπῃ τις τόσα, διψᾷ πλείοτερον νά γνωρίσῃ ὅσα ἀποκρύπτει τοῦ ὀρίζοντος ἡ ἀχλύς. Ἦδη ἐννοῶ διατί ἀπό τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἄκτας, διατί ἀπό τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπηγήθη ἡ Ἀργώ. Βεβαίως τό χρυσοῦν δέρας δέν ἦτο παρὰ ἡ χρυσῇ χώρᾳ τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τήν ὁποίαν ἔβλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἀλλ' ἀνάγκη νά κατέλθωμεν. Αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ρέουν καὶ αὐταὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς καὶ αἱ πικραὶ καὶ ἀνιαραί.

« Σελίδες »

Ἑμμανουήλ Λυκούδης

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Ἡ Πλάση, ἡ παντοδύναμη κι ἀπόνετη μητέρα,
γιά σένα δέν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.

Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνό ψῆλος καὶ περηφάνια,
κι ἄλλο βουνό ἂν τό πύργωσε μέ βράχους καὶ κοτρόνια*,
κι ἄλλο βουνό ἂν στεφάνωσε ὀλοχρονὶς μέ χιόνια,

μάζεψε απ' ὅλα τὰ βουνά τή μοιρασμένη χάρη,
τὴν ἔσμιξε καί σ' ἔπλασε, βουνό, βουνῶν καμάρι!...

“Όταν ὁ πόνος μυστικά τὰ σπλάχνα σου σπαράζει,
τοῦ πόνου ἀχνάδα ἢ καταχνιά* τὴν ὄψη σου σκεπάζει·
κι ὅταν παλεύεις μέ στοιχειά κι ἀπό θυμό ξανάφτεις,
θεριεύεις, ἀνταριάζεσαι*, σειέσαι, βροντᾶς, ἀστράφτεις.
Πανῶριο στή νεροποντή καί στήν ἀνεμοζάλη,
πανῶριο καί στήν ξαστεριά, πού σέ φωτίζει πάλι.

Κι ὅταν ἀτόφιο* καί βαρύ καί παγωμένο χιόνι
ἀπό τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή πέφτει καί σέ πλακώνει,
μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στά παραμύθια...
Μά ἔχεις κρυμμένη τή ζωή, στά παγωμένα στήθια,
κι ἅμα προβάλει ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος απ' ἀγνάντια,
τό μάρμαρο σπᾶ καί γεννᾷ σμαράγδια καί διαμάντια :
σμαράγδια τὰ ρουμάνια* σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου,
χαρίσματα ἀξετίμητα καί δῶρα εὐλογημένα
στά εἰκοσιτέσσερα χωριά πού κρέμονται ἀπό σένα.
Καί δίνεις στίς ζωές ζωή, φέρνεις στίς χάρες χάρη,
περήφανο καί σπλαχνικό βουνό, βουνῶν καμάρι.

« Γαλήνη »

Γεώργιος Δροσίνης

Τ Α Τ Ε Μ Π Η

Τίποτε δέν ἔχει ἐξυμνηθεῖ περισσότερο ἀπό τὴν κοιλάδα τῶν
Τεμπῶν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καί οἱ Λατίνοι τή θεωροῦσαν σάν
ἓνα μέρος παραδεισιακό, κάτι σάν μιάν Ἐδέμ* προχριστιανική, ὅπου
ἡ φύση εἶχε συγκεντρώσει ὅλα τῆς τὰ θέλγητρα. Τὴν ὀνειρεύονταν
σάν μιὰ διαμονή ἀντάξια τῶν θεῶν, καί τοὺς φαντάζονταν νά κατε-
βαίνουν, μέ τὴν Ἴριδα* πρωτοπόρο, ἀπό τίς ἀπότομες πλαγιές τοῦ
Ὀλύμπου, γιὰ ν' ἀναπαυθοῦν στή δροσιά τῆς, ἐνῶ οἱ Νύμφες τοῦ
Πηνειοῦ τοὺς ἔθελγαν μέ τὰ τραγούδια τους... Ἐδῶ ὁ Ἀπόλλων,

ἀφοῦ σκότωσε τό φίδι Πύθωνα* στοῦ ἄντρο* τῶν Δελφῶν, ἦρθε νά πλύνει τό σῶμα του ἀπό τό μαῦρο αἷμα τοῦ τέρατος, κι ἐδῶ ἐρχόταν κάθε ὀκτώ χρόνια μιά δελφική θεωρία*, γιά νά κόψει τήν ἱερή δάφνη, πού στεφάνωνε τά μέτωπα τῶν νικητῶν στούς πυθικούς ἀγῶνες...

Δέ βρῆκα ὁμως τά Τέμπη, ὅπως τά φανταζόμουν. Ὀνειρευόμουν ἓνα μέρος πρόσχαρο κι εἰδυλλιακό, γεμάτο τάπητες χλόης, κρυστάλλινα νερά, πού νά κυλοῦν μέ ἡδονική νωχέλεια*, λουλουδιασμένα παρτέρια* πλημμυρισμένα μέ ξανθό φῶς, φωτεινά πετάγματα λευκῶν περιστεριῶν, ἓναν ἀέρα ἀρωματισμένο... Ἡ πραγματικότητα ἦταν ἀρκετά διαφορετική. Δέν ἦταν λιγότερο ωραία, ἀλλ' ἡ ὁμορφιά της δέν εἶχε τίποτα τό λαγγεμένο*, ἦταν ἐπιβλητική. Μέ τήν ἐπίσκεψή μου στά Τέμπη ἔχασα ἓνα ὄνειρο· κέρδισα ὁμως μιά πραγματικότητα, πού τό ἄξιζε κι ἴσως καί τό ξεπερνοῦσε...

* * *

Ὡσπου νά βρεθεῖ κανεῖς στά Τέμπη, τίποτα δέν τά προαναγγέλλει.

Ὁ δρόμος, ἀφοῦ περάσει τή γυμνή πεδιάδα τῆς Λάρισας, μπαίνει σέ μιά δευτέρη, πιό στενή, μέ ἀσήμαντη βλάστηση, πού τήν περιτριγυρίζουν πετρώδεις πλαγιές. Φτάνοντας στοῦ μικροῦ χωριό τοῦ Μπαμπᾶ, πού τ' ὁμορφαίνει ἓνα μικρό ἐρειπωμένο τζαμί μέ μεγάλα διακοσμητικά κυπαρίσσια, βλέπετε νά ὑψώνονται μπροστά σας, τ' ἀπότομα καί γυμνά τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου καί τῆς Ὀσσας. Τά Τέμπη βρίσκονται μέσα σέ τοῦτα τά στενά τοιχώματα, πού ἔχουν ἀρκετά χιλιόμετρα μάκρος. Μόλις μπεῖτε σ' αὐτά, ἡ ὁμορφιά τους σᾶς ἀποκαλύπτεται, ὅπως μιά θεατρική φαντασμαγορία* στοῦ ἀνοιγμα τῆς αὐλαίας. Τό ἀσήμαντο ὡς ἐκείνη τή στιγμή τοπίο τό διαδέχεται ἔξαφνα ἓνα ἐξάισιο θέαμα, πού κρατάει μιά ὥρα.

* * *

Τό πλάτος τῆς κοιλάδας τῶν Τεμπῶν ποικίλλει ἀπό τριάντα μέχρι πενήντα μέτρα. Ἡ λέξη χαράδρα θά ἦταν ἀκριβέστερη. Ἀπό τό ἓνα μέρος της εἶναι τά τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου, ἄγρια, κάθετα, πετρώδη. Ἀπό τ' ἄλλο τά τοιχώματα τῆς Ὀσσας. Ἀνάμεσά τους,* ψηλά, μιά κορδέλα γαλανοῦ οὐρανοῦ, καί κάτω μιά κορδέλα θολή:

ὁ Πηνεϊός. Ὁ δρόμος πού διασχίζει τὰ Τέμπη εἶναι στό πλευρό τῆς Ὑσσας, γιατί ὁ Ὀλυμπος πέφτει ἐντελῶς κάθετος, μόλις ἀφήνοντας λίγη θέση στή σιδηροδρομική γραμμή. Ἡ λέξη «δρόμος» εἶναι εὐφημισμός*. Τό πολύ πολύ μουλαρόδρομος. Ἐγώ τόν πέρασα μέ αὐτοκίνητο...

Ὁ ἄθλιος αὐτός δρόμος εἶναι ἕνας δρόμος θανμάτων. Πλευρίζοντας ἀδιάκοπα τόν Πηνεϊό, πότε σέ ὕψος μερικῶν μέτρων καί πότε στό ἐπίπεδό του, κάνει τή θέα νά μήν εἶναι μονότονη, μ' ὅλο πού τὰ στοιχεῖα πού τή συνθέτουν, εἶναι πάντα τὰ ἴδια· τ' ἀπότομα τοιχώματα τῶν βουνῶν, τό ρεῦμα τοῦ Πηνεϊοῦ καί ἡ πυκνή βλάστηση τῶν ὄχθων του. Τά στοιχεῖα ὅμως αὐτά δέ σχηματίζουν ποτέ τήν ἴδια εἰκόνα.

Ὁ ποταμός, ἄν καί σφίγγεται ἀπό τὰ τοιχώματα, δέ χάνει ποτέ τή μεγαλοπρέπειά του. Κυλάει μέ μιάν ἡρεμία πρόσχαρη καί γεμάτη δύναμη τό θολό του ρεῦμα, πού ἀσημίζει στόν ἥλιο παντοῦ, ὅπου δέν τό σκεπάζουν οἱ κλώνοι τῶν δέντρων. Σιωπηλός ἐκεῖ, ὅπου ἡ κοίτη του δέν εἶναι περιορισμένη, περνάει στά στενότερα σημεία μ' ἕνα βαθύ ρόχθο ὅμοιο μέ μακρινό ἀνασασμό τῆς θάλασσας. Κι ἀπό τίς δυό ὄχθες, τεράστια πλατάνια καί ἱτιές, μέ κλώνους σάν τίς λυμένες κόμες τῶν γυναικῶν, σκύβουν πρὸς τό ρεῦμα, σάν γιά νά καθερφετιστοῦν στήν ἐπιφάνειά του. Σέ μερικά σημεία οἱ φιδίσιοι κορμοί τῶν δένδρων ἀγγίζουν τὰ νερά κι ἄλλοῦ ὀλόκληροι κλώνοι μισοβυθίζονται σ' αὐτά.

* * *

Πουθενά οἱ ὄχθες δέν εἶναι γυμνές. Τά θεόρατα πλατάνια κι οἱ λυγρές λεῦκες κάνουν δυό πυκνά παραπετάσματα σ' ὅλο τό μήκος τῶν στενῶν, σχηματίζοντας μέ τή γυμνότητα τῶν πανύψηλων βράχων, τῶν ξεσχισμένων κι ἐμποτισμένων μέ τό φῶς, μιάν ἀντίθεση, πού δίνει στά Τέμπη τήν ἰδιαιτέρη γοητεία τους.

Ὅλες οἱ ποικιλίες μιᾶς ὀργιαστικῆς βλαστήσεως ἀνακατεῦνται μέ τὰ αἰωνόβια δένδρα, πού συμπλέκουν τὰ φυλλώματά τους σ' ἕνα πρᾶσινο θόλο πάνω ἀπό τόν Πηνεϊό. Ὁ βαθυπράσινος κισσός σκαρφάλωνει ἴσαμε τὰ ὕψη τῶν πελώριων κορμῶν τους· οἱ κληματίδες πνίγουν τούς κλώνους· οἱ ὀλανθισμένες ἀγριοχαρουπιές κάνουν γιαπωνέζικες διακοσμήσεις μέσα στήν ἀπεραντοσύνη τῆς πρασινάδας.

οί δαφνοκερασιές κι οί ροδοδάφνες συναλλάζονται σέ κάθε βήμα μέ τίς μαστιχίες καί μέ τερεβίνθους*. Δέν υπάρχει σχισμάδα ἐδάφους, πού νά μήν εἶναι πηγή τραγουδιῶ τῶν νερῶν, βουερός καταρράχτης πλαισιωμένος* μέ φτέρες καί ἀναρριχητικά φυτά.

Προχωρεῖ κανεῖς συχνά μέσα ἀπό βραγιές* τόσο ψηλές καί στενές; πού τοῦ δίνουν τήν ἐντύπωση ὅτι διασχίζει παρθένο δάσος. Ἀγριολούλουδα κάνουν πολύχρωμες κηλίδες ἐδῶ κι' ἐκεῖ, καί ἀόρατα ἀηδόνια, μέσα στά πυκνά φυλλώματα, ἐκτοξεύουν τίς τρίλιες* τους σάν συντριβάνια. Τό θρόισμα τῶν φυλλωμάτων ἀπό τόν ἀέρα, ὁ βαθύς ρόχθος τοῦ Πηνειοῦ καί οἱ τρίλιες τῶν ἀηδονιῶν συνθέτουν μιά συμφωνία ἐξάισια...

* * *

Ἔχουμε φτάσει στό ἄνοιγμα τῶν στενῶν, σ' ἓνα σημεῖο γεμάτο βουκολική* ποίηση. Τά τοιχώματα τῆς Ὀσσας σταματοῦν, γιά νά δώσουν θέση σ' ἓνα χλοερό λιβάδι, πού τό σκιάζουν πανάρχαια πλατάνια. Στήν ὄχθη τοῦ Πηνειοῦ ποτίζονται βόδια. Οἱ βράχοι τοῦ βουνοῦ εἶναι ἓνα πράσινο παραπέτασμα μέ πολύχρωμες φοῦντες λουλουδιῶν στίς ἄκρες του. Κοντά σέ δύο μικροκάλυβα ἀνθίζουν μηλιές, καί κάτω ἀπό τό τόξο ἐνός νερόμυλου κυλοῦν βουερά κι ἀφρισμένα τά νερά ἐνός χείμαρρου. Ὁ Πηνειός, πού δέν ἐμποδίζεται πιά ἀπό κάθετους βράχους, ἀπλώνεται πρᾶος καί νωθρός στό φῶς τοῦ ἡλίου, γυαλίζοντας σάν καθρέφτης.

Θά 'θελε νά μείνει κανεῖς ἐκεῖ, ὅπως στό τέρμα ἐνός μαγικοῦ ταξιδιοῦ, καί νά χαρεῖ τό ξεκούρασμα, πού οἱ Ὀλύμπιοι ἔρχονται νά βροῦν σέ τοῦτο τό μέρος. Ὁ σοφὲρ ὅμως, πού δέ συγκινεῖται ἀπό τίς φυσικές ὁμορφιές, μέ βιάζει νά γυρίσουμε... Ὑπακούω, δίχως καί μεγάλη θλίψη στ' ἀλήθεια, γιατί ἡ ἀναχώρηση σημαίνει νά κάνουμε ἄλλη μιά φορά τή διαδρομὴ τῶν Τεμπῶν, καί νά χαρῶ τή γοητεία τῶν ἴσκιων, τῶν ἀηδονιῶν, τῆς ὀργιαστικῆς τους βλαστήσεως καί τοῦ ρόχθου τοῦ ἀργοῦ καί μεγαλόπρεπου Πηνειοῦ...

« Ταξίδια στήν Ἑλλάδα »

Κώστας Οὐράνης

ΠΑΤΜΟΣ

Τό μικρό νησί τῆς Πάτμου δέν προσελκύει σήμερα πολλούς ταξιδιώτες καί ὅμως ἔχει καί αὐτό, ὅπως κάθε ἑλληνική γῆ, τόσες ὁμορφίες καί τόση ἱστορία. Ὅταν πλησιάζεις τήν Πάτμο, βλέπεις δεξιά καί ἀριστερά νησιά καί ὠραῖα λιμανάκια καί ὅμως τό εὐλίμενο νησί δέν ἔχει νά ἐξυπηρετήσει καμιά μεγάλη ἐνδοχώρα. Κάτασπρα, σάν σκεπασμένα ἀπό χιόνι, φαίνονται ἀπό μακριά τό μοναστήρι καί τά χωριουδάκια τοῦ νησιοῦ, γιατί κάθε Λαμπρή ὅλοι ἐκεῖ γαλατσώνουν*, ἀσβεστώνουν τά σπίτια των πέρα ὡς πέρα. Ἡ ὠραία αὐτή συνήθεια, πού ὑπάρχει καί σ' ἄλλα νησιά καί μακάρι νά ἐξαπλωνόταν παντοῦ, δέν προφυλάγει μόνον ἀπό πολλά μικρόβια, ἀλλά καί ὀδηγεῖ στήν καθαριότητα χωρίς ἄλλες ἀστυνομικές διατάξεις.

Ἡ πρώτη λοιπόν ἐντύπωση εἶναι ἀληθινά ἐνθουσιαστική: τό μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Πάτμου ἀγκαλιάζει τή νεώτερη μικρή πόλη, τή Σκάλα, ἐνῶ ἡ μεσαιωνική, ἡ Χώρα, βρίσκεται τριγύρω στό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐπάνω στό βουνό· στά παλιά χρόνια κοντά στό γιάλό δέν ἦτο φρόνιμο νά κτίζουν σπίτια, γιατί ἡ πειρατεία δέν ἀστειευόταν. Ἀπό τό μοναστήρι βλέπει κανεῖς μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ, μέ τίς ἀτέλειωτες λοφοσειρές καί γραμμές τῶν παραλίων καί τήν ἀτέλειωτη ποικιλία τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Ἡ ποικιλία αὐτή θά ἦταν περισσότερη, ἂν τό νησί εἶχε πολλά δένδρα, ἐνῶ τώρα, πού καί οἱ κάτοικοι τῆς Πάτμου προτιμοῦν νά βασανίζονται στά πέρατα τοῦ κόσμου ὡς μετανάστες παρά νά φυτεύουν καρποφόρα δέντρα στό νησί τους, οἱ φαλακροί λόφοι παίρνουν μελαγχολική ὄψη, σάν νά παραπονοῦνται γιά τήν ἐγκατάλειψή τους ἀπό τόν ἄνθρωπο. Ἀκόμη καί στό ἀτμόπλοιο, πού κάνει τή γραμμή Πειραιῶς — Πάτμου, συνάντησα τούς μετανάστες, πού πηγαίνοντας στό νησί τους μέ τά καλά τους ρούχα, τά χρυσά δοντάκια, καλοθρεμμένοι, μέ πολλά δολλάρια, προκαλοῦν τή ζήλια τῶν νέων τοῦ τόπου, πού ὑποφέρουν καί ὀνειρεύονται καί αὐτοί νά πᾶν μακριά καί νά πλουτίσουν.

* * *

Τό νησί στήν ἀρχαία ἐποχή δέν εἶχε πολύ πληθυσμό καί δέν εἶχε καί πολλή σημασία. Πενιχρά εἶναι τά λείψανα τοῦ ἀρχαίου

συννοικισμού στο λόφο Κάστελα, κοντά στη σημερινή Σκάλα. Στο μεσαίωνα έρημώθηκε εξαιτίας της πειρατείας, που άρχισε από τους ρωμαϊκούς χρόνους και βασάνιζε το Αιγαίο, με διάφορα διαλείμματα, ως τους χρόνους του έλευθερωτή Κανάρη ! Γι' αυτό και ο μοναχός όσιος Χριστόδουλος, σάν έφυγε από τη Μικρά Άσία από φόβο τών Τούρκων, έζητησε και πήρε από τό βασιλέα Άλέξιο Κομνηνό τό 1088 μετά Χριστόν τό έρημο νησί της Πάτμου, για νά ήσυχάσει εκεί. Τό μοναστήρι, που έκτισεν ο Χριστόδουλος, έγινε αίτια νά ξανακατοικηθεί τό νησί. Οί τεχνίτες κατ' αρχάς και έπειτα λίγοι γεωργοί και ψαράδες και πάντα πρόσφυγες, που έρχονταν από τη Μικρά Άσία, κατοίκησαν στην Πάτμο, χωρίς νά τό φαντάζεται στην αρχή ο ίδρυτής του μοναστηριού.

Ή έκκλησία, που έχτισε ο όσιος Χριστόδουλος, ήταν φτωχική, χωρίς ιδιαίτερη αρχιτεκτονική αξία. Γύρω από την έκκλησία και τά κελιά έκτίσθηκε δυνατό τείχος, για νά προφυλάξει τό μοναστήρι από τους πειρατές. Άκόμη φαίνεται από την έξωπορτα ο φονιάς, από τόν όποιο χτυπούσαν ή περιέχυναν μέ βραστό λάδι ή βραστό νερό όποιον δοκίμαζε νά πλησιάσει στη σιδερένια πόρτα μέ ληστρικό σκοπό. Καί τέτοιοι φονιάδες σώζονται ακόμη και σέ έξοχικά σπίτια της Πάτμου. Τό τείχος προφύλαγε πράγματι τό μοναστήρι από τη λεηλασία και έτσι σώθηκαν και πολλά κειμήλια βυζαντινά και ύστερινά τών χρόνων της τουρκοκρατίας.

Τά πολυτιμότερα κειμήλια της Πάτμου είναι τά χειρόγραφα της, τά όποια είναι γνωστά σ' όλο τόν κόσμο από τόν κατάλογο, που έκαμεν ένας εύσυνειδητος και πολύτιμος έρευνητής, ο Ίωάννης Σακελίων. Πλήν τών χειρογράφων έχει και καλή βιβλιοθήκη μέ σπάνια βιβλία τών χρόνων της τουρκοκρατίας, τά όποια όμως είναι άτακτοποίητα.

Τό μοναστήρι της Πάτμου μέ τη βιβλιοθήκη του βοήθησε νά μορφωθούν πολλοί μοναχοί, που έγιναν έπειτα διδάσκαλοι ή έπίσκοποι. Βοήθησε ακόμη και σχολείο λαϊκό κοντά του, την περίφημη « Πατριάδα » σχολή, που ύπηρέτησε τά έλληνικά γράμματα στη σκοτεινή εποχή της δουλείας. Πρώτος ο μεγαλόκαρδος Μανολάκης ο Καστοριανός έχτισε τό δέκατο έβδομο αιώνα σχολείο κοντά στο μοναστήρι, εκεί που κατά την παράδοση είναι τό σπήλαιο της Άποκαλύψεως. Άλλά τό σχολείο αυτό έγινε μεγάλο και τρανό, όταν τό

πῆρε μετά τό 1700 ἕνας ἐθνικός δάσκαλος, ὁ Μακάριος Καλογεράς· τό μικρό νησί τῆς Πάτμου προσεῖλκυσε τότε Ἑλληνόπουλα ἀπό ὅλη τήν Ἑλλάδα, ἦταν ἐκπαιδευτικό κέντρο. Ἐναν αἰῶνα λειτούργησε ἡ σχολή καί μόρφωσε πλῆθος χρησίμων Ἑλλήνων.

Στό μοναστήρι καί τήν Πατμιάδα δέ χρωστᾷ μόνον ἡ Πάτμος τοὺς λογίους, πού εἶχε τότε, ἀλλά καί ὅλο τό ἑλληνικό ἔθνος μεγάλη χάρη, γιατί μᾶς ἔδωκε μερικές ἀπό τίς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Ἐμμανουήλ Ζάνθος εἶναι ὁ κυριότερος πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καί ὁ Πάτμιος ἐπίσης πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος ἀπό τίς πιό εὐγενικές καί ἀθόρυβες καί ἐνεργητικές προσωπικότητες τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐποχῆς. Αὐτός εὐλόγησε τήν ἑλληνική σημαία κατά τήν ἀνακήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως τῇ 12ῃ Ἀπριλίου 1821 στήν πλατεία τῆς Ἀγία - Λεβιάς (Ἀγίας Θεοκτίστης τῆς Λεσβίας) τῆς Πάτμου καί ἔτρεξεν ἀργότερα εἰς Λειψά, κοντά στή Σάμο, νά συμβιβάσει τοὺς μαλωμένους ἀρχηγούς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, καί μέ κάθε τρόπο ἀγωνίστηκε γιά τήν Ἐπανάσταση καί ἔχασε γι' αὐτό καί τόν πατριαρχικό θρόνο του.

* * *

Εἶπαμε πῶς τό μοναστήρι ἔγινε ἡ αἰτία νά κατοικηθεῖ τό νησί καί αὐτό πάλι βοήθησε νά γίνει καί τό σχολεῖο κοντά στό σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως, πού ἔδωσε καί τοὺς μεγάλους Πατμίους, τόν Ζάνθο καί τό Θεόφιλο. Στό μοναστήρι κατ' ἀρχάς ἀνῆκε ὅλο τό νησί καί σιγά σιγά ἀγόραζαν ἢ ἐνοίκιαζαν χωράφια οἱ γεωργοί. Τό 1720 ἔγινε μιᾷ συμφωνία μεταξύ τῶν κατοίκων καί του μοναστηριοῦ καί σύμφωνα μ' αὐτή ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ δόθηκε στοὺς κατοίκους, ἐνῶ τ' ἄλλο ἔμεινε στό μοναστήρι καί τό νοικιάζει σέ γεωγούς ἢ βοσκούς.

* * *

Καί στή νεώτερη ἐποχή, ὕστερα δηλ. ἀπό τήν Ἐπανάσταση, τό μοναστήρι βοηθεῖ τή σχολή τοῦ νησιοῦ καί τά ἄλλα του ἰδρύματα (τό νησί ἔχει κοινό φαρμακεῖο καί δίνει φάρμακα δωρεάν στόν κόσμον, πληρώνει καί δυό γιατρούς, γιά νά περιποιῶνται δωρεάν τοὺς ἀνθρώπους).

Ὑστερα ἀπό τέτοια ἱστορία καί φιλανθρωπία νομίζω ὅτι μπο-

ρεϊ τό μοναστήρι καί κάτι ακόμη νά προσθέσει γιά τό καλό τοῦ νησιοῦ καί ὅς μοῦ ἐπιτράπῃ νά τό σημειώσω.

Καθὼς εἶπα, τὰ Δωδεκάνησα ἔχουν τὰ σχολεῖα τους, ἔχουν ἀκόμη καί φιλανθρωπικά ἰδρύματα ἀξιόλογα καί τώρα μένει μόνο τό ζήτημα τό γεωργικό, τό ὁποῖο θά βοηθήσει νά μὴν ἀραιώνεται ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός, ἀλλὰ νά μένει καί νά ζεῖ καλύτερα στὸν τόπο του. Πρέπει ἓνας καλὸς γεωπόνος νά μελετήσῃ τί μπορεῖ τό νησί νά καλλιεργήσῃ καλύτερα καί εὐκολότερα καί κατόπιν ἓνας δυὸ νέοι πρακτικότερα μορφωμένοι νά ἐφαρμόσουν τὰ ἐπιστημονικά πορίσματα. Τό ἴδιο θά ἔπρεπε νά γίνῃ γιά ὅλα τὰ Δωδεκάνησα. Αὐτὰ δὲν εἶναι πολὺ δύσκολα οὔτε γιά τό μοναστήρι οὔτε γιά τοὺς κατοίκους του. Ὡς τό σκεφθοῦν καί θά πεισθοῦν ὅτι τὰ γράφει ἄνθρωπος, πού ἀγαπᾷ τὸν ἑλληνικὸ λαό.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος »

Κωνσταντῖνος Ἀμαντος

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΜΑΣ

ὦ, σεῖς πού αἰώνια χαίρεστε
τὴν πελαγίσια τὴ δροσιά,
Νεράιδες φυκοστόλιστες,
χαριτωμένα μας νησιά.

Γύρω τριγύρω στέκεστε,
ἀνάμεσά σας θάλασσα γαλάζια,
καί σάν ἀδέρφια καμαρώνεστε
καί χαιρετιέστε πέρ' ἀπ' τὰ μπουγάζια*.

Μελτέμια* σᾶς δροσίζουνε
καί σᾶς χαϊδεύουν μαϊστράλια*
μ' ἀσήμι τ' ἀγριοκαίρια στεφανώνουνε
τὰ μυριοχάρακτά σας ἀκρογιάλια.

Αὐτά, σάν πύργοι γιγαντόκτιστοι,
 ἀσάλευτοι στής τρικυμίας τή μανία,
 ὀλόγυρα φυλάγουν τά λαγκάδια σας,
 πού χαίρονται μιάν ἄνοις' αἰωνία.

Δέχεστε τῆς αὐγῆς τό πρῶτο φίλημα
 ἀκόμα ὀλόδροσο ἀπ' τά κύματα. Καί πάλι
 ἡ λάμψη τοῦ φωτός ἡ ὀλόστερνη
 ζεσταίνει κάποιο μακρινό σας ἀκρογιάλι.

Στολίζουνε βαρκοῦλες λευκοπτέρυγες
 τή θάλασσά σας, καί βοσκοῦ φλογέρα
 κάτω στίς ρεματιές σας καί στούς λόγκους σας
 ἡχολογᾷ μέσα στόν ἥσυχον ἀγέρα.

Καί ροβολοῦνε στό γιало τ' ἀγόρια τά εὔρωστα
 κι ἀπ' τή ζωή των ἀντηχοῦν οἱ βράχοι,
 καί παίζουν καί παλεύουν μέ τά κύματα
 οἱ μέλλοντες θαλασσομάχοι.

Ὅταν τό κύμα τῆς νοτιᾶς θεόρατο
 βρυχᾶται στ' ἀκρογιάλια, σάν γοργόνι,
 στίς λαγκαδιές ὁ ζευγολάτης ἥσυχος
 τό λιολουσμένο του χωράφι ὀργώνει.

Νησιᾶ μαβιά, νησιᾶ χρυσά καί ρόδινα,
 πού καθρεφτίζεστε σέ κύμα μυροβόλο,
 καί οἱ κορφές σας ἐλαφρές, ἀγέρινες
 σμίγουν μέ τ' οὐρανοῦ τόν ὄνειρώδη θόλο.

Πνεῦμα πολιτισμοῦ πανεύμορφο
 ἐδῶ στ' ἀρχαῖα χρόνια ἔχει περάσει
 κι ἡ θεία Τέχνη σᾶς ἐστόλισε
 μέ τή μαρμαρίνη της πλάση.

Κι όταν μέσ στή γαλήνη τή σεληνοφώτιστη
παίζουν τά κύματα τά χρυσωμένα
καί στά βουνά φωτός μαγεία άπλώνεται
κι εΐναι στόν Ίοκιο τά λαγκάδια βυθισμένα,

θαρρεΐς, πώς άπ' τόν κόσμο τόν ώραΐο πού έχάθη
πλανάται άκόμα μυστικό ψιθύρισμα,
σάν άρμονίας μακρινής ξεψύχισμα,
έρχόμενο άπ' τής πλόσεως τά βάθη.

Τά χρόνια τής σκλαβιάς, πού επλάκωσαν
μαῦρα καί σκοτεινά τή μάνα Έλλάδα,
δέν έσβησαν του πνεύματός σας τή λαμπάδα,
καί τήν ψυχή σας δέν τήν έβαρβόρωσαν.

Τό κύμα, πού σάν γέφυρα σ' ένωσε
μέ κάθ' έλεύθερη, πολιτισμένη χώρα,
σ' έφερε τά φῶτα των,
μέ του έμπορίου σ' επλούτιζε τά δῶρα.

Κι όλα τά έδώκατε στή μάνα σας,
όταν έσήμανε τής Άναστάσεως ή στιγμή,
καί τά καράβια καί τά πλούτη σας
καί τής ήρωικής ψυχής σας τήν όρμή.

Βασίλειό σας τό Αϊγαΐο έχετε,
ή ζαφειρένια του κορόνα,
πού τή φυλάγουνε Νεράιδες άφρογέννητες,
δική σας εΐναι στόν αΐώνα.

Κ Ε Ρ Κ Υ Ρ Α

Ποιός μπορεί νά ἀρνηθεῖ τό γαλανό πανέμορφο χρώμα τοῦ ἀττικού οὐρανοῦ ; Ποιός ἄλλος ἥλιος κατόρθωσε ποτέ νά χρυσώνει τοὺς παλιούς λίθους, νά τοὺς κάνει νά κινοῦνται ἀνάμεσα στό λαμπροκόπημά τους, σάν νά ξαναζωντανεύει ἡ παλιά τους ψυχὴ ; Ποιός Ἀθηναῖος δέν ἐθαύμασε καὶ δέν ἐχάρηκε τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιχνίδια τοῦ ἡλίου μέ τὰ πλάγια τοῦ Ὑμηττοῦ ;

Ἀλλά ἡ φύση ἐλησμόνησε νά σκορπίσει στό δοξασμένο κάμπο ἓνα χρώμα : τό πράσινο ! Ὅποιος ὅμως κατοικεῖ στό γλυκό νησί τοῦ Ἰονίου πνίγεται μέσα στό πράσινο. Δέ χρειάζεται νά ξεκινήσει κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη· τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται, σκιάζονται ἀπὸ κισσούς, καὶ δυὸ βήματα πιο ἔξω βασιλεύει παντοῦ τό πράσινο.

Πλημύρα ἀκατάσχετη ὁ ἀπέραντος ἐλαιῶνας ἀναρριχᾶται σέ κάθε λόφο καὶ βουνό, πού θ' ἀπαντήσῃ, πνίγει κάθε κοιλάδα μέσα στό στακτοπράσινο χρώμα του καὶ κατεβαίνει μέ τίς γέρικες ἐλιές του ν' ἀνταμώσει τὴ θάλασσα, πού φιλεῖ τίς ρίζες των καὶ καθρεφτίζει τ' κορφές των. Κι ἀνάμεσα στίς φυλλωσιές ξεπροβάλλει πότε μιὰ σπέρμα κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνιά ἀπὸ ἐπαύλεις πλουσίων, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει, σέ μιὰ κοιλάδα, προφυλαγμένες ἀπὸ τοῦ βοριᾶ τὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιές καὶ λεμονιές. Δάσος ὁλόκληρο περιτριγυρίζουν δύο τρία φοινικόδεντρα ξενιτεμένα, πού λές καὶ ξεγελάστηκαν καὶ φύτρωσαν ἐκεῖ. Καὶ ἅμα ἀνεβείς στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, πιο πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται ἐμπρὸς σου καὶ σέ φέρνει μέ τὴ φαντασία σ' ἄλλους τόπους μακρινοὺς.

Ἐνα ποταμάκι ἤσυχο κυλᾷ τὰ καθάρια νερά του μέσα σέ καλαμιές καὶ σχοῖνα καὶ πιο πέρα ξαπλώνεται τ' ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Ἐνα πράσινο χαλί σμίγει μέ τ' ἄλλο τό γαλάζιο : ἄσπρα σημάδια στό ἓνα φαίνονται οἱ γλάροι· μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στό ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

Ἐκεῖ κάπου κοντά, λέγει ἡ παλιά παράδοση, τό πανάρχαιο ὠραῖο παραμῦθι, ἔφθασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεύς κι ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰν ἐλιά. Ἐκεῖ στὴν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ στέλνει καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τὴ βασιλοπούλα μέ τὰ κορίτσια της νά πλύ-

νουν καί νά λευκάνουν ! Κι όταν ό ναυαγός ξυπνᾷ ἀπ' τίς φωνές καί τά γέλια τῶν κοριτσιῶν, πού παίζουν τή σφαίρα, ἡ θεά τοῦ δίνει μιά λάμψη θεϊκή στό πρόσωπο.

Προσπαθεῖ κανεῖς νά ζωντανέψει μέσα στή φαντασία του τήν ἀγροτική αὐτή σκηνή, τή γεμάτη ἀπό τήν πιό ἀφελή καί πιό δυνατή ποίηση.

Ἐκεῖ στόν ἀνηφορικό δρόμο, ἀντί ν' ἀκούονται τά χρυσά κουδουνάκια καί τ' ἀσημένια χάμουρα* ἀπ' τά ὀκτώ μουλάρια, πού τραβοῦν τό ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τή βενζίνη του ἕνα αὐτοκίνητο κι ἀντί ἀπ' τίς φωνές καί τά γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαριά ἡ φωνή τοῦ ζευγολάτη*.

Τρέχει καί σήμερα ἡσυχό τό ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριά, οὔτε Νεραίδες παίζουν στίς ὄχθες του. Μερικές ἐλιές σκαρφαλώνουν σέ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιός ξέρεי μήπως ἀπ' τήν ἐλιά, πού ἔκοψε ὁ θεῖος Ὀδυσσεύς ἕνα κλαρί, δέν ἔπιασαν παρακλάδια καί βρίσκονται ἀκόμα καί σήμερα ἐκεῖ !

Ὅλη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιά ἀπέραντη θάλασσα μέ τό χρῶμα τῆς ἐλιάς καί μέ τεράστια κύματα τούς καταπράσινοὺς λόφους.

Ἐξαφνα τά κύματα αὐτά σπάζουν σέ μιάν ἀτελείωτη λοφοσειρά στά δυτικά τοῦ μαγεμένου νησιοῦ, πού κρεμᾷ τούς ἀπόκρημνους βράχους ἀπάνω σ' ἀνοιχτό πέλαγος. Κι οἱ ἄπειρες σπηλιές, κι οἱ κουφαλωμένες πέτρες δείχνουν μέ τί λύσσα καί μανία ἡ θάλασσα, πού τώρα τίς γλυκοφιλεῖ, στέλνει ἀπάνω στό θυμό της κτυπήματα τρομακτικά καί ποιός ξέρει πόσοι αἰῶνες ἐχρειάσθηκαν μέ τ' ἄγρια ἀγκαλιάσματά της, γιά νά γίνουν ἐκεῖνα τό μαγεμένα λιμανάκια.

Σήμερα σ' ἕναν ἀπό τούς κρεμαστοὺς βράχους ἔχει τό μοναστήρι της ἡ Παναγιά ἡ Παλιοκαστρίτισσα. Πέντε δέκα καλόγηροι ἀναπνέουν τό γεμάτο ἰώδιο ἀέρα. Μιά σιγαλιά γεμάτη μυστήριο παντοῦ· τό βασίλειμα τοῦ ἡλίου γίνεται σιγά σιγά ἐκεῖ στό βάθος τῆς Μεσογείου κατὰ τήν Ἰταλία ἀντίκρυ. Καί τό σήμαντρο γλυκά ἀντηχεῖ τόν ἑσπερινό μέσα στήν ἀγριάδα καί τήν ἐρημιά.

Μέσα στήν πόλη βρίσκεται σχεδόν τό χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας· ἀληθινό παιγνιδάκι τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος τρέχει νά κρυφθεῖ πίσω ἀπ' τά βουνά τοῦ Πέλεκα καί ὡς ἀποχαιρετισμό ἀφή-

νει ἐπάνω τους ἓνα πελώριο φωτοστέφανο, πού μέσα του παιγνιδίζουν ὅλα τὰ χρώματα τῆς Ἰριδᾶς*. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορφές τῶν βουνῶν τῆς Ἠπείρου μοιάζουν σάν τριαντάφυλλα στό ὑστερνό χάιδεμα τοῦ φωτός. Οἱ τελευταῖες ἀκτίνες φιλοῦν τὰ ἥσυχά νερά τοῦ μαγευτικοῦ κολπίσκου.

Τά μουράγια* μελαγχολικά ρίχνουν τή σκιά τους μέσα στὰ νερά. Ἡ Ἀκρόπολη βαριά, μέ τίς δύο κορφές της χρυσωμένη σάν στέμμα, κάθετα στούς πρασινισμένους βράχους της καί ἐκεῖ στά πόδια της σιγά σιγά τό κύμα ψιθυρίζει στό φίλημα τῆς αὔρας.

Πέντε ἔξι ψαροπούλες* μέ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὕστερα ἀπό τόν ἄγωνα τῆς ἡμέρας ν' ἀράξουν κοντά στό κανάλι. ἐκεῖ πού ἄλλα περασμένα χρόνια, γεμάτες μ' ἄρματωμένα παλικάρια ἀνέμιζαν οἱ γαλῆρες* τῶν Βενετσάνων. Καί κάτω ἀπό τὰ τείχη, στήν ἀκρογιαλιά, ἀντηχεῖ μέ ρυθμό ἢ φωνή τῶν ψαράδων, πού τραβοῦν τὰ δίχτυα των.

Ἕνας περίπατος μισῆς ὥρας σᾶς φέρνει ἀπό τήν πόλη σέ μιά γωνιά ἀπό τίς πιό μαγευτικές καί τοῦ νησιοῦ καί τῆς Ἑλλάδας ἴσως ὅλης. Ἕνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλαιοῦ πυροβολείου, δίνει τήν ὀνομασία : εἶναι τό « Κανόνι ».

Δεξιά μιά λιμνοθάλασσα μέ τό διβόρι* καί τίς καλαμιές του στό βάθος, ἥσυχη σάν καθρέφτης. Ἀριστερά τό ἀνοιχτό πέλαγος μ' ἓνα φρικίασμα σιγαλό κι ἀνεπαίσθητο. Στά ὅρια τῶν δύο ἓνα μοναστηράκι μέ τρεῖς τέσσερις καλόγριες. Ἐπάνω σ' ἓνα βράχο ἐπίπεδο, καί πιό πέρα, τό Ποντικονήσι. Λέγουν πῶς εἶναι ἡ «ναῦς τοῦ Ὀδυσσεύς ἀπολιθωμένη». Σήμερα εἶναι μιά πινελιά πράσινη μέσ στό γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Κι ἀντικρῶ κατὰ σειρὰ φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, πού ἀνεβαίνουν σάν κρεμαστοί κῆποι.

« Ἐθνικόν Ἡμερολόγιον », 1918

Ν. Πετιμεζᾶς - Λαύρας

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΝΗΣΙΩΝ

Ἀπό τήν Κέρκυρα, ὄνειρο μέσ στή χαρά τοῦ Μᾶη,
ὡς τόν Καβομαλιά*,
σκιάχτρο κοντά στά Κύθηρα, κάθε κορφή γελάει
καί κάθε ἀκρογιαλιά.

Λάμπεις, Ίόνιο πέλαγο, σάν νά 'σαι από διαμάντια.

Μιά όρμη πάντα όδηγεί,
σάν χείδια άπ' τήν Έλλάδα σου, τά κύματά σου, άγνάντια,
ώς του Ίταλου τή γή.

Καί μέσ' άπό τό πέλαγο τά Έφτάνησα χαράζουν
πλασμένα άπ' τόν άφρό,
καί ύψώνονται καί πλέκονται σεμνά κι άναγαλλιάζουν*
καί στήσανε χορό.

Κι ή έφτάδιπλη όμορφάδα τους έφτάφωτη είναι πούλια*·
γύρω ύποταχτικούς
έχουν τους χρυσοδέλφινες καί τά θαλασσοπούλια,
κι ένα τραγούδι άκούς :

« Σαράντα χρόνια πέρασαν! "Ω, μάνα μας, ή άγκάλη
του ξένου είναι βραχνάς·
αίμα γιά σένα χύσαμε καί γίνηκε κοράλι
γιά σένα· μήν ξεχνάς

Του κάκου ό ξένος μέ λογής δολώματα καί βρόχια
καί μάγια μās τραβά.

Άπό τής γής τους θησαυρούς, μάνα, ή δική σου φτώχεια
στοιχίζει πιό άκριβά.

Παρά του ξένου φόρεμα κι άρχοντικό στεφάνι
μέ λάμψη περισσή,
κάλλιο, ω μητέρα, νά είμαστε σάν τά χορτάρια, φτάνει
νά μās παταῖς έσύ.

Έμεις τό πίνουμε τό φῶς άπ' τά δικά σου μάτια,
πού είν' ό ήλιος τής αύγής,
καί του κορμιού σου τ' άχραντου τ' άχώριστα κομμάτια,
μητέρα, είμαστε έμεις ».

Ζάκυνθο, χαίρε, όλόανθη, Κεφαλονιά δουλεύτρα,
 ὦ Κύθηρα, ὦ Παξοί,
 κι ἐσύ τοῦ νοῦ καί τῆς καρδιάς, ὦ Κέρκυρα, μαγεύτρα,
 κι Ἰθάκη ἐσύ ἀκουστή.

Χαίρε κι ἐσύ τῆς Ρούμελης γειτόνισσα, ὦ Λευκάδα,
 τοῦ ἄρματολοῦ φωλιά !
 Ἀκόμα τὴν ἥρωική σου σπέρνει ἀνατριχάδα
 τοῦ ψάλτη* σου ἡ λαλιά.

Τ' ἄνθια της πάντα ἡ λεμονιά, καί πάντα νά σᾶς ἔχει
 καρπούς ἡ ἐλιά, νησιά,
 καί πάντα ἡ Ἀφροδίτη σας ἀπάνου σας νά βρέχει
 τοῦ Ἀπρίλη τῆ δροσιά!...

Πάντα, καθώς ἀπ' τόν καιρό τοῦ θείου Ὀμήρου ὡς τώρα,
 πού ἀνθίζει ὁ Σολωμός,
 καμάρι σας νά τά ᾽χετε τοῦ τραγουδιοῦ τά δῶρα
 κι ἡ γνώμη σας ρυθμός.

« Ἡ πολιτεία καί ἡ μοναξιά »

Κωστής Παλαμᾶς

ΣΤ' ΑΚΡΟΓΙΑΛΙ

Ὁ Χριστός πάντοτε εἶχε προτίμηση γιά τούς πτωχοὺς « τῷ πνεύματι » καί τούς ταπεινοὺς καί τούς ὑποσχέθηκε πὼς αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Γιά ποιοῦ λόγο λοιπόν νά μὴ τούς προτιμήσουμε κι ἐμεῖς, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι τόσο εὐγενικοὶ καί καλόκαρδοι, νά μᾶς φιλοξενήσουν στὴν καλύβα τους ; Γιά ψαράδες πρόκειται. Καί οἱ ψαράδες ἔλαβαν τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, νά κατεβεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καί νά γίνουν σοφοὶ καί νά διδάξουν τὸ λόγο τῆς ἀληθείας. Οἱ ποιμένες μόνον Τόν ἐχαιρέτισαν γιά μιὰ στιγμή τὴν ὥρα πού γεννήθηκε κι ἔπειτα ξαναπῆραν τὰ βουνά καί χάθηκαν μέσα στοὺς λόγκους κι ἀπάνω στὶς πλαγιές καί στὶς κορυφές. Μὰ

οί ψαράδες καί οί ἄνθρωποι τῆς θάλασσας, τῆς γαλανῆς καί ἡμερης, Τόν γνώρισαν καί Τόν ἀγάπησαν καί κέρδισαν τήν ἀγάπη Του καί ξεδιάλυναν τήν καρδιά Του κι ἀγκάλιασαν τόν κόσμον ὁλόκληρο καί τόν τύλιξαν μέ τά δίχτυα τους.

— Δέν κοπιάζεις ἀπό μέσα; Κάτι κολιούς ἔχουμε καί τοὺς κρατήσαμε γιά μᾶς. Ἔχουμε καί κεχριμπαρένιο ἀπ' τὰ Μεσόγεια.

— Μετά χαρᾶς, παιδιά, τή συντροφιά σας καί τήν ἀγάπη σας !

Μέ τ' ἀπόβραδο κάθισα σ' ἓνα σκαμνί ἀπέξω ἀπ' τήν καλύβα τους, στημένη κατάνακρα* στ' ἄκρογιάλι. Στό κατώφλι τῆς πορτοῦλας ἡ φουφού μέ τὰ καρβουνάκια ἔπιανε σιγά σιγά μέ τήν πνοή τοῦ ἡρεμου καί γαλακοῦ ἀπόβραδου μπάτη. Ὅλα ἦταν γαληνεμένα, ἀπ' τὰ βουναλάκια τὰ πευκόφυτα ὡς τό βάθος πέρα τοῦ ὀρίζοντα, πού γέρνοντας ὁ ἥλιος τόν ἐφλόγιζε κι ἐτοίμαζε τό μεγάλο πανηγύρι τῶν χρωμάτων. Γίνομαι πρωτόγονος ἄνθρωπος μιά στιγμή. Δέν ξέρω τίποτε. Δέν ἔμαθα τίποτε. Βλέπω τό θαῦμα καί μένω μέ τὰ μάτια ἐκστατικά καί τήν ἄγνωρη, ψυχή μου πνίγει ὁ φόβος. Κακόμοιροι πρῶτοι ἄνθρωποι! Πῶς νιώθατε τό μεγαλεῖο καί τό ἀνεξήγητο ! Καλύτερα ἀπό μᾶς. Βλέπω λοιπόν ἐγώ καί δέν ἐξετάζω καί κολυμπῶ μέσα στό χρῶμα τό ρόδινο στήν ἀρχή, πού ἀπλώθηκε ἀπό πέρα ὡς τὰ πόδια μου ἐμπρός, ἐπάνω στό βραχάκι, πού πότε γίνεται τριανταφυλλί καί πότε σκεπάζεται μέ τ' ἀφροπαίγνιο. Ἐπειτα ὁ ζωγράφος δυναμώνει τὰ χρώματά του στήν ἀόρατη παλέτα του καί ἀναλιώνει τό χρυσό καί χύνει τό ἀσήμε καί πλημμυρᾷ τό μενεξεδένιο καί πορφυρίζει καί κιτρινίζει καί ἀνακατώνει χρώματα, πού ἔχουν περίσσια χάρη, μέ δέν ἔχουν ὄνομα πιά καί γίνονται ὅλα στήν ψυχή μου ἓνα, σέ μιά μαγεμένη καί θεία εἰκόνα.

Μιά βαρκούλα ἀργοτάξιδη, μέ τὰ τέσσερα κουπιά της καί τό ρυθμικό καί μονότονο « ὦο ! ἰς ! »Οο... ἰς ! », μπαίνει μέσα στήν ὑπαίθρια ζωγραφιά καί τή σπάζει...

— Δέ μ' ἀρέσουνε, Παντελή, ἐκεῖνα τὰ συννεφάκια μακριά. Ἐρχεται ἡ ἀφιλότιμη. Καλᾶ πού μαζευθήκατε στήν ὥρα σας ! Τί φέρατε ;

— Τοῦ Θεοῦ τ' ἀγαθὰ !

Καί « τοῦ Θεοῦ τ' ἀγαθὰ » βγῆκαν, μπῆκαν στίς κόφες καί ἡ σούστα γέμισε ξέχειλη. Τό καμτσίκι ἀντήχησε δυό τρεῖς στριφτές καί ὁ ντορῆς τό ἔβαλε στά πόδια κατά τή μεγάλη χώρα, πού τὰ θέλει ὅλα.

Μά τὰ συννεφάκια ἐκεῖ μακριά πῶς πύκνωναν καί μεγάλωναν καί μαύριζαν καί ἄπλωναν σκεπάζοντας τὰ οὐρανοθέμελα ἀπ' τή μιάν ἄκρη ὡς τήν ἄλλη. . . Καί κάτι σάν ἀνατρίχισμα ξαφνικό ἔπιασε τή θάλασσα. Κι ἄρχισε τό φούσκωμα καί τ' ἀγρίεμα καί τό βογκητό. Κι ἐκεῖνα τὰ μικρά κι ἀνάλαφρα κυματάκια μέ τό ἀφρόζωμα τῆς ἀκρογιαλίας ἔγιναν θηρία κι ἀνεβαίνοντας καί πηδώντας τό ἓνα τ' ἄλλο, τὰ ἔβαλαν μέ βράχους, μέ πέτρες, μέ τ' ἀκρογιαλί. Τά ἔβαλαν καί μέ τήν καλύβα ἀκόμα, πού τή ράντιζαν ἀπ' τὰ πόδια ὡς τή σκεπή. Καί τό μπουρίνι* δυνάμωνε καί ὁ θυμός ἐξέσπασε τῆς γαληνεμένης λιγάκι πρίν θάλασσας.

— Δέν περνᾷς μέσα; λέγω· ἔγινες καί μούσκεμα. Τά κατεβάσαμε τὰ ψάρια ἀπ' τή σκάρα καί μοσκοβολᾷνε.

Μέ τό μικρό λυχνάρι κρεμασμένο στό μεσιανό δοκάρι καί πηγαίνοντας πέρα δῶθε· μέ τή φουφού μέ τὰ κάρβουνα γιά μαγκαλάκι· μέ τή μυρουδιά τή βαριά τῶν διχτυῶν καί τῆς ἄρμύρας καί τῆς βρεμένης γῆς καί τῶν νιτσεράδων*, μέσ στόν καπνό καί τήν τσίκνα, στρωθήκαμε γύρω μέ τούς ἀγνοῦς καί ταπεινοῦς καί καλόκαρδους ἐκείνους ἀνθρώπους. Καί τότε εἶδα τί θά εἶπαι μπουρίνι* ἔξω στή θάλασσα καί γαληνιά κι ἀγαθοσύνη μέσ στήν καρδιά.

Περιοδικό « Πυρσός »

Ν. Πετιμεζᾶς - Λαύρας

Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

Χτές βράδυ τὰ μεσάνυχτα, σάν πάψαν οἱ βοριάδες,
ἔπεσε γύρω σκοτεινιά καί σωπασιά θανάτου,
πυκνό τό χιόνι ἀπλώθηκε στή στράτα μας, στή στέγη,
κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μέ τό κεφάλι ὀλάσπρω
βαριόγειρε καί, ξαφνικά, φριχτά τριζοβολώντας
σωριάστηκε στά πόδια του καί τοῦ ἔφυγε ἡ ψυχή του.

Ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μικρά παιδιὰ μᾶς εἶδε,
λειψά* τὰ πρῶτα βήματα σάν ψάχναμε νά βροῦμε,
καί τ' ἄγουρα* παιχνίδια μας ἀμίλητος θωροῦσε,
τά καλοκαίρια ἡλιόφωτα καί τούς θολούς χειμῶνες.

Μά ὅταν μέ δίψα σκύβαμε κατόπι στ' ἄλφαβήτα,
 ἔγερνε πάνωθε ἀγαθὸς γλυκὰ χαμογελώντας.
 Καί σάν ξεπεταχτήκαμε καί τ' ὄνειρο τοῦ πόθου
 μᾶς ἔσυρε, μᾶς σκόρπισε τό κύκλωμα τοῦ κόσμου,
 ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς συλλογισμένος πάντα
 παραπονιότανε μουγκά* τ' ἄψά τὰ μεσημέρια
 στοῦ μελτεμιού* τό φύσημα, τριγύρω ἀναζητώντας
 φωνή ν' ἀκούσει γνώριμη, λοξή ματιὰ νά ρίξει,
 τ' ἄνθη τῆς ὄψης μας νά ἰδεῖ νά τὰ καλωσορίσει...

Τόν ἴσκιο του μᾶς ἔδινε μαζί μέ τήν ἀγάπη,
 μᾶς χάριζε τό ἀνάσασμ' ἀλαφρό τῆς ἀναπνιᾶς μας
 καί δέ ζητοῦσε ἀντίχαρη κι ἄλλη καμιά ἀναγᾶλλια,
 ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς στό φτωχικό μας σπίτι,
 παρά σάν ἀποσταίναμε στό πάλεμα, στήν πίκρα,
 γιά τή δουλειά, τήν προκοπή, τόν πόλεμο τῆς ζήτησης.
 νά γέρνουμε στή ρίζα του κι ἐκεῖ νά καρτεροῦμε
 τήν ἀγαθὴ παρηγοριά καί τό χαμένο θάρρος.

Τά χρόνια, πού περνοῦσανε, πιστά μᾶς τὰ κρατοῦσε,
 καί τίποτε δέν ἔφυγε τῆς θύμισης δικό μας,
 πού νά μήν ξέρει νά τό πεῖ στή ζωντανή λαλιά του.
 Μᾶς μολογοῦσε* τήν παλιά ζωὴ κι εὐτυχισμένη,
 τότε πού ὁ γέρος μας παππούς μέ τήν καλή κυρούλα
 καθότανε στή ρίζα του νά φιλοτραγουδήσουν...

Μᾶς ἔλεγε τήν ὁμορφιά τῆς νιότης τοῦ πατέρα,
 τήν ἀνοιχτή του τήν καρδιά καί τή λεβέντικη ὄψη.
 Καί μᾶς διηγόταν τήν κρυφή του θλίψη κάποιες νύχτες
 καί τήν ἀγνή, χαρούμενη φωνή του, σάν μιλοῦσε...

Μᾶς θύμιζε τίς ἀνοιξες καί τοὺς βαριούς χειμῶνες,
 μέρες καλές, πού διάβηκαν, καί νύχτες ἀγριεμένες,
 τίς μπόρες, τ' ἀστροπέλεκα, τίς μάνητες* τοῦ ἀγέρα,
 τὰ κλάματα γιά τοὺς χαμούς, γιά τίς χαρές τὰ δάκρυα,

τά βήματα τῆς φαμελιᾶς καί τά σκουνητά της,
 τ' ἀνέβασμα, τό πνίξιμο στά κύματα τοῦ χρόνου,
 τό κύλισμα, τό γύρισμα, μέσ στον τροχό τῆς τύχης,
 τή γνώση τῆς ὑπομονῆς, τήν πίστη τῆς ἀγάπης...

Γέροντας πιά, παράγερος ἀπ' τ' ἄμετρα τά χρόνια,
 παππούς μαζί καί πρόπαππος, βίγλα τοῦ σπιτικοῦ μας
 ἔγερνε τώρα δλόρριζος, καμπουριαστός στό χῶμα,
 παρακαλοῦσε κι ἤθελε, νά τοῦ σταθοῦμε βοήθεια,
 γιά ν' ἀνασάνει μιά σταλιά, νά ξαναβρεῖ τή ζήση.

Χθές βράδυ, τά μεσάνυχτα, σάν πάψαν οἱ βοριάδες
 κι ἔπεσε γύρω σκοτεινιά καί σωπασιά θανάτου,
 πυκνό τό χιόνι ἀπλώθηκε στή στράτα μας, στή στέγη,
 κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μέ τό κεφάλι ὀλάσπρο
 βαριόγειρε καί ξαφνικά, φριχτά τριζοβολώντας,
 σωριάστηκε στά πόδια του καί τοῦ 'φυγε ἡ ψυχή του.

Ἑμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος », 1929

Ρήγας Γκόλφης

τὸ πρῶτον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ δεύτερον τῆς
 ὁμοιοῦται τὸ πρῶτον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ
 τὸ δεύτερον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ τρίτον τῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ τέταρτον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ πέμπτον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἕκτον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἑβδόμητον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ὀγδόμητον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἐνάτητον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ δέκατον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἑκάστητον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἑξήκστητον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἑβδομήκστητον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ὀγδοήκστητον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἐννεήκστητον τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τὸ δέκατον τῆς ψυχῆς

Ἡμετέριον τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς

καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς

Μὲν δὲ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς

Μὲν δὲ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς
 καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ψυχῆς

ΑΠΟ 12. ΖΩΑ - ΠΤΗΝΑ

Σαν αγγέλους από μέ γιμάτοι τρέμει ούτος,
δαρρώντας που απαντήθηκαν με φοβερό διαβόητο,
ας ήταν, Εί μεν, δυνατό να βγούμε απ' την όπτη,

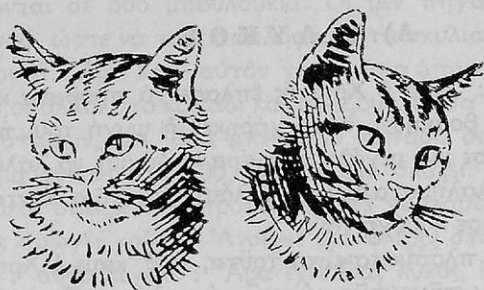
Ο Ισκιος, που τρέχει να χαθεί παράμερα του έρμου
μέσ στα βαθιά μπάνια, που πάω στο φτωχικό μου,
να το ξέρει τί ανάξιος, όποιο 'μαι τέτοιου τρόπου!

Μέ των προγόνων τους θά ζουν τα δολωμένα φίλοι,
και τρέμουν τον άνθρωπο τό ζωα τ' άναπήματα
ζωός κι εγώ, σκληρά παιδί, να τό χω άδικήματα.

Μα τώρα, που έχω μέσα μου έλμούς κι άγίατη βούλη,
πολλάς ψυχών τό κρίματα μπορούσι να τό σβήσι,
στις γάτες τό γυναικικό τό χατί μου αν γλιστρήσι...

Βουβή ή άφή, με νόημα κι ύπομονή γιμάτη,
χαϊδεύονται τη ράχη του γιερτή, άπαλή, χαριδάτη,
μια το ζωόν για τη φριχτήν ανθρώπινη άπάτη.

ΑΙΝΗΤΗ - Α25 .51

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΖΩΑ

Σάν αλαργεύουν από μέ γεμάτοι τρόμο οί γάτοι,
θαρρώντας πού άπαντήθηκαν μέ φοβερό διαβάτη,
ἄς ἦταν, Θέ μου, δυνατό νά βγοῦνε άπ' τήν άπάτη.

Ό ἴσκιος, πού τρέχει νά χαθεῖ παράμερα τοῦ δρόμου
μές στό βαθιά μεσάνυχτα, πού πάω στό φτωχικό μου,
νά τό 'ξερε τί άνάξιος, όπου 'μαι τέτοιου τρόμου !

Μέ τῶν προγόνων τους θά ζοῦν τά θολωμένα φρένα,
καί τρέμουνε τόν άνθρωπο τά ζῶα τ' άγαπημένα·
ἴσως κι ἐγώ, σκληρό παιδί, νά τά 'χω άδικημένα.

Μά τώρα, πού ἔχω μέσα μου ἑλέους κι άγάπης βρύση,
πολλῶν ψυχῶν τά κρίματα μποροῦσε νά τά σβήσει,
στής γάτας τό γουναρικό τό χάδι μου άν γλιστρήσει...

Βουβή ἡ άφή, μά νόημα κι ύπομονή γεμάτη,
χαϊδεύοντας τή ράχη του γειρτή, άπαλή, χνουδάτη,
μιλεῖ τοῦ ζῶου γιά τή φριχτήν άνθρώπινη άπάτη...

« Θεία δῶρα »

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

ΑΠΟ ΤΑ ΖΩΑ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ

Α) Ο ΛΥΚΟΣ

Ἡ παράδοση : Ἄμα ὁ Χριστός ἐπλάσε τὰ πρόβατα καὶ βγῆκε στὰ βουνά νά τὰ βοσκήσει, τόσο χάρηκεν ἡ ψυχὴ του, πού ἔκοψε ἓνα ξύλο, τό ἔφκιασε μιά μεγάλη φλογέρα κι ἄρχισε νά λαλεῖ. Ἄκουσε ὁ σατανάς τὰ λαλήματα καὶ τὰ βελάσματα, πῆγε κοντά, εἶδε τὰ πρόβατα καὶ μαύρισε ἡ ψυχὴ τοῦ.

— Τί πανέμορφα πλάσματα εἶναι τοῦτα, πού 'καμε ὁ Χριστός!... εἶπε. Κι ὁ νοῦς του πῆγε πῶς νά τοῦ τὰ χαλάσει. Παραμέρισε στό λόγγο, ἔκοψε μιάν ἀγριαπιδιά κι ἄρχισε νά φκιάνει τό λύκο. Γι' αὐτό, πού 'ναι φκιασμένο ἀπ' ἀγριαπιδιά, δέ λυγίζει καθόλου αὐτό τό πλάσμα τοῦ σατανᾶ. Μά ἅμα τόν ἀπόφκιασε τό λύκο καὶ πῆγε νά τόν στήσει, εἶδε πῶς δέν μπορούσε νά σταθεῖ στὰ ποδάρια του τό ἔργο του. Ἀφοῦ εἶδε καὶ ἀπόειδε πῶς δέ θά στυλώσει τό λύκο, πῆγε στό Χριστό, γονάτισε μπροστά του καὶ εἶπε.

— Ἀφέντη, θέλησα κι ἐγώ νά κάμω ἓνα πλάσμα σάν τὰ δικά σου, μά γιατί δέ στέκει στὰ πόδια του ; Ἀξίωσέ με νά τό ἰδῶ ὀρθιο καὶ θά προσκυνῶ τ' ὄνομά σου.

Ὁ Χριστός τοῦ εἶπε :

— Πήγαινε νά τοῦ φωνάξεις : Σήκω ἔργο μου, καὶ κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστός.

Ὁ σατανάς γνοιόστηκε.

— Κι ἂν τό πρόσταξε ὁ Χριστός νά μέ φάει ; εἶπε.

Πῆγε γρήγορα, ἔκανε ἓνα λάκκο κοντά στό λύκο, κρύφτηκε μέσα, κι ἀφήνοντας ἔξω τό ἓνα ποδάρι του μόνο, φώναξε :

— Σήκω, ἔργο μου, καὶ κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστός.

Ὁ λύκος πήδησεν ἐπάνω, ἄρπαξε τό ποδάρι τοῦ σατανᾶ καὶ τό ἔφαγε. Γι' αὐτό λένε ὅτι ὁ ἀρχιδάιμονας εἶναι κουτσός.

* * *

Ἡ πονηρία του : Ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἡ ὁσμὴ του χτυπᾷ τὰ προβατόσκυλα, ἅμα πηγαίνει στή στάνη, βαδίζει ἀπὸ τό μέρος πού ἔχει ἀντίθετο τόν ἀέρα. Ἄν ἔχει ρέμα, χώνει τό ρύγχος του στό νερό. Ἄν εἶναι μέρα, ποτέ δέ βαδίζει σέ γυμνό τόπο. Προτιμᾷ πάντοτε

τ' απόσκια, γιά νά μή διακρίνεται εύκολα. "Αν εἶναι συμμορία, χωρίζονται σέ δυό μπουλούκια. Οἱ μέν πηγαίνουν ἀπό τό μέρος πού φυσᾷ, ὥστε νά τοὺς ἀντιληφθοῦν τὰ σκυλιά, καί νά τοὺς πάρουν ἀπό κοντά. "Αμα κατ' αὐτόν τόν τρόπο ἀπομακρυνθοῦν τὰ σκυλιά, ὁρμοῦν οἱ ἄλλοι στό κοπάδι καί σφάζουν. Πόσα ;

Πιστεύουν, ὅτι, ἅμα μπεῖ στό κοπάδι, σφάζει κάθε λύκος ἕως 99. "Αμα θθάσει στό 100, λέγουν ὅτι σκάζει. "Η ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἕνας λύκος σφάζει ὅσα προφθάσει. Νά χορτάσει δέν ὑπάρχει φόβος. Μήπως τρώγει κρέας ; "Ανοίγει μιὰ φλέβα στό λαιμό καί πίνει τό αἷμα. Γι' αὐτό λέγουν : "Αμα ἔχει ἕνας λύκος, ἔχουν ἑκατό κοράκια. "Αμα ἔχουν ἑκατό κοράκια, δέν ἔχει ἕνας λύκος.

« Μπήκε ὁ λύκος στό κοπάδι, ἀλιά πόχει τό ἕνα ». Βεβαιωμένο πράγμα εἶναι ὅτι, ἂν σ' ἕνα κοπάδι εἶναι πεταμένα ἕνα ἢ λίγα πρόβατα κανενός, ἐκεῖνα θά πρωτοπάρει ὁ χάρος. "Ο λόγος εἶναι ὁ ἐξῆς :

Κάθε μπουλούκι εἶναι σάν ἀπό ἰδιαιτέρα πᾶστα φκιασμένο, "Αν σμιζετε πέντε μπουλούκια, θά ἔχετε μέν ἕνα μεγάλο κοπάδι, ἀλλά μέ τήν πρώτη ταραχή σχίζονται κατὰ μπουλούκια, ὅπως ὅταν ἦταν χωρισμένα. "Αν λοιπόν στό κοπάδι εἶναι ἕνα μονάχο πρόβατο, θά ξεκόψει καί ἴσως γλιτώσουν τὰ ἄλλα ἀπό τὰ σκυλιά, τὰ ὁποῖα, ὡς μυαλωμένα, θά τρέξουν νά γλιτώσουν τὰ περισσότερα, ἀλλά τό ἕνα σπάνια νά σωθεῖ.

"Επειδὴ μέ τό αἷμα ἐνός προβάτου δέν μπορεῖ βέβαια νά χορτάσει, οὔτε ἐπὶ τόπου εἶναι εύκολο νά τό καταπιεῖ, ἀναγκάζεται νά τό παίρνει μαζί του, καί ἰδού πῶς. "Αν μέν εἶναι μικρό, τό πετᾷ στήν πλάτη του καί φεύγει, σάν νά ἔχει ἑπανωφόρι ριγμένο στοὺς ὤμους του. "Αν εἶναι μεγάλο, τό δαγκάνει ἀπό τό αὐτί, τό ζώνει μέ τήν οὐρά του στή μέση καί τοιουτοτρόπως πηγαίνουν ἀλαμπράτσο.

"Αν εἶναι βόδι, πηδᾷ στό λαιμό του καί μέ τήν οὐρά του τό διευθύνει ὅπου θέλει σάν καρβαλάρης μέ τό καμτσίκι του. "Αν εἶναι μουλᾶρι, πιάνει τή στράτα καί κάνει τόν πεθαμένο. Τό μουλᾶρι, κατὰ τήν περιέργειά του, πηγαίνει νά τόν μυρίσει καί, ἅμα πλησιάσει τή μύτη του, τ' ἀρπάζει ἀπ' αὐτή καί τό σκάζει. "Αν εἶναι δυνατό τό μουλᾶρι, τόν σηκώνει ἐπάνω καί τόν βροντᾷ κάτω σάν χταπόδι. Οἱ μουλαροτρόφοι, γιά νά σώσουν τήν ὑπόληψη τῆς ράτσας των, λέγουν ὅτι ὁ λύκος τρώγει προηγουμένως ἄμμο, γιά νά βαρύνει

καί γι' αὐτό ὡς ἐπὶ τό πολὺ δέν μποροῦν νά τόν σηκώσουν τά μου-
λάρια.

* * *

«Ἀλίμονο, ἂν ἔκοβαν ὅλοι οἱ λύκοι», λέγει μιά παροιμία. Κόβει μόνον ὁ Μονιάς. Τί εἶναι ὁ Μονιάς; Τό μεγαλύτερο παιδί των ὁ λύκος καί ἡ λύκαινα τό χωρίζουν, ἅμα γεννηθεῖ. Τό τρέφουν καί τό ἐκπαιδεύουν ἰδιαιτέρως. Εἰς αὐτό ἐμπιστεύονται ὅλη τήν τέχνη, τήν ὁποία τοῦ διδάσκουν μέ τήν ἐπιμέλεια τῆς ἀλεπούς. Κουβαλοῦν πρόβατα καί γίδια ζωντανά στή φωλιά τοῦ Μονιά χάριν τῆς ὑποδειγματικῆς του διδασκαλίας. Μεθ' ὃ ὁδηγεῖται στά κοπάδια πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του.

Ὅρος ἀπαράβατος: Ἀπὸ κοπάδια, πού εἶναι γύρω ἀπὸ τή φωλιά του, ποτέ δέν κλέβει ὁ λύκος. Ἐπιθυμεῖ νά μήν εὑρίσκεται εἰς παρεξηγήσεις μέ τούς γειτόνους του, τουλάχιστον ἐφ' ὅσον ἔχει τά μικρά του εἰς κατάστασιν ἀνηλικιότητος.

Ἀφ' ὅτου ἔρχεται ὁ ἀγγλικὸς στόλος στόν Ἀστακό, ἡ πεδινή Ἀκαρνανία ἡσύχασε. Αἱ προβολαί τῶν ἡλεκτρικῶν προβολῶν ἐφόβισαν τό λύκο πολὺ, ὥστε νά φύγει. Ἀλλοτε τόν εἶχε τρομάξει ἡ λοκομοτίβα* τοῦ σιδηροδρόμου Κρουνερίου - Ἀγρινίου τόσο, ὥστε ἔφυγαν ὅλοι καί πέρασαν στοὺς ὄρεινους δήμους τῆς Ἀκαρνανίας. Ὁ μακαρίτης ὁ Τρικούπης* ἐμαυρίσθη τότε ἐξαιρετικῶς ἀπὸ τοὺς ποιμένας, διότι «τοῦ διαβόλου τό σιδερικό ἔριξε τοὺς λύκους μέσα στή στάνη τους».

Ἡ ἐπικήρυξη τοῦ λύκου εἶναι ἀπὸ τά κυριότερα ποιμενικά ἔθιμα. Ἄν δέν ἀπατῶμαι, μόνον εἰς τήν Ἑλλάδα δέν εἶναι ἐπικηρυγμένοι οἱ λύκοι. Εἰς ὅλα τά ἄλλα κράτη ζεῖ ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος, τοῦ πρώτου ἐπικηρύξαντος τοὺς λύκους.

Ζεῖ ἐπίσης ἡ πρόληψη, τήν ὁποία ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος, ὅτι, ἂν σέ ἴδῃ ὁ λύκος, «χαβώνεσαι», τουτέστι μένεις ἄλαλος.

Αἱ καταστροφαί, πού κάνει εἰς τήν Ἑλλάδα, ὑπολογίζονται εἰς ἑκατοντάδες χιλιάδων. Γι' αὐτό ὁ σκοτῶνων ἡ συλλαμβάνων λύκον, ἀνεπικήρυκτον ἀκόμη, τόν περιφέρει στά χωριά καί παίρνει δῶρα. Ἄν ὁ λύκος εἶναι ζωντανός, τοῦ γίνεται μεγάλη διαπόμπευσις. Τόν γυρίζουν ἀπὸ σπῖτι σέ σπῖτι μέ ντέλφια* καί σφυρίγματα.

‘Ο Γύφτος δέν ἔχει πρόβατα κι ἀπ’ αὐτόν τό βρίσκει ὁ λύκος. Τό δέρμα του εἶναι γιά νταούλια καί γιά ντέλφια.

Κάποτε δικάζαν ἓνα λύκο, λέγει ὁ μύθος. ‘Ο Γύφτος ἐφώναζε περισσότερο ἀπό τοὺς ἄλλους ἐναντίον του. Καί ὁ λύκος, πού δέν μιλοῦσε ἐφ’ ὅσον τόν κατηγοροῦσαν οἱ ἄλλοι, βλέποντας τό Γύφτο νά κόβεται ἐναντίον του, ἐγύρισε καί τοῦ εἶπε :

— Καλά, μωρέ Γύφτε, ὅλου τοῦ κόσμου τοῦ ’χω κάμει ζημιά, ἀλλ’ ἐσένα τ’ ἀμόνι σόφαγα, π’ ἀνάθεμά σε, παλιόγυφτε ;...

“Όταν ἄλλη μιά φορά τόν κατηγορήσαν τὰ ζῶα ὅτι τρώγει πρόβατα καί γίδια ἀπάντησε :

— Ἐγώ, μωρέ, πειράζω τὰ γιδοπρόβατα ; “Αμ ἂν ἐγώ ἔτρωγα πράματα, θά γύριζα χειμῶνα καιρό γυμνός; Δέ θά ’φκιανα μέ τὰ μαλλιά τους μιά κάπα νά μή μέ δέρνει ἡ βροχή ;

Κάποτε ἡ ἀλεπού ἔστειλε καί τοῦ ζήτησε λίγα μαλλιά, γιατί δέν τῆς ἐφθάναν τὰ δικά της νά ἀποσώσει τόν ἀργαλειό της. ‘Ο λύκος κατάλαβε τί τοῦ ζητοῦσε καί τῆς γύρισε ἓνα κομμάτι κρέας :

— Πέστε της, εἶπε, ὅμα τελειώσει τὰ δικά της ὑφάδια, νά βάλει κι ἓνα ζευγάρι καλτσοδέτες γιά μένα !....

Β) ΤΟ ΖΑΡΚΑΔΙ

Ὑποθέτω ὅτι εἶναι ἀπό τὰ συγκινητικότερα ποιήματα τῆς μητρικῆς στοργῆς ὁ θάνατος μιᾶς ζαρκάδας, ὅπως τόν διηγοῦνται πολλοί κυνηγοί. Εἶχαν παγάνα* παρά τόν Ἀχελῶον δι’ ἀγριογούρουνα. Ἀπροόπτως ὅμως ἐνεφανίσθη μιά ζαρκάδα μέ τό παιδί της. Οἱ κυνηγοί ἐπυροβόλησαν τή ζαρκάδα, ἡ ὁποία προηγεῖτο ὀλίγα βήματα, ἀλλ’ ἀπέτυχαν. Ἀμέσως μετ’ αὐτήν ἤρχετο τό μικρό της, τό ὁποῖον ἐπυροβόλησαν καί ἐλάβωσαν. Ἐκεῖνο ἐβέλαζε, καί ἡ ἀτυχῆς μητέρα του, ἡ ὁποία ἦτο ἐκτός βολῆς πλέον, ἐγύρισε βελάζουσα καί αὐτή, γιά νά ἰδεῖ τήν τύχη τοῦ μικροῦ της. Οἱ κυνηγοί τήν ἐπυροβόλησαν, ἀλλ’ ἡ κακή της τύχη δέν ἠθέλησε νά τελειώσει τό βάσανό της. Ἀντί νά τήν σκοτώσουν, τήν ἐπλήγωσαν εἰς τὰ πόδια. “Όταν τήν μετέφεραν εἰς τήν ἀκροποταμιάν, ἡ ζαρκάδα ἐπέσεν ἐπάνω στό παιδί της καί ἔκαμμεν ὥσάν ἄνθρωπος.

Καί οἱ κυνηγοί ἐνθυμοῦνται ἀκόμη μέ συγκίνηση τό δράμα

αυτό. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι τοῦτο δέν τοὺς ἐμποδίζει νά κυνηγοῦν τὰ ζαρκάδια συστηματικῶς. Διότι τὰ ζῶα αὐτά, ὡς ἀπονήρευτα, ἀγνοοῦν ὁλοτελῶς νά προφυλάσσονται καί πρό παντός συχνάζουν εἰς μέρη καλοπιάτητα.

Ἡμερεῦουν εὐκολότατα καί εἶναι πολύ ἀθῶα, σχεδόν μέχρι ἡλιθιότητος. Ἐχουν ἓνα βάδισμα ἢ μᾶλλον ἓνα πήδημα ρυθμικό, μαθηματικῶς ὑπολογιζόμενον ἀπὸ τοὺς κυνηγούς, διὰ νά τὰ τουφεκίζουν ἐπιτυχῶς. Εἶναι ζῶον τῆς ταχύτητος καί τὰ δημοτικά τραγούδια δανείζονται ἀπ' αὐτὸ εἰκόνες γρηγοράδας καί σβελτοσύνης :

Ποιὸς εἶν' ἄξιος καί γλήγορος
νά τρέξει σάν ζαρκάδι,
τριῶν μερῶν περπάτημα
τριῖς ὥρες νά τό κάμει ;

Τό φθινόπωρο ἀρχίζουν ν' ἀλλάζουν χρῶμα καί μέχρι τῆς ἀνοιξέως γίνονται κατακάστανα. Ἀμα ὅμως ἀνοιξιάσει, ἀρχίζουν καί παίρνουν τό καφεκόκκινο χρῶμα των καί, ὅσο προχωρεῖ ἡ θερινὴ ἐποχὴ καί τρέφονται, τόσο περισσότερὸν κοκκινίζουν. Ἡ οὐρά των μ' ὅλα ταῦτα καί τό κάτωθεν μέρος εἶναι ἄσπρα, ἐξ οὗ καί ἡ λαϊκὴ εὐχή : « ν' ἄσπρίσει, νά γεράσει, σάν τοῦ ζαρκαδιοῦ τὴν οὐρά ».

Τὰ καταδιώκουν μανιωδῶς οἱ λύκοι, ἀνακαλύψαντες, φαίνεται, ὅτι ἔχουν νόστιμο κρέας.

Ἄλλ' αὐτὰ φεύγουν, ὡς ἀστραπὴ καί μόνον ἂν πιασθοῦν τὰ εὐμορφα ξύλα τῆς κεφαλῆς των ἀπὸ τίποτε κλαδιά, κατορθώνουν καί τὰ συλλαμβάνουν οἱ λύκοι.

Ἄλλ' οὐτε πέντε ἄνθρωποι δέν ἡμποροῦν νά κρατήσουν ἓνα ζαρκάδι.

Πολλά ζαρκάδια ὅμως συγυρίζουν ἓνα λύκο καί λέγεται, ὅτι βρῆκαν λύκους νεκροὺς μέ ἴχνη κτυπημάτων ἀπὸ ξύλα ζαρκαδιῶν.

Γ) ΤΟ ΚΟΥΝΑΒΙ

Ἐνῶ ἔχει τό μαλακότερο δέρμα, τόσο, ὥστε νά τυλίγει τοὺς λαιμούς τῶν γυναικῶν, καί ἐνῶ ζεῖ ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον μέ μέλι, ἔχει μ' ὅλα ταῦτα τὴν σκληροτέραν ψυχὴν. Ἐάν πιασθεῖ εἰς δόκανον,

θά γυρίσει καί θά κόψει μέ τό στόμα του τό πόδι του, πράγμα, τό ὁποῖον οὔτε ἡ ἄλεπού, οὔτε ὁ λύκος ἔχουν τήν ὠμότητα νά ἐπιχειρήσουν.

Δύσκολο λοιπόν πράγμα νά βρεθεῖ εἰς δόκανον κουνάβι, διότι, ἄν πιασθεῖ, θά κόψει τό πόδι του. Ἐξ ἄλλου δέ δέν εἶναι καί ἔξυπνον, ὅσον ἡ ἄλεπού, ὥστε νά μετέρχεται τά τεχνάσματά της, τά ὁποῖα τήν χαντακώνουν.

Αὕτή, λόγου χάριν, ὡς λίαν πονηρή, γνωρίζει τήν μέθοδον τοῦ δοκάνου καί, ὅταν εἰσέρχεται εἰς ἀμπέλια ἢ πλησιάζει ὀρνιθῶνες, ἐνώνει τά πόδια, ὥστε νά τά κάμνει ἕνα, πρὸς τόν σκοπόν νά μήν ἀπλῶνεται εἰς εὐρύν χώρον καί πατήσῃ κανένα δόκανον. Ἀλλά, ὅπως περιπατεῖ ἢ μᾶλλον ὅπως πηδᾷ μέ τά τέσσερα μαζί, συμβαίνει νά πέσει ἐπάνω εἰς δόκανόν καί τότε πιάνεται καί μέ τά τέσσαρα. Ἐντεῦθεν ἡ παροιμία « ἡ πονηρή ἄλεπού πιάνεται καί ἀπό τά τέσσαρα ». Τό κουνάβι, μή ἐπαγγελλόμενον εὐφυΐαν, περιπατεῖ καί μέ τά τέσσαρα πόδια του ἀνοικτά, πιάνεται ἐπομένως ἀπό τό ἕνα. Γυρίζει τότε καί τρώγει τό συλληφθέν πόδι του καί ἀφήνει ὑγείαν εἰς τό δόκανον καί εἰς κανέν ὑπόλειμμα τοῦ ποδιοῦ του.

Οἱ κυναβοκυνηγοί λοιπόν παρητήθησαν πρό πολλοῦ τῆς διὰ δοκάνου μεθόδου καί κυνηγοῦν τό κουνάβι ὡς ἑξῆς : Ἐάν εἶναι χεϊμών, ἀκολουθοῦν τά ἴχνη του ἐπάνω εἰς τά χιόνια καί τοιουτοτρόπως εὐρίσκουν τήν φωλεάν τῶν, ἡ ὁποία θά εἶναι εἰς τήν κουφάλαν κανενός δένδρου ἢ εἰς καμμίαν σπηλιάν. Οἱ κυνηγοί, γνωρίζοντες ὅτι πάντοτε ἡ φωλεά τῶν κυναβιῶν ἔχει δύο ἐξόδους, τοποθετοῦν εἰς τό στόμιον τῆς μιᾶς ἐξόδου ἀνοικτόν σάκον πρὸς τά χεῖλη τοῦ στομίου καί κατόπιν πηγαίνουν ἀπό τήν ἄλλην ὁπῆν καί τήν καπνίζουν μέ ἀναμμένα πανιά. Ἐκεῖνο πηδᾷ νά φύγει καί πίπτει μέσα εἰς τό σακί. Ἐπειδή δέ, ὅπως εἶπα, δέν εἶναι πολύ ἔξυπνον, παρασύρεται πολλάκις εἰς τά τεχνάσματα τῶν κυνηγῶν, τό προχειρότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοποθέτηση κρέατος εἰς μέρη ἐπικίνδυνα διὰ τήν ἀσφάλειάν του. Δέν εἶναι καθόλου φιλύποπτον, ὅπως ἡ ἄλεπού, ἡ ὁποία, ὅταν ἐμυρίσθῃ κάποτε τοιαύτην ἐτοιμασίαν εἰς μέρος ὑποπτον, ἐλοξοδρόμησε καί εἶπεν :

— ὦχ, ἀδελφέ, πρέπει νά μοῦ βάλετε καί κρασί. Γεῦμα δίχως κρασί δέν κάμνει ἡ ἄλεπού.

Τό κουνάβι, ὅπως καί ἡ ἄλεπού, μαδᾷ μέχρις ἀπογυνώσεως τήν

άνοιξη. Εἰς αὐτήν δέ τήν ἐποχὴν ἀποκουτταίνεται, ὥστε νά ἡμποροῦν νά τό πιᾶσουν καί τά μικρά παιδιά.

Λέγει ὁ μύθος, ὅτι ἕνα κουνάβι παρεπονεῖτο εἰς τήν ἄλεπού κατά τοῦ Θεοῦ, διότι νερουλιάζει τόσο τά μυαλά των τήν ἄνοιξη. Ἡ ἄλεπού μέ τήν πανσοφία της συνέστησεν εἰς τό κουνάβι νά εὐλογεῖ τόν Ὑψιστο, διότι κατά τήν ἄνοιξη δέν τοὺς παίρνει μόνον τά μυαλά, ἀλλά καί τό τρίχωμά των. Ἐπομένως ἀπαλλάσσονται ἀπό τά μαρτύρια τοῦ κυνηγίου, διότι δέν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, ὅταν εἶναι μαδημένον τό δέρμα των.

— Μπᾶ ! εἶπε τό κουνάβι, γιά τά μαλλιά μᾶς κυνηγοῦν ;

— "Ἀμ γιατί σέ κυνηγοῦν, θαρρεῖς ; τοῦ ἀπάντησεν ἡ ἄλεπού. Γιά νά σέ βγάλουν δημογέροντα ;

Δ) Η ΠΕΣΤΡΟΦΑ

Ἡ πέστροφα εἶναι τό εὐμορφότερο καί ἀφθονότερο ψάρι τῶν εὐρυτανικῶν ποταμιῶν. Τό ὄνομά της τό χρεωστεῖ εἰς τό κυριότερο χάρισμα, πού ἔχει. Εἶναι τό μόνο ψάρι, πού ἀνηφορίζει τά ποτάμια (ἐπιστρέφει, πέστροφα).

Τό πράγμα δέν εἶναι ὀλίγον παράξενον. Τά εὐρυτανικά ποτάμια, ἰδίως τά τῶν Ἀγράφων, δέν ἔχουν μόνον τίς ἀποτομότερες κλίσεις ἀλλά καί συχνούς καταρράκτες μεγάλου ὕψους. Πῶς λοιπόν τοὺς ἀνεβαίνει ἡ πέστροφα ; Ἰδού ἡ τέχνη της : Ἄμα φθάσει εἰς τόν ποῦντον (τό κάτω μέρος τοῦ καταρράκτου), δαγκώνει τήν οὐράν της, κουλουριάζεται καί ἐκσφενδονίζεται πρὸς τά ἐπάνω, διατρυπῶσα ὡς βέλος τήν σοῦδαν* τῶν νερῶν.

Τό ψάρεμα τῆς πέστροφας εἶναι τό προσφιλέστερο εὐρυτανικό κυνήγι. Ὁ Ἀσπροπόταμος* καί τά παραπόταμά του εἶναι γεμάτα ἀπό τό ψάρι αὐτό, τό νοστιμότερο, ὃχι μόνον τῶν ψαριῶν τῶν γλυκῶν νερῶν, ἀλλά καί τῶν θαλασσινῶν. Τό κυνήγι της εἶναι πολύτροπο. Ἰδίως τήν κυνηγοῦν μέ δυναμίτιδα καί ξυλοφωτιές. Ἀνάβουν τή νύκτα ἕνα δέμα ξηρές βέργες καί μέ αὐτές στό χέρι κατεβαίνουν εἰς τίς ὄχθες τῶν ποταμῶν. Οἱ πέστροφες ζαλίζονται εἰς τό πολὺ φῶς καί χοροπηδοῦν. Τότε βουτοῦν οἱ κυνηγοί μέ τά χαντζάρια στά χέρια καί τίς σκοτώνουν. Εἶναι ποῦντοι, ἀπό τοὺς

ὁποίους ἤμποροῦν ν' ἀποσύρουν δέκα καί εἴκοσι ὁκάδες πέστροφες. Ἀλλά ὑπάρχει καί ἄλλος τρόπος ψαρέματος τῆς πέστροφας, καταστρεπτικότερος καί τῆς δυναμίτιδος ἀκόμη, δυστυχῶς δέ δυσκο-
λοκαταδίωκτος, ὥστε νά μήν ἠμπορῶ νά συστήσω κανένα μέτρον ὡς ἀποτελεσματικόν. Εἶναι τό σπλόισμα. Εἶναι δέ τό σπλόισμα πέταγμα εἰς τά ποτάμια ἀποστάγματος χλωρῶν καρυδοφλοιῶν ἢ χυμοῦ γαλατοίδας (κιτρίνου δηλητηριώδους λουλουδιοῦ), τό ὅποιον ἰδι-
αιτέρως ὀνομάζεται καί σπλόιμος. Καί εἶναι τόσον δηλητηριώδη καί τά δύο αὐτά, ὥστε ἀμέσως μετά τό ρίψιμον νά γεμίζει ἡ ἐπιφάνεια τῶν ποταμιῶν ἀπό νεκρές πέστροφες. Τό σπλόισμα εἶναι εἰς μεγάλην
χρῆσιν εἰς ὅλα τά Ἀγγραφιωτοχώρια καί ἀσφαλῶς εἰς αὐτό ὀφείλεται ἡ ἐλάττωσις τῆς πέστροφας κατά τά τελευταῖα ἔτη. Μέγα μέρος τῆς πεστροφοκαταστροφῆς ὀφείλεται καί εἰς τήν ὕλοτομίαν, ἡ ὁποία τά
« σουδιάζει », ὅπως λέγουν οἱ χωρικοί, πρὸς τήν θάλασσαν. Ἡ ξυ-
λεία ἡ ὁποία ρίπτεται εἰς τά ποτάμια, γιά νά μεταφερθεῖ εἰς τό Αἰ-
τωλικόν, παρά τό ὅποιον ἐκβάλλει ὁ Ἀσπροπόταμος, τίς προγκᾶ
κατά κοπάδια πρὸς τὰς ἐκβολάς τοῦ ποταμοῦ, ὅπου τίς θνατώ-
νουν τά ἄλμυρά νερά.

Μεγάλην ἐπίσης καταστροφὴν κάνει εἰς τήν πέστροφαν ἡ πλημ-
μύρα, ἡ ὁποία ἐσχάτως εἰς τά βορεινά μέρη τῆς Εὐρυτανίας ἐγένεν
ἐνδημική, ἔνεκα τῆς μεγάλης ὕλοτομίας. Τήν σκοτώνει, τήν πνίγει,
τήν θάβει ὑπὸ τήν ἄμμον καί τόν χαλικιάν. Ὅση γλιτώνει σύρεται
ἀπὸ τήν θολούραν εἰς τὰς ὄχθας, γιά νά βοσκήσει, καί ἐκεῖ, ὅπως
εἶναι ζαλισμένη, τήν ἀναμένει ὁ διὰ χαντζάρας θάνατος. Διότι,
ἐπαναλαμβάνω, ὅτι τό κυνήγι τῆς πέστροφας εἶναι μιὰ τελεία ἐπι-
στήμη ἐδῶ.

Προχθές ἐκυνηγούσαμε πέστροφες εἰς ἓνα παραπόταμον τοῦ Ἀχε-
λῶου. Ἕνας τσοπάνος, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐβοηθοῦσε, μᾶς ἐπληροφόρησεν
ὅτι στή σπηλιά τῆς γέφυρας εἶναι μία, πού περνᾷ τίς τρεῖς ὁκάδες.
Ἐπήγαμεν ἐκεῖ, ὅπου ὁ εἰδικὸς πεστροφοκυνηγός, ἀφοῦ ἐξηρέυνησε
τό ἔδαφος, εἰσῆλθε διευθυνθεὶς πρὸς τό μέρος, εἰς τό ὅποιον ἐκρύβετο
ἡ πέστροφα. Μετ' ὀλίγας ἐρεύνας τήν εὗρε καί τήν ἐρρίζωσεν εἰς
τήν σχισμάδα ἐνός βράχου.

Ἀπλῶναι πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀλλ' ἐκείνη ἐπλατάγιζε τὰ νερά καί ἐσκε-
πάετο, ὥστε νά χάνει τήν ἀκριβῆ θέσιν της ὁ κυνηγός, ὁ ὁποῖος προσ-
επάθει νά βουτῇ τὰ δάχτυλά του εἰς τ' αὐτιά της, τό μόνον

μέρος, από τό όποϊον ήμπορεί νά τήν κρατήσεί, διότι τό άλλο σώμα της γλιστρή ώσάν χέλι. 'Επί τέλους είς μίαν βουτιάν τών χεριών του κατόρθωσε νά βυθίσει τά δάχτυλά του είς τ' αὐτιά της καί τήν άνέσυρεν επάνω σπαρταρίζουσας, τραντάζουσας τόν νικητήν της, ώστε νά νομίζουμε ότι θά τόν αναποδογυρίσει. 'Αλλ' εκείνος κινδυνεύων νά πέσει, τήν εξεσφενδόνισε πρós τόν γιालόν, όπου έσηκοβροντιόταν επί ώραν, ταράσσουσα τόν χαλικιάν ως άλογοποδοβολητό.

« Τ' άγρια καί τά ήμερα του βουνού καί του λόγκου»

Στέφανος Γρανίτσας

Η ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΗ ΠΕΡΔΙΚΑ

'Ηταν Αύγουστος μήνας. 'Εκαθόμαστε εγώ κι ό συνάδελφός μου τό άπόγευμα στόν έξώστη του πύργου, ό όποϊος ήταν στό βορινό πλευρό του καί κοιτάζαμε τόν άπέραντο κάμπο τής Θεσσαλίας ως εκεί πού έσμιγε μέ τίς κοντότερες ράχες τών Χασιώτικων βουνών, τά όποϊα φαίνονται από μακριά ένα κομμάτι πέτρα μεγάλη, γιγάντια.

Ό Πηνειός έκυλούσε τά νερά του πολύ κοντά μας, ως ένα τέταρτο τής ώρας από μās, άλλ' άν καί ό πύργος ήταν ψηλός, ούτε έβλέπαμε, ούτε τό βουητό του ακούαμε, γιατί τό έδαφος είναι ίσιο καί οί δυό όχθες σμίγουν ή μία μέ τήν άλλη καί κρύβουν τήν κοίτη, ένω τό νερό τρέχει ήσυχο ήσυχο, χωρίς βουή, χωρίς κρότο, χωρίς άφρό, σάν διαβάτης κουρασμένος, ό όποϊος περπατάει άργά άργά καί δέ βλέπει τήν ώρα νά φθάσει στην κατοικία του, νά ξαπλωθεί καί νά κοιμηθεί.

Είχαμε μπροστά μας ένα σωρό χωριά. Τά διεκρίναμε από τά δένδρα πού είχαν κι από κεραμίδια πού έκκοκκίνιζαν καί πυρολογούσαν από τό ήλιοπύρι, σάν νά ήταν ψηλά σ' άσβεσταριά ή σ' αναμμένο κεραμιδιό. 'Από μακριά μās έρχόταν ό ήχος τών κουδουνιών τών κοπαδιών, τά όποϊα έβοσκοΰσαν όλόγυρα. 'Ό ούρανός ήταν ξάστερος, κι ή γής έδιψούσε γιά νερό, σάν στρατοκόπος κουρασμένος, γιατί δέν είχε βρέξει από τό Μάρτη. Σύννεφο δέν έφαινόταν πουθενά κανένα καί ζέστη φοβερή άγκάλιαζε όλο τόν κάμπο. Σέ

λίγο ένα συννεφάκι, ως μιά ψάθα, ἄσπρο, κάτασπρο σάν λαγαρό ἀσήμι, ἐκάθισε στὴν κορφή τοῦ Ὀλύμπου σάν ἀτίμητο διαμαντένιο ἀστέρι.

Μιά ὑπόκωφη βροντή ἀκούσθηκε κατὰ τὸν Ὀλυμπο καὶ ἄστραμμα ἐφογγοβόλησε μέσα στοῦ σύννεφο, πού ἐγίγαντεψε καὶ θέριεψε κι ἔγινε μιά στιγμή κατὰχρυσο. Δέν πέρασε πολλή ὥρα κι ἐκεῖνο τὸ συννεφάκι, πού ἐξεφύτρωσε σάν στέμμα ψηλά στὴν κορυφή τοῦ δοξασμένου βουνοῦ μας, ἐγίνηκε γίγαντας καὶ χύθηκε σ' ὅλο τὸν οὐρανὸ τῆς Θεσσαλίας, σάν φοβερό ὄχταπόδι ἀπλώνοντας τοὺς μαύρους πλοκάμους του ὡς τὸν Κίσαβο, ὡς τὸ Πήλιο, ὡς τ' Ἄγραφα κι ὡς τὰ βουνά τ' Ἀσπροποτάμου. Ἀρχισαν νὰ πέφτουν ἀριές ἀριές οἱ πρῶτες σταλαματιές τῆς βροχῆς, χονδρές σάν καρύδια, καὶ τ' ἀστροπελέκια ν' αὐλακώνουν τὸν οὐρανὸ σάν φλογισμένα φίδια, καὶ σέ λίγο ἀκόμη ἡ Θεσσαλία ἐλουζόταν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη καὶ φεγγοβολοῦσε καὶ τρανταζόταν ἀπὸ τ' ἀστροπελέκια.

Ἀπὸ τίς πρῶτες σταλαματιές ἀφήσαμε τὸν ἐξώστη καὶ μπήκαμε στὴν ἀπέναντι κρεβάτα τοῦ πύργου καὶ κοιτάζαμε μέ χαρὰ τὴ χονδρὴ βροχή, ἡ ὁποία ἔπεφτε καὶ χτυποῦσε τὰ γυαλιά τῶν παραθυριῶν. Ἐκεῖ πού ἐκαθόμαστε κι ἐχαιρόμαστε γιὰ τὸ περίλαμπρο θέαμα τῆς εὐεργετικῆς βροχῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐπότιζε τὴ διψασμένη γῆ ὡς τὰ ἔγκατά της, πού εἶχε γίνει σάν κεραμίδι, ἀκοῦμε « τσάγκα ! » σὲ γυαλί τοῦ παραθυριοῦ, καὶ δυὸ μεγάλα πουλιά κατὰβρεκτα, τὸ ἓνα μπροστά καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ πίσω, ἐμπήκαν μέσα. Ὅλοι ἐσηκωθήκαμε σὲ ποδάρι καὶ γλιτώσαμε τὸ θῦμα ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ φονιά του. Τὸ μπροστινὸ πουλί, τὸ ὁποῖο γιὰ τὴ σωτηρία του ἐπετοῦσε σάν μολύβι καὶ ἔσπασε τὸ γυαλί τοῦ παραθυριοῦ, ἦταν περιγραμμένη πετροπέρδικα, καὶ τὸ πισινό, τὸ ὁποῖο τὴν ἐκυνηγοῦσε μέ μάτι ἄγριο, μέ λύσσα, μ' αἰμοδιψιά, ἦταν ἓνα γεράκι. Ἐρχόταν ἐκείνη μπροστά κι αὐτὸ πίσω ἀπὸ τὰ πετροβούνια, τρεῖς ὥρες μακριὰ μέ καλὸ ἄλογο, γιατί μόνο στὰ βουνὰ βρίσκονται πετροπέρδικες,

πόχουν τὰ μπλουμιστὰ φτερά,
τὰ κόκκινα ποδάρια...

Ἐνῶ στὸν κάμπο εἶναι οἱ καμπίσιες οἱ πέρδικες, πολὺ διαφορετικές ἀπὸ τίς βουνίσιες. Οὔτε οἱ βουνίσιες πατοῦν στὸν κάμπο, οὔτε

οί καμπίσσιες στά βουνά. Οί βουνίσσιες είναι μεγαλύτερες, αγριότερες και όμορφότερες από τίς καμπίσσιες, και τίς βουνίσσιες προτιμοῦν ἐκεῖνοι, πού ἔχουν τή μαγία νά σκλαβώνουν τά καημένα τά πουλιά και νά τά βάζουν στά κλουβιά, γιά ν' ἀκοῦν τό σκλαβωμένο τους λάλημα και νά εὐχαριστοῦνται μέ τή δυστυχία τους.

Ἐπιάσαμε και τή δειλή πέρδικα, πού ἐμαζεύθηκε σέ μιά γωνιά τῆς κρεβάτας κι ἔτρεμε ἀπό τό φόβο της, και τό όρμητικό γεράκι πού εἶχε τρυπώσει κάτω ἀπό τά καθίσματα, ἀγριο και φοβερό, και τά ἐβάλαμε σέ ξεχωριστά κλουβιά. Ἡ πέρδικα ἦταν προσορισμένη γιά τό συνάδελφό μου γιά τό κλουβί και τό γεράκι γιά δῶρο σέ κανένα κυνηγό, ό όποῖος μπορούσε νά τό γυμνάσει νά κυνηγάει στόν ἀέρα πουλιά. Ἐνας φίλος, πού εἶχε παρατύχει κοντά μας, εἶπε ότι ἡ καλύτερη δουλειά ἦταν νά φᾶμε τήν πέρδικα ψητή και νά σκοτώσουμε τό γεράκι και, γιά νά μᾶς πείσει περισσότερο, μᾶς ἀνέφερε και ἕνα στίχο δημοτικοῦ τραγουδιοῦ:

πέρδικα ψημένη και γλυκό κρασί.

Τή νύκτα, όταν ἐτραβήχθηκαν ό καθένas στό κρεβάτι του, γιά νά κοιμηθοῦμε, δέ μ' ἐκόλλοῦσε ό ὕπνος. Μέ ἐβασάνιζε ἡ ἰδέα τῆς σκλαβιάς τῆς πετροπέρδικας και τοῦ γερακιοῦ. Ἐδῶσα, ἐπῆρα νά κοιμηθῶ, δέν τό κατόρθωνα. Ἐσυλλογιζόμουν τά βάνασά της, ἐσυλλογιζόμουν ότι ἦλθε στήν κατοικία μου ζητώντας σωτηρία, και βρίσκει πικρή σκλαβιά. Ἐσυλλογιζόμουν και τό τέλος της: κανένα ψήσιμο στή σούβλα ἢ κανένα φάγωμα ἀπό καμιά γάτα. Γιά τό γεράκι δέ μ' ἔνοιαζε πολύ. Ἡ ἰδέα ότι ἔτρωγε πουλιά και ότι, ἂν δέν ἐτύχαινε τό παράθυρο τοῦ πύργου, θά ἐξέσχιζε τήν καημένη τήν πέρδικα, μέ ἔκανε νά τό ἀντιπαθῶ και νά τό μισῶ και νά μήν ἐνδιαφέρομαι γι' αὐτό. Στά τελευταία, ἐκεῖ πού ἐγύριζα ἀπνους στό κρεβάτι, γιά νά δώσω τέλος στή νέα τύχη τῆς πέρδικας, ἀναψα τό κερί και πῆγα στήν κρεβάτα, όπου ἐβρισκόνταν κρεμασμένα και τά δύο κλουβιά, τό ἕνα κοντά στό ἄλλο.

Ἡ πέρδικα ἐπῆγαινε ἄνω κάτω μέσα στό κλουβί, ἐνῶ τό κακοῦργο γεράκι ἐκαθόταν και κοιμόταν, ἔχοντας τό λαιμό του χωμένο μέσα στίς πλάτες και, μονάχα όταν ἐζύγωσα μέ τό φῶς, ἀνοιξε τά μάτια του κι ἐγύριζε ἀνήσυχος τό κεφάλι του ὀλόγυρα. Ἐξεκρέμασα

τό κλουβί της πέρδικας και πήγα στο παράθυρο μέ τό τσακισμένο γυαλί, άνοιξα τή θύρα τοῦ κλουβιοῦ κι εἶπα στού σκλαβωμένο πουλί:

—“Αι στού καλό σου! Πέταξε στά κορφοβούνια σου και στίς βουνοπλαγιές σου, όπου γεννήθηκες κι όπου εἶναι ὁ προορισμός σου κι ἡ εὐτυχία σου. Ἴσως ἔχεις ταίρι, ἴσως ἔχεις μικρά, πού σέ καρτεροῦν!

Ἡ πέρδικα, τή στιγμή πού άνοιξα τή θύρα τοῦ κλουβιοῦ στού παραθύρι μέ τό σπασμένο γυαλί, σάν νά μήν ἐπίστευε τόση εὐτυχία, ἐδίσταζε νά πετάξει και ν’ ἀποκτήσει τήν ἐλευθερία της. Ἀλλά σέ λίγο μάζεψε καλά τά φτερά της, ἐκατέβασε τό κεφάλι της κι ἔνα δυνατό φτερούγισμα ἀκούστηκε στό σκοτάδια τῆς νύχτας. Ἡ καρδιά μου ἐχόρευε ἀπό τή χαρά της γιά τήν καλοσύνη, πού εἶχα κάμει, και τά ποδάρια μου μοῦ ἐφαίνονταν πώς δέν ἐπατοῦσαν στού πάτωμα. Ἐκρέμασα τό κλουβί στή θέση του και γύρισα νά πάγω στού κρεβάτι μου νά κοιμηθῶ εὐχαριστημένος.

Ἐκείνη τή στιγμή τό βλέμμα μου ἀντικρίστηκε μέ τό βλέμμα τοῦ γερακιοῦ. Μοῦ ἐφάνηκε σάν νά μοῦ ἐζητοῦσε κι αὐτό τήν ἐλευθερία του και σάν νά μοῦ ἔλεγε μέ ἀνθρώπινη φωνή:

—Ἐλευθέρωσέ με κι ἐμένα τό κατημένο. Γυρεύω τήν ἐλευθερία μου ὥς ἐλεημοσύνη !

Ἔστρεξε ἡ καρδιά μου. Δυό δάκρυα χονδρά ἀνέβηκαν ἀπό τήν καρδιά μου στό μάτια μου. Ἡθέλησα νά θυμηθῶ ὅλα τά φονικά τοῦ σκλαβωμένου γερακιοῦ. Πόσα πουλιά ἄφησε χωρίς μάνα και πόσες μάνες χωρίς πουλιά και πόσα πουλιά χωρίς ταίρι, και τό κυνήγημα τῆς πέρδικας, ἡ ὁποία ἐγλίτωσε ἀπό τρίχα, ἄλλό δέν ἤμπορεσα ν’ ἀντισταθῶ στήν ἄφωνη φωνή, πού μοῦ ἐφώναζε :

—Ἐλευθέρωσέ με κι ἐμένα τό κατημένο ! Δῶς’ μου τήν ἐλευθερία μου ὥς ἐλεημοσύνη !

Ἐξεκρέμασα και τοῦ γερακιοῦ τό κλουβί και τράβηξα ἴσα στού παράθυρο μέ τό σπασμένο γυαλί.

—Ἀλλά... τί πάω νά κάμω ; εἶπα μέσα μου. Ἀπ’ ἐδῶ ἐφυγε ἡ πέρδικα ν’ ἀφήσω και τό γεράκι νά τή φθάσει πουθενά;...

Γυρίζω πρὸς τό παράθυρο, πού ἀντίκριζε κατά τή νοτιά, ὅλως διόλου ἀντίθετα πρὸς τό δρόμο τῆς πέρδικας. Ἀνοίγω τό παραθυρόφυλλο, ἀνοίγω και τή θύρα τοῦ κλουβιοῦ και τοῦ δίνω δρόμο! Πάει ! Ἀπέκτησε κι αὐτό τήν ποθητή ἐλευθερία. Ὠρα του καλή, κι αὐτοῦ !

Γυρίζοντας έκρέμασα καί τοῦ γερακιοῦ τό κλουβί κοντά στό κλουβί τῆς πέρδικας καί πῆγα νά κοιμηθῶ. Ἐκοιμήθηκα σάν στόν Παράδεισο. Ὁλος μου ὁ ὕπνος ἦταν χρυσά ὄνειρα. Τέτοιοι ὕπνοι γλυκοί δέν εἶχα κάμει ποτέ !

« Θεσσαλικά »

Χρῆστος Χρηστοβασίλης

ΤΑ ΔΥΟ ΠΟΥΛΙΑ

Χθές θυμήθηκα ἓνα παλιό ταξίδι πού μέ εἶχε φέρει, πᾶνε τώρα χρόνια, σ' ἓνα ἀπό τά πιό μακρινά μέτωπα τοῦ τωρινοῦ πολέμου, στήν Ἰαπωνία. Ξεφυλλίζοντας τό σωρό τῶν σημειώσεων πού εἶχα κρατήσῃ, ξανάζησα πολλές ξεχασμένες ὥρες καί θυμήθηκα μιὰ μικρή ἱστορία πού εἶχε ἀπασχολήσῃ ὅλο τό πλήρωμα τοῦ βαποριοῦ μας γιά δύο ὁλόκληρες μέρες.

Βρισκόμαστε ἐκεῖνο τό πρῶτό κάτω ἀπό τήν Κεϋλάνη, στόν Ἰνδικό Ὠκεανό, τυλιγμένοι στούς ἀτμούς μιᾶς ἀνυπόφορης ἀποπνικτικῆς ζέστης. Ἡ καταχνιά ἐσβηνε τή γραμμή τοῦ ὀρίζοντα, ἡ θάλασσα γαλάζια ἀνοικτῇ ἀργοσάλευε τεμπέλικα, σάν πυρωμένο μέταλλο, καί ἡ κάθε σκέψη, ἀκόμη καί ἡ ἀναπνοή, ἦταν ἓνα μαρτύριο. Κι ὁμως, ὅταν ἄρχισε τό δράμα μέ τά δύο πουλιά, τά ξεχάσαμε ὅλα.

Ἐνας ναύτης εἶδε πρῶτος τό κοράκι. Στεκόταν ψηλά ἐπάνω στό πίσω κατάρτι, μαῦρο καί γυαλιστερό, καί κοίταζε ὁλόγυρά του μέ περιφρόνηση. Σέ λίγο ἄφησε τό πόστο του, τράβηξε ἀπότομα ψηλά στόν οὐρανό, καί μετά ἄρχισε νά κατεβαίνει ζωγραφίζοντας μεγάλους κύκλους, γιά νά τελειώσει μέ μιὰ βουτιά κατ' εὐθείαν στήν πρύμνη τοῦ караβιοῦ μας. Καί τότε ἐξηγήθηκε ἡ παρουσία του. Γιατί ἐκεῖ, κρυμμένο πίσω ἀπό κάτι κάβους, χτυπιόταν πανικόβλητο ἓνα θαυμάσιο ἄγνωστο πουλί — κάτι σάν μεγάλη καρδερίνα — μέ χίλια χρώματα ἐπάνω στά φτερά του. Ἐξαγριωμένο, εἶχε φουσκώσει, εἶχε γίνει ὁλοστρόγγυλο καί ξεχώριζε, ἔτσι πολύχρωμο, σάν ζωντανό πετράδι ἐπάνω στίς μαῦρες καδένες καί στά σιδερένια σκοινιά. Ὁ καπετάνιος, μόλις τό εἶδε, πῆγε καί πῆρε τό ντουφέκι του, ἀλλά ὁ πρῶτος μηχανικός τόν σταμάτησε.

— Δέν κάνει, καπετάν Μήτησο. Δέ σκοτώνουν τά κοράκια. Φέρνει γρουσουζιά. "Άσε νά δοῦμε, πρόσθεσε αἰσιόδοξα, μπορεῖ καί νά τά βγάλει πέρα τό μικρό...

Ὁ καπετάν Μήτησος κατέβασε τό ὄπλο. Ὁλόκληρη αὐτή τήν ἡμέρα τήν περάσαμε παραμονεύοντας τά δυό πουλιά. Δέκα, δεκαπέντε, εἴκοσι φορές τό κοράκι ξανάρχισε τήν ἐπίθεση, καί μετά ἀπό κάθε ἀποτυχία ξαναγύριζε στό κατάρτι καί μέ ὕφος ἀδιάφορο διόρθωνε τά φτερά του μέ τό ράμφος του, ἔκλεινε τά μάτια καί στεκόταν ἀκίνητο, ὑπομονετικό σάν καλός κυνηγός.

Καί ὁ μικρός πρόσφυγας ἀπό τήν Κεϋλάνη ἔφαχνε ἀπελπισμένα ἄσυλο: κάποιο δένδρο, κάποιο θάμνο, μέσα σ' αὐτή τή μαύρη κόλαση, καί οὔτε κοίταζε τά ψίχουλα πού τοῦ πετοῦσαμε. Μιά δυό φορές φάνηκε σάν νά εἶχε πάρει ἀπόφαση ν' ἀφήσει τό βαπόρι, ἀλλά μετά ἀπό λίγα μέτρα μετάνιωνε. Τό ἤξερε κι αὐτό ὅτι τά μικρά φτερά του, βαριά ἀπό χρώματα, δέν μποροῦσαν νά τά βγάλουν πέρα μέ τόν ἐχθρό. Καί ἡ μέρα πέρασε. Μονάχα ὅταν ἔπεσε ἀπότομα ἡ νύχτα, μᾶς ξανάπιασε ἡ ἀνησυχία. Μέσα στή σκοτεινιά δέν ξεχωρίζαμε πιά τά δυό πουλιά καί εἴχαμε στή συνείδηση τήν τύχη τοῦ μικροῦ πού φοβηθήκαμε νά προστατέψουμε. Ἐκείνη τή νύχτα ὅλοι τό εἶχαν στό νοῦ τους. Μοιάζει ἄστεϊο, ὅτι τόσοι ἄνδρες σκληραγωγημένοι ἀπό μία ζωή γεμάτη περιπέτειες, ἔχασαν τόν ὕπνο τους γιά τό ἀσήμαντο αὐτό ζωντανό. Ἀλλά αὐτά τά δυό πουλιά, πού μᾶς εἶχαν πέσει ἀπότομα στήν ἐρημία τοῦ Ὠκεανοῦ, εἶχαν πάρει μία παράξενη, μία συμβολική σημασία. Ἐμοιαζαν ν' ἀντιπροσωπεύουν τό αἰώνιο παραμῦθι τοῦ κακοῦ καί τοῦ καλοῦ, τῆς σκληρότητας πού ζητάει νά καταστρέψει τήν ὁμορφιά καί τήν ἀθωότητα.

Ἄλλ' ὅταν ξημερώματα, τό ἄλλο πρωί, εἶδαμε τό μικρό ζωντανό νά χοροπηδαί ἐπάνω σέ μιάν ἄγκυρα, ἡ χαρά ἀπλώθηκε ἐπάνω στό βαπόρι. Τόν περισσότερο ἐνθουσιασμό εἶχε ὁ πρῶτος ἀξιωματικός, ὑπερήφανος γιά τόν προστατευόμενό του. Κοροίδευε τώρα τό κοράκι πού, πάντ' αἰσθησιασμένο ἀπάνω στό κατάρτι, ἔμοιαζε ἀπογοητευμένο καί δέν ἔκανε καμιά προσπάθεια. Σχεδόν δέν τοῦ δώσαμε προσοχή, ὅταν πρὸς τό βράδυ ἀπλώσε τά μεγάλα φτερά του καί χάθηκε στόν ὀρίζοντα. Στό μεταξύ, τό πουλάκι εἶχε ξεθαρρέψει, ἄρχισε νά τσιμπολογαί τά ψίχουλα, ἤπιε νερό. Ὅλο τό πλήρωμα ἦταν

στήν υπηρεσία του. Είχαν αρχίσει ήδη τὰ σχέδια γιὰ ἕνα ὥραϊο ἀπλόχωρο κλουβί.

Καί τό ἄλλο πρωί... Τό ἄλλο πρωί τό κοράκι ἦταν πάλι στή θέση του στό κατάρτι. Μ' ἕνα μάτι κρύο καί εἰρωνικό παρακολουθοῦσε τήν ἔρευνα πού γινόταν. Αὐτή τή φορά οὔτε ὁ πρῶτος ἀξιωματικός, οὔτε κανεῖς δέν ἐμπόδισε τόν καπιτανό Μῆτσο.

Τό μεγάλο πουλί ἔπεσε σκοτωμένο ἐπάνω στό κατάστρωμα.

Μέ σουγιά ἑνός ναύτης τοῦ ἄνοιξε τήν κοιλιά, καί ἀνάμεσα στά μουντά φτερά του ξεχώρισαν ἄλλα, πράσινα, κίτρινα, κόκκινα, γαλάζια.

« Ἐπίκαιρα »

Ἑλένη Γ. Βλάχου

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ

1.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι πατρίδα μας,
ξακουσμένη στόν κόσμο·
θυμάρι βγάζ' ἡ πέτρα της,
τά περιβόλια της дуόσμο.

2.

Ἡλιόχαρ', ἡλιογέννητη,
δέν τή δέρνουν οἱ μπόρες
γύρω της κι ἂν ὀργιάζονται
τή χαϊδεύουν οἱ ὦρες.

3.

Διάφαν' ἡ πάχνη, ὀλόχρυση,
στά βουνά της ἀπλώνει·
μαντί φοράει τήν ξαστεριά
καί τή θάλασσα ζώνη.

4.

Κι ὀλόγυρα, ξετίμητα
τά νησιά της πετράδια,
φαντάζουν σάν πλεούμενα
τίς αὐγές καί τά βράδια.

5.

Ἀνθομανοῦν οἱ κῆποι της,
πού τρυγᾷ τό μελίσσι,
κλῆμ' ἀγκαλιάζει τήν ἐλιά,
σκιάζ' ἡ δάφνη τή βρύση.

6.

Τά ρυάκια τό τραγοῦδι τους
μέ τ' ἀηδόνια ταιριάζουν.
Εὐγενικά κι οἱ θρίαμβοι,
σάν περνοῦν, ἀλαλάζουν.

7.

Μικρούλα εἶν' ἡ Ἑλλάδα μας
φῶς καί χᾶδι καί νάζι,
π' ὅλη τή γῆ στά στήθια της
σάν μιά μάν' ἀγκαλιάζει.

Περιοδικό « Παιδικός κόσμος »

Ἀγγελος Σημηριώτης

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α

- ἀβάκιον — μικρή τετράγωνη σανίδα, πάνω στην οποία
έγραφαν οι αρχαίοι
- ἀβαραρίζω — (ιταλ.) ἀβαράρω, ἀπομακρύνω από κάπου τη
βάρκα
- ἀβασταγή — (βασταζώ) δέμα, μπόγος
- Ἀβες(σ)αλώμ — τρίτος κατά σειρά γιός του Δαβίδ
- Ἀγαρηνοί — μωαμεθανοί, μουσουλμάνοι (Ἀγαρ : ἡ δεύτερη
σύζυγος του Ἀβραάμ)
- ἀγάς — τίτλος Τούρκου ἀξιωματοῦχου· ἄρχοντας, σα-
τράπης
- ἀγκαλιά — (ἄν - καλιά) ἄν και
- ἀγλαΐζω — λαμπρύνω, ἐξωραΐζω
- ἀγναντεύω — παρατηρῶ από μακριά ἢ από ψηλά
- ἀγνάντια — (ἀπό : τὰ ἐναντία, τ' ἀγνάντια) ἀπέναντι, ἀν-
τίκρυ
- ἄγναφος — ἄπλutos, ἀλεύκαντος
- ἄγουρος — παιδικός, νεανικός
- Ἄγρας, καπετάν — ψευδώνυμο του ἀξιωματικοῦ Τέλλου Ἀγαπηνοῦ,
πού ἀγωνίστηκε καί βρῆκε μαρτυρικό θάνατο
στό μακεδονικό ἀγώνα (1907)
- ἀγνιόπαιδες — (ἀγνιά = δρόμος) ἀλητόπαιδα
- ἀδαπάνητος — ἀτέλειωτος, ἀνεξάντλητος
- Ἀδριανός — Ρωμαῖος φιλέλληνας αὐτοκράτορας (76-138 μ.Χ.).
Εὐεργέτης τῆς Ἀθήνας γιά τὰ πολλὰ ἔργα πού
ἔκαμε
- ἀδρός — πυκνός, γεμάτος, ὠραίος
- ἀθάλη — ἡ καπνιά
- ἄθλος (δημ. ἄθλος) — ἀγώνας, κατόρθωμα
- αἰγλή — λάμψη, δόξα, φήμη
- αἱμασιά, ἡ — φράχτης περιβολιοῦ
- αἱμωδιασμένος — (αἰμωδία = νάρκη) μουδιασμένος
- Αἶνος, ἡ — πόλη τῆς Θράκης κοντά στίς ἐκβολές του π. Ἐβρου
- αἰπόλιον - αἰπόλος — κοπάδι από γίδες - γιδοβοσκός
- Αἰσχύλος — Ἕνας από τούς τρεῖς μεγάλους τραγικούς ποιητές
τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας (525 - 456 π.Χ.)
- Ἀκαδημία ἢ Ἀκαδήμεια — τόπος κατάφυτος από δέντρα στήν ἀρχαία Ἀθή-
να, Ν.Α. του Κολωνοῦ. Τό ὄνομα τό πήρε από τόν

- πρώτο κάτοχο Ἀκάδημο. Ἡ Ἀκαδημία συνδέθηκε
 μέ τόν Πλάτωνα (427 - 347 π.Χ.), πού ἐγκατέ-
 στησε ἐκεῖ τή φιλοσοφική του σχολή (Ἀκα-
 δημία Πλάτωνος)
- ἀκάθεκτος — ἀσυγκράτητος, ὀρμητικός
- ἀκαρεῖ (ἐνν. χρόνω) — ἀμέσως, στή στιγμή (ἀκαρής = μικρός)
- ἀκάτεχος — (κρητ. ἰδιώμα) ἀνήξερως, ἀπειρος
- ἀκροῖζω — πιάνω τήν ἄκρη
- «ἀκροαταί τῶν ἔργων,
 θεαταί δέ τῶν λόγων» — ἡ φράση εἶναι ἀπό τό Θουκυδίδη (δημηγορία
 τοῦ Κλέωνα, Γ. 38). Στό σημείο αὐτό ἐλέγχονται
 οἱ Ἀθηναῖοι, πού στηρίζονται περισσότερο στά
 λόγια τῶν ρητόρων, παρά στά γεγονότα
- ἀκροδόμος, ὁ — ταρατσα
- ἀκροδώματα, τά — οἱ ἐπίπεδες χωμάτινες στέγες τῶν σπιτιῶν στά
 χωριά, οἱ ταρατσες
- ἀκρωτηριάζω — κόβω τά ἄκρα, κουτσουρεύω· κόβω τά ἄκρα, τά
 τά μέλη ἀνθρωπίνου σώματος
- ἀλάγιαστα — ἀδιάκοπα
- Ἀλαμαν(ν)οί ἢ Ἀλαμάνοι — γερμανικός λαός, πού σχηματίστηκε τό β' μ.Χ.
 αἰώνα ἀπό βαρβαρικές φυλές μέ ἀρχική κοιτίδα
 ἕναν παραπόταμο τοῦ Ρήνου στή Γερμανία. Ἀπό
 αὐτούς καί ἡ Γερμανία Allemagne καί οἱ Γερ-
 manoί Allemands
- ἀλαντζάς — (τουρκ.) χοντρό βαμβακερό ὕφασμα
- ἀλαργεύω — (ἱταλ.) ἀπομακρύνωμαι (ἀλάργα = μακριά)
- ἀλέγκρο — (ἱταλ.) μουσικός ὅρος, πού σημαίνει τό γρή-
 γυρο καί ζωηρό ρυθμό
- ἀλία ἢ ἀλί — ἀλίμονο
- ἀλίκτηπος — θαλασσοδαρτος
- ἄλικος — (τουρκ. al) κόκκινος, κατακόκκινος
- ἀλλόφρων — ὁ ἔξω ἀπ' τόν ἑαυτό του, σάν παράφρονος
- ἀλουργίς, ἡ — πορφυρό ἐγχρωμο ἔνδυμα
- ἄλμη, ἡ — ἀλμύρα
- ἀλνκή — ἄβαθη παραλία, ὅπου ὕστερ' ἀπ' τήν ἐξάτμιση
 τοῦ νεροῦ παρασκευάζεται τό μαγειρικό ἀλάτι
- ἀλώη — ἀλώνι
- ἀμαυρός — μόλις πού νά φαίνεται, σκοτεινός
- ἀμάχη, ἡ — πόλεμος, μάχη, ἔχθρα, μίσος
- ἀμβληνωθείσας ἀκτῖνας — ἐξασθενισμένες, ἀδυνατισμένες ἀκτῖνες
- ἀμείλικτος — ἀκαμπτος, σκληρός
- ἀμοιβαδόν — ἀμοιβαῖα, διαδοχικά
- ἀμολγός, ὁ — νυχτοάρμεγμα

ἀμπαδίτικος	— ό κατασκευασμένος από άμπα (τουρκ. aba), χοντρό μάλλινο ύφασμα για σακάκι
Ἀμπελάκια	— χωριό κοντά στη Λάρισα, όπου στά τέλη του ιη' αιώνα όργανώθηκε ό πασίγνωστος συνεται- ρισμός τών κατοίκων
ἀμπέχονο	— μανδύας, στρατιωτικό χιτώνιο
ἀμυντήριο	— όχύρωμα
ἀμφιλαφής	— (έπιθ.) τό ἀμφιλαφές (δέντρο)=τό δέντρο πού άπλώνει γύρω πυκνά κλαριά
ἀμφιλόκη, ή	— τό λυκόφως, τό μισόφωτο μετά τή δύση του ήλιου (άντίθ. τό λυκαυγές, βλ. λέξη)
ἀναβολείς	— ή σκάλα του αλόγου πού πατάει ό καβαλάρης, για ν' ανεβεί πάνω
ἀναβολή	— φορεσιά
ἀναγαλλιιάζω	— χαίρω, σκιρτάω από χαρά
ἀναγνούς	— άφοϋ διάβασε (ρ. ἀναγιγνώσκω)
ἀνάθημα	— άφιέρωμα, τό άφιερωμένο στό ναό τάμα
ἀναθηματικός	— αϋτός πού χρησιμεύει για άνάθημα, άφιέρωμα
ἀναθρώσκω	— πηδάω ψηλά, άνυψώνομαι
ἀνακωχεύω	— σταματάω ή έλαττώνω τήν ταχύτητα του πλοίου
ἀνάντης (δρόμος)	— άνηφορικός, άπότομος
ἀναπνιά	— ή άναπνοή
ἀνάσσω	— βασιλεύω (άναξ = βασιλιάς)
ἀναχατιίζω	— σταματάω, συγκρατώ
ἀνδρην	— άνάχωμα στην όχθη του ποταμου, όχθος
ἀνεμόχολον	— δυνατός ξαφνικός άέρας, πού επιφέρει νέφωση
ἀνεμούριον	— άνεμοδείκτης, σάκος σε σχήμα κώνου, πού καθώς ύψώνεται, όταν γεμίζει άέρα, δείχνει τήν κατεύ- θυνση του άνέμου
ἀνεπάλλετο	— (ρ. ἀναπάλλομαι) άναπηδούσε
ἀνεπάντεχος	— άνέλπιστος, άπροσδόκητος
ἀνεπέτασε	— (ρ. άναπετάννυμι) άνοιξε, άπλωσε
ἀνίσχω	— κρατώ ψηλά, ύψώνω
ανοϊ	— άνοίγει
ανοχή	— σιτοδεία, έλλειψη στενοχώρια, θλίψη
ἀνταριάζομαι	— μέ πιάνει άνησυχία
ἀντικόβω	— διακόπτω κάποιον πού μιλεί, δέν τόν αφήνω νά συνεχίσει
Ἀντίοχος	— βασιλιάς τής Συρίας (324 - 261 π.Χ.)
άντρον	— μυθικό σπήλαιο στους Δελφούς, κούλωμα βράχου
άξεστος	— άμόρφωτος, άπολίτιστος
άπέ	— έπειτα, ύστερα
άπελατίκι(ον)	— όπλο σιδερένιο, μυτερό σαν ρόπαλο

- ἀπιλογοῦμαι
ἀπλωταριά
- ἀποβάλλω
ἀπόγαιον
ἀπόγειον, τό
- ἀποδέλοιπος
ἀποκαρωμένος
ἀποκλαμός
ἀπορροῶντος βράχου
'Αποσπερίτης
- ἀποφράς, ἡ
- ἀπόχη
ἄπτου
ἀραμπαδάκια
'Αραξος
- ἀργάζω
ἀργάτης
- ἀργέστης
ἀρδεύω
'Αρδηττός
ἀρειμάνιος
'Αριστοφάνης
- ἄρματα
- ἀρμούτι
ἀρνησιικυρία
- ἀρραγής
ἄρρητος
ἀρπάγη
ἄρουρα
ἀρχέτυπος
- (κρητ. ἰδίωμα) ἀπολογοῦμαι
— τόπος πού ἀπλώνουν καρπούς, γιά νά ξεραθοῦν, ἡ ροῦχα, γιά νά στεγνώσουν
— βγάζω, χάνω
— (καί ἡ ἀπόγειος) ἄνεμος πού πνέει ἀπό τή στεριά
— τό χοντρό σκοινί, μέ τό ὁποῖο δένουν τά πλοῖα ἀπό τή στεριά
— ὑπόλοιπος, αὐτός πού ἀπομένει
— (ρ. ἀποκαρών) ναρκωμένος, ἀποχαυνωμένος
— πλόκαμος, ἐδῶ : πύρινη γλώσσα
— ἀπορρώξ = ἀπότομος, ἀπόκριμος
— ὁ "Εσπερος, δηλ. ὁ πλανήτης 'Αφροδίτη, ὅταν ἐμφανίζεται στό σούρουπο, ὕστερα ἀπό τή δύση
— ἡ ἀποφράδα ἡμέρα, ἡ ἡμέρα πού δέ θέλει κανένας νά τήν ἀναφέρει (ἀπο + φράζομαι = λέγομαι), γιατί θυμίζει θλιβερό γεγονός, πένθιμη
— διχτυωτό σακούλι γιά ψάρεμα
— προστ. ρ. ἄπτωμαι = ἐγγίζω
— (τουρκ.) καρτσάκια
— ἀκρωτήρι στήν εἰσοδο τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου (κοιν. Κάβο - Πάσας)
— δουλεύω δέρματα· σκληραγωῦμαι
— τό βαροῦλκο τοῦ πλοίου, δηλ. μηχανήμα γιά νά νά σηκώνει βάρη, γερανός, βίντσι
— Β.Δ. ἄνεμος
— ποτίζω περιβόλι
— λόφος στήν 'Αθήνα πάνω ἀπ' τό Στάδιο
— πολεμοχαρής, ἄγριος
— ὁ μεγαλύτερος κωμικός ποιητής τῆς ἀρχαιότητος (452 - 385 π.Χ.). "Εγραψε πολλές κωμωδίες, μιά ἀπ' τίς ὁποῖες εἶναι καί οἱ «Βάτραχοι»
— τά ἐξαρτήματα τοῦ πλοίου, ἡ ἀρματωσιά του (ἱστοί, κεραῖες, σκοινιά κ.λπ.)
— βαρύ τουφέκι μέ τόν ὑποκόπανο σέ σχῆμα ἀσπίδας
— τό δικαίωμα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους νά μὴν ἐπικυρώνει ἓνα νόμο ἢ γενικά μιά πράξη τῆς κυβερνήσεως· τό δικαίωμα τοῦ νά ἀπαγορεύει κάποιος κάτι, τό νεῖο
— αὐτός πού δέ σπάει, ἄθραυστος
— αὐτός πού δέ λέγεται, μυστικός
— γάντζος, σιγκέλι, τσουγκράνα
— ἄγρός, χωράφι
— ὁ τυπωμένος ἀρχικά, πρωτότυπος, παλιός

- ἀρῶ — μέλλ. τοῦ ρ. αἶρω = σηκώνω
 ἀσκέρι — (τουρκ.) σώμα στρατοῦ, συρφετός
 ἀσμενίζομαι — δέχομαι πρόθυμα, εὐχαριστιέμαι μέ κάτι
 Ἕλληνη θάλασσα — τό Αἰγαῖο, ἀπ' τ' ἀφρισμένα πάντοτε κύματα
 ἀστραποπύρι — ἀστραπή πού συνοδεύεται ἀπό κεραυνό
 Ἀσπροπόταμος — ὁ Ἀχελῷος, τό ποτάμι πού πηγάζει ἀπό τήν Πίνδο καί χύνεται στό Ἰόνιο
 ἀσφοδελός — τό φυτό ἀσφοδίλι· ὁ γεμάτος ἀπό ἄνθη
 ἀτενῶς — μέ τό βλέμμα προσηλωμένο σταθερά σ' ἓνα σημεῖο ἢ κατευθεῖαν ἐμπρός
 ἀτημέλητος — ἀπεριποίητος
 ἀτόφιος — ἀκέριος, μονοκόμματος, γνήσιος
 αὐγάζω — καταυγάζω, λάμπω, φωτίζω
 αὐθις — πάλι
 αὐλών, ὁ — μικρή κοιλάδα ἀνάμεσα σέ δυό λόφους
 Αὔξεντιου Γρηγόρης — (1928 - 1957). Ἑλληνοκύπριος ἥρωας, ὑπαρχηγός τῆς Ἑθνικῆς Ὁργανώσεως Κυπρίων Ἀγωνιστῶν (ΕΟΚΑ). Σκοτώθηκε πολεμώντας μόνος του ἑναντίον 60 Ἀγγλων στρατιωτῶν, πού εἶχαν περικυκλώσει τή σπηλιά ὅπου κρυβόταν καί ὅπου τελικά τόν ἔκαψαν ζωντανό (3 Μαρτίου 1957)
 αὐχμηρός — ξερός, ἄνυδρος
 ἄφατος — αὐτός πού δέν μπορεῖ νά εἰπωθεῖ, ἀνέκφραστος
 ἀφνειός — πλούσιος
 ἀχρβάδα, ἡ — θαλάσσιο μαλάκιο (βλ. καί λέξη χηβάς)
 ἀχλὺς (-ύος), ἡ — πυκνή ὁμίχλη· ἡ θολούρα στά μάτια
 ἀφιθυμία — (ἄπτομαι + θυμός) ἀπότομη ψυχική ταραχή

B

- βάλαμον — ἀνακούφιση, παρηγοριά
 βαργυμῶ — καί βαρυγκωμῶ (ἀπό τό ρ. βαρυγκωμῶ)· δυσφορῶ, στενοχωριέμαι
 Βάτραχοι — κωμωδία τοῦ Ἀριστοφάνη (βλ. λέξη)
 βεβηλώνω — μολύνω
 βέξιλ(λ)ον, τό — (λατ. vexillum) σημαία τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, διακριτικό σῆμα τοῦ ἵππικοῦ τάγματος
 βερεδάριος — (λατ. veredarius) ταχυδρόμος, ἀγγελιοφόρος
 βετεράνος — (λατιν. veteranus) παλιός καί ἔμπειρος στρατιώτης
 βίγλα, ἡ — ἡ σκοπιά, ὕψωμα, ἀπ' τό ὅποιο μπορεῖ κάποιος νά ἐπισκοπεῖ γύρω
 Βίγλιστα, ἡ — κωμόπολη στή Β. Ἠπειρο

βίτσισμα, τό
βοϊβόδας

βοϊδοτσούλι

βολοδέρνω
βόστρυχος, ό
βουκολική ποιήσις
βούνευρον
βραγιά, ή
βρακάς
βρατσέρα, ή
βραχύς
Βραχώρι
βρέμω
βρίκι
βρύχος, τό
βρυχώμαι

- χτύπημα μέ βίτσα, βέργα (βιτσία)
- στρατ. διοικητής, ήγεμόνας τής Βλαχίας ή Μολδαβίας
- βούκεντρο, βουκέντρα, δηλ. μακρύ ραβδί μέ σιδερένια μύτη, μέ τό όποιο κεντούν τά βόδια, γιά νά προχωρούν πιό γρήγορα
- βασανίζομαι γυρνώντας από δώ κι από κει
- τούφα μαλλιών, μπούκλα
- ποίηση μέ θέματα από τήν ποιμενική ζωή
- μαστίγιο
- πρασιά κήπου πλαισιωμένη μέ αϋλάκι
- αυτός πού φοράει τή βράκα· άγροίκος
- μικρό ίστιοφόρο μέ έκτόπισμα ώς έκató τόνους
- κοντός, σύντομος
- παλιά όνομασία του 'Αγρινίου
- βροντάω, μουγκρίζω
- ίστιοφόρο μέ δυό ίστους (κατάρτια)
- βρόντος, χτύπος δοντιών, μουγκρισμα
- μουγκρίζω, ούρλιάζω

Γ

γάζα, ή
Γαζής "Ανθιμος

γαῖτα, ή
Γαλάται, οί

γαλατσώνω
γαλέρα, ή

γαῦρος

γεγλυμμένος
γεγωννία τῇ φωνῇ

γήλοφος, ό
γιοργούλης

- λεπτό διάφανο ὕφασμα
- (1758 - 1828). Λόγιος κληρικός από τίς Μηλίες τής Μαγνησίας. Έγινε μέλος τής Φιλικῆς 'Εταιρείας καί ὑπήρξε ένας από τούς ὑποκινητές τῆς ἐπαναστάσεως στή Μαγνησία. Συνέγραψε τρίτομο «Λεξικόν τῆς 'Ελληνικῆς Γλώσσης»
- μικρή μονόξυλη βάρκα
- άρχαίο ἔθνος, κλάδος τών Κελτών, τῆς οἰκογένειας τών 'Αρίων· στούς προϊστορικούς χρόνους ἤρθαν κι ἐγκαταστάθηκαν στό χῶρο τῆς σημερινῆς Γαλλίας, καί ἡ περιοχή πού κυρίεψαν όνομάστηκε Γαλατία
- άσπρίζω μέ άσβέστη
- πολεμικό μεσαιωνικό πλοίο, μακρύ, μέ πολλά κουπιά καί πανιά
- είδος ψαριου· φυτό τῆς οἰκογένειας τών κυπελλοειδῶν
- (ρ. γλύφω - γλύπτῃς), σκαλισμένος, χαραγμένος
- (παρακ. γέγωνα = φωνάζω δυνατά) μέ δυνατή φωνή, μεγαλοφώνως
- γεώλοφος, λόφος
- καλύπτρα γιά τό κεφάλι, κεφαλοπάνι

Γκε(γ)καριά, ή	— 'Αλβανική φυλή τῆς Β. 'Αλβανίας
Γκέγκης	— τῆς φυλῆς τῆς Γκε(γ)καριάς (βλ. λέξη)
γκεσέμι	— τό κριάρι πού πάει μπροστά ἀπό τ' ἄλλα πρόβατα
γλαρός	— (ἀρχ. ἱλαρός) γαλήνιος· στά μάτια : ὑγρός, γλυκός, ζωηρός
γλανκός	— γαλάζιος, ἀστραφερός
γλίσχρος	— γλοιώδης, ὁ σφιχτός στά χρήματα, μικρός (γλίσχρος μισθός)
γνέφω	— κάνω νόημα σέ κάποιον μέ τό κεφάλι, τό χέρι ἢ τό μάτι, γιά συνεννόηση
γολέτα, ή	— γρήγορο ἱστιοφόρο πλοῖο μέ δυό ἰστούς, ἡμιολία (βλ. λέξη)· γολετί, τό = ἡ μικρή γολέτα
γόμωσις	— πυρίτιδα (μπαρούτι), μέ τήν ὁποία γεμίζουν τά πυροβόλα ὅπλα
γούμενα, ή	— (ναυτ.), χοντρό σκοινί (κάλως)
Γραικοί	— παλιά ὀνομασία τῶν Ἑλλήνων. Ἀπό τή λατινική γλῶσσα (Graeci) πέρασε καί στίς ἄλλες εὐρωπαϊκές
γραφική	— ἡ ζωγραφική, ἡ παράσταση μέ γραμμές ἢ σχήματα
γρικῶ καί ἀγρικῶ	— ἀκούω, αἰσθάνομαι, γνωρίζω. Γρικιέμαι = συνεννοοῦμαι, εἰσακούομαι
γρόσι	— ἀσημένιο τουρκ. νόμισμα, ἴσο μέ τό 1/100 τῆς τουρκ. λίρας
γρούζω	— γρύζω (βλ. λέξη), κάνω γκρού - γκρού, μουρμουρίζω
γρούζω	— γιά τά ζῶα : φωνάζω γρύ - γρύ, κάνω γκρού - γκρού· γιά τοὺς ἀνθρώπους : μουρμουρίζω, γκρινιάζω

Δ

δαγκούνα καί δαγκάνα, ή	— ἡ ὀδοντωτή λαβίδα, μέ τήν ὁποία δαγκώνει ὁ κάβουρας
δαριλῶς	— ἄφθονα, πλουσιοπάροχα
Δεβόλης	— ποτάμι στή Β. Ἡπείρο
δειράς (-άδος), ή	— ράχη ὀροσειράς
δέος, τό	— φόβος
δεοβένι καί ντεοβένι	— (τουρκ.) στενό πέρασμα, κλεισούρα, διάσελο
δεοβίσης καί ντεοβίσης	— μουσουλμάνος καλόγερος
δέσι(ς), ή	— τό μέρος, ὅπου πιάνουν τό νερό (δένουν), γιά νά ποτίσουν ἢ γιά τό μύλο

δημόται, οί

δήωσις, ή

διάβροχος

διάδημα, τό

διασκεδάζω

διασφάξ (-άγος), ή

διατελώ

διβάρι

δίκρανον

δίσπος τῆς φυλακῆς

διοράτε

δοβλέτι

δολιχόσκιος

δροόλαπας καί δρολάπι

δροσόρογτος

Δρυάς, ή

δρυνιών (-ώνος), ό

δυσελπιστώ

δυσόλωνος

δύστηρος

δῶσμα, τό

— οί άνθρωποι τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, οί πολίτες ἑνός δήμου

— ἐρήμωση, λεηλασία

— μουσκεμένος

— στέμμα, στολίδι στό κεφάλι

— (ἀρχ. διασκεδάννυμι) διασκορπίζω, διαλύω

— βραχῶδης χαράδρα

— εἶμαι

— ἀντί βιβάρι (λατ. νινάριυμ)· ειδική ἐγκατάσταση, ὅπου οἱ Ρωμαῖοι διατηροῦσαν στό φυσικούς τους περιβάλλον ἄγρια ζῶα· σήμερα: ἰχθυοτροφεῖο, ἐνυδρεῖο

— τό δικρ(ι)άνι· γεωργικό ἐργαλεῖο, πού χρησιμοποιοῦν στό ἀλώνισμα τοῦ σιταριοῦ

— (ναυτ.) ὑπαξιωματικός τῆς φρουρᾶς

— ρ. διορῶ = διακρίνω, ξεχωρίζω

— (τουρκ.) κυβέρνηση, κράτος

— αὐτός πού ρίχνει σκιά μακριά ἢ πού φτάνει μακριά

— σφοδρός ἄνεμος πού τόν συνοδεύουν καταρρακτώδεις βροχές

— τόπος σκιερός, δροσερός, μέ νερά

— Νύμφη πού προστατεύει τά δέντρα (δρυς)

— δρυμός, δάσος μέ πυκνά μεγάλα δέντρα

— δέν ἔχω καλές ἐλπίδες, εἶμαι ἀπελπισμένος

— αὐτός πού προμηγᾶ κακά

— δυστυχισμένος

— ὅ,τι δίνεται, τό δόσιμο, τό δῶρο

Ε

ἐδειματοῦτο

Ἐδέμ

ἐδώλιον

ἔθος

εἰμαρμένη

εἰνοσίφινλος

εἶντα

εἰρεσία, ή

εἰσειῶπε

ἐκλιγμίζω καί ἐκλιμῶ

ἐκρήγνυμαι

ἐκστασις

— ρ. δειματῶ = ἐμπνέω φόβο, ἐκφοβίζω

— (ἐβρ.) ὁ Παράδεισος τῶν πρωτοπλάστων

— κάθισμα

— συνήθεια· ὡς ἔθος (ἔστιν = εἶναι), ὅπως εἶναι συνήθεια

— ἡ μοίρα, τό πεπρωμένο, τό γραφτό

— αὐτός πού σείονται τά φύλλα του (λέγεται γιά τά δασωμένα βουνά)

— (κρητ. ἰδίωμα) τί ;

— κωπηλασία

— ρ. εἰσέρπω = σέρνομαι μέσα

— λιχνίζω, διασκορπίζω

— καί ἐκρηγνύομαι· ξεσπάω

— ἡ ἀπόσταση τοῦ πνεύματος ἀπό τήν κανονική

ἔκφρων

Ἑλεγκτικόν Συνέδριον

ἐλελεῦ

ἐλλοχῶ καὶ ἐλλοχεύω

ἐμβριθῶς

ἐμελπειν

ἐνάλιος

ἐνδοκρυσ, ὁ, ἡ

ἐνώμοτος

ἐξαγόρασις

ἐξαπίνης

ἐξουριάζω

ἐξωτερικεύω

ἐπαλξίς

ἐπανλισμός

ἐπέραστος

ἐπικαλοῦμαι

ἐπίορινος

ἐπίστεγον

ἐπιφαίνομαι

ἐπίχρισμα

ἐπωδός, ἡ

ἔρεβος, τό

ἐρείκη

Ἐρέχθειον

ἐρπυστικός

Ἐρσέα, ἡ

εὐθαλής

Ἐυνάροδος Ἰωάννης - Γαβριήλ

εὐπροσήγορος

εὐφημισμός

κατάσταση καὶ ἡ συγκέντρωσή του σὲ μιά ἰσχυρότατη ἐντύπωση, θαυμασμός, κατάπληξη

— ὁ ἔξω φρενῶν, αὐτός πού βρίσκεται ἔξω ἀπ' τόν ἑαυτό του, ἑξαλλος

— ἡ ἀνώτατη οἰκονομικὴ ὑπηρεσία, πού ἐλέγχει τὴν πληρωμὴ τῶν δημοσίων ἐξόδων

— πολεμικὴ κραυγὴ ἐνθουσιασμοῦ

— παραμονεύω, στήνω καρτέρι, ἐνεδρεύω

— σοβαρά, βαθυστόχαστα

— ρ. μέλπω = ψέλνω

— αὐτός πού ζεῖ μέσα στὴ θάλασσα

— δακρυσμένος

— ὁ δεμένος μὲ ὄρκο· συνωμότης

— ἐξαγορά, ἡ ἀπόκτηση κάποιου πράγματος μὲ ἀντάλλαγμα

— ξαφνικά

— ἀπομακρύνω

— ἐκδηλώνω

— (ἀρχ. ἐπί + ἄλέξω = ἀποκρούω)· τό ἀνώτατο μέρος τῶν τειχῶν φρουρίου ἢ πύργου μὲ ἀνοίγματα γιὰ πολεμίστρες

— διανυκτέρευση σὲ κάποιο τόπο

— ποθητός

— καλῶ κάποιον σὲ βοήθεια ἢ μαρτυρία

— αὐτός πού βρίσκεται πάνω στὴ μύτη· ἐπίρρινος φωνὴ = φωνὴ πού βγαίνει ἀπ' τὴ μύτη

— μικρός σκεπασμένος χώρος στὴν πρύμνη τοῦ πλοίου

— παρουσιάζομαι

— ἄλειμμα μὲ ἄσβεστο

— στίχος ἢ στροφή ποιήματος πού κάθε λίγο ἐπαναλαμβάνεται

— πολὺ βαθύ σκοτάδι

— τό ρεῖκι, φυτὸ πού ἀνήκει στοὺς θάμνους

— ὁ ναός πού ἱδρύθηκε γιὰ τὴ λατρεία τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, πάνω στὸν παλιὸ ναὸ τοῦ Ἐρεχθέα, μυθικοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἀθήνας, στὴν Ἀκρόπολη

— αὐτός πού ἔχει τὴν τάση νὰ ἔρπει (σέρνεται)

— κωμόπολη στὴ Β. Ἡπειρο

— αὐτός πού ἔχει πλούσια βλάστηση

— Ἐλβετός φιλέλληνας πού βοήθησε τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821

— ὁμιλητικός, καταδεχτικός

— σχῆμα λόγου, σύμφωνα μὲ τό ὁποῖο κάτι κακό ἢ

ἐφόλκιον

δυσάρεστο τό ὀνομάζουμε μέ μιά λέξη πού ἔχει καλή σημασία. Π.χ. Εὐμενίδες ἀντί Ἑρινύες, Εὐξείνιος π. ἀντί ἄζενος, γλυκαῖο ἀντί ξίδι κ.λπ.

— λέμβος πλοίου

Z

ζαγάρι

— (τούρκ.) κυνηγετικό σκυλί, πού διακρίνεται γιά τή νοημοσύνη του

ζάλογκα, τά
Ζάππειον

— πυκνοί καί μεγάλοι λόγγοι, δασωμένες ἐκτάσεις
— μέγαρο στήν Ἀθήνα, ὅπου ὀργανώνονται διάφορες καλλιτεχνικές ἐκθέσεις ἢ ἐκθέσεις παραγωγῆς. Ἰδρύθηκε ἀπό κληροδότημα τοῦ ἔθνικοῦ εὐεργέτη Εὐάγγελου Ζάππα

ζαπτιές, ὁ
Ζαράκοβα, ἡ

— Τοῦρκος χωροφύλακας
— χωριό τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας πού μετονομάστηκε Μαίναλο

ζεϊμπέκιος

— αὐτός πού ἀνήκει ἡ ταιριαζει στό ζεϊμπέκο = ἄτακτο Τοῦρκο στρατιώτη (ζεϊμπέκιος χορός)

ζενογλάτης

— ὁ γεωργός πού ὀδηγεῖ τά βόδια πού ὀργώνουν, ζευγός

ζηνός

— τό ξύλο τοῦ ἄρότρου, πού ζεύονται τά βόδια

ζέφυρος

— δυτικός ἄνεμος

Ζωσιμάδα, οἱ

— ἔξι ἀδέρφια, ἔθνικοι εὐεργέτες, ἀπό τά Γιάννινα, πού πλούτισαν στό Λιβόρνο τῆς Ἰταλίας καί σέ ἄλλα εὐρωπαϊκά κέντρα

ζωστικό

— ἐσωτερικό ἔνδυμα τοῦ ἱερέα, πού φτάνει ὡς τά πόδια (ποδήρες)

H

ἡδυπαθῶς

— μέ μεγάλη εὐχαρίστηση

ἡδύπνοος

— αὐτός πού πνέει εὐχάριστα, εὐάρεστος

ἡμαρ, τό

— (λ. ὁμηρική)· ἡμέρα· νόστιμον ἡμαρ = ἡ ἡμέρα τοῦ γυρισμοῦ στήν πατρίδα (νόστος = ἐπάνοδος, ὁ γυρισμός στήν πατρίδα)

ἡμιβάρβαρος

— μισοβάρβαρος, ἀπολίτιστος

ἡμιολία (ναῦς)

— ἐλαφρό πλοῖο μέ μιάμιση σειρά κουπιά, γολέτα (βλ. λέξη)

Ἡρώδης ὁ Ἀττικός

— (101 - 178 μ.Χ.). Ἀρχοντας τῆς Ἀθήνας, μέ τίς δωρεές τοῦ ὁποίου ἐγιναν ὠραία κτίρια, ὅπως τό Ὡδεῖο (θέατρο) Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, τό Στάδιο κ.ἄ.

ἤπτον
ῥώσ

— λιγότερο
— αὐγή, χαράματα

Θ

θαλασσόπληκτος
θαλλός

— αὐτός πού χτυπιέται ἀπ' τή θάλασσα
— τρυφερό κλωνάρι φυτοῦ, βλαστός, κυρίως κλωνάρι ἐλιάς στοὺς ἀρχαίους

θάλλος, τό
θάμβος, τό
Θεοδόσιος ὁ μικρός

— ζεστασιά
— πολὺς θαυμασμός, ἐκπληξη
— (408 - 450 μ.Χ.). Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας, γιὸς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ἐγγονός τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου

Θεραπεία, τά
θεωρία, ἡ

— προσάτιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως
— τιμητικὴ ἀντιπροσωπεία πού ἔστελναν οἱ ἀρχαῖες ἑλληνικὲς πόλεις στίς ἐθνικὲς γιορτές καὶ στοὺς ἀγῶνες, ὅπως στήν Ὀλυμπία, τοὺς Δελφούς, τὴ Δῆλο κ.λπ. Πολυἀριθμὴ συνοδεία προσώπων.

θρασίμι
θριγκός

— θνησιμαῖο ζῶο, ψοφίμι
— τό τμήμα πού βρίσκεται πάνω ἀπὸ τοὺς στύλους ἑνὸς οἰκοδομήματος (κυρίως τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ ἀνακτόρων)· τεῖχος, περίγραμμα

θροῶ

— προκαλῶ θρόισμα (θροῦν), θορυβῶ, κάνω σούσουρο

θυροδέρνω
θύσανος
θωράκιον

— χτυπάω τίς ξένες πόρτες γιά ζητιανιά
— φούντα
— σανίδωμα ἢ μετάλλινος προφυλακτήρας, πού στερεώνεται στό λαιμό τῆς στήλης τοῦ ἱστοῦ τοῦ πλοίου (κόφα)

I

Ἰβάν, τό
ιδρύα, τά
ἱερογλυφικός

— βουνό στή Β. Ἥπειρο
— (δρύες) βαλανιδιές
— αὐτός πού ἀνήκει στήν ἱερογλυφικὴ γραφὴ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, πού δύσκολα διαβάστηκε· πολὺ δύσκολος

Ἰεσσαί
Ἰλεως, οὐδ. Ἰλεων
ιοβόλος
ιόχρους

— πατέρας τοῦ Δαβὶδ
— εὐσπλαχνικός, ψυχόπονος
— φαρμακερός
— αὐτός πού ἔχει τό χρῶμα τοῦ ἰου, δηλ. τοῦ μενεξέ, μενεξεδένιος

Ἰρις (-ιδος), ἡ

— τό οὐράνιο τόξο (κοιν. δοξάρι). Ἰρις· θεὰ τῶν ἀρχαίων, ἀγγελιοφόρος τοῦ Δία, τῆς Ἥρας κ.λπ.

Κ

Καβομαλιάς
Κάβο - Πάτας
καθολικόν

Καικίας
καϊμακάμης
καιρός

κακ(κ)αβισμός
καλαφατίζω

Κάλβος Ἀνδρέας

καλιά, ή
καλίγιον
καλογραικισμένον
κάλως
καματερό
κάματος

καντιασμένο
Καπλάνης Ζώης
καπότο

καραβάνι

καραβοκίρης
καραδοξώ
καρσούλι
καρδόρα, ή
καρένα καί καρίνα, ή

καριοφίλι

- τό άκρωτήρι Μαλέας
- τό άκρωτήρι Ἀραξός (βλ. λέξη)
- ὁ κυρίως ναός τῶν χριστιανῶν, δηλ. τό τμήμα μεταξύ ἱεροῦ καί νάρθηκα
- Β.Α. άνεμος
- Τοῦρκος διοικητής
- ἐπῆρε καιρόν = προετοιμαζόταν γιά τή θεία λειτουργία
- κακάρισμα, κρωγμός γερακιου
- (ναυτ.) φράζω τά κενά πού βρίσκονται ανάμεσα στίς σανίδες τοῦ πλοίου μέ στουπί κι ὕστερα τά ἀλείφω μέ πίσσα
- (1792 - 1867). Ποιητής ἀπ' τή Ζάκυνθο, σύγχρονος τοῦ Σολωμοῦ. Στό «Νόστιμον ἦμαρ» ὁ Γρ. Ξενόπουλος ἐπαναλαμβάνει τοὺς στίχους τοῦ Κάλβου ἀπ' τήν ὥδή του «Ὁ φιλόπατρις». «Ὡδαί» ὀνομάζονται τά ποιήματα τοῦ Κάλβου
- φωλιά
- (λατ.) χοντρό στρατιωτικό παπούτσι, ἀρβύλα
- (πρόβατο) κλεισμένο σέ καλό καλύβι, στό χειμαδιό
- καραβόσκοινο, χοντρό σκοινί
- (κάματος = κόπος) τό βόδι πού ὀργώνει
- κούραση, κόπος, ἐξάντληση, κατάπτωση τῶν σωματικῶν δυνάμεων
- (κάντιο) ζαχαρωμένο
- ἐθνικός εὐεργέτης ἀπ' τά Γιάννινα (1736 - 1806)
- (καπότα = κάπα, ἱταλ. capotta) γυναικεῖο ἐπανωφόρι, πού μοιάζει μέ μπέρτα
- ὁμάδα ἀπό πεζοπόρους μέ γκαμήλες, πού μεταφέρουν ἐμπορεύματα
- ὁ πλοίαρχος
- περιμένω μέ προσοχή καί ἀνησυχία, παραμονεύω
- (τουρκ.) φρουρός, σκοπός, ἀλλά καί σκοπιά
- ξύλινο δοχεῖο πού ἀρμέγουν τό γάλα
- (λατ. carina) τό κατώτατο μέρος τοῦ σκελετοῦ τοῦ πλοίου ἀπό τήν πλώρη ὡς τήν πρύμνη (ἀρχ. τρόπις)
- (ἀπό τό ἱταλ. ἐργοστάσιο ὀπλων Carlo e figlio) παλαιό τουφέκι μέ μακριά κάνη (ἀρχ. κάννα, κάννη = καλάμι), πού γεμίζεται μέ πυρίτιδα

	(μπαρούτι) από μπροστά, από τό στόμιο (έμπροσθογεμές)
κατακερματίζω	— κόβω κάτι σέ πολλά κομμάτια
κατακοσμοῦμαι	— εἶμαι καταστολισμένος
κατάμερον	— λημέρι, ἀγροτικός ἢ ποιμενικός καταυλισμός
κατάνακτα	— ἄκρη - ἄκρη
κατάνυξις	— ἡ διέγερση συναισθήματος συγκινήσεως καί ἀφοσιώσεως στό Θεό, συντριβή καρδιάς
καταράχι	— καί καταρραχιά· ἡ κορυφογραμμή, τό ἀνώτατο μέρος τῆς ράχης τοῦ βουνοῦ
καταχνιά, ἡ	— ἡ ὁμίχλη
κατεπόθη	— ἄορ. τοῦ ρ. καταπίνομαι
κατέχω	— καταλαβαίνω
κατηφής	— σκυθρωπός, κατσουφιασμένος
κατισχύω	— ἐπικρατῶ
κεκμηκώς	— μετοχ. πρκ. τοῦ ρ. κάμνω = κουράζομαι
κεμέρι	— (τουρκ.) δερμάτινη ζώνη τῶν χωρικών, πού βάζουν τά χρήματα, βαλάντιο
κέραυλος	— στρατιωτική σάλπιγγα ἀπό κέρατο ζώου
κηρωτός	— ὁ ἀλειμμένος μέ κερί, γιά νά γίνει ἀδιάβροχος· «κηρωτό ὕφασμα» = ἀδιάβροχο ὕφασμα μέ ἐπίστρωμα ἀπό λινάρολαδο, μουσαμάς
κιονίσκος	— μικρή κολόνα
Κιρκάσιος	— ὁ κάτοικος τῆς Κιρκασίας, κοντά στόν Καύκασ , Τσερκέζος
κλαγγασμός	— ὁ θόρυβος τῶν ὅπλων πού συγκρούονται· ὀξεῖες κραυγές πουλιῶν
Κλεπούσα	— χωριό τῆς Ἀνατ. Μακεδονίας (ἡ Ἀγριανή Σερρών)
κλιβανάριοι	— θωρακοφόροι
κλιτύς (-ύος), ἡ	— βουνοπλαγιά
κλύδων (-ονος), ὁ	— μεγάλη θαλασσοταραχή
κλώζω	— φωνάζω σάν τήν κλώσσα (κλώ - κλώ), καθαρίζω
Κοινωνικόν	— ἀργός ψαλμός στό τέλος τῆς θείας λειτουργίας, κατά τόν ὅποιο κοινωνοῦν οἱ ἱερεῖς
Κόκκινος βράχος	— ὠραία τοποθεσία κοντά στήν πόλη τῆς Ζακύνθου, ὅπου ἐμπνεύσθηκε ὁ Γρ. Ξενοπούλος καί ἔγραψε τό ὁμώνυμο μυθιστόρημά του
κόκορας	— τό πουλί ὁ κόκορας, ἀλλά καί ὁ ἐπικρουστήρας τοῦ ὅπλου
κομιτατζήδες	— Βούλγαροι ἀντάρτες
κομῶ	— τρέφω μακριά μαλλιά (κόμη). Λέγεται καί γιά

κονάκι
κοπετός
κορύννη και κορύννα, ή

Κορυτσά, ή
κότινος, ό

κοτρώνι
κουβέρτα
κούγκα
κουζουλαίνομαι
κουπαστή

κουρταλέτσες
κουρταλῶ
κο(χ)όρτις (-εως), ή

κρινί, τό
κροαίνω
κρωγμός
κτίτωρ και κτίστωρ
κνκεών (-ώνος), ό
κνοφορῶ

κύρης
κῦρος

λαγγεμένος
Λακτάντιος

λαμπηδών (-όνος), ή
λαμπίρης

λεγεών, ό και ή

λειψός
λεμπεσουριά
λευχείμων (-ονος)
λιακωτό

- τά δέντρα, όταν έχουν πλούσιο φύλλωμα, καθώς και γιά τά σπάχνα, όταν κυματίζουν
- (τουρκ.) διοικητήριο, κατοικία
- θρήνος μέ χτυπήματα στό στήθος
- ρόπαλο, πού μοιάζει μέ άδράχτι, μέ τή μιά άκρη παχύτερη
- πόλη στή Β. Ήπειρο
- κλάδος άγριελιάς, μέ τόν όποίο στεφάνωναν τούς Όλυμπιονίκες
- μεγάλο σχετικά λιθάρι μέ άνώμαλη επιφάνεια
- τό κατάστρωμα του πλοίου
- καλύβα σέ έλη τής Μακεδονίας
- κάνω άνοησίες, τρελαίνομαι
- τό πάνω χείλος τών πλευρών του πλοίου
- τά δευτερεύοντα πανιά του πλοίου
- χτυπάω
- (λατ.) ύποδιαίρεσις τής ρωμαϊκής λεγεώνας (βλ. λέξη)
- κυψέλη
- χτυπάω
- κράξιμο κόρακα
- ό ιδρυτής, κυρίως ναού ή άλλου ιεροῦ ιδρύματος
- άνάμειχτο ποτό άνακατωσούρα
- έχω μέσα στήν κοιλιά μου, έγκυμονῶ σχεδιάζω νά φανερώσω, έτοιμάζω
- ό πατέρας
- δύναμη άξίας, έξουσία

Λ

- μαγεμένος, γοητευμένος
- έκκλησιαστικός συγγραφέας, πού έζησε στό τέλη του γ' και τίς άρχές του δ' αιώνα
- λάμψη, λαμπρότητα
- αυτός πού έχει τό χρῶμα τής φωτιάς όνομα βοδιών μέ τέτοιο χρῶμα
- στρατιωτικό σῶμα τών Ρωμαίων, πού άντιστοιχεί μέ τή σημερινή μεραρχία είχε περίπου 6.000 χιλ. άντρες και χωριζόταν σέ δέκα κοχόρτες (βλ. λέξη)
- αυτός πού του λείπει κάτι άδέξιος
- φτωχολογιά
- ντυμένος λευκά
- ή ταρατσα, ή επίπεδη χωμάτινη στέγη τών σπιτιών στό χωριά

Λιάπης - Λιάπηδες	— ό μουσουλμάνος κάτοικος τής Β.Δ. Ἀλβανίας
Λιβάνιος	— (314 - 392 μ.Χ.). Ἑλληνας σοφιστής καί ρήτορας στήν Ἀντιόχεια, δάσκαλος τοῦ Μ. Βασιλείου καί τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου
λίβας	— ζεστός ἀέρας πού ἔρχεται ἀπό τήν Ἀφρική
Λιβόρνος, ἡ, καί Λιβόρνον, τό	— πόλη τής Β.Δ. Ἰταλίας
λιγυρός	— μελωδικός, μουσικός
λίκνον	— κούνια μικροῦ παιδιοῦ
λιτή	— παράκληση, προσευχή
Λογγίνος	— ἀξιωματικός τοῦ στρατοῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου
λοκομοτίβα, ἡ	— (γαλλ.) ἀτμομηχανή, ἀτμάμαξα
λόφος (κράνους)	— φούντα (θύσανος) ἀπό τρίχες ἀλόγου, πού ἦταν πάνω ἀπό τήν περικεφαλαία
λόχημ	— μέρος τοῦ δάσους γεμάτο ἀπό πυκνοῦς θάμνους
λυκαυγές, τό	— τό μισόφωτο πρίν ν' ἀνατείλει ὁ ἥλιος, τά χαράματα
λυτήριος	— αὐτός πού λύνει, ἀπολυτρώνει· λυτήριος προσευχή = ἡ προσευχή πού ἀπολυτρώνει τήν ψυχή ἀπό τό βάρος τῶν ἁμαρτιῶν καί τῶν θλίψεων

M

μαβής, - ιά, - ί	— μενεξεδένιος
μαγνάδι	— λεπτό ἀραχνοῦφαντο ὕφασμα, πού σκεπάζει τό κεφάλι, πέπλο
Μαδεμοχωρίτης	— αὐτός πού κατάγεται ἀπό τά Μαδεμοχώρια τής Χαλκιδικῆς (ἐπαρχία Ἀρναίας)
μαϊνάρω	— προστ. μάνια (ἰταλ.)· ἀφήνω κάτι ἐλεύθερο, χαλαρώνω (τό σκοινί τοῦ πλοίου)· ἀμετβ. κοπάζω
μαῖστρα	— κατάρτι καί πανί ἱστιοφόρου
μαῖστράλι	— Β.Δ. ἄνεμος
μάνητα, ἡ	— ἡ μανία
μανίζω	— μανιάζω, εἶμαι μανιασμένος, ὀρμητικός, συμπαρασύρω τό καθετί
μαργωτικός	— παγωμένος, μουδιασμένος
μαρκοῦται	— (τουρκ.) δερμάτινος σωλήνας τοῦ ναργιλέ(βλ. λέξη)
μαρμαίρω	— λάμπω, ἀστράφτω
μαρσίπιον	— μικρό σακούλι, βαλάντιο ἀπό δέρμα
Μανριπανοί	— οἱ κάτοικοι τής Μανριτανίας, ὅπως λεγόταν ἡ Β.Δ. Ἀφρική (Μαρόκο, Ἀλγέρι)
μεγαλωσί	— σέ μεγάλη ἔκταση
μειντάνι	— (τουρκ.) πλατεία χωριοῦ ἢ πόλεως, ἀλώνι
μελάμπεπλος	— πένθιμος, μαῦρος

- μελισσηνός — αυτός που έχει μελί χρώμα· όνομα βοδιών με τέτοιο χρώμα
- μελτέμα — Β. ή Β.Δ. άνεμοι του καλοκαιριοῦ
- μερεμετίζω — (τουρκ.) έπισκευάζω, επιδιορθώνω
- μεσοῦψής — αυτός που έχει μέσο, δηλ. μέτριο ὕψος
- μετερίζι — (τουρκ.) όχύρωμα, πρόχωμα
- μήνη — τό φεγγάρι στίς πρώτες ή στίς τελευταίες ήμέρες τής φάσεώς του
- μιασματικός — μολυσματικός
- μικκύλος — μικρός
- μιναρές, ό — (τουρκ.) πύργος μουσουλμανικοῦ ναοῦ μέ έξώστη, από τόν όποιο ό μουεζίνη (χότζας), ειδικός θρησκευτικός λειτουργός, καλεῖ τούς πιστούς νά προσευχηθοῦν
- μινυρίζω — παραπονιέμαι, κλαίω σιγανά
- μισεύω — ξενιτεύομαι
- μισοκάναλα — στό μέσο στενοῦ τής θάλασσας (κανάλι)
- μογιλάος — βουβός
- μοιραρχίς (-ίδος), ή — πολεμικό πλοίο, στό όποιο βρίσκεται ό άρχηγός τής μοίρας τῶν πλοίων
- μόλεμα — μόλυσμα
- Μοράβας — βουνό στή Β. Ήπειρο
- μορμύρω - μορμυρίζω — κελαρύζω, μουρμουρίζω
- Μουλβία — γέφυρα του ποταμοῦ Τίβερη κοντά στή Ρώμη (ένετ.) προκυμαία
- μουράγιο — πρασινάδα που φυτρώνει σέ ὕγρό, ἔστω καί λίγο, χῶμα
- μούσκούλη — (τουρκ.), έπισκέπτες, φιλοξενούμενοι
- μουσαφιρέοι — Τούρκος διοικητής
- μουτεσελίμης — σειρά από όμοβροντίες πυροβόλων όπλων
- μπαταριές — γέρνω πρὸς τό ένα πλευρό (λέγεται κυρίως γιά τά πλοία)
- μπατάρω — πλούσιος Τούρκος άρχηγός· τίτλος άξιωματῶν· άνθρωπος τής καλοπέρασης
- μπέης — τά άποχαιρετιστήρια κέρασματα
- μπενετάδες — πλουμιστός, παραδαλός
- μπιρμπιλός — δέμα ρούχων
- μποξάς — (τουρκ.) στενό πέραςμα στή θάλασσα (κανάλι) ή στή στεριά (δερβένι)· τό ρεύμα του άέρα που περνάει από τό στενό
- μπουγαζί — μινωδάτο λουλούδι· τό φυτό: μπουγαρινία
- μπουγαρίνι καί μπουγαρίνι — (Ιταλ.) ό άέρας που σηκώνεται καί φυσάει μέσα στό θαλάσσιο κόλπο
- μπουκαδοῦρα, ή

μπουρίνι
μυρτιές

- δυνατή και απότομη πνοή ανέμου
- κατά την παράδοση οι τυραννοκτόνοι Ἀρμόδιος και Ἀριστογείτονας, πού σκότωσαν τό γιό τοῦ Πεισίστρατου Ἰππάρχο (514 π.Χ.), εἶχαν κρύψει τὰ ξίφη τους κάτω ἀπὸ κλάδους μυρτιάς, πού τίς εἶχαν φέρει στή γιορτή τῶν Παναθηναίων

μυσταγωγία

- ἡ ἀναίμακτη θυσία τῆς θείας λειτουργίας· ἡ μύηση, ἡ κατήχηση στὰ θρησκευτικά μυστήρια

μυχός

- τό ἐσωτερικό σημεῖο κόλπου ἢ λιμανιοῦ

N

νάμα, τό
νανοφνής
ναπολεόνι
ναργιλές, ὁ

- (νάω = ρέω), ἡ πηγή· τό νερό τῆς πηγῆς
- μέ ἀνάστημα (φυήν) νάνου, μικρόσωμος
- γαλλικό χρυσό εἰκοσόφραγκο
- (τουρκ.) καπνοσύριγγα ἀσιατική (εἶδος πίπας) μέ μακρύ εὐλύγιστο σωλήνα (μαρκούτσι), πού συγκοινωνεῖ μέ μιά φιάλη γεμάτη νερό, ἀπὸ τὴν ὁποία περνάει ὁ καπνός, ὅταν τόν ρουφάει ὁ καπνιστής

νάρθηξ (-ηκος), ὁ

- τό μέρος τῆς ἐκκλησίας μπροστά ἀπὸ τόν κυρίως ναό, σάν εἶδος στοᾶς.

ναύκληρος

- ὁ πλοιοκτήτης· ὁ καπετάνιος· στοῖ ἐμπορικό ναυτικό ὁ πρῶτος τοῦ πληρώματος, ὁ λοστρόμος

νιτσεράδα, ἡ
νογάω
ντέρτι
ντέφι

- ἀδιάβροχο ἐπανωφόρι ἀπὸ μουσαμά
- ἐννοῶ, καταλαβαίνω
- (τουρκ.) πόνος, βάσανο, καημός
- λαϊκό μουσικό ὄργανο μέ χάλκινα κύμβαλα ἢ κουδούνια, σάν νταούλι
- νωθρότητα, ὀκνηρία

E

ξαγναντεύω

- βλέπω ἀπέναντι κι ἀπὸ μακριά, διακρίνω (βλ. λέξη ἀγνάντια)

ξαρεσία, τά
ξελοχίζω
ξεπόρτι
ξεφτέρι

- εὐχάριστα πράγματα
- ζωηρεύω τὴ φωτιά
- ἡ ἐξώπορτα
- τό γεράκι· μετφ. γρήγορος, εὐκίνητος. Τὰ ξεφτέρια τοῦ μύλου = τά φτερά τοῦ μύλου πού κινοῦνται γρήγορα

ξυλόρμενον

ξυλόκοτα

ξουριάζω

- τό πλοίο, όταν πλέει στην καταιγίδα με δεμένα τὰ πανιά του
- ξυλόρνιθα, μπεκάτσα
- έξουριάζω (βλ. λέξη), άπομακρύνω, έξορίζω

Ο

όβορός

οίδα

όθόνη

οικείως

οικόσημον

οίμωγή

οίονει

οίστηλατοῦμαι

όκια, τά

όλβιος

όλοφυρμός

όντάς, ό

όξυδερχής

’Ορεσιτιάς

όρμαθός

’Ορόντης

όρτσα

- (σλαβ.) μάντρα, αύλή
- γνωρίζω
- σεντόνι
- φιλικά
- τό διακριτικό σήμα τών οικογενειών τών εύγενών μέ διάφορες παραστάσεις ζώων, φυτών κ.λπ.
- στεναγμός, θρήνος
- σάν
- διεγείρομαι ψυχικά καί πνευματικά, συναρπάζομαι, ένθουσιάζομαι
- όπές, μέσα άπό τής όποίες περνάει ή άλυσίδα τής άγκυρας
- εύτυχισμένος, πλούσιος
- θρήνος, όδυρμός
- (τουρκ.) δωμάτιο· ό καλός όντάς = ή αίθουσα ύποδοχής
- αύτός πού έχει καλή όραση, αντίληψη
- Νύμφη πού κατοικούσε στα όρη
- σωρός, σειρά
- ό μεγαλύτερος ποταμός τής Συρίας
- (Ιταλ.) προστ. του ρ. όρτσάρω· ναυτ. παράγγελμα, «πρόσαγε» = στρέψε τήν πλώρη στον άνεμο (όρτσα άλά μπάντα): τό αντίθετο: στρέψε τήν πρύμνη στον άνεμο (πόντζα άλά μπάντα)
- έκλεκτό ψάρι
- άρμενίζω μέ ούριο (εύνοϊκό) άνεμο
- αύτός πού πνέει άπό τήν ούρά (τήν πρύμνη) του πλοίου, ό εύνοϊκός άνεμος
- (ού+τόπος) ή ιδέα πού δέν μπορεί νά σταθει, νά πραγματοποιηθει· αύτός πού σχεδιάζει άπραγματοποίητα = ούτοπιστής
- ό,τι τρώγεται μέ τό ψωμί, φαγητό, προσφάγι

Π

παγάνα, ή

παλάγκο

- όμαδικό κυνήγι ζώων ή όμαδικό ψάρεμα
- βαρούλκο

- πάλαι
παλαμάρι
παλιολαζαρίνα
πάλος
Παμπούκης Νικηφόρος
- παμφαής
παννυχίς (-ίδος), ή
- παρά
παραγώνι
- παραινῶ
παραιτυπία, ή
πάρεξ
Παρθένης Κωνσταντίνος
- παρτέρι
- παρυφή
πασαλίκι
πατρίκι
- πελιδνός
πεντήρης (ναῦς)
πεπρωμένα
περιάγομαι
περιαλγής (-οῦς)
περισετῶτες
- περικαλλής, ό, ή
περίορτος
περίστυλος
περίσωμα
- τόν παλιό καιρό
— χοντρό караβόσκοινο (κάλως)
— ἐμπροσθογεμές πυροβόλο ὄπλο παλαιοῦ τύπου
— πάσσαλος, παλούκι
— (1784 - 1846). Ἀπό τά Χαλκιάνικα, κοντά στό Χελμό. Μοναχός καί δάσκαλος, σπουδασμένος στήν Πίζα τῆς Ἰταλίας, φιλικός, ἀγωνίστηκε στήν ἐπανάσταση τοῦ 21. Ὁ ἀδελφός του Χαράλαμπος, πού γεννήθηκε στήν Ἀκράτα, ὅπου ἐγκαταστάθηκαν οἱ κάτοικοι τῶν Χαλκιάνικων μετά τήν ἐπανάσταση, ὑπῆρξε γυμνασιάρχης τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ γυμνασίου τοῦ νεοσύστατου κράτους, στό Ναύπλιο
— γεμάτος φῶς
— ἐκκλησιαστική ἀκολουθία, πού διαρκεῖ ὅλη τή νύχτα
— πλησίον, κοντά
— ὁ χώρος κοντά στό τζάκι καί τό ἴδιο τό τζάκι, ή παραστιά
— συμβουλευῶ, νουθεῶ
— παράλειψη ή παράβαση τῶν νομικῶν τύπων
— (παρά + ἐκ) παρεκτός, ἐκτός, πλὴν, παρά μόνο
— γεννήθηκε τό 1879 στήν Ἀλεξάνδρεια· διακεκριμένος ζωγράφος, καθηγητής τῶν Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν ἀπό τό 1930 ὡς τό 1948.
— (γαλλ.) μέρος τοῦ κήπου προορισμένο γιά λουλούδια
— τό τέρμα μιᾶς ἐκτάσεως, ἄκρο
— ή περιοχή πού ἐξουσιάζει ὁ πασάς, ή ἐξουσία του
— ὅσοι ἀνῆκαν στήν ἀνώτατη κοινωνική τάξη τῆς ἀρχαίας Ρώμης (εὐγενεῖς, πλούσιοι)
— χλωμός, μαυροκίτρινος· καταφοβισμένος
— πολεμικό πλοίο μέ τρεῖς σειρές κουπιά
— τά γραμμένα ἀπό τή μοῖρα
— περιφέρομαι, στριφογυρίζομαι
— περίλυπος
— ρ. περίσταμαι = στέκομαι γύρω, περιστοιχίζω· οἱ περισετῶτες = οἱ θεατές, οἱ ἀκροατές
— ἐξαιρετικά ὠραῖος
— ὁ περιρρέομενος, ὁ βρεχόμενος ἀπό παντοῦ
— αὐτός πού περιβάλλεται ἀπό στύλους
— τό ὑπόλοιπο πού περιώθηκε

πεσσός	— πεσσοί ἐδῶ εἶναι οἱ ψηφίδες, δηλ. τὰ πετραδάκια, μέ τὰ ὁποῖα ἔπαιζαν πάνω σέ ἄβακα (βλ. λέξη), τὰ πούλια
πετροκαλαμιά	— αὐτό πού ἀπομένει μετά τό θερισμό τοῦ σταριοῦ
Πηδάλιον	— τό τιμόνι τοῦ πλοίου (ἀρχ. οἶαξ)· μετφ. βιβλίο μέ συλλογή κανόνων γιά τή διακυβέρνηση τοῦ σκάφους τῆς Ἐκκλησίας
παιάνομαι	— λιπαίνομαι, παχαίνω
πίπτω	— πέφτω, ξεπέφτω
πλάβα	— βάρκα λίμνης στή Μακεδονία
πλαισιώνω	— περιβάλλω κάτι μέ πλαισιο, μέ κορνίζα
πλαταγῶ	— χτυπάω καί κάνω μεγάλο κρότο
Πλειάδες	— ὁ ἀστερισμός Πούλια
πληκτικός	— αὐτός πού προκαλεῖ πλήξη, ἀνιαρός, κουραστικός, θλιβερός
πλημμελῶ	— κάνω πλημμελήματα, σφάλματα
πλησίστιος	— αὐτός πού πλέει μέ ἀπλωμένα τὰ πανιά
πόα, ἡ	— τὰ φυτά μιᾶς περιοχῆς· τό φυτό πού δέν εἶναι ξυλώδης ὁ κορμός του, ἡ χλόη
Πόγραδες, τό	— πόλη στή Β. Ἠπειρο
ποδίω	— ἐξαιτίας κακοκαιρίας σταματάω τόν πλοῦ, παραμένω στόν ὄρμο
ποκάρι	— ποσότητα μαλλιῶ
πολύροιβδος	— αὐτός πού γινεῖται ὀρμητικά καί κάνει θόρυβο
Ποντίφηξ (-κος), ὁ	— καί Ποντίφις· ὁ ἀρχιερέας τῶν Ρωμαίων
πορθμεύς (-έως), ὁ	— αὐτός πού μεταφέρει μέ τό πορθμεῖο του (σκάφος) ἐπιβάτες ἀπό τή μιὰ ξηρά στήν ἄλλη
«Πόρτα»	— ἡ « Ὑψηλὴ Πύλη », ἡ κυβέρνηση τῶν σουλτάνων
πορφυρογέννητος	— αὐτός πού γεννιέται, ὅταν οἱ γονεῖς του βασιλεύουν
Πούλια	— ὁ ἀστερισμός τῶν Πλειάδων, πού ἀποτελεῖται ἀπό 2.500 καί πάνω ἀστέρια. Μόνο ἑπτὰ ὡς δέκα φαίνονται (ἑφτάφωτη Πούλια)
πράγμα, ἡ	— ἀλιευτικό ἐργαλεῖο
πραιτωριανοί	— στρατιωτικό σῶμα, πού ἀποτελοῦσε τήν αὐτοκρατορική φρουρά τῶν Ρωμαίων
πράτιγο	— ἐμπόριο, κίνηση
προηγούμενος	— προϊστάμενος μοναστηριοῦ, ἡγούμενος
προκαλῶ	— προσενῶ, φοβερίζω
προντίζομαι	— σκορπίζομαι, τινάζομαι
προσκολῶμαι	— προσηλώνομαι μέ ἀφώσωση ἢ ἀπό συμφέρον
προσορμίζομαι	— μπαίνω στόν ὄρμο ἢ στό λιμάνι, ὅπου ἀγκυροβολῶ, ἀράζω

πρόστεγον	— υπόστεγος χώρος στο άκρο τῆς πλώρης
πρυμίζω	— πλέω με οὐριο, εὐνοϊκό άνεμο, οὐριοδρομῶ (βλ. λέξη)
πρωτάτα, τά	— οἱ προεστοί, οἱ ἄρχοντες
πιλόν	— τό μαλακό φτερό τῶν πουλιῶν, πούπουλο
πυξίς	— μικρή θήκη ἀπό ξύλο, κουτί
πύραυνον	— μαγκάλι
πυτιά, ἡ	— μαγιά, ἀπ' τήν ὁποία γίνεται τό τυρί

P

ραθυμία	— ὀκνηρία, νωθρότητα
ράζος	— κουρέλι, ἄνθρωπος μέ χαμένο τό ἠθικό του
ραφίνα	— τό στέλεχος τῆς σίκας (βριζοκάλαμο)
ρεκάζω	— βγάζω ζωνηρές φωνές
ρηγάτο	— τό βασίλειο
ρίμες	— ὁμοιοκατάληκτα δίστιχα (ριμάδες)
ριπή	— βολή, γρήγορη κίνηση
ριτζιά, ἡ	— παράκληση, αἴτημα
ρόγχος	— ροχαλητό
ρομφαία	— πλατιά καί μεγάλη σπάθη μέ δύο κόψεις (ἀμφίστομη)· τό πύρινο σπαθί τῶν Ἀρχαγγέλων
ροσόλι	— ἡδύποτο, λικέρ
ρουμάνια, τά	— (τουρκ.) τά δάση
ροτα, ἡ	— ἡ πορεία τοῦ πλοίου
ρουπάκι	— ἄγριοβελανιδιά
ροχθῶ	— προκαλῶ ρόχθο, θόρυβο (κυρίως τά κύματα ἡ νερά πού πέφτουν)
ρύπος	— ἀκαθαρσία, λέρα

Σ

σάισμα	— τό σέκπασμα
σακολέβα, ἡ	— α) ἰστόιο, καραβόπανο σέ σχῆμα τραπεζοειδές β) ψαρόβαρκα πού ἔχει τέτοιο πανί
σακοράφα	— μεγάλη χοντρή βελόνα, σακοβελόνα
σαλαγῶ (-άω)	— μέ φωνές καί θορύβους δίνω ὀρισμένη κατεύθυνση στά ζῶα
σάπφειρος	— πολύτιμος λίθος γαλάζιου χρώματος
σαρίδια	— σκουπίδια, μικρά κοματάκια
σάρισα	— μακρύ δόρυ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων
σβάστικα	— (λ. σανσκρι.) διακοσμητικό σέ σχῆμα ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ· σύμβολο τοῦ χιτληρικοῦ καθεστῶτος

σγαρλίζω	— σκαλίζω, άνασκαλεύω
σελαγισμός	— φεγγοβόλημα
σελάχι	— (τουρκ.) δερμάτινη ζώνη κατάλληλη για ήθήκη μικρών όπλων και μαχαιριών
σεράι	— (τουρκ.) άνάκτορο, μέγαρο, διοικητήριο
σερασκέρης	— (τουρκ.) τοπικός στρατιωτικός διοικητής (σε- ρασκέρης τής Ρούμελης)
σερμαγιά, ή	— ποσό χρημάτων
σεφέρι	— (τουρκ.) έκστρατεία, πόλεμος
σηκός, ό	— ό κυρίως νάός, τό μεσαίο τμήμα του ναού τών αρχαίων
σιβυλλικοί χρησμοί	— συλλογή προφητειών τής Σίβυλλας, σχετικών μέ τό μέλλον τής Ρώμης
σιλεντιάριος	— άξιωματούχος ειδικός γιατήν τάξη στο παλάτι τών βυζαντικών αυτοκρατόρων
Σιλήμνα, ή	— βουνό τής Άρκαδίας κοντά στην Τρίπολη
σιρίτι	— (τουρκ.) στενή ταινία ή κορδόνι στο καπέλο ή στη στολή (διακοσμητικά ή διακριτικά βαθμού)
σιουμπέκι	— γλύκισμα από ξηρούς καρπούς
σινανές, ό	— έμπροσθογεμές παλιό τουφέκι
σιφοννικό	— θύελλα, λαίλαπα, τυφώνας, καταιγίδα μέ άνεμο- θύελλα
σκαπετω	— (Ιταλ.) φεύγω και χάνομαι πίσω από κάποιο ύψω- μα· γλιτώνω
σκαριά, τά	— σκάρα ναυπηγείου, όπου τοποθετούνται και μον- τάρονται τά ναυπηγούμενα πλοία
σκαρμός	— ξύλινος ή σιδερένιος πάσσαλος στην κουπαστή του πλοίου από τον όποιο δένεται τό κουπί μέ θηλιά
σκάφανδρον	— ειδική στεγανή ένδυμασία του δύτη για τίς κα- ταδύσεις του
σκεβρωμένος	— κυρτωμένος
σκελεθρωμένος	— σκελετωμένος
σκήνωμα	— τό σωμα του ανθρώπου ως κατοικία τής ψυχής· λείψανο
σκιόστημα	— πήδημα από χαρά
σκούζω	— φωνάζω δυνατά, κραυγάζω
σκούνα, ή	— ταχύπλοο σκάφος μέ μικρό έκτόπισμα (ώς 500 τόνους), μέ δύο κατάρτια και τετράγωνα πα- νιά, άλλιώς: γολετόβρικο· άρχ. μουσάρων
σκότα, ή	— (Ιταλ. scotta)· τό σκονί που χρησιμεύει για νά τεντώνουν τά πανιά του πλοίου (πούς του ίστίου)

σκύλαξ (-ακος), ὁ	— σκυλάκι
σμάραγδος	— πολύτιμος λίθος βαθυπράσινου χρώματος
σνίχι	— τό πίσω μέρος τοῦ κρανίου, σβέρκος
σούδα, ἡ	— στενή δίοδος (λατ. suda = χαράκωμα)
σοφράς	— (τουρκ.) χαμηλό στρογγυλό τραπέζι τῶν χωρικῶν
σοφράν	— (ναυτ.) κόντρα στὸν ἄνεμο (ιταλ. sordano)
σπαχής καὶ σπαής	— τίτλος τῶν Τούρκων φεουδαρχῶν τοῦ μεσαίωνα· ἱππέας τοῦ ἄτακου τουρκικοῦ στρατεύματος· ἱππέας τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ
σπολλάτι	— ἀπὸ τό : εἰς πολλά ἔτη· εὐχαριστῶ
σταυραϊτός	— σταυραετός, ὁ « ἀετός νάνος »· τιμητικὴ ὀνομασία τῶν κλεφτῶν τῆς τουρκοκρατίας, πού εἶχαν ὡς ἔμβλημα τὸν ἀετό
στιά, ἡ	— ἡ ἐστία, τό τζάκι
στιβάνι καὶ στιβάλι	— ὑπόδημα πού φτάνει ὡς τὴν κνήμη, μποτίνι
στίλβω	— ἀστράφτω
στόμφος	— μεγαλοστομία, κομπασμός
στοίβα	— σωρός, στοιβάδα
στομώνω	— ἀμβλύνω τὴν κόψη μαχαίριου ἢ ξίφους, ἔτσι πού νά μὴν κόβει· μεταφ. ἐξουδετερώνω (κάποιο κακό)
συγκοινωνῶ	— κοινωνῶ τὰ ἄχραντα μυστήρια μαζί μέ ἄλλους
συγκυκῶ	— ἀναταράζω, ἀνακατεύω
συκομαῖδα	— πίτα ἀπὸ σύκα· τό ὠριμο σύκο
συλῶ	— κλέβω τὰ ἱερά, λεηλατῶ
συμπαγής, ὁ, ἡ	— πυκνός, στέρεος
συμπεριπτύσσομαι	— ἀγκαλιάζομαι μέ ἄλλους
συμφυρμός	— ἀνακάτωμα
συναμιλλῶμαι	— συναγωνίζομαι
συναξάρι	— βιογραφία ἀγίου, ἀλλά καί τό βιβλίον πού περιλαμβάνει τίς βιογραφίες τῶν ἁγίων
συνάξει - συνάρει	— σύναξις = συγκέντρωση· σύναρσις = συνδρομή, βοήθεια
συννομεύς	— αὐτός πού νέμεται, πού ἀπολαμβάνει κάτι μέ ἄλλον
σύνωρα	— σύντομα
σφυρήλατος	— ὁ κατεργασμένος μέ τό σφυρί, στέρεος
Σωσίβιος	— ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς συμβούλους τοῦ βασιλιᾶ τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Δ' τοῦ Φιλοπάτορα (τέλος γ' αἰῶνα π.Χ.)
σωτρόπι	— τό ἐσωτερικὸ τοῦ σκελετοῦ τοῦ κύτους τοῦ πλοίου

Τ

Ταγανόκ	— ὁ κόλπος τοῦ Ταϊγανίου τῆς Ρωσίας
---------	-------------------------------------

τά(μ)πια, ἡ	— δχύρωμα, κανονιοστάσιο
ταμπούρι	— χαράκωμα, ὀχύρωμα
τανοσίπτερος	— ἐκεῖνος πού ἔχει μακριά φτερά
ταριχευτικός	— αὐτός πού ἀνήκει στήν ταρίχευση (πάστωμα)
ταρσανάς	— τό ναυπηγεῖο, ὁ ναύσταθμος
ταταλιά, ἡ	— δέντρο φοινικοειδές
τάταρης	— Τοῦρκος ταχυδρόμος· ὁ χάρος
τεθηπώς	— τέθηπα = θαυμάζω, σαστίζω
τελώνια, τά	— πονηρά πνεύματα
τέμενος, τό	— τόπος ἀφιερωμένος στό Θεό, ναός
τέμνομαι	— κόβομαι
τέμπλον	— (λατ.) τό εἰκονοστάσι τοῦ ναοῦ, μέ τό ὁποῖο χωρίζεται τό Ἅγιο Βῆμα ἀπό τόν κυρίως ναό
τερέβινθος, ἡ	— δέντρο πού βγάζει τήν τερεβινθίνη (νέφτι)
τερέτισμα	— κελάδημα χελιδониού ἢ τζιτζικά
Τεσσαράκοντα μάρτυρες	— 40 χριστιανοί στρατιῶτες, πού μαρτύρησαν στή Σεβάστεια τῆς Μ. Ἀσίας.
Τετράπολις	— ὀνομασία τῆς Ἀντιόχειας, πού ἦταν χωρισμένη σέ τέσσερα μεγάλα τμήματα, σάν ξεχωριστές πόλεις
τζοβαῖρι	— χρυσαφικό, πολύτιμο κόσμημα
τζοχανταραῖοι	— Τοῦρκοι σωματοφύλακες τοῦ πασᾶ
τιθασεῖω	— δαμάζω, ἐξημερώνω
τίρα	— ἀπόσταση βολῆς τηλεβόλου
τιτιβισμός	— λαλιά ὅμοια μέ τῆς πέρδικας
τρακάρω	— κάνω κάτι νά συγκρουστεῖ μέ ἄλλο· τσακώνομαι, πιάνομαι μέ κάποιον
τραταμέντο	— κέρασμα
τράτα	— τό ἀλιευτικό πλοῖο, πού ψαρεύει μέ τό δίχτυ· τράτα = σακουλοειδές δίχτυ
τρεχαντήρι(ον)	— μικρό ἱστιοφόρο γιά ἀλιεία ἢ ἄκτοπλοῖα
τρικάταρον	— ἱστιοφόρο μέ τρία πανιά
Τρικούνης Χαρίλαος	— (1832 - 1896). Ἕνας ἀπό τοὺς σημαντικότερους πολιτικούς τῆς νεώτερης Ἑλλάδας. Βοήθησε πολύ τήν ἀναδιοργάνωση τοῦ νεοσύστατου τότε ἐλληνικοῦ κράτους· θερμός ὑποστηρικτής τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ
τροίλια	— (ἰταλ.) τερέτισμα ὠδικοῦ πουλιοῦ, μουσικό λάλημα
τριτημόριο	— τό ἓνα τρίτο ($\frac{1}{3}$) ἑνός ποσοῦ
Τροίτων	— ἀρχαῖος θεός, γιός τῆς Ἀμφιτρίτης καί τοῦ Ποσειδῶνα

τρομπόνι	— παλαιό έμπροσθογεμές όπλο· χάλκινο πνευστό μουσικό όργανο
τροπαία, ή	— άνεμος πού πνέει από τή θάλασσα στή στεριά
τροπίς (-ιδος), ή	— βλ. λέξη· καρένα ή καρίνα
τροχοφόρον	— ατμόπλοιο παλαιού τύπου μέ δυό μεγάλους τροχούς στά πλάγια
τροχαλίζω	— άκούγομαι νά τρέχω
τσάκα, ή	— (ή τζάκα) πλεχτή μάλλινη καί χοντρή έξωτερική φανέλα
τσαλίμα, τά	— κόλπα
τσαπαράζια, τά	— άσημένια ή επίχρυσα στολίδια γιά έθνικές τοπικές ένδυμασίες
τσαρσί	— άγορά, παζάρι
τύλωμα (-ατος), τό	— τό έξόγκωμα πού προέρχεται από τόν κάλο· ρόζος
τύρβη, ή	— θόρυβος, ταραχή· πολυτέλεια
τυροβόλι	— καλάθι, στό όποίο χύνεται πηγμένο τό γάλα (τυρόπηγμα), γιά νά στραγγίσει καί νά γίνει τυρί
τυφών (-ωνος), ό	— τυφώνας, θύελλα, άνεμοστρόβιλος

Υ

ύλην (όρος)	— δασωμένο
ύμνω	— πλέκω τό έγκώμιο κάποιου, ψέλνω ύμνο
ύπνινισσοτο	— ρ. ύπαινίσσομαι = κάνω ύπαινιγμό, ύπονωώ
ύποτροπή	— ή επανάληψη του ίδιου γεγονότος ύστερα από μιά διακοπή
ύποφώσκω	— άρχίζω νά φέγγω
ύπώρεια, ή	— οί πρόποδες του βουνού
ύψικάρηνος	— (άρχ. κάρηνον = κορυφή, κεφαλή)· αυτός πού έχει ψηλή κορυφή, κεφαλή· ψηλός

Φ

φαιλόνιον	— διακριτικό άμφιο τών ιερέων
φαντασμαγορία	— φανταστική παράσταση ή εικόνα, ωραιότατο θέαμα
φαράγγι	— βαθύ χάσμα ανάμεσα σέ βουνά, βαθιά καί απόκρημνη χαράδρα
Φειδίας	— σπουδαίος 'Αθηναίος γλύπτης του ε' π.Χ. αιώνα, ό όποίος φρόντισε τά καλλιτεχνικά έργα τής 'Ακροπόλεως
φελούκα	— μικρό ίστιοφόρο ή μεγάλη βάρκα
φιλόκαλος	— αυτός πού άγαπάει τό ώραίο

φινό, τό
φλάμ(μ)ουλος
φλάμπουρο
φλάσκα, ή
φλέγμα, τό
φλοκάτα, ή
φολίς (-ίδος), ή
φονιάς, ό

φουντο
Φραντζής Γεώργιος

φρένα, τά
φρενίτις, ή

φρۇدى (του βουνοῦ)
φυλλάς (-άδος), ή
φυλλίζω

φώσινο
φωστήρ, ό

- τό φίδι· μετφ. τό πολύ δυνατό κρύο
- (λατ.) βασιλικό λάβαρο, σημαία
- πολεμική σημαία
- ξύλινο δοχείο κρασιού (τσότρα, τσίτσα)
- άπάθεια, ψυχραιμία
- κάπα ή κουβέρτα μάλλινη μέ κρόσια
- λέπι
- προεξοχή σάν είδος εξώστη πάνω άπ' τήν πόρτα του σπιτιού, άπ' όπου χτυπούσαν τούς ληστές πού πήγαιναν γιά λεηλασία ή τούς έριχναν καυτό λάδι
- ό βυθός τής θάλασσας
- (1401 - 1466). Βυζαντινός στρατιωτικός, πολιτικός καί συγγραφέας, πού έγραψε τό «Χρονικόν» τής άλώσεως τής Κων/πόλεως
- ό νοῦς, τό μυαλό
- μανία, διατάραξη τών φρενών, του μυαλου· φρενιτώδης = έξαλλος
- τό πάνω μέρος του βουνου· ή κορυφογραμμή
- φύλλωμα, στρώμα φύλλων
- ξεφυλλίζω· τό πανί του πλοίου φυλλίζει, όταν, εξαιτίας του άνέμου ή στή στροφή, παύει νά κολπώνεται
- μωρουδέλι, πλάσμα άδύνατο, τρυφερό
- αυτός πού φωτίζει, ό σοφός, αυτός πού ξέρει πολλά

X

χαγιάτι
χαμοβροντή

χάμουρα, τά

χαμπέρι
χάρμα, τό
χαρμπί, τό
Χάσικα
χατζηλίκι

χατζής
χαφιές καί χαβιές

χηβάς (-άδος), ή

- (τουρκ.) σκεπασμένος διάδρομος, εξώστης
- βροντή πού προέρχεται άπό μικρό ὕψος πάνω από τήν επιφάνεια τής γής
- τά εξαρτήματα του άλόγου καί τών άλλων ὑποζυγίων (ή σαγή)
- (τουρκ.) είδηση, νέο
- αυτό πού προσενεί χαρά
- μαχαίριδιο άμβλύστομο γιά τρύπημα ή άκόνισμα
- χωριά τής Χαλκιδικής
- προσκύνημα στους ιερούς τόπους· ό τίτλος του χατζή (βλ. λέξη)
- (άραβ.) ό προσκυνητής τών άγίων τόπων
- ὑποπτος πληροφοριοδότης, μυστικός πράκτορας τής άστυνομίας, καταδότης
- άχηβάδα (βλ. λέξη), ή κόγχη του 'Ιερού Βήματος

- χλαλοή, ή — μεγάλος θόρυβος πού προέρχεται από μεγάλο πλήθος ανθρώπων, όχλοβοή
- χλωρίς, ή — τό σύνολο τών αυτόφυων φυτῶν μιᾶς χώρας
- χοροστάσι — τόπος γιά χορούς
- χράμι — (τουρκ.) μάλλινο χοντρό ύφασμα
- «ΧΡΟΝΙΚΑ» — ή έφημερίδα «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», πού τυπώνόταν στό Μεσολόγγι, στήν τελευταία πολιορκία, από τόν Έλβετό φιλέλληνα Ίάκωβο Μάγερ
- Χρυσόστομος — ό μητροπολίτης Σμύρνης πού σφαγιασθήκε άγρια από τούς Τούρκους τό 1922
- χρυσοτείχλιον — ή επίσημη αίθουσα του παλατιού στήν Κωνσταντινούπολη
- χρώς (γεν. χρωτός) — ή έπιδερμίδα του σώματος
- 1896 — τό έτος πού έγιναν στήν Αθήνα οί πρώτοι στους νεώτερους χρόνους Ολυμπιακοί άγώνες

Ψ

- ψάλλης τής Λευκάδος — εΐναι ό Βαλαωρίτης στό «Τραγούδι τών Έφτά Νησιῶν» του Κωστή Παλαμά
- ψαροπούλα, ή — μικρή ψαρόβαρκα

Ω

- ώδε — έδῶ
- ώδης (-ϊνος), ή — ό πόνος τής γέννας
- ώρυγή — άγρια φωνή ζῶων, ούρλιασμα
- ώρύομαι — ούρλιάζω (γιά τά ζῶα), θρηνῶ γοερά (γιά τούς ανθρώπους)
- ώσει — σάν

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ. Γεννήθηκε στην Αθήνα τό 1875 καί πέθανε τό 1937. Σπούδασε φιλολογία καί ἔγινε καθηγητής τῆς βυζαντινῆς τέχνης στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἐγγραψε : «Ἡ βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη», «Τό χρονικόν τοῦ Μορέως» κ.ἄ.

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Φιλολογικὸ ψευδώνυμο τοῦ Γεωργ. Ἀθανασιάδη - Νόβα. Γεννήθηκε τό 1894 στή Ναύπακτο. Σπούδασε νομικά καί ἀσχολήθηκε στήν ἀρχή μέ τή δημοσιογραφία καί ἀργότερα μέ τήν πολιτική. Στούς φιλολογικοὺς κύκλους ἔγινε γνωστός μέ τήν πρώτη ποιητική του συλλογὴ «Πρωινὸ ξεκίνημα» (1919). Ἐγγραψε πολλές ποιητικὲς συλλογές καί διηγήματα.

ΑΚΡΙΤΑΣ ΛΟΥΚΗΣ. Γεννήθηκε στή Μόρφου τῆς Κύπρου τό 1909. Ἀφοῦ ἐργάστηκε ὡς δάσκαλος σέ σχολεῖα τοῦ νησιοῦ του, ἐγκαταστάθηκε στήν Ἀθήνα, ὅπου ἀσχολήθηκε μέ τήν λογοτεχνία καί τή δημοσιογραφία. Ἀργότερα ἀναμείχθηκε στήν πολιτική καί ἔγινε ὑφυπουργὸς Παιδείας τό 1964. Πρωτοπαρουσιάστηκε στή λογοτεχνία μέ τό αὐτοβιογραφικὸ μυθιστόρημα «Νέος μέ καλὰς συστάσεις» (1935). Τό 1936 δημοσίευσε τό ρεαλιστικὸ μυθιστόρημα «Ὁ κάμπος», ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἀγροτῶν τῆς Κύπρου. Τό σπουδαιότερο ἔργο του εἶναι τό μυθιστόρημα «Ἀρματοῦμενοι» (1947), ὅπου ἀξιοποιεῖ λογοτεχνικά τίς ἐμπειρίες του ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ του στὸν ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο τοῦ 1940 - 41. Πέθανε τό 1965.

ΑΜΑΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Γεννήθηκε τό 1874 στή Χίο. Σπούδασε φιλολογία καί ἔγινε καθηγητὴς τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἐγγραψε πολλές ἱστορικὲς μελέτες, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ σπουδαιότερη εἶναι ἡ «Ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους».

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Γεννήθηκε στή Λευκάδα τό 1824 καί πέθανε τό 1879. Σπούδασε νομικά στό Παρίσι καί στήν Πίζα. Ἀγωνίστηκε ὡς βουλευτὴς γιὰ τήν ἔνωση τῆς Ἑπτανήσου μέ τὴ μητέρα Ἑλλάδα. Ἀφοσιώθηκε στήν ποίηση καί σέ ὅλα σχεδόν τὰ ποιήματά του ἐμπνέεται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῶν ἀρματολῶν καί κλεφτῶν τοῦ 21. Ἔργα του : «Μνημόσυνα», «Κυρὰ Φροσύνη», «Θανάσης Διάκος», «Φωτεινός» κ.ἄ.

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γενήθηκε στή Βιζύη τῆς Θράκης τό 1849 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1896. Σπούδασε φιλολογία καί ἔγινε καθηγητὴς γυμνασίου καί ὑφηγητὴς στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἐγγραψε ποιήματα, διηγήματα, φιλοσοφικὲς μελέτες καί ἀσχολήθηκε μέ ἐπιτυχία μέ τήν παιδικὴ λογοτεχνία. Ὑπῆρξε, ὅπως τὸν ὀνόμασαν, ὁ «πατέρας» τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος. Στὰ ἔργα του ἐμπνέεται ἀπὸ τίς ἀναμνήσεις τῶν παιδικῶν του χρόνων καί εἰσάγει τό ψυχογραφικὸ στοιχεῖο παράλληλα μέ τό ἡθογραφικόν. Ἔργα του : «Τό ἀμάρτημα τῆς μητρός μου», «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» κ.ἄ.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Γεννήθηκε τό 1835 στή Σύρο καί πέθανε τό 1908.

Έζησε αρκετά χρόνια στην Άγγλία και στη Γαλλία, όπου ασχολήθηκε με το έμποριο. Ήταν από τους πρώτους που σκέφθηκαν να αναβιώσουν τους Ολυμπιακούς αγώνες και με δική του πρωτοβουλία έγιναν για πρώτη φορά τό 1896 στην Αθήνα. Ίδρυσε τόν «Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων», τόν «Οἶκον τυφλῶν» κ.ά. ἰδρύματα. Έγραψε ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις, διηγήματα κ.ά. Τό μεγάλο ἱστορικό διήγημά του «Λουκῆς Λάρας» εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος. Ἀνάμεσα σέ ἄλλα διηγήματά του ξεχωρίζει «Ὁ παπὰ - Νάρκισσος».

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Γενήθηκε στή Ναύπακτο τό 1867 καί πέθανε στήν Αθήνα τό 1945. Ὑπῆρξε διευθυντής τῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἀσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία καί κυρίως μέ τήν ἱστορία. Ἀναζήτησε καί βρῆκε χειρόγραφα ἀγωνιστῶν, ἡμερολόγια, ἀπομνημονεύματα κ.λπ., κι ἔτσι τύπωσε τά «Ἀπομνημονεύματα τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη», τά «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Κασομούλη» κ.ά. Ἀλλά του ἔργα : «Ὁ πετεινός», «Τά μεγάλα χρόνια» κ.ά. Στά ἔργα του ἐμπνέεται ἀπό τούς ἐθνικούς ἀγῶνες.

ΒΛΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γιὸς τοῦ λογοτέχνη Ἀγγελου Βλάχου, γενήθηκε στήν Αθήνα τό 1886 καί πέθανε τό 1951. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία. Τό 1919 ἱδρυσε τήν ἐφημερίδα «Καθημερινή», πού διεύθυνε ὡς τό θάνατό του. Ὁ Γ. Βλάχος ἦταν ἓνας ἀπό τούς καλύτερους πολιτικούς ἀρθρογράφους, γνωστός μέ τά ἀρχικά του Γ.Α.Β.

ΒΛΑΧΟΥ ΕΛΕΝΗ. Δημοσιογράφος. Γενήθηκε στήν Αθήνα τό 1911. Έγραψε βιβλία, τά «Ἐπικάιρα» (1949) καί τίς «Ἐντυπώσεις ἀπό τήν Ρωσίαν» (1945). Μετά τό θάνατο τοῦ πατέρα της ἀνέλαβε τή διεύθυνση τῆς ἐφημερίδας «Καθημερινή».

ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Γενήθηκε στήν Πάτρα τό 1891. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί τά γράμματα. Έγραψε κυρίως ἱστορικά ἔργα, ὅπως «Ἰωάννης Καποδίστριας» (1940), πού βραβεύθηκε ἀπό τήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, «Ἱστορία τῆς κατοχῆς» (1948) κ.ά.

ΓΚΟΛΦΗΣ ΡΗΓΑΣ (Δημ. Δημητριάδης). Γενήθηκε στήν Εὐρυτανία τό 1886. Σπούδασε νομικά, ἀλλ' ἀφοσιώθηκε στήν ποίηση καί τή λογοτεχνία. Πέθανε στήν Αθήνα τό 1958.

ΓΟΥΔΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. Γενήθηκε στά Γιάννινα τό 1816 καί πέθανε στήν Αθήνα τό 1882. Σπούδασε ἱατρική, ἀλλ' ἀσχολήθηκε μέ τή συγγραφή ἱστορικῶν, ἐπιστημονικῶν καί πολιτικῶν πραγματειῶν. Σημαντικότερο εἶναι τό ὀκτάτομο ἔργο του «Βίοι παράλληλοι», στό ὁποῖο ἐξιστορεῖται ἡ ζωὴ διαφόρων μορφῶν τοῦ ἔθνους μας.

ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. Γενήθηκε στή Γρανίτσα τῆς Εὐρυτανίας τό 1880 καί πέθανε τό 1915. Ἀσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία καί τή δημοσιογραφία. Διακρίθηκε ὡς χρονογράφος σέ ἀθηναϊκές ἐφημερίδες. Στά ἔργα του ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τήν ἀγροτική ζωὴ καί τίς λαϊκές παραδόσεις. Σὺλλογὴ πεζῶν του: «Τά ἄγρια καί τά ἡμερὰ τοῦ βουνοῦ καί τοῦ λόγκου».

ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ. Γεννήθηκε τό 1874 στήν Ἀλεξάνδρεια καί πέθανε τό 1941 στήν Ἀθήνα. Ἦταν κόρη τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτη καί πολιτικοῦ Ἐμμ. Μπενάκη. Ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τήν παιδική λογοτεχνία, τήν ὁποία καί πλούτισε μέ πρωτότυπα παραμύθια καί ἱστορικά μυθιστορήματα. Ἔργα της : «Ἡ ζωή τοῦ Χριστοῦ», «Τόν καιρό τοῦ Βουλγαροκτόνου», «Στά μυστικά τοῦ Βάλτου» κ.ἄ.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1859 καί πέθανε τό 1951. Ἀπό τούς πῶο γνωστούς ποιητές καί πεζογράφους τῆς λογοτεχνίας μας. Ἀπό τίς ποιητικές συλλογές του σημειώνομε δυό, τίς πῶο χαρακτηριστικές τῆς ὥριμης ἡλικίας του, τά «Φωτερά σκοτάδια» καί τά «Κλειστά βλέφαρα». Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1895 καί πέθανε τό 1975. Σπούδασε μηχανικός χημικός. Ἀσχολήθηκε μέ τά γράμματα καί ἔγραψε «Τό περιβόλι τῶν θεῶν», «Ἡ Πίνδος», «Ροῦπελ» κ.ἄ.

ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. Γεννήθηκε στή Λευκάδα τό 1815 καί πέθανε στήν Ἑλβετία τό 1881. Σπούδασε νομικά, ἀλλά ἐπιδόθηκε σέ ἱστορικές μελέτες καί στή λογοτεχνία. Εἶναι ἀδελφός τοῦ Ἰω. Ζαμπέλιου, δικαστικοῦ στή Λευκάδα μέ εὐρύτατη μόρφωση, πού ἀνέπτυξε μεγάλη πατριωτική δράση πρίν καί μετὰ τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Γεννήθηκε τό 1852 καί πέθανε τό 1942 στήν Ἀθήνα. Σπούδασε νομικά καί ἐπιδόθηκε στή δημοσιογραφία. Ἀσχολήθηκε μέ ἱστορικές, λαογραφικές καί τοπογραφικές ἐρευνες τῆς ἱστορίας κυρίως τῆς Ἀθήνας κατὰ τούς μεσαιωνικούς χρόνους καί τήν τουρκοκρατία. Ἐγραψε τήν «Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας» κ.ἄ.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Γεννήθηκε τό 1866 στά Λεχαινά τῆς Ἡλείας καί πέθανε στό Μαρούσι τό 1922. Σπούδασε ἱατρική καί ἀπό τήν ὑπηρεσία του ὡς στρατιωτικός γιατρός βρῆκε τήν εὐκαιρία νά γνωρίσει τήν ὕπαιθρο καί τή θάλασσα, τούς ἀνθρώπους τῆς ὁποίας ἠθογραφεῖ πολύ ἔντεχνα. Ἀσχολήθηκε μέ τή διηγηματογραφία. Ἀρχισε ἀπό τήν καθαρεύουσα, ἔπειτα ὁμως μέ τήν ἐπίδραση τοῦ Ψυχάρη γράφει στή δημοτική. Ἔργα του: «Λόγια τῆς πλῶρης», «Παλιές ἀγάπες», «Ὁ ζητιάνος», «Ὁ ἀρχαιολόγος» κ.ἄ.

ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Γεννήθηκε στό χωριό Βιάννος τῆς Κρήτης τό 1861 καί πέθανε στό Ἡράκλειο τό 1920. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί διακρίθηκε στό χρονογράφημα. Ἐγραψε διηγήματα, στά ὁποία μᾶς παρουσιάζει μέ ζωηρά χρώματα πρόσωπα καί πράγματα τῆς κρητικῆς ζωῆς. Ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης καί ὁ Καρκαβίτσας εἶναι ἀπό τούς καλύτερους ἠθογράφους τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος. Ἔργα : «Ὁ Πατούχας», «Ὅταν ἤμουν δάσκαλος», «Ἡ πρώτη ἀγάπη» κ.ἄ.

ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΦΩΤΗΣ. Γεννήθηκε στό Αἰβαλί (ἀρχαῖες Κυδωνίες) τῆς Μ.

Ἀσίας τό 1895 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1961. Σπουδαῖος ζωγράφος καί συγγραφέας. Γράφει σέ μιά ζωντανή δημοτική γλώσσα καί τό ὕφος του γενικά εἶναι ἀπλοϊκό καί ἀνεπιτήδευτο. Ὡς ζωγράφος συνεχίζει τή βυζαντινὴ παράδοση. Ζωγράφησε τίς τοιχογραφίες πολλῶν ἐκκλησιῶν καί τοῦ Δημαρχείου Ἀθηνῶν. Ἐγγραψε: «Φημι-σμένοι ἄντρες καί λησμονημένοι», «Τ' Αἰβαλί, ἡ πατρίδα μου» κ.ἄ.

ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Γεννήθηκε στό Μυριόφυτο τῆς Θράκης τό 1858 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1928. Σπούδασε παιδαγωγική καί φιλοσοφία στή Γερμανία. Ἐγγραψε ἐπιστημονικὲς διατριβές, διηγήματα, βιογραφίες κ.λπ.

ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ ΝΙΚΟΣ. Γεννήθηκε στήν Κυρήνεια τῆς Κύπρου τό 1911. Σπούδασε στή Φιλοσοφικὴ Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν καί δίδαξε στό γυμνάσιο τῆς Κυρήνειας καί στό Παγκύπριο τῆς Λευκωσίας. Μετεκπαιδεύτηκε στό Κέντρο Διεθνῶν Ὑποθέσεων τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ. Ἀναμείχθηκε ἐνεργά στήν ἐθνική, πολιτική καί πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου. Γενικός γραμματέας τῆς Ἐθναρχίας τῆς Κύπρου τό 1955 καί διευθυντὴς τοῦ ὄργανου τῆς «Ἑλληνικῆς Κύπρου». Ἐκδότης καί διευθυντὴς (1948 - 1956) τοῦ λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ «Κυπριακά Γράμματα» (1934-1956). Πρέσβης τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας στήν Ἑλλάδα ἀπὸ τό 1960. Δημοσίευσε: «Χρονικά», «Μορφές τοῦ μύθου» (διηγήματα). «Σπουδές», «Ἐπιστροφή» (ποιήματα). «Τό νεοελληνικὸ θέατρο», «Εἰσαγωγή στήν ποίηση τοῦ Σεφέρη» (μελέτες) κ.ἄ.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Γεννήθηκε στό Συρράκο τῆς Ἡπείρου τό 1868 καί πέθανε στήν Ἀρτα τό 1894. Ἀπὸ μαθητὴς ἄρχισε νά ἀσχολεῖται μέ τὴν ποίηση καί τὴ λογοτεχνία. Ἡ ποίησή του ἔχει ὡς πηγή τό δημοτικὸ τραγούδι. Ὁ Κρυστάλλης ὑπῆρξεν ὁ τραγουδιστὴς τῆς ἀγροτικῆς καί ποιμενικῆς ζωῆς. Πέθανε νέος σέ ἡλικία 26 ἐτῶν. Ἔργα του: «Ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καί τῆς στάνης», «Οἱ Βλάχοι τῆς Πίνδου», «Πεζογραφήματα» κ.ἄ.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΥΣ. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1898 καί πέθανε τό 1950. Σπούδασε φυσικομαθηματικά, ἀλλὰ στράφηκε στή δημοσιογραφία καί ἀπὸ τό 1918 ἦταν διευθυντὴς καί ἐκδότης τῆς ἐφημερίδας «Ἑστία».

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Γεννήθηκε στό Ναύπλιο τό 1849 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1924. Δικηγόρος κι ὕστερα δικαστικός. Ἐκτός ἀπὸ τὰ νομικά, κοινωνιολογικά καί ἱστορικά ἔργα του, ἔγραψε διηγήματα καί περιγραφές, πού ἀναφέρονται πιο πολὺ στήν ἀγροτικὴ καί ναυτικὴ ζωὴ.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ. Γεννήθηκε στήν Ἰθάκη τό 1860. Σπούδασε φιλολογία καί φιλοσοφία στή Γερμανία, ὅπου ἄρχισε νά ἀσχολεῖται καί μέ τὴν ποίηση. Τό 1896 ἔλαβε μέρος ὡς ἑθελοντὴς στήν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης. Πολέμησε στὸν πόλεμο τοῦ 1897, ὅπου καί πληγώθηκε. Σκοτώθηκε στό Δρίσκο τῆς Ἡπείρου, πολεμῶντας, τό 1912, ὡς ἑθελοντὴς λοχαγὸς τῶν Γαριβαλδηνῶν. Ὁ Μαβίλης ἔγραψε σονέτα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γνωστότερα εἶναι ἡ «Λήθη» καί ἡ «Ἐλιά». Ὑπέρμαχος τῆς δημοτικῆς, ὡς βουλευτὴς Κερκύρας, τό 1910, εἶπε στή Βουλὴ τό περίφημο ἐκεῖνο: «Δέν ὑπάρχουν χυδαῖες γλῶσσες, χυδαῖοι ἄνθρωποι ὑπάρχουν».

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ. Ποιητής. Γεννήθηκε στο Μεσολόγγι τό 1870 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1943. Ἐζήσε στο Παρίσι, ὅπου γνωρίσθηκε μέ τόν Ζάν Μορέας, καί ἡ ποίησή του εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπ' αὐτόν. Γνωστά, μέ τοπικό χρώμα, εἶναι τά ποιήματά του: «Τά μεσολογγίτικα», «Ὁ Τάκη - Πλούμας», «Ὁ Μπαταριάς».

MARTINEΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στήν Κέρκυρα τό 1836 καί πέθανε τό 1896. Εἶναι ἀπ' τούς ποιητές πού βγήκαν ἀπ' τόν κύκλο τοῦ ἐπτανησίου ποιητῆ Ἰάκωβου Πολυλά. Ἐγράψε ποιήματα ἑλληνικά, γαλλικά, ἰταλικά.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. Γεννήθηκε στή Ναύπακτο τό 1883 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1966. Δημοσιογράφος καί συγγραφέας. Τό 1935 ἔγινε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἦταν ἓνας ἀπό τούς καλύτερους χρονογράφους τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, κριτικός, βιογράφος καί θεατρικός συγγραφέας. Σέ πολλά ἀπό τά ἔργα του παίρνει τά θέματά του ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ 21, ὅπως οἱ βιογραφίες «Ὁ Γέρος τοῦ Μοριά», «Ὁ ναύαρχος Μιαούλης», «Ματωμένα ράσα» κ.λπ. καί τό θεατρικό του «Παπαφλέσσας». Ἀλλά του θεατρικά ἔργα εἶναι «Τό κόκκινο πουκάμισο», «Τό ἄσπρο καί τό μαῦρο», «Ὁ μπαμπάς ἐκπαιδεύεται» κ.λπ.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ (1669 - 1714). Διάσημος ἐκκλησιαστικός ρήτορας ἀπό τήν Κεφαλληνία. Ὑπηρετήσε ὡς δάσκαλος, ὡς ἱεροκήρυκας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καί ἔγινε ἐπίσκοπος Κερνίκης καί Καλαβρύτων. Σπουδαιότερο ἔργο του : «Διδαχαί».

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ. Γεννήθηκε στά Μέγαρα τό 1868 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1916. Ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τή δημοσιογραφία. Ἐγράψε χρονογραφήματα, ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις, διηγήματα καί κριτικές μελέτες.

ΜΟΝΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Γεννήθηκε στήν Ἀμμόχωστο τῆς Κύπρου τό 1914. Σπούδασε νομικά καί πολιτικές καί οἰκονομικές ἐπιστήμες στο Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν. Συνεργάστηκε στά «Κυπριακά Γράμματα» καί σ' ἄλλα λογοτεχνικά περιοδικά καί δημοσίευσε συλλογές διηγημάτων καί ποιημάτων («Ταπεινή ζωή», «Στιγμές» κ.ἄ.), «Ἀνθολογία τῆς Κυπριακῆς Ποιήσεως» στά ἀγγλικά (σέ συνεργασία μέ τόν Ἀνδρέα Χριστοφίδη) κ.ἄ.

ΜΩΡΑΪ-ΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Γεννήθηκε στή Σκιάθο τό 1850 καί πέθανε τό 1929. Σπούδασε φιλολογία καί ἀρκετά χρόνια ὑπηρετήσε ὡς καθηγητής. Ἦταν ἐξάδελφος καί συνομήλικος τοῦ Παπαδιαμάντη, κι' ἐφελναν μαζί σέ ἐκκλησία στήν Ἀθήνα. Τό 1928 ἔγινε ἀκαδημαϊκός καί τόν ἴδιο χρόνο ντύθηκε τό μοναχικό σχῆμα, γιά νά πεθάνει καλόγερος στο νησί του ὕστερ' ἀπό ἓνα χρόνο. Ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης, τά θέματά του τά παίρνει ἀπό τή ζωή τῆς πατρίδας του. Ἐγράψε διηγήματα θρησκευτικά, πατριωτικά καί ἡθογραφικά, καθώς καί ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις μέ τόν τίτλο «Μέ τοῦ βοριά τά κύματα».

ΜΩΡΑΪ-ΤΙΝΗΣ ΤΙΜΟΣ. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1875 καί πέθανε τό 1953. Ὑπῆρξε θεατρικός συγγραφέας καί δημοσιογράφος. Ἐγράψε ποιήματα.

ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη τό 1867 από πατέρα Ζακύνθιο. Άνατράφηκε και τελείωσε τό γυμνάσιο στή Ζάκυνθο, πού άξέχαστη, όπως τού έμεινε, θά τήν ύμνήσει άργότερα πολλές φορές στά έργα του. Σπούδασε μαθηματικά, αλλά από πολύ νέος επιδόθηκε στή λογοτεχνία. Έγραψε μυθιστορήματα, διηγήματα, κριτικές μελέτες και θεατρικά έργα. Διευθυντής τού περιοδικού «Ή διάπλασις τών παιδων», δημοσίευσε σ' αυτό πολλές έπιστολές μέ τό ψευδώνυμο «Φαίδων». Έγινε άκαδημαϊκός τό 1931. Πέθανε τό 1951. Ύπηρξε πολυγραφότατος. Πιστεύοντας στή δημοτική, άποφεύγει τίς άκρότητες και διαμορφώνει μία γλώσσα, πού ανταποκρίνεται στό γλωσσικό αίσθημα τής αστικής κοινωνίας τής Άθήνας. Τά έργα του έχουν περιεχόμενο κοινωνικό και αποτελούν μία ήθογραφία τής πατρίδας του και τής πρωτεύουσας. Μερικά άπ' αυτά: Μυθιστορήματα: «Μαργαρίτα Στέφα», «Ό κόκκινος βράχος», «Πλούσιοι και φτωχοί». Θεατρικά: «Στέλλα Βιολάντη», «Φοιτηταί» «Ό Ποπολάρος».

ΟΥΡΑΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη τό 1890. Έκαμε πολλά ταξίδια σέ διάφορες χώρες και έγραψε σ' έφημερίδες και περιοδικά ταξιδιωτικές έντυπώσεις, άνταποκρίσεις, διάφορες μελέτες και χρονογραφήματα. Τύπωσε ποιητικές συλλογές και ταξιδιωτικές περιγραφές. Πέθανε τό 1953.

ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ ΣΥΤΥΡΙΔΩΝ. Γεννήθηκε στή Μύκονο τό 1852 και πέθανε τό 1933. Δημοσιογράφος τού άθηνάικου τύπου και λογοτέχνης.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. Γεννήθηκε στην Πάτρα τό 1859 από γονείς Μεσολογγίτες και πέθανε στην Άθήνα τό 1943. Γράφτηκε στή Νομική Σχολή τού Πανεπιστημίου Άθηνών, αλλά δέν τελείωσε τίς σπουδές του, γιατί άφοσιώθηκε στην ποίηση και γενικότερα στα γράμματα. Επί τριάντα χρόνια ήταν γενικός γραμματέας τού Πανεπιστημίου Άθηνών. Τό 1926, πού ιδρύθηκε ή Άκαδημία Άθηνών, έγινε από τά πρώτα μέλη της. Ό Παλαμής μετά τό Σολωμό είναι ό μεγαλύτερος ποιητής μας. Είναι από τούς παραγωγικότερους ποιητές μας. Στα ποιήματα του έμπνέεται από τήν πλούσια παράδοση τού έθνους μας, αλλά και από τή σύγχρονη ζωή. Τά σπουδαιότερα άπό τά ποιήματά του διακρίνονται γιά τό βάθος τών νοημάτων και τό φιλοσοφικό τους στοχασμό, γι' αυτό και ό Παλαμής χαρακτηρίστηκε ως ποιητής φιλόσοφος. Ό θάνατος τού Παλαμά στίς 27 Φεβρουαρίου τού 1943, στην κατοχή, έδωσε τήν ευκαιρία στους Έλληνες νά ζήσουν μία στιγμή έθνικής έξάρσεως, όταν ό Σικελιανός έξ όνόματος όλων τών Έλλήνων τού έδινε τόν ποιητικό εκείνο άποχαιρετισμό «Ήχῃστε οί σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές, δονῆστε...», και τά πλήθη έφελαν τόν έθνικό ύμνο. Ή στιγμή εκείνη ήταν γιά τόν Παλαμά μία άναγνώριση ως έθνικού ποιητή. Εκτός άπό τά ποιήματά του έγραψε κριτικές μελέτες, όπως «Τά πρώτα κριτικά», «Άριστοτέλης Βαλαωρίτης», «Τά χρόνια μου και τά χαρτιά μου» κ.λπ., πεζά, τό δράμα «Ή Τρισεύγενη», και φιλοτέχνησε μεταφράσεις ξένων έργων. Άπό τά ποιητικά του άξίζει νά σημειωθούν: «Ύμνος εις τήν Άθηναν», «Άσάλευτη ζωή», «Ό δωδεκάλογος τού Γύφτου», «Ή φλογέρα τού βασιλιά», «Οί καημοί τής λιμνοθάλασσας», «Ή πολιτεία και ή μοναξιά» κ.λπ.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Γεννήθηκε τό 1851 στή Σκιάθο καί πέθανε τό 1911. 'Ο πατέρας του ήταν ιερέας. 'Αφού έμαθε τά πρώτα γράμματα στήν πατρίδα του, ήρθε στήν 'Αθήνα, όπου τελείωσε τό γυμνάσιο. Γράφτηκε στή Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου καί άκουσε λίγα μαθήματα φιλολογικά, ιδιαίτερα όμως μάθαινε ξένες γλώσσες. 'Ετσι εργάστηκε αρκετά χρόνια ως μεταφραστής σέ έφημερίδες. 'Εζησε φτωχός, άλλ' αυτό δέν τόν στενοχωρούσε/ Γιος ιερέα, ανατράφηκε χριστιανικά καί φημίζεται γιά τήν ευσέβεια, τήν πραότητα καί τήν ειρηνικότητα του χαρακτήρα του, πού είναι έκδηλη στά διηγήματά του. Στήν αρχή έγραφε μυθιστορήματα, πού δημοσίευε στίς έφημερίδες, ύστερα όμως άσχολήθηκε μέ τό διήγημα, γιά νά γίνει σύντομα ένας άπό τούς καλύτερους διηγηματογράφους μας. Οί ήρωες τών διηγημάτων του είναι οί άπλοί άνθρωποι του νησιού του, πού ήθογραφεί μέ τρόπο άριστοτεχνικό. 'Η γλώσσα του είναι ή καθαρεύουσα, μιά ιδιότυπη όμως γλώσσα μέ τύπους αρχαίζοντες καί δημοτικούς, πού δημιουργεί ένα προσωπικό ύφος. Πέθανε στό νησί του. Τά διηγήματά του είναι μικρά, έκτός άπό τή «Φόνισσα». 'Η έκδοση τών «'Απάντων» του έγινε σέ έξι τόμους.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ. Γεννήθηκε στό Χάσκιοι τής Κωνσταντινουπόλεως τό 1867. Πέρασε τή ζωή της στήν Πόλη, τό Βουκουρέστι καί άλλα ελληνικά κέντρα. Πέθανε τό 1906. 'Εργάστηκε πολλά χρόνια ως δασκάλα. Δημοσίευσε σέ έφημερίδες καί περιοδικά πολλά διηγήματα, ποιήματα καί χρονογραφήματα.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Ι.Μ. Ποιητής, πεζογράφος καί κριτικός. Γεννήθηκε στό Αιτωλικό τό 1901. 'Εγραψε: «Τά πρόσωπα καί τά κείμενα» σέ έξι τόμους, «'Αστροφeggιά», «Χαμοζωή», «Τά έφτά κοιμισμένα παιδιά», «'Αφρικανική περιπέτεια» κ.ά.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. Γεννήθηκε στό Καρπενήσι τό 1867 καί πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1940. 'Από τό 1919 ως τό θάνατό του ήταν διευθυντής τής 'Εθνικής Πινακοθήκης. 'Εγινε μέλος τής 'Ακαδημίας 'Αθηνών. 'Εγραψε ποιήματα, διηγήματα καί τεχνοκριτικές μελέτες. 'Εργα του: «Διηγήματα», «Βυζαντινός όρθρος», «Πεζοί ρυθμοί», τό θεατρικό έργο «'Ο όρκος του πεθαμένου» κ.λπ.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1815 καί πέθανε τό 1891. 'Ο πατέρας του θανατώθηκε άπό τούς Τούρκους, μόλις άρχισε ή ελληνική επανάσταση. 'Η μητέρα του πήρε τά παιδιά της καί πήγε στήν 'Οδησό, όπου ο Κωνσταντίνος μορφώθηκε. Τίς σπουδές του συμπλήρωσε στήν Αίγινα, στή σχολή του Γενναδίου, κι έπειτα σέ εύρωπαϊκά πανεπιστήμια. Τό 1851 διορίστηκε καθηγητής τής Ιστορίας στό Πανεπιστήμιο 'Αθηνών, όπου δίδαξε ως τό θάνατό του. Μνημειώδης θά παραμείνει ή «'Ιστορία του ελληνικού έθνους» άπό τήν αρχαιότητα ως τήν εποχή του. 'Ο Παπαρρηγόπουλος είναι ο μεγαλύτερος 'Ελληνας Ιστορικός, πού έχει νά παρουσιάσει ή 'Ελλάδα μετά τό 1821.

ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ - ΛΑΥΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1873 καί πέθανε τό 1952. 'Υπηρέτησε τήν πατρίδα του ως αξιωματικός του πυροβολικού. Μέ τό ψευδώνυμο Λαύρας έγραψε σ' έφημερίδες καί περιοδικά χρονογραφήματα,

διηγήματα και ιστορικές αναμνήσεις. Τά ποιητικά του έργα : «Άπλά λόγια», «Σιγαλές φωνές», «Έγκολπια».

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Γεννήθηκε στην Αθήνα τό 1862 και πέθανε τό 1924. Άσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία και κυρίως μέ τήν ποίηση. Τό ύφος του είναι άπλό. Τά θέματά του είναι παρμένα από τή ζωή, τήν ιστορία και τίς παραδόσεις του ελληνικού λαού. Έργα του : «Χειμώνανθοι», «Αλάβαστρα», «Τό παλιό βιολί» κ.λπ.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Γεννήθηκε στην Καλαμάτα τό 1852 και πέθανε στην Αθήνα τό 1921. Τό 1890 διορίστηκε καθηγητής τής ελληνικής αρχαιολογίας στό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Είναι ό πρώτος πού άσχολήθηκε συστηματικά μέ τήν ελληνική λαογραφία. Έργα του : «Έκλογή από τά τραγούδια του ελληνικού λαού», «Μελέτη επί του βίου των νεωτέρων Έλλήνων», «Νεοελληνική μυθολογία», «Παροιμίες» κ.ά.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο του Δημητρίου Σύψωμου. Γεννήθηκε τό 1879 στη Χίο και πέθανε τό 1932 στον Πειραιά, όπου έζησε τά περισσότερα χρόνια τής ζωής του και έγραψε τά ποιήματά του. Η πολιτεία τον τίμησε μέ τό Έθνικό Άριστείο των Γραμμάτων, πού τό καθιέρωσε, αρχικά για τους λογοτέχνες, ή Κυβέρνηση Βενιζέλου τό 1914. Ποιητική συλλογή του : «Σκιές».

ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ. Γεννήθηκε στο Ρέθυμνο τό 1909. Έγινε καθηγητής τής Άνωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών. Έγραψε ποιήματα, μυθιστορήματα, όπως «Τό χρονικό μιās πολιτείας», «Ό ήλιος του θανάτου», «Παντέρμη Κρήτη», «Ό Κρητικός» κ.λπ., θεατρικά, όπως «Τό ιερό σφάγιο», «Ό Λάζαρος», «Τό ήφαιστειο» κ.λπ., καθώς και μελέτες ιστορίας τής τέχνης και αισθητικής.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ. Γεννήθηκε στη Σίφνο τό 1850 και πέθανε εκεί τό 1935. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα και στη Γερμανία. Βουλευτής, άκαδημαϊκός από τό 1926. Έγραψε ποιήματα και έμμετρα δράματα.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Γεννήθηκε τό 1809 στην Κωνσταντινούπολη και πέθανε τό 1892 στην Αθήνα. Υπήρξε στρατιωτικός, ύπουργός, πρεσβευτής στη Γερμανία και καθηγητής τής αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Έγραψε ποιήματα, τραγωδίες, κωμωδίες, διηγήματα, μυθιστορήματα και μεταφράσεις Έλλήνων και ξένων κλασικών. Αρχικά έγραψε ποιήματα στη δημοτική, ύστερα όμως έγραψε στην καθαρεύουσα, πού τήν επιτηδεύεται άφογα και μέ χάρη, κι έτσι ό Ραγκαβής θεωρείται ό κύριος εκπρόσωπος τής Φαναριώτικης παράδοσης. Έργα του : «Διονύσου πλοῦς» (ποίηση), «Ό αϋθέντης του Μορέως» (μυθιστόρημα), τό δράμα «Όι τριάκοντα τύραννοι», ή κωμωδία «Του Κουτρούλη ό γάμος» κ.λπ. Άπό τά ποιήματά του σημειώνουμε τό «Μαύρ' είν' ή νύχτα στα βουνά».

ΡΑΔΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Γεννήθηκε στην Αθήνα τό 1862 και πέθανε τό 1931. Σπούδασε νομικά. Ήταν πολλά χρόνια διευθυντής του Μουσείου τής Ιστορικής και Έθνολογικής Έταιρείας. Έγραψε διηγήματα.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ ΠΛΑΤΩΝ. Γεννήθηκε στη Σύμνη τό 1883 και πέθανε στην

Ἀθήνα τό 1920. Ἦταν δημοσιογράφος καί ἀσχολήθηκε μέ βυζαντινές κυρίως μελέτες.

ΡΟΔΙΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Γεννήθηκε στή Σύρο τό 1836 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1904. Ἐγραψε ἱστορικά μυθιστορήματα, διηγήματα, χρονογραφήματα, κριτικές μελέτες. Τό πασίγνωστο μυθιστόρημά του εἶναι ἡ «Πάπισσα Ἰωάννα». Εἶναι ὁ πρῶτος πού ὑποδέχθηκε μέ ἐνθουσιασμό τό «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη (1888) καί ὑποστήριξε τή δημοτική γλῶσσα στό ἔργο του «Τά εἰδωλα». Εἶναι ἀπό τοὺς καλύτερους νεοέλληνες κριτικούς.

ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Ποιητής ἀπό τή Σμύρνη (γενν. τό 1870). Πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1944. Δημοσίευσε τίς ποιητικές συλλογές «Μαῦρα κρίνα», «Τραγούδια τοῦ λυτρωμοῦ» κ.λπ. καί ἔγραψε διηγήματα καί θεατρικά ἔργα.

ΣΚΙΠΤΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ. Γεννήθηκε τό 1881 στήν Ἀθήνα καί πέθανε στή Γαλλία τό 1952. Ἀσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία καί τή δημοσιογραφία καί τό 1945 ἔγινε ἀκαδημαϊκός. Δημοσίευσε πολλὰ ποιήματα καί πεζά. Τό ποιητικό του ἔργο ἔχει τήν ἐπίδραση τῆς γαλλικῆς τεχντροπίας.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. Γεννήθηκε στή Ζάκυνθο τό 1798. Σπούδασε στήν Ἱταλία τὰ νομικά, ἀλλά νωρίς ἔδειξε μεγάλη κλίση στήν ποίηση, στήν ὅποια καί ἀφοσιώθηκε. Ἀφοῦ γύρισε ἀπό τήν Ἱταλία στή Ζάκυνθο, ἔμεινε ἐκεῖ ὡς τό 1828, πού ἔφυγε καί ἐγκαταστάθηκε στήν Κέρκυρα. Τά ἔργα του συγκέντρωσε καί τύπωσε μετὰ τό θάνατό του ὁ φίλος του ποιητής καί λόγιος Ἰάκωβος Πολυλάς. Σπουδαιότερα ἀπό τὰ ποιήματά του εἶναι ὁ «Ὕμνος εἰς τήν Ἐλευθερίαν» (1823), πού μελοποιήθηκε ἀπό τόν Κερκυραῖο μουσικό Ν. Μάντζαρο καί πού οἱ πρῶτες του στροφές εἶναι ὁ ἐθνικός μας ὕμνος, ἡ «Ὠδή εἰς τόν θάνατον τοῦ λόρδου Βύρωνος», οἱ «Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι», «Ὁ Κρητικός», ὁ «Λάμπρος» κ.λπ. Πέθανε στίς 9 Νοεμβρίου 1857 στήν Κέρκυρα. Ἡ Ἑλλάδα τόν ἀναγνώρισε ὡς ἐθνικό ποιητή.

Ὁ Σολωμός στήν ἀρχή ἔγραψε ἱταλικούς στίχους, γιατί δυσκολευόταν στά ἑλληνικά. Ὑστερα ὁμως ἀπό τή συνάντησή του μέ τό Σπυρ. Τρικούπη, τόν ἱστορικό τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21, πού τόν παρακίνησε νά γράψει στά ἑλληνικά, ὁ ποιητής ἄρχισε νά μελετᾷ τήν ἑλληνική γλῶσσα, ὅπως τήν ἀκουγε ἀπό τό στόμα τοῦ λαοῦ καί τή διάβαζε στά δημοτικά μας τραγούδια. Ἐτσι παρουσίασε σύντομα τό λαμπρό ποιητικό του ἔργο καί ἔγινε πατέρας καί γενάρχης τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως. Στά ποιήματά του διακρίνουμε γνήσιο πατριωτισμό, ὑψηλή ἐμπνευση καί βαθύ στοχασμό.

ΣΟΥΤΣΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1806 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1868. Σπούδασε στό γυμνάσιο τῆς Χίου καί ὕστερα στό Παρίσι, τήν Πάδοβα καί τή Βενετία. Τιμήθηκε μέ ἀνώτατα δημοσιούπαλληλικά ἀξιώματα, ὅπως νομάρχης καί γενικός γραμματέας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί τήν ποίηση. Ἐγραψε πολλὰ ἔργα, ἀνάμεσα στά ὅποια ὁ «Ὁδοιπóρος», ποιητικό ἔργο μέ πολλές ἀρετές. Στήν ἀρχή γράφει στή δημοτική, ὕστερα ὁμως μέ τό ἔργο του «Νέα Σχολή τοῦ γραφομένου λόγου» ὑπο-

στηρίζει τόν εξαρχαϊσμό της καθαρεύουσας. Τοῦ ἀπάντησε ὁ καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Ἀσώπιος μέ τά «Σούτσειά» του. Μαζί μέ τόν ἀδελφό του Ἀλέξανδρο ἀνήκουν στή ρομαντική σχολή.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στίς Σπέτσες τό 1860 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1938. Σπούδασε νομικά στήν Ἀθήνα καί στή Γερμανία. Ὑπηρέτησε πολλά χρόνια ὡς δημόσιος υπάλληλος. Ἐγράψε πολλές ποιητικές συλλογές καί μεταφράσεις ξένων ἔργων. Τά ἔργα του διακρίνονται γιά τό λυρισμό τους. Στά σχολεῖα εἶναι γνωστό τό ποίημά του «Ματρόζος».

ΤΑΝΑΓΡΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Ἀγγελοῦ Εὐαγγελίδη. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1877. Σπούδασε ἰατρική καί ὑπηρέτησε στό πολεμικό ναυτικό. Ἐγράψε ἐπιστημονικά ἔργα, ἀλλ' ἀσχολήθηκε καί μέ τή λογοτεχνία. Ὁ Τανάγρας εἶναι ὁ ἰδρυτής τῆς Ἑταιρείας Ψυχικῶν Ἐρευνῶν. Πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1964.

ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1871 καί πέθανε τό 1923. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί τή λογοτεχνία. Ἐγράψε δράματα («Θεοδώρα», «Βασίλισσα τοῦ Σαββά» κ.λπ.), ἱστορικά ἔργα, ὅπως «Ἱστορία τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου», «Οἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου» κ.λπ.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Γεννήθηκε στή Στενέμαχο τῆς Βουλγαρίας τό 1857 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1934. Σπούδασε φιλολογία στήν Ἀθήνα, καί στή Γερμανία εἰδικεύθηκε στήν ἀρχαιολογία. Ἐγίνε καθηγητής τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καί ἀκαδημαϊκός. Τό κυριότερο ἔργο του εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης». Τύπωσε ἐπίσης στή σειρά τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» τήν «Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν».

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Γεννήθηκε στό Σούλι τῆς Ἠπείρου τό 1861 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1835. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί δημοσίευσε σέ διάφορα περιοδικά καί ἐφημερίδες ἄρθρα, μελέτες, ποιήματα, διηγήματα κ.λπ. Ὁ Χρηστοβασίλης εἶναι ἓνας ἀπό τοὺς καλύτερους διηγηματογράφους καί, ὅπως ὁ Κρυστάλλης μέ τήν ποίησή του, ἔτσι κι αὐτός μέ τά διηγήματά του μᾶς ἔδωσε θαυμάσιες εἰκόνες τῆς ἡπειρωτικῆς ζωῆς.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Σελίδα

1. Στο στρατό μας (ποίημα), 'Αρ. Προβελέγγιου	7
2. Στη γέφυρα του Δεβόλη, Χρ. Ζαλοκώστα	8
3. 'Επείσδδιο, 'Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου	12
4. 'Από τους θαλασσινούς αγῶνας, 'Αχ. Κύρου	16
5. Χειμώνας, Γ. Α. Βλάχου	18
3) 6. <u>Ζημερώνει (ποίημα), Σ. Σκίπη</u>	20

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

7. Θεέ ύμνι (ποίημα), Π. Σούτσου	23
8. Στο Χριστό στο Κάστρο, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	24
9. 'Ικέτης (ποίημα), Ν. Πετιμέζα - Λαύρα	31
10. Τῶν θαλασσῶν ὁ 'Αγιος, 'Αλ. Μωραϊτίδη	31
11. Τό βλοσυρό μαντοῖ, Φ. Κόντογλου	33
12. Τὰ φῶτα, Μ. Μητσάκη	38
10) 13. <u>Φτωχὸς 'Αγιος, 'Αλ. Παπαδιαμάντη</u>	40
14. Τῇ 'Υπερμάχῳ, Σπ. Μελά	57
15. 'Ανάσταση σὴν 'Αγι- 'Αναστασά, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	58
16. 'Ιγνάτιος (ποίημα), 'Ι. Πολέμη	64
17. 'Η μονή τοῦ Ζηροποτάμου, 'Αλ. Μωραϊτίδη	66
18. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, 'Η. Μηλιάτη	68

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

19. Τό σπίτι μας (ποίημα), Γ. Στρατήγη	73
20. 'Υπηρετρα, 'Αλέξ. Παπαδιαμάντη	75
21. Τό περιβόλι μας, Γρ. Ζενόπουλου	81
22. <u>Τό δνειρο τῶν Χριστουγέννων</u> , Χ. Χρηστοβασίλη	84
23. <u>Παιδικὸ Πάσχα</u> , Γρ. Ζενόπουλου	92
24. Νυχτερινὸ καλοκαιριοῦ, Μιλτ. Μαλακάση	97
25. Εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ δευτέρου, Δημ. Βικέλα	98
26. Δημοτικά τραγούδια	103
27. Τ' ἀγνάντεμα, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	104
28. Πασχαλινὴ ἀνάμνησις, Γρ. Ζενόπουλου	108
29. 'Αγνάντια στοῦ παράθυρο, Κ. Παλαμά	111
30. Νόστιμον ἡμᾶρ, Γρ. Ζενόπουλου	111
31. 'Η γιαγιά, 'Αλ. Παπαδοπούλου	114
32. Τασίτσα, Φ. Κόντογλου	116

33. Δημοτικά τραγούδια	117
34. Τό μοιρολόγι τῆς φώκας, ᾿Αλ. Παπαδιαμάνη	119
35. Ὕμνος στὴ μητέρα (ποίημα), Γ. Ἀθάνη	123
36. Τό κυπαρίσσι, Λουκῆ Ἀκριτά	124

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

37. Ὕμνος εἰς τὴν Ἑλευθερίαν (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	131
38. Ὁ φάρος, ἡ ναυτιλία καὶ οἱ θησαυροὶ τῶν Πτολεμαίων, Κ. Παπαρηγοπούλου	132
39. Ὁ Ἀδριανὸς καὶ αἱ Ἀθῆναι, Γρ. Ξενοπούλου	135
40. Ἀπὸ τὸν «Ὕμνον εἰς τὴν Ἀθηνᾶν», Κ. Παλαμᾶ	138
41. Τό γενναῖο Ἑλληνόπουλο, Θ. Μακρόπουλου	141
42. «Ἐν τούτῳ νικά», Ἀγγ. Τανάγρα	144
43. Ἀντιόχεια, Γ. Τσοκόπουλου	150
44. Πλοῦτος καὶ μεγαλοπρέπεια Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, Π. Ροδοκανάκη	153
45. Ἡ τιμὴ μεγάλη δόξα (ποίημα), Λ. Μαβίλη	155
46. Ἡ ἱστορική σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀδ. Ἀδαμαντίου	155
47. Ἡ τελευταία ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ τελετὴ, Σπυρ. Ζαμπελίου	159

5. ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

48. Ἡ 25η Μαρτίου (ποίημα), Γ. Μαρτινέλλη	165
49. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Φιλικῆς, Σπ. Μελά	166
50. Κλεφτόπουλο, Γιάννη Βλαχογιάννη	170
51. Ἡ θυσία, Ἀ. Καρκαβίτσα	172
52. Ὁ Κολοκοτρώνης μιλεῖ στὰ παλικάρια, Σπ. Μελά	183
53. Τῶν Κολοκοτρωναίων (δημοτικό)	186
54. Ἡ Μακεδονία στὸ 21, Δ. Γατόπουλου	187
55. Λουκῆς Λάρας, Δ. Βικέλα	190
56. Πατριωτικά Χριστούγεννα, Κ. Ράδου	193
57. Τοῦ Δράμαλι (δημοτικό)	197
58. Ψαρά, Γ. Τσοκόπουλου	198
59. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν (ποίημα), Διον. Σολωμοῦ	199
60. Πετεινάρια, Γιάννη Βλαχογιάννη	200
61. Ἀλέστα! (Εἰς τὰ ὅπλα!), Ἰ. Κονδυλάκη	203
62. Ἀγώνας ἀδυσώπητος, Πην. Δέλτα	206
63. Τέλλος Ἀγρας (ποίημα), Ρ. Γκόλφη	211
64. Ἡ Σημαία, Γ. Δροσίνη	211
65. Ἡ Δέσπω (δημοτικό)	215
66. Ἕνας ἄγουρος (δημοτικό)	215
67. Ὁ Τάταρης (δημοτικό)	216
68. Γρηγόρης Αὔξεντίου (ποίημα), Ν. Κρανιδιώτη	217

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Σελίδα

69. Οί σπογγαλιείς, "Αγγ. Τανάγρα	221
70. 'Η Μαυρομαντιλού, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	223
71. Τό ήλιοβασιλεμα (ποίημα), Κ. Κρυστάλλη	228
72. Οί ποιμένες τής Πίνδου, Χρ. Ζαλοκώστα	229
73. Τό ξεστούπωμα, 'Εμμ. Ροϊδη	231
74. Τό χρονικό μιάς πολιτείας, Π. Πρεβ άκη	233
75. Τό ξημέρωμα, Τ. Μωραϊτίνη	239
76. Γαλήνη (ποίημα), Λ. Πορφύρα	241
77. 'Αφανής ήρωας, "Αγγ. Τανάγρα	242
78. Θάνατος καραβιού, Ν. Πετιμεζά - Λαύρα	246
79. 'Η έπιστροφή (ποίημα), 'Αρ. Προβελέγγιου	253
80. Λευκωσιάτικο λεωφορείο (ποίημα), Κώστα Μόντη	255

7. ΚΡΑΤΟΣ, ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΘΕΣΜΟΙ

81. 'Ανάγκη του κοινωνικού βίου, 'Εμμ. Λυκούδη	259
82. Τά καθήκοντα του Έλληνο πολίτου, 'Εμμ. Λυκούδη	261
83. 'Αμπελάκια, Ζαχ. Παπαντωνίου	264
84. 'Ο κλέφτης (ποίημα), 'Αλ. Ραγκαβή	268

8. ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

85. Γεώργιος Σταύρου, 'Αν. Γούδα	271
86. 'Η καταπληκτική δραστηριότητα του Βαρβάκη, 'Αρ. Κουρτίδου	275

9. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

87. 'Ο 'Αλέξανδρος καί ό 'Ηρακλής του Λυσίππου, Χ. Τσουντα	291
88. 'Η άναμαρμάρωση, Γρ. Ζενόπουλου	293
89. Τό σπίτι μέ τίς ζωγραφίες, Κίτσου Μακρή	295

10. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

90. 'Ερμηνείαι παροιμιών, Ν. Πολίτη	301
91. Οί καινούριοι σκοποί (παράδοση), Ν. Πολίτη	303

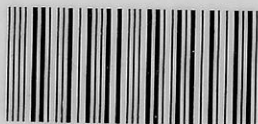
11. ΤΟΠΙΑ - ΦΥΣΗ

92. Μεσσηνία, Σπ. Παγανέλη	307
93. Τό Πήλιον, 'Εμμ. Λυκούδη	308
94. 'Υμνος του Πηλίου (ποίημα), Γ. Δροσίνη	312
95. Τά Τέμπη, Κ. Ούράνη	313

96. Πάτμος, Κ. Ἀμάντου	317
97. Τά νησιά μας (ποίημα), Ἀρ. Προβελέγγιου	320
98. Κέρκυρα, Ν. Πετιμεζᾶ - Λαύρα	323
99. Τραγούδι τῶν ἐπτὰ νησιῶν (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	325
100. Στ' ἀκρογιάλι, Ν. Πετιμεζᾶ - Λαύρα	327
101. Ἡ ψυχὴ τοῦ πεύκου (ποίημα), Ρ. Γκόλφη	329

12. ΖΩΑ - ΠΤΗΝΑ

102. Ἀπολογία στὰ ζῶα (ποίημα), Ζ. Παπαντωνίου	335
103. Ἀπὸ τὰ ζῶα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ δάσους, Στ. Γρανίτσα	336
α' ὁ λύκος	336
β' τό ζαρκάδι	339
γ' τό κουνάβι	340
δ' ἡ πέστροφα	342
104. Ἡ κυνηγημένη πέρδικα, Χ. Χρηστοβασίλη	344
105. Τὰ δυὸ πουλιά, Ἑλένης Γ. Βλάχου	348
106. Ἡ Ἑλλάδα μας (ποίημα), Ἀγγ. Σημηριώτη	350
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ	351
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	378
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	388

024000029786

ΕΚΔΟΣΗ ΙΣΤ', 1978 (VII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 130.000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 3067/23-6-78

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: 'ΓΡΑΦΟΤΕΧΝΙΚΗ', Κ. ΜΠΕΙΝΟΓΛΟΥ & ΣΙΑ Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Δ. ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ & ΣΙΑ Ο.Ε.

Επίσης 295

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μητρί

